

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

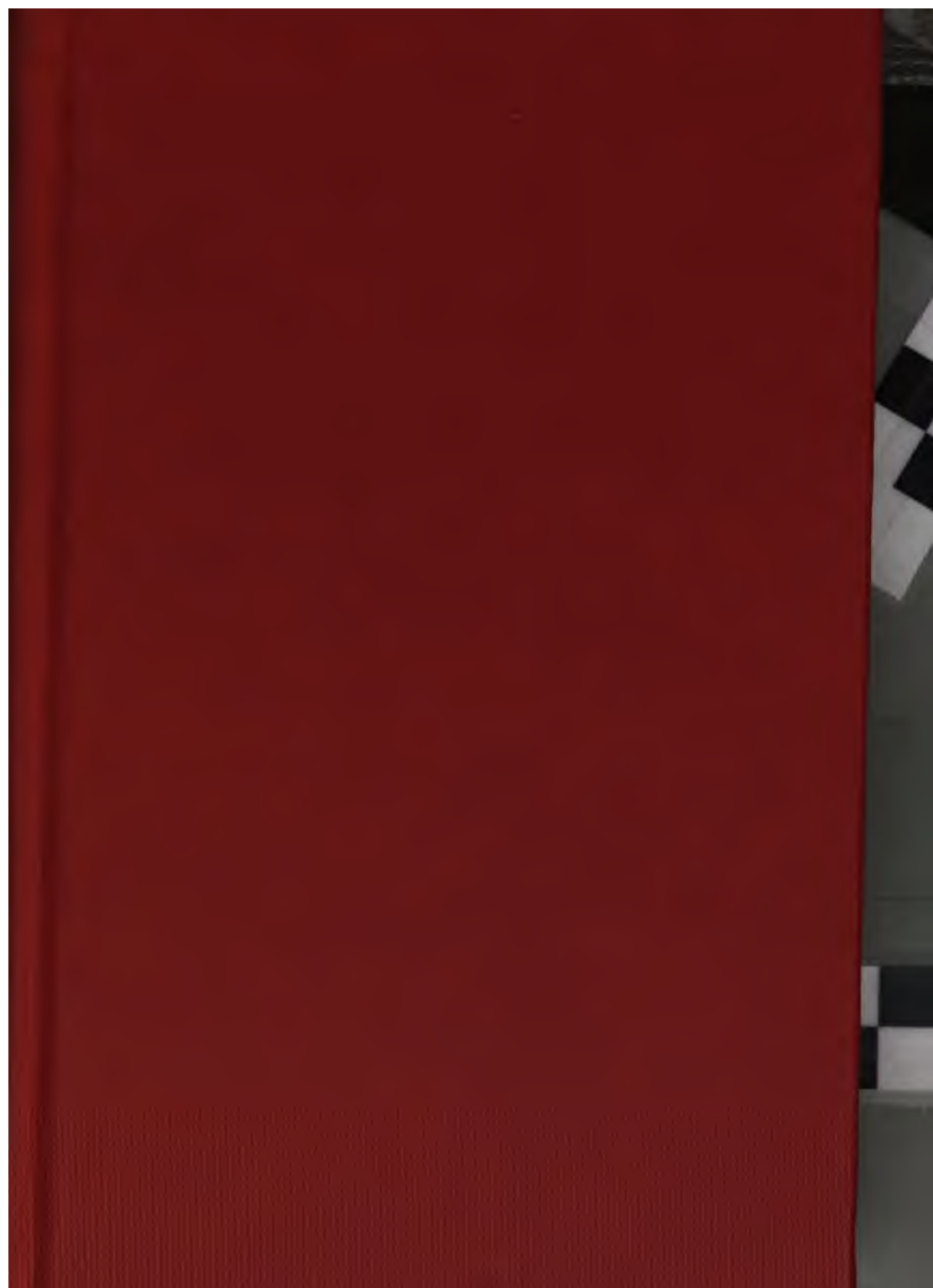
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1

2

3

FIRE OG FYRRETYVE

FOR EN STOR DEEL FORHEN UTRYKTE

PRØVER

AF

OLDNORDISK SPROG OG LITERATUR

UDGIVNE AF

KONR. GISLASON.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDLING (F. HEGEL)

TRYKT HOS J. H. SCHULTE.

LEIPZIG:
T. O. WEIGEL.

PARIS:
A. FRANCK.

LONDON:
WILLIAMS & NORGATE.

7

FIRE OG FYRRETYVE

FOR EN STOR DEEL FORHEN UTRYKTE

PRØVER

AF

OLDNORDISK SPROG OG LITERATUR,

UDGIVNE

AF

KONR. GISLASON.

//

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDLING (F. HEGEL).

TRYKT hos J. H. SCHULTE.

1860.

MEH

117

PT 7220

G5

Forord.

Af de 560 Sider, hvoraf nærværende Samling bestaaer, vare 1—386 (I—X), 388⁴⁻³⁴ (XI B), 389¹⁰—479 (XI C Oddgeirr tók við sverðino — XXVII), 553—60 (XL—XLIV), altsaa næsten 486 Sider, ikke tidligere udgivne. Af disse 486 Sider er der senere udkommet henved 59, nemlig 1) (en rum Tid efter at S. 42—58 var trykt) Saga af Þorsteini Síðu-Halls syni, i *Analecta Norræna* herausgegeben von Theodor Möbius, Leipzig, 1859; 2) (S. 6—41) Hallfreðar saga a) en Deel deraf i nysnævnte *Analecta*, b) hele Sagaen i *Fornsögur*, Leipzig, 1860; 3) (ogsaa efter at Nr. XI var trykt) Stykkerne XI A, C, D, (S. 387—88^s og 389—93⁷), i C. R. Ungers *Karlsmagnus saga ok kappu hans* (Christiania 1859).

Stykkerne I—XI, XIII, XIX—XXI, XXIII—XXVII, ere i det Væsentlige udgivne phonetisk, d. e. saaledes, at Haandskrifternes Lydværdi er bleven gjengivet, dog med Bibeholdelse af graphiske Egenheder, der syntes at fortjene særdeles Opmærksomhed. — Det er en Selvfølge, at, trods anvendt yderste Omhu, Feiltagelser kunne være indløbne, især ved Opløsning af Forkortelser. Saaledes er jeg (for at tage et Exempel) tilbøielig til at antage, at konungr i Nr. VIII (Rómverja sögur) bør ombyttes med det nyere kóngr, hvis Brug i Udgaverne synes at have lidt megen Indskrænkning derved, at Haandskrifterne frembyde saa

IV

overordentlig faa *Exemplar* paa dette Ord i en ikke forkortet *Skikkelse*. Enkelte *Udeladelser* af stumme *Tandbogstaver* foran *s-Lyden* (som 211^{10.12}) saae jeg nu hellere jeg havde undladt. Mulige *Inconsequentser* i *Behandlingen* af fremmede *Egennavne* ville ingen *Skade* kunne gjøre, da *Haandskrifternes Læsemaade*, hver Gang jeg har afvejet derfra, er anført i *Noterne*. I *Begyndelsen* af *Römverja sögur* (VIII) burde *sebastius* være rettet — ikke til *Sallustius*, men — til *Salustius*, hvilket er den af *Membranen* brugte *Form* hvor *Navnet* forekommer uforvansket. — I de *phonetisk* udgivne *Stykker* (med *Undtagelse* af XI, *Brudstykkerne* af *Karlamagnúss saga*), saavel som i XVI og XVIII, ere alle *Capitel-Overskrifter* optagne, men kjendeliggjorte ved mindre *Typer*. *Capiteltallene* ere tilsatte af *Udgiveren*. *Tallene* i den yderste *Margen* angive *Spalte* (ved VIII og XI) eller *Side* (ved V—VII, IX—X, XXI) i den til *Grund* liggende *Membran*.

Hvad de øvrige *Nummere* (XII, XIV—XVIII, XXII, XXVIII—XLIV) angaaer, da har jeg i hvert af dem givet *Sprogformen* en større eller mindre *Consequents* i *Henhold* til det *Grundlag*, jeg paa hvert *Sted* har troet mig berettiget til at vælge. XXXVII—VIII (*Úr Völuspá* og *Úr Hávamálum*) frembyde saaledes den oprindeligste *Form*; derpaa følge, i det *Hele* taget, XXXIV (dog med gennemført *Omlydsforandring* af á til ó), XXXVI, XXXII; medens XII i flere *Henseender* danner det modsatte *Endepunkt* og *Resten* af de nævnte 24 *Stykker* de mellemliggende *Grader*. Men at opstille en regelmæssig *sproghistorisk Scala* lod sig ikke gjøre uden en alt for stor *Afvigelse* fra *Haandskrifterne*. Og *Haandskrifter* har jeg lagt til *Grund* overalt, undtagen ved (6 *Sider*, nl.) XXX (*Frá Haraldi ok bræðrum hans*) og XXXIX (*Úr Hugsvinnsmálum*).

Med *Hensyn* til de enkelte *Nummere* bemærkes *Følgende*:

- I. — ÞÁTTIR AF ÞORSTEINI TJALDSTÆÐINGI, udgivet efter den bekjendte Membran Flateyjarbók, Spalte 839. Medens den største Deel af denne Skindbog, som bekjendt, er skreven i Slutningen af det 14. Aarh., synes Spalte 755—843 (begge medregnede) at være noget yngre, skjøndt deres Indhold er compileret i den samme Aand, som det Øvrige.
3ª bør ósk uden Tvivl forandres til kveðju.
- II. — HALLFREDAR SAGA, efter den ligeledes bekjendte Membran AMagn. 132 Fol., fra den første Halvdeel af det 14. Aarh. Den her tildeels ulæselige Slutning af Sagaen har jeg givet in duplo, nl. ogsaa efter Flateyjarbók (see Nr. I).
- III. — SAGA AF ÞORSTEINI SÍDU-HALLS SYNI, eller dens Levninger, efter Papirshaandskriftet AM. 142 Fol., der indeholder Ásgeir Jónssons Afskrift af en nu tabt Membran. Om Lacunen 57²⁷ bemærker Ásgeir "Her wantar vist ij blod "i Memb:".
- IV. — FRÁ HELGA OK ÚLFI, efter Flateyjarbók, fra Slutningen af det 14. Aarh.
- V-VII. — VERALDAR SAGA (fra Verdens Begyndelse til Frederik Barbarossa), STÓRÞING, KENNIMANNSSKAPR, efter den Deel af Membranen AM. 625 Qv., der synes at være fra den sidste Halvdeel af det 13. Aarh. Om denne Membran see mit Skrift Um frum-parta islenzkrar tungu í fornöld (Kmh. 1846) lvii—lxii.
- VIII. — RÓMVERJA SÖGUR, en Paraphrase af Sallustii Jugurtha og Catilina og af Lucani Pharsalia, efter Membranen AM. 226 Fol., fra den anden Halvdeel af det 14. Aarh. Jf. Frumpartar ix—xi.

- IX. — ÚR RÓMVERJA SÖGUM (A, B, C, D, E, F, G, H, I), *Brudstykker af en anden Bearbejdelse, efter Membranen AM. 595 A-B Qv., der — med Undtagelse af 12^s—14^r i Heftet B (see Nr. X) — neppe er stort yngre, end f. Ex. AM. 132 Fol. (see Nr. II), men som udmærker sig ved en for de gamle Skindbøger usædvanlig stærk Brug af ð i Enden af Ordene, ogsaa for oprindeligt t.*
- X. — UPPHAF RÓMVERJA (I, II) findes, med en Haand fra den anden Hælvte af det 14. Aarh., indskudt i 595 B (see Nr. IX), paa det Sted, hvor Bearbejdelsen af Catilina (see Nr. VIII) synes at være til Ende.
- XI. — ÚR KARLAMAGNÚSS SÖGU (A, B, C, D, E), *efter AM. 180 C Fol., en Membran, der synes at tilhøre Begyndelsen af det 15., eller dog snarere Slutningen af det 14., Aarh. En enkelt Medlyd for en dobbelt (som huaafsta = hvassasta, vp = upp; men navnlig n for nn, især i Slutningen af et Ord) forekommer hyppigt i denne Skindbog, uden at være gengivet i Udgaven. A, samt Begyndelsen (8½ Linie) af C (Karvel gekk þá fram——hafðu þat ok njót vel) var allerede trykt i Nyerups Morskabslæsning.*
- XII. — ÚR KIRJALAX SÖGU, *efter to arnam. Quart-Membraner, fra det 15. Aarh., Nrr. 489 (see Brynj. Snorrason i Annaler for nord. Oldkyndighed, Aarg. 1850, S. 3) og 589 A, paa nogle Steder sammenholdte med Papirshaandskriftet AM. 532 i samme Format.*
- XIII. — PARADISUS, *efter Membranen AM. 194 Oct., omtrent fra samme Tid som den under Nr. XI nævnte AM. 180 C. — Om Skindbogen 194*

(der nu bestaaer af 52 Blade) see i øvrigt Werlauffs *Symbolæ* S. 3—5.

- XIV. — AF ÞRIMR KUMPÁNUM, efter de tre arnamagn. Quart-Membraner 657 B, 335, og 586, hvoraf de to første synes at være fra den tredje, 586 derimod fra den sidste, Fjerdedeel af det 14. Aarh.
- XV. — INDVERSKIR GIMSTEINAR, efter Membr. AM. 657 B Qv. (see Nr. XIV).
- XVI. — AF MEISTARA PERO OK HANS LEIKUM, efter 657 B (see Nr. XIV), jævnført med 586 (see Nr. XIV), samt med AM. 343 Qv., fra Slutningen af det 14. eller Begyndelsen af det 15. Aarh.
- XVII. — AF KÓNGSSYNI OK KÓNGSDÓTTUR, efter Membr. 657 B (see Nr. XIV).
- XVIII. — ÚR CLARUS SÖGU, efter Membr. 657 B (see Nr. XIV), sammenholdt med Membranen AM. 589 D, vistnok fra den anden Fjerdedeel af det 15. Aarh., samt med Papirshaandskrifterne AM. 179 Fol. og Nr. 31 i Rasks Samling.
- XIX-XX. — TÍU UNDR EGIPTALANDS og TÍU LAGARÐ, efter Membranen AM. 310 Qv., uden Tvivl fra det 13. Aarhundredes sidste Halvdeel, og, efter min Mening, ikke skrevet i Norge, men i Island. See derimod, med Hensyn til Stedet, hvor denne Skindbog antages at være bleven til, Kong Olaf Tryggvesøns Saga, Christiania 1853, S. xxii, og, baade med Hensyn til Tid og Sted, Fornmanna sögur X ix. — Forholdet imellem Haandskrift og Udgave sees, naar man i XX sammenligner Text og Anmærkning med hinanden; jf. endvidere Forn-

VIII

manne sögur X 216—376, samt især Facsimilet
vi i 1. Bind af *Antiquités Russes*.

- XXI. — FABELLA ALEXII CONFESSORIS, efter den
mærkværdige, vistnok sechundredaarige, Memb-
ran AM. 623 Qv., hvorom see Frumpartar
I-lvii.
- XXII. — ÚR LEIZLU DUGGALS, efter de arnamagn.
Qvart-Membraner 624 og 681 A-C, der alle
fire synes at være fra den første Halvdeel af
det 15. Aarh.
- XXIII-XXV. — GREGORII (MAGNI) DIALOGORUM IV
26. 36., GREGORII IN EVANGELIA HOMILIA
XXIX., samt Begyndelsen af nogle SPAKMÆLI
(Aphorismer), der synes at være uddragne af
Prosperi Aquitani Liber sententiarum,
— altsammen udgivet efter den fortræffelige
Membran, fra den første Halvdeel af det 13.
Aarh., AM. 677 Qv., beskrevet i Frumpartar
xciii — xcix.
- XXVI. — ÚR LÆKNINGABÓK, efter AM. 655 xxx Qv.,
fra den sidste Halvdeel af det 13. Aarh. See
Frumpartar lxxxiv nederst og lxxxv²⁰⁻²².
- XXVII. — STJÖRNUMÖRK, efter en Membran i det Konge-
lige Bibliotheks Gamle Samling, 1812 Qv., hvor
det her udgivne Stykke synes at være skrevet
ved Midten af det 14. Aarh.
- XXVIII. — FRÁ LÍFLÁTI BALDRS, af (Gylfaginning 49)
SnE. I 172-80, hvilket Stykke jeg har sammen-
lignet med Codex Regius (Gl. Kongel. Saml.
2367 Qv.).
- XXIX. — FRÁ AGLI TUNNADÓLGI, efter Haandskrifterne
af Heimskringla.
- XXX. — FRÁ HARALDI (SIGURÐAR SYNI) OK BRÆDR-
UM HANS, efter den i Christiania, 1853, ud-
komne Saga om Kong Olaf den Hellige,

sammenholdt med Heimskringla (Kh. 1777—83) og Fornmanna sögur.

- XXXI. — AF HARALDI OK STUF, *efter en Skindbog fra den sidste Halvdeel af det 14. Aarh., AM. 66 Fol. (see Fortalerne til Fms. VI og VII), jævnført med de Brudstykker af denne lille Fortælling, der findes i Morkinskinna (see Nr. XXXII).*
- XXXII. — FALL HARALDS, *fornemmelig efter Membranerne 1) den saakaldte Morkinskinna (Gl. Kgl. Saml. 1009 Fol.), fra den sidste Halvdeel af det 13. Aarh.; 2) AM. 66 Fol. (see Nr. XXXI).*
- XXXIII. — ÚR KNYTLINGA SÖGU (A, B), *med Benyttelse af Haandskrifterne.*
- XXXIV. — ÚR ÍSLENDINGABÓK. *Jf. Íslendinga sögur I (Kh. 1843).*
- XXXV. — ÚR NJÁLS SÖGU, *efter Membranerne AM. 132 (see Nr. II), 133 Fol., 466, 468 Qv., samt Gl. Kgl. Saml. 2868 og 2870 Qv., der alle ere islandske (466 ligesaavel som de øvrige). Om disse Haandskrifter see Fortalen til Njals-saga, Havnæ 1809.*
- XXXVI. — ÚR LÖGUM (1. LÖGSÖGUMANNNS-ÞÁTTTR. 2. LÖGRÈTTU-ÞÁTTTR. 3. UM ERFÐIR). — 1. og 2. ere tagne af Skindbogen 1157 Fol. i Gl. Kgl. Saml. og findes udgivne med stor Nøiagtighed af V. Finsén i hans "Grágás" (Kh. 1850—). 3. har jeg udgivet efter nysnævnte Skindbog og AM. 334 Fol. Begge Membraner (1157 og 334) ere at henhøre til den anden Halvdeel af det 13. Aarh.
- XXXVII. — ÚR VÖLUSPÁ, *d. e. næsten hele Völuspá, med Undtagelse af den største Deel af de blotte Dvergenavne. I Noterne til dette Stykke er*

- R** = *Codex Regius af Sæmundar-Edda*,
H = *Völuspá i Hauksbók*,
r = *Codex Regius af Snorra-Edda*,
u = *den upsalske Codex af Snorra-Edda*,
w = *den wormske Codex af Snorra-Edda*,
x = *AM. 756 Qv., Brudstykke af Snorra-Edda*.
Ved r, u, w, eller x betyder a paa første,
ß paa sidste Sted.

XXXVIII. — *ÚR HÁVAMÁLUM*, sammenlignet med *Codex Regius*.

XXXIX. — *ÚR HUGSVINNSMÁLUM*, efter Dr. H. Schevings Udgave (Viðey, 1831) af denne islandske Bearbejdelse af *Dionysii Catonis Disticha de moribus*. Den ovenfor (under Nr. XXII) anførte Skindbog AM. 624 Qv. indeholder, blandt Andet, *Hugsvinnsmál*; men i en Form, der i det Hele taget staaer langt under den, Dr. Schevings indsigtsfulde Kritik har tilveiebragt ved Hjælp af nyere Haandskrifter. Imidlertid har jeg af hiin Membran optaget enkelte Læsemaader, der, ved Siden af Udgavens, af een eller anden Grund syntes at fortjene Opmærksomhed, og navnlig som *Exemplar* paa de Forandringer, Digtet har undergaaet.

XL. — *ÍSLENDINGA DRÁPA*, de første 11 Stropher, efter Membranen AM. 748 Qv., hvis sidste Blad har opbevaret Begyndelsen (26 Stropher, tilligemed det meste af 27. Strophes 2 første Linier) af dette Digt, med en Haand fra den første Halvdeel af det 14. Aarh.

XLI. — *ÚR MÁRÍU DRÁPU*, efter Membranen AM. 757 Qv., der neppe er stort yngre, end fra Midten af det 14. Aarh.

XLII. — *ÚR PÈTRS DRÁPU*, efter AM. 621 Qv., en

Membran, der synes at maatte henføres omtrent til Midten af det 15. Aarh.

XLIII. — **ÚR ANDREAS DRÁPU**, *efter Membr. AM. 194 Oct. (see Nr. XIII).*

XLIV. — **CECILÍU KVÆÐI**, *efter AM. 429 i det mindste Format. Denne Membran synes at være omtrent fra samme Tid, som AM. 621 Qv. (see Nr. XLII).*

Alphabetisk Oversigt.

	<i>Nr.</i>	<i>Side.</i>
Alexius <i>see</i> Fabella Alexii confessoris.		
Andreas drápa	XLIII.	558.
Baldr (Frá lífláti Baldrs)	XXVIII.	480.
Cecilíu kvæði	XLIV.	559.
Clarus saga	XVIII.	433.
Dialogi <i>see</i> Gregorii Dialogi.		
Duggall (Leizla Duggals)	XXII.	447.
Egill (Frá Agli tunnadólg)	XXIX.	484.
Egiptaland <i>see</i> Tíu undr Egiptalands.		
Fabella Alexii confessoris	XXI.	438.
Gimsteinar <i>see</i> Indverskir gimsteinar.		
Gregorii Dialogi	XXIII.	457.
———— Homiliae	XXIV.	459.
Gylfaginning <i>see</i> Baldr.		
Hallfreðar saga	II.	6.
Haraldr Sigurðar son (Frá Haraldi ok bræðrum hans)	XXX.	487.
———— (Af Haraldi ok Stúf)	XXXI.	489.
———— (Fall Haralds)	XXXII.	492.
Hávamál	XXXVIII.	545.
Heimskringla <i>see</i> Egill.		
Helgi (Frá Helga ok Úlf)	IV.	59.
Homiliae <i>see</i> Gregorii Homiliae.		
Hugsvinnsmál	XXXIX.	549.
Indverskir gimsteinar	XV.	416.
Íslendingabók	XXXIV.	505.
Íslendinga drápa	XL.	553.

XIII

	<i>Nr.</i>	<i>Side.</i>
Karlamagnúss saga	XI.	387.
Kennimannsskapr	VII.	106.
Kirjalax saga	XII.	400.
Knytilinga saga	XXXIII.	500.
Kóngsson (Af kóngssyni ok kóngsdóttur)	XVII.	428.
Kumpánar (Af þrimr kumpánum)	XIV.	410.
Laga-orð <i>see</i> Tíu laga-orð.		
Leizla <i>see</i> Dugall.		
Lækningabók	XXVI.	470.
Lög	XXXVI.	526.
Máriu drápa	XLI.	555.
Morkinskinna <i>see</i> Haraldr (XXXII).		
Njáls saga	XXXV.	510.
Paradisus	XIII.	407.
Perus (Af meistara Pero ok hans leikum)	XVI.	419.
Pètrs drápa	XLII.	557.
Rómverjar (Rómverja sögur)	VIII.	108.
——— (Ur Rómverja sögum)	IX.	253.
——— (Upphaf Rómverja)	X.	381.
Spakmæli	XXV.	468.
Stjörnumörk	XXVII.	476.
Stórþing	VI.	104.
Stúfr <i>see</i> Haraldr.		
Tíu laga-orð	XX.	437.
— undr Egiptalands	XIX.	436.
Undr <i>see</i> Tíu undr Egiptalands.		
Úlfr <i>see</i> Helgi.		
Veraldar saga	V.	64.
Völuspá	XXXVII.	534.
Þorsteinn (Saga af Þorsteini Síðu-Halls syni)	III.	42.
——— (Þáttur af Þorsteini tjaldstæðingi)	I.	1.
Þrír kumpánar <i>see</i> Kumpánar.		

Forklaring

over nogle i denne Bog forekommende Tegn.

- 1) Ved "—————" fremhæves nøiagtige Gjengivelser af Haandskrifterne (som 560^a); i øvrigt bruges '————', og underordnet '————' (f. Ex. S. 412).
  - 2) i = i eller í; men á, ö, ü, ý = a, o, u, y, eller á, ó, ú, ý.
  - 3) ... eller — antyder Anakoluthie.
  - 4) — — —, eller flere Streger, betegne, at noget synes udeglemt i de til Grund liggende Haandskrifter.
  - 5) En Bindestreg (-) ved Enden af en Strophe i Stykkerne XXXVIII (Úr Hávamálum) og XXXIX (Úr Hugsvinnsmaalum), men ellers overalt en lang Streg (d. e. større end en sædvanlig Tankestreg), viser, at Udgiveren med Forsæt har udeladt noget.
  - 6) En (efter Omstændighederne større eller mindre; jf. t. Ex. 119^a og 122^{ao}) Række af == tilkjendegiver, at det tilsvarende Sted i Originalen er udskrabet, uden igjen at være udfyldt.
  - 7) ~, ~~, osv., antyder et ulæseligt Sted i Originalen; hvorimod Cursivbogstaver betegne en større eller mindre Grad af Utydelighed, eller et Sted, hvor Skriften er opfrisket.
  - 8) | Overgang fra Linie til Linie (som 192 a);
  - 9) || fra Spalte eller Side til Side (jf. S. IV Lin. 14-17).
  - 10) [ ] tilkjendegiver 1) paa nogle Steder, at det Indklamrede synes uægte; 2) i Vers, at det er en secundær Mellemsætning.
  - 11) oo, ooo, osv., antyder Huller i Originalen.
  - 12) Flere Stjerner antyde en Lacune i Originalen (som 57^{at}, 554 nederst).
- De følgende Tegn bruges kun i Noterne:
- 13) μ (f. Ex. 65 ^{as}) betegner, at det (eller de) dermed sammenhørende Ord er tilføjet i Randen af det paagjældende Haandskrift.

- 14) + betyder "tilføjet af Udgiveren" (S. 1, f. Ex., staaer Linie 2 ikke i Membranen).
- 15) = betyder "skrevet i Udgavens Original", nl. "for saavidt dennes "Skrivemaade lader sig gjengive ved Hjælp af de Typer, der findes "i Trykkeriet" *). Dog bruges (ogsaa i diplomatisk Gjengivelse af Haandskrifterne) s for t i Stykkerne I-III og XII.
- 16) > betegner, at det Foregaaende er indsat af Udgiveren. Exempler (67₁₂): 1) "kenndu > kend", d. e. "kenndu er af Udgiveren sat i Stedet for Membranens kend"; 2) "skemmðar >", d. e. "skemmðar er Udgiverens Gising for Skindbogens Læsemaade (der ikke kunde udtrykkes ved de forhaanden værende "Typer)". — I Anm. til 42⁸ mangler > imellem 2 og Haandskriftets Læsemaade (Fragment_____).
- 17) < viser, at det Foregaaende "bør" — eller "synes at burde" — "forandres" enten "til" det Efterfølgende (som 273 16.17), eller uden en saadan Angivelse (som 138 13-14).
- 18) ~ bruges for "eller".
- 19) ∞ betyder "ligner i Originalen" (f. Ex. 76 24 "er ∞ ei" = "er "ligner ei i Skindbogen").
- 20) § bruges i Noterne til Stykket XXXVII (Ūr Völuspá) i Betydning af "I Stedet for det Foregaaende læses" _____ "i "Skindbogen"_____.
- 21) * og (langt sjældnere) ⊙ betyde "jævnfør".

---

*) F. Ex. Side 99, "páfadóm = pava dō" (d. e. "páfadóm skrives "i Membranen pava dō").

Rettelser.

505¹ læs XXXIV.

533¹⁰ er læs es.

Jf. ogsaa her foran S. III¹⁰—IV¹⁰, V⁹, XV (Nr. 16).

I.

ÞÁTTA AF ÞORSTEINI TJALDSTÆÐINGI.

Úlfr hjet maðr er bjó á þelamörk, hann var hersir. [Gulþir
hjet maðr, hann bjó á Fíflavöllum í Tinzdal.] Son hans
5 hjet Ásgrímr. hann átti þorkötlu er kölluð var bringa.
Ásgrímr tók vit föðurleifð sinni ok var hinn mesti mann-
sómamaðr. Enn er Ásgrímr fór í viking þá var kona hans
vanheil ok vildi Ásgrímr láta út bera barnit. Hún varð
léttari umm kveldit er hann skyldi fara umm morgunenn.
10 Ásgrímr kvaddi til þræl sinn ath grafa sveininn. Hann
svaraði 'mun ei ráð ath búa gröfina?' Ásgrímr kvað þath
vel mega. enn sveinn lá á gólfinu. þá heyra þeir ath
sveinninn kvað:

Leggit mög til móður,
15 mjer er kalt á gólfi.
hvar sje sveinninn sæmri
enn ath síns föður ernum!
þarf ei járn ath eggja
né jarðarmen skerða.
20 léttit ljótu verki,
lifa vil ek enn með mönnum.

---

2 +. 3 Úlfr > lfr. 4 Tinzdal ~ Tunzdal. 14 mög >
mög.

Þá mælti Ásgrímr 'víst skaltu lifa frændi ok munt verða 'hinn mestli merkismaðr af þessum fyrirburð'. síðan ljét Ásgrímr hann vatni ausa ok var kallaðr þorsteinn. Þá var Haraldr enn hárfagri kóngr yfir Noregi ok hafði mjög lagt land allt undir sig ath sköttum. hann heimti 5 til sín þann mann er Þórormr hjet ok var kóngrsfrændi ok bjó í þrómu. Kóngr mælti 'ek veit ath ei hafa skattar 'goldizt af þelamönnum. nú vil ek ath þú heimtir af 'Ásgrími syne Úlfs hersis, því ath öngum gef ek upp 'mína skuld. enn þath hefi ek sannfregit ath þeir féðgar 10 'hafa mikenn áhuga haft síðan er ek fekk Noreg með svo 'miklu starfi þá vil ek hann hafa með öllum skyldum'. Þórormr kvezt mundu fara erinda kóngrs 'enn lítt seigir 'mjer hugr umm ath þeir muni svara'. Kóngr mælti 'þá 'skal vita hvorir rífkari eru, enn mæl til alls vel í fyrstu'. 15 fer hann nú ok hittir Ásgrím, ber upp kóngrs eryndi ok krefr þar þvílíks fjár sem annars staðar 'nú gjörít yör 'ei endimi ath halda rétту fyrir kóngrí'. Ásgrímr svaraði 'þat hygg ek ath mínir frendr siti á þessum eignum skatta- 'lausum. enn þótt kóngr sjá ágirnist meira enn menn 20 'viti dæmi til þá vil ek þó frjáls vera ok eingan skatt 'gjalda'. Þórormr kvezt ætla ath hann mundi óvitrlega fyrir búast 'ok hefir þeim mönnum ei veitt ath deila kappi 'vit kóngr sem ekki hafa verit óríkari menn enn þú ert'. fer Þórormr á kóngrs fund ok seigir honum svo búit. 25 Kóngr mælti 'skjót munu vær gjöra skiptin þá, vær 'munum eignast land hans ok lausafé enn ætla honum 'leingd af jörðu' ok kvaddi til þóri ármann sinn ath gjöra til hans. Enn er Þórormr var í bruttu frá Ásgrími átti Ásgrímr þing vit bændr ok mælti 'þath er meiri von 30 'ath kóngr sjá taki þunglega voru máli. nú vil ek senda 'honum gjasir enn ei skatt ok gjöri ek þat fyrstr minna

- ‘manna’. Síðan valdi hann til sendimenn ok færa kóngi gjafir, þá var hestr gauzkur ok þar með mikit silfr, koma sendimenn fyrir kóng ok mæltu ‘Ásgrímr herser sendi yðr góða ósk ok ríki yðru. enn hann hefir spurt
- 5 ‘orðsending yðra um skatt, enn hann vill ei hann gjalda, heldr hefir hann sent yðr margar vingjafir’. Kóngr mælti ‘berit aptr gjafir hans allar, ek skal kóngr í þessu landi ‘ok selja lög ok rétt enn ei hann’. Nú verða sendimenn aptr ath fara vit svo búit. ok á þessi stundu kom Þórir
- 10 ok ljet Ásgrímr þings kveðja. þá stóð Ásgrímr upp ok mælti ‘vita munuð þjer ákall vit oss af Haraldi kóngi. ‘hygg ek nú hjer vera komna velflesta bændr af þelamörk ‘þá er ráðamenn eru. nú vil ek ath vær verðum samdóma ‘fyrir kóngsmönnum ath ei brjóti þetta á mjer einum. er
- 15 ‘þat mest von ath kóngr leggi sjandskap á þann er fyrir ‘beitist. nú vil ek vita svör af yðr.’ Bændr ljetust hann hafa feingit formælenda fyrir sig ‘enn ekki er oss um ‘skatt ath gjalda’. ‘þá veli þjer yðr þann’ sagði Þórir ‘sem vest gegner. hafa margir þeir borit lægra hlut fyrir
- 20 ‘Haraldi kóngi er svo mundi sýnast sem hvergi mundi ‘hafa minni hamingu ok hafa þó lágt fyrir honum farit’. Ásgrímr svaraði ‘á þath vil ek sáttr vera sem aðrir bændr ‘vilja’. Enn þingit var sett vit skóg nökkurn. enn er þingit raufst þá mælti Þórir vit þræl sinn ‘gakk þú til
- 25 ‘ok drep Ásgrím ok leita þegar í skóginn’. Hann gjörir svo, leitar fram í milli mannanna ok hjó hann þegar bana- högg ok svo hafði kóngr ráð til sett. enn bændr drápu þegar þrælinn. enn Þórir komst þó nauðuglega í skóginn undan ok síðan til skips, fer nú á kóngrs fund ok seigir
- 30 honum sem komit var. Kóngr mælti ‘trautt mun fást ‘hugfullari þræll, ok því fjekk ek hann til ath ek vissi ‘ath sá mundi feigr er hann vægi, enn sárt vilda ek leika

'alla þá er mjer brjótast í móti'. Þorsteinn Ásgrímsson
 var í hernaði ok var manna gjörviligastr mikell ok sterkur.
 enn er hann kom heim úr víkingu kvomu menn á fund
 hans ok seigja honum líflát föður hans. Þorsteinn svaraði
 'bitu hann enn ráðenn Haralds kóngrs. enn brátt mun eptir 5
 'verða ætt vára ef Haraldr kóngr skal einn fyrir sjá'.
 Síðan varði hann föðurleifð sinni í silfr ok lausafé ok
 kvezt ætla ath hann mundi ei keppa vit Harald kóng.
 Enn þá var för mikel til Íslands ór Noregi eptir þau
 stórvirki er menn ráku harma sinna. Nú bjóst Þorsteinn 10
 til Íslands ok með honum Þorgeirr bróðir hans x vetra
 gamall ok Þórunn föðrsystir þeirra fóstura Þorgeirs. Enn
 er búit var skip til hafs þá mælti Þorsteinn vit félaga
 sína 'þath mundi faðir minn ætla þá er hann ljét mik ei
 'út bera ath ek mundi nökkuð minnast ath hefna hans ef 15
 'hann yrði ei sótt dauðr. nú þó ath ei komi þar niðr sem
 'vera skyldi þá er þó ei ámælisvert ef jafnmenni kemr
 'fyrir. nú vil ek fara í þrómu til þóris' ok svo gjörir
 hann, koma þar á náttarþeli ok tóku hús á þeim. Þá
 mælti Þorsteinn 'nú skulu menn þath vita ath ek ætla 20
 'hjer til föðurhefnda ok vilda ek hafa þar til yðvart lið-
 'sinni'. enn þeir sögðust honum veita skyldu slíkt er þeir
 mætti. Síðan slá þeir eldi í bæinn ok brann þar inni
 þórir ok sveit hans öll. Enn um morgunenn höggva
 þeir upp búit ok bera til skips, láta í haf eptir þath, ok 25
 ljezt Þorsteinn nú fúsari í haf ath láta enn þá ath honum
 væri því brugðit á Íslandi ath hann hefði ei hefnt föður
 síns. Þeir láta nú í haf ok kom hann skipi sínu í Rangarós.
 Enn sá maðr var fyrir sveit er Flosi hjet ok var Þor-
 bjarnar son. hann var landnámsmaðr. riða menn til skips, 30
 kom þar Flosi ok kannaðist hann þegar vit Þorstein ok
 spurði hann hvað hann hafði til rekit ath fara út hingað.

- Þorsteinn mælti 'ek hefir farit sem sumir aðrir heldr 'skyndeliga af Noregi með vandkvæði ok nú í sökum vit 'Harald kóng. nú vildi ek hjer staðfestast ok vera frjáls'. Hann kvað slíkt þá menn henda 'sem ekki vilja láta yfir
- 5 'drifast, enn vær skulum þjer vel fagna'. Hann nam land ath ráði Flosa fyrir ofan Víkingalæk ok út til móts vit Sinnhaga, bjó í Skarði enu eystra. hann átti Þórdísi dóttur Gunnars Sigmunda sonar Sigurðs sonar ens rauða er fjell vit Sandhóla. Sighvatr enn rauði átti Ingibjörgu dóttur
- 10 Eyvindar lamba Berðlu-Kára sonar systur Finns föður Eyvindar skáldaspillis. Sonr Þorsteins ok Þórdísar var Gunnar. Þorsteinn var dreingr góðr ok sjer gnógr umm alla hluti. Þat er sagt ath skip kom í Rangárós þath er fylgdi ósvipr mikill ok sjúkleiki ok sá menn vit ath koma
- 15 til þeirra ath ei feingi menn illindi af þeim ok fór svo umm hrið. Enn er Þorsteinn frá þetta kvað hann mönnum ei sama ath þeir færast af bjargleysi. fór þá Þorsteinn á fund þeirra ok spyr með hverju móti væri sótt þeirra. enn þeir sögðust vorðnir fyrir gjörningum 'enn nú vill
- 20 'eingi á sjá með oss'. Þorsteinn mælti 'mun ei þat vænst 'ath þjer farit með oss?' Enn er þeir koma heim kvað Þórdís ekki meðal-endimi í vera hvað hann tók til ok vildi flýja bæinn. enn Þorsteinn kvað ei þath skyldu ok bjó eitt tjald skammt frá bænum. því var hann kallaðr
- 25 Þorsteinn tjaldstæðingr. Nú gjörðist hallæri mikit yfir þeim svo eingi mátti hjá þeim vera nema Þorsteinn einn. ok ekki var atæfi þeirra friðligt, því ath sá þeirra sem leingst lifði fal silfr mikit ok vildi ath eingi nyti. Þorsteinn átti síðar Þórdísi Sigfúsdóttur. þeirra son var Skeggi
- 30 faðir Gunnars föður Skeggja föður Lopts föður Gunnlaugs smiðs.

1 sem +. 9 Sighvatr = Sighú. rauði > rauða. 11 skáldaspillis > skálldaspillhzt. 14 fylgdi > fylgi. 24 hann +.

II.

HALLFREDAR SAGA.

---

1. Þorvaldr hét maðr ok var kallaðr skiljandi. hann bjó í eyggi Yli á Hálogalandi. hann átti konu þá er Þorgerðr hét ok var Hallfredar dóttir. Galti hét bróðir hennar. 5 hann var ríkr maðr ok bjó í Sogni. Synir Þorvalds voru þeir Óttarr ok Þorkell silfri, ok var Þorkell laungetinn. Ingjaldr hét maðr er þar bjó enn í eyggi. Hans son hét Ávaldi. Óttarr var með Ingjaldi. Sokki hét vikingr einn mikill ok illr viðreignar. hann fór víða með 10 hernaði ok var vinr Gunnhildar sona (því at þeir voru þá yfir Noregi). hann kom um nótt á be Þorvalds ok segir mönnum sínum at þar muni gott fang í hendr bera er auðigr maðr bjó fyrir 'ok skulu vér bera eld at benum' ok svá gera þeir. Þorvaldr gekk til dyra ok spyrr hverr 15 fyrir eldinum reði. Sokki sagði til sín. 'Hvers gjöldum 'vér at?' sagði Þorvaldr 'ek man eigi mótgerðir mínar 'við þik'. Sokki svaraði 'ekki förum vér vikingar at því, 'viljum vér hafa líf þitt ok fè'. 'Á því munu þér nú 'vald eiga at sinni' sagði Þorvaldr. Nú sækja víkingar 20 at bænum með eldi ok vápnum, ok lýkr svá at Þorvaldr brann þar inni við xv menn en nokkurir komuz brott ór eldinum. víkingar tóku fè þat allt er þeir máttu með

- komaz. Sumt lið Sokka fór til bæjar Ingjalds ok lögðu þar eld í hús. hann gekk til dyra ok beiddi mönnum útgöngu, en þess var engi kostr. Þá gekk Ingjaldr at sveinunum Óttari ok Ávalda ok mælti 'þat er líkaz at
- 5 'liðin sè mín örlög, en gjarna vilda ek koma ykkur ór eldinum ok mætti þið njóta leingri forlaga, skal ek skjóta ykkur út um laundryrr ok veri ykkur nóg efni til seld at 'hefna þessa ef þið fengit nokkura uppreisi'. Þeir svöruðu at vera mundi vilinn til 'en eigi sjáum vit efni okkur til
- 10 'þess at svábúnu'. Síðan var þeim skotið út um laundryrr einar ok komuz þeir með reyk í brott ok hlaupa út á eyrna. en firir gný ok eldsgangi ok þat er þeir voru eigi feigir, þá komaz þeir undan ok til eins bónda er þar bjó í eyinni. Óttarr mælti þá 'viltu flytja okkr til lands?'
- 15 Bóndi kenndi þá ok flutti þá til lands. Þar komu þeir er sildferja var, ok menn á, norðan ór Vágum. Þeir sögðuz vera fátækir sveinar ok koma sèr þar í þjónostu. Þeir fara þar til er þeir koma suðr um Sognsæ. þá segja sveinarnir at þeir vilja þar inn í fjörðu 'eigu vit hér
- 20 'fræendr firir'. Stýrimaðr mælti 'þat skal nú sem þit vilit. 'eða munu þið hér eigi verr komnir en þar sem vèr 'lókum ykkur? hafi þit vel þjónat ok munu þið brátt brugðnir 'við meira'. Síðan skildu þeir. Síð dags komu þeir til Galta móðurbróður Óttars ok settuz utarlíga. Galti
- 25 gekk at þeim ok spurði hverir þeir veri. Óttarr sagði satt til þeira. 'þá er skaplig kváma ykkur' sagði Galti 'ok 'gangit til sætiss'. Þar voru þeir í góðu yfirlæti víj vetr eða víij ok gerðuz gjörviligir menn. Þá var Óttarr á Fitjum er Hákon konungr féll en Gunnhildar synir tóku
- 30 ríki. Þat var einn dag er Galti mælti 'svá virði ek Óttarr 'sem þú sèr firir ykkur fóstbræðrum ok venti ek at þú 'verðir framkvæmdarmaðr. en nú er sú öld í Noregi at

5 vilda ~ vildi. 12 gný > gný gný. eldsgangi > elldz-gangangi. 20 vilit > villit. 26 kváma > kvíama.

‘ek treystumz eigi at halda ykkir hér með mér. nú vil
 ‘ek fá ykkir kaupeyri ok skulu þið sigla vestr til Englands
 ‘ok vita hverneg þat vill takaz’. Óttarr kvaz hans ráðum
 hlíta vilja. selt hafði Galti jarðer þeira ok tekit firir
 lausafé. Nú fara þeir ór landi fóstbræðr Óttarr ok Ávaldi 5
 vestr til Englands ok afla ‘sér fjár. iij vetr eða iij voru
 þeir í siglingum til Englands ok áttu þá stór-fé. þeir
 fóru þá til Orkneyja ok voru þar vel metnir af góðum
 mönnum. Óttarr mælti þá til Ávalda ‘þat leikr mér í skapi
 ‘at kaupa íslandsfar ok ráðaz þangat, en þó vilda ek at 10
 ‘vit hefndim áðr feðra okkarra en vit losnaðim brott með
 ‘öllu’. Ávaldi bað hann firir sjá. Síðan keyptu þeir sér
 skip gott ok ræðu þar menn til ok sigla nú til Noregs ok
 komu í Sogn til Galta ok sögðu hánnum sína ætlan. Galti
 svaraði ‘þat berr vel til. Sokki liggr hëðan skammt í 15
 ‘brott á einu skipi ok sefr á landi um nætr í einu lopti.
 ‘skal ek fá ykkir mann þann er allt er kunnigt firir ok
 ‘Sokki mun sízt varaz’.

2. Capitulum. Nú fóru þeir frá skipi sínu Óttarr ok
 Ávaldi ok sá maðr með þeim er Steinn hét. þeir komu 20
 síð um kveld at bé þeim er Sokki svaf at um netr ok
 Sóti bróðer hans. Steinn fór einn til bejar ok kom sér
 brátt í tal við þá Sóta ok drakk með þeim um kveldit.
 ok er þeir gengu til svefns ok upp í loptið, þá gerði
 Steinn þeim Óttari vísbending. þeir Sóti voru vij saman 25
 í göngu ok komu í loptið ok ætluðu at afklæðaz. þá koma
 þeir Óttarr at ok leggr hann þegar með sverði til Sokka
 neðan under brynjuna ok svá upp í smáþarmana ok fekk
 Sokki þegar bana. Ávaldi hjó með sverði til Sóta ok af
 hánnum báða þjónappana. síðan hljópu þeir út allir ok létu 30
 myrkrit geta sín. þeir komu til skips síns ok héldu þegar
 í haf ok fengu góðan byr ok þótti þeira ferð all-skörulig
 orðit hafa. Gunnhildr spyrr þetta ok kvað þat mein at
 hón hafði eigi þá menn augum leitt er vini hennar höfðu
 drepit ok skammt ‘en ek veit þó’ sagði hón ‘hverir gört

‘hafa’. Þeir Óttarr komu í Blönduós fyrir norðan land ok voru þá numin lönd öll. Óttarr keypti land í Grímsbungum í Vazdal at þeim manni er Einarr hét ok gaf hán um við kaupskipit. Óttarr gerði bú. Ávaldi var með Óttari hinn
 5 fyrsta vetr. Um várit keypti hann land at Knjúki í Vazdal. hann fekk þessar konu er Hildr hét dóttir Eyvindar sörkvis. Dóttir þessa hét Kolfinna. hún var ven kona ok oflái mikill. Óláfr hét maðr er bjó at Haukagili. hann var auðigr maðr ok átti þá konu er Þórhalla hét ok var dóttir Ævars
 10 ens gamla. Aldis hét dóttir þessa ok var skörulig kona. hennar bað Óttarr ok fekk með miklu fê. Son þessa hét Hallfredr, en annarr Galti. Dóttir þessa hét Valgerðr ok var allra kvenna friðuz. Óláfr at Haukagili fóstiaði Hallfredr ok var hann vel haldinn þar. hann var snemma mikill
 15 ok sterkr kallmannligr ok skolbrúnn nokkut ok heldr nefljótr jarpr á hár ok fór vel. skáld var hann gott ok heldr niðskárr ok margbreytinn. ekki var hann vinsæll. Þorsteinn Ingimundar son var þá höfðingi í Vazdal. hann bjó at Hofi ok þótti mestr maðr þar í sveitum. hann var
 20 vinsæll ok mannheillamaðr mikill. Ingólfr ok Guðbrandr voru synir hans. Ingólfr var venstr maðr norðanlands. um hann var þetta kveðit:

Allar vildu meyjar
 með Ingólfi ganga
 25 þær er vaxnar voru.
 ‘Vesol er ek æ til lítill!’
 ‘Ek skal ok’ kvað kerling
 ‘með Ingólfi ganga,
 ‘meðan mér tvær of tolla
 30 ‘tennr í efra gómi’.

Haustróð var efnat í Grímsbungum ok knattleikr. Ingólfr kom til leiks ok mart manna með hán um neðan ór dalnum.

veðr var gott ok sátu konur úti ok horfðu á leikinn. Valgerðr Óttars dóttir sat upp í brekkuna frá ok konur hjá henni. Ingólfr var at leiknum ok fló knötttrinn upp þangat. Valgerðr tók knöttinn ok lét koma under skikkju sína ok bað þann sækja er kastað hafði. Ingólfr hafði þá kastat. hann bað þá leika, en hann settiz niðr hjá Valgerði ok talaði við hana allan þann dag.

3. Af Ingólfr. capitulum. Nú var slitið leiknum ok fóru menn heim þeir er eigi voru í boði. Síðan vandi Ingólfr kvámur sínar í Grímstungur til tals við Valgerði. Óttarr kom at máli við Ingólfr ok mælti 'eigi gez mér at 'kvámum þínum ok spurt muntu þat hafa at vèr höfum 'eigi setið um skapraunir eða skammir. muntu komaz 'at ráðahag við hana ef þú vill'. Hann kvaz mundu vera sjálfráði ferða sinna hvat sem Óttarr segði, lét svá at eins skipaðan dalinn at hann kvaz engis manns nauðarmaðr vera skulu. Síðan hitti Óttarr þorstein ok bað hann halda svá son sinn at hann fengi enga ósæmð af hánum 'því at þú ert vitr maðr ok góðgjarn'. Þorsteinn svaraði 'víst gerir hann slíkt í móti mínum vilja ok heita vil ek 'þér mínu umtali' ok skilja þeir við þat. Þorsteinn mælti til Ingólfrs 'annan hált hafi þér en vèr höfðum á unga 'aldri, gerit yðr at giunungum er höfðingja efni erut. lát 'af tali við dóttur Óttars bónda'. Ingólfr kvað við hans umtal batna skyldu ok lét þá af kvámum fyst í stað. Síðan orti Ingólfr mansöngsdrápu um Valgerði. Óttarr reiddiz því mjög, ferr enn at hitta þorstein ok kvað sèr nú leitað mikillar skapraunar 'nú bið ek at þú lofir mér at stefna 'syni þínum, því at ek nenni eigi at kyrrt sè'. Þorsteinn svaraði 'meðallagi er þat ráðligt, en eigi vil ek banna 'þér'. Þá mælti Jökull bróðer þorsteins (því at hann var þar hjá) 'heyr á endimi! þú mundir stefna oss frændum

- ‘hér í sveit! skaltu fá ófagnat!’ Jökull bjó uppi í Tungu í Vazdal. Þorsteinn sýndi enn góðvild sína ok setti menn til með þeim á Húnavaz þingi en bauð handsöl fyrir son sían. Þorsteinn bað þess at Óttarr yndi því at hann dæmdi
 5 um drápumálit ok þat er milli þeira var. Þessa fýstu menn Óttarr ok varð þat at sættum at Þorsteinn skyldi einn gera. Síðan mælti Þorsteinn ‘skjót ero hér mín ummæli, ‘mun ek sjá fyrir hvarumtveggjum hversu sem ykkir likar. ‘ek geri hálfst c silfrs til handa Óttari, en hann skal selja
 10 ‘jarðer sínar ok ráðaz í brott ór þessi sveit’. Óttarr kvaz eigi vara at hánnum mundi slíkr ójafnaðr gerr vera. Þorsteinn kvaz eigi síðr fyrir hans hlut sèt hafa, við skaplyndi hvárratveggju. ok eptir þat röz Óttarr suðr í Norðrárdal ok bjó fyrst á Óttarstöðum. Þá var Hallfreðr son
 15 hans nærr xx manni. hann lagði hug á Kolfinnu Ávalds dóttur, en Ávalda var lítið um þat ok vildi gipta hánnum dóttur sína, en Hallfreðr vildi eigi kvænaz. Ávaldi ferr at hitta Má vin sinn er bjó á Márstöðum ok sagði hánnum til vandræða sinna. Hann svaraði ‘hér mun fáaz ráð til.
 20 ‘ek skal fá mann til at biðja hennar. maðr heitir Griss ‘ok er Sæmings son, hann er vinr mian ok býr at Geita-skarði í Langadal. hafði hann verit út allt í Miklagarð ‘ok fengit þar miklar semdir. hann er auðigr maðr ok ‘vinsæll’.
- 25 4. Gipt Kolfinna. Nú sendi Márr orð Grisi ok kemr hann á Márstaði. Márr mælti ‘ráð hefi ek hugat fyrir þér. ‘þú skalt biðja Kolfinnu dóttur Ávalda. þar skortir eigi ‘fè ok er hón kostr góðr, en mér er sagt at Hallfreðr ‘Óttarson eigi tal við hana jafnán’. þetta var áðr en
 30 Óttarr fór norðan. nú koma þeir Márr ok Griss til Ávalda ok voru vij saman. þeir settu úti spjót sín. Griss átti gullrekit spjót. nú sátu þeir at málunum ok fylgdi Márr

firir hönd Griss. Ávaldi kvað Márs forsjá á skyldu vera
 'ef yðr "líz þa", ok mun yðr eigi frá vísat'. ok í þat
 mund komu þeir Hallfreðr ok förunautr hans ok sá spjótn.
 Hallfreðr mælti 'komnir munu hér menn nokkurir um
 'langan veg, ok gættu hesta okkarra, en ek mun fara til 5
 'dyngju Kolfinnu' ok svá gerir hann. hann settiz hjá henni
 ok spurði hvat komit veri 'en engi þekkt mun mér á
 'þeim vera, því at þeir munu biðja þín ok trúi ek at þat
 'mun eigi vel verða'. Kolfinna svaraði 'láttu þá firir því
 'sjá er ráða eigu'. Hann svaraði 'finn ek at þér þikir nú 10
 'þegar biðill þinn betri en ek'. Hallfreðr setti hana í kné
 sér úti hjá dyngjuvegginum ok talaði svá við hana at
 aller sá þeir er út gengu. hann sveigir hana at sér ok
 verða þá einstaka kossar. Nú koma þeir Griss út. hann
 mælti 'hverir ero þessir menn er hér sitja á dyngjuvegg- 15
 'inum ok látaz svá kunnliga við?' Griss var heldr óskyggn
 ok súreygr. Ávaldi svaraði 'Hallfreðr er þar ok Kolfinna
 'dóttir mín'. Griss mælti 'er þetta vandi þeira?' 'Opt berr
 'svá til' kvað Ávaldi 'en þú verðr nú þetta vandræði af
 'at ráða er hón er þín festarkona'. Griss svaraði 'auðsætt 20
 'er þat at við mik vill hann nú illt eiga, ok er slíkt til
 'hræsni gert'. Nú ganga þeir Griss til hesta sinna. Þá
 mælti Hallfreðr 'vita skaltu þat Griss at þú skalt fjandskap
 'minn hafa ef þú etlar þér þenna ráðahag'. Márr mælti
 'engiss munu þín orð metin Hallfreðr um þetta mál ok 25
 mun Ávaldi eiga ráð dóttur sinnar'. Þá kvað Hallfreðr
 vísu:

Svá nökkvi verðr sökkviss
 sannargs froga margra
 ægilig þess augum
 allheiðins mér reiði,

30

---

28 nökkvi verðr sökkviss < nekkvi verðr sökkvis(s) - nökkvi
 verðr sekkvis(s).

sem ólítill úti,
ills mest við för gesta,
(stæri ek brag) firir búi
búrhundur gamall stúri.

5 'ok hirði ek ekki blót-Márr' sagði Hallfreðr 'hvat er þú
'leggr til'. Márr sagði, ef hann flimtaði hann, at hann
skyldi hart í móti taka. Hallfreðr kvaz ráða mundu orðum
sínum, hann kvað þá vísu:

"Raða rækimeðar.

10 "randalíðs at biðia.

"ótti einga dottur.

"avalldz er þat skalldi.

"síð mun svrz vm biða.

"ma gæta menn til hennár.

15 "kuanar býrs af keyri.

"kolfinnu mer renna."

Hallfreðr reið þá í brott ok var reiðr. Márr mælti þá
'riðum eptir þeim' ok svá gera þeir ok voru ix saman,
fekk Ávaldi þeim ij menn. Ólaf fóstura Hallfreðar grunaði
20 um ferð þeira Gríss ok Márs. hann sendir þegar eptir
Óttari, ok er þeir finnaz segir Óláfr hánun at Hallfreðr
mun manna þurfa. Nú er at segja frá Hallfreði at þeir
riða ij undan en ix eptir. Hallfreðr sér eptirreiðina ok
mælti 'rennum eigi leingra undan', þeir voru þá komnir
25 hjá holti einu, bjugguz þeir þar við ok brutu upp grjót.
nú koma þeir Gríss at ok sækja at þeim, en þeir verjaz
alldreingiliga. en þó kom þar sem mælt er at ekki má
við margnum ok verða þeir Hallfreðr handteknir ok bundnir
báðer. þá mælti Gríss 'menn riða hér at oss ok ero eigi
30 'færi en xxx, ok má vera at sigrinn verði skammærr'.
þeir Gríss sneru aptr ok riðu þá undan hart ok yfir ána,
ok var þar götuskarð í bakka ok vígi gott. þar nema

þeir staðar. Þá koma þeir Óttarr at ánni. Gríss kvaddi Óttarr ok spurði hvar hann vildi. Óttarr mælti 'hvar er 'Hallfreðr frændi minn?' Gríss svaraði 'hann er bundinn, en 'eigi drepinn, hjá holti því er vér fundumz'. Óttarr svaraði 'óvirðuliga hafi þér við hann búið, eða viltu unna mér 5 'eindæmiss fyrir þetta?' Gríss kvaz hans orð mikils virða skyldu, ok at því sættuz þeir ok skildu við svá búið. Óttarr ríðr nú apr á veg ok finnr Hallfreð ok leysir þá félaga. Óttarr mælti 'eigi er ferð þessi virðulig orðin 'frændi'. Hallfreðr kvað eigi losa mega 'ok eigi hirði ek 10 'faðer hversu þú gerir gerð þessa ef Gríss á eigi Kolfinnu'. Óttarr svaraði 'Gríss skal konu eiga alls hann 'trúir mér til, en þú frændi skalt fara utan ok leita þér 'meiri semdar'. Hallfreðr svaraði 'hverr mun mér þá trúrr 'ef faðirenn bregz? nú skal þat fyrri at hendi beraz at 15 'ek bjóða Grísi hólmgöngu þegar ek sé hann'. Nú ríðr Óttarr heim en Hallfreðr til Haukagils. Óláfi þótti illa orðit hafa ok þótti Hallfreðr ótrúligr at halda sættir ok sendi orð Óttari at hán um leiz vandræðalíklíkt. Þá komu orð til Hallfreðar at faðer hans veri sjúkr ok kvaz vilja 20 finna hann ok gera skipan sína. Hallfreðr kom ok þegar lét Óttarr taka hann ok fjötra 'ero nú íj kostir: annat 'hvárt at sitja í fjötrum eða láta mik einn ráða fyrir þína 'hönd'. Hallfreðr svaraði 'eigi hefir þú þó í tveim höndum 'við mik, en heldr muntu ráða en ek sitja hér í fjötrum'. 25 Þá var fjöturrinn af Hallfreði látinn. Márr hafði inni boð þeira Gríss ok Kolfinnu ok fór hón til búss með Grísi út til Geitaskarðs. ekki voru miklar ástir af hennar hendi við Grís. Óláfr at Haukagili fýsti mjög Hallfreð frænda sinn utan at fara 'skal ek fá þér fè svá at þú megir vel 30 'fara með góðum mönnum'. Faðer hans fýsti hann mjög

---

26 af Hallfreði látinn < látinn af Hallfreði. 29 Grís > grís.
Haukagili > hakagili.

utan at fara. Óttarr lauk upp gerð með þeim Grís ok gerði c silfrs Hallfreði til handa. Hallfreðr vildi þat eigi hafa ok mælti svá 'sè ek elsku þína við mík faðir. munu þér þessu ráða, en svá segir mér hugr um at vár vand-
 5 'ræði verði löng'. Þá fór Óttarr einum vetri síðarr suðr til Norðrárdals.

5. Capitulum. Þetta sumar ferr Hallfreðr suðr til Hvítár, ok er hann kom til skips kvað hann vísu:

"Fvss em ek enn þott ossu.

0 "áfoll drepí stali.

"míog skýtr mairnar vakrí.

"mínnaz við kolfinnu.

"þvíat algrvndar endiz.

"áttgoðrar mer troðu.

5 "betr vnnu nu nýtia.

"nærr en heitid veri".

Hallfreðr fór utan ok til Noregs. hann sótti á fund Hákonar jarls ens ríka er þá réð Noregi, gekk firir hann ok kvaddi hann. Jarl spurði hverr hann veri. Hann kvez
 0 vera íslenzkr maðr 'en erendi er þat herra at ek hefí 'kvæði ort um yðr ok vilda ek hljóð fá'. Jarl svaraði 'líkligr ertu til at vera höfðingjadjarfr maðr, þann veg 'ertu í bragði, ok skaltu víst hljóð fá'. Hallfreðr kvað kvæðit, ok var þat drápa, ok flutti vel ok sköruliga. Jarl
 5 þakkaðe hánu ok gaf hánu exi mikla silfrrekna ok góð klæði ok bauð hánu með sér at vera um vetrinn ok þá Hallfreðr þat. Um sumarit ferr Hallfreðr til Íslands ok kemr firir sunnan land ok hafði þá mikit fè. Síðan
 30 land. ok eitt sumar er hann kom af Íslandi þá lágu þeir við Agðanes. þar hitta þeir menn at máli ok spurðu liðenda. þeim var sagt at höfðingjaskipti var orðit í Nor-

egi. var Hákon jarl dauðr, en Óláfr Tryggva son kominn í staðinn með nýjum sið ok boðorðum. Þá urðu skipárar á þat sáttir at slá í heit ok skyldi gefa Frey fê mikit ef þeim gæfi til Svíþjóðar en þór eða Óðni ef til Íslands keni, en ef þeim gefi eigi í brott þá skyldi konungr ráða. Þeim gaf aldri í brott ok urðu at sigla inn til Þrándheims ok komu við höfn þá er á Flagða hét. Þar lágu firir mörg langskip. Veðr gerði mikit um nóttina af hafi svá at eigi hrifu akkerin við. Þá mælti einn af langskipa mönnum 'þesser menn ero illa stadder á kaupskipinu' 5 'ok mun þeim eigi duga er veðrit stendr þar á sem þeir 'liggja ok skulu vér róa til þeira'. Þeir gengu á skip xxx manna ok sat einn í stafni, ok er þeir komu til kaupskipsins mælti sá er í stafninum sat 'þer erot illa komnir 'ok er hér óhreint firir ok skulu vér greiða ferð yðra'. 15 sjá var mikill vexti. Hallfreðr mælti 'hvat heitir þú?'. Hann svaraði 'ek heiti Akkerisfrakki' ok er þeir töluðuz þetta við þá gekk í sundr akkerisstreingrinn, en sá er í stafninum sat kastaði sér þegar firir borð ok kafaði eptir streingnum í storminum ok náði þegar. var þá upp 20 dregit akkerit. Þá kvað Hallfreðr stöku þessa:

Færum festar várar,
ferr sjóroka at knerri,
svörð tekr heldr at herða.
hvar er Akkerisfrakki?

21

Ólpumaðr svaraði:

'Enn í ólpu grænni
ek fæ dreing til streingjar
þann er hnakkmiða hnykkir.
hær er Akkerisfrakki.

30

Þeir reru firir skipinu í gott lægi. ekki vissu kaupmenn hverr þessi hafði verit, en síðarr var þeim sagt at kon-

ungrinn sjálfir hafði hjálpat þeim. Eptir þat lögðu þeir inn til Hlaða. þar var Óláfr konungr firir ok var hánúmsgt at þessir menn mundu vera heiðnir ok nýkomnir af Íslandi. hann stefnir þeim á sinn fund, ok er þeir komu
 5 þar taldi konungr trú firir þeim ok bað þá kasta forn-
 eskju ok illum átrúnaði en trúa á sannan guð skapara himins ok jarðar. Hallfreðr svaraði máli konungs 'eigi 'mun þat kauplaust konungr at ek taka þann sið er þú 'boðar'. Konungr mælti 'hvat er til mælt?' Hann svaraði
 10 'þú skalt mik aldri láta þér af höndum hvat illt sem mik 'hendir'. Konungr svaraði 'þann veg verir þú í bragði 'at fars mundir þú svifaz ok mart láta þér sóma'. Þá gekk Hallfreðr í brott ok vildi síðarr við konung tala. Konungr spyrr þá hvar Íslendingr veri ok bað ganga eptir hánúms.
 15 Nú kom Hallfreðr til konungs annan tíma. Þá mælti konungr 'tak nú skírn ok skal þat nú til vinna er þú beiddiz, 'eða hvat heitir þú?' Hann kvaz Hallfreðr heita. 'þú ert 'einarðligr maðr ok skörligr ok þjóna eigi lengr fjand-
 'anum'. Hallfreðr svaraði 'sú er bæn mín önnur herra
 20 'at þú halder mér undir skírn'. Konungr sagði 'þú beiðiz 'svá margs at eigi má við þik fáz'. Þá mælti byskup 'ger 'þetta sem hann beiðiz, því meira gerir guð firir þína 'skyld sem þú gerir fleira til eflingar kristni guðs'. Eptir þetta heldr konungr Hallfreði til skirnar ok fær hann
 25 síðan í hendr þorkatli nefju bróður sínum ok Jósteini ok lét þá kenna hánúms heilug fræði. Þetta sannar Hallfreðr í kveði því einu er hann orti um Ólaf konung:

Hlaut ek þann er æztr var einna

(ek sanna þat) manna

30 unð niðbyrði Norðra

norðr guðsföður orðinn.

6. Capitulum. Nú var Hallfreðr með konungi um

8 þat — þér. 15. kom > kom kom. 16 beiddiz — beiðiz.

30 unð > vnder. niðbyrði > niðbýrðra.

hríð ok orti um hann flokk ok bað sér hljóðs. Konungr. kvaz eigi hlýða vilja. Hallfreðr svaraði 'þú munt því ráða, 'en týna mun ek þá þeim fræðum er þú léz mér kenna 'ef þú vill eigi hlýða kvæðinu, ok ero þau fræði ekki 'skáldligri er þú léz mik nema en kveðit er þat er ek ⁵ 'hefi um þik ort'. Óláfr konungr mælti 'sannliga máttu 'heita vandræðaskáld ok skal heyra kvæðit'. Hallfreðr flutti sköruliga kveðit ok var þat drápa ok er lokit var mælti konungr 'þetta er gott kveði ok þigg af mér sverð 'búit. en vandgætt mun þér til þess, því at engi fylgir ¹⁰ 'umgjörðin, ok haf svá iij daga ok iij nætr at engum 'verði mein at'. Þá kvað Hallfreðr visu:

"Veit ek visu skreyti.

"við lendr mer sendi.

"nauktan hior við nockua. 15

"nu flaustr burar austra.

"verða hioillt sírir herði.

"hofum gram kera framdan.

"skelkiun þa ek of skjalga.

"skrauthgr konungs nauti". 20

Vel gat Hallfreðr varðveitt sverðit ok allmjög lofaði hann goðin ok kvað mönnum þat illa takaz er menn löstuðu þau. hann kvað þetta svá at konungr heyrði einn tíma:

Hitt var fyrr er harra

Hliðskjálfar gat ek sjálfan 25

(skipt er á gumna giptu)

geðskjótan vel blóta.

Konungr mælti 'all-ill vísa ok bæt yfir'. Hallfreðr kvað enn:

Öll hefir ótt til hylli 30

Óðins skipat hljóðum,

algildar man ek aldar

iðjur várra niðja,

en trauðr (því at vel Viðriss
vald hugnaðiz skaldi)

legg ek á frumver Friggjar
fjón, því at Kristi þjónum.

5 þá mælti konungr 'all-mikinn hug leggr þú á goðin ok
'er þat illa virðanda fyrir þér'. Þá kvað Hallfreðr vísu:

"Haufum haulda reifar.

"hrafn bloðz goða nafni.

"þess er ol við lof lýða.

10 "lóm ór heiðnum dómi."

Konungr sagði 'ekki batnar um ok kveð vísu til yfirbóta'.
Hallfreðr kvað vísu:

"Mer skyli freyrt ok freyja.

"fiarð let ek adul niarðar.

15 "líkniz gravm við grimni.

"gramr ok þorr enn rammi.

"krist vil ek allrar astar.

"erumk leið sonar reiðe.

"valld a frægt vnd folldar.

20 "foður einn ok guð queðia".

Þá mælti konungr 'slíkt er vel kveðit ok betra en ekki
'ok yrk enn'. Hallfreðr kvað vísu:

Sás með Sygna ræsi

siðr at blót ero kviðjut.

25 verðum flest at forðaz

fornhaldin skaup norna.

láta aller ýtar

Óðins orð fyrir róða.

nú em ek neyddr frá Freyju

30 niðjum Krist at biðja.

Óttarr hét maðr upplenzkr. Kálfr hét bróðer hans. Þeir
voru hirðmenn konungs ok vaskligir menn ok vel metnir

3 frumver > lof. 23 Sás > Sa er. 31 upplenzkr >
vpplendzkr.

af konungi. þeir öfunduðu Hallfreð ok þótti þeim hann hafa of mikinn gang af konungi. ok eitt kveld er þeir drukku slógu þeir í deilu mikla ok var konungr hjá ok bar konungr viðtal þeira í hag Óttari því at hann sá at hán um endiz eigi þrætan við Hallfreð ok gekk brott 5 síðan. ok eptir þat sló í kappmæli með þeim, en svá lauk með þeim at Hallfreðr hljóp upp ok hjó Óttar banabögg með exinni Hákonar naut. Kálfr þreif Hallfreð ok menn með hán um ok selltu í fjötur. en þat voru lög at þann mann skyldi drepa er mann vægi í konungs herbergi. 10 Síðan fundu þeir konung ok kváðu þá sýnaz hvað manna Hallfreðr var ok sögðu hann bleðja mundu ætla hirðina ok rægðu hann nú sem mest máttu þeir til þess at konungr bað láta drepa hann um morgininn eptir. Kálfr varð við þetta glaðr ok um daginn eptir leiddu þeir hann 15 út ok til dráps. Hallfreðr mælti 'hvar er konungr?' þeir svöruðu 'hvat mundi þik þat skipta? dæmðr ertu nú til 'dauða'. þá mælti Hallfreðr 'er sá dauðr er ek vann á?' þeir kváðu svá vera. Hallfreðr mælti 'ef sá er nokkurr 'hér við staddr er ek hefir vel til gert þá launi þat svá 20 'at leiði mik þar í nánd sem konungr er ok vil ek þakka 'hervist mína'. þá kom þat framm sem mælt er at hvern á sér vin með óvinum ok voru þeir þar at við þat kennduz at hann hafði vel til gört ok leiddu hann þar hjá er konungr var ok byskup, ok er Hallfreðr kom gegnt þeim 25 þá mælti hann 'minniz þess herra er þér hétuð at segja 'mik yðr aldri afhendan ok verðit eigi heitrofa við mik ... 'sá annarr hlutr at þú ert guðfaðir minn'. Sigurðr byskup mælti við konung 'lát hann njóta slíkra hluta'. 'Svá skal 'vera' segir konungr ok bað þá þegar leysa hann. Nú var 30 svá gert ok líkaði Kálfi all-þungt. Nú var Hallfreðr enn með hirðinni ok kom sér brátt vel, en þó var konungr

færi við hann en áðr ok bætti þó víg þetta fyrir hann. Þat var einn dag at Hallfreðr gekk fyrir konung ok féll til fóta hánú. Konungr sá at hann felldi tár ok spurði hvat hánúm þótti svá mikít. Hann svaraði 'nærr fellr mér
 5 'reiði þín ok henni vilda ek af mér koma'. Konungr sagði 'svá skal vera. þú skalt fara sendiför mína eptir jól ok 'skulu vit þá sáttir ef þú kemr ferðinni framm, eða hvárt 'áttu sverð þat er ek gaf þér?' 'Á ek víst herra ok aldri 'hefir þat komit í umgjörð'. Konungr mælti 'þat samir vel
 10 'at vandræðaskáldit eigi vandræðagripinn, eða muntu kunna 'at nefna sverð í hverju vísuorði?' Hallfreðr sagði 'við 'man ek leita ef þér vilit, ok allt mun ek til vinna at 'koma af mér yðvarri reiði'. Konungr mælti 'kveð nú þá'. Hallfreðr kvað þá vísu:

15 "Eitt er suerð þat er suerða.

"suerð auðgan mík gerð.

"fyrir snúpniorðum suerða.

"suerð ott mun nu verða.

"muna vansuerðat verða.

20 "verðr em ek þriggja suerða.

"íarðar mens at ýrði

"vm giorð at þ' suerði".

Konungr þakkaði hánú ok kvað hánú mikla íþrótt í skáldskap sínum ok gaf hánú umgjörð mjög vandaða
 25 'ok þó at svá beri til' sagði konungr 'at þik hendi þat 'víti at þú komir eigi under borð eða til kirkju þá skal 'þér framarr upp gefa en öðrum'. Hallfreðr þakkaði konungi. Eitt sinn var þat at konungr spurði hvar Hallfreðr veri. Kálfr sagði 'hann mun enn hafa vanda sinn at blóta
 30 'á laun ok hefir hann líkneski þórs í pungu sínum af 'tönn gert ok ertu of mjög dulinn at hánú herra ok 'fær hann eigi sannreyndan'. Konungr bað Hallfreð þangat

kalla ok svara fyrir sik. Hallfreðr kemr þar. Konungr
 mælti 'ertu sannr at því er þér er kennt at þú blóttir?'
 'Eigi er þat satt herra' sagði Hallfreðr 'skal nú rannsaka
 þung minn, hefi ek hér ekki undanbragð mátt hafa þó
 'at ek vilda'. Nú fannz engi sá hlutr í hans valdi er til 5
 þess veri. 'Þetta er dauðaróg' sagði Hallfreðr 'ok mun
 'Kálfi at illu verða ef ek nái svá til hans. hann kom mér
 'enn fyrri til dauða'. Konungr mælti 'eigi er ykk saman
 'vært, ok skal Kálfr fara til búa sinna, en þú Hallfreðr
 'skalt fara sendiför mína til Upplanda til Þorleifs hins spaka. 10
 'hann vill eigi við kristni taka ok skaltu drepa hann eða
 'blinda ella. (hann er dóttur son Þorleifs Hörða-Kára sonar).
 'skal ek til leggja mína giptu ok haf menn svá marga
 'sem þú vill'. Hallfreðr kvað ferðina órífliga 'en allt at
 'einu skal fara sem þér vilit, en Jósteinn móðurbróðer 15
 'yðvarr vil ek at farir með mér ok bekkjunautar mínir
 'þeir sem ek kys til svá at vér sëm saman ilij ok xx'.
 'Ger sem þér likar' sagði konungr 'en sent hefi ek fyrri
 'menn til Þorleifs ok hafa þeir engu til leiðar komit því
 'er ek vilda at veri'. Síðan riðu þeir Hallfreðr brott frá 20
 konungi ok til þess er þeir komu í skóg þann er skammt
 var frá bé Þorleifs. Þá stigu þeir af hestum sínum í
 rjóðri einu. Þá mælti Hallfreðr 'hér skulu þér biða mín
 'til hinnar þriðju sólar, en fara þá aprt ef ek kem eigi
 'hér'. Jósteinn bauð at fara með hánum. Hann vildi þat 25
 eigi. Hallfreðr tók þá stafkarls gervi. hann lét leggja
 lit í augu sér ok sneri um á sér hvörmunum ok gerði
 mikla brýtni á yfirlitum sínum. langan bagga hafði hann
 á baki ok var þar í sverð hans konungs nautr. hann gekk
 nú at be Þorleifs ok at haugi þeim er hann sat á ok 30
 var þat snemma dags. Þorleifr heilsaði hánum ok spurði
 hvern hann væri. 'Ek er fátækr maðr einn' sagði hann
 'kom ek til konungs ok vildi hann mik til trúar brjóta,
 'en ek hljóp á brott leyniliga ok drap ek áðr einn kon-
 'ungs mann. nú vilda ek biðja þik nokkurrar ásja'. Þor-

leifr svaraði fá um þat, en spyrr hann margs um lönd
eða hafnir. Hann leysti ór öllu fróðliga. Þorleifr mælti
'var nokkurr sá maðr með konungi er Hallfreðr heitir?'
Hann svaraði 'heyrða ek hans getið ok sjaldan at góðu'.
5 Þorleifr mælti 'sá maðr dreymir mik jafnan, en þó er
'þat ómerkiligt, en koma munu konungs menn hingat brátt,
'en hann Hallfreðr er svá manna at ek skil sízt hvat
'manna at er at frásögn manna, ok horfinheilla er mér
'hvat sem eptir kemr'. Þá grunar þorleif hverr maðrinn
10 var ok vildi upp standa, en Hallfreðr þreif til hans ok
rak hann under sik er hann var miklu sterkari. Þeir ultu
ofan fyrir hauginn ok varð Hallfreðr efri. hann setti hæl
á augat þorleifs ok hleypti ór hánun auganu. Þorleifr
mælti þá 'konungs gipta fylgir þér, en við þik hefi ek
15 'lengi áhugafullr verit, en nú er þat framm komit, en
'veit ek at þú gerir konungs boðskap at blinda mik eða
'drepa, en nú vil ek biðja þik at þú gefir mér annat auga,
'en ek vil gefa þér knif ok belti (ok er hvártveggja góðr
'gripr) ok koma þér þó at liði ef svá berr til ok ertu
20 'ekki ólíkligr at þurfa þess við'. Hallfreðr kvaz eigi
vilja svá brjóta konungs boðskap at þiggja af hánun
góðgripi til þess, kvaz heldr vilja taka þat á sik at gefa
hánun annat augat. Þorleifr þakkaði hánun ok skildu
þeir at því. ferr Hallfreðr til sinna manna ok varð þar
25 fagnafundr. Þorleifr gekk heim til bæjar ok sagði engum
manni áverkann fyrr en þeir voru langt á brottu. Þeir
Hallfreðr riðu leið sína þar til er þeir komu til Kálfs um
farinn veg. Þá mælti Hallfreðr 'drepa skal þenna enn illa
'mann'. Jósteinn mælti 'ger 'eigi þat, blöndum eigi giptu
30 'við úgiptu'. Hallfreðr svaraði 'eigi hefir hér at högum
'verit til skipt: góðr dreingr er meiddr, en mannfýlan lifir'
ok þreif hann höndum ok stakk ór hánun augat. Kálfr

varð hryggur við. Hallfreðr mælti 'nú sýnir þú enn grey-
 'skapinn'. Síðan fóru þeir brott ok komu til konungs ok
 sat hann at tafli. Þeir kvöldu hann. Konungr spurði tíð-
 enda. Hallfreðr sagði alla sögu konungi. Konungr mælti
 'vel hefir þú gert ok sýn mér augat'. Síðan tók Hallfreðr 5
 augat Kálfs. Konungr mælti 'hvar fekkstu slíkt auga?'
 'Þetta er Þorleifs auga'. 'Nei' sagði konungr 'fleira
 'muntu unnit hafa en ek bauð þér'. Síðan sýndi hann
 auga Þorleifs. Þá mælti konungr 'þetta er hans auga
 'ok er enn ekki betr en hálfgeri'. Hallfreðr mælti 'nú 10
 'galt ek Kálfi er hann stangaði mik spjóts-oddinum þá er
 'hann leiddi mik til bana' ok segir nú allt sem farit hafði.
 Konungr mælti 'viltu nú fara til Þorleifs öðru sinni?'
 Hallfreðr sagði 'eigi vil ek þangat fara, en fara vil ek
 'til Kálfs ok stinga ór hánum annat augat'. Konungr kvað 15
 þar standa skyldu. tók Hallfreðr þá semdir með konungi.

7. Af Hallfreði. Capitulum. Þat var eitt sinni er
 Hallfreðr var firir konungi at hann mælti 'leyfi vilda ek
 'hafa í sumar at sigla austr til Eyrar, kaupferð'. Konungr
 sagði 'eigi skal þat banna þér, en svá segir mér hugr 20
 'um at eigi sé þér óannara aptr til mín en þér er í brott
 'ok mart mun yfir þik líða'. Hallfreðr sagði 'til þess verðr
 'nú at hætta'. Síðan fór Hallfreðr á brott. hann spurði
 at Sigvaldi jarl var höfðingi mikill. Hallfreðr kemr á
 fund hans ok kvez hafa ort kveði um hann. Jarl spyrr 25
 'hverr ertu?' Hann segir. 'Ertu skáld Óláfs konungs?'
 'Svá er' sagði Hallfreðr 'ok vilda ek hljóð fá'. Jarl mælti
 'hví mun mér þat eigi vel sama er Óláfi konungi líkar
 'vel?' Hallfreðr kvað kveðit ok var þat flokkur. Jarl þakk-
 aði hánum kveðit ok gaf hánum gullhring þann er vá 30
 hálfa mörk ok bauð hánum þar at vera með sér. Hallfreðr
 þakkaði hánum boð 'en til Svíþjóðar skal nú fyst fara'.

Jarl bað hann ráða. Þat sama haust fór hann í Vík austr ok brutu þar skipit austan sjarðar ok týndu miklu fê. Þaðan fór Hallfreðr til Konungahellu ok dvaldiz þar um hrið. ok einn dag er Hallfreðr gekk úti at kaupstefnu þá
 5 gekk maðr í móti hánum. Þeir kvödduz ok spurði Hallfreðr hverr hann veri. Hann kvaz Auðgísl heita ok kominn vestan af Englandi 'ok skortir mik eigi fê, eða er þetta 'Hallfreðr vandræðaskáld?' Hann kvað svá vera. 'Ek hefi 'frétt' kvað Auðgísl 'at þú hefir hitt í fjártjón, eða viltu
 10 'slá kaupi við mik at fara austr til Gautlands með mér 'til vetrvistar, en ek skal gefa þér x merkr silfrs til 'fylgdar, því at mér er sagt at þin fylgd sê fê kaupandi'. Hallfreðr kvaz þat vilja. Vegrinn var óhreinn ok hurfu margir apr. Þeir Hallfreðr höfðu v klyfja hesta ok einn
 15 at riða. fóru nú austr á markernar, ok einn dag sá þeir at maðr fór móti þeim. Þeir spurðu hverr hann veri. Hann kvaz Önundr heita. hann var mikill vexti ok kvaz vildu fara með þeim ef þeir gæfi hánum leigu nokkura 'ero mér hér vegir allir kunnigir'. Auðgísl kvaz lítið
 20 um hann; lész eigi vita hverr þegn hann veri. Hallfreðr var eggjandi at við hánum veri tekit ok þat varð ok skyldi hann hafa xij aura silfrs. Hallfreðr var þá sem gildastr, en Auðgísl var við aldr. Nú fóru þeir sem leið lá. Önundr fór firir um daginn ok komu at sæluhúsi um
 25 kveldit. Þá mælti Hallfreðr 'nú munu vēr eiga þrenn 'verk, ok skaltu Önundr víða heim (þú hefir exi mikla), 'Auðgísl skal eld gera, en ek skal vatn sêkja'. Þá mælti Önundr 'þat er þá bezt at víða ótæpiliga til húss, því at 'margir þurfa eldiviðinn þeir er hér koma'. Hallfreðr
 30 kvað þat vel sagt. Þá mælti Auðgísl 'fúsari vera ek at 'taka vatnit, en þú gerðir eld Hallfreðr'. 'Látum þá svá 'vera' sagði hann. Síðan kvæykti hann eldinn, en Önundr fór "m; býrði" ok gerði þat hverr er boðit var. Hallfreði þótti þeim seint verða. hann grúfði at eldinum ok hafði kastat belti sínu á háls sêr ok var þar knífr mikill er

mönnum var þá tíðt at hafa ok var knífrinn á bak hánum. Nú kemr Önundr inn með byrði. hann hleypr þegar at hánum Hallfreði ok hjó til hans tveim höndum með exinni ok kom í tygilknifinn, en Hallfreðr greip til fóta hánum ok hét á guð ok mælti 'dugi þú mér Hvitakristr ef þú 5 'ert svá máltugr sem Óláfr konungr segir lát eigi þenna 'mann stíga yfir mik'. síðan réttiz Hallfreðr upp undir hánum með fulltingi guðs ok giptu Óláfs konungs. tók hann þá Önund upp ok rak niðr svá mikit fall at hann var í óviti ok hraut exin ór hendi hánum. Hallfreðr hafði 10 sax eitt lítið ok brá því ok þá vitkaðiz Önundr. Hallfreðr spyrr 'hefir þú drepit Auðgísl?' Hann kvað svá vera. þá lagði Hallfreðr saxinu í gegnum hann ok dró hann út ór skálanum en byrgði síðan fast, ok um nóttina bran Önundr á hurðina en Hallfreðr stóð við innan ok 15 gekk því til dags. Um morgininn fann Hallfreðr Auðgísl dauðan við lækinn ok tók af hánum knif ok belti ok hafði með sér. hann bjó um Auðgísl eptir siðvenju. sá hann nú at Önundr mundi verit hafa illvirkinn ok drepit menn til fjár sér ok þat hús var auðigt at fè ok vörningi. Hall- 20 freðr kvað þá visu:

Ól ek, þar er aldri véla

auðgildanda vildag,

hyrjar njót á hvítu

hrafnvins á fè mínu. 25

vann ek til góðs við grenni

gunnmáss sem ek kunna,

en fúrskerðer færði

fjörtál at mér hjörva.

Síðan reið hann austr á fjallit ok hitti illar leiðir. 30

8. Fjörðráð við Hallfreð. At kveldi eins dags heyrði hann við felldan ok reið þagat eptir. þá varð rjóðr firir

hánnum ok var þar maðr ok hjó við. hann var búandligr ok rauðskeggjaðr skolbrúnn ok heldr illmannligr. sjá maðr heilsar hánnum. Hallfreðr spyr hverr hann veri. Hann kvaz Björn heita 'ok far með mér til gistingar'. Hann
 5 þiggr þat. Björn var allbeinn við hann. Bóndi lá í lokhvilu, en Hallfreðr í annarri. Hann grunar Björn ok stóð upp undir tjaldit með brugðit konungs naut ok í því lagði Björn í rúmit en Hallfreðr hjó hann banahögg. Húspreyja bað menn upp standa ok taka þenna glæpamann.
 10 Menn báru klæði á vápn Hallfreðar ok var hann handtekinn ok bundinn. Síðan voru send orð þeim manni er Ubbi hét. hann átti sér bróður er Þórir hét. hann var þar höfðingi. hann átti dóttur er Ingibjörg hét. hana hafði átt Auðgísl ok var hinn mesti kvennskörungur. Nú koma
 15 menn til fundar þessa at dæma Hallfreð, þar kom Þórir ok Ubbi ok Ingibjörg, ok kom þat ásamt með þeim at hafa Hallfreð til blóta. Hann gekk at Ingibjörgu ok kvaddi hana ok kvaz hafa þar gripi er Auðgísl hafði sendt henni. Hón sagði 'kenni ek gripina'. Hann sagði henni alla söguna
 20 ok kvað hann vísu:

"Svá hefk hermíla harmi.

"hugballdr í gný skjallda.

"baugs erum suipr at sueigi.

"sár linz rekit mínna.

25 "en lofnugginn liggja.

"let ek balldr roðins skjalldar.

"ekk hefnda sua ockar.

"auðgíslu hia dauðan".

Ingibjörg spurði vandliga at um atburði.

30 "Ekk bar elldaskrauckuis.

"aulnaskeiðs af reiði.

"lagða ek hendr at hundi.

"hundz glæuara mundar.

“stendr ei sa sendir.

“síðan hlackar skíða.

“bál rauð ek ýggjar iela.

“iels við þíða velum.”

Ingibjörg mælti ‘sé ek at þú munt með sönnu fara ok 5
 ‘skaltu fara heim með mér’. fór Hallfreðr heim með
 henni ok var þá stirðr af böndum ok lét hön næra hann.
 þau þórir ok Ingibjörg sendu menn á fjallit ok fundu
 þar þau merki öll er Hallfreðr hafði sagt. var þat allmikit
 fé er þaðan var flutt. var þat allra samþykki landsmanna 10
 at Hallfreðr tæki fé þat er Önundr hafði átt ok héldu
 þeir mikit tal af hánum. Hallfreðr lagði hug á Ingibjörg
 ok bað hennar. Hön svaraði ‘eigi mun þá vel firir öllu
 ‘sæt er þú ert kristinn ok hér útlendr, en þú skalt finna
 ‘föður minn ef þú vill’. Hann gerir svá ok tjár þetta 15
 firir þóri ok verða þeir vel á sáttir. gekk svá til at Hall-
 freðr fekk Ingibjargar ok unni mikit. þar stóð saman auðr
 mikill ok hafði Hallfreðr þar virðingar miklar. þat hafði
 hann helz til trúar at hann blés í kross yfir drykk sínum
 áðr hann drakk, en fátt söng hann. Eitt sinn talaði hann 20
 firir Ingibjörgu ‘ek ætla mér at fara á fund Óláfs Sviakon-
 ‘ungs ok færa hánum kveði er ek hefir ort um hann’. Hön
 kvaz ætla at hann mundi heyra vilja lofit.

9. Capitulum. þat sumar fór Hallfreðr til Sviþjóðar
 ok kom á fund konungs ok kvaddi hann. Konungr spyrr 25
 hvern hann veri. Hann segir til sín. Konungr mælti
 ‘viða ertu nefndr ok skáld göfugra manna’. ‘Kveði hefi
 ‘ek ort um yðr ok vilda ek hljóð fá’. Konungr játti því.
 Síðan flutti hann kveðit. Konungr bauð hánum með sér
 at vera ok gaf hánum góðar gjafr. Hallfreðr kvaz eiga 30
 bú ok konu í hans skattlandi ‘ok vil ek þangat vitja’.
 Konungr bað hann vel fara. Hallfreðr kom apr til konu

sinnar. þar var hann í vetr. ok á hinum þriðja vetri var þat eina nótt at hánun þótti Óláfr konungr koma til sín ok var reiðuligr ok kvað hann mjög kasta kristni sinni 'far á fund minn ok lið þitt'. Hallfreðr andvarpaði mjög
 5 er hann vaknaði. Ingibjörg spyrr hvat hann hefði dreymt. Hann segir henni 'eða hversu mun þér um gefit? viltu 'nokkut fara með mér? á ek þér mikit gott at launa ok 'þá fenga ek þér helzt ömbunat ef þú tekir við trú'. Hón sagði 'þess er ván at þik muni þangat lánga ok skil ek
 10 at sá mun vera siðr miklu betri ok mun ek með þér 'fara'. Auðgísl hét son þeira ok var hann þá tvævetr. þau fara á fund Óláfs konungs ok tók hann vel við Hallfreði ok ávitaði hann þó mjög ok bað prest skrípta hánun. Ingibjörg fæddi þá sveinbarn ok hét sá sveinn Hallfreðr
 15 ok gaf faðer hans hánun nafn sitt. var þá Ingibjörg skírð ok synir hennar báðer. Óláfr konungr mælti þá við Hallfreð 'nú skaltu bæta yfir við guð er þú hefir lengi 'verit með heiðnum mönnum ok gengit mjög trúnni.' Hann kvaz þat gjarna vilja ok orti uppreistardrápu, gott kveði.
 20 þann vetr andaðiz Ingibjörg ok þótti Hallfreði þat allmikill skaði. Um várit sagði hann konungi at hann lysti at sjá Ísland. Konungr sagði at þat skyldi sem hann vildi 'hefi ek þik reynt at góðum dreing, en koma mun 'þar at þú munder heldr vilja með mér vera at því skap-
 25 'lyndi sem þú hefir. en þessa gripi skaltu þiggja af mér: 'pellsskikkju hring ok hjálm, því at óvíst er um fundi 'okkra. lóga eigi gripunum' segir konungr 'því at með 'þér skulu til kirkju fara, en í kistu leggja hjá þér ef þú 'andaz í hafi'. hringrinn stóð íij aura. Hallfreði þótti
 30 mikit firir skilnaði við konung. Auðgísl son Hallfreðar fór austr til þórisss móðurföður síns. Hallfreði syni sínum fekk hann föstr gott. Hallfreðr lét í haf. hann kom skipi

sínu í Kolbeinsárós eptir þing. hann mælti til skipara sinna 'ferð liggir fyrir mér suðr um heiði at finna föður minn ok skulu vér riða xij saman'. Nú var skip upp sett, en þeir riða á brott xij saman ok sneru vestr til Langadals. Þeir voru aller í litklæðum ok stefndu til selja Griss. ⁵ Kolfinna var þar ok konur nokkurar hjá henni. Þar voru fleiri sel ok stóðu selin í Laxárdal milli Langadals ok Skagafjarðar. Saudamaðr Kolfinnu sagði at xij menn riðu at selinu ok voru aller í litklæðum. Hón sagði 'þeir munu eigi kunna leiðina'. Hann sagði 'kunnlaga riða þó'. ¹⁰ Nú koma þeir til seljanna. Kolfinna fagnar vel Hallfreði ok frétti tíðenda. Hann sagði 'tíðendi ero fá, en í tómi munu sögð vera ok vilju vér hér í nótt vera'. Hón svaraði 'þat vilda ek at þú riðir til vetrhúsa ok mun ek fá þér leiðsögumann'. Hann kvaz þar vera vilja. 'Gefa ¹⁵ munu vér yðr mat' sagði hón 'ef þér vilit þetta eitt'. Nú stíga þeir af hestum sínum ok um kveldit er þeir voru mettir sagði Hallfreðr 'þat ætla ek mér at liggja hjá Kolfinnu, en ek lofa félugum mínum at breyta sem þeir vilja'. Þar voru fleiri sel ok er svá sagt at hverr ²⁰ þeira fengi sér konu um nóttina. En er þau komu í sæng Hallfreðr ok Kolfinna spyrr hann hversu mart veri um ástir þeira Griss. Hón kvað vel vera. Hallfreðr sagði 'vera má at svá sé, en annat þiki mér finnaz á vísun þeim, er þú hefir kveðit til Griss'. Hón kvaz ²⁵ engar kveðit hafa. Hann sagði 'ek hefi litla stund hér verit ok hefi ek heyrt vísumnar'. 'Lát mik heyra' sagði Kolfinna 'hverninn verki sá er at mér er kenndr'.

"Leggr at lýsibrecku.

"Leggiar is af grisl.

34

"kuol þolir hlín hja hanum.

"heitr ofremdar sueti.

en dreypilig drúpir
 dýnu rán hjá hánum
 (leifi ek ljósra vífa
 lund) sem álftr á sundi.

- 5 'Ekki er slíkt bót annars ok mikit undr at hraustr maðr
 'vill slíkt gera'. Hallfreðr sagði 'enn hefi ek heyrt aðra':

þrammar, svá sem svimmi
 silafullr, til hvílu
 fúrskerðandi fjarðar,
 0 fúlmárr á tröð báru,
 aðr en orba stríðir
 ófriðr þorir skriða
 (hann era hlaðs við gunni
 hvíluþráðr) und váðer.

- 5 Kolfinna sagði 'ekki mun Gríss yrkja um þik ok semdi
 'þér betr at óvingaz eigi svá við hann því at eigi veit
 'hvar manni mætir'. Hallfreðr kvað vísu:

"Lit mun halr enn hvítr.
 "híalm grandr firir bur skalm.
 10 "hann muna aura. eýrar.
 "an ok strutr enn granr.
 "þott orfþægir eigi.
 "ofriðr stavðul viðan.
 "hírdandi nýtr híarðar
 15 "híorfangs ok kvi langa".

- Kolfinna styggðiz þá við. Hallfreðr kvað vísu:

"Kolfinna lez kenna.
 "kueð ek vm hlut þenna.
 "huat queða vitru vífi.
 30 "vallda fvílt af skálldi.
 "enn af vngum suanna.
 "auðhnýkkianda þýkkir.

“oð em ek giarn at giarn at greiða
“ganga dýrligr angí.”

Smalamaðr reið brott um nóttina ok sagði Grís hvat komit
var, en hann reið heiman við xx menn. Snemma um
morgininn búaz þeir Hallfreðr ok áðr hann steig á hest 5
kvað hann vísu:

“Litt hirða ek lautar.
“lundr hefir hett til sprunda.
“viggs þótt verða hogginn.
“vað ihondum suaða. 10
“ef ek næða síf slæðu.
“soma karmis meðal arina.
“malkað ek lioss um liosa.
“lind ofstrega bindaz”.

Síðan hljóp hann á bak ok brosti. Kolfinna mælti ‘hvi 15
‘brosir þú nú?’ Hann kvað vísu:

“Vetkað ek hitt huat verða.
“ver gloðar skal troða.
“rennu ást til vnnar.
“vnnar dags a munni. 20
“ef fiolgegnir fregna.
“fagnendr iotuns sagna.
“flo ek af galltar grísi.
“geit belg huat mik teitir.

Hallfreðr vildi gefa Kolfinnu skikkjuna konungs naut, en 25
hón vildi eigi þiggja, ok áðr þeir riðu brott kvað Hall-
freðr vísu:

Heim koma hirðinaumur
(hams er góðr á fljóðum)
sævar báls frá seljum 30
sléttfjallaðar allar.

nú sel ek af, þótt ýfiz
ölbekkjjar syn nakkvat,
(hverr taki seggr við svarra
sinum) ábyrgð mína.

5 Eptir þat riða þeir á brott.

10. Af Hallfredi ok Grís. Nú kemr Gríss til seljanna.

Kolfinnu var skapþungt. Gríss sá þat. hann kvað vísu:

Nú þikkir mér nokkurr
námskorð vera orðinn
"lit ek a sumt vm sueitir"
sveimr meðan ek var heiman.
hér hafa gestir görva
(gengr út kona þrútin)
[þerrir sjáligr svarri]

15 slaug þungliga [augu].

Þar var með Grísi Einarr son þóris þrándar sonar. Gríss vill eptir riða, en Kolfinna latti ok kvað eigi víst hvárt hans hlutr batnaði við. Gríss vill þó eptir riða. þeir riðu framm hjá Auðólfsstöðum til Blöndu. þá voru þeir
20 Hallfreðr komnir á miðja ána. þá skaut Gríss spjóti til Hallfreðar, en hann tók á lopti ok skaut aptr til Gríss, en Einarr brá við exi. spjótið kom fyrir brjósti Einari ok fekk hann bana. Gríss kvað Hallfreð renna. Hann kvaz eigi mundu fara lengra en af ánni ok bað þá at sækja,
25 en Gríss reið eigi at. þá lögðu menn þat til at Hallfreðr skyldi bétla Grísi fyrir ósóma þann allan er hann hafði gert hánun. Hallfreðr spyrr hvers hann beiddiz. Gríss svaraði 'því munda ek una ef ek hefða hringa þáða jarls 'naut ok konungs naut'. Hallfreðr sagði 'fyrir mun annat
30 'at beraz' ok skildu við þat. Hallfreðr reið suðr til bróður síns, en þá var faðer hans andaðr, ok var þar um vetrinn. ok um várit er hann fór norðr þá rak á fyrir þeim hrið.

2 nakkvat < nekkvat. 11 heiman < heima. 12 görva > gerua. 24 ánni = áni.

Hallfreðr kvað þat vera gjörningaveðr. Þeir riðu ofan eptir Vazdal þar til at firir þeim varð einn garðr ok spruttu þar upp xx menn. þar var kominn Márr af Márs-slöðum. hann hleypr firir Hallfreð, en Hallfreðr höggv þegar til hans, en Márr brá firir blóttugli ok varð hann 5 ekki sárr. Hallfreðr reið þá ór garðshliðinu. Márr kallaði 'sækjum at þeim'. Hallfreðr kvað vísu:

"Miog tegaz sueimasockuir.

"snót verð ek þegns firir hotum.

"ver munum dag huern dýrra. 10

"dulrækinn mik mik sækia

"helldr mun hælir balldr.

"hrævinz firir því minna.

"van erumz slík atsleikia.

"sinn blottrýgil inán". 15

skildu þeir við svábúit. Húnröðr hét maðr er bjó at Móbergi. Gríss var þingmaðr hans. Þorkell krafla bjó þá at Hofi, en Ingólfr var dauðr. Þenna vetr orti Hallfreðr vísur um Grís. ok er Gríss frá þat fór hann til móts við Húnröð ok bað hann ráðagerðar 'því at Hallfreðr herðir 20 'at eins fjandskap við mik'. Húnröðr sagði 'þess fýsi ek 'þik at þú búir mál til ok stefnir Hallfreði til Húnavaz-þings'. Gríss gerði svá, reið suðr um várit til Hreðuvatnz því at þeir Galti ok Hallfreðr bjuggu þar þá. Gríss stefndi Hallfreði um víg Einars til Húnavatzþings. ok er þeir voru 25 brottu mælti Galti við Hallfreð 'hver er tilætlan þín um 'mál þetta?' Hann svaraði 'ek ætla at sækja traust þorkels mágs míns'. Þeir riðu sunnan um várit ok voru saman xxx. þeir gistu at Hofi. Hallfreðr spurði Þorkel hvert traust hann skyldi þar eiga. Þorkell kvaz mundu 30 veita at málum ef boðin veri nokkur semd. Nú koma menn til þings ok á þinginu gingu þeir Hallfreðr ok Galti til búðar Þorkels ok fréttu hvar koma skyldi. Hann sagði 'ek mun bjóðaz til gerðar ef þér vilit þat hvárir-

‘tveggju ok mun ek þá leita um sættir’. ganga þeir nú út ór búðinni, en Brandr Ávalds son bróðir Kolfinnu lá á búðarveggnum. hann hjó Galta banahögg í því er hann gekk út. Hallfreðr sagði þorkatli vígit. þorkell gekk
 5 með hánum til búðar Gríss ok bað hann framm selja manninn ‘ella munu vér brjóta upp búðina’. Þá hljóp Hildir móðir Brands í dyrrnar ok spyrr hvat þorkell vildi. Hann segir eyrindit. Hildir mælti ‘eigi mundi þér þat í ‘hug at drepa son minn þá er ek skaut þér undan skikkju-
 10 ‘skauti mínu ok firrða þik bana eptir víg Glæðiss þá er ‘þeir þorgils ok þorvaldr vildu drepa þik’. þorkell mælti ‘liðit er nú þat, gangi konur út ór búðinni ok viljum vér ‘leita mannsins’. Brandr var faldinn ok komz hann svá út ok hittiz hann eigi. þorkell kvað hann farinn mundu
 15 til búðar Húnröðar. Hallfreðr mælti þá ‘grunr er mér nú ‘á um liðveizluna ok býð ek nú Grísi hólmgöngu’. Gríss kvað hann þat boðit hafa “fýr”. Þá kvað Hallfreðr vísu:

“Þa mun reyndr at radnu.

“róghnýckjandinn þickia.

20 “míns at malma sennu.

“mínn hugr við kolfinnu.

“ef sua at órr a eyri.

“vppsatrs boði mata.

“vel hýggium þat viggjar.

25 “vísar mer at grísi”.

Gríss hafði í hendi sverðit þat er Garzkonungr hafði gefit hánum. Hallfreðr sá einn dag hvar Kolfinna gekk. hann kvað vísu:

“þicki mer er ek þecku.

30 “þunn isunga gunni.

“sem fleý brautar floti.

“fleý meðal tueggja eýja.

“en þa er ser a sagu

“saums í kuenna flaumi.

“sem skrautbun skriði.

“skeið með gýldum reða”.

Þat var um nóttina áðr þeir skyldu berjaz at Hallfreðr svaf í sæng sinni. hán um þótti Óláfr konungr koma at sér ok þóttiz hann verða feginn ok þó hræddr. konungr mælti ‘svefns er þér, en þó mun þér sem þú vakir. þú ætlaz ógott ráð fyrir at berjaz við Grís við ill málaefni, en hann hefir svá fyrir mælt ok beðit guð at sá ykkarr ‘skyldi sigr fá er betri málaefni hefði. haf ráð mitt. tak með þökkum at engi hólmganga verði ok bæt-fé. en á morgin er þú ert klæddr gakk út á holt þat er hjá þingstaðnum er þar sem götur mælaz. menn muntu sjá ríða ok haf við þá tal ok kann vera at þér þikki þá annat meira vert en hólmganga Gríss ok hirð eigi þótt hán um þikki ‘sem þú hræðiz’. Hallfreðr vaknar ok íhugar hvat fyrir hann hefir borit ok segir þeim manni er hjá hán um var. Sá svaraði ‘hræðiz þú nú grísinn, ok veri betra at hafa tekitt fyrr gott ráð þá er hann mælti vel til, en nú mun ‘virðt af óvinum þínum sem þú þorir eigi at berjaz’. Hallfreðr mælti ‘virði þat hverr sem vill. hafa skal ek ráð Óláfs konungs, þau munu mér bazi gefaz’. Um morgininn gekk hann út á holtið ok sá menn ríða í litklæðum at sér. Hann spurði þá tíðenda, en þeir sögðu fall Óláfs konungs. Hallfreði varð svá við sem hann veri steini lostinn ok gekk þegar heim til búðar með miklum harmi ok lagðiz þegar niðr í rúm sitt. Þá mæltu Gríss menn at hán um yrði lítillmannliga. Gríss svaraði ‘þat er ekki á þá leið. minna sóma hafða ek af Garzkonungi ok þóttu ‘mér þau mest tíðendi er ek misstu höfðingja míns — ‘er heit lánardrottins ást, ok er gott er ek skal eigi

3 þeir > þeir þeir.

12 sem > se.

24 Hallfreði

~ Hallfreðr.

‘berjaz við konungsgiptuna, vil ek enn at þorkell dæmi
 ‘sem ætlat var’. þorkell mælti ‘ek mun nú taka máli fyrir
 ‘Hallfred ok sætta ykk’. Þessu játti Hallfredr. Þat er gerð
 ‘mín’ sagði þorkell ‘at víg Einars komi fyrir víg Galta ok
 5 ‘þar með heimsókn við Kolfinnu fyrir manna mun. en
 ‘fyrir Grissvísur skal Hallfredr gefa Grísi grip einn góðan’.
 Þá kvað Hallfredr vísu:

“Avös hef ek illrar tíðar.

“alldrengiliga fingit.

10

“mík hefir gæddan gulli.

“gramr ok jarl ok framdan.

“ef glapskýlldir gjallda

“gjalfrteigs ok hefeg eigi.

“maurk fyrir minztan verka.

15

“matuisum skal ek grísi”.

þorkell bað hann hætta verkanum ‘ok lát framm grip
 ‘nokkurn þótt eigi sé af konungs nautum’. Þá lét Hallfredr
 framm hringinn Sigvalda naut ok skildu at því.

11. Af Hallfredi. capitulum. Síðan fór Hallfredr
 20 suðr um heiði ok fekk búit í hendr Valgerði systur sinni,
 en hann fór utan í Kolbeinsárósi ok kom við Orkneyjar.
 Þaðan fór hann til Noregs ok kom á Sognsæ um vetr-
 náttu skeið ok spurði þá at um fall Óláfs konungs. Hann
 orti þá Óláfsdrápu ok er þetta stef í:

25

“Nu ero oll vm orðin.

“auð lond at gram dauðan.

“allr lemr friðr af falli.

“flugstýgs sonar tryggua”.

Hánum þótti svá mikit um fall Óláfs konungs at hann undi
 30 engu ok ætlaði suðr til Danmerkr eða austr til Svíþjóðar.
 Þeir lögðu í einn leynivág. Þat spurði Hallfredr at Eiríkr
 jarl var þaðan eigi langt á brott á land upp. Þat gerði

hann sér í hug at drepa jarl þótt þegar veri hann drepinn. ok um nóttina dreyndi hann at Óláfr konungr kemi at hánum ok mælti 'þetta er ónýtt ráð er þú ætlaz firir, 'yrk heldr drápu um jarl'. Um morgininn eptir gekk Hallfreðr á bé þann er Eiríkr jarl var ok at stofu þeiri 5 er jarl drakk inni. Hallfreðr var kenndr. hann var tekinn ok færðr jarli. Jarl vildi láta drepa hann firir þat er hann meiddi þorleif spaka ok bað fjötra hann. en er fjöturrinn var borinn at hánum þá þreif hann til ok hnykkti af þeim er á hann skyldi leggja ok laust í höfuðit svá at 10 sá hafði þegar bana. Jarl bað þegar drepa hann at hann gerði eigi fleira illt. Gamall maðr reis upp' utar á bekkinn ok gekk firir jarl ok bað hann gefa Hallfreði lif, ok var þat þorleifr enn spaki. Þá mælti jarl 'þat er ok 'ómakligaz at þú biðir hánum griða, eða mantu eigi at 15 'hann meiddi þik?' þorleifr svaraði 'þat vil ek herra at 'Hallfreðr hafi grið'. Jarl kvað svá vera skyldu sem hann vildi. þorleifr tók Hallfreð í sveit sína. hann mælti við Hallfreð 'viltu at ek dæma með jarli ok þér?' Hallfreðr kvaz þat gjarna vilja. 'þá skaltu yrkja kveði um jarl ok 20 'haf gert innan þriggja nátta'. Ok er iij nætr voru liðnar þá færði Hallfreðr kveðit, ok er þetta upphaf á:

"berr er hroðr at heýra.

"hialldr auk vm þik gervan".

Jarl launaði hánum vel kveðit 'en ekki vil ek þik með 25 'mér hafa sakir Óláfs Tryggva sonar'. þorleifr bauð Hallfreði til sín, ok þangat fór hann. þorleifr reyndiz hánum hinn bezti dreingr. Ok at sumri fór Hallfreðr út til Íslands ok kom skipi sínu í Leyruvág firir sunnan land. Þá bjó Önundr at Mosfelli. Hallfreðr átti at gjalda 30 hálfa mörk silfrs húskarli Önundar ok svaraði heldr harðliga. kom húskarlinn heim ok sagði sín vandræði. Hrafn

kvað slíks ván at hann mundi lægra hlut bera í þeira
 skiptum. ok um morguninn eptir reið Hrafn til skips ok
 ætlaði at höggva streingina ok stöðva brotferð þeira Hall-
 freðar. Síðan áttu menn hlut í at sætta þá, ok var goldit
 5 hálfu meira en húskarl átti, ok skildu at því. Annat
 sumar eptir áttu þeir Hallfreðr ok Gunnlaugr ormstunga
 ferð saman ok komu á Melrakkaslétu. þá hafði Hrafn
 fengit Helgu. Hallfreðr sagði Gunnlaugi hversu hánúm
 hafði vegnat við Hrafn. Hallfreðr var leingstum í ferðum
 10 ok undi sér engu eptir fall Óláfs konungs. hann fór til
 Svíþjóðar at vitja Auðgils sonar síns ok fjár síns. hann
 ætlaði þar at festaz. þá var Hallfreðr nærr fertugum
 manni er hann ætlaði til Íslands at sækja fê sitt. Hall-
 freðr son hans var þá með hánúm. þeir höfðu útivist
 15 harða. Hallfreðr jós at sínum hlut ok var þó sjúkr mjög.
 ok einn dag er hann gekk frá austri settiz hann niðr á
 ásinn ok í því laust áfall hann niðr í skipit ok ásinn ofan
 á hann. þá mælti þorvaldr 'er þér bróðir erbitt við
 'orðit?' Hann kvað vísu:

20 "Hnauð við hiarta ok síðu.

"hreggblasnum mer asi.

"sua hefir yðr at oðru.

"afall tekit varla.

"meið hnauð mínum knerri.

25 "mög er ek vatr of latinn.

"muna vrbægin eira.

"alldan sínu skalldi".

þeir þóttuz sjá sótt á hánúm ok leiddu hann aptr eptir
 skipinu ok bjuggu um hann ok spurðu hversu hánúm
 30 segði hugr um sik. Hann kvað vísu:

Sprund mun hvitri hendi

hördúki um brá mjúka

(fljóð gat fremdar æði)
 fjölerinn mjög þerra,
 ef dauðan mik meiðar
 morðveggs skulu leggja
 (áðr var ek ungu fljóði)
 út um borð (at sítum).

Þá sá þeir konu ganga eptir skipinu. hún var nikil ok í brynju. hún gekk á bylgjum sem á landi. Hallfreðr leit til ok sá at þar var fylgjukona hans. Hallfreðr mælti 'í sundr segi ek öllu við þik'. Hón mælti 'viltu þorvaldr 10 'taka við mér?' Hann kvaz eigi vilja. Þá mælti Hallfreðr ungi 'ek vil taka við þér'. Síðan hvarf hón. Þá mælti Hallfreðr 'þér son minn vil ek gefa sverðit konungs 'naut, en aðra gripi skal leggja í kistu hjá mér ef ek 'öndumz'. Litlu síðarr andaðiz hann ok var í kistu lagðr 15 ok gripir hans með hánun, skikkja hjálmr ok hringr, ok skotið síðan firir borð öllu saman. Kistan kom í eyra helgu í Suðreyjum ok fundu sveinar ábóta. þeir brutu upp kistuna ok stálu fenu, en sökktu líkinu í fen mikit. Ábóta dreymdi þegar um nóttina at Óláfr konungr kémi 20 at hánun. hann var reiðuligr ok kvað hann illa sveina eiga 'hafa þeir brotið skip skálds míns ok stólit fè hans 'en bundit stein við háls hánun. nú haf þú sannar sögur 'af þeim, ella munu yðr ~~~~~ hver undr'. ~~~~~ voru sveinar ~~~~~ it frelsi. *Lik Hall ~~~~~ kirkju ok var grafit* 25 virðul ~~~~~ kalekr ~~~~~ en altarísklæði af skikk ~~~~~ kur ór hjálminum. *Þeir þorvaldr ~~~~~ Ottarsstaði ok voru þar ~~~~~ um sumarit. En Hall ~~~~~ kallaðr vandræðaskáld. hann v~~~~ maðr. Er mart manna frá hánun komit. Ok~~~~~ltf".* 30

23—30. ————— sögur af þeim, ella 'mun yðr henda hver undr'. Síðan hvarf konungr frá

honum, en ábóti vaknaðe. lét hann taka sveinana, en þeir gengu þegar við því er á þá var borit. var þeim þá sú sök upp gefin. Lík Hallfreðar fannst ok var grafit virðuliga þar at kirkju. Kalekr var ger ór hringinum, en 5 altarisklæðe af skikkjunne, kertastikur ór hjálminum. Þeir Þorvaldr tóku Ísland um haustit ok voru á Óttarstöðum um vetrinn. Síðan fór Þorvaldr utan, en Hallfreðr setti bú saman á Óttarstöðum ok bjó þar. var hann ok kallaðr vandræðaskáld sem faðir hans. hann varð göfugr maðr 10 ok mikilmenni ok eru margir menn frá honum komnir.

III.

SAGA AF ÞORSTEINI SÍÐU-HALLS SYNI.

1. *** hverfingunni ok váro þau drepin bæði. Þetta sumar ætlaði þorsteinn utan með þorleifi ok váro 5
búnir fyrri þing. Þá var um rætt, hverjom hann mundi
fá í hendr goðorð sitt. Þorsteinn svaraði 'verit myndi
'þat hafa at ek mynda eigi leitat hafa víða ef þórhaddr
'veri jafnner . . . en nú veit ek ei, at þessum mála-
'vöxtum sem nú eru . . . hefir hann ok flesta luti til,
'bæði vit ok harðfengi . . . er nú fæð með okkr'. Svo 10
er sem mælt er at ferr orð er um munn liðr ok koma
þessi orð til þórhadda. Hann ferr þegar á fund þorsteins ok
mælti 'vel gezt mér at orðum þeim sem ek hefi spurt, ok gerum
'svo vel ok setjom niðr fæð þá sem á hefir verit með okkr, en
'tökum upp nýtt vinfengi; ok ef þér sýniz þat ráð at ek 15
'taka við goðorði þínu, þá skal ek boðinn ok búinn til
'þess starfs sem þú vilt mik til nýta'. Þorsteinn kvað
þetta vel mælt ok tók þórhaddr við goðorðinu á þingi
ok skildo með vinátto. fór þorsteinn utan ok kom við
Orkneyjar. Þá ræð fyrri eyjonum Sigurðr jarl Hlöðvers 20
son. hann fagnaði vel þorsteini ok bauð honum til sín;
ok hann var með jarlinum of vetrinn, vel metinn. ok
er váraði þá spurði jarl þorstein hvárt hann vildi fara

---

2 Fragment Saugu þorsteins Síðu Hallz sonar. 10, 14 okkr
> ockor. 23 hvárt > hvert.

með honum í hernat eðr vildi hann eptir vera. Þorsteinn kaus at fara ok var stafnbúi á skipi jarls ok var enn hraustasti maðr á skipi sem hann væri vanr því starfi. Þorsteinn var maðr ráðugr ok vitr ok frækn, ok bað jarl
5 hann lengi með sér vera síðan hann kannaðiz við ætt hans ok hann vissi frændsemi þeirra í milli — því at Þórey Özurar dóttir var móðir Halls á Síðu en Özurr var son Hrollaugs Rögnvalds sonar af Mæri, Torf-Eimarr jarl var son Rögnvalds jarls af Mæri en faðir Þorfinns jarls hausa-
10 kljúfs föður Hlöðvers jarls föður Sigurðar jarls. en Sigurðr jarl herjaði víða um sumarit um Skotland ok frýði engi maðr Þorsteini framgöngu ok hugar, flutti þetta hvártveggja fram mál Þorsteins — ætt hans ok hraustleiki. jarl drap mart óþjóða-fólk en sumt flýði undan á
15 skóga, ok fór jarl víða um Vestrlönd ok brenndu. Síð um haustit fór hann heim til Orkneyja ok hafði þá kyrrsetu iij mánuði ok gaf þá vinum sínum góðar gjafr. Jarl mælti þá við Þorstein 'góða fylgd hefir þú mér veitta ok 'drengiliga, ok þigg af mér öxi gullrekna, hana samer
20 'þér at bera'. Þorsteinn þakkar jarli, því þat var en mesta gersemi. Þetta haust kom Brennu-Flosi til Orkneyja ok hans menn ok fóro skipti þeirra Sigurðar jarls sem segir í Njáls sögu.

2. Þenna vetr bjóz Sigurðr jarl til Írlands ok þá
25 barðiz hann við Brján konung ok hefir sú orrosta frægst verit fyr vestan haf bæði at fjölmenni ok stórtíðindom þeim sem þar urðu. ok er jarl bjóst heiman, spurði hann Þorstein, hvárt hann vildi fara. Þorsteinn kvað sér eigi annat sama enn fara ok fylgja honum í háskanum 'er
30 'oss þikkir gott at hafa hóglifi með yðr í friðinom'. Jarl þakkaði honum orð sin. Þeir fóro síðan til Írlands ok börðuz við Brján konung ok urðu þar mörg tíðindi í senn sem segir í sögu hans. Þar féllu iij merkismenn

Sigurðar jarls ok þá bað jarl Þorstein bera merkit. Þá mælti Þorsteinn 'ber sjálfr krák þinn jarl'. Þá mælti einn maðr 'rétt gerir þú Þorsteinn, því at af því hefi 'ek misst iij sonu mína'. Jarl tók merkit af stönginni ok lét koma milli klæða sér ok barðiz þá alldjarfliga ok 5 litlu síðarr heyrðu mælt í loptinu 'ef Sigurðr jarl vill sigr 'hafa, þá sæki hann á Dumazbakka með lið sitt'. Þat *** fylgði jafnan jarli ok svo var þá. Þar féll jarl í þeirri atlögu ok mart lið með honum. ok í þessu drap Bróðir Brján konung. en Óspakr bróðir hans tók hann ok 10 hleypti út þörmunum ok leiddu hann of eik eina ok dó hann svá. þá urðu mörg tíðindi senn í manna látum. Þorsteinn ok þeir nokkorir saman námu stað við skóginn. Þá mælti einn maðr 'hvi flýr þú eigi Þorsteinn?'. Hann svaraði 'því at ek tek eigi heim í kveld þó at ek flýja'. 15 Þorsteini váro grið gefin ok fór hann apr til Orkneyja ok þaðan til Noregs ok kom til hirðar Magnúss konungs Óláfs sonar ok gerðiz hans hirðmaðr ok var ólíkr þeim er heima spyrja tíðindin, at búum sínum. hann var með mörgum ríkjum mönnum ok vel virðr ok þótti enn mesti 20 ágætismaðr. hann var ok enn mesti rausnarmaðr í búi ok vel mátti bær hans jafnaz við ríkra manna herbergi. Þorsteinn var vinhallr ok glaðr ok lítillátr vitr ok þolinmóðr djúpsær ok langrækr en grimmr mótgerðarmönnum sínum góðr við ölmusur ok alla þá er hans þurftu en ina 25 stærri menn bar hann opt ofríki þá er hann var hér á landi. uppruni hans var merkiligr. hann fékk sér ok góða mægð ok traust þeirra Vápnfirðinga. en er hann hafði iij vetr utan verit ok var orðinn frægr mjök þá fór hann út higat. þá var Þorsteinn tvitugr er hann var í Brjáns- 30 orrosto. hann kom út í Fjörðum austr fyrri leið of haustit ok fór heim til búss síns ok urðu honum fegnir frendr

6 heyrðu < heyrðu menn. 25 ölmusur > ölmusr. 28 Vápnfirðinga > vapnfyrðinga.

hans ok vinir ok allir hans þingmenn. en meðan þorsteinn var utan þá hélt þórhaddr vel þingmenn hans. þar með fekk hann mikit af fê Hauks, ok et fyrsta sumar er hann tók fjárheimtuna var honum goldinn ketill mikill ok góðr.

5 ok er þeir funduz um skiftin urðu þeir vel á sáttir þar til er ketillinn kom upp, þá mælti þórhaddr 'þenna grip 'vil ek hafa til míns búss en þú haf annat fê í móti'. Haukr kvaz eigi missa mega ok kvað hann þó mega vel við una er honum var gefit allt ok eigi sannlikt í mót at

10 mæla at hann hefði. þórhaddr kvað svá vera en lét þó fleirum mönnum nauðsyn til kalla en honum einum. reið hann í brott. þá kom Guðleif at í því ok mælti 'eigi 'myndir þú á katlinum hafa haldit ef ek hefða ráðit ok 'mun þat illa gefaz við ofsa föður míns ok riði eptir

15 'honum ok biði hann hafa ketilinn'. Haukr mælti 'engi 'þörf er þess ok mun heimt annat ef annat er veitt'. Hón mælti 'eigi vilda ek hætta til órráða föður míns ok kaupu 'heldr þér annan ketil'. þá var riðit til fundar við þórhadd ok boðinn honum ketillinn. 'Hitt er ráð' sagði hann

20 'at Haukr hafi ketil, en vær manom fara með váro máli 'sem oss líkar'. Haukr spyrr þetta ok þótti honum vel. Guðleif kvað illt mundu af leiða. ok et næsta haust lét þórhaddr reka af fjalli yxn v er Haukr átti ok xxx geldinga ok lét drepa ok mælti at svo skyldi segja Hauki at

25 þetta veri nokkorr lutr af ketilverðino. Hauki þótti ósæmilinga til sín gert, en mátti ekki at hafa meðan þorsteinn var í brottu, ok þótti sér illa launat fjártillagit. Guðleif kvað mikit at gert, en kvaz vilja hætta til þess at þá veri kyrrt. vel var þórhaddr til annarra manna þar um

30 sveitir ok hugsaði rétt milli manna. ok annat haust lét þórhaddr reka fê jafnmart af fjalli þat er Haukr átti ok drepa í bú sitt ok bað enn segja Hauki at þat var nokkorr lutr af ketils-verðino. Haukr kvaz eigi vita hvat hann

ætlaði til um rán við sik, kvaz sakna þorsteins vinar síns. nú liðu þau misseri. ok et þriðja haust bjóst þórhaddr til fjallgöngu ok allir synir hans ok lét þá reka af fjalli c geldinga ok x yxn er Haukr átti ok lét slátra í bú sitt. þetta mæltiz illa fyri. í öðru lagi hélt hann sér til ymsa 5 skulda. Haukr leitaði ráða við Guðleifu hversu með skal fara. Hón kvað óhægt um at ráða ofbeldi hans at svá búnu 'mun þorsteinn brátt til koma'.

3. Þetta sumar kom þorsteinn út sem sagt var ok leið framan til leiðar ok riðr þorsteinn með marga 10 menn til leiðar. Þar kom þórhaddr ok fjölmenni mikit ok ræddu menn um mál sín ok héraðsstjórn, kvaz þorsteinn spurt hafa at þórhaddr hefði vel fylgt fyrir utan mál Hauks — þat kvað hann ónýtt standa svá búit. Þórhaddr kvað þá mága mundu á þat sættaz sjálfa, en 15 kvað þó fleirum hafa gagn at orðit. Þorsteinn kvað þat makligt at hvárr ræði sínu 'nú mun ok vel fundit at 'ek taka við goðorði míno'. Þórhaddr svaraði 'þetta 'skyldir þú fyrri talat hafa en lögskil færi fram, en nú 'samir betr at selja goðorð af hendi á várþingi áðr lögskil 20 'fara fram, enda þarftu ekki goðorð í vetr'. Þorsteinn reiddiz mjök er hann náði eigi goðorðinu ok skildu við þat ok leið sumarit ok vetrinn ok leið at vorþingi. ok áðr þorsteinn reið heiman mælti Ynghvildr kona hans 'eigi er makliga með ykk Vápnfirðingum ef þú skalt eigi 25 'bera hærra nafn en einn bóndi'. ok er þeir þorsteinn nálgaz þingit mælti þorsteinn 'hér manom vér nema 'staðar ok biða þórhadds, ok eigi skulum vit þórhaddr 'báðir koma á þetta þing ef ek næ ei goðorði míno'. Litlu síðarr kom þórhaddr ok synir hans ok riðull manna. 30 Þorsteinn spratt upp ok bað hann selja af höndum goðorðit ok rétta fram höndina 'eða ella skolom vit reyna

6 Guðleifu < Guðleif. 17 hvárr < hverr. 25 Vápnfirð-
ingum > vapnfyrðingum. 29 næ < nái.

'með okkr' kvað eigi hæfa at bændr veri ræntir en höfð-
 ingjar svívirðir ok taldi mjök á hann um-skipti þeirra
 Hauks ok kvað hann eigi Hauk svívirða heldr ok dóttur sína.
 Þórhaddr kvað hann djarfan 'heldr er sannara at meiri svi-
 5 'virðing gerir þú Hauki er þú gengr í sömu sæng hjá konu
 'hans hvert sinn er þú gistir þar ok launar svo Hauki góðar
 'gjafir'. Þorsteinn svaraði 'vel lýgr sá er með vitnum lýgr ok'
 'væntir ek at eigi fäir þú vitni til at ek hafa né eina
 'mannskonu tekit, er þat bæði at ek em vel kvæntur enda
 10 'em ek henni trúr. gjör nú skjótt um at þú sel fram goð-
 'orðit eðr annarr skal verri'. Þórhaddr svaraði 'ákafir
 'maðr ertu ok eigi mjök stilltr ok muntu ná goðorði þínu
 'þó at þú heitiz eigi til ok eigi gerði faðir þinn svo þá
 'er hann missti Ljóts sonar síns á alþingi þá mælti hann
 15 'þó allt vægiliga ok var þat þó mannraun en þetta engi'.
 nú áttu margir lut í ok tók Þorsteinn við goðorði sínu
 á þingi. fóro fram lögskil, ok at þinglausnum í þing-
 brekku stóð Þorsteinn upp ok mælti 'kunnikt er mönnum
 'um skifti þeirra Hauks ok Þórhadds, ok ef sliku skal
 20 'fram fara þá eru bændr mjök forystulausir; skal ok
 'Þórhaddr brátt vita at ek em ríkari en hann ok
 'lýsi ek því Þórhaddr at þér er ætlaðr bústaðr á þeim
 'bæ er á Stræti heitir á Berufjarðarströnd ok skaltu á
 'brottu verða af Rannveigarstöðum með allt þitt áðr hálfr
 5 'mánaðr sè liðinn ella skal ek færa þik á brott með engri
 'vægð, en eigi skaltu flýja ór héraði at minu ráði né
 'synir þínir því at vér erum makligstir Austfirðingar
 'at hræra um ykkur vandræði, én ef þér farit ór héraði
 'án minnu ráði þá skal ek verja innihöfn ykkra ok segja
 10 'þá upp er yðr taka'. Þórhaddr kvað óráðamannliga til
 orðs tekit 'ok mætti svá á standaz at litil gæði stæði af
 'minni innivist ef oss er allmjök til þreingt, enda hofi ek

1 okkr > ockor. 2 svívirðir > svívyrdir. 26 at < án.

27 Austfirðingar > austfyrðingar. 28 ykkur > yckar.

'sjálfr ráðit bústað mínum hér til'. Þorsteinn kvað nú
 svo vera skyldu sem hann hafði mælt ok skildu at því.
 fór Þórhaddr heim ok gussaði ekki, leið svo fram
 um nokkorar stundir, mælti Þórhaddr at Þorsteinn myndi
 eigi kunna dagatal ***** haugi hans um nóttina. nú leið ⁵
 sú nótt. ok er hann ætlaði kyrru fyrri at halda kom þar
 Þorsteinn með xv menn ok kvaz því einu hafa heitit
 Þórhaddi er hann skal efna. ok þenna morgin snimma
 kom inn smalamaðr Þórhadds ok sagði honum at xv menn
 riðu at bænum 'en þú sagðir at Þorsteinn myndi eigi daga- ¹⁰
 'tal, en mér líz sem hann mun koma nú'. Þórhaddr mælti
 'stöndum upp ok neylum vápna, mart mun í geraz áðr
 'vér erum drepnir'. ok er Þorsteinn kom at garði þá stigu
 þeir af baki ok kvað Þorsteinn eigi skyldu spilla túni
 Hauks. gengu þeir þá til bæjar ok var þeim sagt at ¹⁵
 Þórhaddr myndi inni bíða ok synir hans, en hurðir váro
 apr. Þorsteinn gekk at dyrum ok mælti 'ef Þórhaddr
 'má heyra mál mitt þá býð ek engan úfrið ef hann gengr
 'út ok vill í brott fara'. Þórhaddr bað hann at sækja. en
 Þorsteinn kvaz spara menn sína til þess at ganga á vápn ²⁰
 þeirra 'skulum vér bera eld at húsum, en bæta Hauki
 'húsbruna'. þeir gerðu svo ok báru eldinn at. Þorsteinn
 leyfði konum útgöngu. nú gerðiz brátt svæla mikil í
 húsum ok reykr tók at vaxa. þá mælti Helgi 'illr dauði ²⁵
 'þykki mér at brenna inni sem melrakkar ok vil ek heldr
 'út ganga til griða eða þola járn at öðrum kosti' ok svo
 gerði hann. ok svo sem þeir komu út þá lét Þorsteinn
 binda þá en gera þeim ekki annat síðan var bú þeirra
 í brott fært ok reka fé á Stræti. lét Þorsteinn skifta
 þar öllu í helminga ok varð svo at vera sem Þorsteinn ³⁰
 vildi ok bjó Þórhaddr á Stræti, en Þorsteinn fór heim
 til Hofs. váro nú orð ger Hauki ok tók hann þar við fé

14 skyldu > skyldi. 15 bæjar > bæar. 16 bíða > byða.
 32 ger > gerð.

- sínu. varð nú af nýju fjandskapr með þórhaddi ok þorsteini ok mest af þórhaddi er hann var svo mjök nauðigr, gerðiz nú orðflaug mikil af þórhaddi ok sonum hans til þorsteins ok váro þeir enir mestu färsmenn í orðum.
- 5 Einn aptan kom þar maðr til gistingar sá er Grímkell hét. hann var flökkunarmaðr ok hróps-tunga mikil. þórhaddr gerði sér tíðhjalat við hann ok dvaldiz hann þar um hríð. þórhaddr kaupir at honum at hann skal fara á vestanvert land ok bera þar upp rógmæli um þorstein
- 10 Halls son með því móti at þorsteinn veri kona ena ix. hverja nótt ok átti þá viðskifti við karlmenn, ok yfir þessa flugu gein Grímkell ok fór yfir landit vestr ok hrópaði þorstein ok fór síðan svo vestan yfir rógmælit. þetta fór svo at rógmælit kom ner í hvers manns hús ok
- 15 lögðu óvinir þorsteins á hann óvirðing mikla hér fyrir en vinir hans hörmuðu. Kolr bróðir hans gekk fyrz í berhögg við hann um þetta mál, var hann þá á vist með honum ok hafði komit út um sumarit. Kolr mælti eitt-hvert sinn við þorstein 'finnr þú nokkot til frændi hverr
- 20 'fjandskapr við þik er hafðr ok fáheyrð ok undarlig upp-lostning, eru ok því vinir þínir færri við þik enn verit 'hafa en sumir gera glott at, er ok þetta mál sett með 'miklum fjandskap ok látit sem vestan sé at komit en ek 'hygg at nær þér mun boðinn upp risa, ok má slíks eigi
- 25 'of hefnt vera'. þorsteinn svaraði 'klækis efni eru í höfð, 'er ok líkaz at illan enda eigi, ok alls fjandskapar varði 'mik annars af þórhaddi ok sonum hans heldr enn þessa'.
4. *** hét maðr er bjó í Breiðdal at Kleif. með honum var á vist sá maðr er Steinn hét ok var kallaðr *** steinn.
- 30 hann réð betr drauma enn aðrir menn. hann tefldi ok manna bezt *** "up" í Hlíð í Lóni. Ingjaldr hét maðr. hann bjó á *** þess er bjó á Berunesi á Aðalbóli. hann var góðr bóndi *** dvalðiz meðan at Kleif. þórhaddr var

þá kátr mjök ok mælti at þeir mundi tefla 'því mér er
 'sagt at þú teflir manna bezt, en ek hendi ok gaman at
 'því'. Steinn bað hann ráða. þeir tefldu ok hafði þórhaddr
 ekki við. hann mælti þá 'eigi er of mikit sagt af þessi
 'íþrótt þinni ok manom vit nú hætta at tefla því at ek á
 'önnur eyrindi við þik'. Steinn spurði hver þau væri.
 Þórhaddr mælti 'þat er mér sagt at þú ráðir manna bezt
 'drauma ok vil ek þat reyna því at mik hefir mart dreymt
 'undarligt ok er mér forvitni á at vita hversu þú ræðr'.
 'Ógerla kann ek drauma at ráða en eigi er þat ólíkligt 10
 'at þik dreymi mart því at þú mælir mart'. Þórhaddr
 mælti 'þat dreymdi mik at ek þóttumz hlaupa með stöng
 'upp at fjallinu frá Stræti ok yfir gryfjor nökkvarar ok
 'götur en ek þóttumz þar niðr koma er heitir í Hvarfi'.
 Steinn sagði 'þat ætla ek at þá ráða ek rétt draum þinn 15
 'at yfirhlaup mani verða í ráði þíno um réttar götur, þat
 'er þá er þú hverfr frá réttu ok tekr upp rangt, en þat
 'má verða þér ljái þess hugar at hverfa aftr ok em
 'ek þar bræddr um'. Þórhaddr mælti 'lítt ræðr þú í hag
 'mér'. Steinn svaraði 'seg mér þá eina drauma at þú 20
 'vill at ek ráða eptir því sem ek ætla at vera muni'.
 'Sá var annarr draumr minn' sagði þórhaddr 'at ek sá
 'tungl ij ok fór annat at venjo en annat var í fjalli at
 'húsbaki ok þóttumz ek taka þat ok eta ok þóttumz ek
 'leifa af litinn mána ok hirða í þússi mínum'. Steinn 25
 mælti 'undarligr er draumr þinn, en sjá þikkjomz ek
 'hvat hann er. þar hefir þú etit. heims. undr ok merkir
 'þat glæpyrði þín þau er fram fara af munni þínum ok
 'muno enn eigi öll mælt þau sem þú hirðir í hjarta þínu
 'er þú hirðir sumt af tunglino'. Þórhaddr mælti 'eigi er 30
 'munlikt um þat er mik má henda, enda má vera at eigi
 'sé góðs efni í. Sá var enn iij. draumr at ek þóttumz

---

6 önnur > önr.   14 götur > gotr.   16 götur > gavtr.

31 mik má < mik man.

'vera í smiðju ok gera spjót en synir mínir blésu at ok
 'þótti mér aldri soðit verða til loks en spjót varð ávallt
 'úr'. Steinn mælti 'þat eru gómaspjót yður ok orð sem
 'þér mælit ok sindrar af of allt land ok mun yör þikkja
 5 'aldri fullger ok ert þú upphafsmaðr at en synir þínir
 'fylgja því'. Þórhaddr mælti 'sá er enn iv. draumr minn
 'at ek þóttumz ganga í aðra smiðjo ok þá brá því við
 'er mér þótti undarligt at ek þóttumz þar finna mik fyrir'.
 Steinn svaraði 'svo er ok at í aðra smiðju er komit um
 10 'ráð þitt enn verit hefir þá er þú hafðir mannvirðing ok
 'góðaheill, en nú hefir þú fjandskap margra manna, ok
 'er eigi ólíklegt at þú finnir sjálfan þik fyrir at lyktum.'
 Þórhaddr svaraði 'sá var draumr minn enn v. at ek þótt-
 'umz ganga til sjávar þar sem var saltsviða mikil ok
 15 'synir mínir með mér ok þóttumz ek eta glóanda salt ok
 'drekka sjáinn við'. Steinn mælti 'þat merkir svívirðingar-
 'orð þín'. Þórhaddr mælti 'allitt hlífir þú mér í drauma-
 'ráðningunni'. Steinn kvaz ráða eptir því sem hann ætlaði
 at vera mundi. Þórhaddr mælti 'sá er enn vj. draumr
 20 'minn at ek þóttumz ganga frá bæ mínum ok synir mínir
 'með mér ok koma milli bjargs ok sjóvar ok þótti mér
 'sem boði nokkorr lysti oss í bjargskoru nokkora ok þótti
 'mér mjök þröngt at oss. þá þótti mér svá löng höndin
 'á mér at ek þóttumz seilaz upp á bjargit ok svo kom-
 25 'umz ek upp á ok síðan tók ek á móti sonum mínum ok
 'heimta ek þá til mín ok stóðum vér þá allir saman á
 'bjargino'. Steinn svaraði 'þar sem hendr þínar váro
 'lengri enn at hætti ok eðli — þat sýniz í því at langar
 'muni verða fyrir þínar tiltekjor ok draga þar eptir þér
 30 'sonu þína á þat óráð, ok þar sem þér stóðut á bjargi
 'þá mano þér alla yðra björg undir fótum troða'. Þór-
 haddr mælti 'þenna draum ætla ek góðan'. Steinn kvað
 svo ganga mundo sem hann sagði. Þórhaddr mælti 'sá

3 yður > yðr.

14 sjávar = safar.

31 alla >.

‘var enn vij. draumr at ek þóttumz fara leiðar minnar ok
‘fara hjástig hjá götunni ok koma á brekkur nokkorar á
‘bak bænum á Stræti, en mér þótti þorsteinn Halls son
‘ganga undir niðri rétta götu’. Steinn kvað þat auðsætt
at þorsteinn gengi réttan stig ‘en þú rangan í ykkrum
‘skiftum ok mun hann koma upp undir þér at lyktinni’.
Þórhaddr mælti ‘sá var draumr minn enn viij. at mér
‘þótti tungan svo löng í mér at ek þóttumz krækja henni
‘aptr í hnakkann ok fram í munninn öðrom megin’. Steinn
svaraði ‘þat er auðsætt at þér mun tungan um höfut vefjaz 10
‘í helzta lagi’. Þórhaddr mælti ‘sá er hinn ix. draumr
‘minn at ek þóttumz vera á fjalli því er Gerpír heitir,
‘þat fjall er í Austfjörðum, ok þaðan sá ek um mörg
‘lönd en hvergi í nánd mér því at myrkri laust yfir allt’.
Steinn mælti ‘þar er þú vart á fjalli því er Gerpír heitir 15
‘— þat sýniz mér at ráð þitt var gerpiligt þá er þú
‘vart með goðorð þorsteins ok veittir mörgum bæði í
‘fjártillögum ok málafylgjum, en nú gefr þér glámsýni er
‘þú hefur illt ráð upp tekit ok þú sér eigi satt um þat er
‘hjá þér er en þat sér þú glöggst er fjarri þér er.’ Þór- 20
haddr mælti ‘sá var enn x. draumr minn at ek þóttumz
‘koma á mót fjölmennt ok þótti mér sem kastat veri í
‘fyrirskyrta mér járnum þeim sem rær heita . . . en
‘enir stærri menn járnútum þungum . . . ok féllu niðr
‘rærnar’. Steinn mælti ‘þess get ek til at sættarfundr 25
‘mani lagðr með ykk þorsteini, ok væntir mik at smærri
‘menn ok alþýða mani gott til leggja með þér ok láta
‘þik njóta þess er þú vart þeirra formælandi, en enir
‘stærri menn mano því öllu niðr slá er þér er til gagns
‘ok virða meira fjandskaparorð þín’. Þórhaddr mælti ‘sá 30
‘er hinn xj. draumr minn at ek þóttumz fara upp eptir
‘Breiddal ok hafa svo mikinn faðm at ek þóttumz mega
‘vöndla upp allt héraðit.’ Steinn svaraði ‘þar muntu hafa

2 brekkur > breckr. 16 þat sýniz mér < þar sýniz. 23
-skyrtu > -skirtu. 32 Breiddal > Breiðdal.

‘alla héraðsmenn í fangi þér ok í móti þér í sínom ráðum’. Þórhaddr svaraði ‘sá var enn xij. draumr minn at ek þóttumz fara ór Breddal Hjarðarskarð ok til bæjar þess er í þroti heitir ok þótti mér sem ekkja nokkor byggja
 5 þar ok þóttumz ek drepa fótum í þúfu ok falla en mér þótti þorsteinn riða um þvera götuna í móti mér’. Steinn mælti ‘eigi kemr mér þat á óvart at þú farir Hjarðarskarð ok drepir fótum í banapúfu ok þrotnir þar.’ Þórhaddr kvað eigi ólíkligt at hann yrði eigi langær, ok hættu nú
 10 talinu. síðan fór Þórhaddr heim.

5. Nokkoru síðarr áttu héraðsmenn lut í ef nokkorar vonir veri sátta ok báðu þorstein til koma. Hann kvaz ætla at til lítills mundi koma at tala um mál þeirra þórhadds ‘en ef tala skal um héraðsstjórn þá mun ek koma
 15 þótt þórhaddr sé þar ok synir hans.’ Þessi fundr var á Berunesi. kom þar þorsteinn ok fjöldi bónda ok létu fyrst talat um héraðsstjórn, hversu fara ætti, ok urðu á þat vel sáttir. Þá mælti Órækja Hólmsteins son Bessa sonar Özurar sonar Brynjólfs sonar ens gamla (hann var frendi
 20 þórhadds) ‘þik kveð ek at þessu þorsteinn ef nokkot skal mega til sætta tala með ykkir þórhaddi, viljom vér þar allan lut í eiga ok ekki til spara hvárki fé né annat, máttu á þat líta at þeir frendr veri þér til margs vel fallnir en þetta mun þér at engri svívirðu verða ok eigi
 25 minnkar höfðingskap þinn orð þeirra ferlig.’ Þá fylgðu at aðrir héraðsmenn ok tülkuðu mál þórhadds ok kvóðu þorstein af því mundu fá frama, segja þórhadd góðan hug hafa á lagt at fylgja hans málum þá er hann var eigi við. Þá svaraði Kolr bróðir þorsteins ‘undarlig er
 30 slík eptirleitan fyrir hönd þórhadds þess manns er svo illa hefir fyrir sér gert ok allir þeir feðgar’. ok svá svöruðu þá þegar margir til, frændr þorsteins ok vínir. Þá mælti þorsteinn ‘eigi þarf hér mart um at tala, eigi

'manom vit þórhaddr sættaz'. ok fór sættarfundrinn sem
 Steinn gat. þórhaddr mælti 'eigi skulum vér þar ok mörg
 'orð til leggja, en vita skaltu þat þorsteinn at ek em
 'draumamaðr mikill ok ei ólíkligt at brátt ræsi suma en
 'allir mano eiga nokkorn stað. mik dreymdi þat at hvíta- 5
 'björn mikill fór af hafi utan ok ljóp yfir höfut oss feðgum
 'hér á Berunesi ok rann síðan á braut með brekkum
 'nokkorum löngum, en síðan sá ek at refr nokkorr skautz
 'úr urðum ok banaði birninum, ok ráð þú þorsteinn'.
 þorsteinn kvaz eigi ráða mundu draum hans ok ekki tal 10
 eiga við hann. þórhaddr svaraði 'ek skal þá ráða at slíkt
 'sem flýgr yfir at öðrum mönnum þá veit ek at þú hefir
 'þungan hug á mér ok kann verða at þér verði auðit at
 'verða minn skaðamaðr ok sona minna ok er þat gott at
 'taka dauða af slíkum manni sem þú ert hjá því sem af 15
 'vændismanni sem standa mun yfir þínum höfutsverðum.
 'en sá var annarr draumr at mér þótti þorsteinn sem vit
 'ættim mat saman ok synir mínir ok var hverjom várom
 'deildir hálfir hleifr brauðs en öllum saman suflit ok þótti
 'mér sem vér ætim vora hleifa til loks feðgar en þorsteinn 20
 'hefði elit brauðsuflit allt frá oss ok hálfan sinn hleif, ok
 'ráð þú þorsteinn þenna draum'. þorsteinn spratt upp
 ok kvaz ei ráða mundu drauma hans. þórhaddr kvað
 sér sparat mundu at ráða 'ok skal svo vera ok ræð ek
 'svo at vær feðgar manom brátt lúka várom lífdögum ok 25
 'muntu þorsteinn nema frá oss lífsbjörgina ok kann þó
 'vera þú eigir skammt ólifat'. ok skildu síðan fundinn ok
 fóro menn heim ok óx ávallt óþokki með þeim. þenna
 vetr átti þorsteinn heimanferð norðr til Vápnafjarðar at
 hitta Skeggbrodda mág sinn. Kolr bróðir hans fór með 30
 honum ok nokkorir menn aðrir ok váro þar um hrið ok
 váro þeir mágjar jafnan á tali. Broddi leysti þorstein í
 brott með góðum gjöfum. ok er þeir fóro norðan um

---

16 höfutsverðum = havfutsv'þu. 20 vora = v.

Smjörvatzheiði þá hrapaði maðr þeirra fyrir brekku nokkora ok hló þorsteinn þat ok margir menn aðrir er manninn sakaði eigi. Þá mælti Kolr 'undarlikt þikki mér bróðir 'er þú mátt hlæja slíkt orðtak sem þórhaddr hefir mælt
 5 'við þik ok muntu aldri hefna vilja ok beint er þér farit 'sem ólunum dýrum er smádýrum verða at skaða ok ferr "sklokr" þeirra víða ok fýkr fyrir vindi ok mun ek hefna 'verða'. Þorsteinn kvað eigi betr at meir veri eggjat en kvaz sjaldan setit hafa svivirðingar ok eigi annarra við
 10 þurft at hefna. kvomu heim ok váro heima of vetrinn. en of várit öndurt fór þorsteinn suðr at sjárfari sino ok at hitta þingmenn sína. Þar var á mikil ok kvámuz þeir þó vel yfir ok hittu þórhadd öðrum megin er þeir kvámo af ánni. hann fór með klyfjahross ok spurði hversu yfir
 15 ána veri. Þorsteinn kvað honum ófært einom saman 'ok 'skal ek fá til kná menn at fylgja þér'. Þórhaddr létz þat þiggja mundu ok þótti þó undarligt er hann veitti honum þenna forbeina ok komz þórhaddr yfir. en er þorsteinn var at spurðr hví hann gerði þetta þá svaraði hann
 20 'þeir hafa fáir lutir verit er mér hafi meira um verit enn 'at koma þórhaddi heilum yfir ána því at ek ætla honum 'annan dauða enn drukkna'. Þorsteinn fór heim, ok litlu síðarr dreymdi þorstein at Jóreiðr móðir hans kom at honum. hón var þiðranda dóttir, en hón var þá öndut.
 25 hón spurði 'ættar þú nú brátt til sættarfundar við þórhadd?' Hann kvaz ei þat hafa í hug sèr. 'Viltu hefna þá?' sagði hón. Hann kvaz þat hugsat hafa. Hón mælti 'eigi þarftu 'þá lengr at fresta, því at eigi mun fyrri niðr falla ill- 'mælit enn hefndin ferr fram' ok kvað þá vera ráð um
 30 daginn eptir 'tak ok öxar þínar báðar jarlsnaut ok þiðr- 'andanaut ok haf þá í hendi til hefndanna er þyngri er 'í hendi, því at þiðrandanautr hefir opt vel gefiz þótt

---

7 sklokr < slokr(?). fýkr > fíkr. 23 dreymdi > dreimdi.

31 þyngri > þingri.

‘hón sè eigi jafnfögr sem hin’. Síðan vaknar hann ok þóttiz sjá svipinn hennar er hón gekk í braut. Þann dag var ofviðri mikit. Þorsteinn tók öxarnar ok jafnvætti í hendi sér ok var þiðrandanautr þyngri ok þótti honum eigi þó þess von. Síðan bjóst hann til ferðar ok stígr á 5 ferju, fóru til Hofshólma ok tóku þar langskip gott ok reyru út ór Álftafirði snimma of morgin. Þeir váro xvij saman ok fóro svo norðr til Landsness. Þorsteinn var heldr úkátr áðr enn boði féll yfir skipit hjá Æðasteini ok fyllðiz skipit undir þeim ok jósu þeir upp ok gladdiz 10 þorsteinn síðan ok þótti þetta vel verða er þeir stýrðu undan háskanum. ok er þorsteinn var heiman farinn varð varr við austmaðr hans er á vist var með honum. hann hafði verit fyrr með Þórhaddi. þat varð hans tiltæki at hann ljóp á fjörðinn. ok er hann kom til fjarðarbotnsins 15 ok hitti menn þá spurði hann tíðinda, þá var hann svo móðr at hann fekk eigi mælt meira enn þetta þá féll hann niðr. Þeir þorsteinn koma norðr undir Bakka á Berunesi ok hittu sauðamann Ingjalds ok spurði þorsteinn hvat þar væri gesta. Hann mælti ‘mér er eigi laun á, 20 ‘þeir eru hér Helgi Þórhadds son ok bræðr hans þorvarðr ok Naddr, en ek hygg at Þórhaddr sè at þorkels ‘á Berunesi ok Ásbjörn með honum.’ Þorsteinn mælti ‘vel ferr þér frásögnin’ ok skilduz at því.

6. Nú skal segja frá Þorsteini ok mönnum hans at 21 þeir sneyru til bæjar á Karstaði ok gengu undir húsgafl allir saman. þá mælti þorsteinn ‘vitu þér þann málavöxt ‘um ferð vára at ek ætla til hefnda minna harma, en ek ‘vil at eingi yðvarr veiti mér lið í móti Þórhaddi nema ‘lif mitt liggi við, því at ek vildi allra þeirra bani verða. 30 ‘vara ek yðr því við at reiði mín liggr við ef eigi er ‘svo gert’. Þorsteinn gekk til dyra ok kvaddi hurðar ok kom Ingjaldr út ok heilsar þorsteini. Hann spurði hvat

4 þyngri > þingri. 20 er +. * 26 bæjar > bæar.

- þar veri gesta. Ingjaldr varð farr við ok sagði þó. Þorsteinn svaraði 'er eigi þat at þeir geriz mágar þínir synir þórhadds ok hitti dætr þínar? bið þá út koma ef þeir vilja at vær talim um sættir várar, er nú eigi fjölmenni
- 5 'boðit'. Bóndi kvað gott ef svo væri at þeir sættiz. hann gerði svá, gekk inn ok sagði þeim at Þorsteinn veri kominn úti ok vildi tala við þá. Helgi kvaz eigi vita hvárt honum veri þat nokkut í hug. Þorvarðr kvaz vilja út ganga ef Þorsteinn veri einn ok gekk hann út ok
- 10 Naddr, en Helgi var hótí seinni. ok er þeir kvámo út bað Þorsteinn þá niðr setjaz ok tala. Þorsteinn gekk frá at jörva nökkvarum ok þeir eptir ok kvað hann ei mundu vera allskammt talit ok kvað því hæfa at sitja. Þorvarðr settiz niðr, ok var enn vörpulgsti maðr, ok í því er hann
- 15 settiz niðr hjó Þorsteinn Nadd banahögg, en í því er Þorvarðr vildi upp standa hjó Þorsteinn hanð banahögg áðr hann kæmiz á fætr. Í því kom Helgi út ok ljóp undir stein einn er þar var í túninu ok varðiz þaðan. hann var bæði mikill ok sterkr ok garpr enn mesti. Þorsteinn sótti at honum ok áttuz við um hrið. en Sigurðr enn auðgi hét maðr er í ferð var með Þorsteini, hann ljóp at Helga ok lagði til hans með sverði, en í þessu hjó Þorsteinn til Helga með öxi ok veitti honum bana, en kvað Sigurð illa hjá sitja en kvað við hann mesta
- 25 vorkunn ok kvað engum öðrum skyldu hlýtt hafa 'en þó 'veitta ek honum bana'. Sigurðr kvaz eigi lengr þolat hafa atgang þeirra en *** bróðir Jóreiðar faðir Helga ok Gríms Droplaugar sona. Hallkatla var móðir Þorkels Geitis sonar í Krossavík. Óluf hét systir Halls á Síðu,
- 30 hón var móðir Kolbeins Flosa sonar Þórðar sonar freysgoða at Svínafelli. Ljótr son Halls átti Helgu dóttur Einars frá þverá ok var þeirra dóttir Guðrún er átti Ari

8 hvárt > hvít (o: hvert). 25 hlýtt > hlitt. 27 faðir > fauður. Helga > Helgu. 28 var +.

Þorgils son af Reykjanesi. Annarr son Halls var Þorsteinn er nú hefir verit frá sagt um hrið. Þriði son Halls var Egill. hann átti Þorlaugu dóttur Þorvalds ór Ási ór Hjaltadal. þeirra dóttir var Þorgerðr móðir Jóhans biskups ens helga. Kolr var enn iij. son Halls. hann átti Álöfu 5 dóttur Özurar frá Breiðá. Dóttir Halls var Gróa er átti Teitr son Gizurar hvíta. þeirra son var Hallr faðir Gizurar föður þeirra Magnúss biskups ok Þorvalz föður Gizurar. Ingvildr hét dóttir Halls. hana átti Eyjólfur son Guðmundar ens ríka af Möðruvöllum. þeirra dóttir var 10 Þórey móðir Sæmundar ens fróða föður Lopts — — — föður Sæmundar í Odda. Teitr Ísleifs son átti Jórunni. hennar móðir var Þórdís dóttir Þorvalz Halls sonar af Siðu. Þorgerði dóttur Halls á Siðu átti Þorgrímr son Digr-Ketils. Gró dóttur Halls átti síðan Snorri Kálfs son, en eptir hann 15 átti Gró Þorvarðr krákunef. Þórdísi dóttur Siðu-Halls átti Þórðr Haldórs son ór Forsárskógum. ok lýkr svo þessi sögu er frá Þorsteini er sögð.

---

17 lýkr > líkr.

IV.

FRÁ HELGA OK ÚLFI.

Sigurðr jarl Löðvers son réð fyrir Orkneyjum. hann var höfðingi mikill. Maðr hét Úlfr illi. hann bjó í Sauðey
5 í Orkneyjum. hann var mikill hermaðr ok fylgdi nafni. Haraldr hét maðr er bjó í Rínansey. Helgi hét son hans. hann var efniligr ok vænn í ásjónu. hann mælti til föður síns 'skipa vilda ek at þú aflaðir mér ok vilda ek herja "á Skotlandsfjörðu ok vita hvað fyrir legðiz." Hann svarar
10 'þat má ek gera ok er þat ungra manna siðr.' Síðan herjaði Helgi ok fer vel með hernaði sínum þótt hann veri heiðinn þá voro þó eigi allir jafnir. ok er Helgi var í burtu ór Orkneyjum þá ferr Úlfr inn illi til Rínanseyjar ok hittir Harald ok mælti 'lendur þínar vilda ek
15 'kaupa, þær falla mér vel í hag, enn ek skal fá þér lausafé 'fyrir.' Haraldr kvezt eigi mundu honum eignir sínar selja, kvezt eigi þess vita ván at hann ætti eigi þar vist nè veru. Úlfr kvez ætla öðru sinni er hann kæmi at hann mun verða laust at láta þat er kraft verðr. Eftir
20 þat skildu þeir. Fám nóttum síðar kom Úlfr á óvart ok

tók Harald höndum ok kvez ætla at þau umskipti mundi nú verða at hann mun láta bæði löndin ok lífit ok lét Úlfr síðan drepa hann. Þetta verk mæltist illa fyrir. ok er Sigurðr jarl spurði, lastaði hann verkit. Úlfr kom á fund jarls ok sagði honum. Jarl segir at honum líkar illa slík tiltekja 'ok vil ek at þú bætir frændum sæmiliga'. Úlfr kvað hann mundu því ráða enn kvað sér mart hafa verit í mót gert af Haraldi. Nú varð eigi mjök eptir gengit málinu er Helgi var eigi í eyjunum. Maðr hét Bárðr fagri frændi Úlfs illa. hann var vinsæll maðr ok vel at sér ok var þó opt með Úlfi. eitthvert sinn mælti Bárðr til Úlfs 'ekki munu vit samhuga verða: þú slæst á 'illvirki ok er þat fjarri mínu skaplyndi ok mun ek í 'burt ráðaz'. Úlfr svarar 'þat er nú meðallagi ráðligt 'meðan málum er ekki sett enn Helgi Haralds son er í 'víkingu'. Hann kvaz þó fara mundu ok býr sik með skipi ór Rögnvaldsey. ok í því er hann er búinn þá sigldi Helgi at eyjunum ok hafði þá spurt dráp föður síns, heitr nú á menn sína at þeir drepi Bárð, kvað hann skyldastan mann Úlfi einnhvern. Bárðr bjóz við ok kvaz ekki til saka hafa gert við hann enn sagðiz eigi vilja frændsemi í sundr segja við Úlf. síðan berjaz þeir ok fellr Bárðr þar því at Helgi hefir mikit lið. ok er Ulfr spyrr þetta safnar hann sér liði. enn er Sigurðr jarl fréttir þetta stefnir hann Helga á sinn fund ok er þeir finnast mælti jarl 'þú hefir gert illt verk í móti hörmum þínum 'ok leitaðir eigi eftir þinni sæmd með voru ráði, var nú 'aðr sættum á komit ok þér sæmd huguð.' Helgi svarar 'þá skal enn vera allt á yðru valdi, enn úkunnigt var 'mér um sætt þá'. Jarl mælti 'þat mun ek vilja at gera 'sætt með mínum mönnum hér í eyjunum'. ok síðan heldr Helgi í burt. Úlfr gerir þegar menn til hans með ij skipum ok hittust eigi ok var Helgi fyrr heim kominn til búa sinna ok frétti þetta ok kvez ætla at honum mundi engi ró í eyjunum ok seldi jarðir sínar ok bjó sik

burt ok kvað þá vel þó þeir Úlfr hittist ef hann vildi
 eigi hlíta dómi jarls sem hann gerði sik beran í. Síðan snýr
 hann til-búa Úlfs ok yar hann eigi heima. Helgi rænir þar
 ok tekr í brott dóttur hans er Helga heitir ok kvað sér
 5 slíkt helzt henta í föðurbætr. Hón bað hann þat eigi
 gera 'því at faðir minn mun þrálíga eftir sækja'. Hann
 kvaz hætta mundu til þess. síðan fór hann suðr um eyjar.
 enn er Úlfr spyrr þetta fer hann eptir honum með mörg
 skip ok kvaz opt hafa hefnt minni svívirðingar. enn er
 10 þeir hittust þá börðust þeir ok var Helgi liðferi ok rudduz
 skip hans enn hann varðiz vel ok varð sárr. enn er náttaði
 þá gerði á storm veðrs ok er þat hans fangaráð at hann
 hleypr fyrir borð með dóttur Úlfs ok lagðiz með hana
 frá skipunum ok kemz svá til lands í náttmyrkri ok í skóg
 15 ok sá þar eld ok einn mann við. Helgi spyrr hverr sá
 veri. Hann kvaz vera bóandkarl einn 'ok veit ek deili á
 'þér ok fórtu vel með hernaði þínum við oss smábændr'.
 Helgi sagði honum svá sem var um sína hagi. Bóndi
 þessi hét þorfinnr ok veitti hann Helga um vetrinn allt
 20 slíkt er hann þurfti ok gafz þeim báðum vel. Helgi kvaz
 vilja gera brúðlaup sitt til Helgu í hans húsi. Þorfinnr
 kvað þat dælligt enn ekki virðuligt. enn þat fór þó fram
 ok liðr vetrinn af hendi. Þá kvaz Helgi vilja leiga jörð
 af bónda ok kvaz ætla at vera mundi annat hvárt at Úlfr
 25 mun deyja skjótt eðr hann mun finna hann. Nú leigir
 hann jörð ok gerir bú. Síðan spyrr hann at Úlfr var
 dauðr. Helgi átti son við konu sinni Helgu ok hét hann
 Bárðr. hann var vel í lýðsku ok siðlátr, vænn maðr ok
 gjörri at sér. ok er ij vetr liðu þá fara þau Helgi aftr
 30 til Orkneyja ok taka við eignum sínum bæði þeim er
 Úlfr haði átt ok þeim er Helgi átti eftir feðr sinn Harald
 ok skorti nú eigi fè. ok er Bárðr son hans var xij vetra
 vildi hann á burt ok kvaz vilja afla sér fjár. Helgi

5 helzt = heiltz. 22 dælligt = dæligt.

kvað hann enn ungann til ferða. Bárðr mælti 'vit erum
 'úskaplíkir faðir minn' sagði hann 'ok vil ek til þeirra
 'þjóða fara er mér er sagt at trúí á sjálfan hinna guð'.
 Helgi kvað hann ólíkan Úlfi móðurfeðr sínum. Síðan
 fór hann ok kom til eins bónda mjök í fjarlægð ok kvaz 5
 vilja vinna fyrir honum. Bóndinn kvað sér þat vel líka.
 Hann sat at fè ok vann sér einn enn bóndi var harðla
 ríkr. Sveinninn var lítt klæddr enn þó fór sýslan vel
 fram ok kvaz bóndi mundu gefa honum kú í kaup sitt. Hann
 kvaz þat vilja ok ferr hann nú til skógar um daginn. ok í 10
 skógindm mætti hann stafkarli einum. Þessi bað Bárð gefa
 sér kúna til Péturs þakka. Bárðr svarar 'þú kannt vel at
 'biðja ok skyldi Pétur þessi verða vinr minn, enda skal
 'ek gefa honum kúna'. Bárðr kom enn til bónda ok vann 15
 fyrir honum ok fóru þau misseri enn betr fram um fè 15
 bónda ok fekk honum þá enn kú aðra. fór enn sem
 fyrr at stafkarlinn kom með sama hætti ok beiddiz enn
 kýr fyrir Péturs skyld enn Bárðr gaf honum. Bóndinn
 spurði hvat af varð kúnum. Bárðr sagði þá hafa er þurftu.
 Meðr þessum bónda var Bárðr hinn þriðja vetr ok gætti 20
 enn fjár ok voro þá nær tvau höfuð á hverju því er hann
 átti ok lukti hann Bárði kú enn þriðju. kom enn á sama
 degi stafkarlinn til hans í skóginum ok kvaz enn vilja
 þiggja þessa kú í Péturs nafni. Hann veitti þat þegar ok
 gaf kúna. Þá mælti þessi maðr til Bárðar 'nú vil ek fara 25
 'höndum um þik' ok svá var ok þótti honum sem dofi
 færi ór hverju hans beini. síðan mælti hann 'hamingju-
 'maðr muntu verða' ok þá setti hann bók á öxl honum
 ok sá Bárðr þá víða um lönd. Þá mælti stafkarlinn 'þikki
 'þér nú launaðar kýrnar?' 'Svá er víst' sagði Bárðr. síðan 30
 sá hann um allt Írland. Þá mælti enn hinn komni maðr
 'þikki þér þá launaðar kýrnar ef þú hefir vald jafnvíða

9 Hann > ok. 10 ferr +. 21 tvau > tua. 22 kú eín

< kú ena ~ kú enu. 32 jafnvíða > jafn víða.

‘sem nú sér þú?’ Bárðr kvað svá vera. ‘Hér er nú kominn
‘Pètr postuli’ sagði hann ok gaf hann honum þá plenarium
‘ok skal ek svá launa þér kýr at vit skulum aldri skildir
‘vera’. Síðan fann Bárðr bónda ok sagði honum þenna
atburð. Bóndi kenndi hann trautt, svá var hann bjarttr
5 ok hamingjusamligr, ok bauð honum at þiggja af fè sínu
slíkt er hann vildi. Hann bað bónda klappa sér einn
stein ok svá var gert. var hann þá skírðr enn settiz
sípan í þann sama stein ok varð allmikill dýrðarmaðr.
Eftir nokkur ár liðin varð hann biskup á Írlandi ok hinn
10 mesti höfþingi. þar kom til hans faðir hans ok móðir, bræðr
ok systir, ok gæddi hann þau öll mörgum góðum hlutum.
launaði allsvaldandi guð honum sem öllum öðrum sitt
lítillæti sem hann sjálfr vottar at hverr er sik lægir í
augliti skaparans þann skal hann sjálfr upp hefja. Faðir
15 ok móðir Bárðar fóro aptr til Orkneyja ok náðu öllum
eignum sínum ok bjuggu þar til elli. ok lýkr þar þessi
söghu.

V.

VERALDAR SAGA.

1 1. **M**oyses hét guþs dýrlingr í Gyðinga fólki sá er fyst hóf "na ney lekasta" sýslu at rita helgar "bókr" um guþs stórmerki. Þat erö v bekr er hann gerði: en fyrsta frá upphafi heims framan til sinnar eifi, en fórar of þau tíþendi er urðo um *hans* daga. þær eru undirstöðr allra heilagra ritninga bæði í fornum lögum ok nýjum. en þar hefr *hann* þá sögu er guð skapaði himin ok jörð, ok er í þeim freðum mörkuð all skepna himnesk ok jarðlig. 10

2. Svá segja helgar bækr at guð skapaði á sex dögum alla skepno. Enn fysta dag skapaði hann alla hluti sýniliga ok ósýniliga, ok var þá engi skepna greind önnur frá annarri: saman *fór* þá allt, himinn ok eldr, vatn ok jörð, í þvilíku rúmi sem nú fylla fjórar höfoðskepnur. Á 15 þeim degi váro allir englar skapaðir. ok þegar er inn hesti engill sá fegrð sina þá villtíz *hann ok. varð inn verstí guð* anskoti ok þeir englar allir *er eptir honum*

---

2 +. 3 Gyðinga > heidunga - heidunga. 6 eifi > iefi
- iæfi. 7 þær - þer. 8 lögum +. nýjum = nýgvim.
9 hefr +. sögu - sðgo. er guð ∞ eig?. 10 freðum <
atkvæðum. all - oll (o: öll). jarðlig = iarlig. 12 fysta ∞ fyfka.

hurfo: svá er kallað sem inn-tiundi lutr-haft fariz af englum: guð. — Á öðrum degi veraldar skapaði guð himin ok skildi vötn þau er yfir himni er frá þeim er í himni eru; ok var þá öll önnor skepna líkamlig lokin í himninom innan svá sem karni í notar skurni. — Á þriðja degi skildi guð vötn ok jörð ok skryðdi jörðina við ok 2 grasi. — Á fjórða degi skapaði guð sól ok tungl ok allar störnur, at þau mætti deila deyr ok mánuðr ok misseri ok lýsa heim þenna. — Á fimmta degi skapaði hann öll 10 sækykvendi ok fiska ok fogla alla. — Á setta degi skapaði guð öll jarðkykvendi, ok síðarst skapaði hann manninn í líkende gups sjálfs í því at honum er gefin önd skynsamlig ok mannvit meira en hverjo kykvendi annarra. eru til þjónustu við hann sköpuð öll önnor kykvendi ok 15 til yndis etluð, ef hann vilði lýðni veita skapara sínum; en öll angursemi sú er maðrinn kennir síðan af kykvendunum eða annarri skepno guðs hefir af því orpit at hann vildi eigi guði lýpa ok þjóna. Yndisstaðr sá var görr í austanverpum heimi er Paradisus hetir. sá staðr er fjarlegr harðla þeim jörpum öðrom er nú eru byggðar af 20 mönnum. sá staðr er fegri ok friðare öllum öðrom löndom. þar sprettr einn mikill brunnr. sá er harðla gróðrsamr ok vökvar allan þann stað. en ór þeim brunni renna þjóðar fjórar hingat í heim í kunnleik mönnum. þeirra er ein Ganges, 25 önnur Tigris, þær ero bápar austr í Asia. in þriðja er Nilus, hún fellr um Bláland allt en síðan um Egiptaland ok þaðan í sjá. in fjórða er Evfrates er fellr fyrir austan Gyðingaland. Í Paradiso eru alls kyns aldirtré ok eru 3

5 karni > karni. í +. 6 skryðdi > skyrdi. við > vildi.
7 sól >. 8 þau > þa. deila deyr > d. egr. misseri ok
> misseri at. 11 jarðkykvendi > iard skykvendi. 12
líkende ~ líkínde. 14 við >. 19-20 fjarlegr = fjarlegr.
22 harðla > harlða. 23 stað. en > staðen ~ staðrn.
brunni μ. 24 kunnleik +. 25 bápar > þar ~ þat. 26
fellr > fell.

einna gez þau er annat hetir lifstré en annat kallat fróð-
leikstré góðs ok ills. í þann dýrþar-stað var settr inn
fyrsti maðr. ór hans síðu sofanda tók guð eitt rif ok
fyllði rúm rífsins með holði, síðan samdi guð konu fagra
ór rífinu ok gaf hana karlmanninum til samveldis ok ynðis
þess at af þeim mætti menn alaz. hann gaf þeim nöfn
ok kallaði karlmanninn Adam en konuna Evam ok bað
hann þau frævaz ok fylla heiminn af sínu kyni. þau Adam
ok Eva váro eigi langa stund dags í Paradiso áðr þau
bruto boðorð gups ok váro þegar á brot rekin þaðan. 10
þessir lutir allir váru gervir á setta degi af guði. — En
þá er algervir váru himnar ok jörð ok öll prýði þerra,
þá er svá at kveðit at guð hvíldiz af öllum verkum sínum
á sjaunda degi ok blezaði inum sjaunda degi ok helgaði
daginn. þann dag halda Gyðingar helgan í viku hverri 15
jam-skylllega sem rétttrúaþir menn halda drottinsdag.
Inn fyrsti dag veraldar er þrim nóttum fyrir Benedictus-
messu. Jamdægr er [ok] at Rúmverja tali Benedictusmesso,
þat er inn iiii. dag veraldar, ok þá var sól sköpuð ok öll
4 himintungl. Inn vi. dag veraldar var Adam skapaðr. sá inn 20
sami er ok þíningardagr várs drottins: er sú sögn Beða prests
ok margra annarra skynsamra manna at á þeim degi árs
ok svá viku var guðs sonr þindr til lausnar öllu mannkyni
sem Adam hafði fyrirfarið sér ok allri sinne ætt í ólýðni
við guð. — Ok þá er þau Adam ok Eva váro sett svá sælliga 25
í Paradiso at þeim var engis vant ok þau náðu at mæla
við guð ok helga engla þá. bauð guð þeim varna við ald-
intré því er fyrr var nefnt er hét fróðleikstré ok sagði
at á þeim degi mundu þau missa þeirar sælu er þá
höfðu þau sem þau bryti guðs boðorð ok vera ráðin til 30

2 dýrþar > dýrþar. 3 ór > oc. 7 kallaði > kallði.

11 gervir = gerfir. 14 inum sjaunda > inu ata. 16

rétttrúaþir > rettravþir. 17 þrim >. 20 dag > daga.

21 þíningar > þínigar. er sú sögn Beða prests > (bæðit p.)

bæða p. 24 fyrirfarið > fyrirfarið. 27 engla >.

dauða því at þau vǫru skylð at lýsa lýðni ok lítillæti við
 guð. en sá fjandi er orþinn var djöföll af björtum engli
 ok rekinn ór himinríkis fagnaði í alls-vesöld helvítis af
 ofmetnaði sínum hann öfundaði þá sælo mannsins er hann
 5 vissi sik frá rekinn. síðan kveykði hann orm einn at mæla
 við Evo. taldi hann þat at engu mundu verða er guð
 hafði mælt ok hætt þeim bana ef þau æti epli af trénu,
 sagði heldr þat mundu af geraz at þau mundu guði lík
 verða ok vita beði gott ok illt, ok sagði guð þess fyr-
 10 muna þeim ok hafa því bannat þeim aldipit. Eva tók við
 því vélræði beði af ágirni ok veggirni, tók síðan aldipit
 ok át, gaf þá sumt búanda sínum, ok át hann sem hón.
 en eptir þat kenndu þau líkams losta ok skemmdar þeirar
 á liðum sínum er hórdómi fylgir. ok er guð spurði þau
 15 hví þau hefði boðorð hans brotit ok leitaði ef þau vildi
 játa glæp sinn ok iðraz þá komu þau svör af þeim at Adam
 hélt á hönd Evo völdum þess verks en hún kenndi orminum.
 en síðan sagði guð hvárotveggja þeira víti þat er þau mundu
 fyrir hafa syndina: at Adam skyldi ala önd sína við vil ok
 20 erfði, kvað hann opt mundu lítill erfðislaun taka þó at hann
 orkaði á jörðina sér til bjargar unz hann mundi í jörðina
 hverfa ok at mældar auka verða; en konuna kvað hann skyldu
 liggja undir ríki ok drottun karlmannsins ok ala börn við
 sárleik ok verki. en síðan rak hann þau í brot ór Paradiso
 25 ok setti engla sína at verja þann stað með eldi brennanða
 svá at þangat kom engi maðr fyrr en Jesús Krístr leiddi
 þangat önd þjófs þess er líf sitt lét á krossinum hjá
 drottni. Adam ok Eva byggðu síðan í austrhálfu þar sem
 Ebron hetir. þau gátu ii sonu þá er annarr hét Abel
 30 en annarr Kain. ok er þeir váro menn fulltíða, þá geriz

5 kveykði hann > kvevði ~ kvevði. einn = r. 13 eptir
 +. kenndu > kend. skemmdar >. 14 hórdómi > hordómi.
 15 vildi > vlldi. 16-18 at Adam——hvárotveggja
 þeira +. 19 ala > alla. ok +. 21 til > ti. 23
 drottun > drotavn. við > v.

Kain akrverksmaðr, en Abel getti sauða. þá færði hvárr-
 tveggi guði fórnir, Kain af akra ávexti, en Abel frum-
 6 burði hjarþar sinnar. en af góðvilja ok gæzko þá guþ fóru
 Abel. þat öfundaði Kain ok lagði fjandskap á bróður sinn
 Abel. Guð bað hann stöðva synð þá er honum lék í 5
 hug. en hann hafði at engu guþs áminning ok varð hann
 síþan bani bróður sins. þat kom heiptarblóð fyst á jörð.
 Síþan. var Kain rekningr frá guði ok allt þat mannkyn
 er frá honum kom. en Abel er dýrkaðr í öllum helgum
 bókum, ok er fyrir því kallaðr frumváttr guþs at hann var 10
 fyrst veginn helgra manna fyr guþs sakir. Adam ok Eva áttu
 mörg börn. Adam lifði dcccc vetra ok xxx vetra. Seth
 hét sonr hans sá er lifði dcccc ára ok xii. hann var guþs
 maðr. Hann átti þann son er Enos hét ok lifði dcccc ára
 ok v. Hans son var Kainan ok lifði dcccc ok x ára. 15
 Hans son var Malaleel er lifði dccc ok lxxxx ok v ár.
 Hans son var Jared er lifði dcccc ok lx ára ok ii ár. Hans
 son Enoch. hann var í heimi ccc ok lx ok v ár. Enoch
 var ástvinr guðs. hann tók guð ór heimi hēðan ok lifr
 hann enn — hefir guð hirðan hann í fagnaðarvist þeiri er hann 20
 einn veit — ok skal enn koma í heiminn síðarla ok ganga
 í móti Antichristo. en áðr hann hvarf hēðan þá ritaði
 hann nokkur orð um dómadags ógnir þau er á bókum
 7 finnaz. Hann átti þann son er hét Matusale ok lifði dcccc
 ok lx ok ix. Lamech var hans son er lifði dcc ok lxx ok 25
 vii ár. Nói hét hans son, hann lifði fyrir flóðit dc ára ok síðan
 ccc ok i. hann var í örkinni xii mánuðr ok x daga meðan

1 akrverksmaðr > akrv⁷maðr. 3 fóru = for⁷ (< fórnir).

4 lagði > lagði. fjandskap = fianskap. 7 heiptarblóð >

heitar blóð. 10 fyrir > f. kallaðr +. 11 helgra = hellg.

13 xii > xv (xu). 14 dcccc > dccc. 15 var > v. 17

ára > ar. ii ár > var (uar). 18 son < son var. v ár

> var. 20 hann í > i. 21 veit ~ vett. skal > fkl.

22 hēðan > hēðan þan. 25 lxx > lx. 26-27 síðan ccc

ok +. 27 í örkinni +.

- flóðit stóð yfir. Þessir x langfeðgar váro allir pætriarche í fysta aldri heims. Svá sem vi eru skepnodagar svá eru ok vi aldir heims þessa frá upphafi til enða. Enn fyrsti aldr heims er taliðr frá upphafi til Nóaflóðs, þat eru ii þús-
 5 undir ára ok cc ok lx ok ii ár. Á þeim tíðum váro menn langlífir svá at margir höfðu lítit fátt í m ára, váro stórir sem risar ok váro synðgir ok siðlausir flestir allir nema fáer menn. Nói átti iii sonu þá er hann hafði ccccc ára. Þeir hétu svá: Sem, Kam, Jafed. Guð mælti við Nóa
 10 þik vírði ek mann góðan ok réttlátan í mínu augliti, en ek iðrumz er ek hefi manninn skapaðan' kvað guð því 'at alðýðan er höll til illsku ok synþa. nú hefi ek rápit 'at drekkja öllu mannkyni ok öllum þeim kykkvendum er á jörðu fæðaz. en þú Nói' kvað hann 'skalt gera örk ýr
 15 trjánn ófúgjórnnum, þriggja hundraða álna langa, ok fimmtigi álna breiða, en xxx álna djúpa. hana skaltu bika alla 8 utan ok innan. þú sjálfr skalt ganga í örkina ok kona þín ok synir þínir iii ok konur þeira, ok tvenn kykendi af hverjo kyni óæt, en sjau þau er æt eru af tegund.
 20 þú skalt hafa alls kyns mat með þér í örkinni til sæzlu þér ok öllu því er með þér er. örkina skal vera því mjóri er ofarr er ok eigi ofan meiri en álnar yfir at mæla. Nói gerði alla luti sem guð bauð honum. sá farkostr var í smíð tíu tigi vetra áðr algerr veri.
 25 3. IIa etas. Annarr aldr heims þessa hefz þar er Nói ok kona hans ok þrír synir hans ok þeira konur gengu í örkina ok alls kyns kykvendi með þeim svá sem guð bauð Nóa. Í þeim aldri heims eru talit "d.c.c.c.c ara oc . xl oc . ii . ar". Síðan tók at rigna ór himni xl
 30 daga ok xl náttu en sjórinna æstiz at móti ok gerði

1 stóð yfir >. 2 skepnodagar > skepnodagar. 2-3 ok vi > oc vii. 3 fyrsti ∞ fyrsti. 5. lx < xl. 6 f +. 9 svá > fav. 15 ófúgjórnnum >. 19 sjau > fiv. 21 öllu > öllv. 25 IIa > ii. 28-29 "d.c.c.c.c ara oc . xl oc . ii . ar" < m lxx ára ~ cc lxxxx ii ár. 29 himni > himi.

vötnin svá djúp at þau váro xv álna á inum hestum fjöllum. þá drukknuðu síþan menninir allir ok öll kykvendi nema þau er í örkinne váro með Nóa. en örkina reiði um haf innan fyr vindi xii mánuðu ok x daga. Síðan lét guð þverra-vötn ok lönðom upp skjóta. þá 8
 9 lét Nói fljúga rafn ór örkinne ok vita hvárt lönð veri upp komin, en hann kom eigi aptr. Litlu síþar lét Nói út fljúga dúfu af örkinni. hón kom aptr at afni dags ok hafði í munne sér viðsmörskvist með grenu laufi. síþan beið Nói vii daga ok lét þá enn fljúga út dúfuna ok kom 10
 hón eigi aptr. Örkin varð landföst á fjöllum Armenie. þá gekk Nói ór örkinne ok kona hans ok synir hans ok konor þeira ok öll kykvendi er þar höfðu verit. þer tóku síþan at vinna jörðina ok ætla mannkynit í heiminum. Guð bauð Nóa ok sonum hans at neyta þeira 11
 kykvenda allra er nú eru æt kölluð, bannaði hann þeim at eta kjöt með blóði. þá var síþan senn regnbogi svá sem fripar mark á meðal guðs ok manna, en eigi fyrir flóðit. Nói gerði altara fyrstr allra manna guði ok færði honum fórnir, en guð blezaði honum ok þá fórnir hans. 20
 Erá þessum iii sonum Nóa er komið allt mannkyn. þær þjóðir eru komnar frá Kam er byggðu suðrhálfo heimsins; en þer frá Sem er austrveg byggðu, ok þaðan er
 10 Gyðingalýðr; en þær þjóðir frá Jafed er norðrhálfa byggðu. Þat var eino sinni at Nói gerði vingarþ ok drakk vín af 21
 [jarðar] ávexti hans ok lagðiz njór síþan eptir drukkin ok sofnaði í tjaldbúð sinne ok varþ hann berr svá at eigi váro hulð karlsköp hans. en Kam sonr hans sagþe breðrum sínum til ok hló at. þeir Sem ok Jafed tóku möttla á axlir sér ok létu falla á beran líkam föður síns 30
 ok huldu karlsköp hans ok horfðu frá meðan ok sá eigi

2 drukknuðu > drvenvðv. 4 reiði > reiddi. 8 hón > afni = afni. 13 höfðu μ. 17 senn > sem. 25 vingarþ > vingarþ. 26 ávexti = avexfti. 27 í tjaldbúð > itallbavð. 30 á axlir > axlir. 31 horfðu > horfv.

á liðu hans. en þá er Nói vaknaði veitti hann makligt formeli sonum sínum fyrir þat viðlífe er hvárir höfðu haft við hann. En er maunfjölde óx í heiminum af nýju þá óxu ósiðir í heiminum enn sem fyrr bæði í hórdómi
 5 ok í ofmetnaði. Þá urðu þau tiltæki nökkurra manna at þeir gerðu kastala ok þat mannvirki at þeir hugðoz mundo ganga í himin upp, því at þeir spurðo til þess at guð hafði drekkt öllum heimi í Nóáflóði er fólkit var illa siðat, ok hugðuz mundu geta sín við flóðinu, en etluðu
 10 sér ekki bella mega. en guð hnekkði svá því ofmetnaðarverki at engi þeira mátti skilja hvat annarr mælti, ok stukku þeir í brut af þessum býsnum á síns vegar 11 hverr ok gerðoz þaðan af svá margar tungur í heiminum sem þeir váro, en þat eru ii ok lxx, en áðr var Ebrea-
 15 tunga ein. þessir váro langfeðgar í öðrum aldri heims ok patriarche: Nói ok Sem, Arfaxat ok Cainan, "sal" ok Heber er Hebrei eru frá komnir. í húsi Heber hélz in sama tunga sem áðr hafði mælt verit; af hans nafni hetir ebreska sú tunga er á Gyþingalandi er mælt. eptir Heber var
 20 sonr hans "salec", en þá "ragav". í þann tíð váro blótuð goð fyst. eptir "ragav" var "servch", þá var Nachor, þá var Thare faðir Abraham.

4. Tertia etas. En þriði aldr heims þessa hófz at
 25 öndurðri æfi Abrahams ok er talðr til þess er David tók konungdóm yfir Gyþingafólki. í þeim aldri eru tölð dcccc
 ok xl ára. Abraham var höfðingi austr á landi því er Kaldea heitir. þeir váro þrír breðr: Abraham ok Aran ok Nachor, ok er fjölmenni mikit komit frá þeim öllum. í þann tíma tók alþýðan at blóta skurðgoð ok fyrir
 30 því at þeir Abraham og Aran breðr vildu eigi blóta þá 12 var þeim báðum skotið í elð brennanda en eldrinn mátti ekki gera at Abraham fyrir sakir verðleika hans ok helgi

8 fólkit var > var folkit. 9 geta = getta. 13 heiminum > heinv. 14 var +. 15 langfeðgar > langfedar. 23 Tertia > terti'. 27 Kaldea = caldea.

en Aram lét þar líf sitt í eldinum ok átti eptir einn son
er Loð hét. Síðan bauð guð Abraham at fara af fóstr-
landi sínu ok frá frendum ok bað hann leita lanz þess
er vör köllum Jórsalaland 'ok mun ek' kvað drottinn
'bleza þér Abram ok fylgja þér ok vinum þínum, ok 5
'munu margar þjóðir frá þér koma ok í þínu kyni munu
'bleza þar vera allar þjóðir'. Abram fór síðan með Loð
bróðursyni sínum ok byggðu á Jórsalalandi ok lögðiz
síðan svá mikill ástvinr gups at hann er kallaðr dýrstr
allra höfuðföðra várra ok frá honum eru komnir allir 10
guðs dýrlingar í Gyðingafólki ok svá er at kveðið at í
hans faðm fari allar helgar andir þer er ór þessum heimi
líða. Guð gaf honum alls kyns auðæfi ok ríki mikit at
þessa heims tign. Hann byggði mjög í nánd því er nú
13 stendr Jerusalem. en Loð frendi hans fór byggðum í 15
þann lut lanzins er stóðu Sodoma ok Gomorra. þangat
fóro konungar herskildi ór austrveg ok vago sigr á þeiri
þjóð er þær borgir byggðu ok fengu þar mikit herfang
ok þar varþ Loð í því herfangi ok öll æiga hans. en er
þat spurði Abram er Loð var hertekinn þá stó hann í 20
herkleði sín ok húskærlar hans með honum, átján menn
ok ekk, ok fóro síðan eptir hermönnum ok komu þeim
á óvart ok drápu mart manna af þeim en tóku herfangið
allt ok svá Loð með allri eigu sinni. en þá er Abram fór
heim ór herförinne þá kom í mót honum Melchisedec er 25
var konungr ok kennimaðr gups ok ferði lofs förnir guði
Abraham ok vín ok þekkaði guði þann sigr er Abram
hafði fengit. en Abram gaf honum tiund af herfangi sínu.
Hitt var litlu síðarr at guð lét rigna eldi ok brennusteini
yfir Sodoma ok Gomorra ok svá hærð þau er í nánd 30
váro ok sekkþi þeim svá at þar er vatn er börgirnar
14 höfðu staðit. svá refsaði guð hórdóms ósóma er þar hafði
verit berari ok djarfari en í öðrum stöðum ok með meira
ósóma en menn viti dæmi til. en guð laysti Loð ór þeim

3 sínu ~ síno. 4 mun +. 8 á +. 11 kveðið >. 14 nánd
> nad. er +.

mauntapa fyrir sakir gæzku hans ok þeirar alúpar er
guð hafði við Abram föðurbróður hans. Abram tók af
guði fystr boðorð til umskurðarskirnar. hann markaði sig
sjálfan því hrentlís marki ok allt sitt hyski. Þat mark
5 gekk svá langt fram í hans kyn at Krístr drottinn var því
marki merkðr sjálfr á inum átta degi aldrs síns. Abram
tók með því boðorpi þann auka nafns síns at síþan hetir
hann Abraham, en áðr hét hann Abram. Honum ólsk
sonr þá er hann var tíræðr. sá hét Isaac. en þá er hann
10 var frömvaxti þá freistaði guð, hvesu lýþinn Abraham
vildi honum vera, á þá lund at hann bauð honum at sæfa
son sinn Isaac, ok fera hann guði í fórn, þann er hann
unni sem lif sínu. en Abraham dvalde eigi at gera sem
honum var boðit, hann fór með son sinn á fjall þat er
15 guð vísaði honum til. þá batt hann son sinn ok lagði
síþan altara. eptir þat reiddi hann sverð brugðit at honum. 15
en engill guð stöðvaði höggit. síþan var rúttr einn fastr
á milli víða ok var sæfðr ok ferðr guði í fórn, en Ysaac
gekk undan. Guð drottinn blezapi Abraham enn af nýjo
20 fyrir þetta verk. en sjá lýðni hans er at minnum höfð
síþan. Abraham lifði c ára ok lxx ok v ára. Ysaac gerþiz
erfingi Abrahams beði at auðæfom ok mannkostum. hann
fekk kono, þá er hann var fertugr at aldri, þeirar er Re-
becca hét ok átti við henne ii sonu, tvíburu, hét annarr
25 Esau en annarr Jacob. Sú þjóð er komin frá Esau er
kölloð er Idomeus, en Gyþingalýðr frá Jacob. þá er
Ysaac var gamlaðr ok óskyggn þá blezapi hann syni sínum
Jacob ok sagði honum marga luti fyrir þá er síþan komu
fram um hans kyn en hann hugðiz við Esau þeim blez-
30 unar-orþum mælt hafa ok gerþiz þapan af óþokki mikill
milli þeira breðra langa stund. Jacob var alúparvinr guþs

1 gæzku > gækv.   4 sjálfan > sjaflan.   5 svá > sa.
8 ólsk > olk.   10 frömvaxti = fraŧ vaxti. hvesu =
hvefv.   11 at hann > a hann.   16 brugðit > brvðit.
23 var > v.   24 sonu > sonv.

svá sem faðir hans ok föðurfaðir. hann lifði e ára ok xl ok vii ár. hann átti xii sonu ok er frá þeim kominn allr
 16 Gyðingalýðr. Þeir váro vi sammæðra: Ruben ok Simeon, Levi, Judas, Isakar ok Zabulon. Frá Judas var Kristr drottinn várr kominn ok af hans nafni eru Gyðingar Judei 5 kallaðir. En þeir váro ii sammeðra Jósep ok Benjamin. Þeir váro.ambáttarsynir "dán" ok Neptalin, Gath ok Asser. Ok er þeir óxo upp þá unni Jacob Jósep mest sinna sona. Þat fundu breðr hans ok öfunduðu hann svá mjök at ekki kváðu þeir gott orð at honum. Þat æxlti mjök óþokka 10 þeira er hann sagði drauma sína þá er hann draumði ok þeir réðu til þess at hann mundi verða yfirmaðr breðra sinna. Síðan seldu þeir hann sem þræl fyrir xx penn- inga en sögðu Jacob þess líkende at dýr hefði banat syni hans. en Jacob grét síðan son sinn langa æfi. Jósep. var 15 færðr á Egiptalanð ok var þar þræll kallaðr. hann fekk svá mikla virðing af drottni sínum at hann seldi Jósep alla sína eigu til varðveizlo. en drottning hans girtiz hans ok vildi samræði eiga við hann, en hann lét eigi at þeim glæp eggjaz. ok er hón fekk þat eigi þá ló hón á 20
 17 hann og regði hann við drottin sinn ok því næst var Jósep í myrkvastofu settr ok þar haldinn nökköra vetr. Guð fylgði hans ráði þá sem fyrr. hann réð drauma hirð- manna konungs ii ok spáði öðrum bana en öðrom aptr- kvámo til hirðvistar ok metnaðar slíks sem hann hafði 25 fyrr af konungi. Þat gekk eptir sem hann réð draumana til um hvártveggja. Tveim vetrum. síðarr dreumdi Farao konung ii drauma á einne nótt ok urðu eigi ráðendr til áðr Jósep var heimtr ór myrkvastofu af áminningo byrl- ans þess er Jósep réð fyr drauminn. þá var hann leiddr 30

4 Levi, Judas > levi jvðaf. 5 drottinn > drotyn. Judei > iudei.
 11 þeira er 12 þeira ei. draumði > dravmði. 13 þeir +. 16 kallaðr >. 18 varðveizlo = var veizlo. 21 drottin > drotin. 22 nökköra = nockavra. 24-25 aptrkvámo > aptr kavmo. 27 vetrum > vettrv. 28 drauma > dravma. 30 drauminn = .d..

fyr Farao konung ok sagði konungrinn honum drauma
sína. en Jósep ræð til eins báða: at vetr vii munði koma
með þjóðari svá miklu víða um lönd at engi maðr mundi
muna þvilíkt fyrr, en eptir þá vii vetr munu koma aðrir vii
5 vetr með svá miklo óárani at í enskis manns minni mundi
slíkt verit hafa fyrr. Jósep talpi þat sitt ráð at konungr
setti til nokkurn vitran mann ok hagspakan er varþveitti
afgang jarðaravaxtar þann er eigi þyrfti at neyta þá vii
vetr ina ársömu ok veri afgangrinn sparaðr hinum vii 18
10 óárans vetrum er eptir munðu koma ok kvað hann þá
mundu lanzfólkit hjálpaz ef svá veri gört. Konunginum
föllu vel í skap ráð hans ok setti síðan Jósep forráðs-
mann ok höfðingja yfir lanzfólkit. Brátt skipaðiz árangr-
inn eptir spásögu Jóseps. þá lét hann gera hlöpur stórar
15 í hverjo héraði ok reiða þar í korn þat er eigi þyrfti at
neyta eptir ok þótti kornit eigi ónægri en ægisandr. ok
liðnum þeim vii vetrum tók árangr at spillaz ok óx sultr
víða um lönd. drifu menn þá flokkum á Egiptaland til
matkaupa. þá lét Jósep upp lúka kornlöpum ok lét selja
20 hverjom sem nauzyn átti til bæði utanlands ok innanlands
því at hvergi gat matkaup annarstaðar. ok er liðin váro
nökkur misseri óárans þá komu bræðr Jóseps x, en Benja-
min var heima með feðr sínum. þeir gengu fyrir Jósep
ok lyto honum sem aðrir menn ok kenndu hann eigi. en
25 hann kenndi þá ok hafði þó túlk á megal þeira. hann
gerði þá alla gagnrædda ok hafði í höptum iii daga, en
bað eigi koma í augsyn sér nema þeir hefði vit sér bróður 19
sinn þann er þá var heima. en eptir þat lét hann þá
heim fara með klyfaða asna sína ok hafði þó æptir Sy-
30 meon bróður þeira í höptum. þeir fóro heim við svá búit
ok sögðu sína fōr óbeina. ok er þat var þrotið er keypt
hafði verit þá fara þeir öðro sinne ok höfðu Benjamin

4 þvilíkt ∞ þvilítt. 5 svá +. 13-14 árangrinn = arangr.
14 lét = lent ∪ lett. 17 árangr = ahangr. 19 lét = lent
∪ lett. 22 óárans = o harannf. 27 bað < bað þá.

með sér. þeir gengu enn fyrir Jósep ok féllu á kné fyrir honum. en hann gerði þá enn gagnredda sem fyrr. en áðr þeir skildiz þá sagði Jósep til sín ok gerði þá stórfegna er þeir kenndu hann. Hann bað þá fara eptir feðr sínum ok flytja þangat allt lið sitt ok alla sína eigu ok 5 léz hann þar mundu fá þeim alla reiðu. Jacob kom síðan á Egiptaland með öllu liði sínu ok var þar fagnafyndr með þeim feðgum. þar váro þeir allir feðgar meðan þeir lifðu. Frá þeim kom mart mannkyn á því landi ok höfðu þar ina beztu kosti meðan Jósep lifði. en hann lifði 10 lengst þeira feðga ok var grafinn með mikilli dýrð á Egiptalandi. — Hér tekr til in fyrsta bók Moyses.

5. Frá Joseph ok bræðrum hans. Eptir annlát Jóseps 20 gerðiz konunga skipti á Egiptalandi ok urðu þeir konungar er eigi vissu deili á Jósep né hans kyni ok tók 15 þá versna réttir þeira frenda. váro þeir þá þjáðir í alls kyns þrelverkum, barðir ok beystir af lanzmönnum at umboði konungs. svá var boðit af konungi at öll sveinbörn af Israel kyni veri út borin á ána er Nilus heitir en því meir óx kyn lýðs þess á landi þar er meir var við leitit 20 at mýja. þar óx upp maðr sá er Moyses hét í kyni þeira. Bróðir hans hét "ááron" en Maria systir hans. Guð vitraðiz Moises á þá lund ið fyrsta sinn at hann mælti við hann ór runni þeim er honum sýndiz. allr loga ok brann eigi. Guð bauð honum þat erendi at hann fer 25 til fundar við Pharao konung ok segði honum þau guð orð at hann vildi at fólk Israel fóri á brot af landi at frásu ok veri eigi þrelkat þar lengr. en konungr vildi eigi lýða guð orðum. þá gerði inn helgi Moyses mörg stórvirki af guð krapti. býsnir komu yfir landit stórar, en 30 guðs fólk fekk ekki af þeim vandredum. þat var eitt undr á Egiptalandi at vötn öll urðu at blóði. annat váro pöddor.

9 landi >. 16 frenda > fenda. 24 hann +. er ∞ ei.
31 vandredum < vandredi.

margar þriðja váro flögur þer er ciniphes heita. fjórða váro þer flugur er "cinomia" heita. fimmta drepsoðt. sétta 21 var bólaasótt. sjaunda var hagl stórt með eldingum. átta var locusta. níunda var myrk þat er þreifna mátti um. 5 tíunda var dauði alls frumburðar á Egiptalandi bæði manna ok fænaðar. Á þeirri nótt var Gyðingalýðr allr í húsum sínum ok át höld lambs þess er guð bauð þeim at sæfa á þeim sama aptni ok þeir riðu blóði lambsins á ofdyri húsa sinna ok báða dyristafi. Litlu síðarr lét guð opna 10 götu fyrir þeim Moises í gegnum Sjóinn Rauða ok gengu þeir þar í gegnum þurruum fótum en áðr var djúpr sjór. en Farao konungr ok herra sá er honum fylgdi för eftir þeim ok vildi draga þá aptr ok þjá enn sem fyrr. þar drykknaði Farao konungr ok allr herra hans svá at engi 15 maðr komz lífs á land. Síðan gekk Moyses ok synir Israel í óbyggð, en leiðarvísi þeirra var stólpri sá er stóð ór himni ofan ok á jörð niðr ok var á honum skýs litr um daga en elz of netr. sá stöpull för fyrir þeim þá iiii tigu vetra er þeir váro á leiðinne Egiptalanz ok Jór- 20 dánar. margar aðrar jarteinir gáfoz þeim í þeirri för af 22 guðs trausti ok jartegnum ok árnun Moyses: vatn hljóp ór hellu einne er Moyses laust á vendi sínum, en þeim var áðr vatnsfált; at þeim rigndi fezlu ór himni þeirri er manna heitir, þat er í munni sem hunang. þeim váro 25 gefin lög er menn kalla Moyses lög þá er hann hafði áðr fastat fjóra tigi daga á fjallinu Sina. þar váro x laga orð á tveim hellum rituð. Moyses lét gera tjald þat er kallat er Sættartjald ok marga aðra luti gerði hann guði til dýrðar. þá var gör örk sú er köllut var Lögsmálsörk.

1 flögur = flugvr. ciniphes ∞ emíes. 3 sjaunda > siavda. 4 þreifna = þreiva. 8 lambsins > lābūf. 16 leiðarvísi þeirra ∞ leiðar vís þeirra. 19 leiðinne < leiðinne á meðal. 21 hljóp > hlöp. 23 rigndi > rigdi. himni > heini. 29 gör +. köllut > lavllvt.

hón var galli varit utan. í henni var hirð skjóla sú er í var manna ok lagahellur ii ok vöndr "ááron" bróður hans sá er laufgaðiz í þurru sandi á einni nótt. tjaldit var þakið utan með vaðmálum ok gærum en innan var búit inum dýrstum vefjum. í því tjaldi váro guði fórnir særðar 5 á hverjom degi. Moyses var orþinn svá þjartr á fjallinu 23 af guðs viðmæli at menn máttu eigi í gegn honum sjá nema hann hefði huldu fyrir anliti sér eða augum. haðn var svá í delleikum við guð of allt viðrineli sem engi maðr hafði áðr verit. Sú jartein gerþiz í för þeira Moyses 10 þá er þeim var mein at ornum ok eitri þeira þá lét Moyses gera orm af eiri ok draga upp í tré hátt ok hans manna þverr er þangat renndi augum til eirormsins varð heill þó at áðr veri kvaldr af eitri. þá er synir Israel ok Moyses komu til Jórdánar þá heimti guð Moyses frá 15 öðrum mönnum á fjallit Sina ok andaðiz hann þar en guð hirði lík hans þar er menn fundu eigi.

6. Miraculum. Eptir annlát Moyses tók Josue fóstari hans höfðingja nafn yfir Gyðingum. hann gerðiz inn dýrligsti maðr ok gerði margar jartegnir í guðs nafni. Af hans jartegnum gengu synir Israel yfir Jórdán þurru fótum. Lög málsörk var borin út á ána miðja. þá rann áin til sávar ofan þaðan frá en fyrir ofan óx áin svá sem hátt fjall en allir hermenn gengu fyrir neðan. síðan er 24 þeir komu yfir ána þá féll hón at venjo til sævar. þat 25 varð enn at féllu borgarveggir allir þeir er váro um Jerico af hornblestri ok herópi. Síðan áttu þeir margar orrustur vit þær þjóðir er fyrir váro landinu ok eignuðoz þeir Josue allar þær jarðir er guð hafði heitit Abraham. Einu sinne var þat at Josue dvaldi sólina mjög langa stund 30 svá at hón gekk eigi fram at venju, því at honum var

1 henni >. 11 er ∞ ei. 19 höfðingja > hodingja.

21 Jórdán > haðt ravða. 23 :ávar = safar (o: sjávar).

25 sævar = sæfar.

áðr dagfátt til sóknar þeirrar er þá átti hann. Josue skipti öllu landinu með ættum Gyðinga, hverjar borgir eða hérað hafa skyldi hver ættin. Þat landaskipti hölz alla æfi síðan meðan Gyðingafólk byggði þat land.

5 7. Frá dómendum. Eptir Josue tóku at stýra Gyðinga-
fólki tólf menn er dómendr váro kallapir hverir eptir
aðra ok stóð þat ccc ára ok v ár. Í þeiri sveit váro
þeir Samson inn sterki, Gedeon ok Samuel spámaðr. Margir
váro þeir helgir menn ok leystu opt guðs fólk undan
10 hernaði heiðinna konunga með guðs trausti. Gedeon
vitradiz guðs engill að hann mundi leysa Gyðingalyð yr
heiðinna manna höndum. Hann bað guð at þat veri
sannat með því at hann mundi leggja ulla reyfi í layka- 25
garð ok félli döggr á reyfið en garðrinn veri þurr, ef
15 guðs vili veri til at fólkit veri leyst; ok þat veitti guð
honum. Þá bað hann aðra nótt at döggr félli á garðinn
allan en reyfið veri þurrt, ok svá varð. En þá er þessi
merki urðu hvártveggja þá fór hann með lítið lið at guðs
boðorði til sóknar í móti miklum her. Þeir höfðu í hægri
20 hendi blástrhorn en í vinstri hendi leirkrurkur ok ljósker
í, ok sípan er liðit sótti í nánd herinum blésu þeir í
hornin en brutu leirkrukkurnar ok skinu þá vit ljósin ok
lögðu. Fjandr þeira á flótta þegar allir. Samson dómandi
var svá sterkr at hann brot borgarliðs umbúning af hand-
25 magni sínu einu ok bar á fjall upp. Á dögum Samuel
spámanns tóku Gyðingar sér konung er Saul hét. hann
var inn fyrsti konungr Gyðinga. Cis hét faðir hans.
hann var góðr öndurþa efi sína en illr ofanverþa. hann
var konungr ".x.x. vet".

30 8. Enn fjórði aldr heims hófz þá er David tók kon-
ungdóm ok er taldr til herleipingar Babilonis, þat eru

7 ccc < cccc. 8 spámaðr > spámdr. 11 að? 12
bað μ. 23 þeira > þeir. 30 Enn > N.

cccc vetra ok ix ok v vetr. David var konungr xl ára. hann var vígðr til konungs í ósku sinne af þeim guðs
 26 vin er Samuel hét. David var smálamaðr áðr fyrir þú fōður síns í Beðleem ok svá mjög lengi síþan ok efldi guð hann til margra þrekvirkja: hann reif í sundr kjapta 5 ins óarga dýrs ok hann brot bjarnar ramma af handmagni sínu þá er hann getti sauða fōður síns ok hann felldi Goliat risa með slōngusteine ok tók svá af guðs fólki skemmd ok ótta. En þá er Saul konungr sá at David fekk tíðleik ok metnuð af verkum sínum þá lagði hann 10 öfund ok fjanskap á hann ok leitaði opt við at drepa hann ok David varð lengi landflótti af heiptuð konungsins ok bar hann vel ok þolinmóðliga ok litillátliga. þat var tysvar at David lét Saul ór færi ganga þá er hann átti kost at drepa hann. en er hann frá Saul konung fállinn 15 í orrustu þá grét David dauða hans sem ins bezta vinar síns. David tók konungdóm eptir Saul ok var vii vetr konungr í Ebron yfir kyni Juda at eins, en iii vetr ok xxx í Jerusalem yfir öllu kyni Israel. Guð gaf honum sigr hvar sem hann átti sóknir við óvine sína. hann var 20 vegsamaðr af mörgom manndýrðom ok mest af litilæti. hann hafði spáleik af inum helga anda. David gerði bók 27 þá er Saltari heitir er alls kyns lof er guði sungit. þann glæp hendi David at hann tók konu ríðara síns ok átti lag við hana en réð honum banaráð. þá sendi guð Nathan 25 vin sinn at ávita konunginn. Síþan fekk David mikla iðrun, en guð lagði refsing á hönd honum til yfribótar þá at Afsalon sonr hans gerði uppreist í mót honum ok David varð landflótti fyrir honum: þeir áttu margar orrustur ok féll Afsalon í inni síðurstu. Við þeiri konu átti 30 David son þann er Salomon heitir ok spakastr maðr hefir verit ok allir konungar Gyðinga eru frá komnir. Salomon

17 vetr +.

20 óvine > ovime.

24 ríðara ~ riddara.

29 varð μ.

30 féll > fella.

gerði guði til dýrðar þat hús er bazi hefir verit ok ítar-
 ligast. þat var gerð utan hvítum steine en innan var þat
 þakit gullspöngum svá at ekki var at sjá í refrið nema
 gull eitt. ker váro þar mörg ok kertistikur ok margar
 5 aðrar gersimar af brenndu gulli gervar. hús þat var í
 smíð vii vetr ok vii mánuðr ok vígt á inum átta mánaði
 ins átta ársins þapan frá er smíðin var byrjuð. mustari
 þat er Salomon lét gera í Jórsalaborg er kallat Templum
 Domini eða Salómons mustari. Hann gerði iii helgar bækr. 28
 10 þó hendi Salomon mikla úhamingo í elli sinni af eptir-
 lætislífi við heiðnar konur þer er haun unni of mikit. þó
 venta menn honum miskunnar af guði at því er helgir
 menn ræða um: Ambrosius ok Augustinus ok Jeronimus.
 Eptir Salomon var konungr sonr hans Roboam. Undan
 15 honum hvarf mikill luti Gyðingafólks ok tóku sér konung
 þann er Jeroboam hét. Hann gerðiz blótmaðr ok mjög
 svá allir þeir konungar er hans ríki höfðu hverr eptir
 annan. Eptir Roboam var Abia sonr hans konungr at
 Jórsölum, þá Asa hans sonr, þá Josaphat sonr hans. Þapan
 20 frá váro konungar ór kyni David yfir Jórsalaríki hverr
 eptir annan, svá sem guð hafði heitið honum, til herleiðingar
 Babilonis: [síþan] tók ávallt konungdóm sonr eptir föður
 meðan konungar heldoz í Gyðingafólki. Sumir váro þeir
 guðs vinir en flestir váro syndgir ok villtoz frá guði til
 25 blóta ok annarra ósiða margra at því er helgar bækr
 segja. Í þeiri tölu váro helgir konungar ok dýrligir:
 Ezechias ok Josias er bazi manna hélt páska í þann tíð.
 Á dögum inna efsto Jórsalakonunga kom Nabogodonosor
 Babilonis konungr með her sinn á Jórsalaland ok brot
 30 alla Jórsalaborg ok svá Salómons mystari. Þaðan tók hann
 fjárlyti mikla ok ferði í Babilon. hann hafðe at herfangi 29
 Jeconias konung ok allan Jórsalalýð með honum. Í þeirri

7 ársins > arinf.   13 Jeronimus > eronim'.   17 höfðu
 > hof.   24 flestir >.   28 Nabogodonosor > nabogonosor.

herleipingu var Daniel spámaðr ok þeir Annanias ok Zakarias ok Missael er ortu Benedicite í ofni fullum af brennanda elde. Um konunga æfi váro flestir helgir spámenn uppi í Gyþingafólki þeir er jarteignir gerðu. Helias var í fyrsta lagi. hann gaf líf dauðum mönnum ok 5 hann reð fyrir veðrum með guði bæði til árs ok óárans. hann lét koma eld ór himne yfir blótmenn ok brunnu þeir í þeim eldi. hann fastaði xl daga svá sem Moyses hafði fastað. eptir þat var hann hafðr í lopt upp af einglum í elligri kerru ok er hann nú hirðr öðrum mönnum 10 í hvíld mikilli. hann mun koma í sýn við menn fyrir dómadag ok mun hann þindr vera til bana af Antichristo, ok þeir Enok bápir. þá er upp leið á æfi Gyþinga óxu blót ok aðrir ósiðir í Jerusalem af konungum ok öllum Gyðingalyð svá at þeir blótuðu börnum sínum til djöfla þakka. 15 en guð sendi spámenn sína Ysaia ok Jeremias ok marga aðra at ávita þjóðina um ósiðu ok sægja þeim at hefnd hörð mundi yfir þá koma ef þeir hyrði eigi af. Gyþingar ráko fjónum alla guðs vini þá er hans erendi boðuðu.

30 Eptir Helias var fóstri hans Heliseus spámaðr er mörg 20 tákni gerði. Fjórir eru kallaðir inir meiri spámenn: Ysaia ok Jeremias, Ezechiel ok Daniel. þeira hverr hefir gerva mikla bók af tilvísun heilags anda. Aðrir xii eru kallaðir inir minni ok eru þessi þeirra nöfn: Osee, Amos, Jonas, Micheas, Johel, Naum, Sophonias, Abbakuk, Aggeus, 25 Abdias, Malachias, Zacharias. þeir hafa allir haft heilags anda gipt — ok lýkz þar inn fjórði aldr heims.

9. Hinn fimmti aldr. Sá var inn fimmti aldr heims er hófz í Babilonar herleipingu en laukz í hingatkvámu Jesu Christi drottens várs. Í þeim aldri eru talit d vetra 30

6 veðrum > feðrum. 8 sem +. 16 en >. 22 Ezechiel > ezechiaf. 23 gerva = gerfa. heilags = heilax. 24 minni > meiri. nöfn = nopn. Osee = Oféé. 26 Zacharias +. heilags = heilax. 27 lýkz = lýgz. 29 Babilonar > babilona.

ok lxxx ok ix vetr. þau tíðendi gerþuz á inum v. aldri
 heims at allr Gyþyngalýþr var hertekinn af Nabogodunosor
 konungi austan af Babilon en Jerusalem var brotin öll
 til jarþar og Templum Domini brotin og brennd en
 5 hertekit allt gull ok gersimar er váro saman kómnar
 guði til dýrþar. Konungrinn Sedecias ok allt stórmenni
 Jórsalaborgar var herleitt í Babilon ok þjáðir þar vii tigi
 vetra. Í herfangi urðu teknir guðs vinir nökkörer þeir
 er í guðs trauste ok hans nafni gerðu margar jarteinir
 10 til þess að hugga þann enn auma lýþ er þar þjónaðe
 heiðnum konungum. Þar var Daniel spámaðr einn af 31
 þeim er þat meinlæti lagði á hönd sér á unga aldri í
 konungs höll at hann hafði eigi aðra fæzlo enn ertr ok
 vatn. en guð gaf honum svá mikla spekt — ok mannvit meira
 15 ok getspeki enn öðrum mönnum — at hann sagði konung-
 inum draum sinn þat er hann munde eigi sjálf at segja
 ok síðan réð hann til þeirra stórtíðenda er síðan gerþuz
 um alla veruld. konungr hóf hann til enna mestu metorða
 ok gerði hann sér kærastan allra manna eptir þessa
 20 jarteign. annan draum konungs réð hann til þess at
 konungrinn mundi verða at gjalti ok lifa sem dýr eða
 fénupr úti á skógum vii vetr fyrir sakir ofmetnaðar síns
 ok ofstopa, en eptir þat kvað hann konunginn vitkaz
 mundu ok koma aðtr í ríki sitt, ok gekk svá eptir. Eptir
 25 Nabogodunosor hélz konungdómr í kyni hans um nokkurra
 konunga efi unz Baltasar konungr var veginn. Eptir þat
 var Darius yfirkonungr. Daniel varð fyrir öfund vándra
 manna af því at Darius hafði á honum elsko mikla ok
 virðing. en öfundarmenn bettu svá konunginn vélum at
 30 nær varð hann þeim Daniel nauðigr í hendr at selja. en
 þeir settu hann í gróf með inum óörgum dýrum þeim er

4 brotin og brennd < brotit og brennt. 5 er < er
 þar. 9 gerðu +. 12 unga ~ ungs. 15 at +. 16
 draum +. þat : þann ~ þar. 22 ofmetnaðar > of meþn-
 aðar. 28 hafði á +. 30 nauðigr > navdgan.

svelt váro til þess at þá veri þau ólmare en áðr. guð sá til vinar síns at hann var heill ok ómeiddr ner viku með
 32 dýrunum en þau lágu hjá honum viku fastandi. mat sendi guð honum þangat: þat færði honum Abbakuc spámaðr af Gyðingalandi svá, at engill guð bar hann á einu auga-
 bragði ok svá aptr. Þeir Sidrac ok Misael ok Abdennago váro fóstbreðr ok frendr Daniel er Baltasar hét öðro nafni. þeim var skotit í eld brennanda at ráði Nabogodunosor konungs ok bundnir rammliga í eldinum, brunnu bönd af þeim en þeir gengu lausir í eldinum ok sungu
 10 guði lofsöng þann er Benedicite er upphafit. guðs engill kom í eldinn hjá þeim ok stökkði loganum frá þeim. Eptir Darium var Cirus frendi hans yfirkonungr. Cirus var konunga baztr, þó var hann heiðinn. At hans lofi fóru Gyþingar aptr til Jórsalalands. Jesus hét kennimaðr
 15 göfogr er höfþingi var í förinni. Þeir tóku síþan upp at bæta Salómons mustari er brennt hafði verit, gerþo þeir þat upp með sama vexti en skrauti minna en fyrr hafði verit. Þeir váro at kirkjugerð þeirre xl ok vii vetr af því at þeir urðu at verjaz þjóðum þeim er tálma
 20 vildo verk þeira. Þá stýrðu byskupar Gyðingafólki langa æfi síþan þeir komu aptr ór Babilon. Eptir Cirum var Cambises sonr hans konungr í Babilon inni nýjo á Egiptalandi ok er hann stundum kallaðr Nabogodunosor. á
 33 hans dögum var "holofernt" hertugi hans veginn, honum banaði Judid heilög ekkja. Eptir Cambises hëlz Babilonis ríki til þess er Alexander inn mikli Grikkja konungr felldi Darium konung ok eignaðiz allt ríki hans. Alexander kannaði alla syðrhálfo heims ok barðiz við marga konunga ok hafði jamnan sigr. hann lagði ok á háls konungom ok
 lét þá draga kerru undir sér um borgir. Alexander var

5 Gyðingalandi >. 11 lofsöng > lof farg. 12 frá > frá.
 19 xl ok vii < vii (— iii — xx). 20 þeir ∞ þen.
 22 ór > 1. 27 mikli >. 30 ok á háls konungom ok >

yfirkonungr xii vetr. hann drakk eitr til bana í Babilon. hann lét gera höfuðborg þá á Egiptalandi er Alexandria hetir. Alexander skipti ríki sínu með xii mönnum ok váro þeir allir konungar eptir hann. þá þan hefz Grikkjaríki þar
 5 til er Rómverjaríki hófz. Eptir Alexander var Tholomeus konungr á Egiptalandi ok þaðan af hét hverr sem einn konungr Tholomeus öðru nafni á Egiptalandi svá sem fyrr meirr hét Pharao. Tholomeus inn fyrsti var konungr xl vetra.

10 10. Frá konungum. Antiokus hét konungr grimmr ok illr á Sýrlandi. við hann er kennd borg sú er Antiokia hetir er hann lét gera. hann tók konungdóm þá er liðit var c ok "xxx. ok .iii." vetr þá þan frá er Alexander eignaðiz Babilon. Antiokus gekk hart á hönd Gyðingum
 15 ok saurgaði Jerusalem ok svá Templum Domini í blótum heiðinna goða. marga Gyðinga píndi hann til bana þá er halda vildu guðs lög þar til er Mathathias ok synir hans 34 gengu í móti honum. fyst drápu þeir sendimann Antiokus ok gerðiz Mathathias höfðingi Gyðinga. en eptir hann
 20 var Judas Makabeus sonr hans höfðingi Gyðinga. hann háði margar orrostor við heiðnar þjóðir ok hafði ávallt sigr ok vörpu þeir bræðr oddi ok eggju lög sín ok lönd. þeir bræðr unnu stór verk svá at engir hafa verið meiri afreksmenn né sigrselli í Gyðingafólki. þeira frænda var
 25 síðarst "ravnan" sonarsonr Mathathias höfðingi, en hans líf þraut litlu fyrir hingatburð Krists.

11. Frá skurgoðum. Belus hét konungr í útlöndum. af honum hafa blót hafiz því at hann var dauðr blótaðr. eptir honum var skurgoð gert þat er sumar þjóðir kalla
 30 Baal en Gyðingar nefna Belzebub ok létu þeir at í byggi höfðingi allra djöfla. Ninus hét sonr Beli. hann lét gera

12 heitir — hettir (c: hetir).
 Johannes Hyrcanus.

16 til +.

25 "ravnan" c:

Ninive borg þá er mest hefir verit ger í heiminum. Ninus átti þá konu er Semiramis hét. hún lét gera Babilon ina gömlo í þeim stað sem Babel hafði staðit. svá hét stöpull sá er risarnir gerðo ok hugðoz þaðan mundu ganga upp í himin, hugðoz þeir ok haldnir mundu vera þó at flóð ⁵ yrði slíkt sem Nóaflóð hafði verið. Fjögur hafa konungriki máttkuz verit í veröldu áðr Rómverjaríki hófz. eitt var ríki Assiriorum í Ninive. annat var ríki Kaldeorum í Babilon frá dögum Nabogodonosor konungs. þriðja var Persarum ríki þaðan frá er Cyrus var konungr. Grikkja ¹⁰ ríki var it fjórða síðan Alexander inn víðförli var konungr.

12. Frá "mathæ 7 fily eus." Síðan sonarsynir Mathathie önduðuz þá höfðu Gyðingar þá eina höfðingja er fátt er í bókum frá sagt. Aristobulus hét yfirmæðr Gyðinga ok kallaðiz hann bæði konungr ok byskup ok svá ¹⁵ váro kallaðir allir þeir höfðingar er frá Aristobulo váro komnir ok svá allt þar til er Herodes konungr heiðinn hafði ríki yfir Gyðingum at ráði Rómverja í þann tíma er Kristr var borinn ok var hann illr konungr ok grimmr.

13. Sú hefir orrusta verit mest ok ágæzt í heiðnum ²⁰ bókum er Grikkir unnu borg þá er Trója hetir. sú orrusta hófz litlu eptir daga Moyses eða Josue. Priamus hét konungr í Trójo. synir hans váro þeir Ektor ok Alexander ok Elenus, Deiphobus ok Troilus. Alexander tók konu af Grikklandi þá er Elena hét. hún var ákafa fögr. hana ²⁵ átti Menelaus bróðir Agamemnonis Grikkjakonungs. þeir bræðr esldoz at liði ok fóro til Trójo með xvii skipum miðr en tólf hundruðum tíræðum. Priamus hafði ok ³⁰ ógrynni liðs, sótti til hans fjöldi kappar ok höfðingja. í liði Trójomanna váro mestir kappar Ector ok Troilus synir ³⁰

---

1 heiminum = heinū.   2 Semiramis > simeramīf.   6 slíkt = slígt.   10 Cyrus > Cīrūf.   14 Aristobulus > Aristobolvf.   16 Aristobulo > arīstobolo.   24 Deiphobus > deīpheb'.   26 Agamemnonis > Agamenonīf.

Priami ok Eneas mágr hans. En í Grikkja liði váro þeir mestir kappar Acilles ok Ajax ok Diomedæs. Spekingar þeira váro þeir Nestor ok Ulixes. Grikkir sátu x vetr um Trójo áðr borgin yrði unnin. Í bardögum þeim er 5 þeir áttu féll mikill hluti liðs hvárratveggjo ok féllu þar flester allir höfðingjar. Þar féllu synir Priami allir nema Helenus. Ór Grikkja liði féll Akilles ok Palamedes. Þá er farnir váru mjög forstöðumenn Trójo nema Priamus, en hann vildi aldregi upp gefaz, þá sviko þeir Antenor ok 10 Eneas Priamum ok luku upp borgina of nótt fyrir Grikkjum. Þá var Priamus konungr felldr ok mikill luti borgarliðs, en Antenor ok Eneas ok Elenus komuz undan. Grikkir brutu Trójo alla en brenndu sípan. Menelaus hafði Ælenu konu sína með sér ok þeir Agamemnon konungr bróðir 15 hans. Eptir orrustuna réð Antenor ok synir hans ríki því er Frigia heitir ok Trója hafði í verit. Helenus sonr Priami eignaðiz litlu síparr ríki þat er Æpirus heitir. Með honum fór frá Trójo Hecuba móðir hans ok Andromaca 37 er átt hafði Ector bróðir hans. Stundo síðarr eignuðoz 20 synir Ectoris Trójoríki með fulltingi Helenus föðurbróður síns. Eneas fór á brot af Trójolandi ok með honum faðir hans gamall er Anchises hét ok sonr hans er Askanus hét eða Iulus. Eneas fór víða ok fekk hvergi staðfestu áðr hann kom á þat land er Italia hetir. Þar felldi 25 hann kappa þann er Turnus hét. hann var sonr Daunus er ríki hafði í þeim stað er nú er Rúmaborg. Eneas gekk at eiga Lavinia dóttur Latinus konungs er látínutunga er við kennd því at "Nicostä" kona hans fann látínu-stafrof. Eneas var konungr á Italialandi iii vetr. Eptir hann 30 var konungr Ascanius sonr hans xxx ára ok vii ár. hann

3 sátu ~ sátu. 5 þar > þ'ar. 16 því ∞ þat. heitir ~ hettir (o: hetir). 17 Æpirus > æphir'. 18 Andromaca ∞ Andromacia. 25 Daunus ∞ danvf ~ damvf. 27 Lavinia > lavinea ~ lavmea.

gerði borg þá er Alba heitir ok stendr skammt út frá Rómaborg. Í þeirri borg héldo þeir langfeðgar xv konungdóma allt til þess er þeir Romulus ok Remus bræðr gerðo Rómaborg. Þá ræð Romulus Remum bróður sínum bana en gaf borginne nafn af sínu nafni ok kallaði Roma. 5 Romulus hafði þar ríki xxx ára ok viii ár. Þá þan frá höfðu Rómverjar konunga yfir sér til þess er Tarquinius inn mikilláti var konungr. hann rak Brutus rúmverskr 38 höfðingi ór konungdómi fyrir sakir illsku hans ok ofmetnaðar. Eptir þat váro ii höfðingar yfir Rómverjom á 10 hverjo ári, þeir váro consules kallaðir. Svá læð fram cccc ok xl ok iii ár ok ræðu þá stund alla consules Rómverjom. Á ofanverðri þeiri tíð váro iii höfðingar settir yfir Rómverja her. einn var Pompejus inn mikli, annarr Marcus Crassus, þriði var Julius Cesar. Pompejus 15 Magnus fór í austrveg ok barðiz þar við marga konunga ok hafði jafnan sigr. hann skattgildi Gyðinga undir Rómverja, ok margar aðrar þjóðir. Markus Crassus fór á Serkland með sinn her ok háði þar margar orrostur. hann var þar handtekinn af Babilonis mönnum. þeir drápu hann 20 með því at þeir steystu vellanda gulli í munn honum ok báðu hann þat hafa ærið er hann þyrsti ey ok ey til. Julius Cesar fór norðr um fjall ok háði margar orrostor við Saxa ok fór hann norðr á England. Tíu vetr var Julius Cesar fyrir norðan fjall ok skattgildi öll þau ríki 25 undir Rómverja er þar eru. Eptir þat gerðiz missætti með þeim Pompejo ok Julio. þeir efldoz at liði mjög svá of allan heim ok áttu orrostor stórar. Sú var mest ok öfst er þeir börðuz í [tesla] Thessalia. þat er á Bolgaralandi. þar varð allmikit mannfall, ok hafði Julius sigr, 30 39 en Pompejus flýði á Egiptaland ok venti sér þar trausts

12 cccc ok > cccc ok ok ∪ cccc n. iii ∪ vii. xl ok iii ár
 < lx ok i ∪ lx ok viii. 13 höfðingar > höfðig'. 21
 steystu >. í munn >.

af Tholomeus konungi en hann sveik Pompejum í tryggð ok drap hann. Síðan fór Julius til Egiptalands ok vildi Tolomeus ok svíkja hann. Tholomeus drukknadi í á þeiri er Nil heitir ok var þá áðr yfirkominn í orrosto af
 5 Julius. Þá gaf Julius Egiptaland Cleopatre drottningu systur Tolomei ok frillu sinni ok réð hún því lengi síðan. Julius Cesar var fyrstr Rómverja yfirkonungr alls heims. Af hans nafni var hverr konungr Cesar kallaðr sá er þat ríki hefir haft. Julius setti misseristal ok talpi til hlaupárs
 10 svá sem látinumenn telja nú. Af hans nafni tók mánuðr sá nafn er heitir Julius en áðr hét Quintilis. Julius hafði ríki v ár ok hann var veginn í höfuðhofi í Rómaborg. hann var særðr v sárum ok xx. Brutus hét maðr en annarr Cassius er upphafsmenn váro at drápi Julii. Eptir
 15 dauða Julii váro þeir höfðingar heimsins Augustus Octavianus ok annarr Antonius. hann hafði ríki fyrir utan haf, en Augustus fyrir norðan. Antonius læt eina systor Augusti ok gekk at eiga Cleopatra drottning á Egiptalandi. þaðan af urðu þeir ósáttir Antonius ok Augustus.
 20 þeir áttu iii orrostur miklar. Antonius var yfirstiginn 40 ok banaði sér sjálfr með eitri ok svá Cleopatra kona hans. þaðan frá varð Augustus einn keisari yfir öllu veraldar ríki. Hann setti frið um allan heim ok lét rita allra manna nöfn. Af hans nafni heitir mánuðr Augustus
 25 sá er áðr hét Sextilis. Augustus hafði ríki vi ár ins setta tigar.

14. Sexta etas. Hinn setti aldr heims er frá því taliðr er Krístr var borinn ok til enda veraldar. Þá hafði Augustus verið keisari ii vetr ins fimmta tigar er Jesús

---

1 af ∞ ap. Pompejum > pō peio. 3 drukknadi > örven-
 aði. 4 yfirkominn > yfir kominn. 15 dauða > ðavða.
 18 Cleopatra > Clepatra. 20 miklar > mklar. 21 Cleo-
 patra ∞ Clopatra. 27 Sexta > sex'.

Kristr var borinn. Í þann tíð var Herodes konungr yfir Gyðingom heiðinn at burðum. hann lét drepa börn í Bedleem ok vall litlu síðarr niðkum í hel. Eptir hann var Archelaus sonr hans konungr yfir Gyðingalandi, en hann regðu Gyðingar við Augustum ok rak Augustus 5 hann af konungdómi ok í útlegð ok dó hann þar. Síðan setti Augustus iiii höfðingja yfir Gyðingafólk. Þá ræð Pilatus jarl fyrir Jórsölom; en Herodes konungr er tetrarcha var kallaðr, hann ræð fyrir Galileahéraði. hann var son ins illa Herodis. hans kona var Herodias er Philippus 10 bróðir hans hafði áðr átta. þau hjú ollu lifláti Jóans baptista. sá inn sami Herodes samþýddiz við Pilatum um písl drottins várs. Herodem færði Gajus keisari í útlegð ok dó hann þar. Eptir Herodem tetrarka var Herodes 41 Agrippa sonr Archelaus konungr yfir Gyðingom. hann lét 15 höggva Jacobum postula bróður Johannes postula ok hann hafði í böndum Pétur postula þá er guðs engill leysti hann ór myrkvastofo. litlu síðarr drap guðs engill Herodem ok dó hann svá.

15. De Tiberio. Eptir Augustum var Tiberius keisari 20 stjúpsonr hans xx ii ár. hann var undirhyggjomaðr mikill ok drakk mjög. Á hans dögum var Jesús Kristr krossfestr. þat mislíkaði mjög Tiberi keisara ok vildi hann láta Jesús hafa í gopatólo, en öldungar Rómverja vildu því eigi trúa. Eptir þat er Tiberius var anðaðr þá var 25 Gajus keisari iiii ár. hann var maðr vándr ok grimmr. hann vildi sig láta göfga sem guð. við allar þjóðir var hann illr ok allra verstr við Gyðinga, hann lét setja upp skurðgoð í Jórsalaborg ok bauð at alþýða skyldi þau dýrka. af hans ráðum var svá mjög þröngt Pilato jarli at hann 30 banaði sér sjálfr sinni hendi. Gajus framdi nálíga allt

---

4 Archelaus > archila'. 10 Philippus > philpp'. 15 Archelaus > archila'. 23 Tiberi < Tiberio.

munuðlífi ok hann fór mjög með gjörningar "heidni" menn hans vágo hann. Claudius var keisari því næst xiii ár ok vii mánuðr. hann var góðr ok sigrsæll. á hans dögum gerði Matheus guðspjall sitt á ebreska tungu ok á dögum

5 Claudii settiz Pètr postuli í páfastól í Rómaborg. Nero 42 var keisari eptir Claudium. hann var síðarsti keisari ór kyni Julius Cesar. Nero banaði móður sinni ok bróður sínum ok fóstura sínum er Seneca hét ok honum hafði baztr mauna verit. Nero lét ekki úgert í hórdómi þat er mönnum

10 hefir heimsligast í hug komit at drýgja sín í milli. hann var keisari xiii ár ok vii mánuðr. Nero bauð fyrstr ófrið kristnum mönnum. hann lét krossfesta Pètr postula ok hálshöggva Paulum. litlu síðar ærþiz Nero ok varð at gjalti. ætla menn at dýr hafi rifit hann í sundr úti á

15 skógum. Vespasianus var því næst keisari x ár, ríkr maðr ok harðráðr. Þá var Titus sonr hans ii ár varla full — honum unni hvert barn — ok lèz týna hverjom degi þeira er hann gerði eigi nökkvat ágetlikt verk ok gott. Titus var ok miskunnsamr um fram aðra heiðna konunga. Þeir

20 Vespasianus feðgar fóru með her sinn á Gyðingaland ok settuz um Jórsalaborg á páskatið. Jerusalem urðu hvers kyns býsnir áðr Rómverja herr kom þangat ok fleira illt gekk yfir Gyðingalýð en yfir neina þjóð aðra áðr borgin yrði unnin ok upp gefin: þar átu menn börn sín

25 ok hvers kyns óæti annur fyr sultar sakir, þar drápuz 43 sjálfir borgarmenn til lítills matar. Í umsætu Jórsalaborgar laust Titus xii kappa með xii örum. Eptir þat brutu Rómverjar Jerusalem alla til jarðar ok hvert hús er í henni var svá at engi steinn lá þar sem áðr. kom þat

30 fram þá sem Krístr drottinn várr sagði um auðn Jerusalem

6 Claudium >. síðarsti > fýfti. 7 banaði > banaði.
 15, 20 Vespasianus > Vespasi'. 21 Jerusalem < í Jerusa-
 lem. 24 átu > attu. 25 kyns > kyn. 27 örum >
 áyrð. 30 auðn > avðv.

litlu áðr en hann veri pínðr. þá váro allir Gyðingar reknir á brot af Jórsalalandi ok margir í ánauð seldir nær of allan heim. þat var ii vetrum [síðar] minnr en fjórum tigum vetra eptir pining Krists. Eptir Titum var Domicianus, inn yngri bróðir hans, keisari xv ár. hann bauð ófrið 5 kristnum mönnum næst eptir Neronem. hann setti Jóan postula í vellanda viðsmjör, ok er honum varð ekki mein at því þá lét keisari færa postula guðs í útlegð í ey þá er Padmos heitir. þar sá Jóan postuli himna sýn, ok hét sú bók Apokalipsis er hann gerði þar. á því ári var Domicianus veginn at ráði öldunga í Rómaborg. Nerva var keisari xv mánuðr eða xvi. at hans lofi fór Jóan postuli ór útlegð ok til Effesuborgar ok gerði þar guðspjall sitt. Trajanus var keisari xx ár ok vi mánuðr. Rómverjaríki hafði heldr minnkaz síðan Augustus var keisari, en Trajanus æxti þat mjög á marga vega á sínum dögum. í þann tíð var úfriðr kristnum mönnum ok lét Clemens páfi lif sitt fyrir guðs sakir at boði Trajanus. þó var honum mart vel gefit, ok um hann er þat ritað at Gregorius "pp" hafi þegit önd hans ór helvítis kvölum. Helius 20 Adrianus var keisari xxi ár. hann lét upp gera Jórsalaborg ok bauð at hón skyldi Elia heta af hans nafni. hann kúgaði Gyðinga er þeir váro áðr ólýðnir ok bannaði þeim vist í Jórsalaborg. Þápan frá váro keisarar þeir er fátt er frá sagt. Antoninus inn mildi var keisari xx ok iii ár. þá var 25 Markus Antoninus — — — Verus xviii ár. of hans daga var ófriðr kristnum mönnum. Elius Aurelius Kommodus xiii ár. Elvius inn gamli vii mánuðr. Septimius xviii ár. þá var ófriðr kristnum dómi. þá váro þær Perpetua ok Felicitas beittar dýrum til bana. Antoninus Bassianus Caracalla vi 30

3 fjórum > fim. 5 xv > xvii. 12 mánuðr > ar. 24 í +. fátt er > fat. 25 Antoninus > Antonivf. mildi > mikl. ok iii +. 26 Antoninus > antonivf. xviii > xviii. 27 Elius Aurelius Kommodus > lvcí' antoni' komodvf. 28 Elvius > Elvf. vii <. mánuðr >. Septimius > Cernvlf ~ Cermvf. xviii > xiii. 30 Antoninus Bassianus Caracalla vi > Antonivf. baffvf. Caracalla 'xx'.

ár. Macrinus i ár. Marcus Aurelius líii ár. Aurelius Alexander xiii. á hans dögum var úfriðr kristnum mönnum: Mammea hét móþir hans. hón varþ kristin af orðum Orogenis prests. Alexander var vel við móður sína ok
 5 af hennar sökum þvarr ófriðr við kristna menn. Maximinus iii ár. — — — Philippus ok "philipicv" sonr hans vii ár. þeir feðgar váro báðir vel kristnir. Decius var keisari eigi alla ii vetr. hann drap báða Philippum, ok af fjandskap við þá bauð Decius inn mesta ófrið kristnum mönnum.
 10 þá var Fabianus "pp" líflátinn fyrir guþs sakir ok Cyprianus erkibyskup. Gallus var keisari ii ár. honum gekk at óskum allt í upphafi síns ríkis, en því næst bauð hann ófrið kristnum mönnum ok týndi þaðan af bæði ríki sínu ok lífi. Valerianus ok Gallienus sonr hans xv ár. þeir
 15 buðu ófrið kristninne. því næst varð Valerianus hertekinn af konungi þeim er Sapor hét ok var síþan blindaðr ok 45 hafðr allan aldr í ánaud ok óvirðing. Sapor konungr sté á bak honum áðr hann stigi á hest sinn en Valerianus skyldi standa undir fótum honum á höndum ok knjám ok
 20 í þeiri ánaud dó hann. af býsnum er Valerianum hendo- varð Gallienus reddr ok gaf frið kristnum mönnum. á dögum þeira urðu miklir skaðar á Rúnverjaríki. í þann tíð lét Stephanus "pp" líf sitt fyrir guþs sakir ok því næst Sixtus "pp" ok Laurencius erchidjákn at ráði konungs þess er
 25 Decius hét. Claudius var keisari i ár ok ix mánuðr. hann vá sigr á þjóðo þeiri er Gothi heitir. Aurelianus var — — ok vi mánuðr. hann bauð ófrið kristnum dómi. honum gekk elding svá ner at býsn eru að. litlu síðarr var hann á förnum vegi veginn. Tacitus var keisari vi mánuðr
 30 ok var drepinn. Florianus iii mánuðr varla fulla. Probus vi ár ok iii mánuðr. hann gerði frið fyrir norðan fjall

---

1 líii > m. 3 móþir hans > moþir hanf moþir. 4 móður > ð Maximinus > Maxim'. 6 vii < vi v. 21 Gallienus > Galerian'. 23 Stephanus > stepan'. því > i þ'.

ok rak fyrir víkinga er þeir höfðu gert ófrið langa stund. Carus ok synir hans Carinus ok Numerianus ii ár. Numerianum drap mágr hans sá er Aper hét. honum banaði Dioclecianus sinni hendi í hefnd Numeriani. Dioclecianus ok Maximianus Herculus váro keisarar xxi ár. 5
 46 á þeira veldi var mjög blómi langa rið. en á ofanverðum dögum sínum buðu þeir ófrið kristnum mönnum. í þann tíma hófz víða ófrið í Rómverjaríki ok þá var mestr ófriðr guðs kristni ok lengst samfast. á einum mánaði váro í Rómaborg ok í þorpum þeim er þar liggja til xvii þúsundir 10 manna af lífi teknir fyr guðs sakir. þá váro þessir menn þindir: Gajus “pp” ok Sebastianus, “Tiber ei” ok Pantaleon, Vitus ok Vincencius, Cosmas ok Damianus ok Herasmus. Dioclecianus kastaði niðr ríki sínu ok þótti eyvitar maðr. í þat mund dó Maximianus. Maximus systursonr Diocleciani 15 ok Maxencius sonr Maximianus kölluðuz keisarar v ár. þá váro þeir þindir Marcellus “pp” ok Ciriacus ok Timotheus.

16. Constantinus sonr Constantii ok Heleno var keisari xxx ár ok x mánuðr. hann háði margar orrostur 20 áðr hann eignapiz allt Rómverjaríki. á hans dögum öndurpum var ófriðr kristnum mönnum. Constantinus var líkþrár í þann tíð. þá kom Silvester “pp” ok skirði hann, en í skírinni varþ keisarinn heill af líkþrá. en Constantinus efldi síðan mest allra manna guðs kristni. hann lét 25 kirkju gera í Latran Jóani baptista ok Johanni postula. þar er “pp” stóll. Péturs kirkju lét hann ok gera í þeim 47 stað sem Pétur var krossfestr. Páls kirkju lét hann gera fyrir utan Latran þar sem hann var höggvinn. í

1 þeir < þar. langa > lang. 2 synir hans > f. hanf var.

3 Numerianum > Numeranum. 4 hendi > hend. 5 Herculus > herculvlf. xxi > xx. 8 ófriðr > ofrið.

12 Tiber ei' ~ Tiber ei'. Pantaleon > pantalee. 15

Maximianus > Maximiam' ~ Maximiani'. systursonr > sonr.

16 v < viii. 20 hann >. 24-25 Constantinus > constanti'.

26 Latran ∞ lataran.

Rúmaborg lét hann gera þá kirkju er heitir Jerusalem ok þar lét hann vera kross drottins várs. Constantinus lét gera Agneskirkju at bón Constancie dóttur sinnar. Laurencius lét hann kirkju gera. Marcellino ok Petro
 5 lét hann kirkju gera ok þar lét hann leggja lík Helenu móður sinnar í dýrlikt leiði. Constantinus keisari setti at allir byskupar skyldo lýða "pp" svá sem konungar keisara ok hann gaf alla Rúmaborg undir "pp" veldi. Síðan lét hann gera mikla borg ok af hans nafni heiter
 10 sú borg Constantinopolis. þar er keisarastóll. sú er æzt allra borga í Austrríki. Á dögum Constantini hóf Arrius prestur villu utan af Alexandria þá at hann talði son guðs ok helgan anda minna vera guði feðr ok taldi son ok helgan anda skepnu en eigi skapara, ok var af því sem
 15 hann eyddi allri þrenningu guðdómsins en hann vildi trúa á guð í einingu at eins. eptir hánum hurfu margir menn í skilningu. Arrius varþ bráðdauðr ok gekk ór sér öllum iðrum. þeim dauða hans leyndu lengi vinir hans. en er fjöldi manna hafði fallit í þá villu er Arrius "pp" hafði
 20 tekit þá hafðu byskupar þing í borg þeiri er Nicea heitir. 48 á því þingi var Silvester "pp" ok Constantinus keisari ok átján byskupar oc ccc. á því þingi var þat skýrt gert at faðir ok sonr ok heilagr andi er einn guð í þrenningu, ok er sonr guð, ok heilagr andi guð, ok er þó einn guð,
 25 en eigi þrír. á því inu sama þingi var settr allr kristinn dómr, en þeir menn váro allir bannsettir er á mót mæltu þeiri trú er þar var skýrð eða þeim boðordum eigi lýða er þar váro upp tekin. Constantinus sendi Helenu móður sína, at leita at krossi drottins várs, til Jórsala. af hennar atkalli
 30 ok tilvísón þess manns er Judas hét var kross drottins várs tekinn ór jörðu crucismesso á vár. Eptir Constantinum váro keisarar synir hans Constancius ok Constantinus ok Constans.

2 vera > gera. 12 hann +. 16 hánum ~ honum. 20 er +
 22 átján > iathan. 31 váro > v. 32 keisarar = kei.

Constancius lifði þeira lengst myklu. hann villtiz í trú
 ok vildi alla menn færa til þeirar trúar er Arrius prestur
 bauð. Constans bróðir hans fylgdi fast rætri trú meðan
 hann lifði. þeir bræðr höfðu ríki xxiiii ár ok v mánuðr
 ok xiii daga. í þann tíma var Athanasius byskup mestr
 mótstöðumaðr villumönnum. Julianus níðingr var keisari
 49 í vetr ok viii mánuðr. hann var í æsku kristinn ok lektor
 at vígslu. síðan kastaði hann kristnum sið ok gerðiz fjöl-
 kynnigr. hann gerði bækr í mót guðligum krapti ok dó
 með guðlöstun ok lét marga menn pína þá er kristnum 10
 sið vildu fylgja. Julianus fekk sár af guðs krapti ok dó
 með því. þat er mælt at lík hans velli í biki í útlöndom.
 Jovianus góðr höfðingi ok vel kristinn — hann hafði
 ríki viii mánuðr. Valentinianus ok Valens bróðir hans
 váro keisarar xi ár. Valens var villumaðr ok hélt mjög 15
 á Arrius villu. hann flæði ór bardaga í þorp eitt ok var
 þar í eldi brenndr af þeim mönnum er Guthi eru kallaðir.
 á þeim tíðum var Hilarius byskup ágetr af kenningom
 sínum ok jartegnum. Valentinianus dó fyrr en Valens.
 þá höfðu synir Valentiniani ríki með fædurbróður sínum 20
 iii ár, Gracianus ok Valentinianus. Valens bauð at munkar
 skyldu fremja ríðaraskap eða ellegar vera barðir stöngum
 í hel. Gracianus ok Valentinianus höfðu ríki vi ár. Graci-
 anus gaf ríki Theodosio. hann háði margar orrostur við
 heiðnar þjóðir ok var allsigrsæll. á þeim tíðum var Mar- 25
 tinus Túronsborgar byskup ágæztr manna af hælagleik.
 sínum ok táknum þeim er hann gerði. Maximus hét kon-
 ungr á Bretlandi. hann fór með her sinn á Frakkland ok
 50 beitti vélum Gracianum svá at hann var veginn í borg
 þeiri er í Lugdunum heitir. síðan rak Maximus Valentini- 30

1 Constancius > Constantin'. 2 prestur = p. 7 i > n.

13 Jovianus > joviman'. 14 Valentinianus ∞ Vastinian'.

16 þorp > þrop. 17 brenndr >. 21 iii > iiii. 22

ríðaraskap > ríðara. 23 vi < vii ∪ viii. 28 Bretlandi

> breelandi. 30 Lugdunum ∞ lundunvm.

anum ok Jústino móður hans á brot af Italia. hón var villt í trú Arrii prests ok spillti mjög fyrir búanda sínum ok svá syni. Þeódosius inn mikli var v vetr konungr í Austrríki með Graciano, en eptir hans daga var hann 5 keisari xi ár. honum til handa flýði Valentinianus inn yngri, en Theodosius færði hann á rétta trú ok efldi hann til þess at hann hefndi bróður síns ok drap Maximum við borg þá er Aquileia heitir. í þann tíð dó Justina drottning. síðan felldi Theodosius víking þann er Eugenius 10 hét ok sér hafði eignat Rómverjaríki. á þeim tíðum var Ambrosius byskup í Meilansborg harða tíðr ok ágætr. þá var ok Jeronimus prestr allágetr af fróðleik sínum. Arcadius ok Honorius synir Theodosius höfðu ríki xiii ár, Honorius ok með honum Theodosius inn yngri xv ár. 15 í þann tíma eignapiz Alarikus konungr Gothorum Rúma-borg. hann brenndi nokkurn hlut borgarinnar ok dó litlu síðarr. í þann tíð fanz heilagr dómr Stephanus frumvátts Jesu Christi svá sem vitrað var Luciano presti. Theodosius inn yngri sonr Arcadii var keisari ii ár ok xl. á 20 hans dögum andaðiz Augustinus byskup, ágætr kennimaðr 51 utan af Affrika. Eudocia kona Theodosii færði helgan dóm Stephani til Rúmaborgar ok er hann nú þar dýrkaðr í kirkju Laurencii. Marcianus [ok Faustinianus] höfðu ríki vii ár. í þann tíð fanz höfuð Jóans baptista út á Jórsala- 25 landi svá sem hann sjálfr vísaði til munkum ii. Leo inn ellri var keisari xvii ár. Leo inn yngri var keisari i ár. Zenon var keisari xvij ár. á hans dögum fanz Barnabas postuli svá sem hann sjálfr vísaði til ok þar með

1 af Italia ∞ apítalia. 2 prests = 'p'. 3 v > 'vi'. 5 til? 7-8 Maximum > Maximā. 8 Aquileia = aqlegia. 9 drottning >. 10 hafði >. 12 prestr = 'p'. 13 Arcadius > Archadivf. 14 með >. 16 hlut +. 17 tíð >. frumvátts > frv vtz. 18-19 Theodosius = Teodofivf. 19 Arcadii > archadý. ii ár ok xl > vi. ar ok. xx. 21 Eudocia > Evdoxia. 26 xvii > ii. i > xvii.

guðspjall Matthei postula af sjálfum honum skrifat. í þann tíð eignaðiz Theodoricus konungr Godorum Rómaborg. Anastasius var keisari viii ár ok xx. hann hvarf í villu þá, er Eutiches hóf upp, ok bauð ófrið kristnum mönnum. Eutiches sagði svá at Jesús Krístr sonr guðs, er sann- 5
liga er bæði guð ok maðr, sè nú guð at eins en engi maðr. Justinus inn ellri var keisari átta ár. á hans dögum svelti Theodoricus Jóan "pp". litlu síðarr drap hann höfð-
ingja ii rúmverska: annarr hét Simmachus, en annarr Boëthius. litlu síðarr varð Theodoricus bráðdauf. í þann 10
52 tíð vann Benedictus ábóti í Monte Cassin alls kyns jar-
tegnir sem Gregorius "pp" segir frá í bók þeiri er Dia-
logus heitir. Justinianus inn mikli systursonr Justini var keisari xxx ára ok viii ár. hann sigraði margar þjóðir þær er áðr spilltu Rómverjaríki, svá at aldri mögnumboz 15
þer síðan, bæði Vandali ok Godi er flest illt gerðu áðr. Justinianus lét gera lögbók mikla. í þeiri bók samdi hann saman in fornu lög ok inu nýjo kristin lög svá at allir menn mætti ein lög halda í hans ríki. sú bók heitir Co-
dex Justinianeus ok standa enn þau lög [eru] víða 20
í Suðrriki sem býðr í þeiri bók: lét hann fylgja öll ný lög þau er hann setti ok heitir sú bók "novella". Justi-
nianus lét gera í Miklagarði gups mustari þat er á Girka tungu heitir Agia Sophia en vér köllum Egisif ok er þat hús balt gert ok mest í öllum heimi svá at vér vitim. 25
Justinus inn yngri var keisari ix ár. við hann ok við hans konu Sophiam var Narses öldungr rægðr af Rómverjom fyrir öfyndar sakir svá at þau tóku af honum öll metorð

1 Matthei = mathei. 3 viii < vii. 4 Eutiches (o: Eutyches) = evices. kristnum > cristnum. 5 Eutiches = Eutices. 6 eins +. 8 svelti > svellet. 9 Simmachus (o: Symmachus) = simac'. 10 Boëthius = boeci'. 13 Justinianus > Justinan'. 16 Godi (o: Gothi) > G. eodi. illt +. 20 Justinianeus > iustimaneus. 21 fylgja >. 22 er +. 23 á Girka = agra. 25 heimi = hef. 26 ix > xi. 27 Sophiam o fophrā. 28 honum +. metorð > metod.

fyrir róg vándra manna ok lifði hann litla stund síðan. Narses eyddi öllu ríki Gotorum ok drap konunginn Tuti- 53
lam at umboði Justiniani ins mikla. Tiberius Constan-
tinus var keisari viii ár. á hans dögum var Gregorius
5 sendimaðr páfans, Pelagi, í Miklagarði ok hafði mikil met-
orð af Tiberio keisara ok öllum góðum mönnum. Þá
skýrði hann Jobs bók svá sem Leander bað hann til,
byskup. Mauricius var keisari xx ár. á hans dögum tók
inn helgi Gregorius páfadóms. hann sendi Augustinus
10 byskup til Englanz er kristnaði mestan luta þess lands ok
hafði byskupstól sinn í Cantarabyrgi. á dögum Gregorii
“pp” gerði Agilulfus Langbarða konungr mörg vandræði
Rúmverjom áðr Theodolinda kona hans bað hann af láta
at herja á Rúmverja, ok honum sendi Gregorius “pp” bók
15 þá er Dialogus heitir ok páfinn gerði. Focas var keisari
vihi ár. hann gaf Bonifacio “pp” blóthús þat er Pantheon
hét. hann rensaði þat af blótum ok gerði at Máriukirkju
ok allra heilagra. þáðan af hófz allra heilagra messo hald.
í þann tíð herjaði Kosdrói konungr á Jórsalalandi. hann
20 tók kross drottins várs á brot ór Jerusalem ok gerði
mart illt. Heraclius var keisari xxxi ár. hann vá sigr á
her Kosdróa ok drap hann sjálfan. síðan færði hann kross
drottins várs aptr í Jerusalem ok á þeim degi er haldin
crucis messa á haustið er inn helgi kross kom aptr í Je- 54
25 rusalem. — — — Heracleonas ok móðir hans Martina höfðu
ríki iiii mánuðr. Constans var keisari xxvii ár. hann villtiz
í trú ok lét færa Martinum “pp” í útlegð fyr þvi páfinn

3 Tiberius >. 5 páfans > pavaf. 7 bók +. 8 xx > xxi.
9 páfadóms = pava dō. 10 lands >. 12 Agilulfus > Agiv
lf. 13 Theodolinda > theolunda. 15 páfinn = pavin.
16 Bonifacio > benifacio. Pantheon = panteon. 20 Jeru-
salem > erusalem. 21 mart >. xxxi > xxvi. 23 í +.
á +. 25 Heracleonas > heraclonaf. 26 iiii mánuðr >
iii ár. Constans > Constantin. xxvii > xxviii. 27 þvi <
þvi at. páfinn = pavfin.

stóð í mót villu þeiri er keisarin bauð. Martinus andaðiz í útlegð í þeim stað er "cersona" heitir ok verða þar margar jartegnir at hans helgi. Constans kom í Rúma-borg ok rænti þar mörg heilög mustari búningi ok fjárlutum ok víða plokkaði hann menn með ráni. hann var veginn í lögu. Eptir hann var keisari Constantinus son hans xvi ár. á hans dögum var fundr byskupa í Miklagarði "cl". þá váro villumenn fyríreknir ok rættiz Georgius patriarcha er áðr hafði villu fylgt. Constantinus keisari fylgdi fast trú réttri. hann lét Jóan byskup sendimann Agatho "pp" syngja sér messo inn átta dag frá páskadegi. Justinianus inn yngri var keisari x ár. af honum stóð fastríki mikit, en síðan villtiz hann í trú ok var rekinn í útlegð. á hans dögum andaðiz Nicholas byskup af Mirrea ok í þann tíð tók Villibrordus byskups vígslo af Sergio "pp" ok var hann síðan erchibyskup í Trekt á Fríslandi. Leontius var keisari iii ár. 55 í þann tíð var Cudbertus byskup á Englandi ágetr af heilagleik sínum ok jartegunum. Tiberius hafði ríki vii ár. eptir hann kom Justinianus aptr í ríki sitt ok var 20 síðan með Tiberio syni sínum vi ár keisari. hann lét höggva Leontium ok Tiberium er ríki hans höfðu sér eignat svá at fjöldi manna sá bana þeira. í þann tíð kom Constantinus "pp" í Miklagarð at orðsendingu Justiniani ok var honum harðla vel fagnat. þá tók Justinianus corpus domini ór hendi "pp"num ok fal sig under bænir hans. síðan sendi Justinianus her sinn at drepa Philippikum er hann hafði áðr sendan í útlegð ok latti þess mjög "pp". síðan hvarf herr sá til handa Philippiko ok fór aptr til Miklagarðs með honum. þá var Justinianus drepinn. En 30

3 Constans > Constantin'. 6 lögu ~ logu. 7 hans xvi
 > in fyrra c stantin' xvii'. 9 Georgius > Gregori'. 16
 vígslo = vixlo. erchi- ∞ eith-. 17 Leontius > leo. 18
 Cudbertus ∞ evd'bt'. Englandi ∞ eighlandi. 21 vi > vii'.
 22 Leontium > leonē. 26 domini ∞ dymini.

Philippicus hafði ríki í ár ok v mánuðr. hann var inn mesti villumaðr meðan hann var. Anastasius tók Philippi-
 kum ok blindaða hann. hann var keisari iii ár ok var
 vel trúaðr. Theodosius var keisari í ár. hann átti orrostu
 5 mikla vit Anastasius ok var hann handtekinn ok sór eiða
 Theodosio ok var at hans ráði Anastasius vígðr til prests.
 í þann tíð eyddiz villa sú er Philippicus hafði upp tekit
 ok olli Theodosius því. Leo var keisari xxiiii ár. í þann 56
 tíma var Ljúðbrandr Langbarða konungr ok færði hann
 10 bein Augustini utan af Sardinia í “ey” þá er “papia” heitir
 ok lét ítarliga um búa í Péturskirkju. Constantinus var keisari
 xxxv ára. Leo x ár. Hirene drottning með syni sínum x
 ár. Constantinus einn vii ár. Hirene ein v ár. Niceforus
 ix ár. — — — Michael curopalates ii ár. Leo inn ermski vii
 15 ár. Mikael ix ár. Á dögum þessa keisara gengu Langbarðar
 ok margar þjóðir aðrar yfir Rómverja ríki. þeir beiddu
 opt keisara þá er váro [er] í Miklagarði sér liðveizlo.
 en þeir máttu eigi Rómverjom at liði verða fyrir því at
 þeir höfðu svá mikit vandræði at trautt máttu þeir halda
 20 sínu ríki fyrir heiðnum þjóðum er á hendr þeim gengu
 því síðr máttu þeir öðrum at liði koma. þaðan frá sóttu
 þeir traust þeira höfðingja er fyrir norðan fjall váro á
 Frakklandi, ok síðan er Pipinus tók konungdóm yfir Róm-
 verjom at vilja Stephani “pp” þá hurfo Rómverjar undan
 25 Miklagarðs konungom. höfum vér þaðan engar sannligar
 sögur síðan Rómverjar hurfo undan þeim. síðan kallaz
 hvárr þeira öðrum meiri: stólkonungr í Miklagarði ok
 keisari á Saxlandi. — Þessir eru langfeðgar Karls ins
 mikla, keisara. Örnólfr byskup heilagr af Metis; Ansigius 57

1 í ár ok v > ‘ii’ ár ok ‘vi’. 2 Anastasius > Anstafivs.
 3 blindaða < blindaði. 4 Theodosius = Teodofi’. 6 Theodosio
 = teodofio. prests = p̄. 8 Theodosius = teodofi’ (< Ana-
 stasius). xxiii > ‘xi’. 9 færði ~ farði. 11-12 Constantinus var
 keisari xxxv ára. Leo x ár. > leo ‘c stantin’ + kei. xxx v. ára.
 15 gengu +. 28 Karls ∞ karff. ins > in. 29 Metis = mettis.

hertogi; Pippinus; Karolus, hann var konungr í Frakklandi; hans son var Pippinus faðir Karlamagnúss keisara. Pippinus konung vígði Bonifacius erchibyskup af Meginzoborg ok síðan var hann vígðr af Stephano páfa. Karl inn mikli son Pipini var keisari fystr þeira er fyrir norðan fjall hafa verit — — — xlv ára, en xvii ár keisari. hann kórónaði Leo páfa inn fyrsta jóladag í Péturskirkju í Rómaborg. þá kallaði allr lýðr þryssvar 'Karli inum mikla keisara Rómverja af guði kórónuðum haldiz sigr ok 'langt líf'. Eptir hann var sonr hans Ludovicus keisari 10 vii ár ok xx. hann hló aldregi at því er sagt er. Þá var son hans Lodovicus ok bræðr hans með honum iii: Lotharius, Karolus ok Pippinus, xxx vi ár. — — — Þá var "arnalldvi" son Karolimanni xii ár. hann vá sigr á Danakonungum Godefrido ok Sigefrido er áðr höfðu herjat 15 um allt Saxland ok Frakkland, hann drap af þeim c þúsunda. Eptir "arnalldvm" var Ludevicus sonr hans keisari xii ár. Þá hafði Konráðr Konráðs son ríki vii ár. Þá Heinrekr hertogi xvii ár. Hans son var Otto inn mikli er ríki hafði xxx viii ára. hann brot Danavirki ok kúgaði 20

58 Harald Gorms son til at taka við kristni. Otto sonr hans hafði ríki ix ár. Otto sonarson ins mikla Ottonis hafði veldi xviii ár. honum banaði kona með eitri í Rómaborg, en hann hafði áðr látit drepa búanda hennar er Crescentius hét. Eptir hann var Heinrekr hertogi af "benara"— 25 landi keisari xxiii ár. Þá son hans Konráðr inn mildi xv ár. Því næst var son hans Heinrekr inn mildi keisari xvii ár. hann lét gera Máriaúrkirkju í Spíru ok hann átti iii-vefr Gunnhildi dóttur Knúts ins ríka, ok með honum

8 Karli > Carli. 12 iii ∞ v. 13 Lotharius > lothriuf. 14 hann > hans. 19 xvii > 'viii'. 22 sonarson > son. Ottonis = 'O'. 24-25 Crescentius > Grefcent⁷. 25 hann > hanf. benara ~ benara. 27 var +. mildi > mildi v. 29 Knúts = knvz.

för Knútr til Rúms. þá var Heinrekr il ára. hann brot Rómaborg af missætti þeira Grégorius "pp" ins sætta með því nafni. Eptir hann var Heinrekr sonr hans keisari xviii ár. hann andaðiz í Trekt. Því nest var Liuderus 5 hertogi af Saxlandi keisari. hann var Lotharius kallaðr. hann færði Innocencium "pp" í stól sinn ok hann rak Rogerium Sikileyjar jarl af Púli. Lotharius var keisari xiii ár. Konráðr var keisari er Gizurr Halls son var suðr. En því næst Friðrekr.

---

3 sonr > þoþ (o: bróþir). 4 xviii > xvii. Trekt ∞ teekt. 7 af +. 8 xiii > iii. Konráðr ∞ kánradr ∪ kanradr.

VERALDAR SAGA, 16 (101²⁻⁶): hann var keisari iii ár ok var vel trúaðr. Theodosius var keisari i ár. hann átti orrosta mikla vit Anastasius ok var hann handtekinn ok sór eiða Theodosio ok var at hans ráði Anastasius vígðr til prests. í þann tíð eyddiz villa sú er Philippicus hafði upp tekit ok olli Theodosius því. < hann var keisari iii ár ok var vel trúaðr. í þann tíð eyddiz villa sú er Philippicus hafði upp tekit ok olli Anastasius því. Theodosius var keisari i ár. hann átti orrosta mikla vit Anastasius ok var hann handtekinn ok sór eiða Theodosio ok var at hans ráði Anastasius vígðr til prests.

VI.

STÓRÞING.

Frá boðorðum höfuðfeðra. Fjögur hafa stórþing verit þau er skylt er kallað at halda þau boðorð er þar hafa boðin verit af helgum feðrum. Eitt í Niceaborg á dögum 5
59 Constantini keisara. þá var Arrius fyrirdæmdr ok villa hans af ccc ok xviii byskupum. Annað var í Constanti-
nopoly um daga Graciani keisara ok Damasi "pp". þá var
Macedonius fyrirdæmdr ok villa hans af c l "iiii." byskupum. Macedonius taldi helgan anda eigi guðdóm hafa. 10
Eð þriðja þing var í Epheso-borg á dögum Theodosii keisara ok Celestini "pp". þá var Nestorius fyrirdæmdr ok
hans villa af cc byskupa. sú var villa hans at hann taldi annan guð en annan mann ok taldi hann af því Krist drottin mann at eins vera en eigi guð. en sú er rétt 11
trúa at hann er báði guð ok maðr. Eð fjórða þing var í Chalcedon á dögum Marciani keisara ok Leonis páfa. þá var Eutiches fyrirdæmdr ok villa hans af cccccc bysk-

---

2 +. 3 stórþing = stor þing. 4 skylt er > skylt. 10
anda +. 11 Epheso-borg = efpheso borg. Theodosii = teodosíj.
12 Celestini > celestiv. 13 hann >. 14 því +. 17
Chalcedon > calcedoniæ. 18 Eutiches = Evticef. villa > vlla.

upa ok xxx. Eutiches taldi þat at sonr guðs var guð
ok maðr meþan hann var hær í hemi, en nú kallaði hann
hann mundo hafa horfit í guðdóm ok taldi son guðs guð
at eins vera en eigi mann. en heilög trú játir at hann
5 er bæði guð ok maðr — faðir, sonr ok heilagr andi.

---

1 Eutiches = Evticef.   2 kallaði hann > kalldi.

VII.

KENNIMANNSSKAPR.

1. Frá kennimannsskap. Kennimannsskapr hófz í inni fornu æfi síðan "aaron" var byskup kallaðr yfir Gyðingum svá sem guð bauð Moysi. Þeir bræðr váro ór kyni Levi 5 sonar Jacobs, Ysaacs sonar, Abrahams sonar. Þaðan váro 60 allir yfirbyskupar Gyðinga ór kyni "aaron" hverr eptir annan þar til er kristinn kennimannsskapr hófz. Í inni nýjo æfi var fyrstr í byskups veldi Jacob postuli í Jór-salaborg. Byskupa allra er páfi æztr sá er sitr í Rúma- 10 borg í Péturs sæti ok til hans á öll kristni at lúta: skal hann um alla dæma en engi um hann. Fjórir erkibyskupar eru patriarke kallaðir. einn er í Jerusalem ok var þar fyrstr Jacob postuli. annarr er í Antiochia. þar hóf fyrst byskupdóm Pétur postuli. Ignacius var þar næstr byskup 15 eptir hann. þriðji var í Alexandria á Egiptalandi. þann sætti enn Pétur postuli. Marcus guðspjallamaðr var þar byskup næst eptir hann. þaðan er færðr stóll patriarke í Fæneyjarborg. fjórði patriarke í Miklagarði.

---

2 +. 6 sonar, Abrahams ∞ sonr Abæhās. 14 Antiochia
= antiockia. 15 Pétur = 'p'. 16 Alexandria > alexnad'a.
17 var +.

2. Páfa sæti. Petrus postuli var inn fyrsti páfi í Rómaborg. hann sat í því veldi v ár ok xx, ok ii mánuðr ok iii daga. hann var krossfestr í Rómaborg af Nero inum illa, keisara, ok lét hann svá lif sitt fyrir guðs sakir
 5 á sama degi sem Páll postuli. þat var xxxviii árum eptir pining drottins várs. Linus ok Cletus eru báðir í páfa tölu hafðir. þeir váro byskupar undir veldi Pètrs postula ok frömdu þat allt í sínum byskupdómi er hann bauð þeim. báðir váro þeir pindir fyrir guðs sakir. Linus hafði
 10 byskupdóm xi ár ok iii mánuðr ok xii daga. Cletus var byskup xii ár ok i mánuð ok xi daga. Clemens tók “pp”dóm at boðorði Pètrs postula með því veldi öllu sem drottinn gaf Petro. Clemens sat í Pètr stóli ok “pp” veldi svá sem allir aðrir “pp” hafa sætit síðan. heðan frá
 15 eru taldir “pp” með nafni ok þat með hvè lengi hverr hefir verit; en ekki er í þessi bók frá þeim sagt fyrir utan þá er pindir hafa verit fyrir guðs sakir.

		ár	mánuðr	daga
	“Clem̄f v. pp	ix.	ii.	x.
20	“anaclet’	xi.	ii.	x.
	“Evarist’	ix.	x.	ii.
	“Alexand’	x.	vii.	ii.
	“Sixtvi	x	ii.	i.
	“Thelespher’	xi.	iii.	xxii.
25	“Jgnivf	iiii	iii.	viii.”

---

1 Páfa = pava. Petrus > Petvrs. 6 páfa = pava. 7 Pètrs = p’. 13 drottinn >. í Pètr stóli = ipetr stólli. 18 mánuðr ∞ mavvdr. 24 Thelespher’ < Telesphorus. 25 Jgnivf < Hyginus.

VIII.

RÓMVERJA SÖGUR.

- (445) 1. Svá segir Sallustius í sinni frásögn. Ek mun þær orrostor rita er Rómverjar héldu í móti Jugurtha konungi af Numidia (þat er vestr í Africa ok kallaz Serkland hit mikla). ek rita fyrir þí þau tíðindi at þeira orrostor hafa 5
verit snarpar ok miklar ok enn fyrir því at fyrst var móti farit tignarmönnum Rómverja sveitar af ofdrambi rikissmanna með ágirnd rikissins ok öfund sin í millum (þeir lestir hafa verit bæði á himni ok á jörðu skaðsam- 10
ligstir) ok fór þat framn með svá mikilli úvizku at orrostor innanlandsmanna aleyddu nær allt ríki Italielands. Enn fyrr en ek segi upphaf þessar frásagnar, mun ek rita þá luti er fyrr gerðuz, til þers at þá verði skilnari frásögnin. Eptir þat er Rómverir höfðu sigrað Annibalem konung 15
vestan af Carthagoborg ór Africa, hinn ágjætasta ... Publius Scipio hét sá jarl er þat gerði (hann var hinn yngri með því nafni: föðurfaðir hans hafði ok þat nafn: þeir váro agjætir menn, ok var Publius fyrri kosinn til tignar

---

2 +. 3 Sallustius > sebaftius. 5 vestr = 7^{tr}. Africa = affrica. 11 svá +. úvizku = vvítzku. 15 Rómverir = romúír. Annibalem >. 16 Carthagoborg = cartago borg. Africa = affrica. 16-17 Publius Scipio > Puplíus cipo. 19 Publius = puplius.

en hann hefði aldr til at rómverskum lögum) hann var kallaðr eptir þat Africanus . . .

2. Hér byrjaz upp Rómverja sögur. Af Masinissa konungi. Masinissa hét konungur í Numidia. hann var mikill
 5 vin Publi; því tók hann mikinn metnað af Rómverjum, svá at þeir settu hann höfðingja ok konung yfir öll þau ríki er Publius Scipio hafði unnit ok svá þau ríki er Annibal hafði átt ok enn þers konungs er Syphax hét ok hann hafði átt í Africa. (meðr þersum Masinissa var
 10 þá staddr Publius Scipio er hann dreymdi draum þann sem siðarr er skrifaðr í Macrobio ok mikil speki var í.) enn vinfengi ok trúleik hafði hann alla æfi viðr þá. Micipsa hét son Masinisse er konungdóm tók eptir hann. enn aðrir synir hans önduðuz ungir: Mastanabal ok Gulussa. Micipsa
 15 konungur átti ij sono: Adherbalem ok Hiempsalem. Son Mastanabalis hét Jugurtha. hann var í upphafi bæði mikill ok sterkr at afli ok friðr sýnum ok þó miklu sterkari í brjósti ok at viti ok sköruligleik öllum. enn meðr því at hann var frilluson þá vill Micipsa konungur ekki ríki gefa
 20 honum, enn fæddi hann upp svá sem sína sono. sú var náttúra ok venja Jugurthe at hann spillti sér ægi í leti né eptirlæti líkamans, heldr gerði hann sem þar er siðvenja til — at riða í skóga eðr reyna skeið við jafnaldra sína, ok var hann æ fremstr í öllum hlutum, ok slíkir lutir
 25 drógu hann í mikinn kjærleika. fyrst vandiz hann at veiða leo æða önnur stór dýr: var hann æ fremstr í öllum

2 Africanus = affricanus. 3, 4 Masinissa > Maffimíffa, Maffimíffa. 5 Publi = puph. 7 Publius Scipio > puplús cipo. 8 Annibal > elmíbal. Syphax > felualín. 9 Africa = affrica. Masinissa > Maffimíffa. 10 Publius Scipio > puphuf cipo. 12 Micipsa > Míffepfa. 13 son > sonr. Masinisse > maffimíffe. 14 Mastanabal > Manaftabile. Gulussa. Micipsa > Gullíffa. Míffepfa. 15 Adherbalem > aterbalem. Hiempsalem = híemfalem. 16 Mastanabalis > manaftabile. 19 Micipsa < Míffepfa.

veidiskap ok bar þó seálfr minnst hól á. af þessum lutum varð Micipsa konungr glaðr ok ætlaði sínu ríki mikla hjálp ok stoð verða mundu at atgervi Jugurthe. enn er kraptr Jugurthe óx af aldri ok íþróttum, tók konungi at þyngja af elli enn synir hans váro lítt framm komnir at 5 aldri ok atgervi. tók hann þá at óttaz fyrir hönd sona 446 sinna er þeir váro minni til vits ok mannanar enn Jugurtha. enn fyrir þat hræddiz hann mest at þat er náttúra margra manna at girnaz ríkit ef nokkurr þikkir kostur á vera ok ferr hugrinn þá mjök rasandi at fylla vilja sinn. 10 hann sá ok at Jugurtha mundi vera til færri ef hann vildi konungr geraz at hefjaz upp til ríkiss, enn þótti honum nægja mega at vera meðalmaðr í öllum lutum. enn hann fann at alþýðan unni honum: ok þó at hann lét drepa hann meðr nokkurum brögðum, þá var hann hræddr um 15 at þar gerðiz úfriðr af ok sá at æigi mundi hlýða at brinda til jarðar jafn-vinsælum manni af öllu fólki ok muni meira ráð at vísa honum í nokkurn mikinn háska.

3. Hér segir af Jugurtha. Á þersum tíma fóro Rómverjar í Spania með her sinn þar sem heitir Numancia. 20 var Publius Scipio höfðingi fyrir her þeim. Rómverjar senda nú orð Micipsa konungi at hann sendi þeim her, bæði riddara ok fótgöngulið, ok svá gerði hann. hann setti Jugurtham höfðingja yfir her þann ok hugsaði með sér at hann mundi í þessum háska falla, svá frammgjarn sem 25 hann var í öllum mannraunum, elligar mundi ofbeldit hnekkja hamingju hans ella mundi torvelt verða at fyrir-koma honum. enn þetta gerðiz aðra leið en hann hugði, því at þá er Jugurtha kom til Rómverja gerðiz hann snarpr áræðis ok góðr orlausnar. skjótt gerði hann sér kunnigt 30 skaplyndi Publi Scipionis ok svá hans mótstöðumanna.

2 Micipsa > Missepsa. 19 Jugurtha > Jugurtho. 21

Publius Scipio > puplius cipo. 22 Micipsa > missepsa. 31

Publi Scipionis > pupli cipo.

brátt var hann svá kjærr Publio at hann kallaði Jugurtham til alls starfs; enn hann var búinn til alls háska þers er hann vildi. Jugurtha bar mikla áhyggju fyrir hvat hann mætti þat helz gera er Rómverjum væri mestr
 5 styrkr at ok þar til sparði hann hvárki vás né erfiði ok æigi lifsháska. svá kom hann sér í kjærleika við höfðingja ok alla aðra Rómverja, en úvinir hans hrædduz hann allra mest. hann var hinn sterkasti til vápnz ok hinn skjótasti til áráðis. enn af því vísaði Publius Jugurtha þar til sem
 10 mest þurfti at hann var raustastr ok hann fann at aldri únýttuz ráð hans né ætlan. var hann af þersu mest elskaðr af honum ok öllum herinum. virðu ok svá allir at hann ynni honum mestan sigrinn. hann var ok hinn mildasti af fæ ok hinn lítillátasti við alla menn.

15 4. Frá Rómverjom ok Jugurtha. Í þenna tíma váro í her Rómverja margir tignir menn ok ótignir þeir er meira virðu mútugjöfina enn mannkosti ok váro slægir ok ótryggir. þeir töldu jafnan fyrir Jugurtha ef Micipsa kónungr andaðiz í Numidia at enginn væri jafn-val til
 20 fallinn at setjaz í ríkit sem Jugurtha ok sögðu hann hafa alla luti til at vera yfirmaðr slíks ríkiss 'ok vit þat með 'sönnu at í Rómaborg ero allir lutir falir við fæ'. Enn síðan er unnin var Numancia sneriz allr herrinn aptr til Rómaborgar. ok at skilnaði kallar Publius Scipio Jugur-
 25 tham til sín á torgi ok gaf honum stórmannligar gjafir ok játaði honum sinni fylgd ok styrk ok lofaði hann mjök fyrir öllum Rómaborgarlýð þeim er þar var. síðan leiddi Publius hann á einmæli ok reð honum heil ráð ok mælti svá 'elska þú vináttu Rómverja opinberliga enn gef
 30 þeim æigi stórar gjafir leyniliga ok vit þat fyrir víst at þat er æigi gott at kaupa at fám er margir eigu. en ef

1 Publio = pupho. 9 Publius = puplfus. 15, 18 Jugurtha > Jugurtho, fugurtho. 18 Micipsa > Mifflepa. 19 enginn = engín. 24 Publius Scipio > puplius cipo. 28 Publius = pupli'.

þú vill í góðum meðferðum haldaz svá sem þú hefir oss
sýnt þá er þér ríkit innan handar. enn ef þú rasar fyrir
ráð framm ok reyniz óstaðfastr þá missir þú féit ok lífit'.

- 447 5. Frá Micipsa konungi. Nú sendir Publius Jugur-
tham aptr til Micipsa konungs með bréfum þeim er svá
segja 'Jugurtha frændi yðvarr er svá vel reyndr í öllum
'orrostom ok ráðagörð at hann er þar fyrir kjærr oss
'ok öllum Rómaborgar höfðingjum, því eigut þér honum
'væl at fagna af sínum verðleikum. þakkar ek yðr ok
'þetta meðr várri vináttu. hér hefir þú ok maktigan mann 10
'þér ok líkan Masinisse feðr þínum'. ok er konungr hafði
þersi bréf yfir lesit, er hann sannfróðr vorðinn af þeim
tíðindum sem görz höfðu í herförinni ok hófuz nú af
nýju áhyggjur hans er svá mikil gipta ok frammgangr
spurðiz Jugurthe. hugsar hann nú at göra til hans sem 15
bezt ok tryggja hann svá, með sinni ástsemd, við sono sína.
hann leiðir nú Jugurtham til arfs eptir sik með sonum
sínum at þriðjungi. enn eptir fá vetr liðna tók Micipsa
konungr sótt í elli sinni. ok er sú sótt leið at honum þá
kallar hann til sín sono sína Adherbalem ok Hiempsalem 20
ok Jugurtham frænda sinn ok marga aðra sína frændr ok
vini ok segir svá 'þú Jugurtha, minnz þers nú er ek tók
'þik lítinn svein í mína hirð ok gjæzlu, föðurlausan ok
'eignarlausan, ok áttir öngva tiltölu til arfs né ríkiss at
'lögum várum, ok gerða ek þik jafn-kjæran sonum mínum, 25
'ok fyrir þá sök væntir ek þik mér ok þeim altraustan
'til alls þers er þú orkar; því at svá vel ok vegsamliga
'fórtu með her í Numancia at ek hygg mínu ríki mikinn
'styrk at þér munu vera, ok þú sýndir Rómverjum svá
'mikla fremd þína at í Hispania gerðir þú kunnigh nöfn 30

3 féit > fé. 4 Micipsa > Missipfa. Publius > pupli'. 5
Micipsa > Missipfa. 8 eigut = eig. 11 Masinisse >
Massimisse. 18 Micipsa > Missipfa. 20 Adherbalem >
atherbalem. Hiempsalem = híemsaalem. 23 gjæzlu = gætzelu,
28 her < þér.

'vár ættmánnna. enn með því at mjök ero komnir endadagar
 'lifa míns, fær ek þér í hendr styrkt ríki ok minnir ek
 'þik á at þú sèr stjórnsamr ok haldir vel vinfengi viðr
 'þína landsmenn. minnz þú ok valgörninga minna hversu
 5 'ek hefir þik hafit af lágun ok litlum til ríkis ok ver
 'styrkr fyrir sonum mínum, frændum þínum, því at þú
 'ert bæði fyrir þeim at afli ok viti ok aldri fær þú þér
 'hollari vini enn þessa bræðr ef þú vill til þess stunda
 'enn í hverri deilu beraz þeim völd á hendr er fyrri
 10 'rýfr réttindin. enn þit bræðr, Adherbal ok Hiempsal, heyrir
 'nú: tignit ok elskit vel þenna mann ok likit eptir hans
 'ípróttum ok ráðum at allr lýðr megí sjá at ek hefir kjæra
 'fóstrsýni upp fæðt'. Jugurtha svaraði val öllum hlutum
 þeim sem konungr talaði, þó at honum væri sumt ekki at
 15 skapi, því at hann vildi þá ægi styggja skaplyndi konungsins
 svá krankr sem hann var. Micipsa konungr andaðiz litlu
 síðarr.

6. Af stefnu konunga ok ráðagjörð. Eptir þat hafa
 konungarnir stefnu sín í millum um skipan ríkissins. ok
 20 er þeir settuz niðr á tignarstólinn þá settiz Hiempsal
 til hægri handar bróður sínum. hann var grimmr maðr
 ok skapstórr. hann fyrirleit móðerni Jugurthe ok vildi
 hann at Adherbal bróðir hans sæti í milli í hinu hæsta
 sæti því at hann sagði Jugurtha þat ekki eiga. enn Adherbal
 25 tók til hans ok bað hann sitja 'ok væg honum, bróðir, fyrir
 'aldrs sakir'. enn þó kom hann honum trautt til þers. nú
 tala þeir um ríkissstjórnina. þá mælti Jugurtha at slíta
 skyldi quinquennium, sem opt hafði síðvenja til verit þá
 er örvasa konungar höfðu andaz at slíta alla dóma þeira
 30 ok ráð innan v nátta hinna næstu. þá svaraði Hiempsal 448

1 enn > Eñ Eñ. 10 Adherbal > atherbalem. Hiempsal
 > híemfalem. 16 Micipsa > Mífísepa. 20 Hiempsal >
 híemfalem. 23, 24 Adherbal > atherbalem. 28 quinquen-
 nium > quinquínsum. 30 Hiempsal > Híemfalem.

ok kvað sér þat val líka því at jafnvel til þers þriðjungs
 'er vær ættim í ríkinu leiddi Micipsa konungr þik'. Þetta
 orð tók fastara hjarta Jugurthe enn nökkurn varði ok
 frá þeiri stundu var Jugurtha mjök hugsjúkr um með
 hverjum vælræðum hann skyldi drepa Hiempsalem, enn ⁵
 þó at kveldiz þar um hríð í þá setr hann þó eitt ráð í
 hug sér. enn at þeiri stefnu er nú var getit ok sundra-
 þykkit hófz með þeim konungunum þá urðu þeir á þat
 sáttir at skipta skyldi ríkinu ok lausafé ok var þar
 ákveðin stund ok stefnudagr. nú fóro þeir konungarnir í ¹⁰
 þá staði er næstir váro hinum mestum fehirzlum ok tóko
 herbergi sér hverr. Hiempsal fór í kastala þann er
 Thirmida hét ok tók sér herbergi í þers manns húsi er
 var sverðberari Jugurtha konungs ok var honum einkar
 kjærr. þenna mann lokkaði Jugurtha konungr með stór- ¹⁵
 gjöfum ok góðum heitum at hann byði til sín Hiempsali
 konungi ok biðja hann svá skipa öllum hlutum sem hann
 ætti seálfr. enn er konungrinn var til hans kominn ok
 hann hafði tekit meðr luklum ok varðhaldi herbergjanna
 þá kom þú til mín með þeim vælum at þú megir þar inn ²⁰
 'leiða mína riddara leyniliga, því at ek man þar koma með
 'miklu liði'. á þeiri sömu nátt leiddi Jugurtha inn mikit
 riddaralið í konungsherbergit. ok sem þeir komu í kast-
 alann brutu þeir upp herbergin ok leita konungsins
 ok drepa suma menn sofandi enn suma í viðrtökunni ok ²⁵
 rannsaka öll herbergi ok gera mikinn gný ok glæmm. enn
 er Hiempsal konungr heyrði úfriðinn þá hljóp hann í eitt
 litit hús einnar þjónostukonu at forða sér því at honum
 var staðrinn mjök úkunnigr. þar fundu þeir hann ok
 hálshjöggu, færðu síðan Jugurtha höfuðit. nú spurðiz þersi ³⁰

2 Micipsa > Missepta. þik > þik til. 5 Hiempsalem =
 hiemfalem. 6 at < at hann. 11 fehirzlum = fe hírdzlu.
 12 Hiempsal > Hiemfalem. 13 Thirmida > thíríada. 16
 Hiempsali > híemfale. 27 Hiempsal > hiemfalem.

glæpr um allt Africam ok gerðiz ótti mikill um allt ríkit ok svá óttaðiz Adherbal ok hans vinir. hleypr nú allr lýðr í ij staði: fylgdu fleiri Adherbali, enn Jugurtha hafði lið betra.

- 5 7. Frá sendimönnum til Rómaborgar. Nú dregr Jugurtha her saman sem mestan má hann ok riðr á borgir ok tekr með valdi enn sumar váro upp gefnar, tær nú öllum sinn vilja berliga at hann ætlar sér einum allt Numidiaríki. Adherbal sendir menn til Rómaborgar ok
10 gerir höfðingjum kunnigt dráp Hiempsalis bróður síns ok hamingjuleysi sitt. enn hann dregr her saman sem mestan má hann ok þikkiz öruggt at fjölmenni sem var. ok nú faraz þeir at móti konungarnir ok tókz hin snarpasta orrosta ok fekk Jugurtha sigr enn Adherbal flýði
15 norðr til Provinciam ok þaðan til Rómaborgar. Jugurtha tók nú allt ríkit undir sik ok gerðiz konungr yfir. hann hugsaði nú um þat stórræði er hann hafði upp tekit ok óttaðiz mjök reiði Rómverja því at hann þóttiz ekki afl hafa við þeim. enn sú ván þótti honum helzt til at hann
20 vissi at Rómaborgar höfðingjar váro ágjarnir enn hann hafði of lausafeár með sér. ok á fám dögum samnar hann saman miklu gulli ok silfri ok sendi þat til Rómaborgar ok býðr þat fyrst fornum vinum sínum enn síðan bauð hann at honum skyldi kaupa aðra nýja vini með. fenu
25 hvern er mátti meðan fæit vannz til. enn er þeir komu til Rómaborgar þá gáfu þeir fyrst húsbónda sínum gjafir enn síðan höfðingjum ok lokkuðu alla saman til vináttu 449 ok liðsemdar við Jugurtham. ok með þersu fekk hann vináttu Rómverja: veittu honum sumir lið fyrir fengit fé
30 enn sumir fyrir vana ok skipaðu þeir svá ráð fyrir at

1 Africam = affricam. 2 Adherbal > aterbalem. 3 Adherbali > aterbalem. 9 Adherbal > Aterbalem. 10 Hiempsalis > hmemfalem. 14 Adherbal > aterbalem. 15 Provinciam > fimfz. - funfz. - fnuífz. 19 helzt = heflz. 21 of = of.

Jugurtha skyldi þessi skuld æigi þungt falla. enn er sendimenn vissu hugi höfðingja þá beiddu þeir stefnulags við þá ok fengu þat. enn er Adherbal kom þar þá mælti hann 'heyrit þér samriddarar feðr míns Micipsa konungs. faðir minn bauð mér á deyjanda degi at ek skylda hafa forsjó 5 'fyrir Numidiaríki því at yðvart vald stendr þar yfir, ok 'jafnan bað hann mik koma rómverskum lýð at gagni ok 'standa í stað frenda minna, ok ef ek gerða þat mætta 'ek at freálsu vera konungr í Numidia. nú gerða ek þetta 'boð feðr míns, enn Jugurtha tók mik brott af ríki ok 10 'öllum auðæfum Masinisse. enn svá kjærr sem hann er 'yðr þá er hann hinn mesti glæpamaðr er sólin skínn á 'ok mjök fyrir utan yðvart ráð. seáit nú í hvert áfelli 'þér hafit rasat: því at mér sýniz sem réttindin skriði nú 'í skeiðir enn rangindin efliz ok upp hefiz. því at þér 15 'vitit enn æigi hverr Jugurtha vill vera, verðr ek nú 'nauðigr at sýna yðr mína nauðsyn. ero þeir flestir höfðingjar at því at eins koma til yðvar at þeir sé sigraðir 'af yðr í orrosto ok hafi öngvan annan útveg en at leita 'miskunnar af yðr; enn vart forellri kom svá til yðvar 20 'at þér várut í úfriði við Karthagomenn ok þurftut þér 'þá þeira fullting. nú látit mik æigi lengi bíða þurfa yðvars styrks. ef ek kann æigi hann at fá — er þó nógt 'at ekki veri til at telja við yðr annat enn mitt vandræði 'at ek var skömmu ríkr ok konungr enn nú hefir ek 25 'látit fé ok frið, frændr ok frelsi, ok ríkit með. Jugurtha 'drap bróður minn, frænda sinn, ok gerði hans ríki sér at 'herfangi. hann tók ok mitt ríki ok föðurleifð, enn ek 'komz nauðuliga undan. vinir mínir ok frændr ero krossfestir, sumir kastaðir í munn óörgum dýrum, en þeir 30 'fáir sem lifa ero byrgðir í myrkvastofum svá at þeim er 'verra líf enn dauði. nú væri þat allra yðvarra vegsemd

3 Adherbal > aterbalem. 4 Micipsa > Miffepfa. 11 Masinise > Massimiffe. 21 Karthago = kartago.

- 'at rétta minn luta þar sem allar þjóðir þeóna yðru valdi
 'ok óttaz yður stórvirki. þat kenndi mér Micipsa konungr
 'faðir minn at ek skylda öngum þjóna utan Rómverjum
 'ok sagði hann yður mundu mér vera ærna forstoð í móti
 5 'mínum úvinum. heyrit nú stýrendr alls heims! fyrir kraptr
 'ríkiss yðvars ok yðvarn sóma, hjálpit mér ok látit mér
 'ægi orð feðr míns at hégóma verða ok látit ægi minnka
 'ríki Numidiemanna um yðra daga, þat er þeir eigu með
 'réttu at hafa, fyrir glæp Jugurthe ok bana várra manna,
 10 'ok hrindit af oss sterkliga þessu vandræði'. nú þagnar
 konungr. enn sendimenn tala fá orð, því at þeir treystuz
 meirr fégjöfum sínum enn málaefnum: sögðu þeir at
 konungr Hiempsal var drepinn af landsfólkinu fyrir grimm-
 leik sinn enn sögðu Adherbalem hafa gört her á hendr
 15 Jugurtha fyrr ok yrði síðan forflótta fyrir honum ok sögðu
 hann nú kjæra þat er hann gat ægi haldit sik fyrir honum
 til jafna 'haldi Rómverjar hann nú fyrir þann mann sem
 'þeim líkar ok þeir hafa reynt hann'. sleit með því þinginu
 at engi virði meira kvein Adherhalis enn glæp Jugurthe.
 20 8. Frá Lucius sendimanni ok Jugurtha. Annan dag
 eptir sitja höfðingjar yfir þessum málum ok fylgja þeir
 allir máli Jugurthe er fé höfðu þegit at honum: var þat
 mikill fjöldi höfðingja ok fylgdu þeir honum með öllu 450
 kappi ok únýttu alla framburði Adherbalis. enn þar í
 25 móti váro nökkurir þeir er sér ljetu kjærri rétta dóma
 enn fégjafir ok vildu lið veita Adherbali enn hefna Hiem-
 psalis. enn þó kom svá um síðir at sú sveitin reð dóminum
 sem mótuna hafði þegit ok var því þat dæmt at senda
 skyldi x menn vestr í Africam ok skyldu þeir skipta

2 Micipsa > Missepsa. 13 Hiempsal > hiemfalem. konungr
 Hiempsal < Hiempsal konungr. 14 Adherbalem > atherbálem.
 19 Adherbalis > atherbalem. Jugurthe > iugurtí. 20 Ju-
 gurtha > Jugurto. 24 Adherbalis > atherbalem. 26 Adherbali
 > atherbalem. 26-27 Hiempsalis > hiemfalem. 29 Africam
 > affricam.

ríkinu í helminga, því er Micipsa konungur hafði átt milli þeira Jugurthe ok Adherbalis. sá maðr var fyrir þeim er hét Lucius Opimius. hann hafði drepit ij consules saklausa "Gaíu fobū" ok "marchū plato". enn er Lucius kom í Numidiam þá tók Jugurtha með honum æfar vel því at Opimius hafði áðr veitt honum liðsinni í Róm ok þá nú þar fyrir stórar gjafir. Jugurtha hét honum miklu gózi ok bað hann halda undir sik ríkinu ok sér hvern sendimanna lokkar hann með stórum fégjöfum svá at fáir af þeim halda þar um sannindum. þeir skiptu svá ríkinu: 10 at Jugurtha hafði hinn eystra lut þann er liggr móti Mauritania, sá var fjölmennari ok betri; enn Adherbal hlaut þann er hígat liggr móti Njörvasundi ok var sá hluti betri fyrir sakir borga, húsa ok hafna. — Svá segir Sallustius frá þessu landaskipti. þar er heilt 15 fólk, ok þolir vel vás ok erfði, ok vel fært. Africa gengr allt vestr at úthafinu ok norðr at Miðjarðarsjó ok austr til Nílar. þar urðu flestir menn ellidauðir, nema fyrir vápnum deyí æða dýr drepí; enn sealdan verða menn þar sóttidauðir. svá er sagt í bókum Hiempsalis konungs 20 at í Africa byggðu fyrst þær þjóðir er Getuli heita ok Libies ok fædduz við dýrahold. þeir höfðu öngvan höfðingja ok ekki hús ok engin lög ok lifðu sem einn fenaðr ok lágu þar sem þeir komu at kveldi. enn er Ercules dó í Hispania, sem Serkir segja, ok herr hans var saman 25

---

1 Micipsa > Mífsepa. 2 Adherbalis > atherbalem. 3 Opimius > epíneus. 4 Gaíu fobū < Gaium Gracchum. marchū plato < Marcum (Fulvium) Flaccum. 5-6 Opimius > Epíme'. 12 Mauritania (≈ Mauretania) > mauritañfa. Adherbal > atherbalem. 15 Sallustius > Sebafn'. 16 Africa > Affrica. 17 norðr > fudr. 20 Hiempsalis > hýemfalis. 21 Africa > affrica. Getuli (o: Gaetuli) > gotle. 22 Libies o: Libyes.

samnaðr af öllum þjóðum ok tungum þá dreifðiz liðit ok leitaði sér landskostar. af þessum her fóro til Africa nokkurir menn, Medi, Perse ok Armenii, ok byggðu nærri Miðjarðarsjó ok Perse þó næstir úthafinu. þeir hvelfdu skipum sínum ok höfðu þau fyrir hús, enn þeir máttu ægi kaupferð reka til Hispaniam fyrir hafstormum ok tungu ókunnri. þeir dreifðuz til Getulis at kvánföngum. af þeim kom sú ætt er menn kalla Numidas; þeir byggðu landit með þorpum ok húsum. Medi ok Armenii gengu til Libias ok blönduðuz við þá. þeir gerðu sér borgir ok kastala ok höfðu kaupferðir yfir á Spania ok sem fólkit fjölgaðiz þá váro þeir snarpári er byggðu með seónum. Libies váro harðari menn enn Getuli. Fenices heita þær þjóðir er nær byggðu sjónum austr frá Carthago til Egiptalands. þeir gerðu þessar sjóborgir: Hipponem, Hadrumentum ok Leptim ok margar aðrar. Katabathmos heitir þar er skilr Africam ok Egiptaland. enn suðr við "vthafit" standa þessar borgir: fyrst "cirenem, colonia. ok tricon" er mest er allra þeira. þar ero ij firðir illir yfir at fara er Sirtes heita: millum þeira er Leptis. þar næst "philon": þangat til höfðu ríki Carthagomenn "Eñ sidan rikia sknefki" == "ok imörgu odrú stóðu allt til mauritañiam þeim e inumi-dia v. redu i hispanij. ok v þat þeira r". enn upp frá Numidia ero Getuli ok byggja þeir í smábúsum hér 451 ok hvar enn sumir rekaz úti með sitt búferli þar sem liggir Bláland hit mikla ok brennr þat af sólu. enn í þann tíma

2 Africa > affrica. 3 Medi > Medij. Perse > perfi.
 4 Perse > perfi. 8 Numidas > numídiēs. 9 Medi > Medij. Armenii > armenie. 14 Carthago = cartago. 15 Hadrumentum > harmtl. 16 Leptim > leppofm. Katabathmos > Katabahínon. 17 Africam > affricam. 19 cirenem. colonia. ok tricon o: Cirene (Cyrene), colonia Thereon (Theraeon). 19 ij > íij. Sirtes (Syrtes) > ciref. 20 Leptis > lentaf. philon o: Philenon are (Philaenon arae). 21 Carthago = cartago.

er þessi saga gerðiz settu Rómverja höfðingjar víða sína menn yfir Serklands héruð ok Carthago ok þau ríki er þeir eignaðuz síðarst í Africa, enn undir Jugurtha konungi var fjöldi Getulismanna ok Numidiaríki allt til ár þeirar er Mulucha heitir, enn Bocchus konungr ræð Mauritania. 5
— Nú fóro sendimenn heim þeir er skipat höfðu ríkinu.

9. Frá Jugurtha ok Adherbale. capitulum. Jugurtha sér nú at hann hefir tekit betri ömbun fyrir glæpina enn hann varði. skilr hann nú at þat er satt er honum var sagt í Numancia at allir lutir ero falir við fenu í Róma- 10 borgarriki ok nú treystiz hann vinmælum sendimanna ok eggjaz nú af nýju upp á Adherbaleim því at hann er spakr ok ekki svá mikill bardagamaðr nè svá grimmr sem Jugurtha ok meðr því at hann kenndi hann vera í miklum styrk var hann þar fyrir óttafullr. Jugurtha ferr nú með 15 miklu liði ok ætlar at Adherbal muni hefnaz vilja ok berjaz við hann. enn Adherbal treystiz betr Rómverjum enn þarlandsmönnum ok sendi hann menn til Jugurtham ok beiddi hann yfirbóta. enn Jugurtha gaf honum í móti hót ok heitan ok veitir sendimönnum stórar átölur. fara 20 þeir við þat heim ok sögðu þat Adherbali, enn hann vildi heldr þola ágang því at liðit hafði honum áðr illa gefiz í bardaganum. ok er Jugurtha fann þetta þá samnaði hann liði ok ferr á ríki Adherbalis ok leggrr undir sik kastala ok borgir. ok er Adherbal vissi at annat hvárt varð at 25 flýja æða í móti at horfa þá samnar hann liði ok finnaz þeir Jugurtha við kastala þann er Cirta heitir nær sjó

---

2 Carthago = cartago. 3 Africa > affrica. 4 ok Numidiaríki > Numidia R. v. 5 Mulucha > maulukam. Bocchus > bach'. Mauritania > mauritañía. 7 Jugurtha > Jugurtho. Adherbale > Aterbalem. 12 Adherbalem > aterbalem. 16 liði ok < liði — — — ok. Adherbal > atherbalē. 17 Adherbal > aterbalē. 21 Adherbali > atherbalē. 24 Adherbalis > aterbalem. 25 Adherbal > aterbalē.

ok var þetta árla dags ok vildu þeir ægi berjaz fyrr enn um daginn eptir. enn at miðri nátt ljópu riddarar Jugurthe í herbúðir Adherbalis at þeim úvörum með lúðrum ok ópi ok drápu mestan luta hers Adherbalis enn
 5 hann komz nauðuliga undan í kastalann Cirtam með fáin riddarum. enn Rómverjar héldu kastalann með miklum styrk: þeir byrgðu hliðin ok meinaðu mönnum Jugurthe inn at ganga ok héldu þeir Adherbalem með sér.

10. Frá Jugurtha konungi ok Adherbale konungi. Nú
 10 settiz Jugurtha um kastalann ok sækir at með alls kyns vígvælum er honum kom í hug ok vildi unnit fá kastalann áðr enn aptr kjæmi sendimenn Adherbalis konungs þeir er hann hafði sent til Róms fyrir bardagann. enn er höfðingjar í Róm spurðu þessi tíðindi ór Numidia þá
 15 sendu þeir iij menn vestr í Africam ok segja orð höfðingja ór Roma at konungarnir skyldu sættaz ok gera frið millum sín. sendimenn komu til Jugurtha konungs ok sögðu honum orð höfðingja ór Roma svá sem þeim var boðit. enn hann sagði sér vera kjærasta allra luta vináttu
 20 Rómverja 'vita þeir ok hversu ek hefir reynz hinum 'beztum mönnum í Róm — fyrst hinum ágjæta Publio 'Scipioni. ok af þeim mínum frama tók Micipsa konungr at 'hefja mik til ríkiss ok var hann þó ægi sonlauss áðr. 'nú því meirr sem ek hefir hafiz af mínum framaverkum
 25 'því verra þikki mér at þola vansæmd af Adherbale þar 'sem hann vill sitja um líf mitt enn svá sem ek varð varr 'við svik Adherbalis fór ek með her minn at móti honum. 'hygg ek Rómverja ægi munu banna mér at hefna mín 'á úvinum mínum sem allar þjóðir gera. enn þegar þessi

1 árla < síð.   3, 4 Adherbalis > aterbalē.   8 Adherbalem > aterbalem.   9 Jugurtha > Jugurtho. Adherbale > Aterbalē.   12 'Adherbalis > aterbalē.   15 Africam = affricā.
 21-22 Publio Scipioni > pupho cīpo.   22 Micipsa > Missepfa.
 25 Adherbale > aterbalem.   27 Adherbalis > aterbalem.
 28 mér > m⁷ m.

‘úfriðr líðr af skal ek senda menn til Rómaborgar þá er
 452 þeim kunni at segja ágirni Adharbalis’. síðan fóro sendi-
 menn heim. enn Jugurtha tók nú af nýju at sækja at
 kastalanum ok fær lítit at gert því at hann var harðla
 sterkr. hann lét gera sterka trékastala ok hafa til at sækja
 at kastalanum með; svá lét hann ok grafa undir múrana
 ok ljetti aldri atsókn nætr ok daga. enn er Adherbal sá
 at kastalinn mundi unninn verða sendir hann menn með
 bréfum til Rómverja þeim er svá vátta.

Heyrit Rómverjar, samriddarar feðr míns. æigi af 16
 minni ágirnd þarf ek svá opt at krefja yðr liðs heldr
 skyldar mik nauðsyn þar til því at Jugurtha stríðir mér
 með svá miklum ofstopa at hann hefir hertekit mitt ríki
 enn byrgt mik inni í einum kastala svá nauðuliga at ek
 veit æigi hvárt oss meinar meirr sultr eða vápnaleyssi ok 17
 lítt hjálpa mér nú velgerningar Micipse konungs feðr míns
 eðr Masinisse míns föðurföður ok þeirra þeónosta sú er
 þeir veittu yðr. enn ekki rita ek um illvirki Jugurthe.
 nú hjálpit mér fyrir yðvarn manndóm ok haldit yðra eiða
 við mína forfeðr ok réttit minn luta því at mér man yðr 20
 liðveizla skjótt verða of sein ef þér dvelit lengr.

Enn er bréfin váro upp lesin þá vildu sumir höfð-
 ingjar þegar senda her í Africam. enn vinir Jugurthe
 löttu mjök, því at svá gekk fémútan ríkt at æigi varð
 lögunum náð. enn þó litlu síðarr var sendr í Africam Mar- 25
 cus Skaurus er einn var ágjætastr í Rómaborg. ok er
 hann kom í Africam sendir hann menn til Jugurtha at
 hann vill hitta hann. ok er Jugurtha vissi at svá ágjætr
 höfðingi var kominn ok þat með at hann vildi hitta hann
 =====hann

2 Adharbalis > aterbalē. 7 Adherbal > aterbalem. 16

Micipse > missēpse. 17 Masinisse > massimisse. 20 yðr

o: yður. 22 Africam = affricam. 25-26 Africam Marcus

Skaurus > affricam Marcull' kaur'. 27 Africam = affricam.

- tekr nú þat ráð at hann sækir at kastalanum með öllu afli ok fær ekki at unnit. kastalamenn spyrja ekki til sendimanna, þikkir þeim þá seinkaz liðveizlan, sækir þá fastr hungur at þeim ok vænta sér nú griða fyrir sakir
- 5 Rómverja ef þeir gefaz upp því at Jugurtha hafði þat opt boðit þeim. þeir telja þat jafnan fyrir Adherbali at hann skuli upp gefaz ok skilja sér lífs grið ok lima ok skjóta öllu sínu máli á vald Rómverja. enn þó at konungi væri allt annat kjærra enn at trúa fagrmælum Jugurthe þá
- 10 vissi hann þó at nú var undir kastalamönnum vörnin ok fyrir þeira bæn var þat af ráðit at þeir gáfuz upp ok gengu á vald Jugurthe. ok var þegar í þeim griðum Adherbal konungr drepinn ok allir hans menn, enn Rómverjar fengu grið.
- 15 11. Frá Gaius Memmius ok Jugurtha. Þessi tíðindi spurðuz nú til Rómaborgar ór Numidia ok gengu þar at vinir Jugurthe at þessa yrði ægi hefnt ok þat samþykktu flestir. Gaius Memmius hét sá maðr er þá var ráðian til tignarnafns: hann var leiðr höfðingjum fyrir sína einurð
- 20 ok bermælgí. hann svaraði svá þessu máli 'fyrir sakir mútu ok svika tali þér þetta. ok þó at þér hafit nú vald til at dæma sem þér vilit, þá munu guðin ægi láta þann dóm svá rangliga dæmdan yðr vitisslausan verða'. ok nú eptir þessi hans orð var þat samtekit af senatoribus at
- 25 her skyldi senda í Numidiam ok skyldu ij consules vera fyrir herinum: hét annarr Publius Scipio enn annarr Lucius Calpurnius Bestia. enn er Jugurtha frétti þetta görir hann menn til Rómaborgar með fégjöfum til liðs sér einn veg ríkum sem fátækum því at hann hugsaði í Róm
- 30 alla luti mega með fè kaupa. fyrir þessi ferð váro ij synir hans. enn er þeir komu til Rómaborgar verðr varr við 453

3 liðveizlan = lndueftzlan. 6 Adherbali > aterbalem. 13 Adherbal > aterbakem. 15, 18 Memmius = mīuf. 26 Publius Scipio > puphuf cip^o. 26-27 Lucius Calpurnius > Dañius luciuf. Calpurneuf. 27 Jugurtha = Jugurta.

þá Calpurnius Bestia ok segir höfðingjum at þat var ráð at þeir næði æigi at ganga í borgina. höfðingjar sögðu at með því skyldu þeir ná inngöngu í hana ef Jugurtha vildi gefa upp ríkit 'enn ef þeir fara enn sem hinir fyrri með fè ok mútugjafir ok ætla þar með at svíkja oss þá 5 'skulo þeir æigi koma í borgina ok verða brottu af Italia 'innan næstu x daga'. ok er sendimenn spyrja þetta snúa þeir heim aptr. enn Lucius Calpurnius Bestia "ok Manilius pupli' cip^o. bua" nú her Rómverja ok fara fyrst til Sikileyjar ok þaðan í Africam. ok þegar er þeir koma í 10 Numidiam herja þeir ok leggja undir sik víða landit. ok sem Jugurtha spyr þetta sendir hann menn til þeira með fégjöfum. ok af mikilleika fjárins sýktiz Calpurnius í huginum, leggr hann þá stefnulagh við Jugurtham ok selduz gisla meðan stefnan stóð. Jugurtha kemr nú í 15 herbúðir Rómverja ok talaði fyrst um þat hversu hann var hrópaðr í Róm af sínum verkum ok kvað ráðna vera sína handgöngu við Calpurnium ok "pupliū". annan dag eptir váro þeir á stefnu ok tala þá hvárir til annarra þat er at þótti ok sættuz at því at Jugurtha gaf sik ok sitt 20 ríki upp í vald Rómverja ok hann skyldi gefa þeim xxx fila ok marga hesta ok mikit fè annat ok klyfja filana með gulli ok silfri ok ágjætum klæðum ok fá þetta fè í hendr Sextio questori. enn þeir Lucius Calpurnius fóro heim til Rómaborgar at vita við höfðingja hvárt standa 2: skyldi sætt sú er þeir höfðu gert við Jugurtham. enn er þeir sögðu höfðingjum sættina þá sá þeir at þeir Calpurnius váro sviknir með fégjöfum ok töluðu með sér hvárt

---

1 Calpurnius > calpurne'. 8 Lucius Calpurnius > Daffius luci'. Calpurneus. 10 Africam > affricā. 13 Calpurnius > Calpurneus. 18 Calpurnium > Calpurneū. 24 Sextio questori > Sexto quertori ~ Sexto quercori. Calpurnius > Calpurneus. 27-28 Calpurnius > calpurne'.

þeir skyldu rjúfa þessa sætt ok drepa Calpurnium ok
 "puplúm" eða skyldi eptir leita hverir höfðingjar fleiri
 væri með þeim í svikum. enn þat snóri þeim af réttu
 er þeir vildu ægi ganga at Skauro er í ráðum hafði
 5 verit með þeim hér um. ok er Gaius Memmius sá at
 þetta samþykktiz með þeim ok hann var hataðr af höfð-
 ingjum fyrir réttlætis sakir ok bermælgir enn elskaðr af
 alþýðu þá þingaði hann við höfðingja ok fýsti hefnda,
 enn þeir dvöldu órskurðinn. hann talaði þá af löngu
 10 ranglæti höfðingja ok ofmetnaði ok æsti þat sem mest
 mátti hann, svá mælandi.

Margir lutir letja mik enn sumir hvetja at tala nökkut
 fyrir yðr um yðvart framferði ok munda ek fyrri þegja
 ef ægi væri svá mikil nauðsyn at birta yðr slægðarverk
 15 þau er þér kallit þolinmæði. enn þat hvetr mik mest til
 er gjæzkan snýz í óþarfliga ágirnd. mér þikkir illt at
 segja hversu höfðingjum hefir vorðit á þessum x vetrum
 af drambi várra manna eðr hversu hneistir þér erot eða
 hversu niðr ero drepnir landvarnarmenn várir allir æða
 20 hversu mjök hjörtu vár ero spillt af hugleysi ok heimsku
 enn vilit þó ægi upp rísa undir brotnir af yðrum úvinum
 ok erot þér við þá hræddir er heldr ætti við yðr hræddir
 at vera. enn þó at svá sé þá girniz hugr minn þó upp
 at rísa í móti afli lyginnar ok nú man þat reynt verða
 25 hvárt ek vil þat fótspor ganga sem faðir minn gekk fyrir
 mér ok ófyrirsynju hafit þér völd yfir öðrum er hugblauðir
 erot ok kúgaz látit fyrir yðrum undirmönnum. mörg vandræði
 váro þá með Rómverjum er Tiberius Gracchus vildi öngum
 nema sér einum ætla öll ríki Rómverja ok var drepinn
 30 fyrir þat ok margir aðrir eptir hans dæmum enn sumir
 í myrkvastofu settir. hyggit at ósómanum: yðrir úvinir 454

1 Calpurnium > calpurneti. 5 Memmius > mīus. 10
 æsti þat < æsti lýðinn. 16 gjæzkan = gætzkan. (17 x <
 xx.) 28 Gracchus > alui' (≈ alin') Grakuf.

rembaz í mót yör enn sumir þeir er drepa yðra menn beiða sér tignarnafna af yör enn sumir hrósa sér af ránfenginu sem af sínum sigri. þrælarnir ef þeir ero fékátir þola ægi yfirboð síana drottna. heyrir þér er bornir erot með ríkinu seálfu: allar þjóðir munu hæða yör, ok því skemmiligarr sem hverr görir þá er hana því öruggari því at yðvart hugleysi samþykkir með glæpamönnum alla hluti þá er þeir fremja. nú ferr svá, Rómverjar, at þér erot nálíga undir brotnir er áðr hafit alla aðra undir brotit. þér várot stýrendr alls heims enn nú verðit þér fegnir er þér náit lífinu at halda. nú ero yðrir samriddarar ok eiðbræðr drepnir niðr sem búfè enn borgir yðrar ok ríki hertekin. risit upp, góðir dængir, ok hrindit af yör þessu brigzli ok ámæli ok er þó varla hefnt at allir várir úvinir sé niðr drepnir því at yfrinna styrk ok afla höfum vær yfir allar þjóðir at stíga ef manndómrinn bilar ægi, ok munum þat lengi sem illa er með óss gert.

Þessa luti talaði Gaius Memmius jafnan á þingum ok bað Lucium Cassium — hann var þá pretor í Róm — at hann færi með Jugurtha í griðum til Róms til þers at hann segði hverir fè höfðu tekit af honum til dóms.

12. Frá Rómverjom ok Jugurtha konungi. Ok sem þetta fór framm í Róm var þat tíðinda í Numidia at þeir sem eptir váro settir af her Calpurnii gördu sumir at dæmum síns höfðingja ok tóku fè til þess at gefa Jugurthe aptr ríkit enn sumir ræntu þá er í friðinum skyldu vera. enn er Cassius pretor höfðingi Rómverja kom til fundar við Jugurtham eptir því sem eggjað hafði Gaius Memmius telr hann fyrir honum at hann gefi sik upp í vald Rómverja því at alþýða manna í Róm hefir gefit

3 sínum > sínū sínū. 18 Memmius = mīf. 19 Cassium > cassū. pretor ∞ pcor. 22 Jugurtha > Jugurtho. 24 Calpurnii > Calpurnei. 27 Cassius > Cassus. pretor ∞ pcor. 29 Memmius = mīf.

'trú sína til þess at þú skulir þar grið hafa, ok þar til
 'hefir ek ok játat mína trú er sumum mönnum þíkkir
 'nökkurs verð'. ok af þersum fortölum ferr Jugurtha með
 Cassio til Rómaborgar ok klæddr sem einn fátækr riddari.
 5 hann vænti sér mikillar liðsemdar af "puplio cipo" sakir
 gjafa þeira er hann hafði sent honum. ok er þeir komu
 í Rómaborg þá stefnir Gaius þing ok komu þar margir
 höfðingjar ok mikit fólk ok er almúgrinn svá geystr á
 Jugurtham at hann vill þegar láta binda hann enn sumir
 10 drepa hann utan hann segi hverir fê höfðu tekit til at
 fylgja málum hans enn Gaius Memmius vill at Rómverjar
 haldi orð sín ok spilli ægi almenniligri trú er honum var
 seld. Gaius Memmius minnir nú Jugurtham á þau illvirki
 sem hann hefir gert í Numidia við föðurbróður sinn
 15 ok sono hans ok biðr hann segja hverir honum hafa
 trausti heitit til slíkra luta ok nefna þá er hann hafði
 fê gefit til liðveizlu ok segir honum þá miskunnar ván
 ef hann gerir svá. síðan stóð upp Gaius Bebius höfðingi
 lýðsins: hann bað Jugurtham konung þegja ok svara öngu.
 20 enn allr lýðr er á var þinginu geystiz at Jugurthe með
 ópi ok eggjan ok vildu at hann nefndi svikamennina. enn
 á því þingi réðu þeir er rangara höfðu ok vernduðu
 sakirnar.

13. Frá Massiva ok Rómverjom. capitulum. Sá maðr
 25 var í Roma er Massiva hét, son Gulusse sonar Masinisse
 konungs. þersi maðr hafði verit með Adherbale konungi
 ok komz undan í Cirta þá er konungr féll: fór hann þá
 til Rómverja. Rómverjar telja nú um fyrir honum at hann
 beiði ríkissstjórnar í Numidia enn Jugurtha væri af
 30 dæmdr ríkinu fyrir sakir sinna glæpa. Spurius Albinus var

4 Cassio > casso ~ caffo. 11 Memmius > manlíuf. 13 Memmius
 = mliuf. 17 liðveizlu = liðueftzlu. 18 Bebius > berlíuf.
 24, 25 Massiva > Maßína, maßína. 25 Gulusse > gullíffe.
 Masinisse > maßimíffe. 26 Adherbale > atherbale. 30
 Spurius Albinus > Maßína.

þá consul ok honum hafði til handa hlotnaz at vinna
 455 Numidiam, en Minucio at vinna Macedoniam. hann byrjar
 upp þetta mál. Jugurtha verður þessa varr ok vill æigi
 bíða hans. hann bauð þá Bomilcar frænda sínum ok virkta-
 vin at gefa honum fê til at hann dræpi Massiva. Bomilcar 5
 gínn nú yfir þessa flugu ok sitr um Massiva. ok einn af
 hans mönnum varð of veiðibraðr ok ljóp at Massiva ok
 ætlaði at drepa hann ok varð hann tekinn ok píndr til
 sagna: gekk hann þá við at Bomilcar hefði eggjat hann
 til þessa. ok fyrir þetta var Bomilcar útlægr af Rómariki 10
 enn æigi drepinn því at hann var þar í griðum með Ju-
 gurtha af Rómverjum. enn er Jugurtha varð opinberr at
 þersum svikum þá sneruz honum allar sínar fêgjafir til
 öfundar. Jugurtha skaut á brott Bomilcar frænda sínum
 á laun (hann fekk Rómverjum níu tigi gísla) því at Ju- 15
 gurtha vissi ef Bomilcar væri drepinn mundu æigi margir
 til verða at þjóna honum. ok fám dögum síðarr ferr Ju-
 gurtha út af Róm til Numidia því at höfðingjar báðu hann
 sem skjótaz í brottu verða. ok er Jugurtha reið út af
 Róm þá segja menn at hann sneri aptr hestinum til borg- 20
 arinnar svá mælandi 'sê hér nú borg fala þá er skjótt
 'mun fyrir faraz ef hón finnr kaupa sinn'.

14. Frá Albinus Spurius. capitulum. Albinus Spurius
 býr nú her Rómverja í Africa ok vill hafa unnit sigrinn
 áðr enn skiptingardagar kjæmi, annat hvárt drepit Ju- 25
 gurtham eðr handtekit. enn er Albinus kom í Numidiam
 þá sendir Jugurtha honum boð at hann þarf æigi at herja
 því at hann vill ganga á hans vald ella flýja landit ok
 ríkit. hann býr þó her sinn svá sem til bardaga ok segir

---

2 Numidiam >. Minucio > múnuteo. byrjar > býjar.

4, 5, 9, 10, 14, 16 Bomilcar > bolmífkara, Bolmífké, bolmífké,
 bolmífkár, bolmífké. 24 Africa = affrika.

sínum mönnum at hann mun þora at berjaz við Rómverja. Albinus veit nú varla við hverju búaz skal ok dvelz svá stundin. váro þeir ok sumir menn er sögðu at Albinus mundi vita þersi ráð með Jugurtha. enn er at leið skipt-
 5 ingardögum þá fór Albinus til Róms svá sem skylda bar enn setti fyrir herinn Aulum bróður sinn meðan. enn í Roma hófz þá deila millum höfðingja hverr consul skyldi vera. Publius Lucullus ok Lucius Annius höfðingjar lýðs-
 10 ins kostuðu sem mest at hinir sömu væri, ok þetta mis- þykki stöðvaði kosninginn svá at enginn varð kosinn á þeim misserum. ok af þersi dvöl vænti Aulus sér nökkurs tignarnafns, sá er var yfir herinum í Numidia, ok því herðir hann hug sinn ok ætlar at berjaz við Jugurtham ok elta hann ór ríkinu. hann kallar til sín herinn ok ferr
 15 til kastala þers er Suthul heitir: í honum váro hinar dýrstu fëhírzlur Jugurthe: kastalann mátti æigi vinna meðan kostr var í honum því at hann stóð á einu háfjalli. nú sækir Aulus at ok getr ekki gert at kastalanum. Jugurthe þíkkir um vert þat er Aulus gerði af kunnustu-
 20 leysi. þá sendi hann honum orð ok þó með nökkurri slægð ok kveðz heldr vilja ganga á hans vald enn hann færi lengr slíku frannm. hann sendi opt menn með þersum orðum ok lét sem hann hræddiz Aulum ok ferr með her sinn um nökkura leynistiga sem hann óttaðiz Aulum. ok
 25 af því trúði Aulus at hann mundi sættum taka. Jugurtha sendi þá enn boð Aulo at hann vildi sættaz með hann ok þó leyniliga ok sagði at þá vissi færi hvat þeir talaði. hann sendi ok menn bæði dag ok nátt at freista Rómverja með fëgjöfum ok biðr þá æigi berjaz í móti sér heldr
 30 flýja í fyrstu þegar lúðrar kveða við. ok eina nátt kemr Jugurtha váveifliga með her mikinn ok sækir at herbúðum

7 hverr > húr. 8 Publius Lucullus > puplus lucillus. ok
 > edr. Annius höfðingjar > annuf. Hófaíngi. (10 enginn
 = enginn.) 15 Suthul > sithil. 16 fëhírzlur = fëhírózlur.
 20 þó >. 22 með +. 31 váveifliga ~ vóveifiga.

Auli. enn Rómverjar óttaz þys þenna ok óp ok flýja sumir
 enn sumir vápnaz. um náttina var skýjat um allan himin
 446 ok sá þeir æigi hvárt ráðligra var at flýja eða við at
 taka. enn þær sveitir er fét höfðu tekit hljópu til Jugur-
 tha ok váro þat ~~~~~manna: þær þjóðir heita Ligures: 5
 enn ij flokkar ok xix hundrað gáfu upp fyrir Jugurthe
 herbúðir. nú hlaupa Numide á þá sem harðaz enn Róm-
 verjar flýja á fjallsháls nökkurn er þar var nær. um
 morgininn mælti Jugurtha við Aulum 'nú heldr ek þér
 'matlausum ok inni byrgðum með her þinn. enn þó at 10
 'vær eigim alls kosti við þik þá skal ek þó manndómliga
 'gera því at þér skulot grið hafa ef þú vill sættaz með
 'oss ok skulo þér verða í brottu ór Numidia innan x
 'daga'. enn þótt þessir kostir veri skemmiligir ok harðir
 þá gekk Aula svá nær ótti dauðans at konungrinn einn 15
 varð at ráða sættinni. ok er þetta spyrz til Rómaborgar
 þá urðu allir óttafullir enn sumir hörmuðu skaða síns
 rikis er nú sneri til Rómaborgar flóttinn sem aldri fyrr.
 enn allir váro Aulo reiðir ok óttaðuz um sitt frelsi er
 hann hafði gengit vápnaðr til sættar með mikilli skömm. 20
 Albino þíkkir nú mikil skömm at ferð bróður síns ok
 ferr til fundar við senatores ok spyr hvárt halda skal
 sætt við Jugurtham. enn senatores sögðu sætt skyldi engin
 haldaz er fyrir utan þeira ráð var gör. nú lætr Albinus
 skora manntalit ok heimtir at sér allan styrk sem hann 25
 má skjótaz ok ferr þegar í Numidiam ok var Rómverjum
 mjök í móti skapi er hann fór með svá mikinn her brott.
 enn þótt hann væri gjarn at berjaz ok hefna bróður síns
 þá þíkkiz hann þó æigi til færri at berjaz með þenna her
 ok sat hann því um kyrrt at þessu sinni í Róm. 30

15. Frá Mamilio ok Metello. capitulum. Mamilius

5 Ligures > lǫg. 7 Numide > Numídie. 10 þinn ~
 þessum. 15 Aula < Aulo. 22 senatores > fenatos.
 23 senatores > fenati. 27 skapi > skapí moti skapí.
 31 Mamilio > Manuluf. Mamilius > Manulus.

Limetanus hét einn voldugr maðr í Roma. hann talaði
 fyrir Rómverjum at þeir skyldu eptir leita af hverjum
 ráðum Jugurtha hafði hafnat boði höfðingja eða hverir fê
 höfðu þegit af honum eðr hverir eltaz ljetu frá vápnum
 5 sínum eðr hverir undan skutuz friðinum. þersum orðum
 var seint svarat af mörgum mönnum, því at margir kenndu
 hêr sitt mark á; heldr settu þeir til marga menn at stöðva
 þessa eptirleitan. nú urðu margir óttafullir af spurning
 Mamili. þá váro iij menn spurðir hvárt Marcus Skaurus
 10 hefði fê þegit þá er hann fór með Calpurnio. — — —
 enn Tiberius ok Gaius Gracchus vildu leiða alþýðuna í
 þat frelsi sem fyrr hafði hón haft, því at þat hafði mest
 afskeiðis gengit fyrir sakir friðar ok ágirni höfðingja er
 æigi vildu geyma lög ok rétt almúgans. því görduz ber
 15 rangindi hinna tignu manna því at þeira frændr hinir
 fyrri höfðu mikit ríki unnit undir Rómverja í Serklandi.
 enn þeir menn er fyrir ámæli urðu hrædduz mjök ok
 leitaðu sér trausts af frændum sínum ok vinum ok gengu
 síþan at Tiberio ok drápu hann, enn fám vetrum síðarr
 20 Markum Fulvium ok Gaium Gracchum. þeira ættmenn
 ero Gracchi kallaðir ok hefndu þeir meðr manndrápum á
 tignum mönnum ok gördðu hvárir á öðrum stór-slög ok
 váro sumir drepnir en sumir brott reknir. enn ef segja
 skyldi alla þeira bardaga þá prýti fyrri stundina enn
 25 efnit. Enn eptir sætt Auli ok flótta hans manna þá váro
 Metellus ok Silanus gervir consules ok hlutuðu þeir um
 hêruð sín í millum ok hlaut Metellus at sækja til Numi-
 diam. hann var harðr maðr ok þótt hann væri enginn vin
 sumra ríkissmanna þá var hann þó með léttri frægd. enn
 30 síðan er hann gekk til þeirar tignar var hann linr ok 457

1 Limetanus > límitanus. 9 Mamili > manuli. 10 með
 Calpurnio > i mot Calpneo. 11 Tiberius > lberíus. Grac-
 chus = grakus. 20 Gracchum = Grakū. 21 Gracchi >
 ġuī. 22 stór-slög >. 26 Silanus > sillanus. 28 eng-
 inn = engín.

samþykkir sínum kompánum bæði Silano ok svá öðrum, enn þó *lagði* hann mesta stund á at semja herinn til orrosto. hann trúði illa þeim forna her sem fyrr hafði verit í Africa. ok er Metellus hafði búit her sinn vestr í Africam með ráði höfðingja þá væntu allir góðs af honum 5 því at hann var ekki reyndr at fægirnir. enn er hann kom í Africam selr Spurius Albinus honum í hendr allan herinn ókunnan ok úvígligan ok óþolinn við háska ok erfiði ok þann sem djarfari var meðr tungu enn með hjarta: meirr var höfðingjum ván af þeim únáða ok áhyggju heldr enn 10 liðsemdar. nú hugsar Metellus þat þó at stundin tæki at skemmaz til skiptingardaga þá vill hann þó heldr bíða bardaga ok semja riddara svá sem siðvenja hafði til verit hinna fyrri höfðingja ok ætlaði at svá mundu hvessaz hugir þeira. — enn í fyrstu er Albinus kom í Numidiam 15 ok spurði ófarar hersins ok skömm bróður síns þá ætlaði hann at temja herinn ok berjaz. hann hélt saman liðinu í herbúðum ok færði þær einar herbúðir er æigi mátti annan veg sakir vista. hann ljet halda vörðu eptir siðvenju ok ganga undir merkjum. leikarar ok trúðar váro 20 margir í herinum enn þorparalýðr sá er þar var spillti ökrum manna ok fóro í þorpin ok ræntu fé enn börðu menn ok flest görðu þeir þat er ferligt var. — enn Metellus var æigi úkjænni at koma af herinum þersi úvenju enn í orrosto seálfri. hann skipaði at enginn skyldi leikari 25 vera í herinum ok enginn skyldi þá selja soðinn mat eðr bakat brauð ok enginn þorpari skyldi hafa eyk né þeónostumann hvarki í herbúðum né fylkingum, enn öðrum mönnum setr hann þann skammt sem honum sýniz. hvern dag flutti hann herinn framm á leið ok jafnan at aptni 30 lét hann diki grafa umhverfis herbúðirnar. hann lét ok gera traust virki svá sem úvinir hans væri hjá honum ok

1 Silano > sillano. 4 Africa = affrica. 5, 7 Africam = affricam. 8 úvígligan ~ óvígligan. (25, 26, 27 enginn = engin, engin.) 29 skammt ∞ skaunt.

- hann ljet jafnan vörðu halda um nætr. hann skynjaði optaz seálfr um þá. jafnan fór hann meðr fylktu liði. Metellus var stundum í öndverðu liðinu enn stundum síðarst eðr hér ok hvar ok skynjaði um hvern lut ok hvar
- 5 hveirr ætti undir merki at vera því at jafnan var undir merkjum gengit. Rómverjar báru sjálfir vist ok vápn. ok á lítilli stundu stöðvaði hann svá ókynni hersins, meðr erfiði enn æigi með refsingum, at hermenn treystuz ok styrktuz.
- 10 16. Frá Metello ok Jugurtha konungi. Enn er Jugurtha spyr hvat Metellus hefz at þá ætllar hann at hann muni svá grandvarr sem hann var. nú óttaz Jugurtha ok nú hit fyrsta vill hann með sönnu upp gefaz ok sendi menn til Metellum með lítillátligum orðum biðjandi sér
- 15 lífs ok griða ok sonum sínum frelsis, enn allt annat gefr hann í hans vald. enn meðr því at Metello var kunnig lausyrði Numidiemanna þá talar hann meðr sendimennina leyniliga ok lokkar sér hvern með fögrum orðum ok fégjöfum at þeir komi Jugurtha á hans fund með lífi en
- 20 heldr dauðum enn æigi ok segit honum at hann man 'sættir fá ef hann kemr til mín'. fám dögum síðarr ferr Metellus með herinn í Numidiam: þat hérað var allt fullt með mönnum, ok fénaði. hertogar ok aðrir rikismenn fóro á mót Metello ok færðu honum hveiti ok aðra vist:
- 25 þeir buðu honum alla sína þjónostu. enn æigi at síðr ferr hann svá varliga sem honum væri viss úfriðrinn: hann lét halda njósnið langt í frá sér alla vega. Metellus var 458 í öndverðri fylkingh ok þar með valit lið fótgöngumanna ok hogmanna ok þeir menn sem slöngur höfðu. Gaius
- 30 Marius var síðarst með riddara sveit. enn Jugurtha bjóz við mikilli slægð því at enginn maðr vissi hvárt hann vildi halda frið eðr æigi; æigi vissu þeir ok hvárt honum

8 erfiði > erfiði. 12 muni > munf æigi. 16, 24 Metello
> Metallo, metallo. (31 enginn = engín.)

var skaðvænna því at honum váro allir stigar kunnigir ok mjök kjænn með orrosto. skammt frá veg þeim er Metellus fór var kastali sá er Vaga hét: sá var einn fjölmennastr í Numidia: þangat sækja kaupinenn af ýmissum löndum ok mest af Italia. þangat vill Metellus fara ok vita at hann fái unnit staðinn því at þat var höfuðstaðr landsins. þeir fá nú unnit kastalann ok eptir þat ljet hann þangat flytja bæði vist ok herklæði ok ætlaði kastalann sér til mikils trausts. enn at þessu görvu sendi Jugurtha menn með bréfum á fund Metelli at biðja sér lífs ok griða ok sonum sínum ok bauð alla luti upp í hans vald. enn Metellus freistaði sendimanna með fégjöfum ok fortölum at blekkja þá sem hina fyrri at svíkja Jugurtham ok bað þá svá segja konungi at Metellus vill ægi míta handgöngu hans. ok er þeir koma til Jugurtha finnr kon- ungrinn at Metellus setr ráð í móti öllum hans vælum. Jugurtha samnar nú her saman ok ferr leynistigu nokkura á veg Metelli ok ætlar til samkeypiss við hann. þat var í þeim luta ríkissins er Adherbal hafði átt, xx mílur í frá á þeiri er "carpses" heitir. á millum árinna ok fjalls þers er þar var lá vegr manna Metelli. hann setr menn sína víða um heiðina í kjörr nökkur. Bomilcar setr hann yfir fila sína ok suma sveitina fótgöngumanna ok kennir honum hversu hann skal með fara; en hann sjálfr var nærr staðr fjallshlíðinni með sína riddarasveit ok eggjar þá: biðr þá nú muna hina fyrri frammgöngu 'ok munu vær annat hvárt hljóta þenna dag sigr æða bana'. Metellus var með sínu liði skammt frá her Jugurthe ok veit hann ekki til hans. Metellus sér at hálsinn er undarliga vorðinn ok getr at líta hvar hestarnir gengu í runnunum því at þunnr var skógrinn ok svá lágr at ægi huldi hestana:

3 Vaga > vacka. 5 Italia > ýtalía (∞ ýtalía). 19

Adherbal > aterbalem. 21 Metelli > metellif. 22 nökkur

= nóckr. Bomilcar > Bolmíkar. 30 runnunum > runnín.

31 ægi - ækki.

nú máttu þeir Metellus ægi seá þá enn þó vissi hann at umsátin var. þá setti Metellus sinn hinn hægri fylkingar-arm í móti umsátinni ok lætr hann þrífalt standa: hann skipar bogmönnnum sínum þar fyrir. ok fór Metellus með
 5 liði síno enn sá kappi er Marius hét fór síðarr með suman herinn.

17. Frá bardaga Jugurthe konungs ok Rómverja. capitulum. Jugurtha sér nú at hin síðarri fylking Metelli var komin framm um allt lið hans; enn þat var ægi
 10 minna enn ija málma leið er lið Jugurtha konungs var. nú gengr Jugurtha konungr ofan af hálsinum ok tekr milli þeira ok fjallsins ok lætr kveða við lúðra með ópi ok atgangi ok vill vita ef Rómverja fylkingar svigna fyrir. Rómverjar tóku val við; enn síðan hófuz þeir undan ok
 15 skutu á þá ok særðu marga menn; enn ægi máttu þeir höggum við koma. svá höfðu Rómverjar hart kennt þeim at Numide flýðu æ undan hvar sem Rómverjar komu framm. ok þá hlupuz þeir á riðlum ok gördðu hvárir öðrum mikit mannsPELL. enn Numide váro svá skjótir sem hundar: flýja
 20 þeir nú undan, enn Rómverjar drápu mart manna af þeim. Metellus sá nú at Rómverjar váro djarfir ok kjænir til orrosto, enn Numide váro hræddir ok þó góðir bogmenn, 459 ok tók nú at heimta herliðit saman í fjórar fylkingar (því at sumt liðit sat uppi í brekkunni ok hvílir sik þar). hann
 25 bað þá berjaz val ok drengiliga. Jugurtha konungr bað nú sína menn endrnýja orrostona ok duga mannliga. nú vissu Rómverjar aldri hvar hann mundi framm koma því at hann flýði þaðan ávallt sem þá kom hann framm enn hann kom þar jafnan framm sem sízt varði. — Bomilcar
 30 fór með filana sem honum var boðit ok með bogmannaher.

10 lið > leid. 17, 19, 22 Numide > Numide, Numídie, numídie. 23 tók > t°. 29 Bomilcar > Bolmífl. 30 bogmannaher ○ 134²⁸.

hann sér hvar Rutilius fór framn til árinna. Bomilcar ferr í mót Rutilio. Rutilius sér at reyk leggr upp á himininn, enn þeir sá ægi herinn fyrir skógum ok ætla fyrst at vera muni vindr. enn litlu síðarr urðu þeir varir við at úfriðr var ok taka þeir at vápnaz ok standa fyrir 5 herbúðum sínum. enn er hinir komu runnu þeir at. verða Numide nú seinni í athlaupinu þeir er með filana fóro ok varð þeim ægi saman komit sem þurfti fyrir því at skógrinn var þröngr, enn Numidis var at flunum mestr styrkr. ok sem filarnir hvarfa um skóginn renna Rómverjar 10 at þeim sem fastaz ok drepa nú hvern um þveran annan. dróz þá enn saman mikill flokkur Numidarum ok var nú mjök komit at nátt: heyra nú hvárir annarra lúðra ok heróp enn þó varð enginn bardaginn sakir náttmyrks. hælaz nú ægi síðr blauðir enn fræknir at val hafi framn 15 gengit.

18. Frá Metello ok Jugurtha konungi. capitulum. Nú sitr Metellus í herbúðum hinar næstu iij nætr ok lætr binda sár sinna manna. hann þakkar mönnum sína fylgd ok gefr þeim gjafr er honum þóttu þers verðir ok nú 20 sendir hann menn í Numidiam at njósna um ferðir Jugurthe konungs. verða þeir skjótt við þat varir at Jugurtha hefir liðsdrátt ok býz til bardaga. Metellum grunar nú at Jugurtha muni enn berjaz vilja. Rómverjar spyrja ok hvat Metellus hefz at ok þikkir þeim þat feginsaga er hann 25 hefir tamit herinn eptir síðvenju hinna fyrri höfðingja. ok er þeir höfðu þetta sannfrétt þá offra þeir fórnir goðunum í Rómaborg því at þeir höfðu áðr verit mjök ræddir um þenna úfrið. Jugurtha konungr njósnar enn um ef Metellus sendir nokkura menn frá herinum ok ætlar þegar 30 at veita þeim áhlaup. stundum ljóp hann á Metellum, enn

---

1 Bomilcar > Bolmírk.   6 runnu < runnuz.   7 Numide
 > numídie.   9 Numidis > Numídijs.   12 Numidarum >
 numídiortū.   (14 enginn = enginn.)   17 Metello > Metellū.

stundum á Marium, stundum á þá er eptir fóro: enn þegar við þeim var snúiz þá flýðu þeir því at þeir váro svá skjóttir at enginn hundr né maðr tók þá. litlu síðarr verðr Jugurtha varr við at Marius ferr til vistakaupa í eitt
 5 hérað er heitir "jtaron". Jugurtha ferr nú þangat með miklu herliði. enn er Rómverjar verða þessa varir hlaupa þeir í borgarhliðin ok verjaz þaðan. ok sem bardaginn tekz þá eggjar Jugurtha borgarmennina at þeir skulo sláz á bak Rómverjum 'ok ef þér gerit svá þá freálsit þér alla
 10 'oss'. enn þat þorðu borgarmenn með öngu móti. nú gerir Marius svá harða hríð at allir runnu fyrir honum — — — til Zamam. þersi borg stóð á sléttum ok var meira vígi í múrinum enn í grundvelli borgarinnar. í þessi borg var gnótt manna, vista ok vápna. Metellus setz um borgina
 15 með her sinn. hann setr höfðingja yfir hver d manna. þeir sækja nú fast at borginni með alls kyns vígvælum. enn borgarmenn færðu ofan á þá grjót ok helltu þar með biki ok brennusteini ok skutu á þá logandi staurum. margir menn urðu ok særðir með handskoti ok öðrum skotum
 20 ok jafn-mikill háski var þeim er nærr gengu sem hinum er fjarri váro. enn þó skilduz þá deigir frá dugandis 460 mönnum.

19. Frá bardaga Jugurtha konungs ok Rómverja. Á þeim tíma er sem mestr var bardaginn við Zamam kemr
 25 þar konungurrinn Jugurtha með fylktu liði sínu á þá úvara er geymdu borgarhliðanna. Jugurtha hljóp þegar á þá ok braut virkisshliðið ok gekk inn í herbúðirnar. tóku þá sumir Rómverjar frá enn sumir dugðu. var þar mart manna drepit ok sært. enn xl af þessum fjölda ljópu upp
 30 á haugh einn ok vörðuz svá at hvern af Numidis sem á þeira fund kom þá dó skjótt. enn er Metellus berst sem

1 fóro > v. (3 enginn = enginn.) 12 Zamam > ta-
 mañfam. 23 Jugurtha > Jeurto. 24 Zamam > tamañfam.
 29 xl > lx. fjölda +. 30 Numidis > Numidys.

djarfligaz þá sér hann á bak sér flóttu sinna manna. hann sendi nú til herbúða Gaium Marium með sínar sveitir ok það þá hjálpa Rómverjum svá at þeir yrði ægi sigraðir. Marius gerir skjótt þetta boð. finnr Jugurtha þá ægi fyrr enn herrinn kemr at þeim, ok varð þeim seint at hlaupa 5 yfir dikit. taka nú undan hverr sem mátti. sumir váro drepnir í dikanu enn sumir ljópu millum herbúðanna í þröngina ok váro þar drepnir. enn allir þeir sem lífit þágu flýðu með Jugurtha konungi. Metellus hvarf frá borginni þegar er náttaði ok fór þá til herbúða sinna. ok 10 um daginn eptir skipaði hann herinum þar fyrir herbúðirnar sem á var laupit ok skipti höfðingjum til at gjeta hliðanna. en hann ferr til borgarinnar ok berst þar. enn annan dag eptir veitir Jugurtha áhlaup til herbúðanna ok verðr þar snarpr bardagi. Metellus sækir fast at borginni ok svá 15 váro hans menn ákafir at þeir váro gjarnari at særa aðra enn at hlífa sér. enn þá er nokkut hlé varð á bardaganum þá sá borgarmenn hvar riddararnir börðuz við herbúðirnar. þá glödduz þeir mjök ok þóttuz vita at þar var konungr þeira. ok er Marius sá gleði þeira lét hann minnka 20 sóknina ok lét þá skynja hvat er þeim lysti. síðan lét hann bera stiga at borginni ok gekk þar upp með marga menn. enn er borgarmenn sá þetta bera þeir á þá stórgjót ok brutu stigana: váro þar sumir lamdir enn sumir drepnir ok snöru við þat frá. Metellus sér nú at þat var 25 ekki ráð at sitja lengr um þessa borg ok svá þat at hann kemr öngum bardögum á við Jugurtham nema með áhlaupum. sneri hann nú frá borginni ok setr sína menn í aðrar borgir er hann hafði fyrr unnit. hann sendi ok menn til Bomilcar er mestr trúnaðarmaðr var Jugurthe með miklum 30 fægjöfum at færa honum hann annat hvárt lífs eðr dauðan. Metellus fær skjótt snúit hans lyndi því at hann var bæði

2 sendi > fneríz. 10 náttaði > mornadí. 13-14 annan dag eptir <. 30 Bomilcar > bolmílk.

áhlýðinn ok svikmall ok því tekr hann með þeim orðsend-
 ingum. ok einn tíma talar hann með Jugurtham konung
 ok spurði hvárt honum sýndiz æigi ráð at hann gjæfiz
 upp í vald Rómverja 'ok hafit þér nú fengit úsigr í mörgum
 5 'orrostom ok mart fólk drepit ok hertekit fyrir yðr ok
 'eytt víða landit'. konungr hlýðir á fortölur hans ok sendir
 menn til Metellum ok vill gefaz í hans vald. Metellus
 stefnir þá at sér höfðingjum sínum ok hinum beztum
 mönnum. var nú þat ráðit at Jugurtha skal senda Metello
 10 M punda silfrs, ef hann vill þá sættaz, ok alla þá fila,
 sem hann á, vápn ok hesta. þetta görir Jugurtha í stað.
 Metellus býðr öllum grið ok frið þeini er honum á hönd
 vilja ganga ok ero þeir allir leiddir bundnir á hans fund
 í Provinciam enn sumir flýðu í Mauritaniam til Bocchum
 15 konungs ok vildu æigi ganga á hönd Metelli. — — —
 nú sér Jugurtha sik ræntan mönnum ok vápnum ok miklu
 fé. hann hugsar nú sinn skaða. svá minniz hann ok hvern
 skaða hann hefir gört Rómverjum ok frestar fyrir þann 461
 ótta marga daga at ganga á hönd Metello, enn æigi
 20 treystiz Jugurtha at halda bardaga ok ljet fallaz ór konung-
 dóminum ok í þrældóm ok þóttiz nú ósynju eytt hafa
 miklum styrk er hann hafði þá upp gefit: ræðr þat ór at
 ganga æigi á hönd ok vill halda upp orrosto eptir öllu
 sínu megni.
 25 20. Frá Metello consule ok Gaius. Nú berr þat til
 tíðinda í Róm at þá er at skiptingardögum kom tóko
 þeir Metellum til consulem, skal hann ok hafa einn allt
 Numídiam. Gaius Marius fór þenna tíma í þann stað er
 Utica heitir ok færir þar guðunum fórnir ok leitar eptir
 30 um örlög sín. en guðin sögðu honum at yfir hann skyldi
 ganga mart ok ógurligt ok mjök ágjætligir lutir ok hann

10 M = M (< cc þúsunda). 14 Provinciam > numanciam.
 Mauritaniam > mauritaníam. Bocchum = bochū. 25 Me-
 tello consule > Metellū cōsulē. 29 Utica > utae.

mundi langt um framm verða alla sína ættmenn. Gaius var ekki af miklum ættum. hann styrkiz nú mikit af fyrirheitum guðanna ok treystir þegar sem mest á allar hamingju-raunir ok ganga honum allir lutir farsælliga. honum kom ok í hug at beiðaz at verða consul, þóttiz hann til þers 5 vera val fallinn bæði fyrir sakir vits ok allrar atgörvi. hann var ok mikill bardagamaðr ok hinn spakasti at viti. hann þoldi vel vás ok erfiði ok á allar íþróttir var hann hinn röskvasti. ok þegar hann hafði fengit riddaranafn af Rómverjum þá görðiz hann öllum hugþekkr bæði sakir 10 mildi ok fræknleiks. enn æigi hafði hann enn áræði til borit at beiðaz at verða consul. enn nú sakir þers at guðin höfðu honum vísat til þeirar tignar þá vill hann ok freista at hann fái hana: biðr nú Metellum orlofs at fara til Róms. enn þótt Metellus hefði ærinn manndóm 15 þá hafði hann þó þann löst sem flestir tignir menn hafa at hann vildi seálfan sik mestan ok mælti 'ek vil minna þik á at þú hefir æigi burði til at beiðaz slíks'. nú reiddiz Marius ok þótti Metellus forsmá sik: lastar nú jafnan Metellum fyrir höfðingjum ok hann skyldi löngu hafa 20 unnit Jugurtham 'enn nú dregr hann einart undan sakir 'atferðarleysis Metelli'. enn mörgum þóttu hans orð sannlig vera. í herinum var sá maðr er hét Gauda son Mastanabalis sonar Masinisse. þenna hafði Micipsa annan til arfs leitt ok var sjá drjúgum hálf-ærr. hann beiddiz at sitja í 25 há sæti hjá Metello en hann vildi þat með öngu móti. þenna mann eggjar Marius til at hrópa Metellum, enn sagði hann vera vel til konungs fallinn ef Jugurtha væri drepinn enn þat mundi skjótt verða ef hann yrði consul. Gauda gerir sem hann var beðinn. Marius lokkar ok 30 Rómverja til at skrifa til Rómaborgar sakir Metelli enn

23 Gauda > Gaida. 23-24 Mastanabalis > Manastabile.
 24 Masinisse > Massimisse. Micipsa > Missipfa. 28 sagði >
 segdi. 30 Gauda > Gaida.

beiddiz at Marius væri görr consul. þetta líkaði mörgum val ok fluttu hans mál því at lýðrinn var gjarn til nýjungarinnar. Jugurtha býz nú til bardaga ok eflir borgir sínar at veggjum ok múrum. hann lætr ok búa vápn sín
 5 ok kaupir hvar sem hann kann at fá ok vildi fyrir hvern mun hrinda af sér þessum úfriði. hann freistar enn með féboðum þeira er í borgunum sitja ok eflir nú sinn styrk eptir öllum mætti.

21. Frá Jugurtha konungi ok Rómverjom. capitulum.
 10 Sú borg er Vaga heitir gekk fyrst undir Rómverja. til hennar ferr Jugurtha með her sinn ok býðr borgarmönnum fé. enn þó at þeir væri þjónostumenn Rómverja þá var þeim þó vel við Jugurtham ok ljetu lokkaz ok sóru honum 462 trúnaðareiða. ok hinn þriðja dag frá því er eiðarnir váro
 15 svarðir þá var heilagt haldit um allt Numidiam. Numide bjóða þá til sín þeim er kastalann byggja ok svá sjálfum greifanum er Turpilius Silanus hét, ok á þessu boði váro allir Rómverjar drepnir hvar sem staddir váro utan Turpilius einn. enn alþýðan er vissi þetta ráð... þótti sá fremstr
 20 er verst gat gert Rómverjum. enn rómverskir riddarar er sá þenna atburð vissu æigi hvert þeir skyldu flýja. svá váro Numide grimmir at þeir ljetu öngvan lifs undan ganga af Rómverjum nema Turpilium. enn þat er æigi greint með hverjum hætti hann komz undan, enn hitt er
 25 skrifat at honum þótti betra ljótt lif með löngu ámæli enn deyja sæmiliga með sínum kompánum. ok sem Metellus spyrr þetta verðr hann bæði hryggr ok reiðr. um kveldit eptir sólarfall kallar hann út ór herbúðum allt þat lið er með honum hafði verit um vetrinn: enn þat váro vi ok

9 Jugurtha > Jugurto. 10 Vaga > vacka. 15 Numide (< Numverjar Ⓞ 595 A: ener num uersku haofðingiar. — þeffer skulder uoru numuersker) > Romverjar. 17 Turpilius Silanus > tþullús silanus. á (= a) < at. 18-19 Turpilius > tþullus. 22 Numide > Numídie. 23 Turpilium > tþullús. 29 vi o: 6000.

de lx ok vi menn; hann hafði ok Numidas með sér þá sem honum á hönd höfðu gengit. Metellus bað þá búaz sem skjótaz ok fóro alla náttina sem mest máttu þeir, ok um morgininn koma þeir á nökkura litla hæð. Metellus talar þá fyrir liðinu ok biðr þá vel framm ganga. hann skipar 5 nú riddörum sínum til atgöngu: lætr Numidas fyrst riða ok þar næst gangandi menn ok hafa ekki merki fyrr enn hann býðr þeim. borgarmenn ætla aptr at lúka borgarhliðum. enn Metellus ok hans riddarar geta fyrri tekit hliðin, slá nú upp merkjum ok æpa heróp, drepa nú alla 10 utan þá er flýðu í heilög hof undan — einn veg váro drepnir karlar sem konur ok svá börn enn fæit allt tekit at herfangi. Turpilius greindi nú svikin öll ok hversu hans kompánar váro drepnir. enn at síðarstu var greifinn hálshöggvinn ok var hann ættaðr af því héraði er La- 15 tium hét.

22. Hér segir frá Jugurtha konungi ok Rómverjum. capitulum. Þat er sagt at Jugurtha hafði grun á Bomilcar frænda sínum fyrir þat er hann hafði eggjað hann handgöngu við Rómverja. enn Bomilcar sat um konung bæði 20 nátt ok dag því at hann hugsaði at hann mundi sæta afarkostum ef hann kjæmi æigi fyrri sínum svikum framm. enn þessi svikræði vóxu honum í augu ok tók þann mann til samlags með sér er Nabdalsa hét, ágjætan mann ok vinsælan við alþýðu: hann var ok fyrir herinum jafnan 25 er Jugurtha var æigi við. þeir kveða á með sér hvern dag þeir skyldu svíkja konunginn. ok er þeir finnaz hræddiz Nabdalsa glæpinn. enn Bomilcar harmar í hug sér er hann kom æigi svikunum framm. hann sendi nú bréf Nabdalsa ok bað hann æigi vera svá hverflyndan. enn er 30 bréfin komu var Nabdalsa kominn í sæng. hann gat æigi

1 de lx > d'. xl. Numidas > Numidies. 6 Numidas > Numíde. 13 Turpilius > Tpullíus. 15-16 Latium > laeto ~ laicio. 17 Jugurtha > Jueurto. 18, 20, 28 Bomilcar > bolmískar, Bolmískar.

út lesit fyrir svefni er mjök sótti at honum. einn hans
þeónostumaðr gekk í því inn í tjaldit ok tók upp bréfit
er niðr var fallit ok las. ok sem hann skildi at konunginum
váro þersi svik hugut fór hann þegar ok sagði honum
5 þetta vælræði. ok sem konungrinn vissi þetta lét hann
drepa þá menn alla er í þersum svikum höfðu verit með
Bomilcar ok Nabdalsa ok svá sjálfa þá ok leiddi svá
öðrum at svíkja sinn lánardrottin. þaðan af var Jugurtha
aldri óttalauss svá at nálíga var hann hálf-ærr fyrir hræzlu 463
10 sakir.

23. Frá Metello ok Mario ok Jugurtha konungi. capi-
tulum. Metellus sér nú at þrotin var sú ván at Bomilcar
mundi Jugurtham af ráða. gefr hann nú orlof Mario at
flytja sitt mál við Rómverja. enn þeir tóku hvárstveggja
15 orðum vel. enn þó fannz þat á at allir váro meirr sinnaðir
Metello enn Mario utan sá höfðingi er hét Titus Mancinus
Manlius. ok þat varð loksins at hann ræð með rangindum ok
þrældóm at Mario var gefit consulatus ok Numidia til stríðs
móti Jugurtha konungi. enn þagat hafði áðr verit ætlaðr
20 sá consul er hét Marcus Decius Paulus. Nú er frá því
at segja at Jugurtha hefir týnt flestum hinum beztum
sínúm höfðingjum: suma hefir hann seálfr látit drepa, enn
sumir flýja fyrir ótta sakir frá honum því at enginn vissi
hvært hann vildi flýja eða berjaz. enn hvernveg sem hann
25 fór þá var honum í móti skapi. Metellus flytr nú her
sinn í mót Jugurtha. ok þegar er þeir finnaz tekz þar
orrosta hin snarpasta ok sú fylking sem Jugurtha hafði
tók val við, enn allir aðrir flýðu. enn er konungr sér
þetta þá flýr hann ok treystuz Numide meirr fótum enn
30 vápnum. þeir flýja í eina sterka borg er Thala heitir.

7 Bomilcar > bolmíkar. 11 Jugurtha > Jugurto. 12
Bomilcar > bolmíkar. 13 ráða = r. 16 Mancinus >
mañíús. 18 consulatus > ofulatú. 23 enginn = engín.
29 Numide > Numíde. 30 Thala = thalá.

Metellus sótti eptir þeim mikit torleiði ok margar torfærur landsins ok lét þar í marga rökva drengi. enn þó um stöðir kemr hann framm til borgarinnar Thale at þeim úvörum. ok er Jugurtha vissi þetta treystiz hann æigi at halda bardaga við Rómverja ok flýði um náttina ór borginni 5 með allt þat fé er hann komz með ok hafði hvergi haldanda hug utan fór sem einn kaupmaðr því at hann trúði illa landsmönnum ok ætlaði svá at forðaz óttann at enginn skyldi vita hans náttstað. nú sem Metellus sér at borgarmenn ero búnir til bardaga leggr hann til með sinn her 10 ok sitr um borgina xl daga. hann lætr gera til hjól með-járn ok hleypir því at borginni ok brýtr svá veggina. ok er höfðingjar borgarinnar sá hana unna fara þeir í konungshallina ok bjóða þangat öllu stórmenne ok gera sik þar víntrukkna, bera síðan at eld ok brenna sik þar inni í 15 hallinni. enn Metellus náir borginni ok fær hann þar hit mesta herfang. setr hann nú sína menn yfir borgina.

24. Frá Metello ok hans mönnum ok af Jugurtha konungi. Á þessum tíma komu sendimenn til Metellum ór þeirri borg er Leptis heitir ok báðu hann fá sér til 20 landvarnar nokkurn höfðingja í móti vikingi þeim er herjaði á þá ok Amilcar hét. þersi borg gekk undir Rómverja þá er Lucius Calpurnius stýrði Rómverjaher. Metellus sendi nú til þeirrar borgar iiij flokka ok þann höfðingja fyrir er Gaius hét. þersi borg var fyrst gör af 25 Sidoniis ok var þar góðr friðr milli borganna. tveir firðir ganga inn sinum megin staðarins hvárr. þeir heita Sirtes. þat er yzt í Africa. í þenna tíma váro Carthagoborgar menn ríkastir í Africa. Cirenenses-menn váro áðr ríkastir. þeir áttu miklar deilur um ríkit, Carthagomenn ok 30

7 hug = hug (∞ hus). 8 enginn = engín. 18 Jugurtha > Jucurto. 20 Leptis > lepis. 22 Amilcar > almíkar. 23 Calpurnius > Calpneus. 26 Sidoniis > fýdonis. 27 Sirtes > Cirtes ~ Circes. 28 Africa = affrica. Carthago = cartago. 29 Africa = affrica. Cirenenses > Cirentes. 30 Carthago = Cartago.

Cirenenses ok váro með þeim miklir bardagar bæði á sjó ok á landi ok höfðu ymsir sigr. enn síðan sættuz þeir ok skiptu með sér ríkinu ok hlutu Carthagomenn meira enn Cirenenses minna. Enn er Jugurtha hafði látit
 5 borgina Thalam þá sá hann lítinn sinn styrk at rísa í 464 móti Metello. flýði hann þá til þeira þjóða er Getulí heita. þeir váro grimmir ok vissu lítit skyn á Rómverjum. þeim skipaði Jugurtha undir merki sitt. hann gaf fé vinum ok frændum Bocchi konungs til liðveizlu ok hann sjálfr
 10 ferr til hans ok biðr hann liðsinnis á móti Rómverjum ok tjár fyrir honum allan vanda síns máls. Jugurtha konungr hafði áðr átt orrosto við Bocchum konung. ok nú búaz konungarnir til orrosto móti Rómverjum ok ætla at sækja kastalann Cirtam. enn Metellus flýr æigi ok æigi ferr
 15 hann í móti heldr býr hann her sinn til orrosto ok ætlar at berjaz í móti Numidis ok setr herbúðir sínar skammt frá kastalanum. Metellus spyr nú at Marius hefir fengit consulum ok fær honum þetta svá mikils at hann leggz nálíga í rekkju ok fyrir þá sök mest at þá var drjúgum
 20 unninn sigrinn. enn nú þótti honum illt at hætta liði sínu í háska ok vinna sigr fyrir aðra. hann sendir nú menn til Bocchum konungs ok bað hann vera sinn vin ok annarra Rómverja. Bocchus konungr tók þat með þökkum ok sagðiz gjarna vildu vera vin Rómverja. liðr nú svá framm
 25 stundin.

25. Frá Marius ok hans fortölum. Nú hafði Marius tekit tignarnafn, sem fyrr var sagt, meirr eptir ákafa lýðsins enn réttindum. hann var harðr maðr ok grimmir ok kveðz þetta tignarnafn hafa kúgal af Rómverjum öllum
 30 ok marga luti aðra mælti hann til þeira grimmlíga. hann

1 Cirenenses > cirenté. 3 Carthago = Cartago. 4 Cirenenses > cirenfes. 6 Getuli > Getule. 9 Bocchi = bochi. liðveizlu = lið ueftzlu. 12 Bocchum = bochum. 13 ætla > ætlar. 14 Cirtam ∞ circum. 16 Numidis > Numídíjs. 22 Bocchum = bochū. 23 Bocchus = Bochus.

býr nú her sinn út í Numidiam á hendr Jugurtha konungi. margir váro fúsir til at fylgja Mario einkum fyrir sakir örleika hans ok allrar annarrar atgörví. þá var skoraðr herrinn ok reiknað manntal. hann kvaddi þá húspings ok talaði fyrir lýðnum á persa leið 'heyrit þér hinir kurteisu Romani, margir 5
'biðja sér tignarnafna enn ero þó þorparar at eins eðr ráns-
'menn. þat byrjar þeim er höfðingjar vilja vera at vera röskir
'af fenu enn grimmir sínum úvinum. vær höfum nú yfrit
'herlið ok skyldum vær þers njóta. hafa Rómverjar ok jafnan
'verit grimmir ok snarpir áræðiss. látum Numidas þat segja 10
'eiga at vær kunnim vel at berjaz ok ætlum oss sigrinn
'enn ægi þeim er eptir oss koma. miðlum nú ekki várum
'úvinum né eitt af várri sæmd. enn ærit langt er nú talat
'fyrir svá röskum mönnum sem þér erot'. ok sem Marius
hefir lokit sinu örindi þá fann hann at hugir manna höfðu 15
harðnað ok æ sem hvatligaz býz hann í Numidiam. ok er
hann kom fekk Publius Rutilius honum í hendr þann her
sem haft hafði Metellus. enn Marius setr þann höfðingja
yfir herinn er Aulus Manlius Crassus hét. Metellus hafði
brott flýit ór augskýn Marii ok vildi ægi sjá þá hluti er 20
eyrun mega ægi bera at heyra. Marius fór "íeitt háð
er vtíka heit" ok lét þar ræna fè öllu enn drepa hvert
mannsbarn. Enn er Metellus kom til Rómaborgar var
þar val við honum tekit enn þó ægi svá sem hann hugði,
ok er niðr hafði lagz sú hin mikla öfund er þeir höfðu 25
haft til hans fyrir aflutning Marii þá var hann kjærr
öllum mönnum bæði ríkum ok fátækum. Marius geymdi
vel sinnar sveitar ok stillir hina hörðu enn herðir hina
blautu. hann njósnað um ferðir Jugurthe konungs ok
hans manna. reyndiz þat jafnan at hann var bæði vitr ok 30

10 Numidas > numídie (∞ nunnídie).

17 Publius Rutilius

> puplíus vtílf.

19 Aulus > paul'.

harðdrægr. Jugurtha ok Getuli veita opt Rómverjum stórar árasir. ok við kastalann Cirta berjaz þeir Marius 465 ok konunggrinn Jugurtha ok komz Jugurtha þar svá nauðuliga undan at hann lét öll vápn sín ok var þá enginn 5 kostur á at berjaz við hann. ok eptir þenna hinn fagra sigr ferr Marius til þeirar borgar er "vacca" heitir, er ríkur var ok fjölmennuz í öllu Numidia, ok vann hana. hann vann ok margar borgir aðrar ok síðan sneri hann til þess kastala er Capsa heitir. hann var torsóttligr. þenna 10 kastala reisti Hercules Libis. þangat var mikit torleiði xxx mílna ok hlífði þat mest at menn þorðu varla fyrir ornum þeim sem þar ero at sækja kastalann. þar náði ok æigi vatni. enn þat er "natura" höggormsins at vera æ því grimmari sem hann þyrstir meirr.

26. Hér segir af Marius ok Rómverjom. Marius 15 girniz nú mjök til at vinna þenna kastala því at hann var klókr maðr til bardaga. þessi kastali var sterkari enn borgin Thala er Metellus hafði unnit. Marius leitar nú til með öllum vælum ok um síðir fekk hann unnit kastal- 20 ann ok lét drepa þar nálíga hvert mannsbarn enn tók of fjár í gulli ok í brenndu silfri ok dýrðligum klæðum. verðr hann nú stórum ágjætr af þersum sigri er hann hafði unnit svá sterkan stað at enginn fekk unnit áðr enn hann. ok eptir þenna sigr vann Marius marga kastala þá 25 sem æigi váro upp gefnir; sumir váro brenndir. svá mikil hræzla stóð hans úvinum af honum at allir óttaðuz hans nafn. hann ferr nú til þess staðar er æigi var auðveldligri at vinna enn Capsa. skammt frá ánni Mulucha er skilr ríki konunganna Jugurthe ok Bocchi er fjall eitt 30 ok veggr hárr umhverfiss enn sléttur miklar um utan ok var sterkara vígi fjallit seálfst enn nökkurr borgarveggr

2 Cirta ∞ circa. 4 enginn = engín. 10 Libis (Libys)
> libies. 21 of = of. 23 enginn = engín. 28 Mu-
lucha > mucka. 29 Bocchi = bochi.

því at þat var furðuliga hátt ok einn veg mátti at komaz. þetta vígi vildi Marius gjarna vinna því at hann vissi at þar mundu vera miklar fêhirzlur Jugurthe konungs. enn borgarmenn höfðu fyrir gnótt vâpna ok vista. Rómverjar gerðu sér víða fleka ok báru upp í þröngina. enn borgarmenn veltu ofan á þá stóru grjóti ok logandi eikisúlum ok stóð þar Rómverjum af svá mikill háski at sumir váro lamdir enn sumir drepnir sumir flýðu frá í brott. Marius færð nú áhyggju marga daga hvárt hann skyldi frá hverfa eða treysta enn meirr á hamingjuna. í því bili kom þar 10 einn riddari "er láger h". hann hafði komit til hans í Numidia. hann fór annan veg frá herinum til árinna at taka vatn. hann sér í berginu at þar váro steinar sem triza væri gör. hann gengr stein af steini upp í bergit ok sér hann þá víða ok var ekki til handafestis en hann 15 vildi gjarna fara lengra. hann sér millum steinanna hvar trê eitt stóð, er ilex heitir, mikit ok kvíslótt [ok hanga sumar limarnar niðr enn sumar greinaz út í frá ij megin. hann fær náð limunum ok skreiðiz svá ýmiz upp með berginu eðr með trênu. hann komz upp á bergit ok sá 20 at þat var slétt ofan enn Numide váro allir öðrum megin á kâstalanum ok gá ekki um þetta. nú ferr hann hinn sama veg aptr til liðs Marii ok segir honum hversu háttað var. ok þegar sem Marius vissi þetta þá velr hann af liði sínu "v" lúðrsveina ok setr fyrir þann "höfðingia 21 "er líges h" ok bað þá alla hlýða hans ráðum. "Liges" bað þá alla vera skólausa ok hatlausa enn hafa skjöld ljettan ok nûmverskan af húðum görvan á millum herða ok þar með sverð. "Liges" tók í móti þeim sem úfræknari váro ok bar vâpn þeira ok önnur plögg. ok er þeir kómu 30

3 fêhirzlur = fêhrdzlur. Jugurthe > juġthi. 17 ilex > vlex.

21 Numide > numidie. 22 á kâstalanum > árinna. 25

v (v: 5000) < v. 28 nûmverskan > romulkan (⊙ 141¹⁵)

30 bar > baru.

upp á bergit þá setja þeir upp merki sitt ok slá upp 466
herópi miklu. enn Numide vita ægi hverju gegndi er
þeir sá Rómverja nær alla laupa þar vápnaða: slær nú
ötta á þá. enn Marius sækir nú at ákafliga ok getr brotit
5 allar vælar þeira: komaz þeir svá upp á bergit ok drepa
hvert mannsbarn, einn veg konur sem karla ok svá börn.
Marius verður nú af þessu verki stórum ágjætr er hann
hafði unnit svá sterkan stað sem enginn hafði sik fyrr
til borit. hann tók þar ok mikit herfang í gulli ok brenndu
10 sylfri ok dýrligum klæðum. Ok í þenna tíma er Marius
hafði unnit kastalann kom af Róm sá maðr er hét Lucius
Silla. Marius hafði sent hann at samna liði af því héraði
er Latium heitir. Lucius var af hinum beztum ættum í
Róm, enn þó váro hans ættmenn flestir drepnir fyrir
15 sakir öfundar annarra manna. Lucius var góðr klerkr
bæði á látínu ok á girzku. hann þoldi val vökur ok erfiði.
hann hafði þá nafnbót er questor heita. öll ráð hans
sneruz honum til hamingju þar til er hann hélt bardagha
við Rómverja sjálfa. hann var djúpsær ok vitr ok undir-
20 hyggjumaðr mikill. enn þá luti sem hann hefir gert veit
ek ægi hvárt meirr er skammsamligt at heyra á eðr frá
at segja. ok er hann kom í Africam þá er hann úkunnr
flestum mömmum þar ok nýrr til orrosto. hann var þegar
áhyggjufullr um sína sýslu ok atferð. enn ekki var þat
25 hans "natura" sem margir ríkir menn gera at ámæla her-
togum eðr öðrum höfðingjum. af slikum íþróttum varð
hann kjærr Mario ok öllum mönnum öðrum.

27. Frá bardaga Marius ok Jugurtha konungs. Frá
því er nú at segja at Jugurtha hefir látit kastalann Capsam.
30 hann skrifar til Bocchum konungs ok biðr hann liðveizlu

2 Numide > numídie. 8 enginn = engín. 13 Latium >
lato ~ laico. 17 questor (quaestor) = questr. heita < heitir.
22 Africam = affricam. 28 Jugurtha > Jugurto. 29 Capsam
> kaplan. 30 Bocchum = bochū. liðveizlu = liðveitzlu.

ok heitr honum þriðjungi af Numidiaríki ef hann vildi í móti rísa. Bocchus konungr verðr enn lokkaðr til með fégjöfum ok samnar nú miklum her Maurorum. ok sem konungarnir hittaz ráðaz þeir í móti Mario. Mauri, Numide ok Getuli fylkja ekki, heldr blaupa þeir riðlum á þá ok berjaz sem 5 ákafaz. enn Rómverjar hinir fornu ok hinir nýju taka röskliga við ok stóðu fast ok var mikit mannfall í hvárra- tveggju liði. váro Rómverjar hálfu færi enn þó berjaz þeir röskliga. verða Rómverjar þó nokkut forviða ok hopa undan á einn hól ok tóku þaðan við röskliga. var nú 10 hin ákafasta orrosta ok féllu nú margir Mauri ok Getuli, enn Numide flýðu nokkurir. enn þó sömnuðuz saman margir Mauri ok gera enn mikla atsókn. þeir váro grimmir ok miklir bardagamenn. fellr nú mart manna af Rómverjum. enn með því at þá gerðiz myrkt af nátt þá urðu þeir 15 at hetta hvárt er þeir vildu eðr ægi ok fóro Numide nú til herbúða sinna ok ljetu kynda stóra elda. í herbúðunum. myrkt var mjök úti af nátt. Marius sér nú til eldanna ok gleðz nokkut í huginum. hann biðr alla sína menn vápnaz ok svá gera þeir: sækja nú at með ópi ok eggjan. 20 enn Numide váro ölmóðir ok vöknuðu ægi við góðan draum ok váro þeir drepnir nær allir enn þeir flýðu sem lífit þágu. Marius tók þar mikit herfang í gulli ok silfri ok fásenum dýrgripum. enn Jugurtha konungr flýði á eyðimerkr ok forðaðiz svá Rómverja. Marius varð af þessi 25 orrosto stórum ágjætr er hann sigraði svá mikinn her með fámenni, því at í öngum bardaga varð jafn-mikit 467 mannfall þeim er í Numidia hafði bariz verit. Nú ferr Marius til sjóborga þeira er hann skyldi hafa vetrsetu í. Marius stýrði val herinum bæði í þeim orrostom er hann 30 hélt við Jugurtham ok mörgum öðrum. hann sparði ægi

2 Bocchus = Boch'. 4, 12, 16, 21 Numide > Numíðfe, numíðie, numíðie. 28 þeim > þeir.

við sik erfði, vás ok vökur er hann var við tamdr um framman aðra menn.

28. Frá orrosto Marii ok Jugurthe konungs. Nú kom Marius at þeim kastala er Cirta heitir ok fyrr var getit. 5 þat var iijj náttum eptir bardagann. þá komu njósarmenn til hans er sögðu honum með sannindum at Jugurtha ok Bocchus konungr ætlaðu at halda meðr hann orrosto ok at þeir höfðu nú saman dregit mikinn her Maurorum, Numidarum ok Getulorum manna ok mundi at morni þar 10 koma. ok er Marius spurði þetta býr hann herinn til orrosto ok biðr alla menn liggja með vápnum um náttina. ok um morgininn er vígljóst var vorðit kveða við lúðrar: riða nú Mauri framman ok þar á Rómverja sem Lucius Silla var fyrir með riddaraliðið. þar mátti seá mörg stór 15 högg er þessi hinn ungi maðr Silla veitir ok hans kompanar. enn Mauri váro miklu fleiri. þar var ok sjálfr konungrinn Bocchus. Mauri váro ok góðir bogmenn ok þar af fá menn Silla mikinn háska. á vinstra fylkingararm Rómverja sækja Getuli. þeir váro miklir bardagamenn ok 20 vel vápnaðir. fyrir þeim var sá höfðingi er Volux hét; hann var son Bocchi konungs laungetinn. Numide með konunginum Jugurtha sóttu þar at sem fyrir var sjálfr Marius consul með meginherinn. verðr nú hin ákafasta orrosta með miklum vápnaburð ok skjótum dauða margra ágjætra 25 manna. Silla gekk hart framman svá at fylkingar Bocchi konungs bognuðu fyrir. ok sem þetta sér konungrinn Jugurtha riðr hann framman á Rómverja ok höggv niðr á ij hendr menn ok hesta. hann kallar er hann sá sína menn flýja undan Rómverjum ok Silla 'ófyrrisynju flýit þér því 30 'at meðr þessu mínu sverði fellda ek Marium'. hann hélt

3 Marii > Mario.   7 Bocchus = bochus.   9 Numidarum
> Numídiarū.   17 Bocchus = boch'.   20 Volux > valing'
~ valmg'.   21 Bocchi = bochi.   Numide > Numíde.   25
Bocchi = bochi.

upp alblóðgu sverðinu: meðr því hafði hann drepit einn höfðingja Rómverja er hét Marienus. viðr þessi orð Jugurthe dvínaði atsókn Rómverja enn Mauri ok Getuli dirfðuz í atsókninni ok riðu framm á vinstra fylkingararm Rómverja. enn þar var sá höfðingi fyrir er hét Aulus Manlius. 5 svá dirfðuz Numide í atsókninni at Rómverjar flýðu áðr enn sjálfr Marius kom til. ok er Rómverjar sá höfðingja sinn heilan treysta þeir hamingjunni ok herða hugina meðr eggjan Marii: taka þeir nú at berjaz með öllu aflu. Silla ok Marius gengu svá hart framm at allir hrukku 10 fyrir ok litlu síðarr flýðu allir Mauri ok Numide enn Getuli héldu upp orrosto ok görðu Rómverjum allharða hríð. enn þó um síðir flýðu þeir fyrir sakir liðsmunar. konungrinn Jugurtha var einn eptir millum sinna úvina ok barðiz svá röskliga at enginn þorði at honum at ganga 15 því at hann klauf í sundr bæði menn ok hesta. enn sakir mæði varð hann at flýja. Silla rekr nú flóttann. þar varð svá mikit mannfall at á xxx mílna var svá þakit af mannabúkum at hvergi mátti á berri jörðu ganga enn allir dalir váro fullir af mannablóði. Silla fekk af þessum 20 bardaga mikla frægð ok setti Marius hann næstan sér at öllum metorðum sem makligt var. Marius tók nú mikit herfang í gulli ok gripum ok góðum vápnum.

29. Hér segir af Marius ok Bocchus konungi. Eptir 468 þenna bardaga ferr Marius í Cirtam sem hann hafði áðr 25 ætlað. ok litlu síðarr komu þar sendimenn Bocchi konungs til herbúðanna at hitta Marium ok sögðu honum kveðjo Bocchi konungs ok þat með at hann vildi vera vin Rómverja þaðan af ok fríða svá fyrir ríki sínu ok sonum sínum. Marius tók þessu val ok sendi Lucius Silla ok 30

---

5 Aulus > pauluf. 6, 11 Numide > Numidie, Numidí.
 15 enginn = engín. 24 Bocchus = Bochuf. 26, 28 Bocchi
 = bochí, bochi.

Aulum Manlium til Bocchum konungs at binda frið við hann. enn er þeir komu þar tók konungr æfar val við þeim ok bundu sættargörðina. eptir þetta fóro þeir Silla aptir með ágætum gjöfum. Jugurtha konungr fréttir nú
 5 at Bocchus konungr mágr hans hefir snúiz til vináttu við Rómverja. hann gerir enn sem fyrr at hann lokkar til vini konungs at telja þat fyrir honum at hann haldi vináttu sinni við Jugurtham. þeir sömu sneru hug Bócchi konungs frá vináttu Rómverja at sinni. Á þessi tíð býr Marius
 10 her sinn til at vinna einn sterkan turn, er Jugurtha átti, ok var þar at um hrið. enn um síðir gat hann unnit turninn. nú hugsar Bocchus konungr enn sitt ráð ok sèr at honum veitir þungt at berjaz við Rómverja ok hann hefir látit fyrir þeim mikit lið: ræðr nú þat af at hann
 15 sendir Rómverjum "xxx." manna með mikit fè at gera frið við þá. enn Getuli komu at sendimönnum ok ræntu þá öllu því góðsi er þeir skyldu Rómverjum fært hafa, enn þeir komuz nauðuliga undan til Sille er Marius hafði sett yfir herinn meðan hann vann turninn. þeir biðu
 20 Marii xl daga áðr hann kjæmi heim. ok er þeir koma á hans fund bera þeir upp örindi sín ok vináttuboð Bocchi konungs. Marius vill æigi taka sætt af konunginum utan þat sè samþykki allra senatorum. ok eptir þetta fóro sendimenn til Róms ok fá þau andsvör af senatoribus at
 25 Bocchus konungr skal í friði vera ok halda ríki sitt af Rómverjum ok vera þeira þjónostumaðr. nú fóro sendimenn í Numidiam ok sögðu Mario sættargerðina. hann sendir nú Sillam með sendimönnum at staðfesta þenna frið við Bocchum konung. þeir fóro nú veg sinn. ok einn

1 Aulum > paulum. Bocchum = bochū. 5 Bocchus = bochuf. 8 við > ǃ ǃ. Bocchi = bochi. 12 Bocchus = boch'. 17 Rómverjum > sendi m̄. 20 xl > xl. 21 Bocchi = bochi. 25 Bocchus = boch'. 29 Bocchum = bochū.

dag kom at þeim váveifliga Volux konungsson með M riddara. þeir fóro dreift at sem mest skyldi sýnaz lið þeira. Rómverjar tóko vápn sín ok bjögguz við úfriðinum. enn konungsson sendir menn til þeira at segja þeim at Bocchus konungr hefir sent þá til trausts við Sillam. ok 5 at kveldi komu þeim njósnir at Jugurtha konungr væri þaðan skammt með úvígán her. nú óttaz Rómverjar ok segja at Volux konungsson muni búa um svik við þá ok biðja Sillam drepa hann. Silla mælti 'þess sver ek við 'almátt allsvaldanda þórs at Volux skal mörgum þínslum 10 'vera þíndr til bana ef hann er sannr at þessum svikum'. Volux felldi tár fyrir hræzlu ok afsakar sik. enn Jugurtha varð æigi búinn at berjaz. því at liðit kom æigi at honum. nú komu sendimenn til Bocchum konungs ok tók hann ágjættliga við þeim ok settu frið. þetta fréttir Jugurtha, at 15 Bocchus konungr hefir brugðit við hann vináttu sinni. tók hann nú þat ráð at hann sendir menn með fégjöfum at bjóða honum hálfst Numidiam til liðveizlu 'ok ætla ek' segir meistari Sallustius 'at Bocchus konungr muni mjök 'hafa velkt í huginum hvárt hann skyldi heldr selja Sillam 20 'í hendr Jugurthe eða Jugurtham í hendr Sille'. Jugurtha biðr með herinum sendimanna. Lucius Silla berr nú fram sín örindi fyrir konung at hann var sendr af Mario ok Rómverjum til sættargörðar. Bocchus konungr beiðir sér x náttu frest til andsvara ok fór Silla nú til herbúða. ok 24 um náttina fyrir stefnudaginn sendir konungr eptir Sille. ok er þeir finnaz ganga þeir á eintal. þá mælti konungr 'guð! = = = = er mín hafa svá geymt í hernaði 469 'ok í orrostom at ek veit nú öngvan konung mér samtíða

1 Volux > velor. M > céé. 5 Bocchus = bochus. 8, 10,
12 Volux > velor. 12 hræzlu = hrædzlu. 14 Bocchum
= bochū. 16 Bocchus = boch'. 18 liðveizlu = liðueizlu.
19 Sallustius > (e)baštíus. Bocchus = boch'. 21 Jugurthe
> jugurto. 24 Bocchus = Bochus.

‘jafn-voldugan fyrir allra luta sakir; enn gjarna vil ek
 ‘þó með yðr frið hafa ef mitt ríki er þá ákallslaust ok
 ‘pyndinga í alla staði’. þá svaraði Silla ‘góði herra. mjök
 ‘hefir hamingjan yðr mikla sett. enn ef þér vilit Rómverja
 5 ‘vináttu hafa þá er þat fyrst til at vinna at koma Jugurthe
 ‘konungi í várar hendr ok hafa þar fyrir hálf Numidiam
 ‘ok yðvart ríki með náðum ok á þat ofan vára vináttu.
 ‘enn hitt er yðr of megn at halda stríð við oss Rómverja
 ‘er áðr höfum sigrað allan heiminn’. Bocchus konungr
 10 tók því seint at svíkja Jugurtha mág sinn. enn þó kom
 svá at hann jataði öllu því er Silla vildi. ok með þessu
 falsi skilja þeir Bocchus konungr ok Silla.’

30. Hér segir frá æfilokum Jugurthe konungs. Annan
 dag kallaði Bocchus konungr Aspar sendimann Jugurthe
 15 til sín ok bað hann þat segja Jugurthe at Rómverjar vilja
 gera frið ok sætt með hann. sendimaðrinn ferr ok segir
 þetta Jugurthe ok kemr aptr til Bocchi konungs á iðr
 náttu fresti með þeim örindum at Jugurtha vill gjarna
 frið hafa ok hann er mjök mæddr af orrostum ok biðr
 20 Bocchum konung svá fyrir sjá at Silla komi í vald Ju-
 gurthe ok vænti hann ef hann hefir þvílíkan mann í sinni
 geymslu at Rómverjar munu þá æigi rjúfa sætt við hann
 fyrir því at slíkan mann sem Silla er vilja þeir æigi
 missa. Bocchus konungr kvelz nú kvíkr í huginum hvárn
 25 hann skal upp taka at svíkja Sillam eðr Jugurtham. hann
 hefir nú stefnur við ymsa þá, Sillam æða Aspar sendi-
 mann, ok heitr nú hvarumtveggja góðu. nú kemr stefnu-
 dagr sá er þeir höfðu settan með sér konungarnir. görir nú
 Bocchus konungr orð Sille leyniliga at hann komi ok gefi
 30 ráð til hversu Jugurtham skyldi svíkja. fær Bocchus konungr

9, 12 Bocchus = Boch⁹, boch⁹. 13 æfilokum = æulokū.

14 Bocchus = boch⁹. 17 Bocchi = bóki. 20 Bocchum
 = bochū. 23 vilja > villa. 24 Bocchus = Bok⁹. 29,

30 Bocchus = boch⁹.

nú njósn af at Jugurtha er skammt brott þaðan með fá menn. Bocchus konungr fór í mót honum ok þeir Silla ok biða á einum hólí enn setja her í leyni umhverfiss. Jugurtha konungr kom nú þar við fá menn ok váro flestir slyppir. Bocchus konungr lætr nú blása í lúðra: drifa þá 5 menn at alla vega ok drepa þar alla menn Jugurthe enn taka hann höndum ok reka í bönd ok fjötra ok færði Silla hann bundinn Mario. í þenna tíma höfðu Rómverjar margar orrostor fyrir norðan fjall við Franzeisa. þessir váro höfðingjar fyrir Rómverjum: Quintus Cepio ok Gneus 10 Manlius. allt til daga "Eraclij" urðu Franzeisar at lúta Rómverjum. enn er unninn var sigrinn í Numidia ok þat spurðiz til Rómaborgar at Jugurtha var görr handtekinn þá var Marius gerr consul áðr enn hann kjæmi heim ok á kveðit þegar þar með at hann skyldi herja upp á Franz. 15 Jugurtha konungr var settr í myrkvastofu ok í járn Kal. Januarii. í þenna tíma þótti Rómverjum mest sitt traust þar sem Marius var ok allr sinn sigr ok fullting undir honum vera. Hér hverfr Sallustius frá sögunni. enn þó segir í bókum Rómverja at Jugurtha var bundinn leiddr 20 í Róm ok at dómi höfðingja var hann þindr mörgum þínslum ok hvarmarnir váro svá gjörsamliga slitnir ok skornir af hans augum at hann skyldi öngvan svefn mega fá enn at lyktum var honum steypit í hit fúlasta fen er til var ok lauk svá hans æfi. 25

31. Hér segir af orrosto Marius ok Lucius Silla. Nú er Marius gerr consul. var honum þá fenginn í hendr upp á Franz mikill herr. hann átti margar orrostor í Gallia ok hann sigraði þær þjóðir er Cimbri heita ok margar aðrar. Á þessum tíma var Silla görr dictator í 30 Rómaborg. var honum ok fenginn í hendr mikill herr

---

2, 5 Bocchus = Boch². 10 Cepio (Caepio) > Kipro.
 10-11 Gneus Manlius > Mark². Manho. 19 Sallustius >
 Sebastíus. 29 Cimbri > tiberíj.

móti konungi þeim er Mithridates hét. hann var ríkr 470
konungr ok ræð fyrir |Ponto. enn er Silla var kominn
út á Púl með herinn þá kom Marius norðan um fjall
með her sinn ok sigr mikinn ok stóru herfangi. ok er
5 hann spurði at Silla hafði tekit með herstjórn öfundaði
Marius þat er hann var svá ríkr gerr. hann talar svá
opinberliga fyrir höfðingjum 'ef þér vilit fá mér hálfan
'her þann er Lucius Silla hefir man ek fara í mót Mithri-
'dati konungi ok skal ek hann skjótt í böndum hafa'. ok
10 með því at Marius var frægr af sigrsæli þá hann þersa
bæn af höfðingjum ok váro þá menn sendir til Silla með
þessum örindum. hvarf Silla þá aptr með allan herinn.
ok er þeir finnaz þá veitir Silla honum atgöngu. varð
þar mikil orrosta ok áköf ok lauk með þí at Marius
15 flýði ór borginni ok hljóp í hraun þat er heitir Mintur-
nensis ok varð þar handtekinn. enn Silla setti hann í
myrkvastofu ok skipaði einum Franzeis at drepa hann.
ok þá er hann lauk upp myrkvastofunni komz Marius út
hjá honum ok flýði brott í Africam ok var þar lengi. enn
20 Lucius Silla tók þá með öllum herinum ok átti margar
orrostor við Mithridatem konung. hann barðiz ok við þær
þjóðir er Athenienses heita: þat er í Grecia: ok vann
þar ágjætan sigr. Í þenna tíma var sá maðr með her
Silla er hét Pompeius Magnus ok þat fann Lucius Silla
25 at hann var um framm alla menn þí setr Silla Pompeium
næstan sér at virðingu ok jafnan var hann þá fyrir
herinum er Silla var æigi nær. þó var Pompeius þá ungr.
hann var snimma mikill ok sterkr, forseáll ok val hugaðr
ok manna vitrastr. Enn er Marius hafði lengi verit í
30 Africa sneri hann aptr í Romam ok margir útlægir menn

1 Mithridates > mīdaces. 8-9 Mithridati > mīdace. 14
mikil > mikill. 15-16 Minturnensis > maturnensis. 19
Africam = affricam. 21 Mithridatem > mīdacem. 24
Magnus = magnuff. 25 þí = þíj. 30 Africa = affrica.

með honum. ok er Marius kom til Rómaborgar þá hjálpaði honum sá maðr er Cinna hét: hann var consul: hann kom Mario í borgina. Marius drap alla menn Sille þá er hann fann í Róm þat sinni. einn hans riddari drap þann höfðingja er Bebius hét ok bar hans höfuð víða um borgina 5 — sá hafði verit hinn mesti vin Sille — hann hélt í hárit, ok at lyktum kastaði hann því í altari gyðju nökk-urrar er Vesta hét. Fimbria hét einn Marius maðr er drap marga ágjæta menn ok hans félagar: þeir drógu víða hræ þeira um borgina. Scevola hét einn gamall 10 höfðingi ok tigninn: hann drap einn riddari Marii fyrir þat er hann vildi ægi kyssa á hönd honum. Svá segir meistari Lucanus at sá dagr sé Rómverjum langminnigr er Marius kom í Rómaborg þat sinni; því at manndráp váro um alla borgina: enginn var svá gamall né ungr at fyrir þat fengi 15 grið: svá váro tignir menn drepnir sem lýðmenni — ok öngum var þar þyrmt: svá stóð blóðit í hofunum at þat draup niðr af veggjunum.

32. Frá viðskiptum þeira Lucius Silla ok Marius. Silla spyr nú kvant sinna manna — skiptir síðan herinum: 20 lét eptir suman í Pontus ok setti þar yfir Pompeium Magnum, enn hann ferr með meira lut hersins í Romam. enn þeir hans menn er undan komuz flýðu út á Púl. enn er þat spyr Marius fór hann eptir þeim ok drap þar marga er heitir Sacriportus. ok er hann kom apr til 25 Rómaborgar gekk hann at með öllu afli ok krafði senatores til þess at gefa sér consulatum. enn er Marius spyr at Silla er á veg kominn til Rómaborgar þá leitar hann sér trausts ok bauð "samnítiko" konungi at koma undir hann öllu Rómaríki ef hann veitti honum styrk svá 30

---

2 Cinna > Cínía   5 Bebius > Rebi'.   7 í < á.   8 Fimbria > Fimbríus.   10 Scevola > Senofa.   15 enginn = Engín.   20 kvant = kuant.   21 Pontus > pontís.   25 Sacriportus > sacripontí.

at hann fengi sigr. enn er þeir funduz Lucius ok Marius
 varð þar snörp orrosta ok varð Marius handtekinn ok
 lét Silla fyrst höggva af honum hendr ok fætr ok stinga 471
 út augu hans ok síðan lét hann marga vega þína hann
 5 til dauða. enn þat var allra manna mál at engi maðr hafí
 þolt jafn-hraustliga allar þínslir; því at æ var hans
 hjarta stöðugt svá at þat gátu þeir aldri bleytt meðan
 lífit var með honum. enn eptir dauða Marii drap Silla
 hans menn alla þá er hann náði, enn allir flýðu undan
 10 þeir er lífit þágu. nú sendi hann eptir sínum mönnum
 þeim er flýit höfðu ór Róm ok svá eptir þeim er fylgt
 höfðu Mario. komu þeir þá fjölmennt á hans fund ok
 væntu sér miskunnar af honum enn hann ljet höggva þá
 alla Marius menn. synir Marii váro vij: þeir váro kallaðir
 15 "mariani": alla þá dæmdi Silla í eilífa útleð. af þessum
 manndrápum varð svá mikil auðn tignna manna í Roma
 at Silla skipaði öllum völdum með sínum mönnum ok
 svá eignunum með at hverr hans manna hafði allt þat er
 hann heiddiz. ok er þetta allt var fullgert þá settiz hann
 20 í kyrrsæti ok lagði tignina í consulatu ok endaði svá líf
 sitt. enn eptir hans dauða vildu borgarmenn ægi veita
 honum gröft innanborgar hjá öðrum tignum mönnum
 heldr var hann jarðaðr utanborgar þar sem heitir Mars-
 heiðr ok var þat gert sakir illvirkja hans. Opt sýnduz
 25 þeir Marius ok Silla ok þó optaz fyrir borgarmönnum
 sjálfum því at þeir höfðu mest illt í borginni unnit í
 manndrápum. ena eptir dauða Sille fóro synir Marii aptr
 í Romam; váro þá teknar eignir af þeim mönnum er Silla
 hafði gefit í borginni enn þeir seálfir útlægir eðr drepnir.
 30 þat sá nú höfðingjar í Róm at svá mátti til bera optarr
 at einn fengi vald yfir öllu Rómaríki svá sem nú hafði
 Silla fengit ok sýndiz þeim þat höfuð-úráð at leggja niðr

20 consulatu > confulato.

23 Mars > Mí'.

tignina sem hann hafði gört. var hann nú hataðr af öllum bæði höfðingjum ok hirðmönnum: þótti þeim ægi örvænt at þeir fengi þetta vald er minni tignar váro en öngum mun vitrari, ok hrædduz þeir at þat mundi frammgengt verða því at fornir spádómar sögðu svá at undir einvald 5 mundi koma Rómaborg. Pompeius Magnus sá sem fyrr var getit var fóstrson Sille hins ríka. hann var nú einn ríkastr maðr af Rómverja höfðingjum. hann hafði sigrað Mithridatem konung ok marga aðra konunga í austrvegi því at hann var höfðingi þess hers er í austrhálfuna striddi. 10 nú hófuz enn af nýju tíðindi í Rómaborg því at þar var enn annarr höfðingi ágjætr er hét Gaius Julius Cesar. hinn þriði var af þeim ágjætastr: Markus Licinius Krassus. fjórði var Marcus Kato: hann var mestr spekingr í Rómaborg.

33. Frá Lucius Katilina ok hans kumpánum. Salustius 15 segir at sá maðr var í Rómaborg er hét Lucius Katilina. hann var af tigninni ætt. hann var styrkr at afli ok hugdjarfr, ranglátr ok fégjarn. kjærr var honum úfriðrinn ok mest innanborgar með frændr sína ok kunna menn. þolinn var hann með vás ok erfiði, slægr ok brögðóttir í ráðum. 20 mildr var hann af fé enn girntiz alls þess í staðinn er aðrir áttu — ofsamaðr ok ákafr í öllum hlutum. honum kom þat í hug at Silla hafði fengit einvald yfir Rómaríki ok at hann skyldi freista at hann fengi slíka uppreist ok þar öngvan lut til spara. glutraði hann þá gózinu svá at hann 25 var innan lítils tíma mjök svá felauss. tók hann þá lán af ríku mönnum í borginni: fekk hann þau nóg svá at hann hafði þá enn auð fjár. enn er bæði var eytt hans fé ok því sem hann hafði af láni tekit undirstendr hann 472 at ekki görir at dvelja við. aflar hann sér þá sveitar. 30

9 Mithridatem > merthadem ∪ merchadem. 13 Licinius > katín'. 15 Katilina > kateln'. kumpánum = kúppant.
16 Katilina > kateln'. 28 hafði >.

váro þat bæði duflarar ok drykkjumenn. sumt váro raufarar ok ránsmenn. allir þeir sem hann tók í sitt samlag höfðu eitthvert vandræði um at vera. enn þótt siðsamir menn kjæmi nokkurir til hans þá urðu þeir skjótt slíkir eðr
 5 verri. Katilina sækir marga höfðingja at vináttu því at hann þóttiz þess þurfa sakir sinna úspekta. enn þeir váro til þers auðsóttir því at hvat er hann girntiz af þeim ok þeir af honum var hvarum til reiðu. Katilina hafði mörg skipti við konur þau er rækilig þóttu í þeira lögum. þat
 10 var eitt hof er átti gyðja sú er Vesta hét. þar var ein tigin mæ'r til þjónostu með goðit. þessa mey tók Katilina. Aurelia Orestilla hét ein göfug kona í Róm. hún var allra kvinna friðuz ok stórauðig at fè. hennar bað Katilina. enn hún vildi ægi eiga hann. hún átti sér son frumvaxta
 15 ok hugði at hann mundi henne verða ómjúkr ok hennar frændum. litlu síðarr var þessi sveinn dauðr, ok var þat mærga manna mál at Katilina seálfr mundi hafa drepit hann. síðan fekk hann Orestille. Lucius Katilina var maðr föllitaðr, illa eygðr, laushöfðaðr ok úvitrligr í yfirbragði:
 20 gekk stundum skjótt enn stundum seint. honum þótti sér nú mikil ván at fá consulatum ef hann beiddiz: hugsar nú at treysta á hamingjuna at hann fengi einvald í Róma-borg, því at þá var enginn herr í Italia því at Pompeius Magnus var þá í Asia með allan her Rómverja; var þá
 25 ok ekki forsjal höfðingjasveitin með slíkum svikræðum sem hann ætlaði með höndum at hafa. Lucius Cesar ok annarr Gaius Figulus váro þá consules.

34. Frá Katilina ok hans höfðingjum. capitulum. Eptir Kalendas Januarii átti Katilina stefnu meðr sína

5, 8, 11 Katilina > kateínus, Katelín', katehn'. 12 Orestilla > ristilla. 13, 17 Katilina > katelín', katehn'. 18 Orestille > Ristille. Katilina > katelín'. 23 enginn = engín. 27 Figulus > tígulus. 28 Katilina > kateínuf. hans > han. 29 Januarii > funkj. Katilina > katelínus.

menn ok eggjaði þá til áhlaupa ok illgörða: segir nú at fólkit var lítt við búit er þat vissi sér engiss ótta vánir. enn er hann hafði kannat hvers þeira vilja er honum þótti sér mestis styrks af ván komu þessir allir af höfðingja-sveitinni í einn stað: Publius Lentulus (Sura), (Publius) 5 Autronius, Lucius Cassius Longinus, Gaius Cethegus, Publius ok Servius (Sille), (Lucius) Vargunteius, Quintus Annus, Markus Porcius Leca, (Lucius) Bestia, Quintus Curius. enn þessir váro af riddarasveitum: Markus Fulvius (Nobilior), Lucius Statilius, Publius Gabinius (Capito), 10 Gaius Cornelius. margir menn váro þar ok komnir af borgum ok þorpum þeir sem eigi ero hér nefndir ok samvitandi váro þessa ráðs. Pompeius Magnus var úvin hans er þá ræð öllum meginher Rómverja: eggjaði Katilina hvern mann til móttöðu við hann því at hann ætlaði sér 15 einvald yfir Rómaborg ef Pompeius væri frá ráðinn.

35. Frá Lucius ok Katilina. capitulum. Í þenna tíma váro consules Lucius Tullus ok Manius Lepidus. enn þeir Publius Autronius ok Publius Silla váro í því ráði at taka vald yfir alþýðu ok váro báðir ráðnir til at taka consu- 20 latum. enn er vart varð við ráð þeira váro þeir báðir hálshögggnir því at svá buðu lög Rómverja at svá skyldi með alla gera þá er alþýðunnar rétt vildu undir sik draga. Gnaeus Piso hét einn höfðingi er ræðz til þessarrar sveitar; hann var djarfr maðr ok snjallr. gekk þá Lucius Katilina 25

5-6 Publius — Autronius > Publíus letulus. antoní'. 6
Cassius Longinus > Capíus. langíus. 6-8 Cethegus —
Markus > tetogus Publíus ceruíus. Gamícius qntus. Amícius
Markuff. 8 Porcius = Portí'. Leca, (Lucius) Bestia > lenta
(~ leuta ~ leota). Bestuf. 9 Markus = Markuff. 9-10
Fulvius (Nobilior) > Fluuíus. 10 Statilius > carelíus. Publius
> Pallíus. (Capito) +. 14 Katilina > katlín'. 17
Katilina > katelínū. 18 Tullus > tullí'. Manius Lepidus >
markus lepidó. 19 Publius Autronius ok Publius >
pullus antoníus. ok pullus. 25 Katilina > katlíus.

á stefnu ok hans menn. enn þat ræðz ór meðr þeim at
 þeir skyldu báðir ganga í höfuðhof í borginni, Lucius
 Katilina ok Gnaius Piso, með sínar sveitir. at þersu ráði
 váro flestir höfðingjar leyndir. ok at teknum tignum þá
 5 sendu höfðingjar Gnaium Pisonem með her í Spania at
 vinna þat. enn er þers varð varr Katilina þá færði hann 473
 stefnudaginn ok ætlaði at biða til þers er Gnaius kjæmi
 heim aptr. enn Katilina kom með sína sveit í ákveðinn
 tíma, enn Gnaius kom ægi ok varð þí ekki af þessi ráða-
 10 görd. Gnaius fór í Spaniam sem ætlað var ok hitti þar
 Krassum ok latti hann þessarrar ferðar en hann fór sem
 áðr ok átti þar margar orrostor ok vann jafnan sigr. þat
 var einn dag er hann fór leiðar sinnar at ij spænskir
 riddarar veittu honum atgöngu ok drápu hann: enn hann
 15 hafði áðr hertekit þá ok gefit þeim grið ok váro þeir nú
 í hans flokki. enn er Katilina frétti at þetta ráð hafði
 ægi dugat gördi hann enn stefnulag við sína menn ok
 bað þá halda teknu ráði því at vær erum nú opinberir
 'orðnir at því ráði sem ægi varð frammgengt. er oss því
 20 þat ráð at gera nú sem flest þat er várr frami sé þá
 'meiri enn áðr, ok leggi hverr sitt líf með annars: því
 'at oss er engin friðarván af Rómverjum ef þeir fá vald
 'yfir oss, svá brýnar sem þeir munu kalla sakir — fjárrán
 'ok fjörráð ok marga aðra úspakliga luti er vér höfum
 25 'gert'. lauk hafrn svá sinni ræðu.

36. Hér segir af Katilina ok hans mönnum. Sem
 Katilina hafði talat þilika luti þá þökkuðu honum allir
 hans menn makliga því at þeir höfðu með sér noga illa
 hluti enn ekki gott: spurðu nú Katilinam hvert verkkaup
 30 þeir skyldu taka ef þeir fylgdi honum í þessu vandræði.

2 höfuðhof = höfud hof. 3, 6, 8, 16 Katilina > katl'ín',
 katl'ínus. 26 Katilina > katolno. 27 Katilina > katl'in'.
 29 Katilinam > katl'inn.

hann svaraði 'höfðingjar hafa látit skrifa nöfn sín á tabulis, 'enn ek man láta brjóta þær ok gera aðrar tabulas yör 'til sæmdar. þér skulot taka alla meistaradóma ok kenni- 'mannatign ok yör skal allt at óskum ganga'. síðan sneri hann málinu á hönd góðum höfðingjum ok lastaði þá, enn 5 lofaði sína menn ok beiddi af þeim swardaga. síðan sóru þeir honum eiða at enginn þeira skyldi viðr-hann skiljaz. hann lét þá gefa þeim vín at drekka ok blandaði með mannaþóði: þat var þeim skenkt í stórum silfrskáalum. enn er allir höfðu drukkit sem vant var á hátíðum þá lýsti 10 hann fyrir þeim hvat þeir höfðu drukkit at enginn þeira skyldi þora at segja eptir honum.

37. Frá Quintus Curius ok frillu hans. Quintus Curius er nefndr einn höfðingi er verit hafði í þessu sambandi. hann hafði fyrr verit prófaðr at illum verkum enn höfð- 15 ingjar höfðu tekit hann ór tign sinni því at hann var mjök lyginn enn ekki djarfr til vápn: hann vildi ok öngu leynd hvárki eptir sér né öðrum. Fulvia hét ein tigin kona er lengi hafði verit frilla hans. enn er fé hans tók at þverra þá afræktiz hón hann. ok er Curius hafði komit 20 sér í þessa sveit þá hældiz hann fyrir henne at hann mundi mikil gjæði mega veita henne: stundum ógnaði hann henne með vápnum ef hón væri honum ægi hlýðin. enn er hón varð víð þessa ráðs þá leyndi hón þí ægi borgarmennina sína kompána. Antonius hét einn höfðingi 25 er verit hafði í þessum ráðum ok swardögum: af hans orðum kom enn upp þessi ráðagerð.

38. Hér segir frá Tullio ok Catilina. capitulum. Rómverskr maðr hét Tullius Cicero. hann var þorparaættar ok þó hinn mesti iþróttamaðr. hann hafði beðit consulatum 30 enn höfðingjar höfðu því háðuliga svarat. enn er kom at

7, 11 enginn = engín. 15 prófaðr = prouadr. 18 Fulvia
 ∞ Fulna. 28 Catilina > Catelíno. 29 Cicero ∞ tíco.

skiptingardögum þá fær hann njósn af at nokkurir menn mundu hefjaz til úfriðar í borginni: þá buðu þeir Tullio þessa tign ok var hann af þeim gerr consul. Catiline 474 skaut nú skelk í bringhu, er hann spurðe þetta, ok
 5 beiddi at taka consulatum ok ætlaðe, ef hann feinghe þat, at þeir Antonius skyldu hafa báðir saman, er nú hafðe með Tullio, ok hugðist síðan at svikja Tullium. en hann var vitr maðr ok sá viðr hans bragðvise svá at hann hêt Fulvie fê til at hún skyldi segja honum frá
 10 Catilina allt þat er hún vissi ok hún feinghe "lœkt" af Curio unnasta sinum. Tullius lét ok sína menn halda vörðu yfir sér bæði opinberliga ok leyniliga. nú er skiptingardagar komu þá hafði Katilina hvárki hagliga gört "bœn" til hertogatignar nè til umsáta við Tullium consu-
 15 lem. tók hann þá þat ráð upp at ganga í bardaga með Tullium ef hann fengi styrk til. sendi hann þá Gaium Julium á Púl til allra þeira manna er hann mátti sér nökkurs trausts af vænta. hafði hann þá ok mikla umást við Tullium ok hann ætlaði at brenna upp alla Romam.
 20 gekk hann nú með alvæpni, ok allir hans menn, bæði nætr ok daga. ok nú sendi hann mann til Marcum Porcium ok lét þá kalla alla höfðingja til stefnu þá sem í þessu ráði váro bundnir ok segiz hafa sent eptir liði út á Púl ok vill nú í stað ganga at Tullio. Gaius Cornelius
 25 ok Lucius Vargunteius játuðu honum at ganga at þessum Tullii ok drepa hann ef færi gjæfi á. enn er Quintus Carius vissi þetta þá hrósaði hann þessu þegar fyrir Fulvie fylgjakonu sinni. enn hún fór þegar til Tullium ok bað

3 Catiline > Catalíno. 5 beiddi = beidi. 6 hafa = hafua
 9 hêt Fulvie > gaf phulene fe till at hann (skyldi) gefua heñe.
 til = till. 10 Catilina > catelino. tœkt 3: tœgt. 13
 Katilina > kateln'. 21-22 Porcium ∞ portü. 25 Vargun-
 teius > varentímus. 27 Fulvie ∞ fulne.

hann vara sik. enn er Katilina ok hans menn komu í garðinn þá váro byrgð öll hliðin ok komuz þeir hvergi inn ok hurfu aptr með svívirðing.

39. Frá Manlius ok Katilina. Á þersum tíma var Manlius í Tuskania ok hafði þar stefnulang við landsmenn 5 vegna Katiline ok taldi fyrir þeim hversu Silla hinn ríki hafði sæmt þá ok hversu Rómverjar höfðu rænt þá friði ok frelsi ok fengu með. Nú er Tullius fekk sanna njósn af samdrætti hersins þótti honum vandi at hendi kominn því at hann þóttiz ægi lið til hafa at gjæta bæði borg- 10 anna ok annarra staðanna. enn höfðingjar báðu hann halda borgina ok geyma hana sem bezt. fám dögum síðarr á einni stefnu las upp bréf sá höfðingi er Lucius Senius hét: þau kvað hann sér send hafa verit ór Tuskania: stóð þat þar á at Gaius Manlius hefði dregit saman úvígán 15 her ok út á Púl væri ok mikill samnaðr ok ætlaði hvárir-tveggju á hendr þeim. þá sendi hann af stefnunni Quintum Metellum út á Púl enn Quintum Marcium út í Tuskaniam. enn þeir váro báðir reknir aptr því at bændr vildu ægi hafa yfirfór þeira. nú var þat ráðagörð Rómverja at hverr 20 er meðr sannindum kynni at segja ráðagörð Katiline sá er áðr var með honum skyldi frjáls vera af þessu svik-ræði ok þiggja þó jafnvægi sitt af silfri enn hinn er áðr var freáls skyldi þiggja hálfu meira. maðr hét Lucius Paulus er spurði Katilinam at þersu máli, enn hann þrætti 25 í móti. kom þá svá at hann gekk á stefnu með höfðingjana seálfa. Markus Tullius consul spurði fyrst Katilinam um 475 þessi kennsl. enn hann varði sannar sakir með kávisligum

---

1 Katilina > katl'ínuf. 4 Manlius > Manuluf. Katilina > katelíno. 5 Manlius > Manulus. 6 Katiline > katl'íní. 10-11 borganna < borgarinnar. 12 á >. 13 Senius (Saenius) > Geníuf. 15 Manlius > manulus. 18 Metellum > línum. Marcium > metillü. 21 Katiline > katelíní. 25, 27 Katilinam > katelinü.

orðum ok miklum kyndugskap enn síðan gerði hann sik svá óðan ok reiðan at hann bannaði öllum Rómverja höfðingjum. hljópu þeir þá upp ok báðu ódádámann í brott dragaz ok brundu honum frá sér. Katilina mælti þá með
 5 mikilli reiði 'fyrir þat er þér gerit mér nú svívirðing þá 'skal mín reiði seðjaz í margra yðvarra blóði'. einni nátt síðarr ferr hann brott ór borginni með fá menn til her-
 búða Manlii enn setti eptir þá menn er hann trúði bezt ok bað þá um þat sitja at drepa Tullium enn brenna
 10 borgina ef þeir kjæmi því áleiðiss.

40. Frá Gaius Manlius ok Quinto Marcio. Sem þetta er tíðinda í Rómaborg sendir Gaius Manlius bréf Quinto Marcio með þessum orðum 'heyr þú ræðismaðr. ek sver
 'þers bæði við goð ok menn at ek hefir ægi vápn tekít
 15 'til þers at herja á fóstbræðr mína heldr öllum oss til 'friðar ok náða'. talar hann í sínu bréfi fagrliga til allra Rómverja. Quintus Marcius svarar svá 'ef þér vilit biðja
 'miskunnar höfðingja þá leggit niðr vápn yðr ok farit 'með litillæti til borgarinnar því at þá má sjá at þér biðit
 20 'ægi ófyrirsynju yðr líknar'. Lucius Katilina sendir nú bréf aptr til Romam öllum þeim mönnum er hann vænti
 sér nökkurs traust af ok segir at hann var yfir stiginn af lygi ok falsi sinna fjandmanna 'ok verð ek nú undan at
 'halda í útlegð, þó at ek viti mik úsakaðan, at ægi hafa
 25 'ek mína góða vini í grefi fyrir mik'. síðan sendi hann enn mörg bréf til Rómaborgar til þers manns er Quintus Katulus hét ok eitt af þeim var svá látanda 'Lucius Kati-
 'lina sendir Quinto Catulo sína kveðjo. ágjæta val þekkiz
 'mér þín trú því at þú hefir mér val reynz í öllum háskum.
 30 'því mun ek ægi dylja þik þeira ráða sem nú ero nýgør,

4 Katilina > katehn' 11 Manlius > manuluf. Marcio > mario. 12 Manlius > manulus. 13 Marcio > marío. 16 fagrliga = fagrlga. 17 Marcius > maríus. 18 yðr 3: yður. 20 Katilina > katehn'. 22 traust < trausts. 27-28 Katilina > katehn'.

‘at ek hefir þat fastráðit at gjalda Rómverjum öngar bætr
 ‘fyrir þau kennsl er þeir bera at mér. þó at ek geta þess
 ‘ægi dult guð son þórs at þat sé sannindi sem þeir tala
 ‘til mín þá geta þeir þó enn ægi þat með lögmáli opin-
 ‘berliga prófat. enn þótt ek vildi fleira til yðvar rita þá ⁵
 ‘orkar ek því ægi sakir ófrelsis. valetē’. Katilina dvaldiz
 fá daga með Gaio Flaminio. hann gefr þá stórar gjafir
 sínum mönnum. ferr hann þá með mikilli vegsemd ok
 æru til herbúða Manlii. tekr hann sæmiliga við honum.
 enn er þetta spurðiz dæmdu Rómverjar þá báða útlæga. ¹⁰
 nú í annan stað jókz höfðingsskapr þeira Pompei ok
 Krassi ok váro þeir þá þó báðir ungir menn ok fengu
 hin mestu metorð því at þeir váro bæði frealsir af fénu
 ok frægir í orrosto: drógu þeir sik seálfir framm til
 metorða, var ok alþýðan gjörn til þeira. enn litlu síðarr ¹⁵
 fór Pompeius í Girklandshaf með skipaher ok barðiz við
 Mithridatem konung ok sigraði hann ok vann þar mörg
 afreksverk þau er seint verðr öll at rita því at enginn
 var hans jafningi í Róm um hans daga.

41. Frá Publius (Umbrenus) ok Quintus Fabius (Sanga). ²⁰
 capitulum. Nú er at segja frá Lentulo er í þessi ráðagerð
 var með Katilina: hann var pretor at tign: hann dró lið
 saman ok sendi þann mann er Publius hét á fund þeira
 manna er komu norðan um fjall ok Allobroges heita ok
 vildi hann koma þeim í þetta samband: enn þeir höfðu ²⁵
 476 farit af hendi borgarmanna sinna at sættaz við Rómverja
 því at þeir höfðu reiði á þeim. Publius vissi gjörla skil
 á þersum mönnum því at hann hafði opt verit í Gallia.

5 prófat = prouat. 6 Katilina > Katehn'. 7 Flaminio
 > flaminzo. 17 Mithridatem > m'chidem. 18 enginn =
 engín. 20 Publius (Umbrenus) > Pauluf. Fabius (Sanga)
 > saporuf. 22 Katilina > katelíno. pretor > p'cor. 23
 Publius > Paul'. 24 Allobroges > abiges. 27 Publius
 > Pauluf.

hann hitti þá á torgi nokkuru ok spurði þá tíðinda ór borg þeira. enn þeir sögðu at höfðingjar váro þeim reiðir. hann harmaði þat ok spurði hversu ganga mundi. þeir segja at höfðingjarnir váro mjök fægjarnir. enn hann
 5 sunnaði öll orð þeira ok sagði þeira svara mundu haldaz meðan líf væri í þeim 'man ek kenna yðr ráð' sagði hann 'at þér freálsiz af þeira álögum'. þeir sögðuz þat gjarna vilja. síðan bað hann þá ganga með sér ok fóro þeir til húsa þess manns er hét Decimus Brutus. þar var fyrir kona
 10 sú er Sempronia hét ok vissi hón aðr alla þessa ráðagörð; enn Brutus var æigi í borginni; ok kvaddi Publius hana til vitnisburðar með sér. síðan sögðu þau sendimönnum alla ráðagerð Katiline ok báðu þá bindaz í flokkinum með sér. enn sendimenn töldu á hvárutveggja tormeðki ok
 15 leitaðu ráða til þess manns er hét Quintus Fabius Sanga: hann var ríkr höfðingi ok höfðu borgarmenn mikit traust á honum. enn Quintus gekk þegar til Tullium consulem ok sagði honum allt þetta. enn Tullius bað hann aptr fara sem skjótaz ok segja sendimönnum at þeir skyldu
 20 þessu hvern mann leyna 'en fari sem til flestra manna' þeira er í þessu ráði væri 'ok göri oss sem kunnigaz 'bæði mennina ok ráðin ok fara þó sem leyniligaz með'.

42. Frá Tullius ok "Gallinu". capitulum. Nú sem þetta er tíðinda í Roma þá dróz saman herr um Galliam
 25 ok út um Púl. enn menn þeir sem Katilina hafði sett fyrir herinn fóro óvissliga ok gengu með vápnum um nætr. af þessu urðu margir menn handteknir af Quinto Metello ok kastaðir inn. sá maðr er hét Gaius Murena

9 Decimus Brutus > Decius bruto. 10 Sempronia > sifonia.
 11 kvaddi Publius > kvaldi paulus. 13 Katiline > katelíní.
 15 Fabius Sanga > savori'. fangzius. 23 Gallinu < (Gabinium <) Gabinius. 25 Katilina > katelíní'. 28 Metello > Metillo ~ Mecillo. Gaius Murena > Gallíus Rufna.

tók marga menn Katiline í Gallia. Lentulus var með fjölda manna í Rómaborg af sveit Katiline. enn er þeir höfðu fengit afla þann sem þeir máttu mestan þá sögðu þeir opinberliga ráðagerð sína — at “fa m' e stat'ius Gal-
 “nínus h. fkyllði” fara með mikit lið at borginni um nátt 5
 ok leggja at eld í xx stöðum enn sá maðr er hét Cethegus skyldi veita atgöngu Tullio með vápnum eðr svikum at fanga hann. enn er at leið stefnunni ok allt var til
 búit þá þótti Cethego sem hans félagar frestaði of mjök atgöngu við Tullium. Tullius sendir nú “Galnínū” til 10
 fundar við sendimenn þá er fyrr váro nefndir meðr þeim örindum at þeir færi á fund Lentuli ok Kassi er höfuðsmenn váro at þessu ráði með Katilina ok segja at þeir vilja því at eins í þat ráðaz at þeir vita at þat sé sat
 ok sanni þat með swardögum. gekk þá Lentulus til svar- 15
 daga enn Kassius hét at sverja þegar hann kjæmi aptr í borgina. síðan fekk Lentulus þeim “ij. m” at fara með þeim. sendimenn segja nú Tullio alla þessa luti ok leynaz síðan brott ór borginni um nátt. síðan sendir Tullius Lucium Valerium ok Gaium Pomptinum — þeir váro pre- 20
 tores at tign — ok sveit manna með þeim ok bað þá fara til brúar þeirar er Mulvius heitir ok siti þar fyrir þeim Allobrogibus ok taki þá höndum ok hafa þá aptr í borgina. enn er Allobroges komu til brúarinnar laupa Rómverjar upp með herópi í móti þeim en hinir 25

1, 2 Katiline > katelíní. 4-5 “fa m' e stat'ius Galnínus h. fkyllði” < þeir menn er svá hétu Statilius ok Gabinus skyldu.
 6 xx < xij. 6-7 Cethegus > cetego. 9 Cethego = cetego.
 10 “Galnínū” < Gabinium. 13 Katilina > katelíno. 15 með > m; m.
 16 Kassius > kassus. 20 Valerium > valternū. Gaium Pomptinum > gnarū plutonē. 20-21 pre-
 tores ∞ pēcores. 22 Mulvius > mellma ∪ mellma. siti ∞ sitr.
 23 Allobrogibus > albíno. 24 Allobroges komu > albin' kom. brúarinnar > bruarinnar m; sinū m̄m.

gefa upp vápn sín ok laupa í lið Rómverja. Volturcius 477
eggjar nú fast at berjaz fyrst ok varðiz seálfr alldjarfliga
enn þó um síðir beiddiz hann griða ok lagði vápn sín.
nú sendi Gaius orð Tullio at þeir váro “baðir” í hans valdi
5 enn hann varð því feginn. nú sendir hann eptir Lentulo
ok hittaz þeir ok tók hann í hönd honum ok leiddi hann
á höfuðstefnu “Eñ adra sína kompána ok þo sína m m;
“til vðhaldz”. þar komu margir Romani ok leiddu þangat
með sér Volturcium ok Allobrogas.

- 10 43. Hér segir frá Volturcius ok Tarquinius. Nú sem
þingit var sett þá var Volturcius spurðr hvert hann skyldi
fara eða hvat bréfum þat var er hann fór með. en hann
duldi alls í fyrstu. þá var honum heitit alþýðu trú ef
hann segði satt. hann hóf þá svá sína ræðu ‘ek hefir fá
15 ‘daga verit í þersu bragði en mik báðu til þersa Gabinius
‘ok Ceparius ok heyrte hefir ek Gabinium geta þers at í
‘persu ráði væri Publius Autronius ok Servius Silla ok
‘Lucius Vargunteius’. enn Lentulus ok allir dylja ok kváðuz
engin bréf hafa sent. Allobroges bera allt með Volturcio
20 ok ámæla Lentulo er hann gengr eigi með orðum sínum
ok minna hann á þat er hann mælti optliga ok sögðu frá
spádómi Sibille hinnar visu at af ætt “eleazár” mundu
vera þeir iij menn er öðlaz mundu Rómverjaríki ok var
einn Cinna annarr Silla ‘enn hinn þriði sagðiz þú vera
25 ‘sjálfr: sagðir þú ok verit hafa xx vetr síðan Capitolium
‘brann í Roma ok spámenn sögðu at verða mundi undr
‘ok ódæmi með borgarmönnum’. þar váro framm komin

1 Volturcius > Valternus. 8 Romani = Romání. 9 Voltur-
cium > valternū. Allobrogas > albínun. 10, 11 Volturcius
> Valteriuf ~ Valterní, valternus. 15 ‘Gabinius > Galbín’.
16 Gabinium > Galbínū. 17 Publius Autronius > puplíus
antoníus. Servius > cerínus. 18 Vargunteius > vargunteus.
19 Allobroges bera > Albínus br. Volturcio > valterno.
22 “eleazár” < Corneliorum. 24 Cinna > cirínía. 25
vetr > vetr.

bréf þau er Lentulus hafði sent Katiline ok sögðu þau allt með Volturcio. síðan váro geymdir allir svikarar. en annan dag eptir var handtekinn sá maðr er Tarquinius Lucius hét: hann var eiðbróðir Katiline ok ætlaði þá at hlaupa til hans ok bera honum njósn. höfðingjar báðu 5 hann segja slíkt er hann vissi en hann beiddiz í móti lífsgríða enn þeir játaðu því. hann sagði þá at Markus Krassus hafði sent hann til Katilinam at hann skyldi framm halda öllum þeim ráðum sem hann hafði upp tekit ok kvað hann ekki skyldu lið vanta þó at nökkurir af hans 10 kompanum væri handteknir. enn flestum höfðingjum þótti Krassus ólíkligr til þersa. lauk svá þersi stefnu at þeir dæmdu hann kvittan af þessu svikræði. enn Salustius kveðz heyrð hafa seálfan Krassum segja at þetta hefði Tullius gert til fjandskapar við hann. Quintus Catulus ok 15 Gaius Piso gengu at með öllu kappi at teygja Tullium til þers at bera upp á Gaium Cesarem at hann væri í þersu bragði ok buðu honum fé til, enn hann neitaði því þverliga. ok er þeir fengu ekki af Tullio at bera þetta upp á Cesarem þá kváðuz þeir seálfir heyrð hafa af Volturcio 20 ok öðrum mönnum ok lugu þá allt þat er þeir sögðu. enn svá komu þeir þessu falsi á lopt at riddarar þeir er vörð höldu á hófinu gengu at Cesari með brugðnum sverðum ok skóku at honum ok hræddu hann svá. enn hann gaf ekki gaum at því ok gekk sem hann hafði áðr 25 ætlað. Síðan var lokit gjald þat er þeir höfðu heitit Volturcio ok Allobrogibus því at þeir trúðu þat allt satt 478 sem þeir höfðu sagt. Síðan sömnuduz saman menn Lentuli ok ætlaðu at ná honum ór varðhaldinu. enn er Tullius

1 Katiline > katelíno. 2 Volturcio > valterno. 4 Katiline > katelíní. 8 Katilinam > katelínúm. 15 Catulus > catullíus. 16 Gaius > gnaíus. 17 bera upp á Gaium > bíðia lucíum. 20 Volturcio > valterno. 23 Cesari > cefare. 27 Volturcio > vlterno. Allobrogibus > albíno.

varð þessa varr þá styrkir hann varðhöldin af nýju ok
boðar at sér höfðingjum til umráða hvat af þeim skal göra
er ian váro kastaðir. Decimus Junius Silanus var fyrst
beðinn til at tala því at hann var þá kjörinn til consulem,
5 enn hann kvað þat ekki sitt ráð er þeir váro inn kastaðir
ok kveðz ekki mundu tala. þá báðu þeir Julium Cesarem
at hann skyldi tala. hann hóf svá sína ræðu.

44. Frá tölu Julii Cesaris. 'Allir þeir menn er dæma
'skulo sanna luti byrjar at þeir sé hatrlausir ok friðsamir
10 'því at ópolinmæði sigrar margs manns vizku enn þat er
'hugsanda um hvat dæma er. jafnan hefir Rómverjalýðr
'verit ófriðsamr utanlands enn aldri hafa þeir þat fyrr
'með höndum haft at svikja seálfra sinna frændr enn brenna
'borgina sem öllum mátti mestr skaði at vera ef fram-
15 'gengt yrði. hefir Lucius Katilina þessa dirfd á sik tekit
'ok hans menn, sem enginn annarr fyrir honum, at ræna
'ok reyfa innanborgar ok alla þá illa luti sem honum hefir
'i hug komit. undra ek er vitrir menn velkja slíkt svá
'lengi fyrir sér at dæma um þá menn er svá marga illa
20 'luti hafa gert ok öngrar miskunnar ero verðir fyrir sín
'illvirki. er þat mitt ráð at þeir sé allir inn settir ok
'teknir ok komiz þaðan aldri út. enn ef æigi er svá gört
'þá er æigi geymt laganna ok frelsis alþýðunnar'. lauk
hann svá sinni ræðu. þá stóð upp Markus Porcius Kato
25 ok hóf svá sína ræðu. 'heyrir þér samráðandi mér. hvat
'sýniz yðr ráð at gera af þersum mönnum er þat ætlaðu
'fyrir sér at brenna borgina ok þar með frændr sína?
'eigi má mér engiss þikkja um slíkt vert er várir frendr
'ok æltmenn hafa gert, er bæði er bannat huginum ok
30 'líkamanum at gera slíkt. ek samþykkir þat æigi at þat

3 Decimus Junius Silanus > Pecus venfus. fillanus. 8 Julii

Cesaris > Pecuf (~ Petuf) venfu*. dæma = dæma ~ dæma.

9 hatrlausir = hátr laufir. 10 vizku = nítzku. 15 Kati-

lina > katelín'. tekit +. 16 enginn = engín.

sé samnr örleikr at taka annarra eign ok veita þat. val
 'ok snjallt talaði Gaius Julius Cesar um hrið. enn nú vil
 'ek um þat ræða er várir landsmenn hafa saman dregiz
 'ok vilja brenna borgina ok eyða sitt fóstrland enn eggja
 'á hendr oss þat fólk í Gallia sem harðaz er í váro ríki 5
 'enn hertogi fíandanna er yfir höfði oss með her ok
 'eyðir váro ríki. nú vilit þér enn miskunna þeim! nei'
 sagði hann 'verði aldri sú miskunn vár at refsa ægi slíkar
 'illgerðir. viti guðin at ek mundi enn þolinmóðliga bera
 'þótt þeir veitti oss áhlaup ef þeir þyrmdi borginni ok 10
 'mætti sjá skaði endrbætaz. enn nú þíkkir mér vöðvænt
 'at hætta til þers er þeir sitja öllum megin um oss enn
 'margir fíandmenn várir ero í sjálfri borginni ok megum
 'vær engin þau ráð gera at ægi verði þeir varir við. ok
 'þí verðum vér þersum ráðum sem mest at skunda at mér 15
 'sýniz alþýðuhagrinn at tapan kominn af glæpum þersa
 'manna sem oss hafa búit bana enn borginni bruna. var
 'þat siðr hinna fyrri manna at dæma jafnt til dráps fyrir
 'ráðna sök sem framín komna'. síþan settiz Kato niðr enn
 allir menn lofaðu hans tölu. 20

45. Frá Markus Kato. capitulum. Eptir þat ávítaði
 hverr annan er þeim hafði svá úsköruliga vorðit áðr Kato
 479 minnti þá á, ok dæmdu nú allir eptir orðum Katonis at
 þá skyldi alla drepa. — Svá segir Salustius at svá marga
 luti hefir hann heyrt ok lesit af stórvirkjum Rómverja er 25
 þeir hafa unnit í Asia ok þeir börðuz opt með litit lið
 við mikinn her ok með völduga konunga með litlum við-
 búnaði ok öttu jafnan hamingjunni með ofrefli. Gírkir
 váro kallaðir snjallari enn þeir, enn Galli váro enn frægari
 kallaðir í orrosto. enn svá bar jafnan til at ágjætligr 30
 drengskapr Rómverja sigraði þetta allt. enn nú er þeir
 spilltuz af sællífi þá hélzt varla réttr alþýðunnar af löstum

15 vèr +. 18 dæma = dæma. 29 Galli > Gallíj. 32
 sællífi = sællífuí.

ræðismanna. Salustius segir at ij menn váro í Róm um hans daga ágjætir at kröptum, enn með újöfnum síðum, Markus Kato ok Julius Cesar. ok þat skal nú segja hvílíkir siðir hvárs þeira váro. Markus Kato var mest virðr af
 5 vINGJÆÐI ok af ágjætu ok einföldu lífi því at enginn var hans líki í Rómaborg um hans daga at góðfýsi ok vizku. enn Cesar var lofaðr af fægjöfum ok harðræðum ok mörgum snilldarverkum þeim er einföldum herra stóð at hafa. — Tullio þótti nú ráð at fresta ægi drápi þeira svikaranna.
 10 tók hann þá sjálfr Lentulum ok leiddi hann til dýflizu. slíkt hit sama görðu ok aðrir höfðingjar með þá er þeir höfðu haft í varðhaldi. sú dýfliza stendr þar enn í borginni í dag ok heitir "tulliana" ok er svá gör at fyrst er inn kom í skyldi ganga upp nökkut enn síðan niðr xij
 15 gráður ok allt lukt með stein: þá var enn hægindahús ok þá xvijj álna niðr í jörð. sá staðr var illr ok hræðilligr ok fullr af hræum manna. enn er Lentulus var þangat leiddr þá hengdu þeir hann sjálfir, er í ráði höfðu verit með honum, at boði Tullii; enn síðan váro þeir hengdir
 20 svá sem þeira höfðingi Lentulus er var hinnar hæstu ættar Corneliorum. hann hafði haft hertogatign í Róm ok fekk hann þó makligt líflát eptir sínum tilverkum. ok slíkan sama dauða fekk Cethegus ok Gabinus. — Lucius Katilina samnaði nú her at sér. var í þann tíma með
 25 honum Manlius með þá sveit er honum hafði fylgt ok höfðu þeir alls ij fylkingar: en í rómverska fylking er talit vi ok dc lx ok vi menn. enn síðan skipti hann herinum eptir sið Rómverja. enn ægi var þat meira enn dc manna er riddarlig vápn hefði; enn þat var mart er ekki
 30 hafði utan sprota ok lurka.

3 Kato = kato. 5 enginn = engín. 6 vizku = utzku.
 8 einföldum < einvöldum. 18 sjálfir > sialf' nídr. 23 Cethegus > cetog'. Gabinus > gabínuf. 24 Katilina > katel'.
 25 Manlius > mamíuf ~ manuluf. 27 vi o: 6000. 29 riddarlig = Riddarlig.

46. Hér segir af Antonius ok Katilina ok Rómverjom. Antonius fór með her í móti Katilina. enn er hann varð þers varr stefndi hann á fjöll upp undan því at hann vænti sér liðs at ákveðnum tíma ór borginni. nú kom sá kvitr í her hans at upp mundu komin svikræði þeira ok 5 Lentulus mundi drepinn vera. leystiz þá þegar mart lið frá Katilina. Quintus Metellus veitir nú umsátir Katiline þá er honum þótti líkaz at hann mundi stefna af fjallinu: náði hann þar nokkurum mönnum af liði hans. enn Antonius Gaius var æigi langt þaðan með meginliðit. hans 10 herbúðir stóðu allt af fjallinu ok allt á sléttuna ofan ok skyldi hann taka með flóttamönnum er drægiz af liði Katiline. nú verðr Katilina varr hvar hann var at kominn, 480 at fjallgarðrinn allr var luktr hans óvinum; mátti hann nú ok æigi venda aptr til Rómaborgar, herðir nú huginn 15 ok vill vissuliga berjaz, kallar nú saman liðit ok hefr svá sína ræðu 'heyrit nú góðir hálsar er reyndir erot at dád 'ok drengskap ok mér hafit jafnan fylgt í mörgum háskum 'ok borit val margar mannraunir. nú er Rómverja herr 'skammt í frá oss ok man nú verða harðr bardagi sem 20 'líkligt man þikkja. gangit nú fast framm því at þér 'megut víst vita at þér munut sæta mörgum hörðum 'þinslum af Rómverjum ef þér verðit teknir: er ok betra 'at falla í orrosto fyrir röskum mönnum heldr enn vera 'kvaldir til bana eðr falla í flótta því at flóttamenn fá 25 'æigi góðan orðstír. nú ef hamingjan hefir svá fyrir séð 'at mér skulum hér falla, kostit þá hinir raustu riddarar 'ok hafi hverr yðvarr mann fyrir sik. enn nú man ek æigi 'þreyta yðr í langmæli því at æigi þarf góða drengi með 'orðum upp at eggja enda stoðar huglausum hvárki fortölur 30

1, 2 Katilina > katelín', katel'. 7 Katilina > katel'ó. Quintus Metellus > Gnauf metillus. Katiline > katl'ó. 10 Gaius > Marc'. 13 Katiline > katelíní. Katilina > kateln'.

‘nè áfrýjur’. eptir þat lauk Katilina sinni ræðu. síðan lét hann alla menn stíga af hestum: þar var slètt völlr: fylkti hann þá liði síno. hann skipaði Gaium Mánlium fremstan til hægri handar enn hann var sjálfr undir aðalmerkinu.

- 5 47. Hér segir af Antonio ok af Katilina. capitulum. Antonius fór með her sinn í móti Katilina. hann var sjúkr í fótum svá at hann mátti æigi ganga. hann setti þann mann til höfðingja yfir herinn er Petreius hét. hann var legatus at tign. Antonius var á hesti sjálfr ok skipaði 10 fremstum rómverskum riddörum ok skipti þeim í cohortes. síðan riðr hann um herinn ok talaði fyrir liðinu: hann bað þá röskliga framm ganga ‘því at nú eigir þér ‘at berjaz með vápnlaust illþýði ok verja svá fè yðvart ‘ok frelsi’. Salustius segir at Antonius hafi verit meirr 15 enn xxx vetra í her rómverskra manna ok jafnan með hinni mestu tign: hann var stundum consul enn stundum legatus, stundum dictator, stundum pretor eðr prefectus. nú lét hann sína menn blása herblástr ok hrærði framm liðit ór stað. slíkt hit sama görði Katilina við sinn her 20 ok skutuz þeir á í fyrstu enn síðan gengu þeir í högg-orrosto. Lucius Katilina var fyrstr í fylking sinni ok hjó á báðar hendr ok var þar æ sem mest þörf var ok skipaði til alls sem bezt bar ok fekk þat orð af sem hann vann til því at hann gerði bæði verk snarps riddara ok 25 góðs herstjóra. Petreius sér at menn Katiline börðuz snarpliga ok stóðu svá fast at enginn þeira hopaði ok féllu nú mjök hváirtveggju. þá lét Petreius ganga fram þann flokk er mest var vandaðr ok var þar ekki fólk í enn greifar ok barónar. þeir gengu í miðja fylking Katiline

1 Katilina > katel'. 5 Katilina > katelno ok lucius. 6 Katilina > katelno. 8 Petreius > Feturgíuf. 17 pretor > p̄cor. prefectus > p̄iectus. 19, 21 Katilina > katel'. 25 Petreius > Feturgíus. Katiline > katel'i. 26 enginn = engín. 27 Petreius > feturgíus. 28 ekki < ekki annat < 29 enn < nema. 29 Katiline > katelíní.

ok bognaði þegar fyrir fylkingin. hljóp Katilina þá þangat ok gekk framm svá hart at Rómverjar hrukku fyrir. af liði Lucii Katiline féllu fyrst Gaius Manlius ok Fesulanus ok höfðu áðr bariz vel ok drengiliga. enn er Katilina sá at fallinn var mestr þori liðs hans ok hann var þá 5 eptir með fátt lið þá minntiz hann hinnar fyrri tignar sinnar ok hljóp þá framm í miðjan her úvina sinna þar er þeir stóðu þykkaz fyrir ok barðiz sem hann væri 481 galinn þar til er hann var stangaðr til bana. Salustius segir svá at þá er lokit var orrostunni mátti sjá hversu 10 mikill kraptr fylgdi þersum mönnum, með dirfðinni, er Lucius Katilina hafði saman dregit því at enginn þeira leifði þann stað sem í fyrstunni hafði tekit því at hverr lá þar sem staðit hafði ok váro framan at eins sár á þeim. enn sjálfr Katilina var fundinn langt framm frá öðrum sínum 15 mönnum, ok lágu úvinir hans sem þykkaz mátti, ok blés hann þá enn nökkut: hann hafði hit sama yfirbragð sem þá er hann var grimmligastr til orrostu. því at af öllu því fólki er Katilina hafði fylgt varð enginn maðr handtekinn sá er nokkurs var verðr ok engi flýði því at þeir 20 þyrmdu hvarki sínu lífi nę fjandmanna sinna. eigi höfðu Rómverjar ok skaðlausan sigrinn því at allir hinir fræknastu þeira menn váro fallnir enn sumir mjök sárir. enn er þeir kannaðu valinn ok veltu riddörum fundu þeir þar frændr sína ok húsbændr enn sumir úvini sína ok glödduz 25 þeir enn hinir hryggðuz því var um allan herinn samblandit sýt ok gleði. endiz svá Katilina ok hans mönnum sín ofdirfð ok kyndugskapr er þeir tóku upp at þeir váro

1 Katilina > kateln'. 3 Katiline > katel'. Fesulanus > perfulanus. 4 Katilina > katelínus. 12 Katilina > katl'. (enginn = engin.) 15 Katilina > katel'. 16 hans < hans umhverfiss hann. 19 Katilina > katel'o. enginn = engin. 27 Katilina > katl'íno.

því lægra niðr settir sem þeir klifu hæra upp enn flestir aðrir. fóro nú Rómverjar heim með fögrum sigri.

48. Hér hefr af Lukano er þessa frásögn hefr fyrst ritað. Maðr hét Lukanus, rómverskr at kyni. er þessa
 5 frásögn hefr fyrst ritað at upphafi ok hefr hann svá at öllum Rómverjaher var skipt í þriðjunga ok var sá höfðingi settr yfir hvern þriðjung er æztr var í Rómaborg ok váro þeir allir górvir dictatores. þar var sá einn maðr er hét Markus Licinius Krassus: hann átti þá konu
 10 er hét Cornelia; hón var dóttir Metelli, eins af hinum hæstum Rómaborgar höfðingjum. annarr var Julius Gaius Cesar. hinn þriði var sá maðr er hét Pompeius Magnus Gneius ok lengst hafði ráðit fyrir Rómverjum: hann hafði
 "víj." sinnum verit görr consul í Rómaborg; hann átti þá
 15 konu er Julia hét, dóttir Julii Cesaris: Pompeius var þó miklu ellri en Julius. Markus Krassus var sendr til þeira þjóða er svá heita: Parthi, Medi ok Assiri; þat er í Asia. þessar allar þjóðir gengu í móti Rómverjum með her ok fjandskap. Markus átti með þá margar orrostor ok hafði
 20 jafnan sigr. enn um síðir varð hann sigraðr af Parthiis ok drepinn meðr því at þeir steyptu gulli vellanda í munn honum ok mæltu svá 'þyrstir þik! drekk þú nú gullit svá 'at þú hafir í nóg' ok lauk svá hans æfi.

49. Hér segir af ferð Julius. capitulum. Julius Cesar
 25 fór norðr um Mundiúfjall í Saxland og Frakkland því at þeir váro áðr í vingan við Rómverja. sá höfðingi stóð mest í móti Julio er "dikon" hét. hann var jarl af Svafaralandi. hann hafði lagt undir sik mikit af Saxlandi ok Vindlandi ok þau lönd er þar liggja nær. Julius átti þar
 30 margar orrostor ok höfðu ymsir sigr. hann stríddi í þessum löndum "treuēnīf. lat'ēnīf. bergonenīf".

15 Pompeius = Pompæius. 17 Medi > Medj. Asia > affrika. 19 Markus = Markuff. 25 Frakkland = frakland. 26 vingan < úvingan. 27 "dikon" < Divico? 27-28 Svafara = suavā. 31 bergonenīf ~ vergonenīf.

50. Er Pompeius barðiz við víkinga. capitulum. Pompeius Magnus fór með sinn hluta hers með skipaliði út um Girklandseyjar ok barðiz þar með víkinga ok illvirkja þá er 482 þar höfðu mart illt gört ok höfðu fjölda liðs: drap hann þá suma en alla rak hann af sjónum ok af skipunum. enn 5 síðan hélt hann öllu liðinu út yfir hafit ok barðiz með Mithridatem konung ok sigraði hann. Þaðan fór hann í Hispaniam ok sigraði þar Sertorium konung. Þaðan fór hann í Ermland ok Kappadociam ok Kaldeam ok Rabitaland ok Gyðingaland ok vann þær þjóðir allar undir 10 Rómverja. ok hann barðiz við xxij konunga ok sigraði þá alla. af þersu varð hann stór-ágjætr. hann kom iij tíma til Rómaborgar á þersum tímum ok gengu út á mót honum consules ok senatores ok öll alþýða manna ok var hann settr í gullkerru ok ekinn svá í borgina í þórshof: 15 þat var þá ágjætast í Rómaborg.

51. Hér segir af orrosto Julius ok Saxa. capitulum. Nú hefir Julius agjætar orrostor með Saxa, ok um síðir féll mestr luti liðs hans. þá sendi hann orð Pompeio mági sínum at hann sendi honum styrk af sínum her. ok 20 er þat lið kom til Julium þá fekk hann jafnan síðan sigr. enn þó mátti hann æigi á einum v vetrum eyða öllum sínum úvinum ok Rómverja svá at hann vænti sér slíks sóma fyrir sitt starf sem veitt var Pompeio ok því lagði hann niðr aðra v vetr af sínu sjálfræði at stýra herinum 25 ok vildi hann æigi koma til Rómaborgar fyrr en hann hefði sigraz at fullu sem hann vildi. í þenna tíma hafði andaz kona Pompeius, enn hann fekk Corneliam er átt hafði Markus Krassus. enn eptir fall Marci sendir Pompeius orð Julio at hann færi heim til Rómaborgar ella 34 sendi hann honum alla sína menn. Julius vildi hvárki

7 Mithridatem > mēhdem. 9 Kappadociam > kapadociam.

22 v > víj. 25 niðr < viðr. 29 Krassus = kraffuff.

göra. síðan fór hann um Saxland ok Valland ok England ok lagði undir sik öll þau ríki sem fyrir norðan ero Mundíu. en þá er Julius vildi ægi aptr hverfa er honum komu þersi orð þá görðiz þar af sundrþykki meðr þeim
 5 Pompeio ok Julio ok litlu síðarr hinn mesti fjandskapr. ok þá er x vetr váro liðnir þá fór Julius suðr til Mundíu meðr allan herinn. þá komu þau orð frá Pompeio ok höfðingjum Rómverja at þeir fyrirbuðu honum at fara meðr fjölmenni til Rómaborgar. Segir svá Lucanus at
 10 þaðan af skiptiz þat ríki með vápnum er áðr hafði eignaz allan heiminn bæði á sjó ok á landi: ok varð þat öfgu heilli er Julia féll í frá, því at hón hefði til gjætt með feðr sínum ok bónda svá at þeir hefði ægi deilt illdeildum því at þá skildi ekki á nema öfund ein at upp-
 15 hafi ok hugði Pompeius at meira mundi virðaz enn nýi sigr Julii enn hin fornu stórvirki hans. ok segir Lukanus svá at Julius vildi öngvan vita sér meira enn Pompeius öngvan sér jafnan, ok kveðr hann því djarfligt at dæma hvárr réttara hafði því at guðin veittu sigr Julio enn
 20 Kato er æztr maðr ok vitrastr var í borginni gekk í lið meðr Pompeio.

52. Frá ferð Julii til Rómaborgar. Julius fór nú suðr um fjall ok hafði mikla áhyggju í skapi. hann setti herbúðir sínar við Rubicon, á þá er svá heitir. þá dreymdi
 25 hann um nátt at kona kom til hans, mikil ok ógurlig: 483 hón hafði laust hárit ok bera alla armleggina ok mælti 'hvert ætlit þér at bera mín merki? ef þér erot mínir menn ok farit með réttu þá lofaz ægi lengra fram at 'fara'. enn hann virði svá í svefninum sem þat væri lík-
 30 eskja. 'þú Rómaborg' sagði hann 'er stendr á "kartago"-bergi ok þau goð, er allt ero til komin af Tyrklandi,

30 er > er er. "kartago" < Tarpeia (* Luc. Phars. I 196).

31 ok þau < ! — þau (182¹ ... enn < ; enn).

'hafa jafnan fylgt várri ætt ok áðr váro í "albía" ... enn
 'Romulus frændi várr reisti þik af jörðu ok ertu nú æztr
 'staðr í heiminum — æigi man ek til þín sækja meðr
 'andligum vápnum því at hvárt sem ek vinnr sigr á sjó
 'eðr landi þá em ek æ þinn þjónostumaðr ok riddari. nú 5
 'með því at sjá úfriðr berr illa þá sé sá sekr er mér
 'bannar til þín at fara með sæmd'. um morgininn fór hann
 yfir ána ok á sjálft Rómaborgarland ok mælti 'hér læt
 'ek eptir friðinn ok lögin. nú skal treysta á hamingjuna
 'ok biðja æigi friðar vára úvini, ok láti guðin koma á 10
 'orrosto með oss'. enn um morgininn í sólarupprás kom
 hann í þorp þat er Ariminum heitir í því héraði er "tacía"
 heitir ok tóko nálíga upp allt héraðið. ok þeir er héraðið
 byggðu váro æigi vanir vápnum né úfriði, ok er þeir sá
 merki Rómverja ok kenndu Cesarem í miðju liði þá 15
 aumkaðu þeir sik er þeir skyldu verða fyrir þersum úfriði
 er görðiz fyrir norðan fjallit. í þenna tíma komu af Róm
 margir vinir Julii þeir er Pompeius hafði gört útlaga ór
 borginni. þar var sá einn göfugr maðr í því liði er Curio
 hét. hann mælti til Julium 'fylgt höfum vær þér meðan 20
 'vér máttum, ok þínu máli, í Róm: heimt hefir ek til
 'þín alla þá menn er ek mátti: ok erom vér görvir
 'útlægir af borginni því at vér viljum heldr berjaz með
 'yðr enn samþykkja þínum úvinum. nú væntum vér at
 'þinn sigr muni skipa oss á várar eigur. nú skunda þinni 25
 'ferð því at fátt er manna í borginni ok þó allir ótta-
 'fullir. þú hefir bariz x vetr fyrir norðan fjall ok er þat
 'lítit ríki: nú má vera at þú beriz hér fá ár með Róm-
 'verja áðr þú fáir vald yfir öllum heiminum. þú ert hart
 'fráum eggjaðr: þér er varnað sómans alls fyrir þinn 3
 'sigr ok goldinn þér fjandskapr fyrir starf ok háska.

1 "albía" < Alba (*Luc. Phars. I 198). 12 Ariminum ∞
 armimū. "tacía" < Umbria. 19 Curio > curiuf.

‘skaltu ok ekki tvískipta her þínum fyrst at sinni. skulum
‘vær ok æigi spara oss til at fylgja þér.’

53. Hér segir frá er Julius talaði fyrir lýðnum. Af
slíkum fortölum óx mikit hans ágirni ok lætr nú setja
5 merki sitt niðr á völlinn ok kallar þar undir allan herinn:
varð þar af mikill gnýr sem ván var at. ok sem hljóð
fekkz hóf Julius svá mál sitt ‘vinir várir ok ástmenn er
‘verit hafa í orrostom með oss optarr enn tölu sé hægt
‘á at koma ok haft jafnan sigr á næstum x árum . . . enn
10 ‘nú höfum vær sannfrétt hver starfalaun yðr ero ætluð
‘fyrir sár ok sviða ok manna missi ok þann háska er þér
‘hafit beðit. er mér svá sagt at æigi mundi meiri viðr-
‘búnaðr hafðr til fjandskapar þó at Hannibal konungr færi
‘meðr her sinn til Romam sá er mestr úvin hefir verit
15 ‘borgarinnar ok hana vildi alla upp taka. er þangat til
‘dregit allt fjölmenni þat er má ok hvert skógarkjarr er
‘upp höggvit til skipagörðar enn Cesar er kallaðr útlægr
‘ok dræpr bæði á sjó ok á landi. eða hversu mundi með 454
‘mik gert ef oss hefði þungt fallit ok færi Saxaherr norðan
20 ‘með ofrefli úfriðar? nú með því at oss hefir enn létt
‘fallit þá vilja guðin reyna hvárt vèr viljum verða svá
‘miklir menn sem þau vilja oss gört hafa. Pompeius ferr
‘á móti oss, gamall maðr, ok hefir með sér unga riddara,
‘bændr ok borgarmenn, þá sem ekki ero vanir bardaga
25 ‘— sem er Marcellus hinn málgi ok margir aðrir hans
‘makar. enn mér þikkir æigi ráðit hvárt þeir ungu riddarar
‘seðja Pompeium á ríki; heldr sýniz mér sem hann muni
‘aldri niðr leggja sinn újafnað. æigi þarf ek fyrir yðr at
‘tjá hversu rangliga hann hefir dregit fè af hverjum manni
30 ‘um allan heiminn. yðr er ok kunnigt, þá er menn skyldu
‘dæma lög sín í seálfri Rómaborg, hverja kórónu hann
‘setti yfir dómandana: þat var skjaldaðr herr ok alvápnaðr

'ok skyldi enginn þora at dæma annat en hann vildi. enn
 'nú hefr hann upp ófrið á gamals aldri svá sem görði
 'Silla fóstri hans at hann braut undir sik alla Rómaborg
 'með kappi ok rangindum. svá segja menn at tigres þá
 'er þau bita hjörðina með ellrum dýrum at þau vilja aldri 5
 'af láta þegar blóð kemr á tenn þeim; enn ek ætla at
 'Pompeius hafi ok slíkan grád ok þorsta til manndrápanna
 'síðan hann sleikti varmt mannablóðit af sverði Silla fósttra
 'sins at hann skyldi þá vera djarfari enn áðr. nú er oss
 'ægi sýnt hvern enda hafa mun þetta hit rangliga ríki 10
 'eða hvenær hann mun ætla af at láta ósómanum; enn
 'þó kann vera, svá víða sem Pompeius hefir sigraz áðr,
 'at sjá sè hans hinn síðarsti sigr at leggja mik at jörðu
 'sakir þers at ek vil ægi kasta sigrmerki mínu niðr undir
 'fætr mér. enn þótt Rómverjar vili mér öngva sæmd gera 15
 'þá væri þó sannligt at láta þá menn hafa sitt verkkaup
 'er mér hafa fylgt ok svá mikit ríki hafa undir þá unnit
 'ok ætti þeir þangat friðar at vilja sem þeir ero fæðingjar
 'heldr enn víkingar ok vændismenn sæti í húsum þeira í
 'Róm. heilir svá' sagði hann 'takit upp merkin þau er 20
 'mér höfum víða borit með sigrinum: því at nú verðr
 'afls at neyta: þeir eggja oss vörn at bera í móti sèr
 'er oss varna hins rétta. væntir ek at guðin munu vera
 'í fulltingi með oss; því at ægi berjumz ek mér "einu"
 'til ríkis nè mínum mönnum, heldr skulum vèr draga 25
 'drottana af borginni þá er "nu e' þu'" til at þjóna áðr.'

54. Hèr segir af "thefel" ok hans ráðagiörð. Eptir
 þersi orð varð mikill gnýr í herinum því at þeir váro
 margir er eggjuðu úfriðar því at þeir girntuz á ríki ok
 á ránsfè. enn sumir váro þeir sem spakari váro ok stór- 30
 eignaðir at sá hversu mikit illt af mátti standa ok báðu
 at friðr skyldi verða ok sætt haldaz. því næst stóð upp sá

maðr er “thesbef” hét ok mælti ‘þú Julius Cesar hinn
 ‘æzti stjórnari alls heimsins ok Rómarríkis. vær undrum
 ‘þat hversu lengi þú þolir þetta þínum úvinum. ægi
 ‘skal þik várt fullting skorta meðan vér inegum vápnum
 5 ‘valda ok mun lítil raun vera at berjaz við borgarmenn
 ‘vára þá er friði einum ero vanir. enn þó annars kostar
 ‘er hörmuligt er vær skulum sjálfir hendr á leggjaz. lát 485
 ‘oss fara með þér um Svíþjóð hina miklu eðr í Libíam
 ‘ok skulum vér öll þau ríki undir þik vinna með þersum
 10 ‘höndum ok vápnum sem áðr höfum vér sigrat með norðr-
 ‘hálfuna allt at sjónum vestr, ok skal ek þínu boði fylgja
 ‘í alla staði: enginn skal sá minn vin æða borgarmaðr
 ‘er ek heyrir þinn lúðr í móti þeyttan — ok þers sver
 ‘ek fyrir þín merki ok allan þinn sigr, þó at þú bjóðir
 15 ‘at ek höggva bróður minn með sverði ok ek leggjja
 ‘föður minn fyrir brjóst með spjóti ok ek vega með vápnum
 ‘konu mína barnsfulla, þá skal ek hvergi mínar hendr til
 ‘spara; ok þótt þú vilir ræna guðin en brenna hofin ok
 ‘setja herbúðir þínar við Tífr í Rómaborg, þá skal ek
 20 ‘vera forgöngumaðr; ok hverja borg sem þú vill at jörðu
 ‘brjóta þá skal ek heimill til vera ok jafnvel þótt þat sé
 ‘sjálf Rómaborg’. en er “thesbes” lauk sinni ræðu þá hélt
 allt fólk upp höndum ok játaðu vilja Julii. enn er þat
 var ráðit at hann vildi með vápnum vinna Rómaborg ok
 25 Ítalíaland ok berjaz á moti senatoribus þá heimti hann
 af nýju at sér her norðan um fjall allt þar er hann mátti
 fá ok skundaði sem mest til borgarinnar.

55. Frá undrum í Rómaborg ok fyrirburðum. Nú er
 Rómverjar spyrja at Julius er í nánd borginni með her
 30 sínum þá gerðiz ótti mikill í Róm ok hræzla. tók þá
 fólkít at flýja. þat var ok sagt með at Julius var miklu
 meiri ok ógurligri enn fyrr hafði hann verit ok honum

sannaðiz ór öllum ættum herr. þá flýðu höfðingjar í brott ok enginn var sá örvasi karl né svá sjúkr at sínn son gjæti latt nökkura nátt: svá var fólkit hrætt. ok þótti mörgum þat undarligt er flýit var orrostolaust ór borginni; enn þó segir Kato at þá var várkunn á við aðra menn 5 er Pompeius flýði sjálfr ór borginni. í þenna tíma urðu mörg undr í Rómaborg. þá varð á sól ok tungli fyrst þat sem eclipsis er kallað, allt í móti eðli. *þá var ok sèn stjarna sú er cometa heitir, í líking sverðs, ok horfði blóðrefillinn á borgina: sú stjarna er jafnan sèn fyrir* 10 *stórum bardögum. þá váro ok sènar eldingar stórar fljúga ór norðri í heiðviðri. þá sýndiz ok hafit sjálft ásynis sem blóð eðr roðra. þá váro ok fædd hvers kyns býsn í borginni bæði af fè ok mönnum, ok margs kyns illfygli flaug ór skógum ok hreiðraðiz í borginni. þat er ok sagt at* 15 *uxi einn sá er fyrir arðr var leiddr mælti 'ófyrirsynju 'berit þér mik því at brátt man Rómaborg meirr skorta 'menn en sæði "edr vapn æ næg' eñ korn". um iij nætr sá þeir ok heyrðu til vápnaðra manna mikinn gný ok háreysti. ok þeir menn sem næstir bjöggu borgarveggjunum* 20 *sá fara at borginni tröllkonu mikla ok ógurliga ok hafði í hendi fork mikinn af glóanda járn, ok svá sýndiz þeim sem hón hefði borgina í faðmi sér. þar sá menn ok um allar nætr drauga ganga: þeir Silla ok Marius höfðu með mestum grimmleik deilt sín í millum ok var því hvárigum* 25 *þeirra veittr gróstr sem öðrum höfðingjum í Rómaborg; gengu þeir nú ok aðr allar nætr í sýn við menn. við þersar ógnir urðu menn mjök ræddir í Rómaborg ok* 486 *flýðu af þessu margir menn ór borginni. þá komu til fjölkyngismenn ok blótuðu ok gengu til fréttu við guðin* 30 *ok rannsakaðu bæði manna innsteri ok svá búfjár ok*

2 enginn = engín.

8 eclipsis > eclipsis.

15 hreiðraðiz

✓ hreiðraðuz.

- kváðuz þar ekki seá nema daprliga luti eina. sá maðr kom þangat er hét Aruns, hinn mesti galdramaðr, fullr fitonsanda ok fjölkynngi. hann blótaði griðung einn. ok er griðungrinn var höggvinn þá ljóp mikill ok kolsvartr
- 5 kattr ór búkinum. ok er hann sundraði griðunginn knýtti hann ij knúta á viljunum, nær sem manns höfuð væri, ok eignaði annan knútinn Julio enn annan Pompeio Magno ok kvað þar síðan marga fáheyrða galdra yfir: þá þrútaði sá knútrinn ákafliga er Julio var eignaðr enn sá er
- 10 Pompeio var eignaðr visnaði allr ok varð at öngu. Aruns kvað þá við hátt ok mælti 'ægi er smátt hvat guðin birta 'mér úverðugum ok ekki hefir hinn hæsti faðir þórr eignaz 'þetta blót heldr hafa helvítisguðin hlaupit í bók þessa 'griðungs ok segir mér mjök illa hugr um hversu ganga
- 15 'mun ok man þó þyngra falla enn í hug man koma'. Sá maðr var enn einn í Rómaborg er val kunni stjórnlust ok sagðiz hann sjá á himintunglunum at stórar orrostor mundu verða ok mannfall mikit ok langr úfriðr. Sá atburðr gørdiz enn í borginni er mönnum þóttu mest undr í vera,
- 20 at þá er ein göfug húsfúru skyldi ganga til þórshofs at biðjaz þar fyrir eptir vanda var hón numin upp í loptit langt yfir borgina ok hëkk hón mjök lengi. þat sá mikill fjöldi manna ór borginni ok heyrðu at hón kvað við hátt ok mælti 'þú Apollo. hvert viltu færa mik?' (þat köllum
- 25 vær sólarguð). 'ek sé nú = = = miklu' sagði hón. 'ek sé 'sé nú Philippos undir gnípu einni. eðr hví sætir? ek sé 'Rómverja berjaz sjálfa ok öngva stórhöfðingja at móti. 'nú fer ek út á Egiptaland ok kenni ek þar búk hinn 'mikla er þar liggr höfuðlauss á Nílar söndum. nú fer ek
- 30 'í Libiam ok sér ek þar fylkingar þær hryggar er brott 'komuz ór Emathia. nú fer ek norðr um fjall ok nú fer

2 Aruns > aranas. 8 yfir > ý = =. 10 Aruns > Aranas.
 24 Apollo = ápollo. 26 Philippos > philppum.
 31 Emathia > ematha.

‘ek heim til Rómaborgar ok sé ek nú bariz af höfðingjum
 ‘í miðri borginni ok nú sér ek úfrið um allan heiminn.
 ‘nú fer ek út yfir hafit ok kennir ek enn völlum Philippí’.
 ok eptir þat féll hón niðr á jörð ok lá lengi svá sem dauð.
 Af þersu öllu gerðiz ótti mikill í borginni ok kvenna 5
 grátr ok ungra manna. karlmenn nær allir flýðu ór borg-
 inni, sumir til Julium enn sumir til Pompeium.

56. Hér segir af Bruto ok Katone. capitulum. Brutus
 hét einn göfugr maðr í Róm. hann fór um nátt í garð
 Katonis er þá var æztr af senatoribus. öllum mönnum 10
 þótti með hann ódælt nema Bruto einum. hann mælti til
 hans ‘kraptr ok manndómr sá er nú eyðiz mjök þá veit
 ‘ek at þú vill æigi með hann skiljaz hvat sem yfir gengr.
 ‘nú vil ek leita þangat ráða sem þú ert, því at ek kann
 ‘mér engin utan ek hafi þinn styrk til. nú fara sumir til 15
 ‘Pompeium enn sumir til Julium; enn þú einn skalt vera
 ‘minn leiðtogi hvárt er þú vill heldr at mit sém í borginni
 ‘ok leitim at halda friðinn sem mér megum eða viltu
 487 ‘ganga í lið með höfðingjum ok berjaz með þeim. þeir
 ‘fara flestir í hernað er nokkut dregr til: sumir ero úvin- 20
 ‘sælir ok hræðaz úvini sína, sumir ero félausir ok vilja
 ‘svá afla sér fjár ok frægðar: enginn maðr leypr til vápna
 ‘nema hann vænti sér nokkurs afla eðr mikils verkkaups.
 ‘þér einum trúir ek til at þú munir því at eins berjaz
 ‘at þat sé réttlígra. enn fyrir lítit þikki mér þér koma at 25
 ‘hafa varðveitt þik frá mannlýtum alla þína æfi ok verit
 ‘saklauss við hvern mann ef nú skaltu ganga í þenna
 ‘þinn úskapliga bardaga er frændr ok vinir drepaz niðr.
 ‘æigi skyldi svá at beraz at þú særðir eðr dræpir þína
 ‘vini eðr náfrændr ok fyrirfæriz svá þín frægð ok mann- 30
 ‘kostir. enn fúsir munu allir at kallaz með þínum vápnum
 ‘særðir ok vilja svá fyrirljúga þínum ágjætum kröptum.

'glæðan ætla ek Julium þat spyrja at slíkr maðr gangi í
 'bardaga ok man hann þat segja at Katoni líki val úfriðrinn
 'er hann vill sjálf í ganga þann hinn háskasamliga bar-
 'daga. nú snýr hugar mikill hluti liðs — consules ok
 5 'senatores — eðr viltu þar vera Kato ok ganga undir
 'Pompeium ok þjóni þá allir undir einn? hvat er þá nema
 'Julius sé einn frjáls manna í heiminum er hann einn
 'gengr æigi undir Pompeium. með því at oss sýniz síðarr
 'at berjaz fyrir sakir laga ok frelsis þá sjám fyrir hverr
 10 'með þér ferr ok man ek göraz þá hvárki fulltingsmaðr
 'Julii né Pompeii hvern veg sem sigrinn ferr með þeim'.
 ok er Brutus hafði þetta mælt þá segir Lukanus svá at
 Kato hugsaði lengi með sínu hinu helgasta brjósti ok
 eptir þat mælti hann 'játi ek því, Brutus, at þat er mikill
 15 'váði at borgarmenn várir, frændr ok vinir, drepiz niðr;
 'en þó er þeim bezt at fylgja er manndómrinn er næstr:
 'verði eptir auðnu. er enn þat auðsýnt at hamingjuguðit
 'er reiðt oss fyrir sakir illgerða vándra manna ok rangra
 'dóma. enn ef svá vel verðr at himnaguðit eðr helvitis-
 20 'guðit vildi þat at mitt höfuð mætti leysa allra manna sár
 'þá munda ek þí feginn verða ok framm ganga í milli
 'fylkinga ok taka feginn með allra manna vápnunum ór
 'hvárratveggju liði ok göra at dæmum hins góða Decii
 'ok mætti svá mitt blóð ok mín sár ok minn dauði frelsa
 25 'allra manna úsiðu ok yfir bæta allra verk ok illgerðir.
 'undr er hví allt fólk vill sjálfkrafa tapaz. sækir mik með
 'hörðum vápnunum því at ek vil verja lögin ok halda frels-
 'inu ok mætti minn háls höggva til þers at friðr yrði
 'ok þá er ek em dauðr kann vera at sá hafi ríki er vill
 30 'orrostolaust. nú munum vær ganga undir þau merki sem
 'hér ero upp tekin í borginni ok fylgja Pompeio því at
 'þat er enn æigi vitat at hann muni sér eigna allan

‘heiminn þó at hann verði meiri ok til þers mun ek æigi
 ‘vera í hans hirð at hann þikkiz einn sigr vega þótt þers
 ‘verði auðit’. réðu þeir Brutus ok Kato þat af at fara í
 lið með Pompeio ok berjaz.

57. Hér segir af Marcío ok Katone. Ein virðulig 5
 kona hét Marcia. hón hafði verit frilla Katónis enn hann
 gipti hana ij sinnum. bændr hennar önduðuz báðir. hón
 kom þá til Katonem ok mælti grátandi ‘meðan ek var á
 488 ‘léttasta aldri fylgda ek þínum ráðum ok giptumz ek ij
 ‘mönnnum en nú ero þeir báðir dauðir, er nú ok æigi 10
 ‘nauðsynligt at fá mín sakir elli. enn þó biðr ek at þú
 ‘görir þat yfirbragð á at þú fáir mín ok mætti þat rétt-
 ‘liga skrifaz á leiði mínu HÉR HVÍLIR MARCIA KONA
 ‘KATONIS. lítt mun at því leitat er langt liðr héðan hvé
 ‘lengi okkrar samfarar hafa verit. vilda ek þjóna þér Kato 15
 ‘í herbúðum’. Kato lýddi orðum hennar ok kallaði til sín
 Brutum ok fekk Marcie eptir lögum ok þó með öngu
 skrauti eðr metorðum. Kato skar aldri hár sitt né skapaði
 skegg síðan þetta missætti hófz ok enginn maðr sá hann
 glaðan því at hann harmaði ánauð fólksins ok úgiptu er 20
 yfir gekk. hann gjætti jafnan hófs ok réttlætis í öllum
 stöðum ok engin skipti átti hann með konu sína á þessum
 tíma. hann vildi ok gefa líf sitt til frelsis allri alþýðu
 ok æigi at eins vildi hann sér einum góðr vera heldr
 öllum heiminum. svá virði hann sem hungur ok þorsti væri 25
 sigr frá allri munuð. hann hafði vás ok vökur ok mikit
 erfði. hann kom ok aldri ór hárlæðum ok var æ búinn
 til varnar fyrir sakir frelsis ok laga. hann var sannliga
 faðir bónda, höfðingi höfðingja, fagnaðr réttlætis, umbót
 laganna: ok aldri mátti mannlöst finna í lífi Katónis. 30

58. Frá Pompeio ok Julio. Á þersum tíma var

ð Marcío < Marcia. Katone > katonís. 19 enginn = engín.

28 varnar > fnar. 31 Pompeio > Pompeíu. Julio > Julíum.

Pompeius í Kampania við borg þá er Capua heitir. hann dró saman her þann allan er hann mátti þar fá at rísa í móti Julio. Julius fór ór Ariminum-borg ok á sjálf Rómaborgarland. tók hann þá at hefja rán ok hernað, ok mátti þat sjá at Julio þótti betra at brenna borgir ok kastala enn þeir gjæfuz upp sjálfkrafi er áttu. þeir eyddu hëruð með vápnum ok eldi ok taka sumir þat ráð at lúka aptr borgarhlíðum ok búaz til varnar enn sumir gáfuz upp ok gengu á vald Julii: margir héldu ok trúnað sinn við Pompeium ok urðu þó flestir undir brotnir af valdi Julii. vex nú meirr styrkr Julii enn nokkurum mætti í hug koma. Libo hét einn höfðingi en annarr Silla son Lucii Sille hins ríka þers er drap Marium: hann flýði þá er honum var sagt at Julius væri kominn í hans ríki, ok segir Lukanus þat at hann barðiz ægi meðr föðurligum vápnum er hann rann þegar hann heyrði Julium nefndan. Varus, Lentulus ok Scipio — þeir fóru til Pompeium enn Julius tók upp allt þeira góðs.

59. Hér segir frá Domitius ok Julius. capitulum. Domitius hét einn höfðingi. hann réð fyrir þeiri borg er Korfiniensis heitir. hann var manna ágjætastr. hann samnaði liði á mót Julio. ok er Julius kom nær þeiri borg — þóttu þá skína allir vellir af vápnum þeira ok herbúnaði. Domitius ferr á mót honum með fylktu liði til ár þeirar er var í millum herbúðanna ok borgarinnar ok mælti svá með lið sitt 'görum svá val — veitum hér viðrnám ok látum þá ægi komaz yfir ána orrostolaust. þat er oss nógr sigr at Julius dveldiz hér nokkura stund ok at vær verðim fyrstir til at bera vápn í mót honum'. Julius sér nú at þeir búaz til varnar ok verðr mjök reiðr ok mælti 'eigi

3 Ariminum > Arabia. 17 Lentulus > centaur's. Scipio > oppio. 19 Domitius = domícius. Julius > Julij. 20 Domitius = Domícius. 21 Korfiniensis > korpíníenfis. 24 Domitius = Domícius.

'þíkkir músunum enn ráð at flýja í holurnar ok ætla þessir
 489 'veslingar at verja oss árbakkann ok steinbogann. enn
 'þótt hér félli sú [hin mesta] á í milli vár sem mest er í
 'heiminum [er] ok Ganges heitir þá væri vær betr til
 'fallnir at sækja enn þeir at verja, ok með öngva munum 5
 'vær ána dveljaz síðan mér fórum yfir Rubicon, ok sækit
 'framm drengiliga'. Menn Julii skutu nú spjótum ok
 gafflökum ok bogaskotum ok sóttu á ána ok varð nú orrosta
 hin ákafasta ok lauk svá at Domitius flýði fyrir ofrefli
 liðs Julii til borgarinnar ok gaf sik upp yfirkominn. var 10
 hann þá handtekinn ok leiddr fyrir Julium, ok er svá
 sagt at Domitius hafi haldit öllu yfirbragði sínu ok vask-
 leik ok rétti framm hálsinn ok mælti 'ráði til einn hverr
 'ok höggvi drengiliga, því at nú þikki mér litlu betra líf
 'enn hel síðan ríki Julii skal yfir ganga'. þá mælti Julius 15
 'þó at þú vilir nú deyja þá skaltu þó lifa ok hafa þegit
 'líf af mér alla daga þá er þú lifir hēðan af. várir úvinir
 'skulo nú vita hēðan frá hversu gott er at koma á mína
 'miskunn. enn þat skaltu vita at ek ætla ekki til þinna
 'ömbuna hér fyrir' bað hann þá lausan láta ok fara hvert 20
 er hann vildi 'enn þat skal þér þungt vera at fara til
 'Pompeium eðr annarra höfðingja várra úvina'. hann svaraði
 'þat er mér þyngst at ganga undir þitt vald enn vita
 'ekki til annarra höfðingja várra' ok þegar hann varð
 lauss fór hann til Pompeium. 25

60. Frá Pompeius ok Julius. capitulum. Pompeius
 spyrr þá at skammt var til liðs Julii ok ætlar at þeir
 muni berjaz annan dag ok talar fyrir herinum ok mælti
 'nú er saman kominn herr Rómverja sá er ægi hefir
 'sákir drambsemi sín vápn upp tekit heldr með forsjó 30
 'höfðingja til þers at hegna glæpi ok vandræði. veit ek
 'at þér erot nú fúsir til at berjaz ok er þat þó várkunn

6 Rubicon > Roben. 8 gafflökum = gafflólökum. 9, 12 Do-
 mitius = domícius, domícius. 26 Julius > Julí. 32 þat < þar.

- á með yðr. nú er kominn Saxa herr norðan um fjall ok
 spyrium vær at Julius hefir drepit menn vára enn suma
 meidda ok höfum vér þolat þetta, en guðin láti þessa
 æigi úhefnt vera því at æigi var sá meiri ósómi er Kati-
 5 lina ok Lentulus ok Cethegus gerðu. vesallig er reiði
 þeira höfðingja er goðin hafa jafnat við þá hina æztu
 menn svikaranna seálfra er váro í Rómaborg Cinna ok
 Marius. þá væri vel ef hann færi slíkum dauða sem Lepi-
 dus, Carbo ok Sertorius er allir létuz fyrir vápnum. nú
 10 þó fyrir sakir tengda várra þá væri val at æigi væri
 úfriðr með oss, ok hefði Krassus komit með sigri af Sci-
 thia þá mundi hann nú sigra Julium ok hans her. nú þó
 — látit yðr þikkja lítills verðt [þikkja] þótt Julius mágr
 minn kalli mik gamlan ok örvasa því at þat sakar ekki
 15 þótt höfðinginn sé ellri enn riddararnir. ek hefir fengit
 svá mikinn uppgangh sem Rómverjar máttu mestan veita
 mér ok ekki hefir ek öðrum leift í heiminum ok æigi
 girniz sá smára luta er meiri maðr vill vera en ek hefir
 verit. hér ero nú í liði með mér consules ok öll fylking sú
 20 er með jörlum ok hertogum skiput. víst skammaðiz ham-
 ingjan þá engis er hón veitti Julio sigr í móti senatori-
 bus ok þeira liði. hann talar þat alla daga hvé mikit
 hann hefir starfat fyrir norðan fjall þá x vetr er hann
 var þar ok kveðz hann þar hafa farit yfir sjóinn er fellr
 25 um heiminn allan; enn ek hyggr hann þar farit hafa
 yfir tjarnir þær er hann veit sjálfr hversu djúpar váro. 490
 ek hyggr hann ok aldri farit hafa yfir Rín ok er þat
 mikill hégómi er hann segir at vápnaðir riddarar hafi
 flýit fyrir honum með ótta ok hræzlu. enn þó þarf hann
 30 æigi at ætla at vær höfðingjar heimsins munim flýja fyrir

4-5 Katilina > kateln'. 5 Cethegus > thegus. 7 Cinna
 > silla. 8-9 Lepidus, Carbo > leuidus. citaron. 9 Ser-
 torius > corius. 11-12 Scithia = sithía. 17 öðrum (=
 oðau) ∞ ofkū. 20 skiput ∞ skipút. 29 hræzlu = hræðzlu.

‘honum þót mér sém nú mjök hrumaðir af elli. ek sigraða
 ‘ok áðr þann konung er aldri áðr varð yfirkominn ok
 ‘Lucius Silla hvarf frá er ríkastr hefir verit ok mestr
 ‘orrostomaðr. ek hefir farit um allar hálfur heimsins ok
 ‘haft sigr um alla jörð hvar sem hón liggir undir sólinni. 5
 ‘ek hefir ok sigraz í Phasis ok mitt ríki hefir gengit um
 ‘allan heiminn. ek hefir ok sigrat ok skattgilt allt Egiptum,
 ‘Kappadociam, “Rabítam”, Hispaniam, Pontum, Pamphiliam,
 ‘Frigiam, Libiam, Judeam, Kaldeam ok allt Asiam ok Afri-
 ‘cam, ok allr heimr hefir til mín lotit: ok nú veit ek 10
 ‘ægi hvat ek hefir þat leift mági mínum Julio at hann
 ‘megi sigr vinna á mér utan hann sigriz nú í persi orrosto
 ‘er hann ætlar nú at eiga með mik afgamlan ok með
 ‘borgarmenn sína. þá er Pompeius hafði lokit ræðu sinni
 þögðu allir enn báru þó saman ráð sín er þeir spurðu at 15
 Julius var skammt þaðan með úflýjanda her, ok treystuz
 þeir ægi liðsafla með Julium ok fór Pompeius þá til
 Brandisar með Rómverjaher: þat er ein sjöborg á Púli.
 þá sendi hann son sinn hinn ellsta er hét Gneius Pom-
 peius at draga saman her um allan heiminn enn ij con- 20
 sulus “gneium curium” ok “portium fillanam” at heimta
 saman skatta, landsskyldir ok “ull” = =.

61. Frá Pompeius ok Julius ok þeira viðskiptum. Nú
 kemr Julius til Brandisar ok setz um hana með öllum her
 sínum. hann sér at þeir Pompeius megu fara ór horginni 25
 meðr skipum ok svá á haf út ok því lét hann stórt grjót
 ok stór-viðu færa í sundit. enn Pompeius lét taka stór
 skip þá er vindr stóð af borginni ok reisti þar á val-
 slöngur ok lét reka út at stikunum ok slöngdi svá eldinum

2 ok áðr > ak áðr. 6 Phasis > pafídis. 8 Kappadociam
 > kapadociam. Rabítam ∴ Arabiam. Hispaniam > hýfpaníam
 (★ ýtalía 134⁵). 9 Kaldeam = kalldeam. 9-10 Africam
 = affricā. 18 Brandisar (= bñdisar) ∴ Brundisium. 23
 Julius > Julí. 24 Brandisar = bñdisar.

- í stikin ok brenndi upp. eina nátt fór Pompeius leyniliga á skip með her sínum ok sigldi brott. enn er hann var í brottu þá snóru borgarmenn skjótt trúnaði sínum ok á þeirri nátt luku þeir upp borginni fyrir Julio ok hans liði.
- 5 þá váro tekin ij skip er Pompeius átti ok var drepit af hvert mannsbarn er á var, enn sumt lið Pompeii komz á haf út. ok segir Lukanus svá 'þar ferr þú nú Pompeius með ekki litlum flokki, ok er þat þó úskapligt at mannfall 'mikit skuli verða á fjarlægju landi. enn þó vilja guðin
- 10 'ægi ræna þik föðurligum grepti á þínu fóstrlandi, heldr 'var til þess kosit Egiptaland at Italia væri sparat til þeirar 'úgjæfu ok hörmuligra svika meðr þílikan höfðingja, ok 'má Rómaborg vera úspillt ok úsargut af dauða þínum 'Pompeius'. nú sigla þeir á haf ok horfa flestir framm
- 15 eptir skipi nema Pompeius einn: hann lá aptr á saxit ok horfði upp til lands, ok meðan hin hæstu fjöll váro ægi vötnut. hann hafði verit lengi af mörgum áhyggjum svefnlauss, ok er horfin váro öll fjöll þá sofnaði Pompeius. hann dreymdi þá at Julia er hann hafði átt, dóttir Julii
- 20 Cesaris, kjæmi at honum ok mælti til hans með mikilli reiði 'þat kann ek at segja þér at helvítisguðin búa þér 'margar vistir ok mörg meínlæti. þú vannt sigr meðan 491
- ✓ 'með várom hjóna; enn nú hefir þú skipt hamingjunni með 'röknaskiptinu: hafa Cornelie ekki giptusamliga gengit
- 25 'verföngin þó at hón sè nú friðla þín. ert þú nálíga 'fauskr einn ok viltu þó flytja hana í her með þér hvárt 'sem þú ferr á sjó eða á landi til þess at ek mega þín 'aldri njóta. enn hón skal þín þó ægi njóta: faðir minn 'man angra þik um daginn enn ek um nætrnar. öngvar
- 30 'úminnisveigar hefir ek drukkit í öðru lífi þótt þú munir mik 'nú ekki: enn hvat er þú berst fyrir þá mun ek æ í

1 stikin > stígn. 6 Pompeii > pompeii. 7 Lukanus = lukánus. 22 vant > v||vant. 23 hefir = hefu.⁷

‘miðri fylking vera, ok þers sver ek fyrir mína höfðingja
 ‘í öðrum heimi at þú munt aldri at öngu verða mega ok
 ‘ekki mun þín börn mega frá þér skilja, ok svá man þessi
 ‘orrostu lúka at þú munt minn verða ok með mér muntu
 ‘fara’. síðan fór hún í brott. enn Pompeius vaknar ok 5
 mælti mæðiliga ‘til hvers kemr þér Julia at angra mik
 ‘með slíkum draumum? því at annat hvárt er vitit ekki
 ‘eptir dauðann ellar er dauðinn enskis verðr’. þat sama
 kveld kom hann öllum herinum heilum á þat land er
 “cumadudiam” heitir. 10

62. Frá ferð Julius til Rómaborgar. Julius réð nú
 einn öllu Rómaborgarlandi. hann sendi þann mann til
 Sikileyjar at heimta þar saman vistir er Curio hét. enn
 hann sjálfr fór til Rómaborgar með friðsamligu yfirbragði.
 enn er hann fór at borginni þá var ekki gert með hann 15
 sem aðra höfðingja er þeir komu heim með sigri því at
 engi processio var gör móti Julio ok týndi hann þeim
 sigri með yfirbragði en þó hafði hann þann sigr at fólkit
 allt var nálíga hrætt með hann. enn er hann reið at
 Rómaborg þá kallaði hann hátt ok mælti ‘þar ertu Roma, 20
 ‘sæti guðanna — ok hafa höfðingjar þínir flýit frá þér
 ‘orrostolaust ok þorat æigi at halda upp orrostu: víst sé
 ‘guðunum þökk er þínir fjandmenn Rómaborg komu æigi
 ‘ór austrvegi meðan þú vart höfðingjalaus, ok er þat
 ‘skömm ok skaði er þú skyldir hafa huglausan her yfir 25
 ‘þér, ok víst er þat fagnaðr er vær höfum heldr hér með
 ‘oss byrjat þersa deilu’. nú kemr Julius í borgina með
 slíkri ógn ok hræzlu sem nú var frá sagt — búinn at
 brenna hofin enn ræna guðin. hann stefndi til sín öllum
 þeim höfðingjum sem eptir váro í borginni í höll eina 30
 mikla: þeir váro svá hræddir at þeir dæmdu allt þat er

10 “cumadudiam” < Candavia. 13 Curio > curfuf. 28
 hræzlu = hrædzlu. búinn = buín.

hann vildi. eptir þat gekk Julius til þers hofs er þeir
kallaðu Njarðarhof. þar var hjá höll: sú var sterkliga læst...
ok Erarium hét er í var hirt allt lausafé Rómverja, gull
ok silfr ok góðir vefir er saman höfðu dregit hinir fyrri
5 höfðingjar. ok er Julius kom til hofsins þá veik hann til
hallarduranna. en sá höfðingi er Metellus hét mælti við
Julium 'ægi munut þér upp lúka þersum durum [upp
'lúka] at mér lifanda, ok ægi munut þér ræna hofit ok
'guðin sinni eign nema þér drepit mik. nú er þat ráð
10 'Julius at bregða sverði þínu ok höggva höfuð af oss
'borgarmönnum, ok er þat mikit frægðarverk'. Julius
reiddiz mjök orðum hans ok mælti 'mikinn hégóma mælir
'þú at þú munir fá svá vegligan dauða: ægi man ek
'sauga mínar hendr í þínu blóði, ok öngvan hug ber ek
15 'til þers at sýna mína reiði á þér því at ægi muntú mega
'stýra lögum né frelsi í móti mér, ok ægi mun ek svá 492
'blanda hinum hæstum lutum við hina smæstu því at lögin
'sjálfr vilja heldr vera brotin af mér enn haldin af þér at
'eins'. ok er Julius hafði þetta mælt þá brutu hans ridd-
20 arar herklæddir upp hurðina. þá mælti einn rómverskr
riddari sá er "kocantentius" hét til Metellum 'sér þú ægi
'at allt vart fólk er fyrir farit sakir þers rikiss er yfir
'gengr ok verðum vèr nú mörgum röngum lutum at lýða,
'ok er sú líkn vár mest at margir verða svá at göra ok
25 'vèr verðum öngu at nita því er á oss er lagt'. Metellus
var tekinn ok leiddr til duranna, ok tóku þeir þá út auð
þann er enginn hafði nær komit langa æfi ok hinir æztu
consules höfðu saman dregit: hinn fyrri Fabricius er
bardiz við Rómverja sjálfa ok Marius er sigraði Jugurtham
30 konung ok vann Numidiam — ok allr sá fjárlutr sem

6 Metellus > metilluf. 21 "kocantentius" < Cotta. Metellum
> metillu. 25 Metellus > Metilluf. 26 til duranna <
frá durunum. 27 enginn = engín. 28-29 hinn fyrri——
Rómverja sjálfa < Fabricius er bardiz við Pirrhum.

Pompeius hafði saman dregit um austrhálfu heimsins sá er barðiz með xxij konunga ok sigraði þá. ok segir svá Lukanus at þá hit fyrsta var Rómaborg fátækari at fenu enn Julius Cesar.

63. Hér segir af Pompeio ok hans liðsafnaði. Nú er 5 at segja af Pompeio at hann sendir orð öllum þeim mönnum, er honum vildu lið veita, um Greciam ok Asiam, ok dreif til hans útalligr herr, ok segir Lukanus svá at aldri um aldr muni jafnmikill herr hafa saman dregiz í einn rota ok ægi munu dæmi til at jafnmargir jarlar ok konungar 10 hafi haft yfir sér einn höfðingja: allr herrinn hlýddi hans boði ok banni. Nú ferr Julius með her sinn ok ætlaði í Massiliam ok Hispaniam, ok fyrir því at hann vill vinna allt fyrir norðan fjallit. hann stefnir nú til þeirar borgar er "foge" heitir ok sterkuz var. ok er borgarmenn spurðu 15 ferð hans ok fyrirætlan þá sendu þeir menn í móti honum ok sögðu svá at 'hvern tíma sem útlendr herr hefir gengit 'á Rómaríki þá höfum vér með þeim verit ok bariz svá 'sem ritat er í yðrum annálum; enn ef þér vilit fara í 'úkunnar hálfur heimsins ok berjaz þar þá hafit þér þá 20 'menn með yðr er þers ero fúsir því at hvervetna um 'heiminn drífr lið at yðr þat er ekki skirriz slík vandræði, 'ok með slíkum vilja skyldu allir vera til yðvar ok til 'Pompeius sem vér erom ok mundut þit þá ægi reiðir 'deila. nú biðjum vér at þér snúit frá borg várri með 25 'friði. [enn meðr því at þér vilit vinna hana ok setjaz í 'hana þá] viljum vær at þersi staðr sé öruggr Pompeio 'ok yðr, hvárr ykkarr sem hingat vill sækja vápnlaus, ok 'sýnum vér yðr svá vára trú. enn meðr því at þér vilit 'setjaz um borgina ok sækja hana með úfriði þá skulum 30

13 Massiliam > Múliham. Hispaniam > hýspaníam. 15

"foge" o: Massilia (★ Phocais in dubiis ausa est servare iuventus Non Graia levitate fidem, Lucan. III 301-302). 20

þar þá < þar — — — þá.

- 'vær at vísu verjaz ok fyrri munu bræðr vegaz enn mér
 'tapim konum várum ok börnum ok gangim í her með
 'þér nauðgir'. enn er Julius heyrði þetta þá reiddiz hann
 ok mælti 'þersir menn ætla mikinn hégóma fyrir sér at
 5 'þeir ætla at ek muni ægi tóm til fá at eyða þetta land
 'ok brjóta þessa borg. þeir sögðu at ef ek kjæmi vápn-
 'laus í þessa borg at þeir mundi hana upp lúka: svá
 'mundu þeir mik inni byrgja at ek munda aldri út komaz.
 'nú gef ek yðr góðir félagar þessa borg at herfangi'.
 10 síðan ferr Julius til borgarinnar með her sinn ok sér at
 öll bórgarhlíð váro aptr byrgð enn kóróna þykk af
 hjálmum, brynjum ok skjöldum var sett umhverfiss borgina 493
 á vígskörðum. Julius setr nú herbúðir sínar um borgina
 ok lét gera einn vegg af torfi jafnháfan borginni ok víg-
 15 skörðum: hann lét setja upp háfa víðu tveim megin veggj-
 arins svá at ægi félli þó at þungi kjæmi á. þar var
 ok blótskógr einn er borgarmenn höfðu mikinn átrúnað
 á ok treystiz lið Julii því ægi at höggva hann. þá ljóp
 Julius fram at skóginum ok hjó ij höndum lund einn
 20 sterkan svá at öxin sökk at hamri öll ok mælti 'hræðiz
 'þér ægi at höggva þenna skóg: ek man bera ábyrgð
 'fyrir'. þá hjöggu þeir upp allan skóginn með hræzlu ok
 uggðu þó meirr reiði Cesaris enn guðanna: var nú upp
 höggvinn allr sá skógr. með þetta urðu borgarmenn
 25 úglaðir ok mæltu svá 'hví manu guðin ægi hefna sinna
 'meingerða? eða hví man svá "ræk" hamingjan vándra
 'manna at "þeir" megu öngum stýra nema vesölum mönnum
 'einum?' Julius lét gera ij turna á veggnum til at skjóta
 í borgina. enn borgarmenn vörðuz vel ok drengiliga ok
 30 slöngdu grjóti með valslöngum ór borginni svá at menn
 Julii máttu ægi atsókn við koma ef þeir gengu nær.
 Julius sá þá at hann mundi þá borg ægi unnit fá utan

22 með hræzlu > ^d m; hrædzlu. | hræðzlu. 26 "ræk" < rfk. 27
 "þeir" o: guðirnir (guðin).

með langri umsát ok skipti þá herinum í ij staði: fór hann sjálf í Hispaniam með sumt liðit enn setti eptir þann höfðingja er Brutus hét ok bað hann aldri við skiljaz fyrr enn borgin væri unnin. litlu síðarr riðu borgarmenn út með öllum her sínum ok báru eld í vigi þau er Julius 5 hafði gera látit ok brenndu upp allt. ok síðan börðuz þeir á skipum með Brutum ok varð þar hinn harðasti bardagi. sá höfðingi var í liði Bruti er Tirrhenus hét, manna sterkastr: hann var höggvinn um þvert andlitit svá at bæði augun fyrirfóruz. enn þó at hann væri blindr 10 þá skaut hann þó í lið úvina sinna: hann skaut með ör í brjóst einum göfgum manni þeim er Argus hét ok féll sá þegar á bak aptr. enn faðir hans stóð hjá honum ok bendi honum at hann lyki aptr augu sín. ok er hann sá sinn bana fyrir þá mælti hann með miklum harmi 'ef guðin 15 'vilja lofa mér at ek leggja mik sjálf í gegnum þá skal 'ek þat gera'. síðan skaut hann niðr sverðshjöltunum ok lét fallaz á oddinn svá at í gegnum hann stóð ok steypitz síðan fyrir borð. lauk svá þeira skiptum at Brutus fekk sigr ok var þessi hinn fyrsti sigr af mönnum Julii. 20

64. Hér segir af Julio er hann fór í Hispaniam. capitulum. Nú er at segja frá Julio at hann kemr í Hispaniam ok váro þar fyrir ij höfðingjar, vinir Pompeius: hét annarr Petreius enn annarr Afranius. þeir höfðu mikit lið ok sátu í þeiri borg er Ilerda heitir; enn á féll millum 25 borgarinnar ok Julii sú er "tigna" hét ok mátti Julius því ægi ná atgöngu at borginni. hann setr herbúðir sínar við ána sjálfa. enn annan dag eptir gekk hann upp með ánni ok ætlaði at ganga upp á hamargnúpu þá er

2 Hispaniam > hýspaníam. 8 Tirrhenus > tirenus. 9 var > f. 14 bendi < bendi Argus. 15 sinn < hans (sinn bana < bana hans). 19 síðan ∞ síðan. 21, 22-23 Hispaniam > hýspaníā, hýspaníam. 24 Petreius > peneuf. Afranius > effrane. 25 Ilerda > larda. 26 "tigna" < Cinga (< Sicoris).

þar var ok þar framm yfir borgina. þat sá þeir Petreius ok Afranius ok röðu í móti honum yfir ána ok vildu verja honum bergit, ok endiz með því at þeir flýðu enn Julius náði berginu. hann heimti saman liðit á bergit upp. ok
 5 litlu síðarr urðu vötn svá stór af sólarhita um vórit sakir 494
 snjónáms á háfjöllum at áin varð svá mikil at hón féll hvárntveggja veg bergsins svá at Julius mátti hvárgan veg frá komaz berginu yfir ána. Julius lét gera skip af húðum ok ljet höggva upp aldingarða þá er stóðu hjá
 10 berginu ok gerðu þar af skip ok þar með húðum ok kom svá öllum herinum yfir ána. þá fóro þeir út af borginni, Petreius ok Afranius, ok vildu sækja til borgar nökkurrar ok, var þangat mjök löng leið ok öruggt vígi ef til kjæmiz. enn er Julius sá ferð þeira þá kemz hann fyrir þá með
 15 riddaraliði. enn þeir Afranius námu staðar á holti nökkuru ok fylktu þar liði sínu. töluðuz þeir þá við ok kennduz: stóðu þar bæði feðr ok bræðr, synir ok frændr, í hvárri fylking, ok margir aðrir miklir vinir; ok var næsta ráðit um stund at þeir mundu sættaz með Julium, áðr
 20 enn pc = = = eggjaði þá at þeir skyldu freista at berjaz ok sagði at skömm var í at sættaz orrostolaust ok b = = = = svá — ok yrkja þeir fyrri á til orrosto enn Julium verði. þeir felldu mart lið af honum. enn þó um síðir urðu þeir ofrliði bornir ok flýðu apr til borg-
 25 arinnar. enn Julius fekk enn riðit fyrir þá meðr hestaliði. þá komu þeir upp á sandhól einn háfan ok þurran ok fylktu þar liðinu ok eggjaðu Julium at sér ok hans menn. enn er menn Julii bjögguz til atgöngu þá mælti Julius hátt 'gangit ægi at, því at sá bítr sárt er sér vill ægi
 30 'forða' enn þeir váro svá óðir sem hit óarga dýr ok hrædduz ægi dauðann. þetta ferr eptir því sem Julius

1 Petreius > peneus.   2 Afranius > effraneus.   12 Petreius > peneus.   12, 15 Afranius > effraneus.   20 pc = = = = 3: Petreius.   22 b = = = = < bregðaz Pompeio.

ætlaði at þeir áttu öngvan kost á at berjaz ok tók þá
 fyrst reiðin at þverra enn hugrinn at minnkaz. enn er
 þeir váro lengi kvaldir á hólnum af hungri ok þorsta þá
 gengu höfðingjar fyrstir af hólnum ok með þeim allt
 liðit 1 = = = Julii. þá gekk Afranius fyrir Julium 5
 ok stóð á knjám fyrir [f = =] honum ok hélt öllu sínu
 yfirbragði ok mælti 'ef ek ætti kost at falla fyrir yðrum
 vápnum þá skortir mik til þers hvárki þrek né hreysti.
 'enn nú viljum vær biðja yðr friðar. æigi höfum vær ok
 'hlaupit í þetta vandræði né hafiz upp sjálfir til fjandskapar 10
 'við yðr, heldr þar þat saman at missætti varð yðvar í
 'millum ok þers höfðingja er vér heldum trúnað við.
 'biðjum vær nú at þér látit oss í friði heim fara til varra
 'heimkynna því at vér erom nú yfirkomnir af þér'. ok
 er Julius hafði heyrt orð hans þá gaf hann þeim öllum 15
 heimleyfi bliðliga. 'Nú má þar sjá' segir meistari Lukanus
 'hversu veslir þeir menn ero sem í úfriðinum vefjaz. þeir
 'seldu af hendi vápn sín ok fóro síðan öruggir í borg
 'sína meðr friði, enn áðr váro þeir hræddir á hverju
 'dægri meðan þeir stóðu í orrosto'. 20

65. Frá Antonius höfðingja. Antonius hét einn mikill
 höfðingi í her Julii. hann ríkti þar sem á sú fellr er Jaðar
 heitir í fjörð þann er Adriaticus heitir. hann vænti sér
 fulltings af þeim þjóðum er þar byggðu nærri. at honum
 fór sá höfðingi af liði Pompeius er Octavius hét. þá var 25
 Antonius með sinn her á bergi nökkuru er var nærri
 firðinum Adriatico: bergit var harðla gott vigi, enn þeir
 495 váro þar harðla mjök kvaldir sakir sultar. þá kom sá
 höfðingi til bergsins öðrum megin fjarðarins af herliði
 Julii er Basilus hét, hann sendi orð Antonio at hann mun 30
 veita honum lið ef hann kemr á hans fund. enn er þat

5 1 = = = < til herbúða. Afranius > effraneuf. 7 at
 falla +. 20 dægri > dæ = =. 25 Octavius > octaunf.
 30 Basilus > batilús.

spurði Antonius lét hann göra stóra fleka með viðum ok húðum ok binda þar á utan þunna skjöldu ok tómar tunnur til þers at þat haldi upp flotanum ef mannafungi kjæmi á: hann læt ok gera kastala uppi á til varnar fjandmönnum:

5 ok ætlar hann þannveg at flytjaz af firðinum Adriatico ok fara svá til móts við Basilum þegar er veðr gjæfi. enn er Octavius sá viðrbúnað hans þá lét hann göra járnstrengi um þvert sundit ok at skipum Antonii ok ætlaði ekki at láta þá ná í brott at komaz enn enginn

10 var annarr vegrinn. ok þegar er þeir váro búnir fóro þeir. ok sem þeir fóro á fjörðinn undu þeir upp strenginn er á berginu váro ok komuz þeir Antonius yfir fram með flotana þá er minni váro enn hinn mesta dróghu þeir at berginu til sín. þar var sá höfðingi er Vulteius

15 hét: hann var hinn vaskasti til vápns: hann ætlaði at höggva strenginn ok gat ægi. síðan vörðu þeir sik raustliga þó at þeim væri engin ván at sigraz. sú orrosta var hörð ok ægi löng því at nátt myrkti ok meinaði þeim svá at þeir máttu ægi lengr berjaz. Octavius setti þá

20 menn til at geyma svá at enginn þeira leyndiz í brott. þá er menn Julii sá hversu þröngt var at þeim öllum megin þá urðu þeir daprir við sem ván var at. ok eptir miðja nátt kallaði Vulteius þá saman er á flotanum váro ok mælti til þeira 'oss er nú gefin frelsisstund til dags

25 'ok má verða at sumum þikki þat ekki langt enn hón er 'þó nóg til at kjósa sèr þann dauða er líkastr þikkir. 'enn sú er hugrekki mest góðra drengja at þat finnis aldri 'at menn hræðiz dauða sinn. þér vitut nú at mér megum 'nú hvergi dauðann flýja þar sem várir fjandmenn ero

30 'alla vega frá oss. görum svá val — hræðumz eigi bana 'várn. stórt verðum vær til at vinna at Julius kalli skaða

6 Basilum > basílfum. 7 Octavius > octauuf. 9 enginn
= engín. 14 Vulteius > wlt⁷n'. 19 Octavius > Octauus.
20 enginn = engín. 23 Vulteius > Wlt⁷n'.

‘eptir oss fá eina menn svá margar þúsundir manna sem ‘hann hefir með sér.’ enn er Vulteius hafði þetta mælt þá glödduz þeir með hans orð ok biðu svá til morgins. enn er lýsti þá lögðu Pompeiusmenn at þeim ok buðu þeim grið ok sætt. enn þeir níttu þí þverliga. síðan réðu 5 Pompeiusmenn til bardaga. enn þeir vörðuz vel ok drengiliga. enn er Vulteius sá at þeir váro yfirkomnir þá rétti hann framm hálsinn ok bað þann kompán sinn höggva sik er næstr honum var. enn er hann féll þá hjó hverr annan sinn vin ok frænda ok hlaut Vulteius þann dauða 10 sem hann vildi sér seálfr kjósa. enn Pompeiusmenn hlaupa út á flotann ok undrast er þar váro allir menn dauðir, tóku nú síðan vápn þeira ok fjárlut: ok varð þessarra manna dauði frægr nær um allan heim.

66. Frá bardaga Kurionis ok Varus ok frá Juba. 15 Kurio er maðr nefndr, rómverskr at ætt, er var í liði Julii; hann vildi fara til Sikileyjar at heimta þar saman skatt, her ok vistir Julii: þersi Kurio kom til méts með Julium með ána Rubicon ok eggjaði sem mest at sækja Rómaborg með vápnnum: hann fekk andviðri ok rak hann 20 frá eyjunni ok yfir at landi ok setti hann herbúðir sínar á hóli nökkurum skammt frá þeiri borg er Carthago heitir 496 er ríkur er í Africa. sá höfðingi réð þar fyrir af liði Pompeius er Varus hét með mikinn her. enn er Varus spurði at Kurio var kominn þá bað hann Juba skyldi fá 25

2 Vulteius > wltʹnuf. 6 til > == þa til. 7, 10 Vulteius > wltʹnus, vltʹnʹ. 12 undrast >. 15 Kurionis > kuríj. Varus > Varus. Juba > Julíj. 16 Kurio > Kuríus. maðr > m. 18 Kurio > kuríʹ. 19 Julium = julum. Rubicon ∞ Rubiton. 21 setti > settí .fetti. 22 Carthago = cartago. 23 Africa = affrica. sá > þa for hann þegar á fund Julíj. fa. réð þar > er þar red. 24 er Varus > ok wltʹnʹ. Varus > wltʹnus. 25 Kurio > kuríus. hann < hann at. Juba > julíuf.

honum svá mikit lið sem Pompeius mundi vænta. konungr
tók val máli hans ok kveðz muna þat er Curio hafði rekit
hann frá Rómverja höfðingjum ok vildi hann nú þers
h= =. enn er Curio spyrr at Juba var beðinn liðs varð
5 hann mjök óttafullr. Varus ferr með her sinn ok setr
herbúðir sínar skammt frá h= = = er Curio sèr þetta
þá gengr hann ór herbúðum ok á völl einn sléttan ok
bles í lúðr ok eggjar lið sitt til bardaga. enn er Varus
sá þat þá snýr hann í mót ok berjaz þeir um stund ok
10 lauk með þí at Varus flýði í herbúðir sínar. þat spyrr
Juba konungr ok varð glaðr ok þóttiz sjá at hann mátti
vinna sigr á Curio ok nú kallaði hann saman mikinn her
ok riddaralið svá at menn Julii höfðu öngva njónn af. þá
sendi hann þann höfðingja er Sabura hét til herbúða
15 Curionis ok eggja hann til bardaga at sèr. þeir gera svá.
Kurio beið allan daginn ok náttina ok í móti degi þá
eggjar hann lið sitt til bardaga. þeir báðu hann fyrir
sjáz ok sögðu at þat fólk var svikalt ok vant at berjaz
með svikum. enn Curio lét ægi letjaz ok ræð þegar til
20 orrosto. Sabura barðiz slæliga ok hnekkiz undan ok
dróz at herbúðum. Kurio sækir at honum fast með lið
sitt ok þóttiz hann hafa sigrinn í hendi sèr. ok er hann
var langt kominn frá herbúðum sínum þá ljóp lið konungs
öllum megin at honum ór leynum ok var nú enginn kostr
25 at flýja. Kurio óttaz nú, ok allt liðit; enn þó bar hann
þann ótta hraustliga ok eggjaði fast liðit. enn konungsmenn
báru á þá grjót ok vápn svá at þeir máttu ekki nema

1 vænta +. 2, 4 Curio > curíus, curíuf. 4 Juba > iulíus.
5 Varus > Varius. 6 Curio > curíus. 8 bles o: blæss
(~ blès). Varus > varius. 10 þí = þí'. Varus > vari'.
11 Juba > Julíuf. 12 Curio < Curioni. 14 Sabura >
faboruf. 15 Curionis > curí'. 16 Kurio > Kuríus.
19 Curio > curíus. 20 Sabura > Saborus. hnekkiz ∞
huecktaz. 21 Kurio > Kuríus. 24 enginn = engín. 25
Kurio > Kuri'.

hlífa sér, ok var svá mikil þröngin at líkin náðu æigi at falla ok hné hverr at öðrum. ok er Kurio sér at lið hans er fallit enn hann mátti æigi enda vildi hann með öngu móti flýja ok æigi á hönd ganga — hann sneri þá sverðs oddinum at sér er hann hélt á ok lagði í gegnum sik 5 sverðinu. Svá segir Lukanus at Julius ok Silla keyptu undir sik Rómverjaríki með herfangi ok vápnum en þersi Curio seldi Romam með eggjan sinni ok náði þó æigi at sjá þann sigr er Julius fekk. enn þó segir meistari Lukanus at enginn maðr fæddiz í Róm hvárki áðr né 10 síðan sá er betr væri at sér görr um allar íþróttir enn þersi Curio ef hann vildi réttu fylgja.

67. Frá Lentulus höfðingja er hann talaði fyrir fólkinu. capitulum. Í þenna tíma var Pompeius fyrir utan hafit í þi landi er Epirus heitir með öllum Rómverjaher. þá komu 15 at hendi þeir dagar er kjósa skyldi consules ok skipta Rómverjaríki: í þann tíma ero nú júl haldin. hann kallar saman alla höfðingja til ráðagörðar. þá stóð upp sá höfðingi er Lentulus hét ok mælti 'vær eigum at geyma hversu 'vær erom brott flæmdir frá várri borg ok hvert mannval 20 'vær höfum. mér sýniz sem hér sé nú saman komit allt 'hit bezta höfðingjalið Rómverja með oss þeir er öllum 'dómum æigu at ráða, ok þó at vær værim nú svá langt 'norðr komnir at náttsólin skini á sumrum eðr svá langt 497 'suðr sem lengst má byggja fyrir sólarhita þá væri þó 25 'jafnan með oss lög ok réttindi hvar sem óvinir várir 'væri. ok þat var enn fyrr er Rómverjar váro með Kamillo 'hinum ágjæta ok hann sat í einu litlu þorpi er Vei 'heitir ok héldu sik þar fyrir sínum úvinum er tekit höfðu 'borgina ok var þar þá Roma er Rómverjar sátu; enn er 30

2 Kurio > Kurius. 8 Curio > curius. 10 enginh =
engn. 12 Curio > curfus. 15 Epirus > epuro. 23
værim > fém. 28 Vei > pate.

'ok svá at þar er Rómaborg sem mér erom hvar sem
 'Julius Gaius Cesar sitr með þorpara sína ok ránsmenn.
 'sumt lið hans er nú drepit svá sem Vulteius enn hinn
 'ágjæti Kurio var felldr í Africa með miklu liði. enn mér
 5 'væntum oss fulltings af guðunum ok treystum á hamingju
 'vára ok leggjum nú allan hug á at lægja úfriðinn ægi
 'síðr enn þeir at vekja hann. nú ero þeir dagar komnir
 'er þér eigut með yðr tign at skipta: sýniz mér þat ráð
 'at taka til höfðingja yfir oss Pompeium, ok þótt hann sé
 10 'nú gamlaðr þá er þó enginn undir sólinni hans jafningi
 'síðan er Alexandrum Magnum leið'. at hans máli varð
 mikill rómr ok var Pompeius görr consul hit viij. sinn ok
 fenginn honum í hendr allr Rómverjaherr. síðan var þat
 dæmt at Juba skyldi konungr vera í Libia enn Ptolemeus
 15 á Egiptalandi; þá gafz ok frelsi borginni Focis at sitja
 um kyrrt ok svá borgarmönnum í Athenis. ok síðan sleit
 þinginu ok bjögguz allir til orrosto.

68. Frá Appius er gekk til fréttu við Apollo skurðgoð.
 Appius hét einn höfðingi ríkr. honum fekk mikinn ótta
 20 þersi úfriðr ok gekk í fjall þat er Parnassus heitir: þat
 köllum mér miðjan heiminn. í fjallinu stóð eitt hof mikit.
 þar var í goð þat er Apollo hét ok þeir trúðu at aldri
 mundi ljúga. þagat hafði ok sótt fyrri "pri" konungr til
 fréttar ok margir aðrir ágjætir höfðingjar ok fengu þar
 25 merkilig svör. Appius bað blótman einn ganga til fréttar
 með sér viðr skurðgoðit. enn blótmaðrinn setti í hofit eina
 mey at svara þí sem hann mælti: hón hét Femonoe. enn
 er Appius heyrði svör hennar þá skildi hann at þat var

3 Vulteius > wltternus. 4 Kurio > kurius. Africa = affrica.
 8 eigut = eig. 10 enginn = engín. 14 Juba > fulf.
 Ptolemeus > tholomeus. 15 Focis (∴ Phocaea) > Focaf.
 20 Parnassus (> Parnassum) > parnaíum. 22 Apollo =
 ápollo. 26 hofit = höfuft. 27 Femonoe > femences.

rödd meýjarinnar enn ægi Apollinis: þá varð hann reiðr ok bað hana þegja. enn mærin varð hrædd ok ljóp í undirhús eitt er þar var undir sem goðit stóð uppi yfir: þá fekk hún spáleiksanda af goðinu, er stóð yfir henne, ok mælti 'þú Appi, ef þú vill forðaz allan háska Rómverja 5 'þá far þú í eyna Euboeam ok muntu þar vera hirðr frá 'öllum háska'. Appius gekk ór hofinu ok fór með sveit sína í eyna Euboeam ok hugði at hann mundi þar taka ríki, enn litlu síðarr enn hann kom þar tók hann sótt ok dó. enn mærin fanz vitlaus áðr vígðu vatni var stökkt 10 yfir hana.

69. Hér segir af er Julius Cesar talaði fyrir sínum mönnum ok frá ferð hans. Þá er Julius Cesar hafði undir sik unnit Hispaniam ok Britanniam þá lýsir hann því at hann vill sem skjótaz fara til Rómaborgar ok síðan út 15 yfir hafit at þeim Pompeio. þat var mikill luti liðs hans er mjök leiddiz orrostor ok vildu gjarna fara heim ok berjaz ægi með frændr sína ok vini ok mæltu svá 'vær 'viljum taka orlof af yðr því at þér hafit háska bæði á 'sjó ok á landi: vart lið er sumt fallit enn sumt flýit — 20 498 'sumt á Saxlandi, enn sumt í Hispania, sumt í Italia, ok 'höfum vér bariz með þér nálíga um allan heiminn. hvert 'verkkaup skulum vér taka ef mér berjumiz við vára borgar- 'menn? nú viljum vér sjá fyrir oss at guðanna ráði'. ok eptir þat snýr í brott mestr luti liðs Julii. sem hann sér 25 þat þá bað hann þá heyra sín orð áðr enn þeir skildi með hann. hann mælti þá 'þér riddarar mínir vilit nú 'með mik skiljaz — þá skulo ok allir fara þeir sem vilja 'ok þó vápnlausir: ek vil vápnin hafa, enn þér farit sem 'þér vilit: ek mun annaz um mín forlög: þau sömu vápn 30

1 Apollinis > apollonís.

5 Appi > appie.

6, 8 Euboeam

> Roboram, roboram.

14 Hispaniam > hýspaníam.

Britanniam > bríttaníam.

18 vær = Wær.

21 Hispania >

hýspanía.

'munu mér fá jafnmarga vini ok góða drengi. eða ætli
 'þér veslir menn at yðvarr flótti muni nökkut um skipta
 'minni gjæfu? svá mun yðr fara sem ánum er þær heitaz
 'með sjóinn at þær muni æigi lengr falla í hann. eðr
 5 'ætlit þér at yðvart fulltingi muni nökkut minn sigr tálma?
 'aldri munu guðin sik svá lítills virða at þau láti yðvarn
 'flótta vinna mér úsigr. svá er spád at margir skulo þjóna
 'enn fáir þiggja. veit ek at þér munut fúsir flýja með
 'Pompeio af þeiri ógn er mínu nafni fylgir ok þeim sigri
 10 'er ek hefir unnit í norðrhálfu heimsins þar sem þér þorit
 'nú æigi at fylgja mínum sigri. vitit þér ok þat at Labienus
 'þótti hinn mesti höfðingi undir sinum vápnum ok hinn
 'harðasti meðan hann fylgði mér, enn nú er hann kominn
 'í annan flokk ok þikkir hann nú herviligastr flóttamaðr
 15 'bæði á sjó ok á landi. setit nú niðr merki mín ok flýi
 'þeir sem flýja vilja en hinir taki upp vápn ok merki
 'sem mér vilja fylgja ok betr ero hugaðir. mun ek halda
 'upp orrosto sem áðr. en þeir sem í fyrstu tóko þetta
 'upp skulo taka makligt verkkaup fyrir sinn útrúleik: þeir
 20 'skulo rétta frá sér hálsinn, enn mér skulum þá sjá á
 'allir saman hvárt þeir hinir nýju riddarar kunna stórt at
 'höggva'. meðr þessi hans orð varð fólkit svá hrætt at
 enginn þorði í brott at fara: játaðu honum þá allir sinni
 lýðni. hann ferr nú út á Púl til Brandeisar með allan
 25 herinn ok lætr þar saman heimta öll þau skip er hann
 mátti fá. enn hann sjálfr reið til Rómaborgar með litlu
 liði ok var hann þar görr dictatör ok consul af því fólki
 er þar var fyrir. enn síðan fór hann í þá borg er Alba
 heitir ok blótaði þar eptir fornri siðvenju Rómaborgar-
 30 höfðingja, ok síðan fór hann til Brandeisar. ór Brandeis
 fór hann með skipaherinn ok út yfir hafit til þeirar borgar
 er Paleste heitir. en þó var mikill herr æigi búinn ok

5 fulltingi = fulltingi. 11 vitit = Witit. Labienus > alabienús.

23 enginn = engín. 32 Paleste > palestna.

setti Julius þann höfðingja yfir þat lið er Antonius hét ok bað hann koma eptir sem fyrst yrði hann búinn. Julius setr þá herbúðir sínar fyrst "ín bǫ þa" er Epirus heitir, skammt frá því er Pompeius hafði sett sínar herbúðir; enn ár ij féllu millum herbúðanna ok heitir 5 önnur Apsus enn önnur Genusus. segir svá Lukanus at hamingjan fekk þann stað til at varðveita þessa hina ágætustu ij höfðingja heimsins at skirra úhæfu nokkura stund þó at meiri yrði vesöld heimsins enn þersi dvöl kjæmi til sættar: þar mátti hvárr þeira sjá annan ok talaz 10 með um þvera ána ok minnaz á hversu lengi þeir mágar höfðu með mikilli ást saman haldið sínum tengdum. Julius var fúss til orrosto, enn honum þótti Antonius seint koma til liðs með sik: hann sendi þá orð Antonio svá segjandi 499 'þú Antoni, skunda hígat þó at þú vitir víst skipbrot. ok 15 'æigi skiptum mið nú jafnt heiminum: Cesar ok allir 'Rómverjahöfðingjar sitja í Epiro, enn þú hefir einn allt 'Rómaríki'.

70. Hér segir frá Julio consul ok fiskimanni. Ok er Antonius dvaldi kvámuna meirr enn Julius vænti þá leyndiz 20 hann eina nátt brott frá herbúðunum ok hafði einn riddarabúnað: hann gekk um náttina með sjóvar ströndu ok fann eitt skip sett upp í bergskor eina ok fest með reipi: þar sá hann hjá hús lítit grasi þakt enn byrgðar dyrr: hann knúði hurðina. þar var inni fiskimaðr einn 25 fátækr er Amiklas hét: hann gekk at durunum ok spurði, hverr svá fátækr væri 'úti at hans greiða þyrfti þar um miðnætti: hann tendrar ljós ok lætr upp hurðina ok undirstendr þó æigi hversu mikit guðin veittu honum er hann hræddiz ekki — enn sú er engin borg eðr herbergi 30

1 hét +. 3-4 Epirus > Epiríus. 6 Apsus > appi'. Genusus > Genafíus. 17 Epiro > epiirro. 22 sjóvar = fíofar. 26 Amiklas > amíkas. 27 þyrfti = þ²fta.

er menn heyrðu nefndan Julium at úhræddir byggja. 'ef þú flytr mik norðr á Púlsland ok fylgir mínu ráði þá skaltu ægi alla ván eiga undir báti þínum lengr. far þú nú ok bú þik ok dvel ekki ok mun þat þín gjæfa vera

5 'ef þú görir minn vilja'. ok þót Amiklas teldi mörg torleiði á þá fór hann ok setti framm bátinn ok búaz um skjótt: láta síðan í haf ok sigla: vindinn gerði brátt mikinn ok sjóinn stóran ok hræddiz fiskimaðrinn mjök ok vildi þar taka land sem hann mátti fyrst. Julius

10 mækti 'hræz ægi ógnir hafsins eðr vindinn ok sigl beint undan vindinum ok stefn á Italialand. enn sú er sök til hræzlu þinnar at þú veiz ægi hverjum þú fylgir, því at gjæfan ok guðanna fullting man aldri við þik skiljaz. nú stefnum til Kalabria því at þar at eins er sú höfn

15 'at mið munum lífinu halda'. veðrit óx at eins enn náttina gerði myrkvari enn fyrr væri dæmi til því at niðamyrk var ok drífa með eldingum ok sá þeir ægi siglutrèit ofanvert ok máttu ekki annat enn halda fyrir veðrinu. ok svá kom um síðir at Julius ætlaði at þeir mundu tapaz

20 ok mælti 'undr er þat er guðunum verðr svá mikit fyrir at tapa mér. enn fyrir mína virðing er mér ægi ætlat at falla í orrosto ok skal ek því heldr drukkna í sjó. enn úhræddr mun ek taka þann dauða sem guðin hafa hugat mér. svá var ek næst í Rómaborg at Pompeius

25 'var mér lægri ok svá mikla tign fekk ek þar at ægi 'ero dæmi til at né einn rómverskt maðr hafi fengit jafnmikla. enn nú biðr ek þers at enginn viti hvat af mér er vorðit ok stiga ek svá dictator ok consul yfir 'dauðann, ok láti guðin mik öngva eptirgörd hljóta ok

30 'hvergi mitt lík at landi reka ok öngva sáluelda eptir mik

1 byggja = bygg. 5 Amiklas > amíkas. 10 hræz = Hræðz. 12 hræzlu = hræðzlu. veiz = nefiz. 14 Kalabria > kalab. (27 enginn = engn.)

‘gerva: því at minir úvinir munu aldri úhræddir við mik
 ‘meðan] þeir vitu eigi vísan dauða minn’. nú minnkaði
 veðrit ok komz Julius til móts við Antonium ok þó mjök
 á úvart. enn þegar fólkit vissi at Julius var þar kominn
 þá sótti flest til hans þat er mátti. ok mællu ‘meðr því 5
 ‘at þitt líf er vordit hjálp ok heilsa lýðsins ok þú ert
 ‘vordinn hit hæsta höfuð heimsins þá er nær ærsl í at
 ‘vilja svá deyja enn mér skyldim liggja ok sofa meðan
 500 ‘þú vart í slíkum lífsháska! ok ærit mjök treystir þú á
 ‘hamingjuna í orrostum þó at þú laupir ægi á sjóðm í 10
 ‘ófærum veðrum’. Julius býz nú sem skjótaz ok vānu
 bráðara kom hann út yfir hafit með öllu liði sínu í Epirum
 til “hofflins”.

71. Frá Pompeius ok Cornelia konu hans. Pompeius
 sēr nú at Julius var nær honum kominn með allan sinn 15
 afla. hann vildi flytja Corneliam konu sína í ey þá er
 Lesbos heitir at hón væri þar hirð fyrir öllum úfriði. enn
 um náttina er hann vaknaði ok hón vildi krjúpa at honum
 ok kyssa hann þá tók hón hendi sinni á kinn honum ok
 fann at hón var vāt af tárū. hón var svá hrædd at hón 20
 þorði engis at spyrja hann, því at hann var ekki vanr at
 gráta. litlu síðarr mælti Pompeius ‘þar er nú komit at
 ‘litlu er betra at lifa enn deyja, því at sá hinn dapri
 ‘dag mun nú brátt koma er mér höfum dvalit bæði
 með smá ok stóru hēr til. Julius er nú mjök kominn 25
 með allan sinn afla ok sýniz mér mest ráð at flytja þik
 ‘frá bardaganum í Lesbos. mun þersi stund skjótt liða
 ‘því at nú hrata sköpin. hefir þú ærit þó at þú spyrir
 ‘til míns háska — því at mér samir ægi at byggja hjá
 ‘þér né vakna ór þínum faðmi við mikinn lúðragang er 30

2 dauða ∞ dauðar. 12 Epirum > epirro. 14 Cornelia
 > corneliā (o: Corneliam). 17 Lesbos > lēbes. 18 hann
 < hón. 27 Lesbos > lēbes.

'náliga skelfr af öll jörð'. þá mælti Cornelia 'ef þér er
 'engis annars kostur enn flýja þá gleym þú ægi at koma
 'til mín'. eptir þat er Cornelia búin til ferðar. ok er þau
 skildu mátti hvárki þeira mæla orð við annat fyrir harmi.
 5 Cornelia er nú flutt í Lesbos ok var henne þar vel fagnað.
 síðan færði Pompeius herbúðir sínar at herbúðum Julii.
 ok var sú grein á at Pompeius vildi forða bardaga enn
 þröngva Julio til sætta enn Julius vildi berjaz fyrir hvern
 mun ok var þat iij daga er Julius fylkti liði sínu ok
 10 sýndi svá at hann var búinn til orrosto. enn er hann sá
 at hann gat ægi eggjat Pompeium mág sinn til bardaga
 þá tók hann upp herbúðir sínar ok vildi flytja í þann
 stað er Dirrhachium heitir: þat var öruggt vígi ok gerðu
 hamrar at utan ij megin. enn Pompeius fekk þar njósn
 15 af ok komz fyrir hann ok gat náð berginu með öllu liði
 sínu. ok er Julius vissi þat þá lét hann grafa diki allt
 þar er leiðin lá um ok gerir þar svá vígi ok kastala ok
 stemmir svá stiga fyrir þeim Pompeio. enn Pompeius
 hafði rúm at færa sínar herbúðir ok nógan kost öllu
 20 liðinu. enn þar sem Julius hafði sett sínar herbúðir var
 blautlent mjök. Pompeius sér nú at hann er mjök inni
 byrgðr ok setr nú herbúðir sínar sem víðaz á berginu at
 sem sízt skyldi vita mega hvar hann mun á leita.

72. Hér segir af Pompeius ok Julius ok Sceva ok
 25 hans láti. Í þenna tíma kom sótt mikil í lið Pompeius.
 enn menn Julii sultu svá at þeir átu akrana ógörva ok
 grasrætr þær sem berliga váro úætar. Pompeius sér nú
 at hann er inni byrgðr, enda vill hann nú ægi lengr
 bíða sinna úvina heldr vill hann ryðja sér götu með
 30 sverði sínu. hann snöri nú herinum þar at viginu er næst
 var herbúðum hans enn first Julio: þar stóð skógr svá

4 orð > ord|ord.   5 Lesbos > lefbes.   13 Dirrhachi-
 um > dirrachj.   18 stemmir >.   24 Julius > Julj.   Sceva
 > Seu.

þykkir fyrir at ægi mátti sjá herinn: enn er hann kom at lét hann bregða upp merkjunum öllum senn ok blása herblástr í alla lúðra sína. enn mikilli hræzlu sló á þá er
 501 fyrir váro: flýðu sumir enn þeir váro drepnir er í móti tóku. Pompeius lét skjótt fylla díkit með torfi ok 5 grjóti ok váro nú borin merki Pompeius yfir díkit. enn menn Julii lögðu á flóttu. Maðr hét Sceva: svá er sagt af honum at þá er Julius bardiz í Saxlandi — at þersi Sceva bardiz svá raustliga at Julius gerði kórónu af vínviði ok setti á höfuð honum: ok er Sceva sá flóttann þá kallaði 10 hann hátt ok mælti 'hvat veldr hræzlu þersi? eðr fyrir 'hvat flýit þér? gjarna vilda ek látaz svá at Julius sæi á; 'enn ef mér verðr ægi þers auðit þá skal ek svá látaz 'at Pompeius lofi mína reysti'. viðr þersi hans orð sneri liðit aptr ok bardiz djarfliga.' enn er allir menn Sceva 15 váro fallnir þá hlóð hann svá háfan valköst at varla mátti at honum sækja, enn sverð hans var svá slætt vorðit af stórum höggum at þat beit ekki enn þó hjó hann svá fast til at holdit morknaði enn beinin brotnaðu fyrir höggum hans. í því bili skaut maðr krókör í auga honum hit 20 vinstra en hann sleit ór ok fylgdi þar með augat ok kastaði undir fætr sér. var hann nú auðkenndr því at hann stóð hátt, enn sakir blóðrásar ok sára þá féll hann niðr á jörð. þá sló herrinn Pompeius upp svá miklu fagn- aðarópi at þeir mundu ægi meirr fagna þó at þeir hefði 25 særðan sjálfan Julium. Sceva stöðvaði þá reiði sína ok mælti til þeira stilliliga 'værir borgarmenn, sækit mik ægi 'lengr með vápnum því at þó kann vera at mér vinni 'nú þörf til dauða, takit mik heldr lifanda ok færit til 'herbúða Pompeius'. Aulus hét einn ríkr maðr er trúði 30 orðum hans ok vildi ganga at honum ok taka hann höndum,

3 hræzlu = hrædzlu. 4 sumir +. 6 yfir = ýfufr. 7, 9, 10
 Sceva > seu. 11 hræzlu = hrædzlu. 15, 26 Sceva >
 seu, Seu.

enn Sceva lagði hann með sverði framan í brjóstit ok
föll hann dauðr á bak apr. Sceva mælti þá enn hlæjandi
'galt ek þar enn einn fyrir mik ok víst er sá auðsýggr
'er sér væntir gríða af mínu sverði ok ætlit þér mik líkan
5 'yðr er minna unnit Pompeio enn ek ann dauðanum'. nú
kom Julius hér at sem Sceva var fallinn. tóku þeir hann
upp ok báru brott á öxlum sér. lofuðu allir hans hraust-
leik. þeir leggja hann niðr á sléttan völl ok tóko af
honum vápnin. þá mælti Julius 'mikill harmr er þat hinn
10 'styrkasti Sceva er þú máttir ægi prýða hofin með þínum
'feng ok ægi njóta þíns sigrs með þínum lánardrottni
'svá vel sem þú vart mér viljaðr'.

73. Frá Pompeius ok Julius. capitulum. Nú lætr
Pompeius færa þangat herbúðir sínar sem virkit var ok
15 díkit hafði verit ok bjóz þar um sem öruggligaz. Julius
hafði ekki verit við þessa orrosto. öll hans vígi váro nú
brennd ok brotin ok mikit lið hans var fallit. hann undi
nú stórilla við er hann sá at herr Pompeius hafði hvíld
ok góðan herbúðastað. varð hann nú svá óðr at hann
20 frýði sínum mönnum hugar ok bað þá þegar göra áhlaup
á þá Pompeium. þeir fylktu á einum hóli með miklu liði.
enn lið Pompeius gekk út ór herbúðum ok fylkti sumt í
margar fylkingar umkringis lið Julii. varð þá ógurligr
gnýr af vápnnum ok lúðragangi. görði þá svá myrkt af
25 moldryki at varla mátti sól sjá. sló þá miklum ótta á lið
Julii; ok þá er þeir vildu flýja þá ljópu þeir í hendr
úvinum sínum, ok svá lauk at drepit var mart manna af
Julio. enn Pompeius stöðvaði sjálfr lið sitt ok vildi ægi 502
láta þar at ganga sem Julius stóð fyrir ok snýr nú til
30 sinna manna. eptir þenna sigr tók hann upp herbúðir
sínar ok flutti í brott ór Epiro ok í þann stað er Emathia

1, 2 Sceva > ſeua, Sena. 5 unnit > un. 6, 10 Sceva >
ſeua. 13 Julius > Julíj. 23 ógurligr >. 31 Epiro >
epíro.

heitir ok Thessalia öðru nafni. svá segir Lukanus at þar mundi lætt hafa öllum ófriði í þersum bardaga í Rómaborg ok lögin seálf mundu náð hafa sínu frelsi ef Silla hinn ríki fóstrfaðir Pompeius hefði unnit þenna sigr, ok kveðr hann þat illa er Julius meðr ofrkapp sitt ok glæpi skyldi 5 deila með mág sinn svá mildan ok miskunnsaman. enn er Julius var brott farinn þá fór Pompeius með allan herinn eptir honum. enn höfðingjar báðu Pompeium snúa heim til Rómaborgar. 'aldri mun ek góra eptir dæmum Julii 'ok æigi mun ek koma til Rómaborgar at svá bünü: enn 10 'vitja skal ek þín Roma ef ek fæ sigr: ok því flýða ek 'at ek vildi æigi vita þitt vandkvæði. ok þó at Julius 'vinni sigr á mér þá mun þú þó æigi at heldr hann þýðaz'. hér eptir ferr Pompeius með allan her sinn landveg austr í Emathiam ok setti þó herbúðir sínar langt frá Julio. 15 Son Pompeius Magnus hét Pompeius Sextus, enn annarr Pompeius Gneius. Pompeius Sextus var mjök hugsjúkr af þersu vandræði ok vildi gjarna vita hversu ganga mundi. þá váro margir galdramenn í Thessalia þeir er svá gerðu daginn myrkan sem nátt enn náttina svá ljósa 20 sem dag.

74. Frá einni fjölkunnigri konu ok Pompeius Sextus. Sú kona hét Erichtho er ágjætuz var af sinni fjölkynngi. enn hön byggði ekki í manna húsum heldr byggði hön í hellum ok gröfum dauðra manna. hön var mögr ok var 25 hold hennar svartara enn mold ok gekk af henne illr daunn. hön var vön með göldrum sínum at vekja upp dauða menn ok láta þá segja sér þat er hön vildi. hennar leitaði hinn ungi Pompeius lengi ok fann hana um síðir í helli nökkurum. hann kvaddi hana ok mælti 'heil þú, 30 'vegr ok prýði allra tröllkvenna. spurt hefir ek þat af

1 Thessalia > thesalia. 13 þú? 17 Sextus = vī. 19
Thessalia > thesalia. 22 Pompeius > Pompeiū. Sextus =
viuf. 23 Erichtho > ericta.

- 'þér at þú mátt mörgum lutum stýra ok forlögum manna
 'skipta með þínum kjænleik: ek vil biðja þik at þú segir
 'mér hvern enda munu hafa várir bardagar. ægi krefr
 'þik þessa einn virðingarlauss maðr ór Róm heldr son
 5 'hins mikla Pompeius sá er erfingi er hans ríkis. ranqsaka
 'þú annars heims luti ok svá staði ok seg mér hvat falla
 'mun af váru liði'. þá svaraði Erichtho 'miklu má ek ráða
 'um eins manns líf ok dauða enn ægi má ek gera við
 'forlögum alþýðu'. hón tekr þá líkam dauðs manns ok
 10 draga þau hann í helli þann sem hón hafði í verit áðr
 ok var þar nálíga myrkt. enn svá mikit er sagt af hennar
 fjölkynngi at hón mátti nálíga hræra alla jörðina ok svá
 hafit ok hón mátti fara í gegnum fjöll ok hamra ok hón
 mátti kveykja upp eldingar ok reisa upp dauðra manna
 15 fylkingar þar sem valrinn lá ok láta berjaz svá lengi
 sem hón vildi. Erichtho klæddi sik undarligum búningi
 ok magnaði sína galdra þar til er Pompeius Sextus ok
 hans menn tóku at óttaz mjök. þá mælti Erichtho 'hræðiz
 'ægi þó at þessi maðr lifni um stund ok tali með oss.
 20 'vera má at þér hræddiz ef ek lyki upp fyrir yðr helvíti
 'ok sæi þér þar eldsfulla staði ok ár þær er þaðan falla
 'fullar með eitri eðr þá hina ógurligu höfðingja sem þar
 'ero fyrir: ægi veit ek hversu hræddir þér mundut þá
 'verða'. síðan tók hón höggorm einn ok barði þar með
 25 búkinn hins dauða þar til sem hann kviknaði. Erichtho 503
 skyldaði hann til at segja slíkt er hann vissi ok hón vildi
 hann spyrja. draugrinn mælti 'mein eitt er mér at því er
 'þú hefir mik upp vaktan, enn ægi mun ek segja fleira
 'enn ek veit. öllum Rómverjahöfðingjum er mikit angr at
 30 'er þetta missætti hófz þeim sem frammlíðnir ero. enn þó
 'ero misjafnir staðir í helvíti þeir er búnir ero þeim

3 hafa +. 7 Erichtho > Erieta. 13 fjöll ok > fiöllhok.

16 Erichtho > Erieta. 17 Sextus = ví. 18 Erichtho >

Erieta. 20 ef ∞ af. 25 Erichtho > Erieta.

'mönnum er látaz munu í þersi orrosto. góðir höfðingjar
 'ero hryggvir. ek sá þá feðgana Decium hvárntveggja
 'dapran ok hinn góða Camillum ok Kurium hrygga ok
 'svá hinn ríka Sillam. Scipio hinn góði harmaði þat er
 'son hans skal falla í orrosto í Libia í þeim stað er hann 5
 'hafði æztan sigr unnit fyrr meirr. hinn ellri Kato harmar
 'dauða síns nafna ok sonarsonar. þik einn sá ek glaðan,
 'Brutus hinn fyrsti consul, af hinum góðum höfðingjum.
 'enn í öðrum stað sá ek glaða í piningum hina grimmu
 'ok hina vándu höfðingja Lucium Katilinam ok Marium 10
 'ok Cethegum ok aðra vándu höfðingja. helvítis höfðingi
 'lýkr upp mörg sæti ok marga hella ok mörg bönd býr
 'hann þeim er sigrinn hlýtr. enn þú hinn ungi maðr ber
 'þá huggan heim með þér at blíðir staðir bíða feðr þins
 'í helvíti ok hann mun hinn æzta stað fá í því ríki ok 15
 'bið hann ekki angr göra sér at litillar stundar metorðum
 'ok í þann stað man hverr niðr koma sem hann hefir sér
 'fyrir búið því at þersir báðir höfðingjar munu deyja þó
 'at öðrum sé þveggit í Tífr enn öðrum í Níl. enn hér
 'mun um skiptaz yðvarr sigr'. eptir þat féll niðr hinn 20
 dauði. enn Erichtho brenndi síðan líkamann ok kvað þar
 yfir marga galdra þá er enginn heyrði áðr slíka. eptir þat
 fór Pompeius Sextus til herbúða ok Erichtho með honum.

75. Frá bardaga Pompeius ok Julius. Síðarstu nátt
 er Pompeius Magnus lifði í fullum veg sínum var hann 25
 mjök hugsjúkr, ok þá er hann var sofnaðr dreymdi hann
 at hann þóttiz vera kominn í Rómaborg ok drífi at honum
 öll alþýða ok hæfi hann upp til himna með hinum mesta
 fagnaði. ok segir Lucanus svá at því dreymdi hann slíkt

3 Camillum > Manlum. 4 Scipio > Cipius. 10 Katilinam
 > katelinu. 11 ok Cethegum > etegfum. 21 Erichtho >
 Ericta. 22 enginn = engfn. 23 Sextus = vi'. Erichtho
 > ericta. 24 Pompeius > Pompeu. Julius > Julum.
 Síðarstu = Sfidarstu.

at þar var æ hans hugr sem Rómaborg var. ok um
 morgininn görðiz kurr mikill i herbúðunum ok vildi liðit
 gjarna berjaz ok gekk at Pompeio ok kvað hann of
 mjök spara mág sinn — eða til hvers hann hefði her
 5 saman dregit um allan heiminn enn láta þó aldri orrosto
 verða. þá gekk ok sá höfðingi fyrir Pompeium er hét
 Tullius Cicero, einn af hinum ágjætustum Rómaborgar
 höfðingjum sakir speki ok málsnilldar, ok mælti þau laun
 'höfum vær fyrir vörn góðvilja, ef vær skulum ráða, at
 10 'þú treystir á hamingjuna; ok e = bæn konunga ok
 'hertoga at þú megir sjá Julium mág þinn sigraðan. eðr
 'hvi óttaz þú þau forlög er guðin hafa fyrir sæð? ok allt
 'vårt mál felum vær nú guðunum á hendi; ok förum nú
 'til orrosto, ella munum vær með þik skiljaz. eða fyrir
 15 'hvi viltu svá lengi þyrma mági þínum er þér gerir illt
 'eina?' Pompeius svaraði 'ef yðr líkar öllum betr at berjaz
 'þá mun ek æigi lengr dvelja, ok látum nú at því góðir
 'hálsar hamingjuna einn dag allra manna forlögum ráða
 'ok mun hér margr maðr falla á einum degi'. eftir þat
 20 leyfir hann mönnum at brýna vápn sín ok brynja hesta
 sína ok búa sik at öllu. enn er liðit var búit þá laust á
 hvassviðri með stórum eldingum ok reiðarþrumum svá 504
 at menn féllu til jarðar enn vápnin tók ór höndum þeim
 ok snaraði í loptit upp. fólkit var þá svá ákaft at þá er
 25 vápnin féllu ofan ór loptinu sögðu þeir guðin sýna at þau
 vildu at þariz væri er þau sendu vápnin ór loptinu til
 manna. fór nú lýðrinn mjök rasanda. enn Lucanus segir
 þat líkindi at Julius blótaði helvítisguðin sér til tignar
 svá marga ágjæta höfðingja sem hann drap í þersi orrosto
 30 saklausu. þat er sagt at einn vísindamaðr sá er Aponos
 hét sat á fjallshálsi nökkurum um dag ok sá á bardagann

7 Cicero > cathero. 10 e = < er sú. 27 lýðrinn <
 fólkit. 30 Aponos > appones (* Luc. Phars. VII 193).

ok mælti 'nú kemr mikill dagr ok man stórt at görðaz: 'hér gangaz at móti fylkingar þeira manna sem æztir ero 'í heiminum ok himinninn seálfr sýnir ógnir þeira'. nú fóro fylkingar framm á völlum ok þóttu nálíga skina allir vellirnir, er sólin kom upp, af vápnabúnaði þeira. í vinstra 5 fylkingararmi var Lentulus consul ok með honum hit rökskvasta lið. enn í hægra fylkingararmi var Domitius sá er fyrr var frá sagt. í miðri fylkingu var sjálf Pompeius með sitt hit bezta lið. en v fylkingar váro þar sem nökkuru var lægra við vatnit ok váro þar fyrir konungar af Syria. 10 enn er Julius sá at fylkingar váro búnar til bardaga þá óttaðiz hann í fyrstu enn kallaði þó saman herinn ok talaði fyrir þeim ok sagði svá 'heyrit nú riddarar er sigrað 'hafit heiminn með minni hamingju. nú er sá dagr kominn 'er oss hefir lengi til langat, ok neytit svá vápna sem 15 'vær munim annat hvárt fá bót eðr bana. þér hafit nú í 'hendi hverr maðr ek skal vera í kveld. ek man gjörla 'þann dag er þér hétut mér fulltingi með Rubicon ok af 'þeiri ván reð ek til bardaga þá er mér var varnað alls 'sóma í Rómaborg. látum þenna dag frelsa börn vár ok 20 'konur ok eignumz nú með vápnum hús ok herbergi í 'Rómaborg. "Nu man ek ætt'a mæla" því at þeir munu 'sekir ganga er sigraðir verða. en ef þér kalliz ægi fyrir 'mínar sakir sækja fóstrjarðir yðrar ok fé með vápnum 'ok fäit þér aprt unnit fé yðvart ok frelsi. minniz þers 25 'hvè Pompeius hélt yðr fyrr í vandræði er þér náðut ægi 'at berjaz ok verja yðr. nú er sú bæn mín til allra yðar 'at þér höggvit sem stærst alla þá er í móti yðr standa 'en gefit þeim grið öllum sem flýja ok ægi vilja við horfa 'ok lokkum þá svá til at flýja'. enn er Julius hafði lokit 30 tölu sinni þá hlaupa þeir til ok brjóta herbúðirnar ok fylkja liði sínu ok ero búnir til bardaga.

7 Domitius = domicius. 15 hefir = hefu.⁷

76. Frá Pompeius ok Julius. capitulum. Pompeius sat á góðum hesti. hann reið fyrir framan fylkingar sínar ok sá at menn Julii höfðu fylkt liði sínu. hann talaði þá fyrir sínum mönnum svá mælandi 'nú er sá dagr yfir oss
 5 'kominn er þér fýstuz mest til at endir mundi verða á 'þersum úfriði. minniz nú at þér eigít at verja fè yðart 'ok fóstrland. minniz ok þers at guðin munu allt fyrir 'hafa séð áðr hversu ganga mun því at þau vita hverir 'brott skulo komaz eðr eptir liggja. væntum þers at þau
 10 'gefi þeim sigr er réttara mæla. mætti þau hafa sett Ju- 'lium stjórnara yfir yðr í fyrstu ef þau hefði viljat enn 'láta mik verða ægi svá gamlan sem ek em nú vorðinn. 'væntir ek at þau hafi þat gört úreið at setja mik höfð- 'ingja yfir Rómaborg ok til þers dregit mik ór mörgum
 15 'lífsháska at ek mega verja frelsi afþýðunnar. nú er hér 'nálíga komit saman lið um allan heiminn: megum mér 'göra hring um þá svá at ekki mannsbarn megí á brott 'komaz. enn ef Julius fær sigr þá verð ek útlægr. láti 505 'guðin mik heldr falla í elli minni enn ek þjóni nokkurum
 20 'manni í heiminum'. at máli hans varð góðr rómr. sigu nú saman fylkingarnar. ok er menn kennduz þá genguz þar í móti feðgar ok bræðr ok margir náfrændr: stóðu þeir þá með brugðnum sverðum ok réðu hvárigir á aðra langa stund. enn með því at ills eins varð af auðit þá
 25 skaut maðr spjóti ór liði Julii, ok segir Lukanus þann yfrit djarfan er þat görði meðan Julius hélt kyrru sínu spjóti.

77. Hér segir frá bardaga Julii ok Pompeii. capitulum. Nú slógu menn upp ópi miklu um allan herinn ok taka
 30 nú at ganga lúðrar. fjall þat er Olympus heitir stóð nær herinum ok björg þau er Pangea heita ok laust þar í

1 Pompeius > Pompeíu. Julius > Julíj. 28 Pompeii > pomperum. 30 Olympus > olímphus. 31 Pangea > peñes.

dvergmálanum: varð af þí ógurligr gnýr: fljúga nú bæði spórr ok spjót ok var þó með misjöfnum vilja fylgt eðr skotit: sumir vildu menn drepa, enn sumir vildu verja sik víti ok gera öngum manni mein ok féll því fátt manna í skothríðinni. Julius ok hans menn réðu þá til högg- 5 orrosto. liði Pompeii var fylkt svá þykkt at þeir máttu ægi vápnum ofra: enn lið Julii fór flokkum saman ok var svá brynjað at ekki gekk á ok snöru þeir æ þar at sem þeir máttu mest mannsPELL gera, ok segir Lukanus at Julius ok hans menn görðu orrostona enn Pompeius- 10 menn þöldu illa ok var þat til marks at annarra vörn váro vörm ok blóðug enn annarra köld ok þurr. nú tók at hallaz orrostan ok dreifðiz hinn útlendi herrinn ok skildi sik við höggorrosto ok skutu af bogum ok drógu sik ór þrönginni. svá mikill var vápna burðr ok grjóts 15 um hríð at mjök var myrkt svá at nálíga sá ekki. Julius hræddiz nú at rjúfaz mundi brjóst á fylkingu hans ok eggjar riddaralið þat er laust var ok biðr þá framm riða þar er honum þótti mest þurfa ok einna mest at hinum útlenda her. varð nú hörð orrosta ok féll mest hinn 20 útlendi herrinn. ok er Julius hafði sigrað þá sneri hann þegar á Rómverja fylking þar sem mestr var afli Pompeius fyrir ok funduz þar enn frændr ok vinir: nam þá enn stað orrostan um stund. Julius eggjar nú enn herinn ákaflega ok tókz þar hinn harðasti bardagi. Julius lét ok 25 fá vörn sínum mönnum sem þeir þurftu. enn þeir sem honum þóttu ægi svá berjaz sem hann vildi þá laust hann þá með spjótshalanum. þat fylgdi ok ef hans mönnum varð mein at blóðrás ok kom hann til þá hvelfði hann yfir hendi sinni ok stöðvaðiz þegar. enn er Julius sá at 30 sigr mundi fáz þá bendi hann þeim með hendi sinni at drepa skyldi alla höfðingja því at hann þóttiz vita at því

---

6 Pompeii > pompeii.

skjótara mundi hann ná ríki í Rómaborg: var þat ok hægt því at þeir stóðu einir saman í fylking, ok var þar niðr drepit hit ætta mannval þat er var í Rómaborg. í þeiri fylking var Brutus undir riddarabúningi ok vissi
 5 Julius ógjörla hvar til hann hirti sín vápn; ok segir Lukanus svá at þar stóð vegr ok prýði höfðingjanna ok hin ætta ván frelsissins, ok kallar hann þat vel at Brutus gjætti sín í þersum lífsháska því at hann mátti þá öngu á leið koma með Julium ok æigi var þá enn vorðit ríki
 10 Julii svá mikit yfir öllum heiminum sem honum varð auðit. 'hér féll nú' segir Lucanus 'á einni hæð mikill 506' 'fjöldi höfðingja svá alðýðunnar er æigi meðr getit'. þar lá Domitius sárr til ólífis, sá er hraustastr maðr var í liði Pompeius. nú þó at hann væri sigraðr af Julio þá
 15 varð hann því feginn er hann þurfti æigi griða at biðja. Julius kom þar at sem hann lá með útali sára ok flaut allr í blóði. 'hér muntu með skiljaz at berjaz með Pompeio ok munu nú aðrir verða at berjaz með honum'. Domitius svaraði 'svá deyr ek at úráðit er at þú fáiðr sigr
 20 'í dag ok enn ertu minni maðr enn mágr þinn ok fer 'ek svá til frænda minna fram genginna at Pompeius 'er minn hertogi ok em ek freáls fyrir þér: unnit hefir 'ek þér ok allan þann mannskaða sem ek hefir mestan 'mátt utan hvers manns hræzlu'. ok eptir svá talað lét
 25 hann lífit. svá segir Lukanus at þersi orrosta væri þyngri Rómaborg enn hver annarra því at í öðrum orrostum týndi hón höfðingjum ok fjölmenni enn í þersi lét hón frelsit ok alla sæmdina: varð hér ok svá mikit mannsfall at allir vellir flutu í blóði ok féll þó flest af liði Pom-
 30 peius ok hinum útlenda her. enn er Pompeius sá at lið hans féll ok guðin vildu svipta hann sigrinum þá gekk

9 var > vd. 12 alðýðunnar = aldyðun. 13, 19 Domitius = domici, Domici. 25 orrosta væri > öro vær.

hann upp á hæð eina ok sá þaðan til orrostonnar ok sá þat hit mikla mannfall er varð í hans liði. þá mælti hann 'græði svá goðin heiminn at Rómaborg hafi frelsi sitt ok ægi drepiz niðr allar þjóðir. þótt þér gerit mik nú veslan af þeim heiðri sem ek hefir áðr haft ok þótt bæði 5 'förumz ek ok allir mínir frændr þá er þat þó lítit hjá 'allri heimsbyggðinni ok væri gott at ægi gyldi minnar 'úgjæfu öll alþýða'.

78. Frá bardaga Julii ok Rómverja. Eptir þetta stígr Pompeius á hest ok ríðr þar framm sem fylkingar 10 hans dreifaz ok bað menn ægi vera svá óða at hverr félli þar um þveran annan; því gerði hann svá at hann vildi ægi at alþýðan félli þar fyrir hans sakir: snýr hann af því undan ok bendir öllum at honum skyli fylgja. ok segir Lucanus at engi maðr mátti sjá hræzlu á honum 15 hvárki þá nè nökkurn tíma fyrr; enginn sá ok of mikla gleði á honum þó at honum gengi vel til; ok var hans höfðingskapr ok yfirbragð svá mikit at allir undraðuz þeir er sá bæði vinir hans ok úvinir. Borg ein mikil ok styrk var skammt þaðan sem orrostan hafði verit ok sá borgar- 20 mennirnir flótta Pompeius ok hans manna: ganga þeir þá upp í vígskörð ok buðu at veita honum allt þat er hann vildi ok þeir mætti. svá segir Lucanus at þá var enn eptir hit bezta mannval ok ærna hafði hann vinsæld til at samna liði í annan tíma, enn svá reið hann frá 25 þersi orrosto at hann var sér einum minni. Pompeius svaraði boði borgarmanna á þessa lund 'ekki þarf sá höfðingi í borgir at skriða er sigr hefir misst ok þiggja lið 'af þeim sem úvanir ero orrostum. veitit nú lið Julio: 'þat eitt hæfir yðr'. Julius gerði nú sem hann skipaði 3 fyrir öndverðu: lét drepa hvern þann mann er í mót

3 goðin > goðin. 15 hræzlu = hræðzlu. 16 enginn = Engín. 17 gleði á honum > á honum á honum.

honum sneri, enn er allt lið Pompeius flýði ok Julius
 þóttiz sigraz hafa sem hann vildi þá lét hann blása ok
 hepta herinn. ok er herrinn kom til hans þá var hann
 kátr ok mælti 'vær höfum unnit mikinn sigr í dag ok
 5 'skulot þér nú skjótt taka verkkaup fyrir yðvart erfiði er
 'þér hafit þolat sár ok sviða ok marga mæðu. hér standa
 'nú opnar herbúðir' er várir úvinir hafa leyft oss er
 'nálíga munu fullar af gulli ok gimsteinum er Pompeius 507
 'hefir saman dregit af austrhálfu heimsins. skundit nú ok
 10 'skiptit því með yðr sem þersi orrosta hefir yðr gefit'.
 eptir þat ferr hann í herbúðir þær sem Pompeius hafði átt
 ok vill vera þar um náttina ok vita hversu mikit herfang
 þar væri. enn þann sjárlut gat hann ægi með þúsundatali
 greint. enn herbúðavistin varð þeim ægi jafn-náðulig sem
 15 þeir ætlaðu; því at þá er þeir fóro at sofa í þær sængr
 er átt höfðu konungar æða hertogar ok náttadi sá þeir
 elda stóra ok ógurliga, þeir sá ok mikinn fjölda dauðra
 manna ganga um herbúðir alla náttina með vápnum ok
 ópi ok kalli með alls kyns skrímslum ok undrum ok
 20 úhreininum þeim sem ero í helvíti, ok var þar þó mest
 um sem Julius var seálfr. ok þegar mornaði lét Julius
 kanna valinn ok funduz þar $\bar{x}i$ Rómverjariddara einna
 enn annarr lýðr var ekki taldr. allan þann hinn rómverska
 val lét hann brenna eptir sið Rómverja ok lét síðan jarða
 25 bein ok ösku enn at annarra manna líkómum gaf hann
 öngvan gaum ok lét hvárki grafa þá nè brenna. þat er
 sagt at Julius lagði mikil leiðindi á þenna stað Thessa-
 liam ok fór hann brott í önnur lönd ok átti þar margar
 orrostor. Lucanus segir svá at öngu skipti um þá er
 30 fallnir váro hvárt Julius brenndi lík þeira eðr ægi eðr
 létu fúna undir berum himni því at þeira líkamir urðu at

7 leyft < leift.   22 $\bar{x}i$ < $\bar{x}v$ (o: 15000)   27-28 Thessa-
 liam > thesaliam.

moldu hvárt sem heldr var 'vitum vér ok' segir hann
 'at þar mun koma um síðir at eldr man 'ganga bæði yfir
 'jörð ok sjó ok lopt ok hreinsa svá loptit. hvar sem þú
 'leyniz þá Julius í þersu lífi eðr öðru þá munu at þér
 'heimtar sálir þeira manna er féllu í Emathia. ekki ríki 5
 'hefir hamingja manna eptir dauðann. líkami hvers manns
 'hverfr í jörðina enn öndin hefir slíkt sem hón hefir fyrir
 'sér gert ok því er ekki undir hvárt heldr rífa dýr eðr
 'fuglar sundr líkamina æða ferst í seó eðr vatni'.

79. Frá Pompeio ok "Corneho" húsfnú hans. At lykt- 10
 aðum þersum bardaga sem nú hefir frá verit sagt fór
 Pompeius í eyðimörk ok hvildiz þar um nokkura stund
 því at hann var bæði mæddr af elli ok áhyggju ok miklu
 erfiði: vissi hann ok at mjök mundi eptir honum leitað:
 vildi hann þá ok mikit til gefa at Julius væri af ráðinn. 15
 enn þó mátti hann þar ægi lengr vera því at liðit fór
 villiráða bæði um fjöll ok skóga þat er undan komz í
 Thessalia enn Pompeius var auðkenndr því at hann var
 manna virðuligastr sýnum ok þótti mönnum hans undar-
 ligt er þeir fundu hann í skóginum þar sem þeir höfðu 20
 öngvar fréttir til hans enn honum var angr at hvers
 manns fundi því at þeir váro margir er hann trúði illa
 hvern vilja til hans mundu bera enn honum þóttu menn
 sínir vilja minna sik upp á úgjæfu sína er þeir báðu hann
 höfðingja sinn vera. Pompeius ferr nú til sjóvar með 25
 lið sitt þagat sem vatn þat fellr er Peneus-straumur heitir
 þar sem Cornelia hafði eptir verit ok á skip farit: þeir
 fóro þaðan í Lesbos: ok sakir hennar áhyggju sá hón
 fyrst skipin er fóro til eyjarinnar ok kenndi þegar ok
 gekk á sjóvar bakkann ok kenndi þar Pompeium mjök 30

10 Pompeio ok > Pompeiū. 'Corneho' > Cornelio < Cornelia.

18. Thessalia > thesalia. 25 sjóvar = íofar. 26 Peneus >
 Penes. 28 Lesbos > lefbes. 30 sjóvar = íof.

litlausan — hann hafði skegg mikit ok hvítt fyrir hærum.
ok var mjök úglaðr — ok þóttiz hón vita at honum
mundi þungt fallit hafa ok litlu síðarr féll hón í úvit ok
lá lengi svá sem dauð. þeir komu þar at sem Cornelia 508
5 lá. tók þá Pompeius höfuð hennar ok lagði í kné sér.
“Síd” = = = upp augu sín ok kenndi hvárt þeira annat.
þá mælti Pompeius ‘hví skaltu bera svá þungliga vára
‘hina fyrstu úgæfu þar sem þú ert komin af allri hinni
‘beztu ætt ok æigi er víst at annarr kvennumaðr hljóti
10 ‘meira líf í veröldu. enn þú fylg mér nú þi fastara sem
‘fleiri hafa með mik skiliz. öngvan skaða hefir þú fengit
‘í þessi orrosto því at ek lífi’. eptir þetta settiz Cornelia
upp ok mælti með harmi miklum ‘mikil er mín úgjæfa.
‘mik hatar hin fyrri kona þín sem dauð er. mik angrar
15 ‘ok hinn fyrri bóndi minn Marcus Krassus ok hans fráfall.
‘heyr þú minn hinn æzti bóndi ok úmakligr minni sæng:
‘hví skylda ek giptaz þér til þess at þér væri bliðara
‘hafit enn veröldin? kasta þú mér nú fyrir borð því at
‘gjarna vilda ek gefa mitt líf fyrir þitt til þers at þín
20 ‘sæmd væri þá meiri enn áðr ok þat ætla ek hvar sem
‘þú ferr eðr berst at Julia fylgi þér jafnan ok öfundi
‘okkra góða samvist’. viðr þersa hennar ræðu felldu tár
nær allir menn þeir er við váro staddir enn sjálfr Pom-
peius mátti ekki mæla því at hann féll í úvit. þangat
25 dreif nú fjöldi fólks af borg þeiri er Mitylene heitir. þá
mælti höfðingi þess fólks með Pompeium ‘sjá mun vera
‘vár dýrð er borg vár skyldi varðveita svá góða konu,
‘ok gör nú svá vel at þú dvélz hér hjá oss þó at æigi
‘sé lengr enn eina nátt til þers at allar þjóðir dýrki síðan
30 ‘þers meirr þenna stað at slíkr Rómverjahöfðingi hafi hér
‘verit: liggir ok þessi ey í miðju hafinu ok þarf Julius

7 vára = vara. 9 kvennumaðr = kuenm. 22 viðr = Widr.

25 Mitylene > mendm. 29 síðan > síða.

‘hígat mikinn skipastól en höfðingjar ok vinir þínir munu
 ‘hér koma ok er hëðan gott at búaz til bardaga í annat
 ‘sinn’. við þessa ræðu varð Pompeius mjök glaðr ok
 mælti ‘enginn er sá staðr á jörðu er mér sé þekkri því
 ‘at hér hefir ek varðveitt þann mann er mér er kjærastr, 5
 ‘ok gjarna vil ek vera yðvarr vin, enn þó verðr ek víðara
 ‘um heiminn at reka mín forlög. enn at visu ertu sæl
 ‘Lesbos at eylifu því at þú kennir konungum ok lýð-
 ‘mönnum mér at þjóna ok varðveita trúlyndi sínum drottni,
 ‘enn ek verð at leita hvárt er ek finn hamingju æða 10
 ‘úgiptu, ok þess biðr ek guðin at allr lýðr líkiz því fólki
 ‘er hér byggir’. síðan var Cornelia borin til skips harðla
 rygg enn alþýða manna hélt upp til himins ok grétu
 ákafliga ok hörmuðu þó meirr Pompeium ok hans skaða
 enn brottför hennar ok mátti þó enginn kvennmaðr við 15
 hana úgrátandi skilja.

80. Frá ferð Pompeius í borgina Phaselis. Nú sigldi
 Pompeius í haf ok vissi úgjörsla hvert hann skyldi stefna,
 ok er hann var spurðr hvert hann vildi sigla þá svaraði
 hann svá ‘sem first Emathia ok ægi skal stefna í Arabia 20
 ‘en látum at-öðru veðr ráða hvar mér komum’. þeir sigla
 nú sem byr gaf ok komu at sömu ey sem fyrr ok þó
 annars staðar. var þar fyrir mart þat fólk sem flýit hafði
 ór Emathia ok gekk þá Pompeius ungi móti feðr sínum
 ok margir konungar ór austrhálfu heiunsins ok af Róma- 25
 ríki þeir er ægi vildu skilja við Pompeium þó at hann
 væri nú á flóttu kominn. konungr einn sá er Deiotarus
 509 hét bauð honum sitt fulltíng. enn hann tók því val ok
 bað hann fara með þeim þjóðum at samna her er Parthi
 heita Medi ok Assiri ok til þeira þjóða er Pompeius hafði 30

4 enginn = Engín. 8 Lesbos > lefbes. 13 upp < upp
 höndum. 15 enginn kvennmaðr = engín kuenm. 27
 Deiotarus > dulúturus. 28 fulltíng = fultíng. 29 er
 s m.

lagt undir Rómverja. Deiotarus lagði niðr konungligan búnað ok tók upp kaupmanns búnað ok fór þegar ferð sína. Pompeius siglir nú fyrir Asialand ok nam stað í sjóborg þeiri er Phaselis heitir í Pamphilia héraði ok
 5 dvaldiz þar um hríð ok fór þaðan í Ciliciam ok setti þar herbúðir sínar á sjóvar ströndu. þá var með honum mikill luti senatorum er ór orrosto höfðu flýit með Kato ok Pompeio Gneio syni Pompeii Magni. Pompeius mælti þér höfðingjar mínir ok aðrir menn þeir er ek hefir
 10 trúnað minn undir fólgi ok æigi vildu [skiljaz] með mik skiljaz í orrosto. þó at mér hafim nú lítinn vápna styrk þá vil ek nú leita ráða undir yðr hvað tiltækiligaz er. ok æigi er mér enn svá fyrir komit at ek mega æigi leiðréttaz af þersi svivirðing. þér vilit at Marius týndi
 15 öllu liði sínu í Libia ok kom hann þó aptr með fullum veg. enn hefir hamingjan minnr steipt mínum veg enn hans: vær höfum enn mikit lið ok frítt ok þó skipaher í Girklandshafi. vil ek nú vita af yðr hvárt þér vilit leita í Libiam eðr til Egiptalands: enn barndómr konungsins
 20 á Egiptalandi þikki mér ótrúligr því at trúlyndi fylgir jafnan fullkomnum aldri, ok illa treystir ek trúnaði þeira í Africa því at ek ætla at þeir munu minnaz sinna frænda ok hvers þeir hafa misst fyrir Rómverjum. hugsit nú hvárt vér skulum heldr, eðr fara í austrhálfu heimsins:
 25 þar fellr á sú öðrum megin í sjó sem mest er í veröldinni ok Eufrates heitir, enn öðrum megin gengr fjallgarðr sá er Caspia heitir [því at] þar ero hestar ok borgir stærri ok sterkari enn í öðrum stöðum: nú þó at mér sem þar sviknir þá man svá fréttaz um heiminn sem
 30 mér höfum í sjó drukknað. Lentulus consul ok aðrir

1 Deiotarus > Duluturus. 3 fyrir > f^{tt}. 5 Ciliciam > cilicēnam. 6 sjóvar = hof. 8 Pompeii > Pompei. 14 Marius > Markus. 22 Africa = affrica. 27 Caspia (* Caspia claustra, Lucan. VIII 291) ∞ caspra.

höfðingjar ráða honum at sækja til Egiptalands: sögðu at Ptolemeus var ungr konungr ok hafði áðr þegit ríki af Pompeio ok verra var at vænta trúnaðar af gömlum konungi þeim er engi gjæði hafði af honum þegit. nú fóro þeir með skipaliði af Cilicia. ok er þeir komu til Egiptalands þá spurðu þeir at Ptolemeus var við fjall þat er Casius heitir ok sneri Pompeius þagat með her sinn. ok er Ptolemeus konungr spyr þetta þá kallar hann saman vini sína ok leitar ráðs með þá hversu hann skal fagna Pompeio. Achoreus hét einn gamall höfðingi ok mikill skörungr: hann mælti “Lagus” konungr faðir yðvarr. ‘var maðr trúlyndr ok mundi hann vel fagna Pompeio ef ‘hann lifði ok hér er enn sættarbréf þeira hjá oss enn ‘annat í Libia’. annarr höfðingi hét Pothinus: hann taldi þat fyrir konungi at hann mundi bæði vera frægri ok ríkari ef hann réði Pompeio banaráð ok segir réttindin gera mann lítils háttar þann er þeim vill hjálpa er ham-ingjan vill steypa ‘ok er þat ráð at samþykkjaz guðunum ‘ok faga ægi þá er farsælulausir ero. enn Pompeius veit ‘bernsku þína ok ætlar hann at koma þér af ríkinu. enn ef þú þorir ægi at verja þat fyrir honum þá fá í hendr ‘systur þinni þeiri er í myrkvastofu sitr ok skulum vēr 510 ‘verja ríkit enn drepa Pompeium ok slíkt hit sama skulum ‘mér gera með Julium ef mér komumz yfir hann’. þersum orðum Pothini samþykktiz konungrinn, ok allir hans menn, 25 ok virði svá sem honum stæði þetta at göra ok varð glaðr við ok kallaði til sín trúnaðarmann sinn er Achillas hét ok sendi hann til fundar við Pompeium með miklu liði at svikja hann.

2, 6. Ptolemeus > tholomeus. 7 Casius > cassus. 8
 Ptolemeus > tholomeus. 10 Achoreus > Akuríus. 12
 trúlyndr ∞ trúlyddr. 14 Libia = libíá. Pothinus > fetínus.
 25 Pothini > fetíní.

81. Er Achilles sveik Pompeium ok drap hann. Sem Pompeius var mjök at landi kominn kom Achilles í mót honum á litlu skipi ok bauð honum fullting konungs ok allrar alþýðu ok þar með eggjar hann Pompeium at fara
- 5 á skip með sér ok svá til konungs ok landsmanna því at skip Pompeius váro svá stór at þau máttu ekki nær ganga landinu. Pompeius trúði orðum hans ok gekk á skip með honum. Pompeius mælti 'hafit skip vár fjarri landi ok 'prófit svá hvat af mér verði ok reynit svá trúlyndi víkings-
- 10 'ins'. Cornelia svaraði 'hví viltu svá skiljaz með mik? 'eðr hví var ek æigi í bardaga með þér í Thessalia? mit 'skildumz aldri þá er betr gekk, ok heldr vilda ek vera 'í Lesbos enn fara æigi með þér á land. eðr skal ek hvergi 'fylgja þér nema í hafinu?' Pompeius fór nú með Achilla
- 15 brott á litlu skipi, enn Cornelia lá út við borð í skipinu með miklum harmi. enn er Pompeius gekk af skipi kom í mót honum rómverskr riddari sá er Septimius hét ok þá var þjónostumaðr Ptolemei konungs: hann kvæddi Pompeium. leiddu þeir Achilles hann á einmæli burt frá
- 20 sínum mönnum ok bjogguz til áverka við hann. enn er Pompeius sá fyrir bana sinn þá vafði hann möttlinum at höfði sér ok lagði saman augu sín enn hélt at sér öndinni því at hann vildi at þeir heyrði ekki til hans því at hann vildi æigi spilla sinni eylifri frægð með andvarpi einu.
- 25 þá gekk Achilles at honum ok lagði hann með sverði í gegnum. enn hann þagði sem sauðr. Cornelia sá þetta gjörla ok mælti með miklum gráti 'minn sæti herra. betr 'væri nú at ek væri í Lesbos ok Julius hefði fyrri komit 'á Nílar sanda. vist mundu þeir þann ykkarn svikit hafa
- 30 'sem fyrr hefði komit. svá tók ek þik Pompeius at öll 'veröldin óttaðiz þik ok þitt ríki, enn nú skiljumz ek hér

11 Thessalia > thesália. 13 Lesbos > lešbes. 14 Achilla
 > achílle. 17 Septimius > septímus. 18 Ptolemei >
 tholomei. 28 Lesbos > lašbes.

'með þik dauðan. göri nú svá val einn hverr vin Pom-
 peius at höggvi höfuð af mér því at ek vil ægi lifa
 'eptir minn sæta bónda'. síðan féll hón í óvit, enn vinir
 hennar gjættu hennar. ok er Pompeius var fallinn tók at
 láta nokkut í undum þeim er váro fyrir brjóstinu þar 5
 sem hann var með sverðinu lagðr. Septimius jók þá
 hverjum glæp ofan á annan: hann svipti möttlinum af
 andlitinu ok kvez sjá vilja hversu hann varð við banann.
 enn allir þeir er sá hann sögðu svá sem var at hann
 hélt öllu sínu tignar-yfirbragði. síðan brá Septimius sverði 10
 ok hjó af honum höfuðit. svá segir Lucanus at þar var
 þat höfuð af sniðit er lengi hafði verit sæmiliga borit
 með sterkum æðum ok margir höfðu sinn svíra fyrir
 beygt. Achilles fór nú með sína sveit ok hafði höfuð
 Pompeius í hendi sér: með honum fór hinn illi Septimius: 15
 ok vildu þeir sýna konungi höfuðit at hann mætti kenna
 hversu Pompeius var yfirlits ok var þat sett upp á eina
 eskistöng ok borit hátt. þar var þat höfuð at aldri hafði
 fræknara fæz nè friðara ok lengi hafði val stýrt Róm-
 verja höfðingjum ok ríki. þeir hleyptu út heilanum þegar 20
 511 konungr hafði seð ok báru í salt ok eitr svá at ægi
 skyldi fúna, enn líki Pompeius köstuðu þeir á seó út ok
 reiddi þar í lánni. Cordus hét einn rómverskr maðr er
 þar var þá staddr. hann hafði verit fyrr með Pompeio.
 hann kom þar öndverða nátt ok leitaði at líki Pompeius. 25
 hann fann þat því at tunglskin var bjart. hann dró líkit
 á land upp ok sat þar yfir ok grét. hann sá hvar brennt
 var eins ungs manns lík ok tók hann þar eld ok klauf
 eitt trè mikit ok fornt ok gerði af bál. hann lagði þar
 á líkit ok mælti 'heyr þú hinn æzti hertogi alls Róma- 30
 'ríkiss. ef yðr er þetta bál nokkut þægiligra enn liggja

6 Septimius > Septím'. 7 ofan = ofuan. 8 kvez = kuedz.

10 tignar ∪ ógnar (∞ ý'gnar). 10, 15 Septimius > septímus.

19 fæz = fædz. 23 Cordus > Sodrus.

‘í sjónum ok hamingjan mætti mér þat veita at ek mætti
 ‘þín hin helgu bein ok ösku færa til Rómaborgar ok bjöggi
 ‘Cornelia þar um eptir verðleikum!’ síðan tók hann upp
 beinin hálfbrunnin ok bar allt saman ok gróf niðr í sand
 5 ok lagði á ofan mikinn stein. síðan sótti hann stofn einn.
 ok reist þetta þar á HÉR HVÍLIR POMPEIUS MAGNUS ER
 ENGINN HEFIR VERIT MEIRI HÖFÐINGI OK DÝRÐLIGRI
 Í HEIMINUM. Cornelia sér nú alla þessa luti ok syrgir
 sik allra fastaz ok gekk síðan niðr undir þiljur ok lá
 10 þar til þess er myrkt var.

82. Hér segir af Kato ok Pompeius. Eptir þetta
 kom Cato með þúshundrað skipa til þeirar borgar er
 Phicus hét: borgarmenn lykja aptr borg sína ok svá
 hafnir sínar ok vildu ægi taka með honum, enn Kato
 15 lagði at þeim ok vann borgina ok brenndi hana. litlu
 síðarr lagði hann í brott ok kom þar framm sem heita
 Palinurus-vellir. Gneius Pompeius son Pompeii Magni hinn
 ellri var þar með Katone. Þá er Pompeius Sextus sigldi
 af Egiptalandi ok mættuz þeir þar. Gneius spurði bróður
 20 sinn ‘hvat kanntu at segja mér til feðr míns?’ Sextus
 svaraði ‘sæll vartu bróðir er þú vart ægi þar er ek var
 ‘þá er faðir okkarr féll fyrir vápnum — ægi Julii heldr
 ‘var hann svikinn af hinum illa Egiptalandskonungi. ek
 ‘sá gjörla er faðir minn var veginn ok þótti mér ægi
 25 ‘svá þungt víg hans sem þat er þeir báru höfuð hans á
 ‘stöng upp til borgarinnar ok gördðu þat sér til frægðar
 ‘en oss til harms ok skemmdar ok ætla at sýna þat Julio
 ‘ok fá þar fyrir hans vingan. nú vitum vér ægi hvárt
 ‘dýr eðr fuglar hafa rifit lík hans eðr hefir bál þat hit
 30 ‘leyniligha er vær sáum um náttina verit gert eptir hann’.

5 sótti? 7 ENGINN = engín. 13 Phicus > phison.

14 Kato = káto. 17 Palinurus > palinori' ~ palmori'.

Pompeii > Pompei.

enn er Pompeius hinn ellri heyrði þessa sögu þá reiddiz hann höfðingjunum ok mælti 'snúum aptr til Egiptalands ok gjöldum víkingum þersi svik. ek skal brjóta leiði 'Alexandri hins mikla ok allra þeira konunga ok jarla er þar hvíla ok kasta beinum þeira á seó út því at faðir 5 'minn hefir þar öngvan sæmilighan gröft. ek skal taka guð 'þeira er Apis heitir ok elda undir beinum Pompeii Magni. 'svá vilda ek skilja með Egiptaland at enginn maðr byggðj 'þar'. síðan ljóp hann til skipa sinna ok mart manna með honum enn Kato stöðvar fólkit ok váro þá sögð tíðindin 10 um allan herinn ok gaus þar upp grátr ok gaulan fyrir lýðnum svá at enginn maðr vissi dæmi til at nokkut fólk 512 hæfi svá borit eins manns fráfall enn þá aukaði mikit á er þeir sá Corneliam leidda frá skipi svá fólva sem ná. hón lét taka þau hin gullofnu klæði ok hin ágjætu vápn 15 er Pompeius hafði átt, síðan lét hón gera sáluelda ok kasta þar á klæðunum. þar fylgdi ok gaulan ok óp mikit ok ámæltu allir goðunum. þá mælti Kato 'sá maðr er nú 'frá fallinn er úlíkr var hinum fyrrum mönnum at kunna 'hóf á síno ríki svá nytsamliga at allir höfðingjar Róma- 20 'borgar hieldu æ sínu ríki. minniz nú þat með hann ok 'fylgit heldr honum dauðum enn Julio lífs, ok fyrr skal 'höggva höfuð af mér enn ek spara þat Julio'. nú gerðiz sundrþykki mikit í herinum. Kraton hét einn víkingr í herinum, hann skildiz fyrstr frá Katone ok fór mart lið 25 með honum brott til skipa. Kato gekk at honum ok mælti 'heyr þú hinn grimmi hræfugl. hví viltu enn fara 'í víking ok leggjaz á haf út ok gera jafnmargt illt sem 'þú gerðir áðr enn þú komt til Pompeius en hefna hans 'æigi? þá vertu hvers manns niðingr'. Kraton svaraði 30 'ef þú Kato vill fara til Rómaborgar þá viljum vér fylgja

7 Apis > appes. Pompeii > Pompei. 8, 12 enginn = engín. 24, 30 Kraton < (Tarcon <) Tarcondimotus.

‘þér ok þínum merkjum’. þá ljóp fjöldi manna til skipa ok var þat allra vili at ganga á vald Julii. Kato mælti ‘sér ek at þessi lýðr hefir meirr bariz fyrir ástar sakir með Pompeio enn til frelsis Rómaborg. hugsit þat nú at
 5 ‘þér deyt heldr freálsir enn þjónit Julio með skömm. ‘enn ef þér gerit æigi svá þá skal yðr hér meiri frægðar ‘af unna því at fyrr skulot þér þá með mik berjaz ok ‘færa Julio mitt höfuð — man hann þat ok mörgum verðum ‘kaupa: megut þér ok þat vita er fylgt hafit mínum merkjum
 10 ‘at ek má æigi nærr mér taka enn þér kaupit yðr sæmdir ‘meðr mínu höfði — enn þat er litilmannligt at flýja ok ‘hafa ekki unnit’.

83. Frá Kato ok Pompeius ok þeira ferð. Ok sem Kato lauk sinni ræðu þá sögðu allir at æigi vildu með
 15 hann skiljaz ok váro þá skipin heimt at landi ok váro þeir fastráðnir í at berjaz ok fá sigr. eðr falla at öðrum kosti. þaðan fóro þeir til einnar borgar er þaðan var skammt ok unnu hana. eptir þat vill Kato fara til Juba konungs í Libiam enn sú var skemmz leið at fara um þá
 20 staði er Sirtes heita: þar var svá mikil torfæra at þar var engum manni yfir fært. enn Sextus Pompeius var eptir í þeim stað með miklu liði er “t⁷tones” heitir. síðan fór “pompeius” í Sirtes “ok kato” þann veg er skemmstr er: þar váro sandar enn engin grös ok fullt með ornum:
 25 meðr honum fóro allir hinir beztu riddarar ok eggjar hverr annan. enn er þeir höfðu æigi lengi gengit um sandana þá kom einn dag vindr svá hvass at þeim at hjálmana sleit af höfði þeim ok máttu þeir æigi upp standa ok héldu þeir at sér skjöldunum ok var við seálft at þá

20 Sirtes > círces. 21 Sextus Pompeius var > tyn⁷ pompeius 9. 22 “t⁷tones” ★ Pars ratium———Torpentem Tritonos adit illaes paludem, Lucan. IX 345-47. 23 “pompeius” ∴ Gneus. Sirtes > círces. “pompeius” í Sirtes “ok kato” < Kato í Sirtes.

mundi taka upp af jörðunni ok lagði svá miklar sandfannir at þeim at þeir máttu hvergi upp standa, enn þá er létti veðrinu sá þeir öngvan leiðarvísi á sandinum utan markaðu á himintunglum ok var þat þó æigi glöggt því at þar váro sèn öll önnur himintungl enn í seálfri Róma-
 borg. nú kom annarr dagr ok gerðiz þá sólarhiti mikill
 513 er af tók veðrit ok gerðiz nú fólkinu mjök heitt ok þyrsti þat fast, einn ungr riddari sá eitt litit vatn í sandinum ok rann til ok fyllti hjálm sinn ok færði Katoni; enn kverkr mannanna váro fullar af sandi. Kato mælti er 10 hann tók með hjálminum 'hvárt ætlar þú at ek muna svá 'þreklauss vera at ek þola æigi þorstann sem aðrir menn?' eptir þat steypiti hann niðr hjálminum. enn þeir fóro þar at sem vatnit var, ok þó at þat veri litit þá vannz þat þó öllum herinum. 15

84. Frá guðinu Hammon ok Labieno. Síðan var fyrir þeim hof eitt litit er þeir kölluðu at Garamantes varðveitti. í því hofi var þórs líkneski. þat hafði á höfði sér svá sem fornt rútshorn ok kallaðu landsmenn goðit Hammon. ekki var þat prýtt með gulli eðr gimsteinum. enn skógar- 20 runnr einn grænn var vaxinn umkringiss ok þótti landsmönnum þat tákna guðdóm Hammonis því at öll jörð var brunnin af sólu þar í nánd: þar váro fagrir brunnar. enn þá er dagr var lengstr um sumar þá skein sólin þvers ofan ór himninum um miðjan dag. enn fyrir hofsdurunum 25 stóð fjöldi manna ór austrvegi ok gengu þar til fréttar með goðit. sá maðr mælti við Kato er Labienus hét 'svá 'hefir oss hamingjan til vísat at vèr megum hær nú leita 'ráða við goðit með eptirleitan slíks hertoga sem þú ert 'ok vita hvern enda eiga skulo þessar orrostor eðr tor- 30

3 utan > uta. 5 í seálfri > avlfealfri. 9 Katoni > katone. 16 Hammon > hamon. Labieno > albíno. 17 at Garamantes > at at garmenantes. 19 rúts > rotz. Hammon > hamon. 22 Hammonis > hamonís. 27 Labienus > albin'.

'leiði sem vér höfum farit: þikki mér ván at guðin muni
 'öngum segja frammarri enn Katoni'. nú segir Lucanus at
 Kato var fullr af guði ok hann mælti af hans krapti þá
 er hann sagði svá 'hvers viltu leita Labienus? hvárt skulum
 5 'vær þers spyrja hversu lengi vér skulum lifa — æða falla
 'fyrir vápnum eðr verða sótt dauðir? ekki væntir ek at
 'Hammon kunni slíkt at segja greiniliga. ok þóat vér
 'hafim öngar fréttir ór höfum þá þarf "gud domriñ hugni"
 'engis at fréttu. sagt hafa spámennirnir fyrir áðr allt þat
 10 'sem leyft er at vita. ekki hefir guð þessa sanda látit hér
 'til þess vera at mæla við menn þótt hér komi eðr fela
 'hér nokkur sannindi sín í þersu skrímsli. guðs sæli er
 'öll skepna — himinn ok jörð ok sjór: hvat skulum mér
 'þá leita framarr við guð en þat er þú sér eðr þér sýniz?
 15 '[þvi at] þeir þurfa til lutfalla at ganga sem efanligir ero
 'í sér enn ek þarf þers ægi þvi at ek veit at ek skal
 'deyja ok svá allir bæði styrkir ok staðlausir. lát nú sem
 'Hammon hafi þersi orð talat fyrir þér, eðr þórr'.

85. Hér segir af Kato ok Lucanus. Kato sneri nú
 20 brott frá hófinu ok gekk ægi til fréttar með Hammonem.
 Kato þoldi allra manna bezt vökur, vás ok erfiði, ok þó
 at þeir fyndi nokkurn tíma vatn þá drakk hann síðarst
 af öllum. Svá segir Lucanus at heldr vildi hann öðlaz
 þann lut er Kato fekk þá er hann fór um Sirtes ok um
 25 Libiam enn vera ekinn iij tíma með Pompeio í gullkerru
 í þórshof í Rómaborg, ok hversu sem trúin eðr heimrinn
 skipaz þá mun æ þikkja sæmd at nafni Katonis ok hans
 lof man vera sungit um allan heiminn. Þeir fóro nú
 nokkura stund þann veg sem enginn hafði fyrr farit ok
 30 berliga þótti úfærr sakir sólarhita. þar kom um síðir at 514

2 Katoni > katone.   4 Labienus > alþínus.   7, 18 Ham-
 mon > hamon.   20 Hammonem > hamonem.   24 Sirtes
 > círces.   29 enginn = engín.

þeir fundu brunn einn mikinn ok víðan ok fagrt vatn í, enn þar um utan váro hinir verstu eitormar. enn Kato beið þar til þers er ormarnir fóro í brott. hann mælti þá 'ekki skulot þér hræðaz dauða yðvarn þó at þér drekkit 'þetta vatn'. gekk hann þá seálfr til ok drakk fyrstr vatn 5 af þersum brunni.

86. Hér segir af drekum í Afrika. Í Afrika ero drekar þeir er hafa gullslit ok ij fætr enn þeir ero svá stórir ok sterkir at þeir gleypa yxnum heilum ok hinum óörgum dýrum ok hafa þeir ekki eitr í flestum löndum 10 utan í Libia: ero þeir þar því fullari af eitri sem þeir ero meiri enn aðrir ormar. í Libia er sá ormr er dipsas heitir: enn ef hann stingr mann þá verðr þat ekki mikit sár í fyrstu, enn þegar eitr hans kemr í hold mannsins þá fær hann þorsta mikinn svá at hann má aldri sedjaz 15 á fyrr enn hann deyr af. seps heitir einn ormr, litill vexti, en svá meinsamr at þegar er hann stingr manninn þá rennr þegar blóð um allar sveitaborur mannsins. aspis heitir einn ormr: enn þegar hann bitr mann fær sá bana utan alla sótt. jakulus heitir einn ormr: hann flýgr svá 20 skjótt í gegnum mann sem broddi sé skotit ok svá grimmr at enginn ormr þorir svá nær honum at vera at heyri hans hvæsu. basiliskus heitir ormr: hann hefir svá illt eitr í augum at hvetvetna hefir bana er hann lítr. amphisbena heitir ormr er höfuð hefir á hvárumtveggja 25 endanum en hann dregr lykkjuna eptir sér þá er hann skríðr. cerastes heitir ormr: hann hefir ekki eitr með sér: hann er hyrndr sem sauðr: hans tunga er svá hörð sem stál, enn sá maðr sem hana hefir má varaz eitr því at hón sveitiz þegar eitr kemr í nánd henne ok er 30 hón höfðingja eign þeira er sín vilja val gjæta. millum

---

7 Africa = affrika, aff'ka.   22 enginn = engín.   24-25
 amphisbena > Apíuena.   27 cerastes > Ceraustus.

persa eitrvíkenda fór Kato með her sinn, ok margra annarra, ok sá þar ryggiligan dauða sinna manna. Merkis-
maðr hans hét Aulus. hann var ættaðr af Tirrhenia.
hann beit sá ormr er dipsas hét ok varð af litil skeina
5 svá at hann kenndi sér engis skaða nè sárleiks í fyrstu.
eitrit fór um hans allan líkam þar til sem hann fekk svá
mikinn þorsta at hann mátti ægi bera ok vissi hann ægi
at þat væri af eitri. hann gjætti öngrar ferðar með Katone
ok ljóp einn saman með merkit ok leitaði vaz ok fann
10 ægi. hann vakti sér blóð í æðum ok drakk þat. Kato
kom þá at honum ok lét taka af honum merkit ok dó
hann vānu bráðara. Litlu síðarr settiz "hann" á bein
þeim manni er Sabellus hét ok beit sárt, en hann sleit
af sér orminn ok drap hann. seá ormr var litill; enn þó
15 þar sem sárit hafði á komit þá dó fótlegggrinn allr þar
til er flaut í sundr vöðvinn ok leysti holdit allt af lærinu,
ok á litilli stundu bráðnaði hann allr í sundr svá at ægi
mátti nokkurr sólarhiti jafnskjótt bræða snjó. Eptir þat
var drepinn sá maðr er Nasidius hét af þeim ormi er
20 þrester heitir, ok þegar hann fekk eitrið var hann svá
rauðr sem blóð ok tók líkamr hans at þrútna svá at hringa-
brynja er hann var í rifnaði af honum ok enginn fugl nè
dýr féllu á líkam hans ok enginn maðr þurfti at veita
honum gröft ok ægi þornaði hann meðan þeir sá. Tullus
25 hét maðr: hann leitaði marga vega at líkjaz Katoni. sá
ormr beit hann er seps heitir ok þegar rann honum blóð
um allar sveitaborur þar til er hann dó. Sá ormr er
aspis hét beit þann mann er Levus hét ok dó hann þegar

3 Tirrhenia > tíro. 9 vaz = vatz. 12 "hann" * mis-
rique in crure Sabelli Seps stetit, exiguus, Lucan. IX 763-64.
13 Sabellus > Sabillus. 19 Nasidius > nafidus. 20 prester
> þres. 22, 23 enginn = engín. 24 Tullus > Turlo.
25 Katoni > katone. 26 seps * Impressit dentes haemorrhoids
aspera Tullo, Lucan. IX 806. 28 Levus > erlibus.

515 svá sem hann sofnaði í hel. Sá ormr er jakulus hét flaug
svá snart sem af lásboga væri skotit ok laust undir kinn-
vanga þeim manni er Paulus hét ok flaug ormrinn þegar
í gegnum höfuðit ok út um vangann. Maðr hét Maurus
ok er eitrit kom í hönd honum ok hann sá at honum 5
mundi æigi duga hjó hann af sér höndina. Svá er sagt
at hvar sem þeir lögðuz niðr stóðu sjaldan jafnmargir
upp sakir eitrs þers er í jörðinni var ok orma þeira er
neðan skriðu ór sandinum at þeim.

87. Frá náttúrum þeira þjóða er Psilli heita. Nú 10
komu þeir um siðir til þeira þjóða er Psilli heita ok tók
þá nökkut at ljetta hinum mesta háska. þersar þjóðir
höfðu dýrðlig grös. þeir höfðu ok þá "naturu" at þá
sakaði ekki eitrit, ok þeir kunnu þau kvæði ok galdra
at eitrit lét fyrir; ok svá mikil "nat^a" fylgdi þeim þjóðum 15
at þótt litlu barni væri niðr kastat millum ormanna þá
sakaði þat ekki, enn ef þeim var grunr at aðrir hefði
komit á millum þeira þá létu þeir orminn aspis at barninu
ok ef barnit ljek at orminum þá vissu þeir at þeir áttu
enn elligar veitti ormrinn barninu bana. þessi þjóð veitti 20
mörgum mönnum hjálp við eitrinu. þeir fóro nú á mót
Katoni þar er hann hafði sett herbúðir sínar í dal nokk-
urum. þeir reinsaðu dalinn ok ráku brott ormana: þeir
gerðu elda stóra af þeim viðum er ebuli heita. margir
menn í herinum váro mjök sjúkir af eitrinu. enn Psilli 25
brugðu fyrst á ráka sinum þar sem eitrit var í komit ok
nam þat þegar stað, eptir þat kváðu þeir yfir galdra sína
ok gerðu menn svá heila; enn þar sem eitrit var fast í
beinum sugu þeir brott ór ok sleiktu, enn stundum hræktu
þeir í munn mönnum ok báðu þá niðr svelgja: ok með 30

4 Maurus < Murrus. 10 þeira þjóða er Psilli > Mariam-
ride philippe. (Mariamride o: Marmaridae). 11 Psilli >
mariamride philippe. 22 Katoni > katone. 24 ebuli >
ebule. 25 Psilli > philippi.

sinni kunnáttu ok góðvilja gátu þeir alla menn heila gert af eitrinu. Nú komu þeir um síðir framm á fagra völlu ok laufgaða skóga ok urðu því fegnir ok tóko hvíld um síðir. síðan komu þeir til “þra þíoda er lepres heita” ok
 5 sátu þar um vetrinn. Þar lýkr Lukanus at segja frá Katone ok hans mönnum ok tekr nú til at segja frá Julio ok hans fólki.

88. Hér segir frá Julio ok hans ferðum. Þá er Julius fór brott ór Emathia ok vildi leita eptir mági sínum ok
 10 siglir framm fyrir Frigiam þar sem Troia hafði staðit þá minntiz hann ástar við hina fyrri frændr sína ok vildi fara at seá þar sem turnarnir höfðu staðit. ok er hann kom í þann stað er Troia hafði verit ok sá herbúða staði Girkja gekk hann umkringis þar sem borgin hafði staðit.
 15 þar fann hann leiði nærgra tiginna manna ok hofa staði. Þá kom hann í helli þann er Alexandr Paris hafði í verit ok menn segja at Ganimedes sveinn hafi verit upp nuninn til himna. Þá fór Julius á hæð eina ok sá um allan staðinn ok spurði eptir þann mann er kunnigt var hvar leiði Ec-
 20 toris væri. hann svaraði ‘hér megut þér seá hans líks ‘umbúnað ok mátt þú. þar lesa eyflíft lof er skáldin hafa ‘gert honum til lofs ok dýrðar. nú látit æigi öfund á ‘leika hans eylifri frægð — því at þú einn stýrir nú farsælu ‘manna, enn lof Ectoris man æigi niðr falla meðan bók
 25 ‘Omeri er uppi: þitt lof mun ok aldri niðr falla meðan ‘þær bækr ero uppi er segir frá þínum sigri, ok munut ‘þit þikkja ágjæstastir ij af öllum’. síðan lét Julius reisa alteri 516 eptir fornum sið ok bar þar seálfr reykelsti yfir til heiðrs sínum fyrrum frændum frammlíðnum. síðan fór hann til
 30 skipa sinna ok sigldi framm fyrir Asiam ok létli æigi fyrr en hann kom til Nílaróss í Egiptalandi ok lágu þar

4 “þra þíoda er lepres heita” * Proxima Leptis erat, Lucan.
 IX 948. 8 Julio > Juli’. 10, 13 Troia = troea.

um náttina. enn um morgininn sá þeir marga menn á ströndinni ok þóttuz ægi vita með hverju þeir fóro ok þí lét Julius leggja skipunum upp í ána. Achilles gekk á bát við fá menn ok fór út til skipa ok gekk síðan fyrir Julium ok hafði leyniligha undir skikkju sinni höfuð ⁵ Pompeius ok mælti 'heyr þú hinn æzti höfðingi er sigrat 'hefir allan heiminn ok því framarr' at þú veiz ægi at 'vegin er Pompeius mágr þinn. hann kom h gat ok vildi 'samna liði í móti þer enn mér höfum vegit hann ok 'keypt oss svá vináttu af yðr með hans blóði. tak nú 10 'undir þik ríki Egiptalands með friði. þikkjumz ek mikít 'verkkaup eiga af yðr at heimta er ek hefir drepit þenna 'hinn grimma yðvarn mótstöðumann'. síðan brá hann höfðinu undan möttlinum ok tók af dúkinn; enn þat var þá úlíkt þí er sá bar er rækti, svá at varla mátti kenna. Julius 15 sá um hrið á höfuðit ok kenndi: kom þá í skap honum bæði hörmung ok fagnaðr ok hrutu tárin um kinnr honum ok segir Lukanus at honum kjæmi meirr þat til at hann vildi engu launa þeim er drepit hann hefði. Julius mælti 'ber á brott þersa gjöf frá váru augliti. nú höfum mér 20 'tapat hinni hæstu amban at gefa hjálp sigraðum. eðr hví 'ertu svá kyndugr at þú ætlar nokkut gott af mér at hafa 'fyrir slíkt illvirki? ber aptr höfuðit til konungs þíns ok 'seg honum at hann láti búa um með öllum veg ok sóma 'ok samnit saman öllum hans beinum ok leggit í eina ²⁵ 'steinþró ok berit þar yfir reykelsi. görir hann ok ægi 'svá þá skal ek láta hann þers gjalda ok allt hans ríki. 'vilda ek at Pompeius fyndi þat at mágr hans er til kominn 'þó at mit bærim öngva gjefu til samþykkis'. eptir þat gekk Julius til hofs Isidis gyðju, en í þí hofi var fagrliga ³⁰ búit um leiði Alexandri Magni Girkjakonungs. Julius

3 Achilles = Akíllas.   7 veiz = veitz.   30 Isidis = ýfidis.
hofi ∞ hriði.

fekk þá njósn af at kurr mikill var með Egiptalands-
mönnum at þeim þótti illt at leggjaz undir Rómverja.
hann hafði á sér mikla vörðu ok var þó hinn kátasti.
Ptolemeus konungr fór á fund hans ok fagnaði honum
5 vel, ok þóttiz Julius nú öruggr er hann hafði konunginn
í sínu valdi.

89. Frá Cleopatra ok Julio. capitulum. Systir Pto-
lemei konungs hét Cleopatra, enn "lágus" konungr faðir
þeira hafði gefit henne hálfu ríkið með sér ok fest hana
0 Ptolemeo bróður sínum. enn af ráðum Achille ok Pothini
er drepit höfðu Pompeium setti konungr hana í myrkva-
stofu ok vildi æigi eigha hana. ok er hón spyr at Julius
er þar kominn þá komz hón ór myrkvastofunni með fê-
gjöfum ok fór á fund Julii ok bað hann styrkja sik til
15 at hón næði ríki sínu. enn henni varð þat ekki torsótt,
þvi at Julio rann þegar hugr til hennar ok lauk þí svá
at Julius lagði hana í sæng hjá sér, ok litlu síðarr kallaði
hann til sin konunginn Ptolemeum ok sætti þau. eptir
þat buðu þau Ptolemeus ok Cleopatra Julio til sín at
20 þiggja veizlu. enn hann fór með mikilli fýsi. þar var allr
konungsgarðrinn með hinum fegrstum fílsbeinum enn gólfít 517
ok strætin af hinum fríðasta marmara en veggir húsanna
ok ræfr var prýtt með hinum dýrustum gimsteinum. þar
vår tjaldat allt með guðvef ok purpura. gráðurnar fyrir
25 herbergjunum váro af þeim steinum er onichii heita.
þjónostumenn váro þar með ýmisum háttum: sumir váro
hvítir sem snjórr en sumir svartari enn jörð. ok alls kyns
fegrð var þar sú sem seá mátti á jörðu, enn þó þótti
Julio Cleopatra öllu fegri. þar brann hit dýrasta balsamun.

4 Ptolemeus > tholomeus. 7 Julio > Julí. 7-8 Ptole-
mei > tholomei. 9 hálf > half. 10 Ptolemeo > tholo-
meo. Achille = akill'. Pothini > fotní ~ fotrí. 18 Pto-
lemeum > tholomeum. 19 Ptolemeus > tholomeus. 20
veizlu = veltzlu. 25 onichii (o: onychii lapides) > onichíli
~ omchíli. 29 öllu ∞ allv.

svá segir Lukanus at Julio þótti engis vert um allt þat fè er hann hafði áðr fengit í heiminum ok honum þótti skömm í er hann hafði bariz áðr með Pompeium mágh sinn fátækan ok æsti þá at úfriðr skyldi verða millum hans ok Egiptalandsmanna. Julius Cesar fór nú um kveldit at sofa mjök ölmóðr. hann lét kalla til sín þann mann er Achoreus hét. Julius spurði hann at himintungla gangi ok mörgum öðrum leyndum lutum ok mest at uppsprettu árinna Nílar því at hann var vitr maðr, ok vöktu þeir mjök alla náttina. 10

90. Hér segir frá svikræðum við Julium. Í þann tíma er Julius var at þersi veizlu bjó Pothinus vælar til at svíkja hann: sendir hann þá mann til Achilles vinar síns sem áðr hafði verit í svikræðum við Pompeium með honum. Achilles dvelr nú ok ekki ok dregr lið saman ok kom fjöldi Rómverja til liðs með honum ok varð þeim stirt at fylkja nýkomnu liði ok úkunnu er úvanir váro at vera höfðingjar heldr vándir knapar ok þeónostumenn annarra ok varð þeim af því seint til atgöngu enn myrkt af nátt ok biðu til morgins. enn er sól rann upp sá þeir Julius 20 her fara at borginni mjök sundrdreift. Julio sýndiz litit traust at borgarveggjunum, gekk hann þá í konungshall ok byrgði hana aptr. hann hafði þá litit lið um stundar sakir: fór hann þá í hús eitt litit ok byrgði sik þar, ok sá hinn ríki ok hinn ágjæti Cesar er sér lét ægi nægja 25 allt Rómárikí leitaði sér nú skjóls í þetta hit litla hús er ægi saddiz áðr á hinu mesta ríki í heiminum. ok er Julius sá í hverjum nauðum hann var kominn tók hann höndum Ptolemeum konung ok hafði staðráðit at drepa hann ef hann sæi at hann kjæmiz ægi í brott ok hefna 30

---

7 Achoreus > akurus. 12 veizlu = ueftzlu. Pothinus > foríus. 13, 15 Achilles = akillas, Akíllas. 29 Ptolemeum > tholomeū.

sín seálfr áðr hann dæi. Julius sendir nú menn í mót herinum af hendi þeira beggja konunganna ok lét spyrja hvern upphafsmaðr var þersa úfriðar. enn þeir Pothinus létu þegar drepa sendimennina. síðan fóro þeir í borgina
 5 ok at þeim húsum er Julius var í. enn hamingjan veitti skjól Julio. eptir þat ljóp fjöldi manna á skip Julii ok ætlaðu svá at vinna konungsgarðinn. en hvar sem þeir leitaðu til þá kom Julius þar framm meðr meira styrk ok krapti enn mönnum mætti í hug koma: stundum varðiz
 10 hann með vápnum enn stundum með eldi; hann fekk sér ok bik ok brennustein ok bar þar á þurran við ok skaut því loganda í skipin ok tóko þau þar af at brenna öll fyrir ofan sjó enn fólkit at falla. tók nú at slá loganum upp í hallina ok brann hvert hús at öðru; enn fólkit gekk
 15 brott í frá ok hugði at Julius mundi þar inni brenna, enn sú hall er hann var í var steinhvelfd ok gekk hvergi á. enn er myrkt var þá ljóp Julius út á skip ok heimti sik 518 með strauminum ok reykinum ór þrönginni ok kom svá til liðs síns. síðan lagði hann liði sínu út til eyjar þeirar
 20 er Faros heitir ok liggir í Nilarkvislum. þar var í einn sterkr kastali ok vann Julius hann ok mátti hann síðan fara með sínu liði hvert er hann vildi upp eðr út með ánni enn úvinir hans máttu hvárki fara. Systir "hanf" hét Arsinoe. hón eggjaði þann mann er Ganimedes hét
 25 at drepa Pothinum ok litlu síðarr drap hann Achillam enn hafði brott með sér Arsinoe ór myrkvastofunni er hón hafði lengi í verit. síðan reisti hann bardaga í móti Julio ok veitti ymsum betr. enn sá varð hinn síðarsti at Ptolemeus flýði á skip eitt lítit ok mart manna með honum
 30 ok sökk skipit niðr ok allir þeir er á váro. enn lík kon-

---

3 Pothinus > fotírús.   20 Faros > fárón.   23 "hanf" < Ptolemei.   24 Arsinoe > afenoe.   25 Pothinum > fotínū.
 Achillam = akillam.   26 Arsinoe > afenoe.   29 Ptolemeus > tholomeus.

ungsins kenndiz af því at hann var í þeirri brynju sem gör var af brenndu gulli. Ok hettir Lukanus hér nú at segja frá þeim orrostom er Julius átti, ok hyggja menn at hann muni fyrr hafa andaðr verit en hann mætti sinni frásögn út koma.

91. Frá Julio ok Juba konungi. capitulum. Nú skal segja af þeim stórtíðindum er funduz í bókum Rómverja. Þá er Julius hafði unnit allt Egiptaland þá var hann í höfuðborg landsins er Alexandria heitir. hann gaf þá Cleopatre drottningu allt ríkit til forráða. síðan fór hann 10 brott af Egiptalandi ok vestr í Africam. enn Juba konungr er ríki hafði í Africa dró her saman ok fór í mót honum, ok váro í liði með honum synir Pompeius Magnus ok Scipio er einn var ágjætastr af Rómaborgar höfðingjum ok mikill herr Rómverja, ok varð hin snarpasta orrosta 15 ok mikit mannfall ok lauk með því at Julius fekk sigr enn Juba konungr hinn ríki kom á vald hans: í þersi orrosto féll Gneius Pompeius ok Scipio ok mart Rómverja. en Sextus Pompeius flýði til Sikileyjar með þat lið er hann komz undan með.

92. Frá Julio ok hans fremðarverkum. Hinn ágjæti Kato var þenna tíma í Leptis. þar spurði hann at Juba konungr var sigraðr. þóttiz hann þá seá at ríki Julii mundi ganga um allan heiminn: en hann vildi með engu móti Julio þjöna ok var honum gefit eitr at drekka ok 25 lét hann svá lif sitt. eptir þessi tíðindi fór Julius með hinum mesta afla til Rómaborgar ok var þar tekit við honum með hinni mestu virðing ok var hann fyrstr einvaldshöfðingi yfir öllum heiminum ok af hans nafni var hverr einvaldshöfðingi kallaðr Cesar í Rómaborg ok hefir 30 hann keisari verit iiij vetr ok vi mánaði enn þó sat hann

6 Julio > Julj. 11 Africam = affricam. 12 Africa = affrica. 14, 18 Scipio > šppa. 21 Julio > Julj. 22 Leptis > leptím.

ægi lengr í friði en hálf annat misseri. Þat er sagt at Julius lét gera steinstólpa einn undarliga háfan í Rómaborg af hinum bezta marmara ok var þar á skrifað nafn hans ok líkneski: þat undra menn ok með hverri væl sá
 5 steinn hefir reistr verit eðr hvárt einn er eðr fleiri, enn á steinvegginum hjá ero skrifuð ij vers er svá þýða á norrænu EF ÞETTA ER EINN STEINN SEG HVERSU REISTR ER, ENN EF FLEIRI ERO SEG ÞÚ HVAR SAMAN KOMA. á þersum misserum áðr enn Julius létiz þá flaug elding
 10 svá nær steininum at hón laust af líkneskju Julii ok hinn fyrsta staf af nafni Cesaris ok mikit skarð ór steininum, ok er þar steinn í felldr. þat er ok sagt at litlu áðr enn Julius létiz kom gnýr svá mikill í svefnherbergi hans at
 15 allir þeir er inni váro hugðu at allt húsit mundi í sundr hrista, ok hljóp hann út ok allir hans menn.

93. Frá drápi Julii ok af spákonu. Þá er Brutus hertogi sá sem brott komz ór Emathia sem fyrr var ritat sat í Rómaborg ok vildi fyrir hvern mun komaz at lífi Julii . . . í því ráði var með honum sá höfðingi er hét
 20 Cassius. Julius var úvinsæll með höfðingja í Rómaborg því at hann var ósiðsamr ok braut þá undir sik. ok þar kom um siðir at þeir Brutus ok Kassius váro ráðnir at drepa hann. spákona ein kom at Julio ok sagði honum at hann mundi ægi lifa um framm þá kalendisdaga er
 25 þá stóðu yfir. enn þann síðarsta kal. skyldi vera fundr fjölmennr í Þórshofi í Rómaborg því er þeir kölluðu Kapitolum ok fór Julius þangat með hinni mestu vegsemd ok sat í dýrðligri kerru. ok er hann kom mjök at hofinu kom maðr í mót honum ok fekk honum í hendr eitt bréf
 30 ok var læst ok bað hann lesa yfir skyndiliga, en hann gaf sér ægi tóm til. ok er hann kom framm hjá torginu

---

20 Cassius > cassus. úvinsæll > uínfæll. 22 Kassius > kassus. 28 hofinu = hofnú.

sá hann hvar spákonan sat. Julius mælti til hennar 'kerling. nú ero liðnir mjök kalendis dagar ok lifir ek enn'. 'komnir ero' sagði hún 'enn liðnir ægi fyrr enn í morgin'. hann kom nú til hofsins ok gekk inn. síðan váro aptr byrgðar dyrrnar rammliga. þá gengu þeir Brutus ok Cassius 5 at Julio ok særðu hann hálfan þriðja tög sára með rytingum ok lét hann þar lif sitt. ok er líkit var stirðnað var höndin kropnat at bréfinu er honum hafði sent verit ok var lítt brotit innsiglit: enn þat var á at hann var varaðr við dauða sinn ok at fara í vald úvina sinna — 10 enn þat var ægi á hverr sent hafði — því er höfðingjum skylt kallat at sjá skyndiliga yfir öll bréf þau er þeir virða sik með at taka. þat var sið dags er hofit var upp látit ok fólkit varð vart með. enn þeir Brutus ok Cassius fóro brott með skyndingu ok höfðingja ráði ór Rómaborg. 15 lík Julii var síðan brennt, eptir fornum sið, vörn hans ok merki. enn askan var látin koma í eirknapp einn ok búit um dýrliga ok var knappprinn at sjá sem gull eitt. þersi umbúnaðr var settr upp á þann hinn háfa steinstólpa er aðr var frá sagt ok síðan heitir Petra Julii ok píla- 20 grímar kalla Pétarsnál. Enn ef Lukanus hefði lifat þenna atburð þá mundi hann hefnt kalla Pompeius. Hinn næsta morgin eptir víg Julii sá menn ór borginni renna upp iij sólr í austri allar senn, ok er þær váro komnar millum austrs ok landsuðrs þá sóttu þær allar saman ok 25 varð af ein sól miklu þjartari enn nokkurn tíma fyrr.

94. Frá Antonio ok Augusto Cesar. Antonius Markus hét einn riddarahöfðingi sá er ríkastr var með Julio. hann dró lið saman ok vildi hans hefna. enn er höfðingjar urðu varir með þá fengu þeir til iij höfðingja at verja 30 þá Brutum: hét einn Hirtius, annarr Pansa, hinn þriði

---

5, 14 Cassius > kassus. 31 Hirtius > electus. Pansa > pínfa.

Augustus. systir Julii hét "actia"; hennar dóttir hét "octaua",
hón var móðir Augusti, því var hann kallaðr Octavianus
Augustus. þessir höfðingjar börðuz með Antonium í
Rómaborg seálfri. í þersum bardaga féllu þeir Hirtius ok
5 Pansa, enn Augustus var einn yfir Rómverjaher. þar var
við staddr sá höfðingi er Dolabella hét. hann gekk í
millum þeira ok sætti þá með þí at þeir skyldu vera
báðir höfðingjar yfir allri Rómaborg ok fékk Antonius 520
systur Augusti. þat var skamma stund at þeir mætti báðir
10 samt vera í Rómaborg ok skiptu þeir þá með sér ríkinu
ok skyldi annarr þeira hafa Róm ok allt fyrir norðan
Girklandshaf enn annarr fyrir utan Jórsalahaf — Egipta-
land ok Asiam ok öll þau ríki er Rómverjar höfðu unnit
fyrir utan hafit: síðan var lutat ok laut Augustus Romam
15 ok allt þat land er þar lá til enn Antonius fór út yfir
hafit með konu sína ok herliði þí er hann hafði í þat
ríki er hann hlaut. Lucius Antonius hét maðr: hann var
bróðir Antonii Marci ok var hinn mesti höfðingi: hann
öfundaði mjök þat er Augustus hafði hlotit hit æzta sæti
20 heimsins: hann fór með her at Augusto, en Augustus á
móti ok þröngdi honum svá at enginn var annarr kostur
enn ganga á vald Augusti. Antonius var á Egiptalandi
er hann spurði þessi tíðindi. hann skildi þá með systur
Augusti ok sendi hana með öngri virðing heim til bróður
25 síns en fékk Cleopatre er verit hafði frilla Julii; þóttiz
hann nú ok vita at Augusto mundi illa líka: fór hann
nú út á Pul ok vildi leita sér þangat trausts í þá borg
er Brandeis heitir. en þeir váro þar fyrir Brutus ok
Kassius: reðuz þeir í lið með honum því at þeir náðu

1 "actia" < Atia (< Julia). "octaua" ~ "octoua" < Octavia (<
Atia). 2 Octavianus > octoníanus. 4 Hirtius > eietus.
5 Pansa > Pínfa. 6 Dolabella > dodobella. 7 þí = þíj.
17 Antonius > octauus. 18 Antonii > octoníj. Marci ∞ martí.
21 enginn = engín. 28 þar > þr. 29 Kassius > kassus.

æigi at vera í Rómaborg fyrir Augusto. eptir þat fór Augustus út yfir hafit at þeim enn þeir sneru í mót honum ok börðuz með hann í Emathia ok féllu þeir þar báðir Brutus ok Cassius enn Antonius flýði. eptir þat drógu þau Antonius ok Cleopatra drottning mikinn her saman ⁵ um öll þau ríki er undir þeira valdi váro ok fóro annat sinn í mót Augusto ok funduz þeir í þí landi er Epirus heitir: þar heitir Actium strönd: ok varð hin snarpasta orrosta ok flýði Antonius enn Augustus vann sigr. ok litlu síðarr drap Antonius sik seálfr með eitri. enn eptir ¹⁰ þat varð Augustus einvaldshöfðingi yfir öllum heiminum ok var kallaðr Augustus Cesar. nú bjóz Cleopatra af Egiptalandi ok ætlar á fund Augusti ok treystir á fegrð sína ok munuð hans, því at hann var allra manna fríðastr ok bar þat þó mest til hversu afbragðliga hann var eygðr: ¹⁵ hann var manna kvennsamastr. hón sendi menn til hans ok vildi ná at tala með hann. en hann gjætti sín vandliga ok vildi hvárki sjá hana nè heyra. ok er hón þóttiz forsmáð í þessu þá fór hón aptr til Egiptalands ok lét upp lúka steinþró Antonii ok settiz niðr hjá líkinu ok ²⁰ lét orminn aspidem koma á brjóst sér ok jafnskjótt beit hann hana til bana: síðan var aptr lokit steinþrónni sem áðr var.

95. Frá Augustus keisara. Enn er Augustus hafði eignaz auð þann er Antonius hafði saman dregit þá lét ²⁵ hann brenna öll skuldabréf Rómverja því at hann vildi at allir hans menn væri freálsir ok enginn ætti öðrum skuld at lúka: hann gallt af sínu fé hverjum manni sína skuld. hann bætti mjök Romam — fyrst í þí er hann lét mörg herbergi ok hallir gera: hann lét ok öll stræti val búa: ³⁰ hann efldi hana ok at veggjum ok vígskörðum umkringis;

4 Cassius > kaffus. 7 Epirus > erpe. 8 Actium > actus. 16 kvennsamastr = kuenfamaztr. 27 enginn = engín.

hann talaði svá fyrir vinum sínum einn tíma 'leirborg
 'vartu Roma enn ek tók þik, enn nú ertu af marmara
 'nær sem mit skiljum'. Á hans dögum var hallæri svá
 mikit at mart fólk dó af sulti. enn Augustus var svá
 5 ástsamr við fólkit at hann lýsti þí at hann skyldi drekka
 eitr innan iij nátta heldr enn hann sæi svá mikla vesöld 521
 fólksins. en innan þess tíma spratt upp brunnr með við-
 smjör ór bergi einu svá nógliga at hverr mátti upp ausa
 slíkt sem vildi ok virðu Rómverjar svá at þat væri af
 10 miskunn keisarans. enn betr skildu menn virða at þat
 væri af guðs miskunn þeiri er varð á hans dögum þí at
 Jesús Christus var þá borinn í þenna heim. þat var einn
 dag er Augustus reið með liði sínu þá sá hann sólina
 miklu bjartari ok ágjætligr enn hón hafði fyrr verit enn
 15 um utan sá hann purpurligan hring með dýrðligri fegrð.
 hans menn sögðu at þat var af dýrð hans ok ágjæti er
 mönnum bar slíkt fyrir augu. 'víst þætti mér þat líkindi'
 sagði hann 'ef slík stórmerki birtiz á jörðinni at þat merkti
 'mitt ríki því at ek em jarðligr. enn nú er á himninum
 20 'birtiz þá ætla ek at nálgaz muni hugar í heiminn sá hinn
 'mikli konungr af himinríki er öllum lutum man vera
 'ágjetari ok miskunnsamari, ok svá sem sólar geislar birta
 'allan heiminn svá man hann ok birta ván þeira allra er
 'hann elska, ok sá hinn purpurligi ringr man merkja þann
 25 'dauða er hann tekr sakir mannanna ok svá sem enginn
 'er endir á þeim fagra ring um sólina svá man ok vera
 'endalaust hans ríki'. Augustus hefir verit mestr stjórn-
 armaðr allra Rómverjahöfðingja í fornum sið ok hann
 setti frið um allan heiminn þann er hvárki hefir slíkr
 30 verit áðr nè síðan ok af hans nafni hefir hverr sem einn
 Rómverjakeisari kallaðr verit Augustus enda er þat hit

2 enn ek 3: er ek.

5 þí = þí'.

10 virða > vírðu.

25

enginn = engín.

æzta tignarnafn alls heimsins. Augustus var alls keisari vi vetr eðr vij hins sëtta tigar. hann andaðiz í borg þeiri er Nola heitir: hón stendr í þí héraði er Kampania heitir. á öðru ári hins fjórða tigar hans ríkis var borinn á Jór-salalandi í "bethleem" af jungfrú sancta Maria drotninghu ⁵ himins ok jarðar drottinn várr Jesús Christus skapari allra luta, ok er þat fróðra manna sögn ok áratala at þá væri liðit frá upphafi heimsins iij ok = = = = =. Ok lýkr þar nú Rómverja sögum.

---

3 Nola > accella ∪ attella.   4 fjórða < fimmta.   5 sancta Maria > [cē] marie.   8 iij? lýkr = lýk.

IX.

ÚR RÓMVERJA SÖGUM.

A.

orð Jugurtha sjálfs til hverir það hafa gört. en þó að 1
5 svá væri gört þá semði yðr verr það en þæim er annan
veg gjörði. en ef hann gefr sik upp mun hann yðr þá
hlýðinn vera. en ef hann hafnar yðrum boðum munu þér
sjá hvelíkr þessi friðr er eða handganga: af þeiri hand-
göngu fær Jugurtha vítislæysi glæpanna en fær höfðingjar
10 það hið mikla fè . . . en skömm ok skaðar á alþýðu rétt-
inum. eða þíkkir þæim er dæma skolu æigi fulllengi
þeira drottnon hafa verið yfer yðr? eða líka yðr þau
lög eða réttir betr en þesser, að ríkin ok hêruðin ok
lögin ok dómarnir ok orrostornar ok friðrinn ok þar með
15 aller guðligir lutir ok mannligir sè lagðir undir fá menn —
eða sem nú er? en þér Rómverjar er aldri hafið sigraðir
verið af fjandmönnum heldr stýrt öllum þjóðum, er nú
svá komið að yðr þíkkir gott ef þér megið halda lífinu?
eða hverr yðar er sá er nú þori að fêrðaz undan þrælk-

---

10 mikla = mikkla. 11 fulllengi = fullengi. 15 sè +.

19 sá er > sa er | sa er.

uninni? en þó að ek hyggi að sá Jugurtha enn glæpa-
 fullasti hafi enn vítislaust gjörz illvirkinn þá munda ek
 várkynna yðr ok þola yðra hrekkvisi, því at þér eruð
 várir borgarmenn, ef æigi sneriz þá sú miskunn í töpun
 bæði lýðsins ok laganna: ok svá mikinn örugglæik hafa 5
 þeir að gjöra illa vítislaust að æigi munu þeir af láta
 nema þeim sé bannað. en ef þeir skolu slíku fram fara
 vítislaust þá mun yðr fá langrar áhyggju ok munu þér
 skilja að annað hvárt mon vera verða að þér munuð
 gjörz þrælar þeira eða rekaz mjök fast af höndum. þeir 10
 vilja drottna yðr en látiz vilja vera frjálsir. svá búa þeir
 að hina mestu vára fjandr gjöra þeir sína félaga. eða
 hvárt mun vera í svá mislyndum friðr eða vinfengi? fyrir
 því minni ek yðr á ok eggja ek á það að þér látið æigi
 lengr vítislaust slíkt vera. æigi er ærarium vart týnt eða 15
 brotið ok æigi eru menn ræntir hér innanborgar; en þó
 að slíkir lutir væri þunger þá virðiz það þegar er í venjo
 leggz; í enum aprasta várum fjandmanna er upp gefinn
 trúlæikr öldungasvæitarinnar, upp gefið ríkið vart ok, en
 falr látinn alþýðu rætrinn bæði hæima ok í hersýslonni. 20
 en hvað er það að gjöra allt vítislaust nema það að sá
 er konungr? eigi hvet ek yðr af því mjök að ek vilda
 heldr að það væri satt að ek hefða illa gört heldr en
 borgarmenn várir, heldr af því að æigi várkunnið þér
 vándum mönnum ill verk ok týnið af því góðum mönnum. 25
 en það styðr mest alþýðu lutinn að maðr muni lengr það
 er vel er gört en það er illa, því at “það er þa utekið
 að muna” þá letr það enn góða mann en dirfir enn illa.
 eigi þarf þá fulltingsins að krefja ef æigi eru mæingjörð-
 irnar til. 30

9- annað = anað.   15 ærarium > ærariū.   18 várum
 fjandmanna < várum fjandmanni ~ várra fjandmanna.

Þessa luti talaði Gaius optliga eða þessum líka ok þess bæiddi hann að Lucius sá er pretor var í Rómaborg 2 færi eptir Jugurtha ok læiddi hann í Rómaborg í griðum þeira til þess að af hans sögn birtiz um Scaurum eða 5 aðra þá hverir fê hefði tekið af honum. Þá er þetta er tíðinda í Rómaborg þá var það í Numidia að þeir er eptir voru látnir með herinum af liði Calpurnii fylgðu síðum síns höfðingja ok gjörðu marga luti glæpsamliga: þeir voru sumir að gull tóku til að gefa aptr í hendr 10 Jugurtha en sumir létu laust svá að flýðu frá en sum svæitin rænti þá er í friðinum skyldi vera; svá mikið afl ágirninnar rann í hug þæim sem skæð drepsótt. En Cassius pretor eptir þá tölu er Gaius Memmius hafði eggjað hann — fór hann í Numidia ok mjög móti skapi 15 þæim mútumönnum ok kom til fundar við Jugurtha ok telr fyrir honum að hann skal sik upp gefa að sonnu á vald Rómverja. Jugurtha varð við þetta óttafullr ok hugsaði um verk sin ok ifaði hvernig fara mundi. Cassius bað hann hræða æigi ferðina ok kvað honum betra að 20 ræyna miskunn Rómverja en afla þeira ok sagði að öll alþýða í Rómaborg hafði sína trú til gefið 'að þú skalt í 'griðum fara. ek sel þér ok þar til mína trú er sumum 'mun æigi þikkja verð minna en alþýðu trú' svá var Cassius frægr í þenna tíma.

25 2. *Frá Rómverjum ok Jugurtha.* Nú ferr Jugurtha með Cassio til Rómaborgar ok býz þvers í mót konungligri tign ok sem fátækligaz ok æigi að siðr var enn stærri hugrinn í honum. hann styrkti það mjög að hann vænti enn liðsemðar af þæim er varið höfðu sakarnar 30 fyrir hann þá er hann var hvergi nær ok í þeira trausti hafði hann slíkt gört. nú kaupir hann miklu fê liðsemð

---

1 líka +. 7 voru látnir > uoru latn² voru. 8 ok +. luti +. 13, 24 Cassius > Caffior. 31 miklu = micklu.

Gaii Memmii að hann skal veita honum fullting móti öllum sökum. en er þeir koma í Romam þá stefnir þing Gaius Memmius ok þar komu aller öldungar ok allr lýðr; ok er öll alþýðan ræið Jugurtha: sum svæitin vill láta binda hann en sumir vilja láta kvelja hann, nema hann segi þegar hverir fê hafa tekið af honum til liðvæizlu eða í ráðum verið um hans illræði; en Gaius Memmius vill mæirr láta gjöra eptir tign Rómverja að þeir haldi orð sín en að æði lýðsins 'ok mýkjum svá hugi þeira' ok biðr æigi spilla alþýðu trú er honum var seld. en síðan er Gaius Memmius lét fram læiða Jugurtha ok hljóðs var kvatt minnti hann á fám orðum um verk hans þau er hann hafði gört bæði þar í Rómaborg um fégjafarnar ok það er hann gjörði í Numidia ok svá það er hann hafði gört við fóstrföður sinn ok hans sonu ok biðr hann skýra hverir honum hafa teð eða þjónað af þessum: þó að Rómaborgarlýðr þikkiz skilja hverir þetta hafa gört þá vilja þeir þó að hann segi berum orðum hverir þeir eru, ok ef hann seger satt þá telr hann honum vera ván miskunnar fyrir trú ok mildi höfðingja, en ef hann þeger við þá er æingi ván hjálpar þeim vinunum er hann læynir ok sakbitnir eru ok æigi honum sjálfum ok öngum hans manna. en er Gaius Memmius þagnar þá stendr upp Gaius Bebius höfðingi lýðsins ok bað konung þegja ok svá þótt allr múgrinn sá er á þinginu var gæysiz að honum með ákafligu kalli eða bendi andlitinu svá sem þeir eru vanir af ræiðinni þá er um slíkt er að kæra. ok svá gjörði konungr. ok enn á þessu þingi urðu þeir ríkari er rangara mæltu ok vörðu sakarnar: svá varð lýðrinn að háði fyrir þeim sem nú var sagt, en styrkðuz hugir Jugurthe ok Calpurnio ok öðrum þeira svæitungum.

1 Memmii < Bebi.

23 Memmius > Memi'.

24 Bebius

> bëbi' (o: Bembius).

25 múgrinn = mugrin.

3. *Frá Massiva.* Í þenna tíma var í Rómaborg æinn
 númerskr maðr sá er Massiva hét, son Gulusse, sonar
 Masinissa konungs. hann hafði verið með Adherbal ok
 komiz undan í Cirta þá er konungr féll ok farið síðan
 5 til Rómverja ok var þar vel haldinn. fyrir honum telr
 Spurius Albinus sá er á hinu næsta ári var hertuginn
 eptir Calpurnium með Quinto Minucio Rufo að hann skyli
 bæiða öldunga rikissins í Numidia því at hann er kominn
 til rikissins ok biðja að Jugurtha sé af dæmdr ríkinu fyrir
 10 glæpi sína. því talar hann þetta að hann er nú consul ok
 gjarn að ræna sik í orrosto ok honum hafði til handa
 hlotiz að vinna Numidiam en Minucio að vinna Macedo-
 niam. nú gjörir Massiva sem hann var beðinn ok hrærir
 þetta mál ok vill æigi svá búið hafa — — — ok fær
 15 æigi traust til þessa af vinunum því at suma grunaði að
 ærnu væri áðr að svara en sumir hrædduz orðróminn
 þann er á mundi leggjaz en sumir þorðu fyrir öngan
 mun að gjöra ok því bauð hann Bomilcari hinum mesta
 trúnaðarvin sínum að gjöra þetta verk ok hét honum til
 20 enn miklu fé ok biðr hann nú halda njósnir um Massivam
 að sem læniligaz yrði þetta ígört svá að Jugurtha yrði
 æigi berr ok leitaz fyrir sem mest þót nokkuru yrði sæinna
 gört. nú læitar Bomilcar að gjöra þetta bragð sem fyrst
 ok fær til slægja menn, þá er til slíks voru vel fallnir,
 25 að njósna um vegu hans ok göngur ok ætla til stundir
 ok staði hvenær þeir mætti að honum ganga. ok er til
 var gildrað ok í særi komið þá ljóp framm æinn þeira
 félaga úvarliga ok drap Massivam. þessi varð handtekinn
 ok var læiddr þegar fyrir consulem Albinum. hann spýrr
 30 hvi hann gjörði þetta. hann segir allt það er hann væit,

1 *Massiva* > *Massive*. 2 númerskr > rómúskr. Gulusse

∞ gullhfe. 3 *Masinissa* > *massinissa*. *Adherbal* > *atðbal*.

4 *Cirta* ∞ *Circa*. 18 *Bomilcari* > *bolmicare*. 20 miklu =

micklu. 23 *Bomilcar* > *bolmicar*. 25 ætla > æth.

ok kennir Bomilcari. ok fyrir þetta var dæmðr. Bomilcar
 útlægr ok mæirr að réttendum ok jafndæmi en eptir
 siðvenju annarra þjóða því at Bomilcar hafði komið sem
 aðrir Jugurtha menn á trú þeira Rómverja. en er Jugur-
 tha var berr vorðinn í þessum glæp þá stóð hann að 5
 móti ægi að siðr hinu sanna þangað til djarfliga er hann
 fann að öll vinátta ok trúnaðr ok fégjafar er hann hafði
 átt við þá — sneriz allt það til ófundar við hann af
 alþýðunni. en í enni fyrri handgöngu Jugurtha hafði hann
 gefið sínum vinum fimm tigu gisla ok sýndiz nú svá sem 10
 hann hefði það mæirr ráðit í hag ríkinu heldr en gisl-
 unum ok þegar skaut hann Bomilcare á braut á laun í
 Numidiam því at hann uggði ef þessi væri kvaliðr eða
 4 drepinn að það mundi leiða aðra at gjöra þvílík verk að
 sínu boði. en fám dögum síðarr fór Jugurtha til Numidiam 15
 því at öldungasvæitin bauð honum að fara sem skjótaz ór
 gridum sínum. ok þá er Jugurtha gekk út af Roma segja
 menn að hann liti opt aptr til borgarinnar þegjandi ok
 mælti að lyktum 'sé hér nú borg fala þá er skjótt mun
 'fyrir faraz ef hón finnr kaupara sinn'. Albinus Spurius 20
 býr nú herinn sem skjótaz, flytr að sér þungann ok aðra
 atvinnu þá er riddararnir þurftu ok ferr í Africam sem
 skjótaz; því at hann vill hafa unnið sigrinn áðr skipting-
 ardagarnir væri komnir — drepði Jugurtham eða hand-
 tekið eða að þriðja kosti gefi hann sik upp. en þar að 25
 móti tók Jugurtha að gjöra sín ráð ok sendir boð Albino
 að hann þarf ægi herja landit ok bregðr á það að hann
 muni á hönd ganga eða stundum að hann muni undan
 flýja ok hann hræðiz ok enn stundum býr hann her sinn
 til að berjaz. svá dvelr hann stundina fyrir Albino að hann 30

1 Bomilcari > bolmicare. 1, 3 Bomilcar > bolmicar. 10
 sínum < af sínum. fimm tigu = fim tigu ~ fimtigu.
 12 Bomilcare > bolmicare. 19 skjótt = skiot. 20 Spurius
 > spýr'. 22 Africam = affricā.

þikkiz æigi vita við hváru búaz skal, friði eða orrostu, ok svá læikr Jugurtha hann. 'váru þeir menn í váru liði' segir Salustius 'er það sögðu að Albinus mundi vita ráð 'með Jugurtha ok fundu það til að æigi mundi orrostan
5 'svá lengi frestaz ella'. en er stundinni læið fram svá að nálguduz skiptingardagar þá ferr Albinus til Rómaborgar svá sem skulda bar honum til en setr eptir yfir herinn til stjórnar Aulum bróður sinn.

4. *Capitulum*. En* í Rómaborg hófz í þenna tíma
10 dæila með höfðingjunum um það hverir consules skyldu vera. Publius Lucullus ok Lucius Annus höfðingjar lýðsins kostuðu sem mest að enir sömu væri ok stóðu móti félögum sínum um þetta mál: ok þetta sundrþykki stöðvaði kosninginn svá að öngir voru kosnir á þeim
15 misserum. af þessi dvöl þóttiz Aulus æiga mundu nökkura von tignar, sá er í Africa var með herinn, ok fyrir þí herðir hann sik að með herinn svá að hann ættar nú að berjaz við konunginn eða elta hann ór ríkinu ok taka svá fëhirlur hans. ok í Januario mánaði kallar hann
20 herinn ór vetrvistunum ok býr til orrosto ok ferr langar læiðir ok torvelligar að snörpum vetrinum ok kom til kastala þess er Suthul hættir er konungr á ok þar eru varðvættar hinar stærstu fëhirlur hans. en kastalinn var svá settr að af grundvellinum staðarins mátti hann æigi
25 vinna ok æigi um hann sitja af grimmlæik — — — því at stæinveggrinn var settr á hátt fjall utanvert ok þar um utan var læirslétta ok full af vetriligum vötnum ok voru orðin mikil dý. nú gjörði Aulus flaka ok kastala hjá borginni eptir þí sem þeir voru vanir þá er þeir
30 unnu borgir. en er Jugurtha sá að það var æinskis vert er Aulus görði af úkænsku ok af hégóma þá sendi hann

7 herinn = hin. 11 Lucullus > lucilluf. 16 Africa = affrica. 19, 23 fëhirlur = fe hrdzlr. 24 að +. 25 — — — > ok æigi um hann sitja.

honum orð mjök með slægð ok spotti ok lét sem hann mundi heldr upp gefaz en Aulus færi þessu fram lengr ok svá sem hann tryði að kastalinn mundi unninn verða ok sendi opt menn til með þvílíkum orðum: en konungrinn 5 lét sem hann óttaðiz mjög ok fór með her sinn læyni- 5 stigu ok um skóga sem hann vildi forðaz hans fund. en af þessu trúði Aulus að konungrinn vildi sættaz. þá sendi Jugurtha orð Aulo: það hann fara frá kastala ok sækja eptir honum í læynihéruð nökkur svá sem hann vildi elta hann: skyldu þeir finnaz þar að sættargjörðinni, mundi 10 þá færi menn vita hvað þeir réði. nú sender Jugurtha dag ok nótt slægja menn sína að fræista Rómverja með fégjöfum, hundraðshöfðingja eða svæitarhöfðingja, ok biðr þá ef orrostan verðr að berjaz ægi móti honum eða flýja fyrstir en sumir skyldu þegar flýja ór sínum stöðum 15 er þeir hæyrði — — —. en síðan er þessar vélar voru allar búnar þá er það á æinni nótt að Jugurtha kemr váveifliga með mikinn fjölda hers ok sækir öllum megin að herbúðum Auli. en rómverskir riddarar óttaz þenna þys er kom að þeim óvörum: vápnaz sumir en sumir 20 flýja en sum svæitin eggjar þá er hrædduz, en flestir óttaz því at mikill afli var kominn fjandmanna en nótt ok ský um allan himin ok var fyrir því úsýnt hvern upp skyldi taka því at óvíst þótti hvárt öruggra var að flýja eða viðr taka. en af þeim svæitum er fæð höfðu tekið þá 25 hljóp til Jugurtha v hundruð riddarar þeirar þjóðar er Ligures hæita en tvennir flokkar þeirar þjóðar er Thraces hætir; hundraðshöfðingi hins fyrsta merkis ennar þriðju fylkingar sá er tekið hafði sér varnarstað gaf upp staðinn ok leði þeim Jugurthamönnum. nú hlaupa Numide á þá 30 ok í herbúðirnar sem harðaz. en Rómverjar flýja fúlum

4 til < til hans. 13 hundraðshöfðingja > hundrað hafð-
ing|iv. 25 viðr < viðr að. 27 Ligures > liguri. Thra-
ces > traceū. 29 varnarstað > uarnað stað.

flóttu en sumir kasta vápnum: þeir hlaupa á fjallsháls
nökkurn. en fyrir því að myrkt var ok því öðru að herrinn
slóz að ræna herbúðirnar varð minna mannfallið ok verr
rekinn flóttinn ok minni sigrinn. en um daginn eptir
5 stefndi Jugurtha Aulo fund ok æinmæli ok sagði honum
svá 'nú held ek þér ok þínum her hér matlausum ok
'luktum inni með várum vápnuðum her. en æigi að síðr
'þó að vèr æigim nú alls kosti við yðr vil ek gjöra
'mannliga ok þér skuluð grið hafa: ef þér vilið sætt við
10 'mik þá skulu þér ganga aller alhæilir undan ok það með
'að þér skuluð aller braut farnir ór Numidia aðr liðnir sé
'x dagar'. en þó að þesser lutir væri þungir ok skamm-
samligir þá gekk svá að hræzla dauðans að konungr varð
æinn að ráða sættinni.

15 5. Harmr Rómverja. En er þetta spurðiz í Róma-
borg þá rann ótti á allan borgarlýðinn: sum svæitin
harmaði svivirðing ríkissins en sum svæitin það er nú
spurðiz flótti til Rómverja er aldri fyrr var vant en aller
óttuðuz um sitt frelsi: aller voru ræiðir Aulo, ok mest
20 þeir er snarpastir voru, er hann hafði gengið vápnaðr til
sættar með svá mikilli skömm — læitað svá lífsbjargar
en variz æigi með drengskap. Albinus lét sér mikið
þikkja að skömm bróður sins, hræddiz öfund ok háska
ok fór til fundar við senatum ok spurði þá hvárt nú skal
25 friðr við Jugurtham ok sjá sætt haldaz. en senatus sagði
sem rétt var ok dæmði það að ængi sætt mætti haldaz
utan þeira ráð. en nú í stað lætr Albinus skrá herinn,
hvé mart fara skal af borginni eða af hëruðum, ok hæimta
að sér öll fullting-hersins ok skyndir sem mest: nú vilja
30 höfðingjar lýðsins að hann hafi ekki svá mikinn fjölða
sem skráð er — fari heldr sem hvatligaz: ok fám dögum

3 slóz < slóz í. 4 sigrinn ∞ fegrinn. 9 mannliga =
manliga. 10 undan ok < undir ok, ok. 12-13 skamm-
samligir = (kamfamlig. 29 hersins > hñin.

siðar kemr hann í Africam. en allr herrinn var í provin-
cia í vetrvistum, farinn ór Numidia. en er Albinus kemr
þar ok hann kannar siðu hersins þá sinnz það að mjök er
spillt hugrekki riddaranna: þeir hafa vorðit forflótta ok
margir hallaz eptir fægjöfum Jugurtha en tekið upp sællífi 5
í kyrrsetunni mæira en siðvenja hafi til verið. en þó að
hann væri gjarn að vinna Jugurtham ok hefna bróður
síns þá þikkiz hanin ægi til færri að halda orrostonum
með þeim her ok sat um kyrrt.

6. Tala Mamilii. Mamilius Limetanus hét æinn höfð- 10
ingi lýðsins í Rómaborg sá er þetta talaði fyrir lýðnum
á æinu móti að þeir skyldi eptir læita af hverra ráðum
Jugurtha konungr hefði hafnað boðorðum öldunga eða
enn hverir fé hefði tekið af honum í sendiförum eða í
rikjunum eða hverir filana seldi eða hverir eltaz lèti frá 15
filunum ok gefiz svá upp eða hverir sættirnar hefði gört
í friðinum eða hverir undan hefði skoriz í orrostonni.
Þessi spurningu varð sæint svarað því at margar svæitir
kenndu mark sitt á: hrædduz sumir háska hegninganna
ef upp kæmi en þeir máttu ægi berliga synja að ægi 20
hefði þeir samþykkz þvílíkum lutum sem þar voru talðir.
nú urðu margir þá óttafuller af spurningu Mamilii. þá
voru spurðir þeir menn að hvárt Marcus Skaurus hefði
tekið fé, er fór með Calpurnio, ok skyldu þeir ór skera
hvárt hann væri í þessi tölu eða ægi; því at borgarmenn 25
værir ógleðjaz af flótta sumra en af kæti sumra. en þá
er þessu vandmæli var fram haldit þá varð þetta með
mikilli eptirgöngu lýðsins framið af þeim orðrómi er á
hefði læikið sem opt kann verða þá er óvenja leggz á
tiginna manna svæitina en lýðrinn þikkiz vera saklauss 30

1 Africam = affricam. herrinn = kinn. 2 vetrvistum >
uefr víftu. 7 bróður = bróður. 10 Mamilii. Mamilius
Limetanus > mamilli amilliuf limitan'. 13 öldunga = avld'.
21 samþykkz = samþýktz. 22 Mamilii > mamilli.

að venja svæitarhöfðingja hafði spillz ok slæð öldunganna
 hafði vaxið með illum atferðum fám vetrum fyrr en þetta
 væri af höglífi ok af gnótt auðsins. því at áðr en unnin
 væri Carthago hin mikla þá hafði með höndum Róma-
 5 borgarlýðr stilliliga ok hógværliga alþýðuréttinn: ægi
 var þá kapp milli borgarmanna um metorðin eða forráðit
 því at ótti af óvinunum hélt þá borgina í góðum siðum.
 en síðan er óttinn hvarf braut frá mönnum þá kom eptir
 í staðinn eptirlæti ok metnaðrinn, þeir lutir er mennirnir
 10 elska mjög; en þá hvíldina er þeir höfðu mjög langað
 til meðan ófriðrinn var þá þágu þeir svá þá er þeir fengu
 að þá öfunduðuz þeir ok dæildu sjálfir. en síðan er tiginna 7
 manna svæitin tók metorðin en borgarlýðrinn frelsið þá
 sneru þeir hvárutveggja í eptirlætið: dró hverr til sín
 15 það er mátti ok svá dróguz öll skiptin í tvá staði, en
 rétttrinn landfólksins ok annarrar alþýðunnar er jafn ætti
 að vera varð skaddr ok skerðr, en lýðrinn svárkaði jafnan
 í hersýslunni af sínu fangalæysi; þá sótti ok hverr að
 sinn frænda eða tengðamann að koma sér fram í virð-
 20 ingar þó að upp risi fyrir þeim riddarasynir eða aðrir
 þeir er hafa áttu; svá fór of ríkið tiginna manna með
 ágirninni að það var með öngum hætti né stillingu. en
 þá er nokkurir funduz af enum tignum mönnum þeir er
 mæira virðu sanna mannkosti röngum metnaði þá tók að
 25 græinaz borgarlýðrinn til sundrþykkis ok þaðan af gjörðiz
 úfriðr í ríkinu. en enir tignu menn þeir er fyrir urðu
 ámaelinu ræidduz mjög ok læituðu sér fulltings við frændr
 sína ok vini ok Rómaborgar riddara ok þá er þeir mætti
 frá spenja alþýðunni: væittu þá svá berliga mótgöngu
 30 að þeir drápu Tiberium fyrst en fám vetrum síðar Marcum

1 öldunganna = avildung'. 3 væri > uær. 4 Carthago
 = Cartago. mikla = mickla. 13 borgarlýðrinn = borgar
 lýðrin. 18 af sínu > af sínu af sínu.

Fulvium Flaccum ok Gaium Gracchum. þeira ættir er Gracchi eru kallaðar hefndu þessa með manndrápum á tignum mönnum, ok “hvar? a avörū. giorðu stor úk”: voru sumir drepnir en sumir brott reknir. en hæilligra hefði verið að þola mæingjörðina en að hefna illa ills. en mæirr jókz tig-⁵ inna manna svæitinni af þessu ótti en frami rikissins því at sjá úfriðr týndi mörgum stórborgum fyrir oss þá er vör keppðumz um að láta aðra sigra en ena sigruðu hefna sín. en ef ek vilda segja frá öllum borgum þeim þá mundi mik fyrr stundin þrjóta en efni.¹⁰

7. Metellus gjörr consul. Eptir sættargjörð Auli ok flóttann hers várs (segir Salustius) þá var Metellus ok Silanus gjörvir consules ok hlutuðu héruð milli sín. Metellus hlaut að sækja Numidiam, harðr maðr. en þó að hann væri ægi vinr sumra svæita lýðsins þá var hann þó með¹⁵ rætti frægð ok sannri. en síðan er hann gekk til þessar tignar þá var hann linr ok samþykkr félagsmanni sínum Silano, en þó lagði hann mesta áhyggju til um herferð sína. hann tortryggði mjög enn forna her þann er fyrir var í Afrika ok tók því að skrá ok velja riddara ok til²⁰ að hæimta hvaðan æfa ok lét búa vörn ok allan herskap þann er þurfti í hersýslonni ok þar með atvinnu gnógliga þótt til langrar herferðar þurfti. en að gjöra þessa luti voro til hæimt fullting, að ráði öldunganna, bæði lögunautanna ok alls um Italia; en konungar sendu sjálfkrafa²⁵ sinn styrk. ok fór Metellus að ráði öldunga ok allt var þetta búið í Numidia ok veltu aller borgarmenn góðs að um hans ferð fyrir sakar allra góðra íþrótta hans ok allra

1 Gracchum = graccū. ættir > ætt. Gracchi > graccj.

2 manndrápum = mandrapū. 4 hæilligra = hæilgra. 8

aðra > aðra aðra. 12 flóttann = flottan. 13 Silanus >

silan?. gjörvir = giorf?. 18 Silano > sillano. 20 Afrika

= affrika. 22 þurfti > þufti. 24 öldunganna = avldung?.

26 öldunga = avld?.

mest fyrir því að hann hafði ekki ræynz að fægirni svá
 að mannlestir fylgði því at hér til hafði í Numidia þorrið
 auðæfi af ágirni höfðingjanna en aukið fjandmönnum. en
 er hann kom í Africa þá selr Spurius Albinus honum í 8
 5 hönd herinn, úkjænan ok úvígligan ok úþolinn við háskann
 ok erfiði, þann er djarfari var í tungu en í höndum, rænti
 förunautana ok var sjálfr ránfang fjandmannanna, ústilltr
 að klæðabúningi: mæirr var höfðingjunum af þessum ridd-
 orum ok af þeira illum siðum annstyggð en honum væri
 10 liðsemðar vón af þeira fjölmenni. nú gjörði Metellus það
 í hug sér að þó að stundin tæki að skemmaz of sumarið
 til skiptingardaganna þá vildi hann þó heldr biða orrostu
 ok semja riddara með erfiðum svá sem siðvenja hafði til
 verið enna fyrri höfðingja ok ætlaði að svá mundu hvessaz
 15 hugir þeira. en er Albinus kom í Numidia ok spurði
 úfarar hersins ok skömm bróður sins þá ætlaði hann ok
 um sumarið að temja herinn ok berjaz ægi, hélt saman
 liðinu í herbúðum en færði þá að æins herbúðir er ægi
 mátti annan veg vera fyrir vista sakir: ægi lét hann
 20 vökur halda eptir "siðueni" eða ganga undir merkjum — lét
 gjöra hvern sem vildi. leikarar ok trúðar voru margir í
 þessum her: þeir fóru of nætr ok daga að skemmta sér;
 en þorparalýðrinn sá er í herinum var þá spillti hann
 ökrum manna eða fór í þorp ok rænti menn búfê eða
 25 mansmönnum ok keppðuz um slíkt en seldu það kaup-
 mönnum, kæyptu vín eða annað þvílíkt: þeir seldu ok
 hvæiti, tóko "fot" brauð, ok allt var það gört í várum
 her er ferlíkt er það er segja má. en Metellus var ægi
 úkænni í því að koma af herinum þessum úvenjum heldr
 30 en í orrosto sjálfri. hann var með svá mikilli stillingu að
 hann stillti ágirnina ok grimmlækinn til hófs. það gjörði

4 Africa = affrica.

-samr) < siðvenju.

lækinn = grimmlækinn.

20 "siðueni" (★ leti: latr, -semi:

27 "fot" < sótt (o: sætt)?

31 grimm-

hann hið fyrsta boðorð að af skyldi takaz í herinum allar stuðningar letinnar: æingi skyldi selja í herinum bakað brauð eða soðinn mat ok æigi skyldu vera í herinum trúðar né læikarar ok æingi þorparinn skyldi hafa æyk né þjónostumann hvárki í herbúðunum né í fylkingunni, 5 en öðrum setr hann slíkan hátt sem hann vildi. hvern dag flutti hann herinn álæiðis. hvern aptan lét hann diki grafa umhverfis herbúðir eða stundum virki gjöra svá sem úvinir væri ávallt hjá þeim. hann lét í sífellu náttvökur halda ok fór opt sjálfr of nærtr að skynja vörðinn. 10 þeir fóru ávallt með fylktu liði: var Metellus stundum í öndverðri fylkingu stundum í miðri stundum í ofanverðri stundum hér ok hvar ok skynjaði of hvern hvárt hann væri í stað eða undir sínu merki því at með merkjum var optaz gengið. riddararnir báru sjálfir vistina ok vápnin. 15 ok skjótt stöðvaði hann svá ókynni hersins, með erfiðum en æigi með refsingum, að herrinn styrktiz ok stilltiz.

8. Unninn kastali af Metello. En er Jugurtha spurði af njósnum sínum hvað Metellus hafðiz að ok vissi Jugurtha þá er hann var í Rómaborg að Metellus var góðr maðr 20 ok grandalauss . . . nú óttaðiz hann um sinn lut ok nú hið fyrsta var það að hann vildi upp gefaz með sönnu ok sendir til Metellum með þarflátum orðum að þeir biði honum að æins lífs ok sonum hans en aðra luti alla leggr 9 hann á hans vald. en Metello var áðr kunnikt að sögn 25 ok að raun skaplyndi Numidiemanna að þeir voru lausgedir ok gjarnir nýlundunnar: nú talar hann við sendimennina annan að öðrum með æinmæli ok stundum fræistar hann þeira með fæboðum þá er honum gaf færi á ok telt fyrir þeim með hæitum marga luti er hann finnr að þeir 30 taka þessu æigi illa að þeir komi Jugurtha á hans vald lifanda en heldr dauðum en æigi — en segja það konungi

að hann mun fá sættir sem hann sendi orð til. fám dögum
 síðarr fór Metellus með herinn óðan ok ræðan í Numi-
 diam. þá var þar fyrir annarr háttir en títt er þá er hers
 er vón: þar voru menn í smáhúsum ok í ökrum ok í
 5 annarri sýslu ok var héraðit fullt allt af mönnum ok
 fænaði. af kastölum ok svá af smábæjum fóru hertogar
 konungs ok aðrir menn mót honum ok færðu honum
 hvæiti ok aðra vist ok síðan buðu þeir honum alla sína
 þjónostu. ok æigi að siðr fór Metellus varliga ok svá
 10 gekk hann með fylktu liði um héraðit sem ófriðrinn
 væri viss hjá, lét bera njósnina langt frá sér alla vega
 ok þótti þetta hræsnimark æitt en æigi trúlig handganga
 ok fór um hvern stað með varúð. Metellus var í miðri
 fylking ok þar með honum valið svæit fótgangandi manna
 15 ok enn bogmenn ok þeir er slöngur höfðu. en Gaius
 Marius var með riddarasvæitum í síðurstum ferðum. en
 á hliðarnar skipaði hann höfðingjum flokkanna ok hertog-
 onum ok riddara svæitunum ok enn þeim fótgangandi
 mönnum er hæita velites: þeir voru mjög fóthvatir ok
 20 skyldu fylgja fram riddaraherinum til liðvæizlu þeim. en
 með Jugurtha var svá mikil slægð að æingi vissi við
 hverju hann bjóz, hvárt hann mundi vilja tryggj vera til
 friðarins eða mundi hann vilja ræyndar orrosto, ok æigi
 vissu þeir hvárt þeim var skaðsamara: honum voru
 25 staðirnir aller kunnir enda var hann hinn kjænsti í orr-
 osto — vissu þeir æigi hvárt hann var þeim hættari þá er
 hann var nær eða fjarri. æigi langt frá götu þeirri er
 Metellus fór með herinn var kastali sá er Vaga hæitir:
 þetta er hinn fjölmennsti kaupstaðr í ríki Numidarum manna
 30 ok þangað sækja kaupmenn af mörgum löndum ok mjög
 af Italia. þangað vill Metellus fara ok fræista ef hann
 fái kastalann ok þikkir þar gott að setja í sína menn því

11 væri > uari.

28 Vaga > úaka.

32 fái < fái unnið.

at það er höfuðstaðr í landinu. hann fær unnið staðinn ok lætr þangað flytja til hvæiti ok aðra luti þá er herrinn þarf ok ætlaði sem var að það var styrkr mikill honum er þangað sótti fjölmennt af mörgum löndum ok flutti þangað mörg gjæði. en er þetta var gört þá sendi Ju-
gurtha enn nauzynliga orð ok bað þarfliga sér lífs ok sonum sínum ok bauð alla luti aðra upp að gefa í hans vald. en Metellus fræistaði þessa sendimanna með fégjöfum ok fortölum að blekkja sem hina fyrri að þeir skyldu svikja Jugurtham ok bað þá aptr fara til konungs ok 10 segja að Metellus vill æigi næita handgöngu hans ok æigi hæita friði meðan hann væit æigi sannindi um orðsending Jugurtha ok herjar ekki í ríkinu. Jugurtha finnr að Metellus setr orð sín eptir verkunum varliga ok vitrliga ok það að hann er nú bæittr vélum sjálfs síns því at honum 15 er boðinn friðrinn í orði en hann grunar hvárt svá er en nú mun snörp orrosta fyrir hendi ok hann sér að æigi má nú dvelja fyrir því að hin bezta borg hans er nú tekin ok það að sjandmönnum er nú kunnikt landit en hugir lýðsins snúnir af fégjöfum. nú tekr hann að 20 njósna um ferðina ok vegu Metelli ok þikkir nökkur von sér sigrs af landsleginu því er fyrir er ok samnar hann að sér her sem mestum hvaðan æfa allra kynja ok ferr á læynistigu nökkura á veginn fyrir her Metelli.

9. *Viðrbúnaðr Jugurtha.* Í þæim luta landsins er 25 Adherbal hafði átt sprettr upp á sú í suðrætt er Muthul haitir. xx mílur frá ánni var fjall mikið en sléttur þar í milli. fjallið var mikið ok óbyggt. af miðju fjallinu gengr fram háls mjög hár: hann er vaxinn smáviði — oleastro ok mirtetis ok enn annars konar viðum þæim er vaxa á 30 þurri jörðu þar sem sendit er. en slétturnar millum fjallsins

20 hugir > hugr. 26 Adherbal > atherbal. Muthul > moluca. 29 mjög > miag. 30 mirtetis > nurteif.

ok árinna eru vatnlausar nema í nánd: þar er viði vaxið
ok þar gengr opliga fænaðr ok menn. Jugurtha ferr
með sinn her í fjallshálsinn þann er áðr er frá sagt ok
sez þar því at þar lá fram læiðin Metelli. hann setr lið
5 sitt dræift í kjörrin ok í upphæðina frá veginum. Bomil-
carem setr hann fyrir filana ok fyrir suma svæitina fót-
gangandi manna ok kennir honum hvernveg hann skal
með fara. en hann sjálfr er nær fjallinu með allri riddara-
svæitinni ok völdum fótgangandi mönnum ok þá eggjar
10 hann sér hverjar þær þjóðir er turmas hæita ok xxx manna
eru í hverri turma: en eggjar hann manipulos — í þeiri
svæit eru cc riddara — ok þar aðrar svæiter með! ok
biðr þá vera minniga hins fyrri frama ok sigrs að þeir
veri sjálfa sik ok sitt ríki fyrir ríki ok ágirni Rómverja
15 því at við þá skulum vér nú æiga kapplæikinn er fyrir
'skömmu sendum vér sigraða undir ok' segir skipt við
þá hertogonum en æigi hugrekkinni 'svá hefi ek fyrir séð
'um fundinn að vér skulum vera í enum hæra staðnum
'ok mega sjá allt fyrir um þá sem optaz gjöra hinir vitrari
20 við hina úkjænni — erum ok æigi færi: erum vér ok
'æigi nýjari við orrosto en þeir að fara hart saman hendrnar.
'verðið þér þá athygler ok skjótt búnir að renna á hina
'rómversku þá er lúðrarnir kveða við. þenna dag skulu
'þér ætla annað hvárt vera munu endadag várs erfðis eða
25 'upphaf allra várra vesælða' ok nú biðr hann hvern launa
sér fê ok vegsemd af karlmennsku ok drengskap ok biðr
hvern sýna öðrum sínum fêlaga sína framgöngu.

10. Metellus var með sínu liði á fjalli því er áðr
var getið ok væit hann ekki til Jugurtha: ferr hann af
30 fjallinu læið sína ok sjá nú menn Jugurtha hans her. nú
grunar Metellum að hann sé nökkura nýlyndu til hálsins

1 nánd < nánd ánni ~ nánd við ána. 5-6 Bomilcarem >
Bolmícarē. 10 turmas < turme. 11 en < enn. 16
undir ok' segir < undir. Ok feg.⁷ 21 fara < færa.

þar er hestar þeira vöfkuðu milli kjarranna því at skógrinn var svá þunnr ok lágr að æigi hulði þá vel en svá hátt til staðarins ok með brögðum setr hann herinn að þeir Metellus máttu æigi gjörla sjá. en litlu síðarr skynjuðu þeir til viss að það voru umsáler. þá skiptir Metellus 5 liðinu ok setr saman í ena hægri hlið er nærr var sjand-
 11 mönnum: lét þrefalt standa ok setr skotmenn ok þá er slöngur hafa í hver manipulos: lætr riddaraherinn vera í armana ok eggjar þá með fám orðum að þeir skyli vel duga því at þá var skammt lóm til: læiðir þá herinn ór 10 fjallinu á sléttuna með þessi skipan. en er hann kemr á sléttuna nam hann stað ok ællar að þeir muni á þá laupa ór hálsinum. en er hann sá að það var æigi þá hræddiz hann að þeir mundu nökkurn veg banna honum vatnið af sínum umsátum ok kvelja þá í drygklæysi. hann sendir 15 þann mann er Rutilius haitir með riddorum ok fótgangandi mönnum fram til árinna að taka sér þar tjaldstaði ok búaz þar fyrir herinu ok kvez ælla að þeir mundi æigi træysta sér til "þell" en heldr vilja halda þeim í mæði ok þorsta ef þeir mætti. þá ferr Rutilius fram til 20 árinna svá sem honum var boðið. en Metellus ferr læið sína með fylktu liði ok var fyrst í öndverðri fylkingu ok kannaði þar en nökkuru síðarr var Marius. þá fór Metellus í hina vinstri hlið fylkingar til riddara sinna ok svæitarhöfðingja ok dvalðiz þar. en er Jugurtha sá að enn síðarsti 25 lutr liðs Metelli var kominn um fram allt lið hans — æigi var það skemmra en ij mílur er lið Jugurtha sat framm eptir hálsinum — þá gengr Jugurtha ofan með herinn ok tekr veginn millum þeira ok fjallsins að æigi nái þeir aptr í fjallið ok lætr kveða við lúðra ok vætir 30 þeim áhlaup: sumir hlaupa á halaferðina sumir fram

8 hver = húr. 10 þá? 18 herinu < herinum. kvez = kuedz.

hægra megin sumir vinstra megin ok ganga fast að ok óðliga ok fræista ef fylkingar Rómverja svigni. en Rómverjar þeir er snarpastir voro ok harðaz tóku í gegn voru blekkir í því að þegar ljópu hinir undan ok skutu

5 • á þá ok særðu þá en Rómverjar máttu ægi höggum við þá koma. svá hafði Jugurtha kennt þeim að hvar sem Rómverjar gengi fram þá skyldu þeir hopa undan höggum en þar er Rómverjar hopaði sækja þar að ok hlaupa að hér ok hvar — fara dræift ok láta ægi mega kringja

10 um þá 'vér erum ægi færi' sagði Jugurtha 'ok hvar sem þeir flýja ægi ok taka við læitum þá á aðra hlið eða þar er nökkurr dræifaz frá, en ef vér þurfum að flýja þá 'er jafngott í fjallið ok á hálsinn eða á sléttuna því at 'hestar várir kunnu vel að renna um hrisin'. en vára

15 menn (segir Salustius) stöðvaði það að reka flóttann að illt var yfirfarar ok oss úkunnikt. en ósýnt þótti þá um orrostonna hvárir sigraz mundu því at þá tók að dræifaz vart lið ok fekk ægi haldiz í skipuninni en Numide sóttu þar fast að en sumir várer menn létu nú fyrir en sumir

20 gengu fram að móti ok fylgðu ægi merkjunum svá sem skipað var en þar sem hvern tók háskinn várna manna þar stöð hann ok tók í gegn: þá tók að dræifaz ok blandaz saman hvárrtveggi herrinn ok svá vápnaburðrinn ok hestarnir: þá fór ekki vart lið eptir skipun né eptir

25 ráðinu heldr varð þá allt að atburðum. svá fór fram mikinn luta dagsins að ægi mátti vita hverr endir mundi verða á orrostonni. erfði ok mæði óx af hitanum svá að margir sýktuz af. en er Metellus sá að Numide sóttu minnr að þá tók hann að hætta saman liðið í fylkingina ok iij 12

30 þær svæitir er cohortes hætta ok d val þeira manna í hverri svæit setti hann mót fótganganda her — þessar

14 hrisin = hrisin. 18 Numide > numide. 21 háskinn
= háskinn. 23 hvárrtveggi = huartueggi. 30 cohortes hætta
> chórs.

sumar svæitir höfðu áðr setið uppi í brekkunni ok hvílt sik — ok eggjaði þá til mótstöðu ok bað þá æigi láta sigra sik þá er ávallt flýja því at þeir hafa ækki vígi ok herbúðir til að flýja ok ekki til varnar nema vápn sín. eigi var Jugurtha enn kyrr heldr tók hann að eggja sína 5 menn ok að endrnýja orrosto ok tók nú enn alls á að fræista með hinum beztum svæitum sínum — studdi sínar svæitir; en Rómverjar vissu æigi hvar hann mundi fram koma því at þá er hann sá fast standa sína menn skaut hann á hina en gekk þeim nær er hopaðu. með þessum 10 hætti keppðuz þessir ij höfðingjar hinir mestu menn jafnir í atgjörvinni en újafnir að fulltingi: Metellus hafði traustan herinn ok riddarastyrkinn miklu mæira en landið ókunnara en Jugurtha voru aller aðrir lutir hagsfeldari nema riddararnir færi. en er Rómverjar sá að þeir höfðu 15 ekki herbergi ner ok þeir máttu æigi með föstum bardaga æiga við þá en komið að aptni þá sækja þeir eptir þeim í hálsinn sem þeim var boðit. þá flýja Numide ór hálsinum: fátt féll því at þeim barg skjótlæikrinn ok það að hinum var ókunnara landið ok træystuz ekki eptir að fara. 20

11. Frá úsigri Bomilcaris. Bomilcar fór sem honum var boðið með filana ok mikinn fótganganda her ok sér hvar var Rutilius ok ferr ór hálsinum á jöfnuna þá er hinir voru um farnir. ok fór Rutilius til árinna ok gjörir það sem honum var boðit. en Bomilcar fylkir sínu liði ok 25 gjörir fyrir sér njósn hvað hinir hafaz að. en er hann spyrr að Rutilius sitr ok hefz ækki að en hann hæyrir þá gný til orrosto ok trúir þó illa sínum riddurum... þannig ferr hann til herbúðanna. nú sá þeir Rutilius mikinn jóræyk leggja á himininn en þeir sá ekki liðið 30

6 á < í. 12 atgjörvinni = atgjörfini. 13 miklu = micklu. 18 Numide > numidi. 21 Bomilcaris. Bomilcar > bolm' Bolmicár. 25 Bomilcar > bolmicar.

fyrir skógum er nær þeim voru ok ætluðu fyrst að af
vindi mundi vera rykið sem þar kann opt verða er sendin
er jörðin. en er þeir sá rykið með jöfnu ganga svá sem
fylking færi ok nálgæðiz þá þá skilja þeir að úfriðrinn var
5 ok taka til vápna ok standa fyrir herbúðunum sem þeim
var boðit. en er þeir koma tóko að æpa hváirtveggju,
rennaz að ok berjaz. nú verða þeir sæinni í athlaupinu
Numide menn er með filana fóru ok varð filunum ægi
saman komið sem þurfti því at skógrinn bannaði þeim
10 en Numidiemenn þóttuz þar æiga allt traust er þeir voru
en filarnir hvörfuðu í skóginum ok mjög dræift. þá pysja
Rómverjar þar að. en þeir Numidiemenn er fyrst höfðu fram
laupið taka að flýja en marger kastaðu vápnunum ok
læita sér hjálpar — sumir til hálsins ok flestir alhæilir.
15 Rómverjar tóku iiij hæila fila en drápu alla aðra: það
voru xxx. Rutilius ok hans lið voru mjök mæddir —
fyrst að ferðinni ok af starfi er þeir gjörðu herbúðirnar
en nú af orrosto: en Metellus kom ægi sem ván var:
þá fylktu þeir liðinu ok fóru svá aptr í móti honum því
20 at þeir vissu að Numide voru velsamir ok jafnbúnir til 13
nótt ok dag. en er myrkt var af nóttinni þá hæyra hvárir
vápnabrak til annarra er Metellus fór í móti ok hugðu
hváirtveggju úvini sína vera mundu, ofruðu vápnunum
ok gjörðu gnýinn sem mestan, ok mundi það vorðið hafa
25 mikil glæpska af úvizkunni ef ægi sætti þeir ráði því at
þeir sendu á njösn riddara ok urðu varir hins sanna.
eptir óttann kom nú skjótt gleði ok fagnaðr: fagnaði hverr
öðrum riddarinn, segja nú ok spyrja ok hlýða, færir hverr
á lopt sem mest sín verk: fór þá sem verða kann að þá
30 er sigrinn fæz hæler sér jafnt hinn blauði sem hinn
snarpi en af úsigrinum eru jafnt ámæltir hinir hraustu sem
hinir blauðu.

9 bannaði = banaði. 13 kastaðu = kaft'.

16 xxx < xl.

17 að < af. 20 Numide > numídi.

12. Frá Metello. Metellus er iii daga í þessum her-
 búðum, lætr græða sára menn ok gefr fé þeim er verð-
 aster voru ok bez höfðu gefiz, eptir sið hersýslunnar, ok
 þakkar öllum jamsaman á stefnu sína fylgd: eggjar enn
 að þeir skolu jafnan hug hafa til um það er eptir ferr 5
 ok ællar létlara nú munu vera fyrir höndum, þikkir þeim
 nú vel hafa gengið til sigrs 'en annað erfði mun nú
 'verða til ránfangs'. Metellus gjörir frá sér njósnir —
 Numide menn þá er á hönd höfðu gengið ok læiðir voru
 kunnar eða aðra þá er honum sýndiz — að skynja hvað 10
 Jugurtha hefðiz að, hvárt hann var með her ok mundi
 enn berjaz vilja eða mundi hann þikkjaz sigraðr ok læita
 sér hælis ok vera með skömm. þeir urðu þess varir að
 hann hafði farið í þá staði er skógar voru miklir ok illt
 tilsóknar ok yfirfarar: Jugurtha hafði þar her mikinn að 15
 fjöldi ok illan til orrosto því at fólkið hafði flýið ór
 orrostom hverir til sinna hæmila en það æina með
 konunginum en hans lið var handgengið ok að auk verka-
 lýðr ok þorparar — hafði hann síðan það lið að sér
 dregið. ekki þikkir það skömm í þeira landi þó að menn 20
 flýi ór orrosto. Metellus sér enn grimman hug konungs
 ok að hann vill enn orrosto upp halda en þikkir sér það
 mjög úhægt er hann má æigi berjaz nema þá að æinu
 er Jugurtha vill til stefna ok þikkja sínir menn sitja
 mæirr fyrir háskanum af áhlaupunum ok læitar sér ráðs: 25
 vill ekki sækja hann þangað sem nú er hann kominn.
 með fylkingu, heldr öðrum hætti. nú ferr hann í landið
 þangað sem auðgaz er ok beztr, herjar þar, æyðir akra,
 vinnr borger ok kastala, brennir víða ok drepr þá menn
 er vígligir voru. af þessum ótta gengu margir menn til 30
 handa Rómverjum ok gáfu þeim gisla ok menn fluttu að
 þeim sjálfkrafa hvæiti ok annað það er þeir þurftu: setti

14 miklir = mikklr. 17 orrostom = orrm (~ orrm?).

hann sína menn hvar sem honum þótti sér styrkr að en þeim vörn í að sitja. en er Jugurtha spurði þetta þótti honum sér það mæiri skaði en orrosta því at hans ván var sú helz að flýja ok berjaz þar er hann sæi sjálfr
 5 staðina til ok sótti Metellus jafnan eptir honum. nú varð hann nauðigr að fylgja þó herinum ok væita þannig lið sínum mönnum með áhlaupum. leitar hann sér nú ráða: hann fór opt sjálfr á njósn með sínum hinum beztum 14 mönnum en lét herinn biða sín þar er hann hafði saman
 10 samnað; opt á nóttum eða þá er þeir fóro af þjóðveg- unum hljóp hann á þá ok mest á þá er úvanastir voru í herinum eða enn þá er sendir voru ok urðu þeir margir teknir eða drepnir en æingi komz braut ósárr en áðr þeir kæmi ór herbúðum að hjálpa þeim voru Numide
 15 braut [ór herbúðum] í fjöll sem Jugurtha kenndi þeim.

13. Frá ágjætri frægð Metelli. Rómverjar spyrja hvað Metellus hefz að: verða þeir fegnir þeim sögum er hann gjörir sik ok sinn her með venju hinna fyrri höfðingja, að hann er sigrvegari í okunnu landi af hræsti sinni ok
 20 Metellus hefir nú næyddan Jugurtha þann enn mikilláta af hæmsku Auli að vera nú í æyðimörkum ok hafa þangað - flýið ok æiga þaðan að vetta sér lífs ok hjálpar. ok er þeir spyrja þessi en framligu verk Metelli þá færa þeir fórnir guðum sínum ok sú borg sem Roma var er hrædd
 25 hafði verið um þenna úfrið var nú glöð orðin. ágjæt frægð fór nú frá Metello. en Metellus var því ákafari fram að færa sitt æyrendi er honum gekk léttara til sigrs ok skundaði sem mest aðsókninni ok uggði það sem opt verðr að þá er manni gengr. vel þá hnekkir opt skjótt
 30 ok var hann æ því varari um sik er hann var lengr í herferðinni því at miklu ágjæti fylgir jafnan mikil öfund. ok af umsátum Jugurtha lét hann optaz lítið af sínum

3 orrosta = orr'.

21 Auli > albini.

31 miklu = miklu.

mönnum en ef þeir þurftu að sækja hvæiti eða annað fang þá lét hann fara með sendimönnum svæitir sínar fjölmenn. hafði hann sjálfr með sér suman herinn en Marius suman. mæirr æyddu þeir eldi hëruð en ránum. þeir höfðu í tvennum stöðum herinn ok lét skammt milli 5 ok ef afss þurfti við þá voru aller saman en ef kvittir komu um farar. Jugurtha æigi mikilvegligar þá fóru aðrir hvárir. Jugurtha njósnaði um farar þeira: fór um holt ok um hálsa að læita til álaupa: hvárt sem hann hæyrði að menn voru sendir frá herinum eða það að herrinn 10 fluttiz fram ok væri vötn þau fyrir er spilla mætti þá sætti hann því því at til vatna er þar víða illt: stundum ljóp hann á Metellum stundum á Marium eða á þá er eptir fóru en ef við var horft flýði hann brátt ok öðrum eptir annan væitti hann áhlaupin: varð aldregi orrostan en aldri 15 hvíldin: með hætti hélt hann þeim að þeir mætti æigi hafa stór-upptektir. en er Metellus sá þessa meðferð ok það að hann náði önga orrosto að hafa þá sneriz hann að æinni borg mikilli er haitir Zama — það var höfuðstaðr í þeim hluta lands — ok vildi æigi lengr mæðaz 20 af eltum þessum ok hugði að Jugurtha mundi vilja tæja borgarmönnum: venti hann að þá mundi hann ná að berjaz við hann. en Jugurtha varð þessa varr af flóttamönnum: hann stefnir á gagnlæiðin ok kemr fyrr til borgarinnar: hann eggjar mjök borgarmenn — það þá vel 25 verja vígin: hann kvez mundu fjölmenna þá af sínum mönnum sem hann mætti. þessi mannkind var styrkst ok hörðuz af landher hans ok trúuz. en er þetta ráð var gört þá fór hann aptr í læyni. litlu síðarr var hann varr 15 að Marius fór með nökkurar svæitir epter vistum í Siccam, 30 þá ferr Jugurtha þangað á æinni nótt með hinum beztum

5 lét < létu. 16 hætti < þeim hætti. 25 borgarinnar = b̄garinnar. 26 kvez = kuedz. 29 var < varð. 30 epter > epter? Siccam = sickā.

sínum riddurum fám. en er Rómverjar verða þess varir
 ganga þeir í borgglið ok verjaz þaðan. en er bardaginn
 tókz þá eggjar Jugurtha borgarmennina að þeir hlaupi á
 bak þeim: kveðr þá munu vinna sigr ágjætan 'ok ef þér
 5 'gjörirð svá þá mun ek hafa ríkið í friði en þér vera
 'frjálsir ok óttalausir' ok nema Marius hefði þegar látið
 merkin fram bera á hendr Jugurtha ok hefði frá gengið
 borginni þá mundi borgarmennirnir aller eða því nær
 hafa skipt trúnni því at þeir eru brigðir í skapi. en þó
 10 að Jugurtha bæði fast standa sína riddara ok þeir lėti
 fyrst að því . . . en þá er Marius tók með mæira afli að að
 ganga flýðu þeir: féllu fáir en aller runnu. ferr Marius
 til Zamam. þessi borg stendr á slöttum velli ok er mæira
 vígi af virkinu en af grundvellinum ok í borginni er alls
 15 gnótt, manna ok vápna. en er Metellus er búinn þá ferr
 hann til borgarinnar ok sez um borgina með herinn ok
 skipar sveitarhöfðingjum hvar hverr skal að ganga: þá
 lætr hann blása í lúðra ok því næst er herópið hvaðan
 æfa. ekki skelfir þetta hugi borgarmanna ok taka fast í
 20 mót ok berjaz. Rómverjar ganga fast að hverr sem má:
 sumir kasta grjóti sumir slöngva eldi sumir grafa undir
 borgarveggina sumir setja stiga við veggina, ok var nú
 hin mesta orrosta. en borgarmenn veltu á þá er undir
 voru stæinum ok hnúðum ok kasta loganda torfviði með
 25 brennustæini ok skutu á þá staurum ok þó að sumir
 þæyrði æigi nær að ganga þá hitta vápnin þá æigi síðr:
 flestir særðuz af skotum — jafn var háskinn að vera nær
 ok fjarri en æigi jafn orðstírrinn.

14. Frá áhlaupum Jugurtha. En nú er þeir berjaz
 30 við Zamam þá kemr Jugurtha með miklu liði á þá úvara
 er herbúðanna gjættu: því at þar var látin eptir til gjæzlu

2 borgglið = b̥ghlið.

11 því > þu.

16 sez = setz.

30 miklu = mic̥klu.

31 látin = lat̥in.

mikil svæit ok ætluðu þeir sér við öngu hætt: Jugurtha
braut virkishliðin ok gekk inn í herbúðirnar. en er vórir
menn voru bráðum bornir (segir Salustius) þá tók það
ráð hvern er sýndiz: sumir flýðu sumir vápnuðuz mart
var drepíð æða sært — en æinir xl manna af þessum fjölda 5
minntuz rómversks nafns ok ljópu með vápnun saman í
svæit í hæra stað ok vörðuz svá að æigi með öllu afli
fengu Numidiemenn þæim braut komið heldr sendu þeir
langt frá sér skot ok önnur vápn; fáir voru þeir af
mörgum en síz gripu þeir á miss hins bezta ráðs; þeir 10
sýndu mikinn drengskap því at þeir felldu marga þá er
að þæim sóttu. en þá er Metellus berst snarpligaz hæyrir
hann á bak sér mikið heróp ok snýr hestinum: þá sér
hann flótta rekinn sinna manna ok skilr að þetta er æigi
riddaraherr: hann sendir allan riddaraher sinn til herbúð- 15
anna ok Gaium Marium fyrir þæim með sínar svæitir ok
særir hann ok biðr með tárur fyrir vinfengis sakir að
hann gefiz vel ok hann láti öngva skömm sigrlæysis verða
í herinum ok æigi láti hann hefndarlausa fjandmennina í
braut komaz. Marius gjörir skjótt þau boð ok kemr til 20
herbúðanna. en þeir Jugurtha finna æigi fyrr en herrinn
kom að: nú varð þæim seint að hlaupa út um dikin því at
16 þeir voru í herbúðunum: leitaði þá undan hvern er mátti:
ljópu sumir í dikin ok voru þar drepnir en sumir vörðuz
í þröngunum ok voru þar drepnir — sumir flýðu brott með 25
konunginum en mart féll. Metellus hvarf frá borginni þá
er nótt gekk að ok fekk æigi unnið: fór hann til herbúð-
anna. en síðarra dag skipaði Metellus allri riddarasvæitinni
fyrir herbúðirnar þar sem á var hlaupið en skiptir höfð-
ingjum til að gjæta þar hliðanna en hann ferr til borgar 30
ok berst þar sem hinn fyrra daginn. Jugurtha vætir
enn áhlaup til herbúðanna mjök vávæifliga ok óttaz þeir

2 herbúðirnar > h búðirnar. 3 bornir? 15-16 herbúðanna
= hbuðana. 20 þau > þa.

er næster voru ok koma þá aðrir til að "teia" þeim. nú
berjaz þeir í öðrum stað við Zamam með miklu afli ok
hvar sem hverr höfðingi gekk að borginni þá þótti þeim
sem þar væri snörpuz orrostan ok kostaði hverr til upp-
5 göngunnar sem mátti ok æingi træystiz öðrum betr en
sér. ok þar í mót hjuggu borgarmenn fyrir í öllum stöðum
ok vörðu uppgönguna. mæira var hverjum um að særa
annan en hlífa sjálfum sér: blandit var herópið eggjun-
inni, stundum fagnaðinum en stundum harminum: svá var
10 mikill gnýrinn af ópi ok vápnabraki að til himins stóð.
en þegar er nokkuð gaf uppskotið í aðsókninni þá sá
þeir ofan af kastulum borgarmenn of langan veg hvar
riddararnir börðuz ok enn lýðmenn ok vissu að þar mundi
konungr vera ok hendi hverr öðrum til að sjá skyldi ok
15 glödduz stundum en stundum úglödduz þeir. en er Marius
fann þessa nýbræytni að borgarmenn mundi sjá bardagann
— því at hann var þar til aðsóknar — þá minnkaði hann
aðsóknina ok lét þá skynja það er þeir sá sem þeir vildi.
en þá er þeir hugðu vannligaz að orrostonni konungsins
20 ok gáðu sízt annars þá gjörir Marius harða atgöngu, lét
bera að borgarveggjunum stiga svá háfa að nær tók jafn-
hátt borgarveggjum ok gekk þar upp fjölði manna. en
borgarmenn þá er þeir fundu þetta bragð gengu þeir í
mót ok velto ofan stórum stæinum ok skutu ok köstuðu
25 eldi ok öllu því er þeir höfðu til varnar. ok í fyrstu stóðuz
várir menn (segir Salustius) en er brotnaði æinn stigi
ok annar ok þeir er upp höfðu gengið voru sumir drepnir
en sumir lamðir... var þá hætt þessu tiltæki: sóttu þeir
þá með öðru móti að. en að kveldi var enn frá horfið:
30 var þá fátt várra manna úsárt en sumt lamið sumt drepíð.

15. Frá Metello. Metellus sá að þetta var úsynju
upp tekið að sækja að borg þessi ok það að hann má

öngum orrostum koma við Jugurtha nema það æitt er Jugurtha vætir áhlaup ór fylgsnum ok læið mjök á sumarið ok sneri hann frá borginni ok setr sína menn í þær borgir er hann hafði unnið af konunginum ok honum þóttu þeir vel komnir ok vígi voru örugg en annan herinn 5 sendir hann til vetrvista í provinciam þar sem þeir höfðu fyrr setið: það er næst Numidia. en er þeir komu í vetrvistir þá lætr hann þá ekki vera svá í hvíld eða gleði sem þá hafði áðr títt verið. en nú er hann þikkiz ægi hafa sigrað Jugurtha með orrosto sem hann vildi þá setr 10

17 hann vjelræði um hann ok sendir með launungu menn með fæboðum ok vinmælum til vina hans þeira er hann trúði að þeir skyldi vera á svikræðum við hann ok fræista ef þeira útrú mætti sigra hann. Metellus sendir menn til Bomilcarem er trúnaðarvinr var Jugurtha ok býðr honum 15 fé ok biðr hann koma á sinn fund læyniliga ok selr honum grið ok kallar að hann muni auðvelligaz að komaz því at Jugurtha trúir honum bezt ok biðr hann færa sér konunginn annað hvárt lífs eða dauðan, ok þó að hann hafi gört mikla úsæmð Rómverjum í drápi Massive ok þó að þeir 20 hafi hann ógildan lagðan í sínu ríki þá munu þeir láta honum það allt vítislaust ok gefa honum upp fjör ok fé. Metellus fær auðvelliga snúið skaplyndi hans því at hann var áhlýðinn ok ótrúr ok enn það að hann hræddiz ef svá væri að konungr gæfiz upp eða friðr yrði gjörri við 25 Rómverja að hann ok hans menn mundu fyrir utan sættir ok vera dæmdir til bana eða kvala ok tekr Bomilcar við þessu æyrendi. en þá er komin var stund til talar hann við konung. en konungrinn talar um hamingjulæysi sitt ok þröngvingar þær er hann hefir af Rómverjum. þá svarar 30 Bomilcar. ok spyr ef honum sýniz ægi það að sjá fyrir sér ok sonum sínum ok landfólkinu er góðs er vert ok

15 Bomilcarem > bolmicarē. 20 mikla >. 27, 31 Bomilcar > bolm'.

ganga á hönd Rómverjum 'vér höfum sigraðir verið í öllum
 'orrostom' sagði hann 'en landit æytt mjög: margir menn
 'herteknir ok svá drepnir, minnkaðr auðr rikissins ok
 'ærið mjög ræyndr kraptr riddaranna' bað hann varaz að
 5 þó að hann vildi æigi upp gefaz að vera kynni að sjálft
 landfólkið vildi þó upp gefaz. þessum orðum ok þeim
 líkum eggjaði hann konunginn til handgöngu. þá voru
 menn sendir til Metellum með þeim orðum að Jugurtha
 vill á hönd ganga ok á vald hans sjálfr ok svá aller
 10 lutir aðrir muni á hans miskunn lagðir. nú stefnir Metellus
 fund við alla þá er voru af öldungasvæitinni til umráða
 um þetta mál ok vill gjöra eptir þeira ráði er honum
 þóttu þar baz kunna en þeir réðu eptir venju eanna fyrri
 höfðingja ok sendu menn til Jugurtha með þeim orðum
 15 að hann vildi á hönd ganga að hann skyldi fyrst senda
 þeim cc þúsunda byrða silfrs ok alla fila þá er hann á
 ok hesta ok vápn. 'ok er þetta er sagt Jugurtha þá gjörir
 hann það sama skjótt. nú býðr Metellus öllum til sín þeim
 er á hönd vilja ganga ok eru þeir læiddir aller á hans
 20 fund bundner en það var mikil svæit. en nökkurir ok
 fáer flýðu í Mauritaniam til Bocchum ok vildu æigi ganga
 á hönd Metello. Jugurtha eru þá send orð ef hann vill
 ganga á hönd að hann skal koma til Tisidium ok skal
 hann við honum taka. en nú sér Jugurtha sik ræntan
 25 vápnnum ok mönnum ok miklu fè ok nú hugsar hann sitt
 mál ok minniz hversu mikinn skaða ok svivirðing hann
 hefir gört Rómverjum ok æðraz nú um handgönguna ok
 frestar marga daga ok hugsar fyrir sér: þótti þungt að
 halda orrostom ok æigi ljett að falla ór konungdómi í
 30 þrælkan, þóttiz ok mjög hafa æytt miklum styrk er hann
 hafði þá upp gefið: ræðr það ór að ganga æigi á hönd
 ok hefja upp orrosto. í Rómaborg var það tíðinda að þá

15 að hann vildi < ef hann vildi. 21 Bocchum = bocch. 23

Tisidium > tífidm. 25 miklu = mikklm. 30 miklum = mikklm.

er kom að skiptingardögum taka Rómverjar Metellum til consulem: skal hann hafa æinn Numidiam.

- 18 16. Gaius Marius fór þenna tíma í þann stað er Utica hæitir ok færði fórnir goðunum ok lét hofsgoðann ganga til fréttar um örlög sín en blótgoðinn sagði að yfir hann mundi ganga margir stórir lutir ok undrsamligir ok hann mundi um framm verða sína ættmenn ok hann kvað Marium mundu þann mann verða sem hann hafði opt hugsað sjálfr. nú ferr Marius braut styrkt af fortölum blótgoðans ok af goðunum ok ræynir nú hamingjuna sem 10 mest ok óptaz ok falla aller lutir farsælliga. en honum hafði það opt í hug verið að biðja sér að vera consul. en að fá þessa tign þá hafði hann til alla atgjörvi — vízku, ráðvísi, dyggðæik, kænsku hersýslunnar — nema kynferð: hugrinn var ofs mikill til orrosto, kyrr í frið- 15 inum: hann blekkði hvárki ágirni né sællífi en að æins var hann gjarn mannvirðingar. hann var borinn ok upp fæddr í Arpinum til þess er hann var frumvaxti ok þar nam hann iðróttir, þolði vel erfiðit í riddaraskapnum, nam ekki girzku eða snilld að tala á þingum — svá lét 20 hann vaxa með góðum iðróttum úspillt hugvit. ok þá fyrst er hann hafði fengið riddara nafn af höfðingjum Rómverja þótt hann væri ókunnr að sýn alþýðu þá varð hann brátt kunnr öllum Rómverjum ok héðan af tók hann annan mæistaradóm eptir annan ok svá hafðiz hann í hverri tign 25 að þeim þótti vert að hefja hann til ennar æðri tignar hvert sinn en þó hafði hann æigi enn þorað að beiðaz ennar æztu tignar er consulatus hæitir en eptir spá blótgoðans ágirntiz hann mjök þess í hug sér. lýðrinn skipti ok hafði öllum mæistaradómum öðrum í Róma- 30 borg en þenna höfðu enir tignu menn æinir ok skiptu

1 Metellum > Metellē. 3 Gaius > Mariuf. 4 Utica > utioe. 13 atgjörvi = atgiorfi. 15 ofs = óff. 18 Arpinum > arpíni. 26 ennar = enar, 31 enir > ok == en?

með sér: eingi var svá ágjætr af verkum sínum ef hann hafði ægi ættina tiginborna að hann mætti að lögum þessa lín fá. en er Marius skilr að blótgoðinn mun spáð hafa honum að fá þessa tign þá hvetr hann hugrinn til
5 að fræista ok biðja ok biðr Metellum fá sér til lof að fræista ok biðja. en þó að nógir mannkostir væri í brjósti Metelli þeir er góðum mönnum væri æskjandi þá var með honum sá löstr er flestum fylgir tignarmönnum, ofmetnaðrinn, að hann vildi sik mestan ok brá honum nökkuð
10 við fyst er honum kom að óvörum ok undraðiz þetta ráð: hann mælti svá 'fyrir vinfengis sakir vil ek minna þik á það að þú hef ægi huginn upp yfir hamingjuna svá að þú bæiðiz rangra luta: lát þér þörf vinna þær tignir er þínum burðum hæfa' ok síðarst mælti hann að ægi er
15 vitrlikt að biðja þess af Rómverjum er að réttu má varna. en er Metellus hafði slikt mælt ok Marius væik ekki eptir því þá sagði hann að þegar er hann mætti fyrir fjölskyldum mundi hann styðja þetta mál. en er Marius kom opt á þessa ræðu þá mælti Metellus svá — það hann
20 ægi svá óðliga láta um þetta mál ok sagði það bezt hæfa að hann biði þar til er son minn hefir aldr til að taka þessa tign sá er nú er tvítugr: mun ek þá biðja með þér að þið takið báðir samt consulatum' sá sonr Metelli var í herinum. en fyrir þetta reiddiz Marius mjög Metello
25 ok þótti sem hann ynni honum ægi tignarinnar. svá tók hann að þrútna af ræiði ok ágirni að hann varaðiz hvárki orð né verk við Metellum ok gjætti minnr svæitarinnar en áðr í vetrvistunum. hann lastaði mjög atferðir Metelli en hældi sér í fjölmenni ok fyrir kaupmanna svæitum er
30 margir voru ok víða komnir í kaupstaðnum ok svá mælti hann 'ef mér er fenginn hálfir þessi herr þá mun ek á fáam dögum hafa Jugurtham í böndum ok ekki ráð er það er hann dregr æ orrosto undan: girniz hann að hafa tign þessa fyrir ofmetnaðar sakir sem lengst'. en þeim

6 nógir ∞ nóg² (∞: nógir ~ nægir). 12 hamingjuna > hamgrúna.

er hæyrðu þótti þessi ræða sannlig vera svá mikið sem æyddiz þar í langri setu því at fýsinni þikkir æ of sæint — svá var þá of Marium. Þá var í her várum (segir Salustius) sá maðr er hét Gauda sonr Mastanabalis sonar Masinissa konungs. þenna hafði Micipsa konungr annan 5 til arfs læiddan. hann var vanhæill ok hafði höfuðverki ok var vanstilltr þá er það kom að. sjá hafði beðit Metellum að hann skyldi skipa honum í hásæti hjá sér ok fá honum til varðhalz yfir sér xxx rómverskra riddara svá sem Rómverjar voru vanir við þá er þeir létu konunga 10 vera, en Metellus næitaði hvarutveggja. þenna eggjar Marius til að væita átölur Metello fyrir lýðnum með sér ok fræista ef þeir kjæmi honum ór tigninni, en Gauda varð brátt snúinn af þessum fortölum því at vit hans var æigi staðfast af sóttinni ok Marius talði hann vel til 15 konungs fallinn ef Jugurtha yrði drepinn eða handtekinn. Ok enn lokkar Marius Rómverja til eða kaupmenn ok alla þá er hann má ok biðr þá rita til Rómverja með átölu við Metellum en bæiðaz at Marius væri consul. mörgum líkaði það vel að sá væri consul er skjótara ryddi til lyktanna, en 20 sumir þóttuz æiga skylt æyrendi í Romam; ok svá varð að margir fluttu hans mál þetta í Rómaborg. Ok enn bar honum þetta mjög til tjænaðar er þá var alþýðunni mjög úþokkað um tiginna manna svæitina ok vill lýðrinn nú hafa það er hæitir Mamilius lög að hefja ættir nýjar til tignar. 25

17. *Capitulum.* Jugurtha býz nú enn til orrosto er næitt er handgöngu, býr herinn ok samnar í æinn stað ok gjörir ógnarboð til borga þeira er undan honum höfðu gengið en hæitr þeim fê ef þeir snúaz til hans en effler sína staði að vigjum, lætr búa vápn eða kaupir það er 30 hann fær ok vill nú með öllum krapti undan dragaz

4 Gauda > gaida. Mastanabalis > manaftabil'. 5 Masinissa > Maſiniffa. 10 Rómverjar > rouiar. 11-12 eggjar Marius > eggja Mariuf. 13 Gauda > gaida. 25 Mamilius > Mamilliuf.

- þrælkuninni: hann fræistar enn með féboðum skaplyndis Rómverja þeira er til forráða voru settir í borgum eða kastölum: hann fræistar nú alls þess er honum kemr í hug að efla sinn styrk. sú borg er Vaga hæilir ok fyrst
- 5 gekk undir Rómverja ok Metellus hafði sett höfðingja yfir ok mikið lið... til þess staðar sótti Jugurtha. hann býðr fê borgarnönnum. ok nú með því að þeir voru í þjónkan við Rómverja þá vǫru þeir margir vel til hans í huginum ok létu þeir lokkaz ok gengu á hönd honum ok bundu
- 10 með swardögum því at þar er lýðrinn lausgeðr ok þikkir gott í nýnæminu ok í úfriðinum. þeir setja ráð með sér. en þriði dagr þaðan frá er hæilagtr haldinn um allt Numidia: þá hafa þeir mjög læika ok gleði: þá skyldu borgarmennirnir hjóða til sín til fagnaðar enum rómverskum,
- 15 þeim er kastalans gjættu, hverr sínum vin, bæði riddörum 20 ok svæitarhöfðingjum ok sjálfum græifanum Tito Turpilio Silano, en þá skyldu þeir drepa þá alla nema Turpilium. ok þetta gekk allt fram að enir nómversku höfðingjar drápu alla ena rómversku þar að snæðinginum ok síðan
- 20 alla aðra hvar sem þeir stóðu því at þeir vǫru vǫpnlausar aller á slíkri hátíð. ok þá ljóp til lýðrinn sá er vissi þetta ráð ok slíkt sama þeir er æigi vissu áðr því at öllum líkaði þetta vel ok þóttu góð nýnæmin ok þyssinn. en rómverskir riddarar er þeir sá þenna svá vǫvæifligan úfrið
- 25 vissu æigi hvert forðaz skyldi: hljópu sumir til borggliðanna ok var þar lukt, þá enn til þar er merki voru eða skildir við borgarveggina, en sumir ljópu upp í vígin. ok jafnvel konur ok ungsvæinar veltu stæinum á þá af turnum eða börðu því er til fekkz ok æigi máttu þar
- 30 við standa enir styrkstu riddarar enum óstyrkstum mönnum ok æinn veg fór um ena vösku ok ena blauðu að aller

4 Vaga > uakka. 16-17 Turpilio Silano > turpuho sillano.

17 Turpilium > turpuhū. 21 slíkri > flíkr. 25-26 borg-

hliðanna = bghliðanna.

voru drepnir. ok svá grimmir urðu Numide menn að þeir rannsökuðu allan staðinn ok drápu alla ena rómversku nema Turpilius komz æinn undan. en það væit ek æigi um hans undankvámu hvárt það varð af miskunn þess er honum hafði hæim boðit eða var það af nökkuru vitorði 5 eða sættargjörð að áðr hefði hann gört við Numide eða varð það af atburð; en af því má það helz marka svá illa sem hann var staddr er honum þótti betra ljótt líf ok ámæli en dæyja með félögum sínum með vegsemð. En er Metellus spyrr þetta úfall þikkir honum þetta skaði 10 mikill ok gengr frá öðrum mönnum. en er af honum gengr hryggðin þá fylliz hann ræðinnar ok hugsar með sér hvernig hann skal skjótaz hefna þessa skaða. ok um kveldið að sólarfalli kallar hann út ór herbúðunum þá fylking er með honum hafði verið um vetrinn (það voru 15 6000 ok 600 ok 60 ok 6), ok hann hafði með sér Numide riddara sem flesta þá er á hönd höfðu gengið ok bað búaz sem skjótaz að sólarfalli: fara þeir ok um nóltina alla ok koma er sól var skammt farin á nökkuru litla hæð ok dveljaz þar ok talar Metellus fyrir liðinu ok 20 þakkar þeim er þeir hafa skjótt við brugðiz ok segir að nú er æigi mæirr en æin míla til borgarinnar 'ok látið 'yðr nú' sagði hann 'þetta þikkja nú auðvelt, fyrir því að 'nú skulo þér hefna borgarmanna várra, góðra drengja, 'á þessum enum illum mönnum, ok öllu þessu herfangi 25 'skal með yðr skipta að jafnaði' en menn glödduz mjög við fortölur þessar því at sjá var hin auðgasta borg í landinu. þá skipar hann herinum: lætr framarst fara nümverska riddara — var það mikil svæit, þar næst gangandi menn ok skyldu fara sem þröngst ok hafa æigi 30 merkin á lopti fyrr en hann segði þeim. en er borgarmenn sá herinn um langan veg þá ætluðu þeir sem var

- að Metellus mundi vera ok luku aptr borghlið ok bjugguz við. en er að sótti borginni þá sá þeir að þessi herr spillti ekki ökrum né húsum ok það að þeir kenndu þar marga nümverska riddara í öndverðri fylkingu ok fögnuðu 21
- 5 þá ok ætluðu að Jugurtha mundi vera ok lúka upp borgarhliðunum ok gengu út fjölmennt í mót þæim. nú taka riddarar Metelli að blása í lúðra sína ok setja upp merkin ok þæysa ræiðina: snúa sumar svæitirnar til að taka borghliðin sumir laupa upp í turnana sumir reka fólkið ok
- 10 drepa: reiðin ok ván hlutskiptissins mátti þæim mæira en mæðin; því at allt fólkið það er borgina hafði byggt var drepð, karlar sem konur, ungt sem gamalt, en allt fé tekið að herfangi. Turpilius græfi var þá næyddr til að segja með hverjum atburðum hans fêlagar væri sviknir;
- 15 en í hans frásögn fekk hann ekki skírt sik frá vitorðinu ok var það dæmt að hann var fyrst barðr en þá hálshöggvinn, en hann var æzkaðr af Latio hêraði.
18. Frá svikum *Bomilcaris*. Bomilcar var grunsamligr konunginur Jugurtha af þessu er hann hafði eggjað
- 20 konunginn handgöngunnar þeirar er hann vildi ægi þá er að kom. en Bomilcar læitaði dag ok nótt vêla við konunginn því at hann grunaði að konungr mundi nökkura nýja luti vilja gjöra í vjelræðum til hans. en er þessi vélræði óxu honum í augu tók hann sér fulltingsmann
- 25 æinn tigin þann er Nabdalsa hét, ágjætan af miklu fé ok vinsælan við alla alþýðu — sá er opt var vanr að stýra her sér. æinn þá er Jugurtha var ægi við staddr, ok hann var ok vanr að gjöra aðra luti þá er konunginum þótti miklu varða þá er hann var fjölskyldum horfinn,
- 30 ok hêðan af fekk hann sér metorð ok fé af konunginum.

1 borgarhlið = b̄g hlið. 8-9 borghliðin = b̄g hliðin. 18 *Bomilcaris*. Bomilcar > *bolm*¹. Bolmcar. 20 konunginn > *kgiñ* a. 21 Bomilcar > *bolmcar*. 25 Nabdalsa > *napdalfa*. 25, 29 miklu = *micklu*.

nú gjöra þeir ákveðinn dag hvenær þessi svikræði skulu fullnaz ok búa nú aðra luti þá er til þessa þurfti að hafa. nú ferr Nabdalsa til hersins þess er hann gjætti milli vetrvista Rómverja til þess að æigi æyddi þeir landið. en er kom að stefnudegi er þeir skyldu hittaz að þessu ráði 5 Bomilcar ok Nabdalsa þá hræddiz Nabdalsa glæpinna ok þorði æigi ok kom æigi til stefnunnar, en Bomilcar vildi gjarna ok harmaði í hug sér er lagsmaðr hans hafði brugðiz honum ok uggði það að hann mundi nú hafa tekið nýtt ráð nökkuð annað. hann sendi honum bréf 10 með trúnaðarmanni sínum ok með þeim orðum að hann eggjaði hann fyrir láta huglæysi ok hæmsku ok minnti hann á swardaga sína ok bað hann þyrma særunum fyrir goðanna sakir ok æigi sneri hann hæitum Metelli til skaða þeim: sagði að Jugurtha var kominn að dauða hvárt sem 15 þeir gjörði það eða sigraði Metellus hann: bað hann sjá hvárt betra var að þiggja hæit Metelli, frið ok fégjafar, eða verða sigraðr ok hafa kvalar ok bana. en er bréfið var komið til hans var hann nýkominn í rekkju sína ok mæddr af því er hann hafði starfað fyrir herinum ok mjög syfjaðr. 20 en er hann sá bréfið þá rann á hann fyrst áhyggja ok þar af svefninn. ok þar var æinn þjónostumaðr hans svá kjærr honum að öll ráð vissi með honum nema þetta æitt. en er hann hærði sagt að rit voru komin til Nabdalsa 22 þá fór hann þangað þegar ok ætlaði enn sem vant var 25 að Nabdalsa mundi hans ráð vilja við hafa — gekk inn í tjaldbúðina. en Nabdalsa svaf ok hafði lagt á hægindið hjá sér bréfið. ok hann tók þegar bréfið ok las, ok er hann skilr að á voro svikræði við konung þá ferr hann þegar á hans fund ok segir honum allt þetta. en Nabdalsa 30

3 Nabdalsa > napdalfa. 6 Bomilcar > bolmícar. Nabdalsa > napdalfa. 7 Bomilcar > bolm'. 13 swardaga > suarðaga. 21 bréfið ∞ brepið. 24, 26, 27, 30 Nabdalsa > napdalfa, napd', napd'.

vaknar ok hræðiz þegar er hann finnr æigi bréfið ok
 skilr þetta sem farið hefir ok spyr að menn hafa sæð
 hann hlaupa ok sendir menn eptir honum sem hvataz ok
 fá þeir tekið hann. ok er hann spyr þá þá ferr hann
 5 sjálfr til konungs ok biðr sér miskunnar ok segir honum
 allt hvað hann hefir að gört ok færir völdin á hendr
 Bómilcar ok biðr með tárur fyrir öll góð verk þau er
 hann hafði áðr gört við hann ok fyrir þeira mikið vin-
 fengi ok æigi hyggi konungurinn hann munu þetta gjöra
 10 optarr. en konungr svaraði honum bliðliga ok ljettliga ok
 var þó annað í hug ok lét fyrst drepa Bomilcar ok alla
 aðra hans félaga þá er þetta höfðu ráðit ok vitað. en
 Jugurtha var heðan í frá önga stund úhræddr ok í öngum
 stað dvalðiz hann með fullum trúnaði ok hræddiz jafnt
 15 sína menn sem úvini ok opt um nær ór svefni ljóp hann
 upp ok græip vörn sín ok skelfði mennina ok lét sem
 þeir vildi göra honum illt ok svá lét hann sem nær væri
 hann ærr fyrir ótta sakar.

19. Unninn kastalinn Thala. Metellus verður viss af
 20 flóttamönnum þessa tíðinda ok sér nú að þrotin er þessi
 ráðagjörð: býr nú her sinn til orrosto. hann gefr nú
 hæimlæyfi Mario því at hann fær nú önga stoð af hans
 þjónostu: svá var hann ræiðr vordinn. þá er ritin voru
 upp lesin í Roma þá tók lýðrinn vel hvárstveggja máli.
 25 en ræyndar var það að tiginna manna svæitin sú er fyr
 hafði tjeð málinu Metelli tók þá að öfunda hvé mikill
 hann gjörðiz ok ágjætr ok væita hinum eptirmæli er
 minni tignar var að ættinni. en með hvárumtveggja gengu
 menn að svæitum ok með svá miklum gæysingi að um
 30 hvárngan náðiz sannmælið hvárki um góða luti nè illa.
 en stýrjaldarmenn þeir ener ríku æstu múginn á öllum
 þingum til þess að dæma Metellum sekjan ok af tigninni

4 tekið <æigi tekið. 7 Bomilcar > bolm². 9 ok <að. 10 svaraði
 = f. 11 Bomilcar > bolm². 24 hvárstveggja ~ hvárutveggja.

en halda upp hraustlæk og þrekvirkjum Marii. svá var lýðrinn gæyrstr að smiðir ok tæigyrkjar ok verkmennt þeir er allt áttu undir handbjörg sinni lögðu niðr sýsluna ok væittu fylgd Mario ok virðu það mæira að tigna hann en nauðsun sína ok svá varð — því at þá var úvirð 5 tiginna manna svæitin ok epter margar þausnir ok þrætur — að þá hvarf tignin consulatus í nýja ætt ok var gefin Mario. sá höfðingi lýðsins er hét Titus Manlius Mancinus var þar. lýðrinn spurði hann hvárr consul berjaz skyldi við Jugurtha konung. en allr lýðrinn svaraði 'Marius, Marius'. 10 en litlu áðr hafði sá til orrosto ætlaðr verið af höfðingjum er hét Paulus Decius ok var það ósynju. En er Jugurtha hafði týnt enum kjærstum vinum sínum ok sjálf drepa látið þá ok marga aðra sína menn en marga hrædda gört svá að sumir flýðu til Bocchum konungs en hann 15 mátti ægi orrosto halda ef ægi voru menn til en honum þótti háskasamligr trúnaðr hinna nýju vina er illa höfðu gefiz fornir vinir . . . ok fór hann nú mjök ráðlauss ok 23 engi lutr ok ekki ráð ok æingi maðr likaði honum til fulls: ríki með mönnunum eða þjónostu skipti hann jafnan; 20 vègunum af ferðinni skipti hann ok jafnan stundum að fara móti óvinum en stundum í óbyggðir, opt það sem hann vildi berjaz eða enn að flýja: ok ægi vissi hann hváro hann trúði siðr um liðið, trúnni eða hræystinni: hvað sem hann hugsaði eða hvert sem hann fór — allt 25 var móti skapi. Metellus ferr með sinn her þar til er hann hittir Jugurtha. þá býr ok Jugurtha sína riddara til orrosto ok svá gangandi menn ok þá hófz orrosta. sú fylking er konunginum fylgir tekr þegar að flýja ok svá aðrar svæitir. Rómverjar tóku hér merki ok vápn ok 30

5 nauðsun = nauðzun. 8 Titus < Gneus. Manlius Mancinus > manb' Mantin'. 9 lýðrinn spurði hann < hann spurði lýðinn. 10 svaraði = .f. 15 Bocchum = bokkv. 30 hér merki = her mki (o: hermerki?).

nökkura menn. flýði ok konungr sem aðrir því at í öllum orrostom træystuz Numidiemenn betr fótum en vápnum. í þessum flóttu varð Jugurtha mjög óttafullr ok flýr fyrst í óbyggðir með flóttamönnum ok nökkurri svæit riddara
 5 ok þaðan ferr hann langar læiðir ok torsóttar til kastala þess er haitir Thala. sá kastali er mikill ok auðigr ok hér eru margar fehirzlur konungs hirðar ok þar eru upp fæddir margir synir hans. en er Metellus spyrr þetta þá gjörir hann ferð sína þangað ok væntir að hann mun þar
 10 ná að berjaz við konung ef hann fær komiz til kastalans: vill hann þó til hætta að fara þó að sú læið sé svá ill að það sé um fram manna megin að komaz þar með her því at frá ánni þeiri er næst fær vatnið voru í mílna svá að hvergi gat vatn ok allt auðt. þá lætr hann ætla her-
 15 inum x daga vist en allan þunga annan lætr hann epter. hann lætr ok búa búkreka ok aðra þá luti er vatn mátti í hafa ok enn samnar hann ór byggðum öllum tömum kykvendum þeim er klyfjar mátti á bera — þá leggrr hann á keröld þau er samnað var í byggðinni, ok þeim mönnum
 20 er þar byggðu ok þá höfðu næst á hönd gengið bauð hann að koma til sín þann dag er hann kvað á ok ætlaði að þeir skyldu bera vatnið eptir herinum slíkt sem þeir mætti 'en ek mun' sagði hann 'ok minir menn taka vatn 'ór ánni ok fara síðan framm til þess staðar er þér skuluð
 25 'mik hitta ok ek kveð nú á' ok hann gjörir svá. en er hann kom í þann stað er ákvedinn var þá koma þar Numide sæm ætlað var ok kvað hann þá vel sýslað hafa sitt æyrendi — svá sem verða kann að fyrst er menn eru nýer í handgöngunni þá eru þeir hlýðnastir. nú gjöra
 30 þeir herbúðir að vanða ok vígi um. þá gjörir regn mikið svá að það vatn vannz herinum að gnógu meðan þeir voru þar, ok mæirr næyttu riddararnir þess fyrir varúðar

sakar en þess er þeir báru eptir sér, ok þessi atburðr hóf upp mjög hugi manna ok skilja þeir að þeir eru mjög ávarðir goðunum. annan dag eptir komu þeir til Thalam ok mjög á úvart Jugurtha ok borgarmönnum því at þeir þóttuz ór öllum háska fyrir torfæru sakir er þangað var 5 að sækja. en þó að þá verði ægi þessa þá tóku þeir að búaz til orrosto ok — — — gjörði ok Metellus. það ællar Jugurtha að Metello muni ekki úfært — sá er nú hefir sigrað með orrosto ok með vápnum ok svá úfærurnar landsins það er trautt mun þikkja manna megin yfir að 10 komaz ok fyrir þi flýr hann braut um nóttina ok hefir með sér sonu sína með allt fè það er hann fær með 24 komiz: fór hann þá dag ok nótt ok dvalðiz ekki, fór þá sem með kaupskap nökkurn ok forðaði sér ok vitjaði staðanna ok mannanna því at hann uggði að landfólkið 15 allt mundi snúaz til handgöngu við Rómverja en ætlaði svá að forðaz óttann að æingi skyldi vita hans náttstað. en er Metellus sá að kastalamenn voru búnir til orrosto þá væitir hann atgöngu með öllum brögðum þeim er Rómverjar voru vanir bæði að grafa undir steinveggina 20 ok gjöra hjá virki ok vígi. þessi kastali var mjög rammgjörk ok torsióttligr fyrst af grundvellinum ok að veggjum ok turnum. hann lét að ganga mest í tvæim stöðum þar er honum þótti helz til fallið: lét gjöra vínlaka ok af upp hlaða ok þar af upp turna — settu þar menn í. en 25 kastalamenn búa sín vígi ok verjaz ok láta ekki úfræistað til varnar, ok sitja Rómverjar xl daga um þenna kastala ok höfðu hér marga bardaga ok mikla nauð. Rómverjar gjörðu það er hæitir aries ok búið með hvelum ok framan búinn múlinn með járn: var hlæypt forbreykis að kastal- 30 anum ok styrkt með mönnum svá að veggrinn brotnaði.

20 stæinveggina ∞ stængeggina.
mikla = mickla.

24 helz = helldz. 28

en er kastalamenn sá þetta þá gjörðu þeir ráð: þeir er rikastir voru gengu í konungshöll ok gjörðu þar væizlu mikla, buðu þangað öllu fólki, báru þangað allt lausafé; en er fólkið var vándrukkið þá slógu þeir eldi í höllina

5 — brann þar allr lýðr ok allt fé. fengo Rómverjar þar ekki herfang en tóku kastalann. Eptir það komu sendimenn til Metellum af þeiri borg er Leptis haitir. þeir báðu hann fá sér höfðingja þar til landvarnar ok lið því at sá maðr væitir þeim úfrið er Amilcar haitir, tigginn

10 ok hrökkviss 'hann vill upp taka við oss nýnæmi, en vér 'höfum ekki afl við honum nema þér tjeið oss. hann brýtr 'lög á oss, ok nema þér skyndið að hjálpa oss þá erum 'vér í háska ok vart fólk'. en þessir borgarmenn höfðu gengið undir Rómverja þá er Kalpurnius stýrði herinum

15 ok héldu síðan vel trú sína við Rómverja ok fyrir því þótti skylt að fulltingja þeim ok voro þangað sendir flokkar iiij — ok voru d í hverjum — þeirar þjóðar er Ligures haita ok sá höfðingi fyrir er G(aius) Annius hét.

20. Frá landsvexti. Sjá þorg er Leptis haitir var

20 fyrst gjör af Sidoniis mönnum. þar í Sidon varð fyrst úfriðr millum borgarmanna ok flýðu sumir á skipum til þessa staðar svá sem fyrr var sagt. ganga ij firðir inn sínum megin hvárr staðarins ok er þetta yzt í Africa. þesser firðir haita Sirtes ok eru líkir að hætti en újafnir

25 að vexti: djúp að landinu en allt annars staðar misdjúpt; ok þá er mestir stormar verða berr svá af sjáinn að vaða má ok svá gengr stormrinn með grunni að ofs mikla stæina færir ór stað — þar undir er sandrinn sem lím sæigt ok dregr það allt saman ok fyrir því sýniz allr annar vöxtr

30 vatnanna aðra stund, ok af drættinum haitir Sirtes. þeir blönduðuz að kvánföngum í Numidia ok hafa þá tungu

3 mikla = mickla. 18 G(aius) Annius > gannuuf (~ gamnuuf ~ ganmuuf). 20 gjör = gjórr. 23 megin = megin ~ megin. Africa = affrica. 27 stormrinn = stormrinn. ofs mikla = óff mikkla.

ok þau lög. þeir bræyttu lítt síðum því at þeir voru langt frá konungsríkinu: millum þeira ok stórbyggðarinnar í
 25 Numidia er stór-langt óbyggð. ok fyrir því að ek hefi nú sagt frá þessum stöðum þá vil ek geta um æitt verk ágjætlikt ok þó undarlikt tveggja Carthaginiensium manna. 5

21. Frá landaskipti ágjætu. Carthagomenn voru mjög ríkir ok réðu miklum luta Africe í þann tíð. Cire- nenses menn voru aðrir ríkastir í Afrika ok auðgastir. millum þeira lágu stórar úbyggðir: sandar ok fjallslaust ok vatnlaust. en um það hvað landamerki skyldu ganga 10 um auðnina millum þeira varð mikil dæila svá að um það urðu stórar orrostor. ok margar, stundum með skipaher en stundum með landher: höfðu ymsir betr. nú hrædduz þeir er forflótta yrði að hinir mundi yfir allt ganga ok settu frið ok gjörðu þá sætt að tvá menn fengi hvárir 15 til frá sinni byggð að fara í sandhafið en þar er þeir mættiz það skyldi vera landamerkið en á var kveðið glöggð um stund ok um stað hvernveg þeir skyldu fara ok jafn- snimma. tvær bræðr fóru af Carthagine þeir er hæita Phileni (það er girzkt nafn) ok fóru skyndiliga, en Cire- 20 nenses sæinna ok væit ek æigi (sagði hann) hvárt þi olli ónenning eða atburðr nökkurr. um þessa úbyggð er sléttr sandr ok æingi víðr né gras en ef mikill vindr kemr þar að mönnum þá verðr það úfært sem á sjá því at fyrir öngan mun má í gegn sjá sandfjúkinu. en er 25

---

3 Numidia > numídie. óbyggð > óóóýgt. 5 ágjætlikt > a|óóotlikt. Carthaginiensium > cartaginenífum. 6 Carthago > artago. 7 miklum = micklū. Africe > affricā. 7-8 Cirenenses > Cínnenfef. 8 Afrika = affrika. 9 fjallslaust > óóóflavft. 11 þeira > óóó. 13 stundum > óóóndū. 14 yfir < óóó yfir. 16 byggð > óóógð. 17 kveðið > óóóðð. 19 bræðr > óóóðr. Carthagine = Cartagne. 20 Phileni > Philenaf. girzkt = grðzkt. en > óóó. 21 sagði hann o: segir Salustius. 22 um > óóó. 24 þá > óóó.

þeir mættuz sjá Cirenenses að þeir hafa skammt farið ok
 þræta á hina að þeir muni farið hafa fyrr en skyldi því
 at þeir vitu ef þeir koma aptr að miklar refsingar munu
 þeir fá fyrir það er minni er þeira lutr vorðinn ór skipt-
 5 inu. Phileni sanna sitt mál ok bjóða að læysa þrætuna
 svá að 'eptir ooo sem við segjum' sögðu þeir 'ok við
 'viljum láta vera landsmerkið þá viljum við þar dæyja ok
 'drepið þið okkr ok skal það vera þá fast skipti allan
 'aldr, en ella fari þið þangað er þið vilið hafa landsmerki
 10 'ok munum við þar drepa ykk'. Cirenenses vildu ægi
 svá auka hlut sinna félaga ok kuru heldr að drepa hina
 ok svá. gjörðu þeir. í þeim stað gjörðu Carthagomenn
 þeim altari ok dýrkuðu þá, en margir hæima að sín.

22. Frá Jugurtha ok Boccho konungi. En er Jugur-
 15 tha hafði látið borgina Thalam þá sá hann ekki traust sitt
 í landinu í móti Metello: fór þá með fá menn um auðnir
 miklar ok kom fram til Getulos manna. sú þjóð var grim
 ok óóóð ok kunnu þeir litla skyn á Rómverjum. ok þenna
 landsmúg samnar hann í æinn stað ok temr óóóð fylking
 20 ok undir merki ok að þjóna konungi, ok gaf hann fê
 þeim mönnum er þar voru vinir Bocchi konungs ok hét
 þeim enn mæira að þeir skyldi "tése" mál hans við konung-
 inn ok þeir játuðu sínu fulltingi ok með þessum mönnum
 ferr Jugurtha á fund konungsins ok biðr hann berjaz móti
 25 Rómverjum með sér. en í upphafi þessa úfriðar er Róm-
 verjar fóru í Numidiam þá hafði Bocchus konungr sent

1 mættuz > mæóóó. 2 en skyldi > óóóyllði. 3 þeir
 vitu > utu. miklar = micklar. 4 þeira lutr > þeiróóóitr.
 5 Phileni > Philene. 8 drepið > óóóíð. 9 vilið > óóóð.
 11 sinna > óóó. 12 Carthagomenn > Cartáóóóönn. 14
 Boccho = bokko. En > óóón. 17 miklar = micklar.
 18 óóóóð < ósíðuð. 19 óóóóð < (uð ó:) við(?). 21
 Bocchi = bokci. konungs > óóó. 23 ok með > óóón.
 25 upphafi > uppóóóí. 26 Bocchus = bocce'.

sína menn til Rómverja ok bæiðt sér friðar ok sínu ríki af Rómverjum en þeir orðsendingu höfðu æytt fáir menn þeir er ágjarnir voru ok fúser ófriðar ok fyrir því sá 26 æingi hið rétta. Það þótti Jugurtha æinsætt að hann efdiz móti þeim. en Jugurtha átti áðr dóttur Bocchi konungs: 5 en það þó æigi mikils vert hvárki með Numidis nè Mauris því at menn gjörðu þar það að fjárafla: auðgir menn áttu æinn x eða flæiri, en hinir óauðgari nökkuru færi, en konungr því flæiri sem hann var rikari ok af því var mægð sú lítils virð ok öngar virðir hann sem drottningar 10 heldr jafnt allar. konungarnir leggja með sér stefnu til, umráða: kom þar hvártveggi með her sinn: gjöra þá trú milli sín. Jugurtha gleðr Bocchum konung með fögrum orðum; hann segir Rómverja rangláta ok fulla af ágirni ok allra manna fjandr ok óvini 'ok sú sök er við inik 15 'sem við þik ok við allar þjóðir að vilja ráða fyrir þeim. 'öll ríki hæimsins eru þeim í mót svá sem fyrir skömmu 'Carthaginienses ok konungr Persarum ok það er skjótaz 'að hverr er auðgastr er í veröldinni ok flests á gnótt 'sá er mestr þeira fjandi'. af því líkum orðum "kuæoooðiz 20 hš" til liðvæizlu við Jugurtha. þeir fara == Cirtam með herinn: þar hefir Metellus sett til gjæzlu liðooo Numidie-mönnum. nú ættlar Jugurtha að Metellus muni til koma að duga kastalamönnum ok muniooo kostr að berjaz; en þetta var fyrir slægðar sakir við Bocchum að koma honum 25 í orrosto, en þótti líkligt ef dvölin yrði að auðvelt væri

1 ok bæiðt > oooæiðt. 3 þeir er > ooo. 5 Bocchi = bocci. 6 en það þó < er það þó ~ en það er (~ var) þó. hvárki > huarooo. 8 flæiri > flæooo. 10 mægð > mooo. 11 sér ~ sér ooo. 13 Bocchum konung > boccoooo. 15 óvini > ooom. 17 hæimsins > hooofinf. 18 Carthaginienses > Cartaginenf. 19 hverr > hooo. 20-21 "kuæoooðiz hš" < kvæykðiz hugr hans. 21 == < til. 22 liðooo < lið við (?). 24 munioooo < muni þá. 25 Bocchum = bocci. 26 líkligt > líkooo.

að gjöra friðinn við hann ok honum mundi allt annað
 betra þikkja en orrosta þá er hann ræyndi. Metellus
 spýrr þetta ok gjörir nú annan veg en fyrr ok ferr ekki
 til fundarins við hann sem fyrr var vant: hann ferr ok
 5 setr sínar herbúðir skammt frá kastala Cirta, vill þar bíða
 þeira ok berjaz ok láta vita ok ræyna þenna enn ókunna
 her Mauri að berjaz við ómæddan sinn her. Metellus spýrr
 af Rómaborg þau tíðindi að Marius er tekinn til = = =
 ok honum hafði til handa hlötiz Numidia. við þessi tíðindi
 10 varð hann svá dapr að hann mátti ænskis næyta fyrir ok
 æigi við tárur varna nè tungunni stilla, ok þó að hann
 væri mikill afburðarmaðr fyrir allra luta sakir þá bar
 hann þó þenna harm blautliga ok lítilmannliga. um þenna
 lut ræddu menn á ymsa lund: sumir mæltu svá að þetta
 15 væri ofmetnaðr að kunna þessu svá illa að eptir lögum
 ok vanda Rómverja væri tigninni skipt en sumir mæltu
 það að hann kynni illa mæingjörð þeiri er þessi tign var
 af honum tekin en flestir sögðu sem ván var að hann
 kunni illa því er búinn sigr var tekinn af honum; en
 20 vér vitum þetta glöggð að mest harmaði hann það er
 Marius skyldi tigninn vera af ooo "ínv" en ef annarr hefði
 tekið tignina þá mundi honum svá þikkja sem hann skyldi
 æigi af láta. ok af þessum hugsóttum urðu æigi svá snögg
 órráðin ok þótti óvitrligt að leggja sik ok sína menn í
 25 mikinn háska en vinna sigrinn öðrum til handa. hann
 sendir menn til Bocchum ok bað hann æigi gjöræz fjandmann
 Rómverja að saklausu ok kvað honum vera ván sætta ok

2 þikkja > þiooo.   4 fundarins > fvooorinf.   5 vill >
 ooo.   7 ómæddan > omoooodan.   8 = = = < consul.
 9 honum > ooo.   10 ænskis næyta > ænfkiioota.   12
 afburðarmaðr fyrir > af burðar ooo.   14 ræddu > rædoooo.
 15 eptir > eooo.   17 þeiri er > ooo.   19 var > ooo.
 23 ok af > Oooo.   24 menn > ooo.   26 Bocchum =
 bokku. fjandmann > oooamañ.

vináttu af Rómverjum ef hann vildi ok kvað það honum mundu betr ræynaz en fjandskapr þeira ok þó að hann trúi fǫngum sínum þá er honum betra sitt æigin en ván ósýn 'auðsýn er upptekja í orrostom en ósýn endamörkin því 'at æigi ræðr sá lyktunum er upp hefr því at aller mega 5
 27 'upp hefja úfriðinn en endimörkum ræðr sigrvegariann: 'þikki mér ráð að þú gjætir rikis þíns ok blómi æigu 'þinnar tapiz æigi með Jugurtha'. hann svaraði vel þessu ok þekkiliga, kvez gjarna vilja frið af Rómverjum ok ljez þetta hafa gört fyrir sakir vandræða Jugurthe 'ok ef 10 'honum er boðin slík sætt þá mun allt ásamt koma með 'oss'. þá svaraði Metellus orðum Bocchi að hann vill hvárki jata nè næita að gjöra sætt við þá báða konunga. nú fara orð ok sendimenn millum þeira ok hæimtíz svá fram stundin að ráði Metelli. 15

23. Marius tók tignarnafn sem fyrr var sagt með ákafa lýðsins ok með Numidiam til herlands. honum var mjög í mótstöðu enir tignu menn, en nú tók hann með græyplæk að hnækja sérhverjum þeira ok kallaðiz þessa tign- hafa fengið af þeim nauðgum sem ránfang ok marga 20 luti mælti hann til þeira mikilvegliga. ok þegar í stað bjó hann sína ferð ok bæiddiz að fullna skyldi allar fylkingar bæði af borgarmönnum ok lýðmönnum ok héraðum, ok af Latio héraði bað hann fara hvern enn styrkasta ok mest riddarana ok fáer voru þeir allfrægir — að því 25 valði hann mest að menn væri sem kjænstir; ok einskis vörnuðu öldungar þess er hann krafði þótt hann væri þeim æigi vilmæltr; ok mátti honum æigi ámæla að sönnu að æigi væri hann hölzti kjænn við hersýsluna. svá girtíz

---

1 vildi > uiooo.   3 sínum þá > sínooo.   4 endamörkin > enda mavrkoio.   6 ræðr > oio.   9 kvez = kueðz.
 12 Bocchi = bocci.   16 Marius > aruf.   24 fara > far.
 enn = en.

alþýðan mjög til að fylgja Mario að aller hugðuz vera mundu fuller fjár er aptr kjæmi. en er hann hefir fengið allt það er hann bæiddiz þá kvaddi hann þings ok talaði fyrir lýðnum á þessa lund.

- 5   24. Hæyri þér Quirites (það eru Rómverjar). margir biðja yðr tignar ok haldaz ægi síðan í sömum háttum: þeir sýna sik fyrst ráðga ok lítilláta ok hógvera en síðan drambláta ok ala aldrinn með huglæysi. en mér sýniz hæfa þveru frá því ok sýniz mér vandara að stýra al-
10 þýðurjettinum en varðvæita tignarnöfnin að æins ok skyldi hann ægi að æins biðja tignarinnar heldr varðvæita, ef hann fær, með mikilli rækt. ægi blekkir mik það að ægi vita ek undir hversu mikla sýslu ek hefi tekið hér af yðrum velgjörningi: að búa til orrosto sem þarf ok þyrma þó
15 fêhúsinu en skylda þá til herfararinnar er þú vildir en gæyma alls úti ok inni en gjöra það fyrir ásjá enna öfundsjúkustu manna þeira er allt skynja ok eru hrekkvisir — slíkt er áhyggju verra. en þó að þeir misgjöri þá fulltingja þeim forellri þeira göfukt ok mikil verk enna
20 fyrri manna en öll mín ván er í mínum íþróttum ok þarf ek því að gjæta þeira með mannkostunum ok mæinlæysinu því at allt annað er sjálfum ónálægra. það skil ek Quirites að aller sjá á mik ok enir réttu "teia" mér — því at mín góð verk hjálpa alþýðunni — en enir tignu læita á fang-
25 staðarins. frá barnæsku til þessa dags hefi ek mik vant háskaförum. þökk geld ek yðr fyrir vingjafar ok ægi mun ek þær við verði selja. þeim er torveldlikt að stýra miklu ríki er látaz vera dyggir en eru ægi svá fyrir ágirninni; en mér er ægi svá gefið því at ek hefi allan
30 aldr aliz í enum bestum iðróttum ok snýz mér til øðlis

5 Hæyri > æyri   13 mikla = mickla.   15 vildir < vildir ægi styggja.   22 annað = anað. það skil ek > það skil ek. það skil ek.   23 ok enir > ok en⁷ ok en⁷.   27 torveldlikt > torueldhik.   28 miklu = micklu.

að gjöra vel af venjunni. þér hafið boðit mér að berjaz
 28 við Jugurtha en þetta þótti illa ráðit svæitarhöfðingjum.
 hæyrið nú, vili þér æigi til taka æinn hvern af svæit
 tiginna manna til þessa starfs eða annars þvilíks ok skipta
 nú — senda þangað mann af enu forna höfðingjakyni 5
 þeira er margar líkneskjur eru eptir skrifaðar en hann
 sé með öngri atferð dugandi ok hann kunni ekki að
 þessu starfi ok hræðiz ok rasi fyrir ráð fram! opt berr
 svá að að sá er þér takið til höfðingja — að sá verðr
 annan að hafa fyrir sér. veit ek að mörgum ferra svá að 10
 að síðan er þeir urðu consules tóku þeir að lesa dóma
 hinna fyrri manna eða riddarleg verk Girkja eða lög; svá
 gjöra þeir er mistekið er til; fyrr ætti maðr að kunna en
 fá tignina. Quirites, jafnið mér saman nýjum manni ok
 ofmetnaði þeira því at þau verk er þeir lásu með bók- 15
 stöfum eða hæyrðu þau nam ek í riddaraskap. sjáið nú
 þá hvárt mæira er virðanda að mæla eða gjöra. þeir apa
 nýlæik minn en ek læita á úkjænsku þeira. mér hæimtað
 í mót hamingjuverk en þæim brigzli. æigi er fyrir því
 svá að æigi væri öllum gott skapað: hinn veg verðr að 20
 ræyndinni “fa er kýngavfgaztr er. er sterkastr er” í vitinu;
 ok ef spurðir væri feðr Calpurnii ok Albini hvárn þeir
 vildi hafa að sonum átta mik eða þá, skjótt mundu þeir
 svara að kjósa heldr ena kjænu sonu ok ena beztu “heldr
 þa”. en ef þeir vilja mik fyrirlíta með sönnu þá fyrirlíta 25
 þeir bið göfgasta sitt forellri því at þæim vóð svá tignin
 af mannkostum sem mér. en spilltir meunn af ofmetnaði
 rækja því mína tign að þeir eru fjarlægir mínum verkum,
 en þeir biðja svá tignanna sem þeir sé vel til fallnir. eru
 þeir æigi skróksamligir er það vilja saman hafa er úlíkaz 30

19 brigzli = brigðzli.   21 “fa er kýngavfgaztr er. er sterkastr
 er” < að sá er kýngöfgastr er sterkastr er.   24-25 “heldr
 þa” < heldr en þá.   28 mína > mína.

er, að lifa með munuð ok úkjænsku eða ætla sér þar fyrir góðra verka ömbun? en er þeir tala fyrir yör eða fyrir öldungum þá minnaz þeir á frámaverk sinna frænda ok kalla þá, sem er, ágjæta ok ætla sik af þeim munu
 5 verða mikla; en það er þvers í mót: því betri ok tignligri er voru verk þeira þá er því glæpiligra að gjöræz þvílíkir ættlerar. en svá er þenna lut rétt að virða að metnaðarverk er sem ljós sé afkvæmi hans: hvárki má læynaz góðir lutir hans né illir. hæri þér Quirites, það
 10 hefi ek er ágjælligra er að telja — verk mín sjálfs. sjáið hvé illgjarnir þeir eru er ægi vilja láta mik ná að halda mínum mannköstum en þeir hæla sér af annarra verkum; en að vísu hefi ek öngvar líkneskjur kynsins ok em ek nýr í tigninni, en myklu er betra að bera sjálfum þess
 15 líkindi en er að taka í erfð ok spilla sjálfum. ok ef þeir enir tignu hæyrði mitt mál þá mundu þeir af snilld fagra ræðu móti setja því at af þessum enum mikla tilgjörningi yörum til mín þá ámæla þeir yör ok mér í hvern stað ok hæfir ægi að þegja við með öllu að ægi þikki þeim
 20 sem ek sé sönnu sagðr: æingi tala má mik hnæykja að sönnu að mínu viti. vel væri að þeir segði sanna luti frá oss en þeir segja þó falsaða því at mér bera vitni líf mitt ok siðir. yðart ráð er lastað því at þér gáfuð mér tign 29 ok fenguð hina vöndustu sýslu. hugsið nú, þikkir yör
 25 þetta misráðið er ek má ægi sýna yör líkneskju trúliga þá er mínir frændr haði unnið sigrana, eða þeir haði unnið hina mestu tign? hæyrðið nú þá hvað ek skal sýna: spjót ok merki ok aðra riddarliga herneskju ok örr á mér — það eru mínar líkneskjur ok það er mín tign, ok hefi ek
 30 ægi þessa að erfð tekið sem þeir hina holdr hefi ek þessa aflagð með mínu erfiði. ekki eru orð mín skræytt með hannarmæli því at ek nam það ekki, heldr hrósa

---

1 eða = 'é'.   5 mikla = mikkla.   14 myklu = mykklu.

17 mikla = mickla.   26-27 unnið hina = unid hina.

hér mannkostirner sér sjálfir til ærins; þeir þurfu slæð orð-
 anna að þeir megi hylja ljót verk sín með slétttri tölu. ekki
 nam ek girzkar rúnar, ekki líkaði mér það, því at manngi
 hefja þær til mannkosta þó að þær nemi. miklu betra
 námi hefi ek lærðr verið til alþýðuréttarins — því, að drepa 5
 fjandmennina, setja varðhöldin, hræðaz ekki nema að
 gjöra ljóta skómm, láta mér jafnt pikkja að bera vetrar
 nauð ok sumars hlýið, hvíla á jörðunni ok á æinni stundu
 þola hungur ok erfíðit. til slíkra boðorða mun ek hvetja
 mína riddara ok ægi mun ek þeim annað kenna en mér 10
 ok öngan lut í háskanum fæ ek þeim ógnógligar en mér:
 gjöra ægi mín verk þeira lof ok ægi þeira verk mitt
 lof. það er hófligt ok vinsamligt. ef þú vilt þik blautliga
 sjálfan frammi hafa en eggja herinn í mannhættuna — sá
 vill hæita drottinn en vera ægi rjettr hertogi. þetta gjörðu 15
 hinir fyrri menn yðrir að unno sjálfir verkin — hófuz
 svá sjálfir við alþýðuréttinn. af þeira verkum er studd
 alþýðusvæitin, úlík þeim í siðunum: hón hafnar oss er
 þeim líkjumz en biðr af yðr allra tigna ægi af verð-
 læikum heldr sem þeir ægi skuld að hæimta. ó hó, heldr 20
 villaz enir drambsofustu menn í slíku: enir fyrri menn
 þeira læifðu þeim með arfi auðinn, líkneskin ok minning
 ágjætsamligra verka; en mannkostina létu þeir ægi eptir
 að miðla þeim því at hann má ægi gefa æða þiggja — hann
 verðr hverr að fá sér. saurugligr ok ófæguligr þikkir þeim 25
 minn búningr því at ek skræytumz lítt í sumblin ok virði
 ek æinskis læikarann ok ægi mæira steikarann en þorp-
 karlinn. slíku skal með sönnu játa: svá nam ek að mínum
 feðr ok að öðrum helguin mönnum að konur skyldu prýðaz
 að klæðum en karlar þola erfíði ok það enn að aller góðir 30
 menn skyldu mæirr girnaz manndýrðir en fjárins ok

3 girzkar = girdzkar.   4 miklu = Miklu.   14 frammi =
 fram.   18 alþýðusvæitin < hófðingjæsvæitin.   21 í slíku
 > = = = 1 slíku.   30 erfíði = erfíðit.

þrýðaz mæirr með vápnabúnaði en að rekkjuskrauti. en
 æigi gjöra þeir svá heldr það er fýsir ok kjært er —
 unna ok drekka ok svá sem þeir tömdu sik í æskunni
 því at í mannboðunum eru þeir gefnir maganum ok þjóna
 5 hinum ljótasta lim líkamans en svæita ok erfði spara
 þeir oss: það er oss ok skemmtiligra en krásir. en opt
 verðr þeim ekki mæin að því er slíkt fremja með sællífi
 ok ókjænsku, en það er þó enn mesti skaði alþýðunni.
 ok heldr hefi ek þeim sagt með varðð af minni siðsemi
 10 en af verðlæik glæpa þeira, ok mun ek því fám orðum
 ræða um alþýðuhaginn. fyrst vil ek yðr þess biðja, Qui-
 rites, að þér leggið góðan hug til várrar ferðar í Numi-
 dia því at aller þeir lutir er mest hafa varið Jugurtha 30
 konung til þessa . . . hafi þér látið að baki yðr, það er
 15 ágirni ok ókjænska ok ofmetnaðr. ok herra sá er þar er
 vœit nú mikla skyn á landaskipun; en æigi mun hann
 fyrr verða vaskr en að mér nemr hann því at mikill luti
 höfðingja er spilltr af fégjöfum Jugurtha. af þessum sökum
 kostið nú — herðið huginn með mér til hersýslunnar að
 20 vèr megim ná hlut alðúðunnar ok várn rjett. hræðiz æingi
 yðvarr þeira úfarar er fyrr hafa farið né metnað ræðis-
 manna því at ek man fyrir vera sjálfr ráðamaðrinn í
 fylkingunni ok i orrosto ok ek mun fylgja yðr í hverjum
 háska ok hvað sem að hendi berr þá mun ek vera með
 25 yðr. skjótt munu goðin oss láta fá sigrinn ok hiefangið
 ok lofið. en þó að vèr megim æigi það gjörla vita “nila
 guðana að þav se langt fr oll” þá samir oss þó allt vart
 erfði til þess að hafa að alþýðu nytin verði. eingi maðr
 má údauðligr verða af úkjænskunni; eingi faðir má þess
 30 æskja sínum syni að hann sé ódauðligr með líkama, heldr
 að hann lifi sem bez ok góð verk hans fariz æigi. flæiri
 luti mæltá ek nú fyrir yðr, Quirites, ef með orðum mætti

5 erfði = erfundi.

9 sagt = f.

16 mikla = mickla.

hug gjöra hræddum manni; en hæyrið nú talað fyrir vöskum mönnum.

25. En er hann hafði lokið tölunni þá sá hann að hugir manna höfðu harðnað ok býr ferðina sem hvatligaz, hleðr skipin með vistum ok vápnum ok þeim lutum er þarf ok setr yfir þenna her Aulum Manlium. en hann lætr skrá nöfn riddaranna ok æigi að sið enna mæiri manna ok ekki að skipun skipanna heldr hafði hann hvern er fara vildi ok marga þá er útlaga ok drápsmenn voru. sumir virða svá er hann hafði með sér vanda menn 10 sem æigi fengi hann ena betri, en sumir kölluðu að hann vildi fyrir ágirni sakir hafa sem flesta: en það var hans frændlið eða þessu líkt ok af því líku hófz hann til tignar; ok þeim manni er sér læitaði nýrra metorða þótti sér sá hvern hugfelldastr er úauðgastr var — því at þá langaði 15 eptir fát ok áttu fá að þyrma — ok alls kunni þökk þess er þeir fengu. Marius fór með nökkuru flæira liði í Africam en ákveðit var af höfðingjum. á fám dögum fór hann í Uticam skipaliði sínu ok seldi Publius Rutilius honum herinn í hendr þann er Metellus hafði stýrt. Metellus hafði braut flýið ór augsyn Marii ok vildi æigi sjá þá luti er æyrun máttu æigi bera að hæyra. Marius dvalðiz ekki í Utica ok fór með herinn í æitt auðigt hérað ok lét þar allt ræna ok fekk mikið herfang ok var þi að jafnaði skipt með herinum en síðan gengr hann yfir kastala 25 ok borgir þar er æigi var torsóttligt fyrir liðs sakar eða viðbúnaðar ok á margar orrostor. enn gjörir hann orrostor í flæirum stöðum ok ekki stórar. ok af þessu tóku nýir riddarar að dirfaz við orrosto því at þeir sá suma drepna í flóttanum en suma handtekna, ok á skammri stundu 30 styrkðuz enir nýju ok jöfnuðuz við ena fornu: tók þá allra afli jafn að gjöræz. en er konungar spyrja slíkt frá

3 En > n.   6 Aulum > Pavlu.   15 úauðgastr > navðg-
astr.   18 Africam = affricā.

Mario þá fara þeir í þá staði er torsótt var til: svá vildi Jugurtha ok ætlaði að Rómverjar mundi með minni gjæzlu fara ok sundrlausara þegar er þeir væri í friði fyrir þeim. En er Metellus kom til Rómaborgar þá var hið glaðligsta
 5 við honum tekið ok annan veg en hann hefði hugað, ok 31 er niðr hafði lagiz við hann sú en mikla öfund þá var hann þekkr ok kjærr öllum mönnum.

26. Marius hyggr að vandliga ok gjætir úlatliga ok vitrliga sinna manna lutar ok svá til fjandmanna ok hvað að
 10 mundu hafaz hvárir, enir rösku ok hinir bláuðu, — njósnar til konunganna, um ferðir þeira ok ætlun ok umsátir, ok verðr alls viss: ekki lætr hann ófræistað. en Jugurtha ok Getuli væita opt áraser hans mönnum — taka opt ránfang af þeim. Marius vaitir ok þeim áhlaup i förunum ok
 15 drepr marga ok skammt frá Cirta flýði Jugurtha ok lét vápn sín. en er þesser enir ágjælligu lutir voru orðnir þá var æingi kostur fyrst að berjaz við konung. Marius tók þá það ráð að fara til borga þeira er auðgar voru ok honum hagsfelldar til atvinnu ok ætla konunginn munu
 20 til koma að duga sínum mönnum ok berjaz við hann ella muni hann láta borgirnar. Bocchus sendir opt menn til Marium ok vill frið gjöra við hann ok biðr hann æingi fjandskap hræðaz af sér; en það vait ek æigi um þessar orðsendingar hvárt hann gjörði fyrir sakar hverflyndi eða
 25 var það sett til svikræða við Marium ef hann tryði honum því at hann brá opt hvárutveggja, friðinum ok orrost-onni. þá fór Marius, sem hann hafði ætlað, til borga ok kastala ok vinnr: tekr sumar með afli en sumar voru upp gefnar af hræzlu en suma óvinina lokkar hann með fé-
 30 gjöfum. ok fyrst gengr hann ekki snarpt að borgunum ok ætlaði að Jugurtha mundi koma að verja sína menn. en

6 mikla = mickla. 7 hann +. 8 Marius > ari'. 9 manna lutar = maña. lutar. 11 konunganna = k̄gana. 15 Cirta ∞ Circa. 17 berjaz > biaz. 21 Bocchus = Bocce'. 22 biðr > bið.

er hann frá, að konungr var langt á braut ok í öðru
 starfi þá gekk hann að fastara ok vann þær. Einn kastali
 hét Capsa er kominn var torsóttliga milli æyðmarka
 nökkurra ok var mikill ok sterkr ok auðigr ok þessa
 borg hafði gört Hercules Libis að því er menn segja. 5
 þessir borgarmenn sátu hlutlausir fyrir Jugurtha ok með
 litlum álögum ok voru því honum mjög trúir. þeim hlífði
 mest við ófriði er þangað var torsótt með her ok meir
 en af fjölmenni þeira eða styrk borgarinnar. fyrir utan
 borgina var viðt auðir staðir ok gat æigi vatn en kykt 10
 allt fyrir ormum ok voru þeir því óðari ok grimmar
 sem þeim var þar verra til fæzlu en í byggðinni ok það
 er náttúra höggormanna að vera því skjæðri sem þá þyrstir
 mæirr. mjök girndiz Marius að vinna þenna kastala af
 því að hann kunni vel við orrosto ok af því að þetta 15
 var torsótt ok mundi þikkja frægðarverk ef fram gengi
 ok enn það er Metellus hafði unnið Thalam með frægð
 mikilli ok nær var þetta jafntorsóttlikt að vinna nema
 fyrir þi að við Thalam voru nökkurir brunnar en Capsenses
 menn höfðu litið vatn ok var innan borgar en um fram 20
 þetta höfðu þeir regnvatn þá er gat. en þar sem um allt
 Africa þar er fjarri er sjónum — að mæira bera menn
 ok auðveldligarr þorstann því at víða í Africa fæðaz menn
 við mjöl ok á dýraholdi ok ekki hafa þeir salt við mat
 ok ekki brýni: þeir næyta fæzlu við hungri en drykkjar 25
 við þorsta en ekki með gæytlan eða gjálifi. Marius hefir
 nú fastráðit að læta til kastalans ok hefir spurt þaðan
 allt hið sanna ok hygg ek að guðin fulltingi honum því
 at þar mátti æingi örugg ráð fyrir sjá hvern veg það
 mætti áleiðis komaz fyrir torfæris sakar: enn var það til 30
 32 að vistafátt gjörðiz herinum því at Numide rækja æigi
 mjög jarðaravöxt en það er var hvætissins þá hafði

2 starfi = starfui.

19 en > e.

22, 23 Africa = affrica.

konungr látið braut flytja í borgir eða kastala til gjæzlu
 en upp skorið allt hvætið því at þá læið mjög á sumar:
 ok áhyggjaðiz hann mjög um ok vitrliga við hvað þeir
 skyldu fæðaz því at öllum fænaði var skipt í svæitir þeim
 5 er fengiz hafði hina fyrri daga. þá sendir hann Aulum
 Manlium í þorp það er Laris hæitir með bünnum flokkum
 að sækja þangað atvinno þá er konungr hafði þar látið
 hirða ok ljez þar munu koma fám dögum síðarr að væita
 þeim lið ef þeir þurfu ok alla menn læyndi hann hvað
 10 hann ætlaðiz fyrir. þá flytr hann herinn álæiðis til ár
 þeirar er Tana hæitir, ok hvern dag skiplir hann fænaði
 með hundráðshöfðingjum ok því er til atvinnu fekkz, en
 hann lét af öllum húðunum gjöra "bukreka" sem flesta ok
 létti sem mest vistafæðinni: lét búa allt það er honum
 15 þótti þurfa til ferðarinnar óvitanda allra annarra. á setta
 degi kom hann til árinna. þá eru gjörvir "bukrekar"
 svá margir að hann hyggr að æigi mun skorta. hann biðr
 setja þar herbúðir ok búaz um með æigi miklu starfi ok
 biðr herian mataz ok biðr þá vera búna að sólarfalli um
 20 kveldið: hann mæler að allar klyfjar skal eptir láta en
 hann sjálfr lèz munu bera vatn eptir sér 'svá skal hverr
 'annarra ok klyfja af vatni öll kykvendi þau er vèr megum
 'til þess hafa'. en er þeir eru búnir þá fara þeir ok ganga
 þá nótt alla en hvílaz eptir um daginn; fara þeir enn
 25 aðra nótt ok hina þriðju ok koma þá fyrir dag til hæðar
 nökkurrar: það var tvær mílur frá kastalanum Capsa: það
 hann þá vera hljóða. en er dagar þá fara Numide út af
 borginni hverr til sinnar sýslu ok vænta sér æinskis
 úfriðar. Marius býr riddara sína ok með þeim þá menn
 30 er fólhvatastir vátu: það þá fara sem skjótaz til Capsam
 ok taka borghliðin, en hann kvez mundu fara sem skjótaz

5 Aulum > pavlu. 6 Laris > luris. 11 Tana > tanais.

13 "bukreka" ~ "bukreka". 16 gjörvir = giorf. 18 miklu

= micklu. 31 borghliðin = bghliðin. kvez = kuedz.

með herinn ok væita þeim fullting. en er borgarmenn verða varir við úfrið hræðaz þeir sem ván var en margir voru utan borgar: buðu þeir upp að gefaz. þeir tóku þegar kastalann: var þar drepð mart fólk — aller gransprettingar; mart fólk var selt; herfangi öllu var skipt að 5 jafnaði, en brenndr kastalinn. þetta verk var ekki gört að siðvenju Rómverja ok æigi gjörði Marius fyrir ágirni sakar eða glæpsku: það bar til að staðrinn þótti þeim Jugurtha mundu vera hagfelldr ef hann settiz í því at þetta mannfólk var útryggt ok sfiklynt en úkunnikt var 10 það ádr Rómverjum hvárt þeir voru góðer eða illir ok enn það að þessi staðr mundi torunninn ef hann hefði haldinn verið með vizku eða viðrbúnaði.

27. Marius varð af þessu verki stórliga frægr ok þótti hann nú miklu mæiri maðr en ádr er hann hafði 15 unnið svá torsóttan kastala ok látið öngan mann ok þótti mönnum sem allt mundi það fram gengt verða er hann réð: bæði-rikir ok úrikir hófu þetta verk á lopt: en Numide sjálfir hrædduz hann mæirr en mann ok tóku að trúa bæði vinir ok úvinir að hann hefði guðliga hyggju 20 eða guðin birti fyrir honum óorðna luti ok væri hann forspár. en er Mario hafði þetta svá auðveldliga tekiz þá 33 var hann að gjarnari að vinna aðra kastala. fá kastala tók hann svá að þeir verði fyrir honum en hann brenndi marga. hræzla mikil varð úvinunum því at marga staði 25 tók hann svá að öngum blæddi hans manna. Nú ferr hann þangað er æigi var auðsóttara að vinna en Capsam.

28. *Unninn kastali af Rómverjum í Numidia.* Skammt frá ánni Mulucha þar er skilr riki Jugurthe ok Bocchi er fjall hátt ok vegghamrar umhverfis en sléttir veller um 30

1 herinn = hín. 11 ádr ∞ aðz. 14 Marius > ariuf.
 15 miklu = micklu. 28 Unninn (= Vnūīn) ∪ Vunnian (= Vuñiñ). Skammt > kamt. 29 Mulucha = muluka. Bocchi = bocci.

utan ok var svá mikið vígi æitt saman fjallið sem hinir sterkustu kastalar því at það var furðuliga hátt fjall: svá voru hamrarnir vaxnir sem settir steinveggir en þröng gatan upp á bergið. Marius ær fúss að vinna þenna stað

5 því at hann væit að þar eru miklar fêhirzlur Jugurthe. en sjá lutr varð betr en þetta væri ráðligt því að þesser kastalamenn höfðu gnótt vápna ok mikinn liðsafla ok æigi skoiti þá hvæiti ok þar var brunnr vaz ok bæði af turnum ok öðrum vigjum orrostligum mátti ekki þann stað vinna

10 en stigrenn var þröngr. ok læituðu þeir þar helz til ok gjörðu tveggja vegna þar út í frá vigin sem þeir voru vanir: gjörðu vinflaka eða turna. en kastalamenn velto ofan stóru grjóti eða köstuðu eldi þegar er menn sóttu upp ok varð það várum mönnum með miklum háska ok

15 æigi máttu riddararnir við standa ok æigi vínflakarnir en hverr enn fræknasti var særðr eða drepinn en aller hrædduz. en Marius varð dapr ok áhyggjufullr marga daga af þessu hvárt hann skyldi frá hverfa eða skyldi hann træysta mæirr á hamingjuna þá er opt hafði honum

20 mikið "tiedr" fyrr. í því bili varð sá atburðr að æinn héraðsriddari er kallaðr var Ligus ok af ælterni sínu svá (hann var æinn af flokkum þeim er þangað voru sendir til liðs) — hann hafði farið til árinnar að sækja vatn annan veg frá kastalanum en bardaginn var: hann hyggr

25 að um stæina nokkura þá er svá lágu sem vindr er gjörr, en er hann gekk að æinum klæif hann á annan ok hvern af öðrum til þess er hann kom langt upp í bergið: þá litaðiz hann um víða ok sá æigi þá víst um handafestina en hann var fúss að fara: þá sér hann í æinum stað

30 millum stæinanna hvar tré það stóð er ilex hæitir, mikið ok kvíslótt — lúta sumar niðr sumar út af sumar upp ok

5 miklar fêhirzlur = micklar fe hirðzlur. 10 helz = helldz.

12 vínflaka ∞ um flaka. 14 miklum = mikklú. 16 frækn-

asti > fræknast. 20 "tiedr" ∴: tied í ∪ < tied.

bræidduz víða um flárnar, voru sumar grænar en sumar fyrndar: þangað ferr hann ok fær náð limunum ok dregz svá með berginu en stundum með trénu, klæif hvárt er hann mátti heldr til þess er hann kom upp á bergið ok bregðr augum yfer kastalann — var hann sléttr ofan — 5 ok sér að Numide eru aller annan veg á kastalann ok verja þar vígin ok sjá ekki þar í frá: hann njósnað slikt er hann má það er nauðsynlikt var ok ferr aptr sömu læið ok læitaz um hvar vildaz væri að fara ok fræistaði um öll stig. hann ferr sem skjótaz á fund Marius ok segir 10 honum þetta ok eggjar hann að læita til uppgöngunnar þar er hann fór ofan 'ek mun' sagði hann 'fyrir fara'. en Marius sendir menn að sjá ef svá megi vera sem Ligus 34 seger. en er þeir sá þótti það æigi öllum æinn veg: þótti sumum sem komaz mundi mega ok þó nauðuliga, en sumum 15 æigi. ok þá velr Marius af lúðrsvæinum sínum þá er fót-fimastir voru ok skjótastir, en það var alls í herinum v þúsundir, ok setr hér fyrir cccc höfðingja ok biðr þá hlýða orðum Liguris ok kveðr á dag nær þeir skolu búnar vera. hann lét búa ferð þeira sem bez ok ferr með þeim 20 til staðarins. Ligus hefir kennt þeim hvernveg þeir skolu búaz. þeir voru berfæltir ok ekki á höfði til þess að þeir mætti vel um sjáz — sverð ok skjöldu bundið milli herða sér: þesser skildir voru númerskir af húðum gjörvir fyrir þí að þeir voru léttari ok minnr hæyrði til þót þeir 25 komi við grjót. Ligus gengr fyrir um stæinana til tréssins en alla kvistu þá er fornir voru batt hann með "fnavrū" að trauster væri: þar tóku í riddararnir; en þeir er verr voru færir þá læiddi hann, ok þar mest er torveldligaz var að fara; ok suma læiddi hann vápnlaus ok bar eptir 30 þeim vápnin; en er aðrir ifuðu að ganga þá ræyndi hann

1 bræidduz ∞ þræidduz. 13 komaz = fkomaz. 17-18 v þúsundir < v. 18 cccc < iiij. 19 Liguris > ligris. 21 hvernveg > hūveg. 24 gjörvir = giorf.

fyrir; opt gekk hann báði upp ok ofan ok við það dirfðuz
 aller. með mikilli mæði komu þeir á kastalann ok sjá
 kastala auðan af mönnum nema þar er þeir verja vígin.
 en þeir skyldu þegar gjöra mann til Marius er þeir væri
 5 upp komnir, ok nú kemr honum orðsending sjá. en þó
 að þeir væri mæddir áðr mjög því at þeir höfðu bariz
 allan stig . . . hann eggjar nú fast riddarana ok biðr að
 ganga með skotum ok valslöngum en hann sjálf gengr
 að af vinflökunum ok hefir hválf yfir höfði sér ok þeim
 10 er honum fylgðu en sumir hlóðu grjótenu undir fær
 þeim ok þoka þeir svá upp í bergið. opt höfðu Numide
 brotið vinflaka Rómverja eða brennt. borgarmenn gjörðu
 nú sem þeir voru opt vanir — höfðu Mario ok Rómverjum
 ok kölluðu þá hæmska af dul sinni er þeir ælluðuz slíkt
 15 fyrir, er þeir máttu æigi á læið koma, að vinna kastalann,
 ok fyrr mundi Jugurtha þrælka þá alla — ok tóku nú
 grimmliga að berjaz ok slíkt sama Rómverjar. Rómverjar
 berjaz sér til ríkis ok frægðar, en Numide verja líf sitt
 ok frelsi ok megu lítt um sjáz. en vávæfliga hæyra þeir
 20 á bak sér að lúðrar þjóta, ok fyrst tóku að flýja konur
 ok ungmenni er nær voru þeim ok sá fyrst fyrir því er
 þau áttu ekki að starfa ok síðan þeir er næster voru ok
 þá hvert að öðrum sumir vápnaðir en sumir vápnlausir.
 en Rómverjar þá er þeir hæyrðu þetta að þeira menn
 25 voru upp komnir á kastalann þá snöruðu þeir atgönguna
 ok særðu þá suma en suma drápu þeir ok fengu þá komiz
 upp á kastalann ok létu æigi ránfangið dvelja sik ok
 drápu ákafliga fólkið — voru gjarnir metorðanna. svá
 mart féll að þeir gengu á bókum dauðra manna. af þessi
 30 dirfð Marii óx mjög hans frægð svá sem til mikillar glæpsku
 var stýrt.

6 því at þeir höfðu > þt þr hafðu þt þr hafðu. 9 vín-
 flökunum ∞ umflakunt. 12, vínlaka ∞ umflaka. borgar-
 menn > bgar.

29. Frá Silla ríka. Lucius Silla kom þá til herbúða Marii þá er hann var við kastalann. Silla hafði þá tign er questor hétir: hann hafði mikla riddarasvæt: þenna mann hafði Marius eptir látið í Rómaborg til þess að
 35 samna her af Latio héraði. En þá að sjá lutr minnir oss 5 á að segja frá svá miklum manni sem Silla var þá líz mér æigi annan veg betr til fallið en nú að segja hvert æðli hans var eða umbúð. Þó að Lucius Sisenna segði vel ok vandliga frá mörgu þá sagði hann æigi hér svá frá að mér líki. Lucius Silla var af tigninni ætt þeiri er 10 "Patricia" hétir: þetta kyn var allt farið ok drepíð af öfund enna mæiri manna. hann var sem bezt lærðr bæði að girzku ok látínu: hann var með ofs miklum hug, — maðr munuðlifr en þó gjarnari ágjætissins, þá eptirlátr sér er æigi var skyld athöfn en aldri dvalði hann það frá nauð- 15 synjum: sómasamliga mátti hann gjæta sín frá konu sinni: hann var snjallr að máli, slægvittr, auðsótttr í vinfengi, undirhyggjumaðr mikill, örr margra luta ok mest fjár ok hinn vinsælti: ekki réð hann það er æigi yrði að hamingju, fyrr en hann dældi við sjálfa Rómverja: æigi vissu menn 20 hvárt meirr var frá, sællífi hans eða brjóststyrkt hans: en þá luti er hann hefir þó gört þá væit ek æigi hvárt mæirr er að skammsamlikt er að segja eða vil er í að hæyra. en er hann kom í Afrícam með herinn þá var hann nýr til orrosto ok ókunnr flestum ok var þegar 25 áhyggjufullr um hersýsluna þót hann hefði þá enn í fám raunum verið ok enn hér með var hann linmæltr ok góðgjarn við alla riddara ok þess er hann var beðinn þá væitti hann gjarna en traudliga vildi hann þiggja af öðrum ok ef hann tók að láni þá galt hann skjótt en ef hann 30 seldi að láni þá hæimti hann ekki: mæirr girntiz hann

3 mikla = mickla. 6 miklum = mikklū. líz = litz. 13 girzku = girðzku. miklum = mikklum. 17 vinfengi ∞ um fengi. 24 Afrícam = affricam.

þess að flestir skyldu honum æiga gott að launa; en þá er hann var sýslulauss átti hann skemmtan ok læika við gleðimennina ok í athöfninni var hann optaz með þeim er litillátastir voru: þá er vaka skyldi þá mátti hann mest
 5 við ok ekki hafði hann það sem margan hendir að hann ámaelti hertogunum nè öngum öðrum. af slíku skaplyndi ok íðróttum varð hann brátt kjærr Mario ok öllum riddurum.

30. Orrosta Rómverja við Jugurtham. Jugurtha konungr þá er hann hafði látið Capsam ok marga aðra
 10 staði, borgir ok kastala, sér nytsamliga ok með mikið fé þá sendi hann orð Boccho konungi að hann skyldi samna her sem mestum ok koma í Numidiam ok kvað nú æigi mega fresta orrosto við Rómverja. en er Jugurtha sá að hann ífaðiz í hvárt hann vildi heldr orrosto eða gjöra
 15 frið þá gjörði hann sem fyrr — bar fé undir vini hans til þess að þeir eggjaði hann til orrosto, ok nú hæitr hann sjálfum Boccho að hann skal hafa þriðjung Numidie ríkis ef annað hvárt verður að þeir reka Rómverja braut ór Africa eða þeir sættaz svá að Jugurtha fær ríki sitt.
 20 af þessi gjöf varð Bocchus til lokkaðr að samna her ok kom með mikinn fjölda til Jugurtha. Jugurtha samnaði her ok fóru þeir báðir saman á hendr Mario þá er hann var á för til vetrvista sinna. það var eptir æykð dags er þeir hittuz því að konungar vildu svá: þótti sér hlíf að
 25 nóttinni ef þeir fengi úsigr en ef þeir fengi þá gagn þá var þeim allt kunnikt fyrir ok stöðvaði það ekki þeira ferð þótt myrkt væri en Rómverjum þótti þeim hvártveggja torsóttlikt. nú spyrr Marius af mörgum kvámu úvinanna ok það að nú eru þeir þar komner ok vilja
 30 þegar berjaz. en Rómverjar voru ekki við búnir — ekki klyfjarnar ofan lagðar ok æigi merkin upp komin, æigi

8 Rómverja > rovia. Jugurtha > ugurtha. 11, 17 Boccho = bocco. 19 Africa = affrica. sættaz > sættuz. 20 Bocchus = bocch.

fylkt ok ekki skipað né æinum flokk — þá er Getuli ok Mauri þæysa áræiðina: ok ekki með fylktu, heldr keppiliga í riðlum svá sem til hlauz, hlaupa þeir á Rómverja. þeir óttuðuz svá vávæifligan atburð ok minntuz þá á hræystina: tóku sumir vápnin upp en sumir hlífðu þeim er óbúnir 5 voru sumir stigu á hestana ok sneru í gegn, ok varð þessi fundr þí líkari þá sem verðr þá er illmenni er sótt en konungligri orrosto því at æigi komuz merkin upp ok ekki fylkingar á hvárki riddaranna né fótgangandi manna heldr óð allt saman: tóku Rómverjar að drepa 10 marga ok börðuz sem snarpligaz: sumir sneru á bak þeim: æigi aflíð ok æigi hlifarnar máttu til fulls firra þá sárunum því at Getuli ok Mauri voru flæiri ok sóttu af öllu megni: þá tóku Rómverjar ener fornu ok svá hinir nýju saman að riðlaz hvar sem stað fengu sér eða að 15 barst, tóku þá að hlífa sér ok að fylkja, námu þá við ok vörðu sik ok stóðuz þá afl fjandmanna. ok ekki hræddiz Marius í svá snarpri atgöngu ok vávæifligri: æigi fór hann nú með ógrimmara hug en áðr heldr fór hann hvarvetna um herinn ok eggjar sína svæit þá er hann hafði 20 sér valið af hinum sterkustum mönnum ok sér hinum hollustum, tjæði þeim sínum mönnum er verst voru staddir en stundum rann hann á fjandmanna flokkinn þar er þykkt var fyrir: opt brá hann upp hendinni ok kenndi riddör- unum hvað þeir skyldu að hafaz því at hann mátti æigi 25 segja með orðunum í þeim þys. nú var dagrinn farinn en konungarnir börðuz enn sem áðr ok ætluðu að berjaz alla nóttina ok þá enn snarpara. en er Marius sá að það mátti æigi vera að berjaz í myrkri þá litaðiz hann um hvar hann sæi þann stað er þeir mætti haldaz ok hlífa 30

1 fylkt = fylgt. 3 hlauz = hlautz. 14 megni = megin.
af öllu m. < að öllu(m) megin (* quod hostes numero
plures et undique circumfusi erant, Jug. 97, 5). 21 ok
sér > ok se. 26 nú ∞ Nui.

sér. hann sér skammt á braut hvála tvá eða hálsa. á öðrum var lítill kastali ok hjá brunnr góðr, en annarr var þeim hægfeldari því at sá var víðari ok hæri ok minna vígið á. hann biðr að Silla með riddaraberinn skal hæimtaz
5 þangað til hólsins er brunnrinn var ok gjæta þar hersins um nóttina. en Marius læitar að hæimta saman svæitirnar þær er dræifz höfðu ok mæirr voru skelfðar af ótta ok læiddi þá fulla göngu upp í hólinn þann enn mæira. ok svá urðu konungarnir nauðgaðir til að ljetta orrosto af
10 því að þá var torsótt að að ganga. þeir setjaz með sinn her um hvárntveggja hálsinn ok gjöra elda fyrir sér. ferr svá framm mikinn luta nætrennar: ok eru þeir glaðir ok kátir ok gjöra brak mikið um sik ok sjálfir höfðingjar gjörðuz grimmir í orðum ok hrósuðu því fyrir sínum
15 mönnum að þeir voru sigrvegarar en hælduz við Rómverja. Rómverjar sá gjörla til eldanna ór hæðinni ok varð þeim þetta að eggjan, ok Marius styrktiz í huginum af úkjænsku úvina sinna ok bað sína menn alla vera hljóða ok sitja með vápnum albúna — láta ekki blása í
20 lúðra sem vant var á verði. svá var gört. en er dagaði 37 þá var ok hljótt vordit um her konunganna, ok af mæði ok vöku þá var sofnaðr mikill lutr liðsins. Marius bað upp hlaupa alla sína menn skyndiliga ok skolu fara fyrstir 'varðmenn ok þar næst þær svæitir er í lúðra blása eða
25 'horn — skolu aller blása sem ákafiligaz en riddararnir 'æpa, ok gangi að fast' sagði hann 'að brjóta hliðin á 'virkjum þeira'. en Mauri ok Getuli vöknudu við ógurligan lúðrabyt ok voru þeir óvanir sliku, hljópu upp ok felmfu, tóku sumir vápnin en flester æingi ok gáðu hvarki að
30 flýja né við að taka: en Rómverjar stóðu að ok hjuggu þá: varð þar svá mikið mannfall að mæira var en í öllum öðrum orrostum hefði verið, en merki ok annað riddarligt skraut var tekið en aller flýðu eða féllu.

31. Frá Mario. Marius fór þá á læið til vetrvista sinna sem hann hafði áður ætlað til sæborga þeira er æren var atvinna herinum. ægi var honum sem opt kann verða þá er sigrinn berst að hendi að þá þikkir ekki þurfa að varaz; en nú var hann varari en fyrr: fór nú með fylktan herinn 5 ok lét ferskæyta fylkingina. Silla var í enni efstu fylkingu með riddarahrinn, en í enni vinstri fylkingu var Aulus Manlius ok með honum bogmenn ok valslöngumenn, en hann sjálfr var með flokkum Ligurum manna ok skipaði fyrstum ok efstum höfðingjum með búnum manipulis 10 svæitum. en flóttamenn þeir er herteknir höfðu vordíð í Numidia ok hann hafði minnsta virðing á — þá gjörði hann á njósn um úvini sína því at þeim voru vegirner kunnir. hann sjálfr skipaði ok skynjaði allt ok var í ymsum stöðum ok vitjaði allra, lofaði ena vösku en ámælti enum 15 blauðum. hann var vápnaðr ok skynjaði ok hvernveg aðrer voru vápnaðir, bað fara stilliliga ok gjætiliga, lét gjöra vígi um herbúðir þar er þeir dvölduz, lét vöku halda í hliðum ok setti þar flokka til gjæzlu — riddarasvæitir af því liði er sent hafði verið af öðrum löndum til fulltings 20 við þá — ok enn skipaði hann mönnum í þau virki er gjör váru fyrir herbúðunum; ok hann sjálfr fór ok skynjaði 100000 ægi af þi að hann grunaði þá um varðhöldin heldr af því að hann hefði erfíðit 000“avfnu” við ena mianni menn. Marius stýrði vel herinum bæði í þeim orrostom er við 25 Jugurtham voru ok í mörgum öðrum. hann sparði ægi við sik erfíði ok vás ok vökur hvergi úframar en hann bauð öðrum að gjöra: það mæltu flestir að hann gjörði það eptir vanda þeim er hann hafði haft frá barnæsku. En er Marius kom með herinn skammt frá Cirta á hinum 30 fjórða degi eptir orrostonna þá koma að þeim njósnarmenn

8 Aulus > Pavlus. 13 úvini > umi. 22 gjör = gavr.
24 000“avfnu” < allt að jöfnu. 30 Cirta ∞ Circa. hinum > hinu.

hvaðan æfa ok skilja þeir það að úfriðrinn er nær. en er njósnirnar komu ór ymsum ættum til þeira ok svá í braut þá bendu æitt allar, því vissi hann æigi hvernveg hann skyldi fylkja eða hvar í móti snúaz ok réð það ór að
 5 láta vera fylkingina svá sem áðr ok bæið svá ok stöðvaði herinn.

32. Jugurtha bráz nú þín ætlun því at hann hafði skipt her sínum í iiij staði ok ætlaði svá til atgöngu ór öllum áttum ok hugðiz mundu koma þá nökkurum í opna 38
 10 skjöldu ok væita bakslettu sem hann var vanr. þar blaupa Mauri fyrst á er Silla var fyrir ok riddaraherr með honum. hann eggjar sinn flokk að þeir skyli fram riða þar sem þykkz eru Mauri fyrir, ok svá gjöra þeir — riða fram hart ok berjaz. en sú svæitin er eptir var í fylkingunni
 15 hlífði sér við skotum ok varði ór stað, en ef nökkurir gengu fram svá að þeir ætti kost þá drápu þeir. en í þessu bili kom Bocchus ok með honum fótgangandi herr: þenna her hafði til haft Volux son hans: æigi höfðu þesser verið í hinum fyrra bardaga því at þeir höfðu dvaliz eptir
 20 á læiðinni: þeir renna á þá svæitina Rómverja er þá fór siðarst. en þá var Marius í enni fremstu svæit því at þar hafði á hlaupið Jugurtha með sinn her. en er Jugurtha varð þessa varr að Bocchus var kominn til orrosto þá læyndiz hann ór fylkingunni sinni með fá menn ok fór
 25 til Bocchum ok kallar hátt ok mælti á látinu (því at hann hafði numið þá tungu að mæla í Numantia), sagði Rómverja ósynju berjaz 'því at ek drap nú Marium fyrir 'litlu: séð hér sverðit blóðugt' ok brá upp ok hrósaði ok bað þá hætta að berjaz — en því sverði hafði hann drepíð
 30 æinn fótganganda mann rómverskan. en er þetta hæyrðu Rómverja riddarar þá óttuðuz þeir ef satt væri en æigi

15 varði < varðiz. ef > ef ef. 17 Bocchus = bocce'. 18 Volux > uolox. 23 Bocchus = bocce'. 25 Bocchum = bocceū. 26 Numantia = numancia.

til fulls vissu þeir hvárt svá var. en Mauri ok Getuli fögnuðu ok herðu hugina ok gengu nú að miklu djarfara að drepa Rómverja ok váru Rómverjar að komnir flóttá. en er Silla kom að með sína réð hann á Mauros ok vætti harða aðsókn en áðr hafði hann þeim fyrir komið er þá hafði hann við bariz en dugði nú þessum er mest þurftu. en í þessi bríð flýði Bocchus. en Jugurtha hélt við orrosto sínum mönnum því at hann sá að þær höfðu nær öðlaz sigrinn, ok þá hurfu Rómverjar um hann á báðar hliðar með riddarasvæitir ok sóttu að svá fast að þar féll öll hans svæit nema æinn saman kemz hann nauðuliga á braut milli vápnanna. í þessu bili kom Marius þar til er menn hans voru nær búnir til flóttá ok tjæði þeim: tóku Rómverjar að reka flóttann. þar mátti þá sjá mart ógurligt á víðum velli: sumir voru drepnir í flóttanum sumir hand- teknir bæði váru drepnir menn ok hestar ok mörgir svá særðir að æigi máttu renna en þeir er móti stóðu voru skjótt drepnir ok aller vellirnir sem auga mátti yfir renna voru þaktir af vápnnum ok manna hræum ok flutu í blóði.

33. Fortala Sille. Eptir þenna atburð fór Marius í 20 Cirta sem hann hafði ætlað ok hafði nú frægjan sigr unnið. en á hinum setta degi þaðan frá komu sendimenn Bocchi konungs til Marii með því að konungr vill sættaz við hann ok Rómverja gjarna ok sjá fyrir landfólki sínu ok það að Marius sendi þeim ij ena trúustu menn sína 'vill hann fyrir þeim mæla sinn vilja'. en Marius lætr fara Lucium Sillam ok Aulum Manlium. nú koma þeir fyrir Bocchum: þeir ætla að tala fyrir konunginum ok mýkja hug hans ef stirðr er en ef hann er mjúkr til

2 miklu = micklu. 4 sína < sína svæit ~ sína menn. 6 við > ⁷úð. 7 Bocchus = bocci. 13-14 tóku Rómverjar ooooooooo. 14 flóttann = flottan. 15 voru drepnir > uoooooooo. 21 Cirta ∞ Circa. 23 Bocchi = bocci. 27 Aulum > pavlu. 28 Bocchum = bocci.

sættar að gjöra hann enn mjúkara; en Silla skyldi það 39
gjöra fyrir snilldar sakir, en æigi átti svá fyrir aldrs
sökum, ok mælti fá orð með þessum hætti 'hæyr þú
'konungr. fagnaðr er oss á mikill er goðin minntu þik á,
5 'þvilikan mann, að þú skyldir vilja friðinn en orrostona
'ok æigi vildir þú jafna þik, hinn bezta mann, hinum
'versta manni Jugurtha. en enn takir þú af oss snarpa
'skyldu bardagans: æigi vildir þú braut reka af þér enn
'glæpsamasta mann Jugurtha. svá hefir Rómverja svæit
10 'verið frá upphafi að þeim hefir betra þótt að læita sér
'vina góðra en þræla ok betra að stjórna viljundum mönnum
'en nauðgum. en þér er öngra vinfengi hagligra en vart.
'það er fyrst að vér erum langt frá yör ok þó að þér
'misgjöríð þá verðr opt lítt minnz en er þér þurfið vina
15 'eða traust þá erum vér nær. æigi skolu þér annað ætla:
'gnóga eigum vér frændr; en vini vér sem aðrer fám
'aldrí ærna. væri svá vel að þú hefðir fyrr þessa girnz
'því at þá hefðir þú marga luti góða þegið af þeim en
'önga illa — en því at hamingjan stýrir mörgum lutum með
20 'manninum þí hefir hón þik látið vita bæði kraptr várn ok
'vináttu; ok skyntu nú meðan kostur er til várs vinfengis
'ok gakk sem þú hefir upp tekið ok muntu margfelda luti
'fá af því þá er þú mun yfer stíga villta luti af þinni
'þjónostu. haf þú fast í huginum að þú munt aldri hæyrt
25 'hafa Rómverja lýð hafa minna mátt vel að gjöra en aðra
'menn til þeira; en þú væizt öruggliga hvað hann má í
'orrostum'. Bocchus svarar þessu vel ok þakksamliga ok
'ræðir fám orðum ok þó nökkurum um afbrigð sin við
Rómverja: kvez æigi hafa vápn upp tekið fyrir fjandskapar
30 sakir við þá heldr að verja ríki sitt 'því at ek á hlut
'Numidie ríkis: þar sem þér hafíð braut rekið Jugurtham
'þá þolda ek æigi að Marius æyddi það. senda ek fyrr til

‘Rómaborgar mína menn að biðja mér vináttu ok vildu
 ‘Rómverjar ekki því taka. fyrirlátum nú þá úsættina ok
 ‘ef Mario líkar það þá vil ek senda menn til Rómaborgar
 ‘ok læita enn vináttu’. um þetta var mart talað. En er
 Jugurtha varð þess varr að Rómverja höfðingjar voru 5
 komnir til Bocchum þá ugðði hann að þeir mundu, sem
 var, við hann búa svikræði ok hvatti fram sína vini bæði
 með orðum ok fégjöfum þá er mjög voru kjærir Boccho
 konungi að þeir skyldu niðr slá friðargjörð millum konungs
 ok Rómverja ok þeir sömu sneru hug konungs frá þessu 10
 fyrst að sinni.

34. Frá Mario. Á þessi stundu bjó Marius ferð sína
 ór vetrvistum með mikla svæit að sitja um turn nökkurn
 er Jugurtha konungr átti ok hann hafði lið í sett ok var
 Marius í þessi ferð um hrið. nú hugsar Bocchus konungr 15
 hvernveg tekiz hefir um þessar tvær orrostor er hann
 hefer átt við Rómverja: nú væit hann hvers þeir eggja
 er hann hyggir að fê hafi þegið af Jugurtha: hæimtir nú
 þá til ráðagörðar er hann væit sér trúasta ok ekki fê hafa
 þegið af Jugurtha ok vitrastir voru. en þessir fýsa að 20
 sættaz, ok þetta ráð tekr hann ok velr til v menn, vini
 40 sína, ok sendir til Marium ok biðr Marium ráða fyrir
 hvárt þeir skulu fara í Romam ok selr þeim í hönd að
 gjöra sætt af sinni hendi við Rómverja. þeir fara nú skjótt
 en á læiðinni koma að þeim ránsmenn af Getulis mönnum 25
 ok ræntu þá ok komuz þeir nauðuliga í braut til Sillam:
 hann hafði Marius sett yfir herinn meðan hann var í braut.
 Silla tekr vel við þeim ok fær þeim allt það er þeir
 þurftu: því ætla sendimenn það skrök er sagt er að
 Rómverjar sé fégjarnir sem sagt er en Sillam ætla þeir 30
 vera hinn bezta sinn vin af gjöfum sínum því at mörgum

1 vináttu > unattu.   2 Rómverjar > romuia.⁷   6 Bocchum
 = boccu.   8 Boccho = bocca.   13 mikla = mickla.   15
 Bocchus = boce⁹.

var úkunnikt í þenna tíma um svá mikinn örlæk. þeir segja Sille orðsendingar þær er Bocchus hafði sent ok enn biðja þeir með að hann sé flutningsmaðr þeira æyrendis ok gjöra ráð fyrir. þeim ok segja hvé mikla virðing ok 5 trúlæk hann mun taka af konungi þeira ok tala um það mart fyrir honum. þá kennir Silla þeim hvað þeir skolu mæla við Marium eða hvers þeir skolu bæiðaz af öldungum í Rómaborg. þeir biða þar Marii nær xl daga.

35. Frá Voluce. Marius kemr aptr í Cirta ok hefir 10 vel sýslað. hann spyr til sendimanna ok sendir orð í Utica að Silla ok sendimenn komi til hans — ok enn Lucium "belienū", ok öllum þeim sendi hann orð er þar voru af öldunga svæitum. ok er þeir koma til hans berr hann upp þetta mál fyrir þá ok slíta það ór að consul 15 skal gefa sendimönnum læyi að fara í Rómaborg með þessum æyrendum ok þetta mál skal standa til þess er þeir koma aptr. þessi ráð líka vel Sille ok flestum öllum. eru þeir sumir ok fáir að það sýndiz að næita en herja á ríki Bocchi: þesser voru grimmir ok kunnu æigi það 20 sjá hvernig manna viðskiptin fara ok verða opt verr en til er stýrt. en er sendimenn hafa fengið læyi þá fara ij af þeim til Rómaborgar ok með þeim Gneius Octavius "ruphon" sá er questor var að tign ok það embætti hafði að flytja til hersins vist í Africam, en ij af sendimönnum 25 fóru aftr til konungs. en er þeir koma hæim þá lét hann fyrst þakksamliga yfer öllu þeira æyrendi en mest lofaði hann hversu Silla hafði gört. sendimenn komu í Rómaborg ok tala sitt æyrendi fyrir öldungum ok segja að Bocchus konungr bæiðiz af þeim friðar ok hann hefir 30 ekki fyrir illvilja sakir staðit þeim í mót heldr af blekk-

1 úkunnikt = ukunikt.   2 Bocchus = bocc'.   6 Silla > Silla'.   9 Voluce > ueloci.   Cirta ∞ Circa.   19 Bocchi = bocci.
22 Octavius ∞ occau'.   23 "ruphon" < Rufo < Rufus.
24 Africam = affricā.   29 Bocchus = bocc'.

ingu Jugurthe. en þeir væita þau andsvör að Rómaborgar lýðr er langmianigr hvárt sem til er gört vel eða illa en ef Bocchus vill þess iðraz er hann hefir illa gört. þá skal hann fá frið ok vináttu þvilíka sem hann glöriz verðr. nú fara sendimenn aptr til Marium. en hann sendir bréf 5 með þeim Boccho konungi. en er konungr væit þetta þá sendir hann enn mann til Marium ok biðr Sillam koma til sín því at hann vill við hann æiga þetta vandmæli. ok Silla rëz til þessar ferðar ok með honum mikil svæit riddara ok fótgangandi herr. þeir er slöngur bera ok 10 bogmenn ok d þeira er Peligna hæita: þeir hafa ljett vápn því at þeir skyldu skjótt fara en æigi verja þeir sik verr þeim vápnum en aðrir sínum herbúnaði. en á enum v. degi kemr að þeim váveifliga á völlum nökkurum Volux sonr Bocchi konungs ok hefir æigi mæirr en þúsund 15 riddara: þeir fóru nökkud tortryggliga — fóru dræift að sem mest sýndiz lið þeira Sille ok hans mönnum ok helz 41 skyldi ótti af standa. enn Rómverjar tóku til vápnæ ok bjugguz við ok væntu sér sigrs svá sem fyrr hafði verið. þá sendir Silla riddara nökkura fram að njósna um þetta 20 lið ok kunnu það segja að það eru friðmenn ok þar er Volux konungsson. nú hittaz þeir ok spyrr hann að questori ok segir að Bocchus konungr hefir sent hann móti þeim til þess að þeir fari þann dag ok annan óttalausir. 36. Frá Mario. Að kveldi setja þeir herbúðir að 25 vanda. litlu síðarr kemr Volux hlaupandi til Sillam ok mjög óttafenginn ok segir að hann hefir það spurt af njósnarmönnum að Jugurtha er þar skammt í frá 'nú vilda 'ek' sagði hann 'að þú færer í nótt braut með mér ok

2 til er > t.   3 Bocchus = bocce'.   6 Boccho = bocco.
 9 rëz = reðz.   11 bogmenn > bogm.   14 v. = 'u'.   15
 Volux > uolox.   Bocchi = bocci.   17 helz = helldz.   22
 Volux > uolox.   22-23 questori > qftore.   23 Bocchus =
 bocce'.   26 Volux > uolox.

'forðaðim okkr' ok biðr hann mjög. Silla næitar þessu
 þverliga að fara á laun eða flýja fyrir Jugurtha svá opt
 eltum: ljez svá vel trúa krapti sinna manna að æigi
 mundi hann flýja þót hann vissi til viss að það væri salt,
 5 lèz heldr skulo berjaz en flýja ljóttliga ok gefa upp
 svæitunga sína 'ok væri illa ráðit' sagði hann 'ef ek flýða
 með skömm ok kynni vera að litlu síðar dæi ek af sótt'.
 en biðr Volux að þeir fari brott um nóttina. þetta ráð
 þiggr Silla ok biðr riddara mataz ok gjöra marga elda
 10 'vér skotum búnir vera að fara öndverða nótt'. þeir fara
 sem ætlað var ok alla nótt ok mjög mæðiliga ok koma
 í sólarupprás í æinn stað þann er þeir setja herbúðir ok
 hvíla sik. þá koma þar njósarmenn Volux ok segja að
 ij mílur frá þeim er þá Jugurtha með sitt lið. en er
 15 herrinn hæyrer þetta þá hræðaz þeir ok ætla Volux hafa
 sik upp gefið ok komið þessum umsátum fyrir sik. það
 mæltu sumir að þegar skyldi honum hefna þessa glæps.
 en þó að Silla ætlaði það sama salt þá bannaði hann að
 gjöra mæin Voluci en eggjar sína menn að hafa styrkan
 20 hug móti úvinum, kveðr hafa bariz opt fá menn styrkja
 móti mörgum 'því minnr sem þér þyrmið yðr því öruggri
 'eru þér. öngum samir þeim er vápnaðar hafa hendrnar
 'að læita undir úvápnada fætrna fulltings því at af allmiklum
 'óttanum hefir maðr beran ok blindan líkamann móti úvinum'
 25 "að" seger ok sverr um fyrir nafn hins mesta þórs að
 Volux skal að visu fara með þeim sá er þeir hyggja að
 þessum fjandskap valdi ok skal hann að skýru við vera
 váttr tryggðarofsins. Volux fellir tár ok biðr þá ekki því
 trúa, lèz öngar vélar hafa gört við þá, telr þetta vera af
 30 slægd Jugurtha er hann hafði varr vorðið við ferð þeira
 'ok með því' segir hann 'að Jugurtha hefir minna lið en

8 en < enn. Volux > uolox. fari+. 13, 15 Volux > uolox,
 uelox. 19 Voluci > ueloci. 23 miklum = micklū. 26,
 28 Volux > uolox, Volox.

‘vér ok er oss aflans ván en hann hefir allt traust sitt af
 ‘föður mínum þá vænti ek að hann þori ægi til að ráða
 ‘berliga að gjöra oss nè æitt mæin ef hann sér mik hér.
 ‘það sýniz mér ráð að vér farim um miðjar hans herbúðir
 ‘ok mun ek fara æinn með þér en þú lát fara mína menn 5
 ‘hvárt er þú vill fyrir eða eptir ok förum djarfliga’. þetta
 ráð líkar öllum vel ok var svá gört ok fara nú skjótt
 fram um herbúðirnar ok aller hæilir. en Jugurtha gjörði
 þí svá að bráðum bar enda vissi hann æigi glöggst hverir
 voru. fám dögum síðarr komu þeir til Bocchum konungs. 10
 42 með Boccho konungi var þá kominn æinn nümverskr
 maðr sá er Aspar hét, kjærr vinr Jugurtha, sendr af
 honum að njósna um æyrendi Silla til konungs eða hver
 ráð hann gjörði: hann var maðr málsnjallr ok slægr.

37. Dabar hét æinn maðr, son Massugrade: sjá var 15
 af ætt Masinisse konungs. þessi maðr Dabar var ‘kjærr
 Mauro af hugviti sínu ok mörgum góðum lutum. þenna
 mann sendir Maurus til Silla fyrir því að hann er ræyndr
 að trúlæik ok vizku ok hann var sannr vinr Rómverja,
 það hann segja það Silla að konungrinn vill halda það 20
 allt við Rómverja sem orð hafa milli þeira farið ok sýniz
 það ráð að þeir kveði á dag ok á stað með sér hvar þeir
 skolu finnaz: hann biðr Silla ekki það óttaz um þeira
 ráðagjörð þá að hann spyri að þar sé kominn sendimaðr
 Jugurtha, hann segir að öll ráðagjörð er þeim hægri 25
 meðan sjá maðr er þar ‘því at Jugurtha’ segir hann ‘biðr
 ‘í sama stað þess er sjá kemr til hans ok kann honum
 ‘segja slíkt er hann verðr viss af várum ráðum, ok munu
 ‘oss hans umsátir þannig bezt að varaz’. en ek ætla (segir
 Salustius) hann hafa mæirr gört þetta eptir serkneskjum 30

10 Bocchum = boccu. 11 Boccho = bocco. nümverskr >
 romuerfkr. 12 er +. 13 hver = húr. 15 Dabar >
 amar. 16 Masinisse > maffinisse. Dabar > dam. 28-29
 munu——bezt < mun——bezt ~ munu——bestar.

trúlaikum en að honum væri það allt í hug sem hann
 mælti en því ætla ek hann saman hafa haldið Rómverjum
 ok sendimanni Jugurtha að hann vildi friðafins ván æiga
 ok löngum ætla ek hann mjög velkt hafa í hug sér hvárt
 5 hann skyldi selja Sillam í hendr Jugurtha eða Jugurtham
 fá í hendr Silla en hæitið várum mönnum því er hann
 vissi várn vilja ok svá Jugurtha en þó fyrir honum látið
 ægiliga yfir várum krapti. Silla svaraði fám orðum Aspari
 ok ljez fát vilja fyrir honum ræða um þetta mál en fyrir
 10 konunginum æinum vill hann ræða sína læynda luti eða
 svá að sem fæster hægri, biðr hann svá segja Boccho
 sín orð. nú hittaz þeir Bocchus ok Silla. segir Silla sik
 sendan af Mario að læita eptir því við Bocchum hvárt
 hann vill gjöra frið við Rómverja eða halda upp orrosto.
 15 konungrinn kvez æigi enn hafa ráðit svör fyrir sér ok
 bað hann koma eptir x daga til sín ok lész hann þá búna
 munu hafa órskurði. síðan slíta þeir stefnuna ok ferra
 hvárr til sinna herbúða.

38. En er komið var að stefnudegi er þeir skyldu
 20 hittaz þá var það of nótlina fyrir, enn efra lut nætr, að
 Bocchus sendir læyniliga til Silla ok vill hitta hann, ok
 á þeim fundi voru með þeim höfðingjunum túlkar einir:
 Dabar, hæligr maðr, var túlkr af beggja hendi, honum
 trúðu þeir báðir. Bocchus segir svá 'það ætlaða ek ráðið
 25 vera skyldu að aldri skyldi finnaz á jörðunni mæiri
 'konungr en ek allra þeira er ek kann ok það ætlaða ek
 'að öngum minna manni ætta ek skuld að gjalda um
 'vináttu. hægir þú Ercules Silla, ek hugða þér áðr þetta
 'mundu kunnikt vera af mörgum tölusnjöllum mönnum
 30 ok svá að ek hefði að sjálfvilja mínum yðr fullting væitt

10 konunginum > kgrnū. 11 Boccho = bocco. 12 Bocchus
 = bocc'. 13 Bocchum = boccū. 15 kvez = kuez. 17
 síðan > síða. 19 En > n. 21 Bocchus = boccaf. 23
 Dabar > Damar. 24 Bocchus = Bocc'.

‘en ek hefi æinskis þurft yðr að krefja: af þessi lotning
 ‘gleðjumz ek en aðrir eru slíkt vanir að harma. verið
 ‘hefir mér það lengi í hug að kaupa þína vináttu miklu
 ‘verði því at æingi lutr er kjærri mínum hug en sú vinátta
 ‘ok það vil ek nú svá mjög ræyna: tak nú af minni æigu 5
 ‘vápn, menn, fé, eða hvað sem þú vill, ok næyt

B.

43 frá sögunni. en þó er það sagt á bókum Rómverja að
 Jugurtha konungr var bundinn læiddr í Rómaborg ok að
 dómi öldunga var hann lengi kvalðr ok marga vega ok 10
 það var gört að við hann að hvarmárnir allir voru klippðir
 af augunum til þess að hann mætti æigi svefn fá sem
 manns eðli er til en að lyktum var hann svá dæyddr að
 honum var stæypt í forað.

2. Marius var nú gjörr consul í Rómaborg í annað 15
 sinn. var honum herr í hönd fenginn. ferr hann norðr í
 Gallia ok átti þar margar orrostor: hann sigraði þær
 þjóðir er Cimbri haita ok margar aðrar. Á þessi stundu
 var Lucius Silla gjörr dictator í Rómaborg. var honum
 ok fenginn herr ok sendu þeir hann á mót konungi þeim 20
 er hét Mithridates: hann var ríkr konungr ok ræð fyrir
 landi því er Pontus haitir. en er hann var kominn með
 herinn út á Púl þá kom Marius norðan um fjall til Róma-
 borgar með sinn her ok sigri miklum ok herfangi bæði
 með mönnum ok lausafé. en er hann spurði að Silla hafði 25
 tekið hið hæsta tignarnafn þá öfundaði hann það mjög
 ok mælti þá opinberliga fyrir öldungum ‘ef þér vilið fá
 ‘mér hálfan þenna her er Silla ferr nú með þá mun ek
 ‘fara móti konunginum Mithridati ok skal ek skjótt hann

3 miklu = micklu. 9 var +. 15 Marius > ari'. 21
 Mithridates > metridatef. 22 haitir = 'h'. 24 miklum
 = micklv. 29 Mithridati > Metridati.

'í böndum hafa'. en er lýðrinn hæyrði þetta — ok með því
 að Marius var svá frægr orðinn af sigrinum þá hugðu
 þeir hann öllu mundu framm koma — þá ákafaðiz fólkið allt
 að því að honum skyldi gefa þessa herstjórn: dæmdu það
 5 þá öldungarnir: voru þá þegar menn sendir til Sillam ok
 sagt að Marius skal taka við herinum. þá hvarf Silla aptr
 með allan herinn. ok er þeir Marius hittaz þá væitti Silla
 honum atgöngu ok varð þar orrosta mikil: rak Silla hann
 braut ór borginni ok flýði Marius. en í flóttanum hjóp
 10 Marius í fen það er hætir Minturnensis ok varð þar hand-
 tekinn. Silla setti hann í myrkjastofu. þá var til sendr
 að drepa hann æinn maðr af Cimbris mönnum þeim er
 hann hafði áðr hertekið af Gallia ok er sá hafði lokið upp
 dýflizunni ok hann skyldi höggva hann þá komz Marius
 15 út ok með auðnu ok hamingju komz hann braut ok allt
 í Africam ok dvalðiz þar lengi. eptir það tók Silla enn
 við herinum ok fór hann þá ok barðiz við Mithridatem
 konung: þeir áttu margar orrostor; ok við aðrar þær
 þjóðer barðiz hann er hæita Atheniensis — það er í
 20 Girkjaveldi — ok vann þar ágjætan sigr. Í þenna tíma
 var í her Sille sá maðr er hét Gneius Pompeius ok var
 ekki um tvítugan, ok það fann Silla að hann var um framm
 aðra menn að speki ok ráðagjörð ok þá tignar Silla hann
 svá mjög að hann setti Pompeium sér næstan að tigninni
 25 ok setti hann yfir herinn þá er Silla var æigi við.

3. En er Marius hafði lengi verið í Africa þá snýz
 hann aptr til Rómaborgar ok með honum mart útlæg-
 manna þeira er fyrr höfðu verið reknir á braut af Italia
 með honum. ok er hann kom til Rómaborgar þá tæði
 30 honum sá maðr er hét Cinna ok var consul: hann kemr
 Mario í borgina. Marius drap alla menn Sille þá er hann

10 Minturnensis > mit⁷nenfif. 16 Africam = affricā. 17

Mithridatem > Metridatē. 26 En > n. Africa = affrica.

fann í borginni það sinn. æinn hverr riddari Marii drap æinn tigin öldung, vin Sille, þann er hét Bebius ok bar höfuðið víða um borgina ok hélt í hárið ok að lyktum

44 lagði hann á altara gyðjunnar er hét Vesta. Fimbria hét enn Marianus maðr sá er drap marga tigna menn en hans 5 fèlagar drógu hræ þeira um borgina ok víða um stræti. Scevola hét æinn gamall öldungr ok tigin en æinn Marius maðr bað hann kyssa á hægri hönd sér: Scevola næitti því ok fyrir það drap hann Scevolam. Lucanus segir svá að sá dagr var Rómverjum minniligr ok harðr 10 er Marius kom í Rómaborg það sinni; því at manndrápin voru um alla borgina: æingi var svá gamall eða ungr að aldrinn gæfi frið: jamt voru enir tignu menn drepnir sem lýðmenninir — öngum var þyrmt: svá ok í hofonum stóð allt blóðið ok rann af stæinunum ok var það hið mesta 15 illvirki. en er Silla spyr kqualar sinna manna þá skiptir hann herinum, lætr eptir í Ponto suman ok setr þar yfir Pompeium en hann hafði mæira lut með sér ok stefnir nú læið til Rómaborgar. en þeir Silla menn er braut komuz ór Rómaborg flýðu út til Púls. ok er það spurði Marius 20 ferr hann eptir þeim ok drap marga þar sem hæilir Sacriportus. en er Marius kom aptr til Rómaborgar þá gekk hann með öllu afli að ok krafði senatores, að gefa sér consulatum. ok er Marius hæyrði sagt að Silla var á læið til Rómaborgar þá læitaði hann sér trausts ok fulltings 25 ok bauð "famnilico" konungi ef hann væitti honum allan sinn styrk að flytja undir hann allt Rómaborgarriki ef hann sigraðiz. en er Silla kom ok þeir Marius hittaz varð þar orrosta. þá varð Marius höndum tekinn. þá lét Silla kvelja hann til bana: fyrst lét hann höggva af honum 30 hendr ok fætr, þá stinga út augun, þá enn kvelja hann

5 enn ∞ én (o: einn?). 10 Rómverjum > rouiti. 13 voru
+. 22 Sacriportus > saciportu (o: Sacriportum).

hverja læið grimmliga allt til dauðans. ok svá seger
 Lucanus að æinskis manns höfuð hafi þolað flæiri þíningar;
 ok enn segir hann að svá var mariðr hans líkami að
 æingi stofn var svá mjög lýttir eða traðir þótt ór miðju
 5 hafi hefði rekið; en það mæltu aller menn að öngan
 mann hefði séð þryðiligarr bera allar kvalar. eptir dauða
 Marii drap Silla alla hans menn þá er hann náði ok
 jafnvel þá alla er honum höfðu nökkuð tjeð ok gjörði
 æigi minni manndráp á Rómverjum en Marius hafði gört;
 10 en margir flýðu eða fáluz; ok þá sendi hann mannboð að
 aller þeir er undan hefði komiz skyldi til hans koma; ok
 þá hugðu þeir að hann mundi saddr á manndrápunum ok
 það að hann mundi þá miskunna þeim — þá komu þeir
 fjölmennt á fund hans; þá lét hann koma á æitt torg ok
 15 bauð sínum mönnum að drepa þá alla ok svá gjörðu þeir.
 Marius hét son Marii: hann átti vij sonu ok voru aller
 kallaðir Marii; þessa alla dæmði Silla í æylífa útlegð. af
 þessum manndrápum varð svá mikil auðn tigninna manna
 í borginni að Silla skipti öllum tignum með sínum mönnum.
 20 ok er allt var þetta fullgört þá lagði hann niðr tignina
 að sjálfræði sínu ok settiz heima í kyrrsæti ok endi svá
 líf sitt. eptir dauða Sille vildu Rómverjar æigi veita honum
 gröpt hjá tignum mönnum í borginni ok var hann jarðaðr
 utan borgar þar sem haitir Martius hæiðr ok fyrir sakir
 25 illra verka hans var svá gört ok opt síðan sýndiz hann
 ok svá Marius ok var það mark að þar eptir mundu
 borgarmenn ávallt hafa úfrið sín í millum því at að þeir 45
 höfðu mest illt unnið á borgarmönnum. ok eptir dauða
 Sille fóro aptr til Rómaborgar synir Marii ok þá voru
 30 teknar tignir af þeim mönnum er Silla hafði gefið ok
 reknir brott ór borginni. settuz þeir margir síðan í þorp

9 minni +. 24 Martius ∞ Mcf. 27 því at að < því
 að. 28 unnið = unid.

eða kastala, bjugguz þar fyrir með konur sínar ok börn; óxu þar upp synir þeira. en sá úfriðr ok manndráp er Silla hafði gört var lastaðr bæði af höfðingjum ok alþýðu. en síðan er Silla hafði fengið. einvald yfir Rómaborg þá tóku enir stærstu höfðingjar það að hugsa fyrir sér að það mætti verða optarr að æinn fengi vald yfir öllu ríkinu ok það með ef svá yrði að það væri til að leggja æigi niðr tignina sem Silla hafði gört, en þeir er minni tignar voru en öngum mun úvittrari þá hrædduz að þetta mundi framgengt verða, en vísendi ok spádómr sögðu svá að undir einvald mundi Rómaborg koma.

4. Pompeius Magnus sá er fyrr er getið að hann var fóstrsson Sille ens ríkja — hann var þá ágjæztr af höfðingjum Rómverja. hann hafði sigrað Mithridatem konung ok marga aðra konunga í austrvegi: var Pompeius höfð- ingi yfir her Rómverja þeim er í austrhálfu var þá er enn hófuz upp tíðindi í Rómaborg. Annarr höfðingi var ágjetastr er hét Gaius Julius Cesar. Hinn þriði var göfg- astr maðr Marcus Licinius Crassus. Sá var hinn fjórði er hét Marcus Cato. hann var mestr spekingr í Rómaborg.

5. Salustius segir enn frá þeim manni rómverskum er hét Lucius Catilina. hann var kominn af tigninni ætt. en Salustius segir svá frá honum að Catilina var sterkr að afli ok svá í hugnum en ranglátr. honum var þegar á unga aldri þekkr úfriðrinn sá er var innan borgar; góð þóttu honum manndráp eða rán: slík var hans æska. hann var þrekinn ok þolinn við vás ok erfíði, við hung ok vökur: alla luti bar hann miklu mæira en öngum mætti i hug koma. hann var í hugnum djarfr, slægr ok brigðr. hann var örr af fè — gaf allt það er hann hafði laust, en

12 Pompeius > ompei'. 13 var þá > va þa. 14 Mithri-
 datem > Metridatē. 19 Licinius > Bacini'. 21 Salustius
 > aluſtuſ. 22, 23 Catilina > Catelina. 27 hung <
 hungur. 28 miklu = mecklu.

ágirndiz allt það er aðrir áttu er hann sá ok var fullr
 allra girnda. enn snjallasti að tungubragðinu en ekki
 tamiðr við speki iðróttir. hugrinn viðflæyr ok girntiz
 hinna stærstu luta með ákafa hugarins ok ágirinnar ok
 5 huglæiddi mjög það er Silla hafði æinvald fengið yfir
 Rómaborg ok það með ef hann mundi nökkura uppræist
 fá til slíkra luta; en ef það mætti framgengt verða ok
 væri þess nökkur ván þá var hann til ráðinn að spara
 önga luti til þess, hæfa né úhæfa: svá rann þessi ágirni
 10 fast í brjóst honum. en er hann æyddi ok glutraði sínu
 fé á hverja lund þá tók hann stór lán af auðgum mönnum:
 varð honum lengi fyrst gott til lánanna því at hann var
 frægr af ætt sinni — vissu menn að hann hafði auð fjár.
 en nú er hann fann það með sjálfum sér að æytt var
 15 öllu hans fé en glutrað því er að láni var tekið en fjár-
 þurftin æigi minni en fyrr þá fann hann að brátt mundi
 nökkur órráð þurfa ok æstiz þá hugrinn að dvelja æigi 46
 lengr það er honum var í skapi. bar ok það til að hann
 vissi ef bert yrði um öll verk hans að hann mundi frið-
 20 lauss vera í borginni. hann hafði um sik hirðsveit mikla;
 en það voru flestir þess háttar menn er áðr voru fullir
 af vandræðum: sumir voro félauser ok áttu stórar skuldir
 að lúka sumir ofdrykkjumenn sumir áttu vandræði af
 kvennaferði eða ránum ok manndrápum ok enn um framn
 25 þeir er ódádír höfðu gört — drepið frændr sína ok guð-
 ræker menn ok útlægir ok þeir er þangað flýðu réttan
 dóm fyrir ill verk: þessir sóttu aller til hans ok aller
 þeir er hönd ok tungu höfðu hrært ok saurgað til mæin-
 særa eða þess úfriðar er var með sjálfum borgarmönnum
 30 ok að lyktum aller þeir er glæpir eða válað eða vitand
 verkanna eggjaði til hans að fara — slíkir voru aller hans
 menn ok kunningjar: en hvað sem þeir girntuz af honum

þá fékk hann þeim, ok að lyktum lagði hann framm við þá það er þeir girntuz í atvinnum ok hógværi skaps síns til þess að hann gjörði sér þá tryggja ok hlýðna.

6. *Frá Catilina.* Þegar er Catilina var ungr þá átti hann við konur mörg skipti þau er rækilíg þóttu í þeira 5 lögum. þar var æitt hof það er átti gyðja sú er Vesta hét en þar var æintigin mæ til þjónostu við goðið — þá mæy tók Catilina, ok mörg önnur voru slík hans verk. Aurelia Orestilla hét æin göfug kona þar í borginni. hön var allra kvenna fegrst ok stórauðig. þeirar konu bað 10 Catilina. en hön synjaðiz ok fann það mest til að Catilina átti son frumvaxta: uggði hön að sá mundi henni verða úmjúkr eða hennar börnum. litlu síðarr varð sá svæinn dauðr ok var það ræða margra manna að Catilina hefði látið drepa hann. síðan fékk hann Orestille. Salustius 15 segir að sjá lutr var svá fyrst til að ek hygg (segir hann) að mest eggjaði Catilina að fresta æigi þeim úfriði er hann hafði fastráðið fyrir sér áðr upp að hefja. hugrinn var þá úskírr því at hann var bæði læiðr goðum ok mönnum ok æigi mátti hugrinn stöðvaz eða stillaz hvárki 20 af hvildinni né af vökunni: svá kvalði samvizka glæpanna ágirndarhuginn. Catilina var maðr föllitaðr, illa æygðr, litverpr, sáz skjótt um ok laust höfuðið, úvitrligr í bragðinu: hann gekk stundum skjótt en stundum sæint. ungra manna svæit lærði hann með illum verkum þá er hann 25 hafði blekkt ok til sín hæimt. af þeira svæit tók hann sér vitnisburði ok skrökvetti. virðu þeir æinskis trúna ok háskann. en er hann hafði fyrir komið grandveri þeira ok æinurð þá bauð hann þeim ena stærri luti að gjöra. þeir drápu þá er útlaga voro eða stórsakir höfðu gört, 30 ok var það eptir lögum; en ef þeir voro æigi nógir til þá bauð hann þeim að drepa jafnt saklausa, til þess að

4 *Catilina* > *Catelina*. þegar > egar. Catilina > Catel².

8-22 *Catilina* = Cat². 26 hafði > haf.

ægi afvendiz hönd eða hugr fyrir sýslulæysis sakar mann-
drápinu ok væri hann heldr úkæypis illr ok græypr.
þessi svæit træystiz Catilina. hann vissi ok hversu ofs
mikið fè hann átti að lúka um allt land. hann vissi það
5 ok að fjöldi þeira manna er verið höfðu með Silla enum
ríkja höfðu næytt ósparliga þess fjár ok ránfangs er
þeir höfðu fyrr fengið ok voru þá orðnir snauðir: þeir
minntuz ens forna sigrs ok ránfangs þess er þeir

C.

- 10 0000 Plautia lög00000000 við öldunga sjálfa að 00000000 "im" 1
þessi kennsl er á höndum h00000 væit ægi hvárt til bar
er Tullius m00000 vildi stilla ræiði sína eða var það til að
00000 fyrir hann. síðan lét Tullius rita tölu sína eptir
"uan" 00000 niðr höfðinu ok var búinn að verja sakar fyrir
15 sik 00000 trúa slíku upplosti 'ek em' sagði hann 'sem yör
'er kunnik00000 líf mitt frá upphafi allt hér til að mér er
'af þessum lutum 00000 ætlið ægi mér það, hinum ættgöfg-
'asta manni, að ek muni slíko be00000 marga luti stórvæl
'gört til þessa lýðs. ætlið ægi það að ek muna "nu" 00000
20 þýðu rjett þótt Marcus Tullius ráði nú fyrir honum, soð-
'græifi Rómverja 00000 óðan að hann bölvaði þeim öldung-
unum með mörgum illum orðum 00000 honum ok hrundu
honum ok mæltu að á braut skyldi fara ódæða "maðri" 00000
fjanda ok frænddrepára. þá mælti Catilina með ræiði
25 mikilli 'nú "þa" 00000 rekið mik þá skal ek með margra
'manna töpun seðja reiði mína 0000 "ligaz" hæim til húsa

3 Catilina = Cat³. ofs = óff. 10 Plautia ∞ Plaucia. öldunga
= avld³. 11 h00000 < honum 0000. 12 m00000 < mælti 0000.
16 kunnik00000 < kunnikt 0000. 18 be00000 < bella því at000.
21 bölvaði = bavlfaði. 23 "maðri" 00000 < maðrinn ok
kölluðu hann. 24 Catilina = Cat³. 26 mína 0000 "ligaz"
< mína³. ferr hann sem skyndiligaz.

sinna: hafði hann þá miklar áhyggjur í skapi 000000 að ekki tjóaði honum umsátir við Tullium ok þá var vörð haldinn "ý"000000"di" brenna mega borgina sýndiz honum það þá ráðligaz að fara til h00000 draga saman liðit sem mest til stefnu að borginni fyrr en "fk"000000gar skyldi 5 hann fyrr mega afla sér ok sinu liði þess er "þ"000000 væri búinn. á æinni nótt of miðnætti fór hann ór borginni til 00000 þá er hann trúði bezt ok hann þóttiz mest traust undir æiga 00000 Lentulus ok það þá eflaz sem mest bæði að liði ok öðru00000 það mjög að drepa Tullium eða brenna 10 borgina 'en ek mun til kon000000 að fulltingja yð'.

2. 000"lendin"000. En þá er þetta var tíðinda í Róma- borg sendi Gaius Manlius bréf Quinto Marcio konungi með þessum orðum 'hæyr þú ræðismaðr. vér sverjum 'bæði fyrir guð ok menn að vér höfum 000 vápn upp 15 'tekið til þess að herja á fóstbræðr vára ok æigi til háska 'né æinum manni því at vér erum re0000ner sumer af 'fóstrjörðinni en aller af vegsemdinni ok frá fenu ok 'gjörvir vesler ok "fatæ"000 af græyplæk ok styrk ræðis- manna. Öngum várum er læyft að njóta lögmálsins eptir 20 "u"0000 enna fyrri manna ok æigi skolum vér enn frjálser 'vera sjálfir þótt vér hafim "lat"0000 æiguna — svá er 'm0000 grimmlækir öldunganna ok consulis. hinn veg gjörðu 'hinir fyrri höfðingjar að þeir "mi"0000nuðu hinum fátækjum 'mönnum rómverskum í boðorðum sínum ok fulltingðu 25 2 'þeim ok enn um framm 0000000000~~~~~0000000000"d' fína"

1 miklar = micklar. 000000 <. ok er hann sá. 4 h00000 < hersins 0000. 5 borginni = bgrni. 11 kon000000 < koma000000. fulltingja = fullt'. 12 000"lendin"000 < Bræfsending. (13 konungi 0: Regi.) 15 000 < æigi. 17 re0000ner < rekner. 19 gjörvir = giorf'. "fatæ"000 < fátækir. 21 "u"0000 < venju. 22 "lat"0000 < látið alla. 23 m00000 < mikill. 24 fyrri > fyrr. "mi"0000nuðu < miskunnuðu. 25 rómverskum > röufkü.

~~~~~0000000“ækiū. fulltung *laugmal*”~~~~~000000 nauðgið
 ‘þér oss til þess að vér *lætim* 00000 lif.’ þá svaraði kon-
 ungrinn bréfinu, Quintus Marcius: ef 00000“eggi” þeir niðr
 vápn ok fari svá til borgariðinnar með 00000 “lafnan úið
 5 avlld.” að æingi biðr ósynju þá *sér* líknar.

3. Frá *Katilina*. 00000 borginni mörgum vinum sínum
 ok þeim öllum 00000“otti” mest traust í ok segir að
 hann var nú yfir stigin af “lýg”~~~~~000000anda hrekkvísí
 fjandmanna sinna: sagði að hann mundi ~~~~~000000ara heldr
 10 í útlegð í Massiliam ok æigi fyrir því að hann vissi á
 hendr *sér* þá glæp000000dr fyrir þí að þá sæti í fríði
 vinir hans ok væri kyrr rétt alþýðunnar 00000“riavlld”
 eða orrostor í borginni. en mörg bréf af þessum komu
 til Rómaborgar 00000 sá maðr er hét Quintus Catulus ok
 15 sagði *sér* send með nafni Katiline. þetta 00000~~~~“sendir
 “Q.” Quinto Catulo. ágjætliga þekk er mér þín trú ok
 “kunnig af 00000“kū” ok vættir traust konu minni er ek
 ‘fal þér á hendi til varðvæizlu ~~~~~00000“raða” þeira er
 ‘nú eru nýgjör með oss. fastráðit hefi ek að “uæta þæi”
 20 ‘00000 er þeir hafa við oss. en þó að þú guð sonr þórs
 ‘vitir að það er satt 00000“mgiordur” að mik hvetr til mót-
 ‘stöðunnar “su þraungung” ok enn 000000 þar sæz oss
 ‘æingi ávöxtr að heldr svá að ek mætta öðlaz 0000000“illa”
 ‘menn af skyldum eptir venju minni en æigi fyrir því að
 25 ‘æigi fen00000000la ok dóttir hennar hefir lukt margra manna
 ‘skuld fyrir mildi sakir 00000000~ að mér þöttu svivirðligir
 ‘menn ómakligir vegsemðar ok ~~~~~k00000000“nnū” grun.
 ‘en fyrir því að ek tók annað vandræði á mik 000ylgi ek

1 “*laugmal*”~~~~~ < *lögmdlsins*. 3 bréfinu = bréfinu. 6 *Katilina*
 = *kat*. 7 00000“otti” < 0000 þótti. 9 000000ara < 0000 fara.
 10 Massiliam > marfihā. 11 00000dr < 0000 heldr. 12
 00000“riavlld” < 0000 styrjöld. 15 Katiline = *kat*. 16
 “Q.” 3: *kveðju*. 25 ‘00000000la < 000 Orestilla.

‘nú ok 0000“uæizlu er m̄ er læfðr” en þótt ek vilda rita
 ‘flæira til þín 000“ner” sagt að ófriðr ok ~~~“refli” væri
 ‘búið á hendr mēr. nú sel ek þér í hendr konu mína
 ‘Orestillam ok 000a trú að þú gjætir h~~~ fyrir öllum
 ‘mæingjörðum. ek biðr þik þessar benar fyrir ást sona 5
 ‘þinna 000 hæill’. Catilina dvalðiz ~~~“a” daga með Gaio
 Flaminio. Þá væitti hann gjafar stórar í vápnum ok her-
 000“ði” mönnum sínum þeim er “a”~~ voru mæddir í
 áhyggjum. síðan fór hann með prýði ok *vegsemd til*
 “hba”000“nlū”. en er þetta sp~ndiz að sönnu til Róma- 10
 borgar þá dæmdu öldungar Catilinam ok *Manlium fjan*~~
 000a en aðra flökk000æmdu þeir svá ef þeir sliti flokkinn
 ok legði *nid*~~~~000 skyldi hafa frið~~~~ *biðja miskunnar*
 nema þeir menn er áðr höfðu g~~~~000 það var þá ok
 dæmt að hertogar skyldu skipta milli sín: skyldi Tullius 15
 3 gjæta *borgar*~~~~*tonius* fara sem skjótaz með her á hendr
 Catilina.

4. ~~~~~ Salustius sagði svá. þá stund sýndiz
 herfiligaz fara ríki Rómverja er nú var frá 0000 höfðu
 hlýðt aller lutir í hæimi frá austri til vestrs en er það 20
 vald f~~z þá var h0000 ríki friðr ok hógliði ok þar með
 sýslulæysi ok sællífi er mönnum er *kjært en* gnótt 0000
 voru þeir þó enn borgarmenn er þrærækligan hug höfðu
 til að glata ~~~ hlut “alpy”0000 en fyrir sakir féboða
 öldunga eða fyrir vinátluboð þeira þá vildi æingi m~~~~ra 25
 frá Katilina 0000 afl öfundar við öldunga hafði runnið á

2 ~~~“refli” < ofrefli. 4 Orestillam > oristille. h~~~
 < hennar. 6 Catilina = Cat’. ~~~“a” < fá. 7-8
 her000“ði” < herbúnaði. 8 “a”~~ < áðr. 11 öldungar
 = avld’. Catilinam = Cat’. 17 Catilina > Catelina. 19
 0000 < sagt. þeim. 21 f~~~~z < fekkz. h0000 < hæima.
 23 þó ~ þá 24 “alpy”0000 < alpyðunnar. 25 öldunga
 = avld’. m~~~~ra < maðr fara. 26 Katilina = kat’.
 0000 < svá mikið. öldunga = avld’.

marga borgarmenn af þessum öllum af þessum fengu þeir
 skapskipti er í voru ráðinu eða vissu með Catilina heldr
 all~ lýðrinn lofað~ hans þvi at lýðrinn girntiz nýjung-
 arinnar svá sem vant var því at þeir enir felausu menn
 5 ööofunda hina auðgu ok ena góðu en vilja upp hefja
 ena snauðu en ~ því að þeir "gi" ööof þeir er þeir æigu
 þá vildi þeir að aller lutir skiptiz: þeir fædduz í flokk-
 inum áhyggjuöf af félæysi ok ugglaut um skaða. svá
 þeir menn er áðr unnu erfiðliga voru "tæygðr" ööötum
 10 fögrum eða gjöfum sumir læyniliga en sumir berliga:
 virðu þeir mæira hóglifi í "bgiñ" ööof "öpekt". þessa ok
 alla aðra eggjaði ok það er þeir höfðu berir orðit að
 illu ~ er það undar~ fölausir menn ok vesler ræði
 æigi hag alþýðunnar er þeir sá illa fyrir sjálfum sér.
 15 svá ok þeir er ööofðu ~ Silla ok bariz til rikis með
 honum en verið síðan því rænter ok fenu með þá "uar" öö
 öö með sama hug að girnaz ófriðar ok orrosto. en er
 hóf höfðingsskapr þeira Pompeö öö ok voru þeir þá ungir
 menn ok öðluðuz hinn mesta mátt rikdóms var ~ "á" hugrinn
 20 "stýr" ööopr þeir löstuðu öldungasvæitina fyrir dramb sitt
 en æstu alþýðuna gáfu gjafar "fi" ööof hæit fögr ok lokkuðu
 svá lýðinn ok gjörðuz vinsælir ok ~ "æt" en ~ þeim
 kastöfðungasvæitin ok fundu það til að þeir vildi verja
 signina en þó ræ~ar var það "fa" ööof hverr ~ "ptiz"

2 Catilina = Cat'. 5 ööofunda < öö öfunda. 9
 "tæygðr" ööötum < tæygðir með hæitum. 11 "bgiñ" ööof
 < borginni ööof. 13 ~ < æigi. undar~ ööof < undar-
 ligt að. 14 æigi < æigi vel. 15 ööofðu ~ < verið
 höfðu menn. 16-17 "uar" ööof < váru þeir. 18 Pompeö
 öö > Pompei ok Crassi ... 19 ~a < þá. 20 "stýr" öö
 ööopr < styrkr ok græypr. 21 "fi" ööof < stórar ok. 22
 ~ "æt" < ágjætir. 24 ræ~ar < ræyndar. "fa" ööof
 < sannara (~ sannast) að. ~ "ptiz" < kepptiz.

5. ~~~. Lentulus sá er fyrr var getið að í þessu máli átti lut með Catilina — hann “ua” ~ pretor að tign ok var þá í borginni: hann tók nú að dragaz undir lið allt 20 það er hann mátti bæði þá menn er fyrir hans sakir vildu 4 00000 sendi þann mann er hét Publius Umbrenus á fund þeira manna er voru sendimenn ~~~ 00000 norðan um fjall er hæita Allobroges ok skyldi koma þeim ef hann mætti í þetta 00000 en þeir höfðu fared af hendi borgar- 25

2 þ ~ þooo. 3 "lu"oooo tigna < sumir tigna. 3-4
ooooo dunga < mest öldunga. 5 "ræynda" ~ "o" <
ræyudar dró. ooooo < mátti sik. 7 ooooo < þvarr. 8
"húd" ~ "nū" < hēruðunum. 9 "mæit"ooooo < mæistar-
dómunum. "avllu" < (avllu o): öllum. 9-10 Catilina = C: t'.
10 ~ < þótt. 11 "ja"oooo "miz" < jafns komiz.
12 ~ < er. moooo < mundi æigi. 14 ~a < taka.
"fýn"oooo < sýndiz. 15 Catilinam = Cat'. 16 sam ~ ng
< samsvarnng. 18 Lentulus < entulaf. 19 Catilina =
Cat'. "ua" < var. 22 Publius > Pauluf.

- manna sinna að sættaz við öldunga því at höfðu 00000 lagt á þá. Umbrenus hafði verið opt áðr norðr í Gallia ok kunni hann dæili á þessum 00000 að þeir voru í sökum bundnir ok svá það að Norðmenn voru gjarnir að berjaz
- 5 ok "þot"00000 menn "líklgt"~~~~ að spara æigi að vera í ráðinu. Umbrenus hitti sendimenn á torgi 00000"rv" ok talað0000 þá kunnliga, spurði fyrst nökkurum orðum tíðinda af borg 00000 er þeir sögðu að öldungar voru þeim ræðir. hann harmaði það ok spurði hvað þeir "hýg"00000"ueg"
- 10 fara mundi. þeir sögðu að öldungar voru fégjarnir ok löstuðu þá, sögðu að æingi "líð"00000r að þeim ok sögðu að þeira ánauð mundi haldaz til þess að dauði læknaði þá "Vm"00000ð hann mundi kenna þeim ráð það er þeir mundu mega undan færæz öllum þessum "a"00000n er þeir
- 15 hæyrðu þetta báðu þeir ákafliga Umbrenum kenna sér það ráð ok sögðu að ekki 00000 svá torveldlikt vera eða háskasamlikt að æigi mundu þeir undir ganga ef þeir mætti 00000 frelstir ok borg þeira frá ágirni öldunga. síðan bað hann þá ganga með sér ok fóru þeir skammt 00000"ginu"
- 20 til húsa þess manns er hét Decius Brutus. þar var fyrir Sempronia kona sú er fyrr var 00000k vissi hún áðr þessa ráðagjörð: en Brutus var æigi í borginni. þá kallaði hann Gabinium 00000"í" burðar að saga hans þætti sannari. en er hann kom þá sagði Umbrenus þeim alla þessa "raða"
- 25 00000k samsvarning ok nefndi menn þá er í þessu ráði

1 öldunga = avlld'. því at < því at þeir. 5 "þot"00000 > þóttu þeir. "líklgt"~~~~ < líklgir til. 6 00000"rv" < nökkuru. 7 talað00000 < talaði hann við. 8 öldungar = avlld'. 9 "hýg"00000"ueg" < hygði hvern veg. 10 öldungar = avlld'. 11 "líð"00000r < líðsemð var. 13 "Vm"00000ð <. Umbrenus bauð að. 16 00000 < mundi. 18 00000 < verða. öldunga = avlld'. 19 00000"ginu" < frá torginu. 21 00000k < getið ok. 23 00000"í" burðar < til vitnisburðar. 24-25 "raða"00000k < ráðagjörð ok. samsvarning = samfuarng.

höfðu bundiz ok svá þá er voru 0000“ú” ok samþykki ok talði upp það allt er hann vænti að sendimönnum mundi vera þikkja “fý” 0000 en áðr til að ráðaz. síðan réðu þeir sín í millum um þetta ok velktu lengi fyrir sér ok töldu 0000 að í öðru ráði var féón af annarra æign ok von 5 orrosto ok mannháska en ef sigr 0000 þá var ván 000“il” verkkaups; en það var annað ráð er víst var: fésangið en “avr” 0000“llung” ok gn000 auðæfa móti ósýnni vón. en er þeir voru í þessum “ualkv” þá “ma” 000“t ha” 00000 alþýðu hagsins mæira ok ráða þeir það af að koma til þess 10 manns er hét Quintus Fabius 0000“íkr” maðr ok höfðu borgarmenn af honum mikið fullting. en Fabius gekk þegar til hertogans 0000ok sagði honum allt þetta. Tullius bað hann apr ganga sem skjótaz ok segja sendimönnum að þeir 0000“effa” hvern mann en fari nú sem til flestra 15 manna þeira er í þessu ráði voru ok gjöra sem 0000 bæði mennina ok ráðin.

6. 0000 er þetta var tíðinda í Rómaborg þá dróz saman herr Catiline um öll þessi lönd: um Gallia hvár-
tveggja ok Picenum ok út um Púl. en menn þeir 0000or 20 Catilina hafði frá sér sent áðr fóru óráðvisliga, létu sem ærir væri, fóru of nærtr með vápnum ok æstu alla luti ok hröpuðu ok hræddu fólkið mæirr af slíku en af lífs-
háska. en af þessum mönnum urðu nökkurir menn hand-
tekner af þeim manni er hét Quintus Metellus Celer: 25 hann var pretor að tign: en er hann hafði sannar sögur

1 0000“ú” < í ráðum. 3 “fý” 0000 < fýsiligra. 6 0000 < fengiz. 000“il” < mikile. 8 “avr” 0000“llung” < öruggt fullting. gn000 < gnótt. 9 “ma” 000“t ha” 00000 < mátti hamingja. 11 0000“íkr” < Sanga, ríkr. 13 0000ok < Tullii (Tullius) ok. 15 0000“effa” < dyli þessa. 16 0000 < kunnaz. 18 0000 < Nú. 19 Catiline = Cat’. 20 0000or < er. 21 Catilina = Cat’. 22 vápnum ∞ væpnnum (∞: vópnum). 26 pretor ∞ preter.

af þeim þá voru þeir bundnir. en í Gallia enu nærra var 5
þá legatus að tign sá maðr er hét Gaius Murena: hann
tók ok höndum menn Catiline.

7. Lentulus var þá í Rómaborg ok flæiri höfðingjar
5 af svæit Katiline. en er þeir höfðu fengið afla þann er
þeim líkaði þá gjörðu þeir bert fyrir sínum mönnum ráð
það er sett var að þá er Katilina væri kominn í þá byggð
er hæitir Fesulanus þá skyldi hafa þing sá höfðingi lýðs-
ins er hét Lucius Bestia ok skyldi hann ámæla mjög
10 Tullio ok leggja þung orð til ens bezta höfðingja en þá
er þetta mark væri gört ok á enni næstu nótt eptir þá
skyldi uppi vera allr fjölði hersins þess er í samsvarningu
væri, skyldi þá hverr þangað stefna sem áðr var skipað.
en þessi ráð sagði hverr öðrum helz með þessum hætti.
15 Statilius Gabinus hét maðr er hafa skyldi lið mikið ok
fara þá nótt sömu um borgina ok leggja eld í hús í xii
stöðum þeim er áðr var á kveðit, en þá er eldrinn brenndi
húsin ok borgarlýðrinn kjæmi til að slökkva eldinn ok
þyssinn væri sem mestr þá skyldi sá maðr er hét Cethegus
20 væita atgöngu Tullio ok fræista ef hann fengi náð honum
annað hvárt með vjel nökkurri eða væita honum með öllu
atgöngu: allt var skipað að hverjum höfðingja hverr skyldi
ganga ok svá hinir minni menn að þar skyldi hverr væita
atsókn er fyrir voru hans frændr ok kunnir menn ok
25 hann kunni helz fyrir — en fara síðan til Katilina aller
þeir; en hann skyldi vera þessa nótt skammt frá borginni
í þeim stað er hæiter Fesulanum. en er að læið þessi
stefnu ok allt var þetta til búið þá þótti Cethego sem
þeira félagar frestaði of mjök ok æðraðiz of mjög að taka

3 Catiline > Catel'. 4 Lentulus > entulus. 5 Katiline

= Kat'. 7 Katilina > Kat'. 8 Fesulanus > Pessulan'.

12 samsvarningu = samfuarngu. 14 helz = helldz. 19

Cethegus = ceteg'. 25 Katilina = kat'. 27 Fesulanum <

Pessulanum (∞ Pessulanum).

upp ráðit ok hefði þá liða látið þau færi er honum þótti
 sem þeim væri hagfellig til slíkra verka ok væri það
 fyrir huglæysis sakir að dvelja svá dag frá degi: sagði
 hann til þessa stórræðis þurfa öngum mun minnr hræysti
 ok áræði en ráðagjörð *svá* sem nú var grunr á þeim 5
 haför af höfðingjum 'ok þó að aðrir þori æigi að hlaupa
 'á hendr þeim' sagði hann 'þá mun ek æigi spara þótt
 'ek hefða lítinn hlut af þessum her': en hann mælti fyrir
 þá sök þannig að hann var maðr hraustr ok skjótráðr,
 hugði hann að sigrinn mundi fáz af skjótum alburðum 10
 ok yrði höfðingjar sem mest úbúnir við. Tullius sender
 Gabinium til fundar við sendimenn þá er fyrr eru nefndir
 með þeim æyrendum að þeir fari á fund Lentuli ok Cethegi,
 Statilii ok Cassi, þeira er höfuðsmenn voru í þessu ráði
 með Katilina, ok segði að þeir vildi því að æins að þessu 15
 ráði hverfa ok bindaz við ef þeir vissi það með sannindum
 að þetta væri æigi hégómi er þeim var sagt . . . ok báðu
 þá sanna þetta með swardögum að þeir væri fastir í þessu
 máli svá sem þeir sögðu ok vildu æigi fara hæim til
 borgarmanna sinna með hégómamálum ok þeir mundu 20
 öngan trúnað á leggja nema þeim væri með slíkum
 sannindum sagt. síðan gengu þeir Lentulus ok hans félagar
 til swardaga sem þeir voru bæiddir, en Cassius hét að
 sverja en sagði að hann átti þá skylt æyrendi braut ór
 borginni 'ok mun ek' sagði hann 'skjótt aptr koma'. síðan 25
 binda þeir þetta félag sín í milli. fær Lentulus ij menn
 6 "fina" til förunæytis við Allobroges ok bað þá svá til haga
 að Allobroges kjæmi á fund Catiline ok festi þeir þetta
 mál sín í millum. hann seldi í hendr Vulturcio bréf æitt
 er hann sendi Katilina er þetta var á: fyrst kveðjusending 30
 ok þá þetta 'kenna máttu hverr ek em af þeim manni

12 Gabinium > gabinū. 13 fari > fari fari. Cethegi >
 cefegi (∞ eefegi). 15 Katilina = kat'. 28 Catiline = Cat'.
 29 Vulturcio > uulturnio ~ unturnio. 30 Katilina = Kat'.

- 'er ek sendi til þín. hygg að hvé mikið vandræði þú ert
 'í settr ok minnz að þú ert karlmaðr. læið athuga hvers
 'nú bæiðir þín skynsemi. bið nú fulltings þér af öllum ok
 'jafat hinum minnstum' ok enn mælti hann við hann 'um
 5 'þetta framan' sagði hann 'að þú ert af öldungaættinni
 'en nú dæmdir af þeim sjaðmaðr þeirra ok því þarftu
 'ráð við að færaz undan þeira þrælkan ok er nú búin í
 'borginni. öll sú fyrirætlun er til þessa ráðs þarf ok þú
 'hafðer oss boðið ok dvel þú nú ægi lengr að koma til vár'.
 10 8. Allobroges sögðu Tullio alla þessa luti ok bjugguz
 síðan braut ór borginni ok fóru síðan á æinni nótt svá
 sem þeir höfðu áðr ráðið. þá sendi Tullius Lucium Valerium
 Flaccum ok annan Gaium Pomptinium — þeir voru pre-
 tores að tign — ok svæit manna með þeim ok bað þá
 15 fara til brúar þeirrar er Mulvius hétir ok sitja þar fyrir
 Allobrogibus ok taka þá höndum alla ok hafa til Róma-
 borgar. þeir gjöra nú svá. en er Allobroges koma til
 brúarinnar með Vulturcio þá laupa fram rómverskir riddarar
 alvápnaðir með herópi. Allobroges æpa í mót, en þegar
 20 er þeir rennaz að þá gefa Allobroges sik upp ok laupa
 í svæit Rómverja. Vulturcius eggjar fyrst mjög að þeir
 skyldu verjaz ok hann varðiz með sverði allhraustliga,
 en er hann sá að Allobroges höfðu aller sér grið tekið
 þá mælti hann sér ok til griða við Gaium Pomptinium
 25 því at hann var kunningi hans áðr, en er hann tók ægi
 við honum þá hljóp hann þó í flokk þeira ok gaf sik upp.
 ok er þetta var fram komið allt þá voru þegar menn
 sender til Tullii. en er hann spurði þetta varð hann bæði
 feginn ok áhyggjufullr: því feginn er hann vissi þá til
 30 fulls hið sanna ok hann sá að borgin mundi þá vera

2 í +. 13 Flaccum > floccū. Pomptinium > pmtū. 15
 Mulvius > molinū. 18 Vulturcio > vulturio. 21 Vul-
 turcius = Vult. 24 Pomptinium > pmtinū.

háskalaus; en því áhyggjufullr að hann vissi varla hvað upp skyldi taka er svá marger göfgir menn höfðu í þessi glæpsku vafiz, þótti sér hræðilíkt að gjöra makliga refsing ok þungar píslir svá tignum mönnum, en ef æigi væri hegnt fyrir eljunlæysis sakir þá þótti honum berr váði að 5 alþýðan mundi þá tapa sínu frelsi. en er hann hafði þetta hugsað fyrir sér þá lét hann kalla til sín Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium; ok ean það hann kalla til sín Ceparium, Terracinensem að kyni — sá er bjóz að fara á Púl ok samna þar mönnum til liós Catilina. þeir gjöra 10 aller svá; en Ceparius hafði litlu áðr farið af borginni en þessi boð kjæmi því at hann hafði áðr orðið varr við að þetta ráð mundi nú upp komið. en er þeir hittuz þá tók Tullius í hönd Lentulo ok læiddi hann til öldunga- stefnu — þótti það ógum manni undarlíkt því at Lentulus 15 var pretor að tign — en aðra þeira félaga lét hann ganga ok þó sína menn til varðhalz ok fóru í hof það er gyðja sú átti er Concordia hét, ok þangað stefndi hann ok öldungum: þá kom þar svæit Rómverja fjölmenn ok læiddu með sér Vulturcium með Allobrogibus: ok þangað 20 það hann fara Flakkum pretorem ok bera fram bréf það er hann hafði tekið af Allobrogibus. en er þingið var sett þá var spurðr Vulturcius hvert hann ætlaði að fara

D.

7 aller farsælligir lutir eptir koma; en ef þú leggir þik til 25 ókjænsku ok nenningarlæysis, úsynju biðið þér þá guðin

1 háskalaus = háfka lauff. 8 Statilium > Stalhū. 8-9 Ceparium > Cipariū. 9 Terracinensem > tracinensē. 10 Catilina = Cat'. 19 öldungum = avld'. 20 Vulturcium = Vult'. 21 Flakkum > flokkv ferimū (✱ Flaccum Praetorem scrinium [scrinū] cum litteris, quas a legatis acceperat, eodem afferre iubet). 23 Vulturcius = Vult'.

- fulltings því at þau æðaz þá á hendr yör. það var með fyrirnönnnum að "aul" Manlius þá er hann barðiz í Gallia — að þá er hann brá orrosto eptir siðvenju höfðingja ok lögum þá skyldi æingi hans maðr lengr berjaz en son
- 5 hans var maðr stærkr ok djarfr ok barðiz hann sem áðr ok drap fjandmenn sína en fyrir þau afbrigð ok lögbrot lét "avluf" drepa son sinn; en þér iúð um ok velkið fyrir yör hvern dóm þér skoluð dæma hinum verstum frændrepurum! eða mæla nökkud aðrir siðir þeira á móti þessu
- 10 að þeir sé drepnir? eða vili þér þyrma tign Lentuli? þyrmið þá ef hann hefer nökkuru þyrmt — grandverinni, frægðinni, guðunum, mönnunum. eða vili þér þyrma æsku-brögðum Cethegi? vel er það nema hann hafi slíkan úfrið búid fóstrjörð sinni. eða hvað þarf ek að tala um Gabinium
- 15 eða Statilium eða Ceparium? því at það er sannaz ef þeir hefði nokkuð hins rétta með sér að þeir mundu ægi ráðið hafa jamfjandlig ráð um alþýðuhaginn. hæyri þér "samr'.f." viti guð að ek munda þetta þolinmóðliga bera þótt þeir væitti yör áhlaup ok þér ljetið fè ok frið ef ek
- 20 vissa víst að þeir tæki ægi borgina ok mætti sá skaði verða endrbættir því at það er opt ræynt að þér gefið öngan gaum að orðum mínum. en mér þikkir það óráðan að hætta til þéss því at þeir sitja hvaðan æfa um oss. Catilina sitr með her hjá oss, en aðrir fjandmenn margir
- 25 eru í faðmi borgar várrar ok hér má nú öngan lut búa eða ráða læyniliga svá að ægi viti aller, ok því verðr sem mest skynda að þessum ráðum því at mér sýniz svá að alþýðuhagrinn sé kominn að hinu mesta foraði af rækiligum ráðum borgara várra glæpafullra. þeir eru
- 30 sannir að orðnir af tilsögn Titi Vulturcii ok svá af tilsögn

9 nökkud > navkku. 13 Cethegi = Cetegi. 14 Gabinium

∞ gabimū. 15 sannaz = sañaðz. 18 "samr'.f." ∴ Patres Conscripti. 24 Catilina = Cat'. fjandmenn ∪ fjandmenn.

30 Vulturcii = Vult'.

Allobrogum ok af jáorði sjálfra þeira að þeir hafa búið oss dráp ok bruna borginni ok öll önnur ill verk ok græyp ok grimm þau er þeir mætti við borgarmenn sína gjöra. það er siðr fyrimanna váttra að dæma jamt til dráps fyrir jatta luti sem fram komna.

5

2. Capitulum. Síðan er Kato hætti ræðunni: tofðu allir tignir menn hans tölu ok mikill lutr öldungasveitar ok ávitaði hverr annan um þetta er þeim hafði svá ósköruliga vorðit ok verið ægi snarpir í þessu áðr Kato minnti þá á ok varð Kato mikill ok frægr af þessu — dæmdu 10 allt eptir hans orðum að drepa skyldi þá alla. — Salustius segir svá. Marga luti hefi ek hæyrt ok lesið (segir hann) frá því hver ágjætisverk Rómverjar hafa gört bæði hæima ok í hersýslunni á sjá ok á landi. nú vil ek það segja hverr lutr mest hefir upp haldið svá stórum verkum. 15 ek kann frá því að segja að opt börðuz þeir með lítið lið móti mörgum fylkingum ok mest færðu þeir hamingjuna við ofrkapp. Girkir voru snjallara talaðir en þeir, en Galli voro enn frægri af hræysti sinni í orrosto, ok bar þá opt svá að at ágjættigr mannkostr váttra borgarmanna 20 fára sigraði alla þessa luti ok stæig fátækið yfir audæfin en mannfæðin yfir fjölmennið. en síðan er spillaz tóku siðir borgar várrar af sællífi ok leti þá fekk hón varla upp haldið alþýðuréttinum af löstum ræðismanna ok mæist- 8 aradómanna því at varla hefir fengiz hér jafnmikill maðr 25 að hræysti ok mannkostum. Enn segir Salustius svá. hér hafa verið í mínu minni ij menn ágjætir að kröptum ok með újöfnum síðum, Marcus Cato ok Gaius Cesar, ok vil ek ægi svá lúka sögunni að ægi vilja ek segja nökkuð frá þeim — því at áðr er getið beggja þeira — hvert 30 eðli eða siðir voru hvárs þeira: því at þeir voru nær

7 sveitar = fveit'. 13 hver = húr. 20 þá < þó. 24-25 mæistara > mæista.

jafnir að ætt ok að málsnilld ok styrkð hugarins ok jafnir
 að virðingu ok þó sinnveg hvárr. Cesar varð ágjætr
 mest af mildi en Cato varð ágjætr af æinföldu lífi ok
 skíru. Cesar varð frægr af hógværi ok miskunnsemi
 5 en Cato af einærð ok djarflæk: var með öðrum þeira
 hjálp hverjum er þurfti en með öðrum töpun, kvalar eða
 dauði illum mönnum, ok var lofaðr linleikrinn annars en
 staðfesti ok réttlæti annars. Kato vandiz að hafa hina
 mestu iðn stillingarinnar ok prýðinnar ok harðlæksins
 10 til hins rétta. æigi kepptiz hann auð við auðga menn ok
 æigi slægd við slægja menn né hrökkvisi við ótryggja
 menn heldr keppðiz hann um mannkostina við ena beztu
 menn því at heldr vildi hann vera sem beztr en hæita
 að æins svá.

15 3. Síðan er öldungasvæitin sneri eptir atkvæði
 Katonis ok dómrinn var ráðinn að þá skyldi drepa þá
 þótti hertoganum Tullio ráð að fresta því æigi yfir þá
 nótt er þá fór að æingi njósn yrði fjandmönnum að stöðva
 þetta ok bauð iii mönnum að búa þeim bana: þá gaf
 20 hann lof varðhaldsmönnum að fara hvert er þeir vildi
 en tók sjálfr Lentulum ok læiddi hann til dýflizu; slikt
 sama gjörðu aðrir höfðingjar þeir er þá höfðu haft í
 varðhaldi. sú dýfliza var þar í borginni er *Tullianum* hét:
 hón var þannig gjör að þá er inn kom þá skyldi ganga
 25 til vinstri handar upp nökkuð svá ~ síðan niðr á jörð
 xii gráður ok allt utan um lukt stæinveggjum, þá var þar
 kamarr ok settr yfir ofan steinbogum ok svá lukt allt
 steini: sá staðr var illr ok hræðiligr, var þar myrkt ok
 þefað illa af hræum manna. en er Lentulus var þangað
 30 læiddr þá fóru til að boði Tullii þeir menn er hann kvað

9 harðlæksins = harlækinnf (★ Catoni studium modestiae,
 decoris, sed maxime severitatis erat). 18 fór að < fór að að.
 23 hét = h. 24 gjör ∞ gjör. 25 ~ < en. 29
 þangað > þanga.

á ok í þessu ráði höfðu bundiz ok hengðu *Lentulum* þar með snöru: svá fór sá höfðingi er var af enni ágjæztu ætt *Corneliorum* manna; hann hafði haft hertoga tign í Rómaborg; ok fekk hann þó nú líflát makligt sínum verkum. slíkan sama *dauða* fekk *Cethegus*, *Statilius*, *Gabinus*, 5 *Ceparius*.

4. *Frá Catilina*. *Catilina* samnaði her þeim er hann fekk til sín þá er þessi tíðindi voru í Rómaborg ok var þar með honum *Manlius* með þá svæit er hann hafði fengið ok höfðu þeir alls tvær fylkingar (en í fylking 10 var talið vi þúsundir ok dc ok 60 ok 6 menn). síðan skipti hann hernum eptir sið Rómverja: lét sér hverja riddara í þær svæitir er hæita "*Coeta*" ok eru þar "d." riddara í hverja þá svæit. hann skipti þeim, er til hans komu, vígligir menn, jafnt í allar svæitir. eigi hafði hann 15 í fyrstu mæirr en tvær þúsundir, en á skammri stundu dróz honum svá herr að hann hafði *svá* fengið sem nú var talt. en af öllum þessum fjölda hers var æigi mæirr en æinn fjórðungur liðs það er *riddarlígan* herbúnað hefði; en annað lið var svá vápnað sem þá mátti verða: höfðu 20 sumir spjót en sumir stengr eða staura hvassa mjög.

5. *Frá ~*. *Antonius* fór með her Rómverja móti *Catilina*. en er *Catilina* varð þess varr þá sótti hann upp til fjalla ok fór fjallvegu, stefndi stundum sem hann *vildi* 9 til Rómaborgar stundum sneri hann norðr í *Galliam* ok 25 vildi æigi gefa Rómverjum færið til að berjaz við sik því at hann ætlaði nær stefnudeginum þeim er ákveðit var að honum mundi koma nógr styrkr af borginni þá er hans svæitungar hefði fram komið þeim verkum í borginni sem áðr var til "ætlaðr". hann træystiz að gnógt muni 30 vera fjölmenni ef aller kæmi saman samsvarningarmennirnir

7 *Catilina*. *Catilina* = *Cat'* at'. 13 "*Coeta*" < cohortes.

19 *riddarlígan* = *riddarlígan*. 23 *Catilina* = *Cat'*. 31 sam-

svarningar = samfuarnigar.

ok tók þá að hataz við þrælafólkið er þar var mart saman komið ok þótti það rækiligt að hafa það í æinu sambandi ok í æinum lögum ok Rómaborgarlýð sjálfan ok lét þar fara frá sér sumt. síðan er sá kvítr kom fyrir Catilinam
 5 ok hans menn að bert var orðið í Rómaborg um svarning þeira ok það með að drepinn var Lentulus ok aller þeir er ríkastir voru hans svæitunga í borginni... en er þetta spurðiz að sönnu þá ljópuz margir frá Catilina þeir menn er það hafði til gengið að fara í flokkinn að þeir vildu
 10 ræna eða komaz í hlutskipti. en Catilina ferr þá með það lið er honum fylgði um fjöll stór-langar læiðir ok harðar til þess er hann kom í byggð þá er haitir Pistoriensis ok hafði það við orð að fara norðr um fjall í Galliam læyniliga.

15 6. *Frá Metello.* Quintus Metellus Celer æinn rómverskr. höfðingi Rómverja kominn í þann akr er Picenum haitir — hann hafði iii fylkingar: hann ætlaði að sitja fyrir Catilina þar er honum þótti líkaz að Catilina mundi stefna af fjöllum ok gat hann þess sem var að
 20 fyrir sakar torfæris þess sem var um fjöllin að Catilina mundi læita norðr af fjöllum til byggðanna en æigi nú aptr til borgarinnar er þar var allt við búið. Metellus tók nökkura menn af þeim er flýið höfðu frá Catilina ok sögðu þeir honum hvar herbúðir Catiline voru. síðan
 25 færði Metellus sínar herbúðir undir hálsa þá við fjallið er leið Catiline lá af fjallinu er hann stefndi norðr í Galliam sem honum var sagt. Antonius var þaðan æigi langt með meginherinn — ok stóðu hans herbúðir firr fjallinu

4 Catilinam > catehnā. 5 svarning = svarng. 8, 10 Catilina = Cat'. 12 Pistoriensis > pastorienf. 15 Quintus > nnt'. 16 kominn < var kominn. 18, 20 Catilina = Cat', Cat'. 23 Katilina = Kat'. 24, 26 Catiline > Catel', Cat'.

ofan á sléttuna — ok ætlaði að taka við flóttamönnum ef dræifðiz lið Catiline.

7. *Tala Catiline.* Catilina varð varr þess hvar þá var komið þeira máli að fjallgarðinum var lukt um þá en sá útvegrinn er var til byggðanna þá var horfinn mönnum 5 ok var það herr úvigr, ekki var ok að læita aptr til Rómaborgar ok æinskis fulltings var þá ván, æigi þótti honum ok sá kostur til verð að flýja. þá kallaði hann saman herinn ok talaði fyrir þeim ok mælti svá 'sann-
'ræynt hefi ek það góðir riddarar að æigi gjöra orð æin 10 'saman mönnum hugrekki ok æigi má tala höfðingja gjöra 'hraustan her af huglausum mönnum eða óttalausan af 'blauðum mönnum heldr verðr á hinn veg að þvílíkr kraptr 'hugarins sýniz í orrosto sem hverr hefer eðli til ok af 'siðum numið ok hvern þann er æigi vegr til hugrekki 15 'mannháskinn þá er að ósynju gört að eggja þann því 'at hræzla hugarins bannaði æyrunum að segja það. því 'hefi ek yðr saman kallað að ek vil minna yðr á fá luti 'ok lúka upp fyrir yðr minni ráðagjörð. vitið þér góðir 'riddarar hvé mikil hæmska ok huglæysi Lentuli varð oss 20 'að miklum skaða en vér höfum beðið þeira fulltings 'borgarmannanna svá lengi að ek sé nú æigi yfir að vér 'megim háskalaust koma í Galliam. nú megu þér skilja 'aller er með mér eruð hverr várr kostur er nú. herr 'fjandmanna várra er "tvíðæi"ooooooooo annar í Gallia fyrir 25
10 'oss, en hvert sem vér viljum nú fara þá verðum vér 'járnum að ryðja götu fyrir oss. fyrir þær sakir minni ek 'á að þér séð nú með styrkjum hug; ok minniz þér að 'þá er orrosta kemr að hendi að þá eigu þér under yðru

2 Catiline > Catelne. 3 Catiline = Cat'. Catilina > Catel'. 17 bannaði > bañað. 21 miklum = micklǫ.
23 háskalaust > hafka oovǫft. 25 fjandmanna > oooand m. "tvíðæi"ooooooooo < tvíðæilðr: er annarr nærr borginni eptir oss en.

- 'handmagni sigrinn ok auðæfin, veginn ok prýðina, frelsið,
 'fóstjörðina. ok ef vér sigrumz þá eru oss öruggir aller
 'lutir, atvinnur gnógar, þorp ok kastalar munu þá upp
 'loknir fyrir oss. en ef vér förum á hæl fyrir þeim fyrir
 5 'hræzlu sakir þá eru oss þegar aller lutir gagnstaðligir
 'því at æigi verja þann vígin né vinirnir er æigi verja
 'vápnin. göngum nú að þá því djarfligarr ok minnumz
 'hins fyrra kraps várs. líkað hefir yðr í útlegðinni að
 'lifa eptir hinum mestum lýtum ok löstum ok þó að þér
 10 'hafid týnt yðrum auðæfun margir þá megu þér enn
 'vænta að fá annarra æigur því at þér hafid verið fast-
 'ráðnir "œ" að fylgja þeim lutum er svá voru illir að
 'æigi þóttu góðum mönnum gjöranda en ef þér vilið þessum
 'lutum af yðr koma þá mun nú þurfa dirfðarinnar við
 15 'því at ængi má þessu skipta nema sigrinn. hvað er mæira
 'ærsi en vænta sér hjálpar af flóttanum eða snúa þeim
 'vápnunum frá fjandmönnum er þú skalt verja þik með
 'því at ávallt í orrosto er þeim næstr háskinn er hræddastr
 'er en dirfðin ok hugrekkin er hverjum sem veggr sé
 20 'fyrir honum. þér riddarar, þá er ek hygg að yðr ok að
 'hræystiverkum yðrum þá þikki mér sigrsins mikil ván.
 'mik hvetr mjög fram hugrekki yðr ok æska ok hér um
 'fram nauðsunin yðr slík sem er: slíkt gjörer optaz hrædda
 'menn styrkja. um oss hverfa fjallgarðarnir svá að æigi
 25 'megu fjandmenn várir öllum megin að oss ganga. en ef
 'hamingjan öfundar mátt yðarn þá variz það að æigi
 'fallið þér óhefnidir ok æigi látið þér höndlaz til kvala
 'eða sé þér haldnir ok höggðir sem fenaðr heldr látið
 'þér eptir yðr vera sem gört hafa góðir hermenn fyrr
 30 'sorgarsamligan sigr fjandmönnum ok dræyrarfullan mörgum.'

11 annarra > avnarrar. 12 "œ" < æ. 20 riddarar > riddara.

22 yðr ɔ: yður. 23 nauðsunin = nauðzunin. yðr ɔ: yður.

8. Viðrbúnaðr. Síðan er Katilina lauk sinni tölu þá dvalðiz hann litla stund. eptir það lét hann blása herblástr ok læiddi herinn búinn ok vápnaðan ofan á sléttuna. síðan lét hann alla menn stíga af hestum ok standa jafnhátt til þess að þá var háskinn öllum jafnnær. hann sjálfr var ok á fæti ok skipaði herinum sem hann sá að hæfði bæði staðnum ok fjölmenninu. þar var sléttir völlr ok var til vinstri haugar fjallgarðrinn en til hægri handar gnipa. hann setti í öndverða fylking viij svæitir er hæita cohortes — “d.” í hverja svæit, en á bak þeim aðrar svæitir til fulltings ok stóðu þær nökkuru þröngra. síðan valði hann af þeim svæitum sér hundraðshöfðingja en af riddörum valði hann hvern hinn snarpasta ok þann er bez var vápnaðr ok skipaði fremstum. Gaium Manlium setti hann höfðingja í enn hægra fylkingararm en þann er hét Fesulanus í enn vinstra arm ok bað þá þar stýra ok gjæta. en sjálfr Catilina var undir meginmerkinu er aquila hét — það merki hafði átt Marius ok hafði í orrostom þeim er hann átti í Gallia þá er hann sigraði þjóð þá er “cimbria” hét — ok hafði hann þar með sér sumt frelsinga sumt þorpara.

9. *Frá Antonio.* Antonius fór með sinu liði til móts við Catilina. hann var sjúkr í fótum svá að hann mátti æoooo ganga í fylking oooooooooo mann er Petreius hét: hann 11 ooo legatus að tign. en Antonius var sjálfr á hesti. hann skipaði ok í sína fylking öndverða fornum rómverskum 25 riddörum ok skipti þeim í cohortes sem siðr Rómverja var til en á bak þeim til fulltings setti hann annan her. síðan ríðr Antonius allt um herinn ok skynjar allt ok

1 Viðrbúnaðr = uðr bun'. Katilina = kat'. 9 cohortes > coortef. 14 fremstum > freftum. 15-16 Fesulanus > fessulanuf. 16 enn = en. 17 sjálfr Catilina > sialf Cat'. 21 Antonio > antonooo. 22 Catilina = Cat'. 23 æooo < æigi. oooooooooo < ok setti hann yfir herinn oooo þann. Petreius = Petregi'. 24 ooo < var. 26 cohortes > coortef.

skipar ok nefner sér hvern á nafn, eggjar þá ok talar fyrir þeim ok biðr að þeir minniz þess nú að þeir skolu berjaz móti þjófum ok illmennum ok nær vápnlausum ok slyppum ok berjaz til frelsis fóstrijörð sinni. Antonius
 5 var maðr riddarligr (segir Salustius) ok hafði verið mæirr en xxx vetra í her Rómverja ok jafnan með mikilli tign: hann hafði verið tribunus eða prefectus ok enn legatus eða pretor ok kunni skyn ok nafn flestra allra riddara í herinum. en er hann minnti þá á þessa luti þá varð hann
 10 mjög með hug riddaranna.

10. Hér hefz orrosta. En er Antonius hafði skynjað alla luti þá er honum þótti þurfa ok herrinn var allr búinn þá lét Petreius blása herblástr ok hræra herinn — lét fram ganga cohortes, fyrst sæint ok hófliga. slíkt
 15 sama gjörði ok Catilina með sinn her. en síðan er svá voru þeir komnir að skotin máttu ganga millum þeira þá æpa hvarirtveggju heróp: þá skjótaz þeir á ok hlaupa saman óðfluga með merkjunum ok þegar jafnskjótt var höggorrosta hin ákafasta ok hinir fornu riddarar minntuz
 20 þá hins fyrra krapts síns ok gengu hækiliga að þeim en Catilina menn stóðu í mót úhræðiliga ok börðuz með miklu afli. Catilina var þá sjálfr í öndverðri fylking með öðrum fótgangandi mönnum ok téði þar sínum mönnum hverjum sem mest þurfti ok hvar sem hans menn féllu
 25 eða urðu sárir eða úvígir þá fekk hann þar í staðinn aðra úsára ok hugði fyrir öllu sem honum þótti vænligaz: hann barðiz sjálfr alldjarfliga ok drap marga fjandmenn sína: þá fekk hann það orð allt saman að hann gjörði bæði drengilig verk snarps riddara ok svá góðs herstjóra.
 30 Petreius sér nú að Katilina menn börðuz snarpligar en hann hugði ok stóðu fast svá að æingi hopaði ok féllu

13 Petreius = Petregi'. 14 cohortes > coortef. 15, 21 Catilina = Cat'. 22' miklu = micklu. Catilina = Cat'. 30 Petreius = Petregi'. Katilina = kat'.

þá mjög hvárirtveggju. þá lætr hann fram ganga þann her er sterkligastr var ok valið lið til — þar voru ekki nema græfatignir — ok gengu þeir í miðja fylking móti fjandmönnum. en Katilina gekk svá fast að þessum að enn fekk hann svig á þeim, ok þá enn hljóp hann í annan stað þá er honum þótti enn fastaz fyrir ok bæygði þetta ok drap alla þá er mest stóðu í mót, ok þá enn læitaði hann út á armana hvárntveggja ok gekk þar að. af liði Catiline féllu fyrst Manlius ok Fesulanus ok höfðu bariz djarfliga. en er Catilina sá að fallinn var allr fjöldi hers hans en hann var þá epter með fátt lið þá minntiz hann hinnar fyrri tignar ok göfugrar ættar sinnar ok hljóp þá fram í flokk fjandmanna sinna þar er þykkz stóðu fjandmenn hans langt fram frá sinum mönnum ok barðiz sem hann væri óðr til þess er hann var þar stangaðr ok særðr til bana.

11. Frásögn Salustii. Salustius segir svá að þá er lokið var orrostonni-mundir þú sjá mega hvé mikil dirfð ok kraptr hugarins fylgði þessu liði er Catilina hafði saman dregið; því at þann stað sem hverr þeira hafði sér tekið í fyrstu meðan þeir stóðu upp þá var hann þar fallinn, þeir æinir höfðu dræifz er höfðingjaflokkurinn hafði með afli borið sá er fyrr var frá sagt ok höfðu 12 allr svá fallið Katiline menn að framan að æins voru sárin á þeim. Catilina var fallinn ok fundinn langt fram frá sínum mönnum öllum en umhverfis hann hræ fjandmanna hans ok blés hann æigi ok hafði allt hið sama yfirbragð sem áðr ok var fremstr í orrosto áðr hann félli.

---

4 Katilina = Kat'. 6 þá < þar. 8 hvárntveggja > huarntuegja vt. 9 Catiline = Cat'. Fesulanus > feffulanuf.
10, 19 Catilina = Cat'. 24 Katiline = Kat'. 25 Catilina = Cat'. fallinn = falln.

E.

'nú æyðdri. ægi þurfu þér nú að ræna voru fè: ero 15
 'aðrar borgir gnógar til að þér gjæðit með yðra menn:
 'eingi nauzun ok ekki fátæki skyldir yðr til þessa frið-
 5 'kaups ok bardaga er þér gjörð'. Julius reiddiz við orð
 hans ok mælti 'allmikinn hægóma ætlar þú að þú munir
 'svá vegligan dauða fá: ægi mun ek sörga mínar hendr
 'í þínu blóði: öngan veg hefir þú til þess að ek muna
 'sýna þér mína reiði. ægi muntu stýra lögum nè frelsi
 10 'í gegn mér, ok ægi mun sjá dagr blanda saman hinum
 'hæstum lutum ok hinum lægstum — lögin sjálf verða
 'heldr brotin af mér en haldin af þínu tillagi'. Þá er
 Julius ræddi þetta gengu menn hans að dyrum með
 brugðnum sverðum. en riddari einn rúmverskr sá er
 15 Cotta hét gekk að Metello ok mælti 'sér þú ægi að allt
 'frelsi æyðiz fyrir þessu ríki er nú gengr yfir ok muntu
 'ok öngu á leið koma þót þú vilir til hlutaz. vér verðum
 'mörgum röngum hlutum að hlýða ok er sú líkn mest
 'að margir verða nú svá að gjöra ok vér megum öngum
 20 'þeim lutum neita er á oss ero lagðir. máttu ok sjá
 'hversu mart illt þeir hljóta af aller er á mót standa þó
 'að sitt vili verja með réttu'. Metellus var síðan hand-
 tekinn ok leiddr nauðigr frá dyrunum. síðan brutu þeir
 upp lúsana ok hurðirnar með miklu glammi ok taka brott
 25 þann auð er eingi maðr hafði á tekið ok þar höfðu saman
 dregið hinir fyrri consules ok hinir æztu höfðingar: Fabri-
 cius er barðiz við Pirrhum konung í Epiro ok Metellus
 er sigraði Jugurtham ok vann Krít ok Kato er sigraði
 Kípr — ok allr sá fjárlutr er Pompeius hafði saman dregið
 30 ór austrhálfu heimsins þá er hann sigraði ij konunga ok

5 bardaga > bardaga. 10 í gegn = í gegnt. 15 Cotta >
 cotta ueternuf. 16 fyrir þessu > f' þessu f' þessu. 24 miklu
 = micklu. 26 höfðingar = hofðing. 27 barðiz = bardaz.
 Pirrhum > piru. Epiro > ephiro. 28 Jugurtham = Jugurtā.

xx. ok segir Lucanus svá að þá eitt sinn var það er Rómaborg var fátækri að fenu en Julius. Nú sendir Pompeius orð öllum þeim mönnum er honum vildu lið veita ok undir hann höfðu gengið — fyrst um Grikk-landshaf ok sjálft Grikkland ok sjálönd — ok dreif til 5 hans fjölði liðs, ok segir Lucanus að hann hyggir að ægi um aldr hafi komið jammikil þjóð í einn flokk ok ægi mundi þess dæmi verið hafa að jafnmargir konungar ok jarlar hafi haft sér að höfuðsmanni æinn hertuga ok hlýddu hans boði ok banni. Julius ferr nú af Rómaborg með 10 her sinn ok ætlaði í Massiliam ok síðan í Spánland fyrir því að hann vildi leggja undir sik allt ríki þeim megin hafsins: stefndi hann fyrst til borgar þeirar "Marſilā er "focal" heiter ok var hin sterkasta að veggjum ok að liði. Þá er borgarmenn spurðu ætlan hans þá sendu þeir 15 menn móti honum með þessum orðum 'ávallt hefir útlendr 'herr svá komið á Rómarríki að vér höfum bariz með 16 þeim svá sem sagt er á yðrum annálum. en ef þér vilið 'fara í okunnar hálfur að berjaz við yðra borgarmenn, 'hafið þá menn með yðr er fúser eru því at hvaðan æfa 20 'drífr lið að um heiminn það er ekki skammaz slíkra verka 'ok vandræða ok þurfu þér ægi að næyða þá menn til 'er ægi vilja ok ægi samir. ok slíku hug skyldu aller 'hugaðir með ykk Pompeio ok munde þá forðaz vandræðin. 'nú er sú bæn vár að þú snúer her þínum frá þessi borg 25 "'með þú er þ þurfið yðarr að gæta. en ef ulið setiz "'um bg þessa." þá viljum vér að sjá staðr sé örugggr 'Pompeio ok svá þér hvárr ykkar sem hingað vill sækja

6 hann +. 9 höfuðsmanni = hafuðf man. 11 Massiliam > marſilā. 13-14 "i Marſilā er focal" o: er Massilia (* 198¹⁵). 18 þeim > þ (o: þer). en ef þér vilið > en ef þ (~ þ) ulið en ef þ ulið. 19 okunnar = okunar. borgarmenn ∞ bgar mn. 24 munde < munde — — —. 26 setiz ~ setiz (o: setz, sez).

‘vápnauss ok með friði ok megim vér svá sýna vára trú.
 ‘meðr þí að þér vilið setjaz um borg þessa með úfriði
 “ok skípa hā þa lēm uer þo gefa tom t' að úraz” ok
 ‘fyr munu vér tapaz en vér gangim ok berjumz nauðgir’.
 5 þá er Julius hæyrði þessa orðsending þá reiddiz hann
 mjök ok mælti ‘vist ætla þesser menn mikinn hégóma um
 ‘vár skipti: þó að oss sē mjök titt að fara í vesthálfu
 ‘heimsins þá skulum vér þó gefa tóm til að brjóta þessa
 ‘borg ok æyða þetta land. þeir segja það ef ek kem einn
 10 ‘til borgarinnar ok vápnauss að þeir munu þá lúka upp
 ‘borgina fyrir mér: svá ok muni þeir vilja heldr byrgja mig
 ‘inni en úti. takið vápn yðr glaðliga ok gef ek yðr upp
 ‘borg þessa til herfangs.’

2. Nú kemr Julius að borginni með her sinn ok
 15 sér að aptr eru lokin öll borgarhlið en kórónu þykkva
 ok fagra af skjöldum ok sverðum hjálmum ok brynjum
 umhverfis borgina á veggjum ok vígskörðum. nú setr
 hann herbúðir sínar á hól einn við borgina sjálfa. síðan
 gjörði hann vegg af torfi ok grjóti á milli ok annars hóls
 20 svá mikinn ok háfan að nær var jafnhár borginni ok höfðu
 þar langt verk fyrir ok lét þar færa við marga stórviðu
 hvarumtveggja megin við vegginn svá að æigi féll þó að
 þungi væri á borinn mikill. en þar var blótskógr einn
 mikill nær borginni sá er þeir höfðu átrúnað mikinn ok
 25 træystiz herliðið fyrir því æigi að höggva. þá ljóp Julius
 fyrst fram ok hjó tveim höndum hinn sterkasta lund svá
 að nær stóð á hamri öxin ok mælti hátt ‘hræðiz æigi að
 ‘höggva þenna skóg, látið mik bera ábyrgð fyrir’. þá
 hjuggu þeir upp þann skóg allan með hræzlu mikilli ok
 30 virðu meira reiði Cesaris en goðanna. nú var upp höggvinn

6 þesser > = = ffer. 11 borgina = b̄g. 12 vápn yðr ∴
 vápn yður. 15 þykkva > þýkku. 20 borginni > b̄ginn.
 24 borgiani = b̄gini ∪ b̄ginn.

skógrinn allr. en borgarmenn sá á ok mæltu 'hví munu
 'goðin æigi hefna meingjörða? eða hví mun svá rík ham-
 'ingja vándra manna að goðin muni öngum stýra mega nema
 'veslum einum?' nú lætr Julius gjöra turna tvá á veggjum
 17 sínum ok lét þaðan skjóta í borgina. en borgarmenn tóku 5
 við af miklum afla ok þrek ok slöngðu stóru grjóti með
 valslöngum ór borginni, ok þá er Julii menn stóðu nær
 borginni ok sóttu svá að þá börðu borgarmenn grjóti svá
 að öngu mátti á leið koma umi aðsóknina. nú sá Julius
 að hann mundi ekki fá unnið borgina nema með miklum 10
 torveldum ok langri umsát: þá skipti hann herinum í tvá
 staði ok ferr sjálfr í Spánland með sumt liðit en hann
 setti þann manna höfðingja fyrir það liðið er eptir var
 er Brutus hét ok bað svá fremi við skiljaz er unnin væri
 borgin. litlu síðar riðu borgarmenn út með öllu liði sínu 15
 ok báru eld að virkinu ok brenndu upp allt. eptir það
 börðuz þeir á skipum við Brutum ok var sá fundr hinn
 harðasti ok lengi úsýnt hvárir sigr mundu hafa. í liði
 Bruti var sá maðr er Tirrhenus hét, sterkr maðr ok
 harðskæytr: hann var höggvinn beint um þvert andlitð 20
 framan í augun svá að þau fóruz bæði. en þótt hann væri
 blindr þá skaut hann þó sem áðr ok bar svá til að hann
 laust öru framan í brjóst einum manni göfugum þeim er
 Argus hét ok féll þegar á bak aptr en faðir hans stóð
 hjá honum sjálfum ok bendi Argus með hendi sinni að 25
 hann vildi að faðir hans lyki saman augu hans en þá er
 hann sá son sinn dauðvána þá mælti hann af miklum
 harmi 'son minn Argus. fyrirgefðu það feðr þínum veslum
 'þót ek leggja þik æigi í faðma eða ek kyssa þik nú
 'æigi þenna hinn síðarsta koss. enn sé ek varmt blóð í 30

5 í > 1/1. 6 miklum = micklum. 7 Julii = 'J'. 10 miklum
 = mikklum. 13 manna < mann. 15 síðar (= síðar) ~
 síðarr (= síðar). 19 Tirrhenus > tiren. 27 hann sá > sa.
 sinn = sin. 28 minn = min. 30 hinn = hin.

‘sárum þinum ok enn er önd með þér ok enn máttu
 ‘lengr lifa en ek ef goðin vilja lofa mér að leggja sverði
 ‘fyrir brjóst mér’ síðan skaut hann niðr sverðshjöltunum
 ok lét fallaz á oddinn svá í gegnum hann stóð en hann
 5 stæypti sér þegar fyrir borð. nú lauk svá þeira viðskiptum
 að Brutus fekk sigr ok var sjá hinn fyrsti unninn af Julii
 mönnum.

3. ~~~~~ Nú ferr Julius í Spánland, ok váru þar
 fyrir tveir höfðingjar, vinir Pompeii: annar hét Petreius,
 10 en annar Afranius. þeir höfðu lið mikið ok sátu í borg
 þeiri er Ilerda heitir. en á sú fellr milli borgarinnar ok
 liðs Julii er “eruga” heitir ok mátti hann fyrir því ægi
 ná atgöngu við borgina. annars dags eptir fór hann upp
 með ánni ok ætlaði að ganga á hamargnípu nökkura þá
 15 er bar yfir borgina. það sá þeir höfðingiarnir ok réðuz
 mót honum yfir ána með lið sitt ok vildu komaz fyrir þá
 ok verja honum bergið. síðan tókHz með þeim langr bar-
 dagi ok lauk svá að Julius náði berginu. síðan heimti
 Julius lið saman upp á bergið. ok litlu síðar gjörði vatna-
 20 vöxt meira en dæmi væri til af sólarhita ok snænámum
 á háfjöll fyrir því að þetta var á vár ok var áin svá
 mikil að hón féll hvarumtveggja megin bergsins svá að
 Julius mátti hvarigum megin komaz bergsins um hrið. 18
 síðan lét Julius gjöra húðskip en hann lét höggva upp
 25 aldingarða er stóðu undir berginu ok hafði það til innviða
 í húðskipin ok kom svá yfir öllum herinum. þá fara þeir
 Afranius af borginni ok ætluðu til fjalla þeira er löng
 leið var: var það vígi öruggt ef til fengi komiz. en Julius
 sá ferð þeira ok komz fyrir þá með riddaraliðinu ok
 30 eggjaði að þeir skyldu berjaz. en þeir Afranius námu

4 oddinn = oddin. 6 fyrsti > fyrft. Julii = ‘J’. 8
 váru ∞ uaro. 9 Petreius = Petreguſ. 10 annar Afranius
 > anar Aprani’. 11 milli > mill. 12 “eruga” (∞ eruga)
 < Cinga (< Sicoris). 27, 30 Afranius > aprani’.

staðar á holti einu ok fylktu hváirtveggju ok höfðuz orð við ok stóð svá um hríð ok kennduz að þar stóðu feðr ok synir ok bræðr sér hvárir. í fylking ok margir góðer vinir ok var næsta ráðit um skeið að þeir mundu sættaz við Julium áðr Petreius talaði fyrir liðinu ok eggjaði að 5 þeir skyldu berjaz ok kvað skömm að sættaz orrostolaust ok bregðaz svá Pompeio ok ráða þeir til orrosto fyrr en Julium verði ok felldu mart lið hans. en þó kom þar loks að þeir Afranius urðu yfir komnir ok vildu flýja aptr til borgar. en Julius fekk enn riðit fyrir þá. en þá 10 komu þeir á sandhól einn háfan ok fylktu þar liði sínu ok eggjuðu síðan liðit hið mesta ok kváðuz ægi flýja mundu. en er Julii menn bjugguz til atgöngu þá kallar Julius hátt á sína menn 'gangið ægi að þeim því að sá 'bítr sárt er sér vill ekki forða. mun oss sjá sigr ekki 15 'vingæfr því at vér munum hér týna mörgum várum 'mönnum en þeir eru svá óðir sem hið óarga dýr ok 'hræðaz ekki bana sinn. nú skulum vér gjæta þeira hér 'ok láta þá kenna bæði þorsta ok kulða ok minnaz heim 'kvenna sinna ok ástmanna ok biðum svá unz þeir biðja 20 'sjálfir griðanna'. nú fór þetta eptir ætlan Julii. ok er þeir áttu öngan kost að berjaz þá tók fyrst reiðin að þverra en hugrinn að blotna. en þá er þeir váru lengi byrgðir á þeim hólí ok kvalðir í miklum þorsta þá gengu þeir hertugarnir sjálfir af hólinum ofan ok allt liðit eptir 25 þeim til herbúða Julii. síðan gekk Afranius fyrir Julium ok stóð fyrir fótum honum ok hélt öllu sínu tigurlæti ok yfirbragði ok mælti 'ef ek ætta kost að falla fyrir 'yðrum vápnum þá skortir mik hvárki til hug nè hræysti. 'en nú er mikil sök til að vér biðim oss hjálpar ok 30

5 Petreius = Petregi'. 6 skömm = skavm. 9 loks =
lox. Afranius > Apranuf. 13 Julii = J'. 16 munum
= münfi. 23 hugrinn > hungriñ. 24 miklum = micklū.
26 Afranius > aprani'.

'samir yðr að gefa oss líf því að ekki höfum vér hlaupið
 'í þessi vandræði nè hafiz upp sjálfir til fjanóskapar við
 'yðr heldr þar það saman missætti yðart Pompeii ok það
 'er við várum settir fyrir herliði þessu ok er varðveitt
 5 'trúlyndi við hinn fyrra höfðingja meðan mátti. viljum vér
 'nú ekki dvelja að æigi taki þér slíkt ráð sem yðr líkar.
 'en vér viljum til þess mæla að vér farim í friði til várra
 'héraða ok heimkynna þót vér sém vápnlauser sem þetta
 'fólk væri allt að jörðu lagið ok blandið ekki svívirðing
 10 'várr við sigr yðarn ok gæfu ok lát oss ná að sitja um
 'kyrrt ok berjaz ekki með þér: læyst höfum vér oss að
 'sinni'. en er Julius sá hertogann ok hæyrði orð hans þá
 varð hann við glaðr ok gaf þeim læyi blíðliga að fara 19
 hvert er þeir vildi. Nú má sjá (segir Lucanus) hversu
 15 veslaðir þeir menn eru er í orrostum hafaz: þesser seldu
 vápn sín af hendi ok fóru síðan öruggir í sínar borgir,
 en áðr váru þeir hræddir á hverju dægri ok áhyggjufullir
 meðan þeir váru í orrostunni.

4. Lát manna Julii. Antonius hét höfðingi yfir liði
 20 Julii þar sem á sú fehr er lader heitir í fjörð þann er
 Adriaticus heitir. hann vænti sér fulltings af þjóðum þeim
 er þar byggðu í nánd en þar kom þó höfðingi sá er
 Octavius hét með mikla víkingasveit er Pompeius hafði
 hann yfir sett. þá komz Antonius upp á berg eitt með
 25 lið sitt ok var það vígi öruggt við fjörðinn sjálfan en þó
 varð hann lengi um setinn ok kreppt miklum sult. þá
 kom maðr af mönnum Julii sá er Basilus hét með mikla
 riddarasveit öðrum megin fjarðarins ok kom þeirri orð-
 sending til Antonius að hann mundi þaðan biða því at
 30 hann kvez mundu þangað koma ok veita honum lið að

8 sem > sem þu hafer. 9 fólk < folki. jörðu = iavrrðu.

20 lader > lader. 23 Octavius > octou'. 25 fjörðinn

> fioldinn. 26 miklum = miklu. 27 Basilus > basihuf.

mikla = mickla. 30 kvez = kuedz.

öruggu ef hann mætti komaz yfir fjörðinn. síðan lét An-
 tonius gjöra flota af stórviðum en umhverfis utan við
 flotana lét hann binda vazkeröld tóm til þess að þau
 hældi upp flotanum þá er manna þungi kæmi á mikill:
 hann lét ok gjöra kastala tvá á flotanum til þess að þeir 5
 mætti þaðan verjaz fjandmönnum sínum ef að legði ok
 ætlaði svá flytjaz þegar er veðr gjæfi til fundar við Basi-
 lum. en er Octavius sá viðrbúnað þeira þá lét hann leggja
 strengi ræyrða með jární af hamrinum framm þar er skip
 hans voru ok váro strengir í kafi ok ætlaði að vinda upp 10
 þá er Antonius færi þar yfir því at eingi var leið önnur
 til að fara. nú ræðr Antonius til farar þá er hann er
 búinn ok er þeir koma flotanum yfir strengina þá undu
 hinir er á hamrinum váru ok varð svá að Antonius komz
 yfir með þá flotana er minni váru en sá flotinn er mestr 15
 var varð fastr ok varð dreginn síðan að berginu. sá
 höfðingi var fyrir liði því er á flotanum var er Vulteius
 hét ok var hinn mesti skörungr ok hinn hraustasti til
 vápnis: hann leitaði til að höggva strengina ok læysa sik
 en þá er það mátti æigi þá vörðu þeir sik hraustliga þó 20
 að þeir ætti öngva ván að sigraz — sú atлага var skömm
 ok hörð því at náttmyrkr sleit bardagann. Octavius skipaði
 liði sínu umhverfis að þeir mætti æigi brott komaz um
 nóttina. þá Julii menn sá hversu mjög þeim var þröngt
 þá gjörðiz kurr mikill í liðinu. eptir miðnætti kallaði 25
 Vulteius saman liðit á flotanum ok mælti á þessa lund
 'nú er oss gefið frelsi í nótt að sjá ráð fyrir oss. kann
 'vera að sjá stund þikki sumum ekki löng en hón er þó
 'gnóg að kjósa þann dauðann er vér viljum helz hafa ok
 'vér verðum frægstir af. sú er hugrekki lofuð mest góðra 30

5 lét = lett.   7-8 Basilum = Baðilú.   8 Octavius >
 occour'.   15 mestr > mest.   21 þeir > þr.   22 Octavius
 > Occomuf.   24 þá < þá er.   Julii = 'J'.

- 'drengja að það finnist aldri að þeir hræðiz bana sinn ok
 'vili aldregi lengja líf sitt með svívirðing þó að æigi
 'girniz þeir sjálfir að dæyja. þér vituð að vér megum
 'hvergi undan komaz er várir fjandmenn eru alla vega 20
 5 'frá oss. gjörum svá vel nú þá, hræðumz æigi dauðann.
 'æigi er sem vér sém á velli sléttum í fjölmönnum bar-
 'daga þar er eingi kunni vátta vár skipti. munu goðin
 'vilja að vér gefum þau dæmi dauðans er oss sé frægð í
 'fyrir því að næytt höfum vér vápnanna meðan kostr var
 10 'að berjaz. vitum vér það Julius' kvað hann 'að þér mun
 'lítil sómi í þikkja að vér vegimz sjálfir en öngan veg
 'megum vér nú svá um setnir sýna meiri ást við þik en
 'vilja æigi ganga til handa várum úvinum en þó tekr það
 'mikið af varri frægð er vér skulum nú æigi hér haldnir
 15 'með feðrum várum ok bræðrum ok týndum aller samt
 'váru lífi. nú þó að oss sé kostr gríða af várum úvinum
 'tökum aldri þann kost meðan vér megum oss skaða veita.
 'stórt munum vér verða til þess að vinna að Julius kalli
 'skaða eptir oss fá menn svá margar þúsundir liðs sem
 20 'hann hefir með sér. nú þó að kostr væri að ek mætti
 'héðan komaz ok forða svá mínu lífi þá vilda ek það að
 'öngum kosti. ek kasta nú niðr lífinu því er verið hefir
 'en ek girnumz til dauðans þess er nú er fyrir hendi:
 'þeim einum er lofað að skilja það rétt hversu gott það
 25 'er að dæyja til þess að þá lífi þeir að æylifu en goðin
 'læyna hina því er girnaz að lifa'. nú er Vulteius hafði
 þessum orðum talað þá gjörðuz þeir glaðir ok eggjuðuz
 á það ráð er Vulteius hafði til gefið ok biðu svá um
 nóttina. en þá er lýsti lögðu menn Pompeii að þeim ok
 30 buðu þeim sáttir ok grið en þeir nittu öllum sættum.
 síðan réðu þeir á þá með bardaga en þeir vörðuz nökkura
 stund ákafa vel. en þá er Vulteius sá að ekki mátti vörn
 við koma þá rétti hann fram hálsinn ok bað sik höggva
 þann mann er honum var næstr. en er hann féll þá
 35 hjugguz þeir, bræðr ok frændr — hverr sinn hinn kærasta

vin, ok fekk Vulteius þann dauða ok hans lið er hann mundi kjósa. nú hlaupa menn Pompeii upp á flotann ok undruðuz mjök er þeir sá þar nálíga alla menn dauða: tóku þeir síðan vápn þeira ok fjárluti ok varð þeira manna fall nálíga frægt um allan heim. 5

5. Dráp Curionis ok hans manna. Curio hét einn hinn göfgasti maðr í liði Julii, rómverskr að kyni; hann vildi fara til Sikilæyyjar að draga saman vistir ok leiðangra til handa Julio: þessi Curio kom á móti Julio við Rubicon ok eggjaði að með vápnnum skyldi sækja Rómarski: en 10 nú fekk hann andviðri mikið ok rak hann að landi því er Libia heitir (það er í Africa); síðan gekk hann á land upp ok setti herbúðir sínar á hólum nokkurum skammt frá borg þeiri er Carthago heitir ok rikuz borg er í Africa. en þar var fyrir í landi mikill fjöldi manna Pom- 15 peii ok sá höfðingi fyrir er Varus hét. hann spurði það er Curio kom þangað ok fór þegar á fund Juba konungs er þá hafði ríki nálíga yfir öllu Africa (er vör köllum Serkland) ok bað hann veita sér lið eptir því sem Pompeius mundi vænta. konungr tók vel máli hans ok hét 20 honum sinni liðsemð: hann munði það gjörla

F.

21 aðrir höfðingjar. Appius beiddi blótmann þann er þar var fyrir að ganga til fréttu fyrir hans hönd við skurð- goðið. en blótmaðrinn byrgði inni í hofinu mæy eina þá 25 er Femonoe hét ok mælti að hún skyldi svara því er spurt væri. en er Appius hæyrði svör hennar þá skildi hann af viti sínu að það var mæjar rödd en ekki Apollo

7 hinn = hin. 9 Curio > curi'. 12 Africa = affrica.
14 er Carthago > Cartago. 15 Africa = affrica. 16 er
> er | er. 18 Africa = affrika. 26 Femonoe >
> femonoen.

þá varð hann reiðr mjög ok bað hana þegja ok kvez
 grimmo gjalda mundu vélina nema nokkur fengiz órslit
 af goðinu. mærin varð hrædd ok hljóp í undirhús það
 er stóð undir hofinu þar jafnt sem goðit stóð yfir uppi
 5 ok er það sagt að hún fekk spáleik af goðinu ok sagði
 Apollo það fyrir munn hennar 'Appius' kvað hún 'ef þú
 'vill forðaz allan háska Rómverja ok vill æinn sitja um
 'kyrrt far þú í æyna Euboeam ok muntu hirðr frá þessum
 'óróa'. nú gekk Appius frá hofinu með sína sveit ok fór,
 10 í æyna Euboeam ok hugði að hann mundi þar fá ríki.
 en þegar er hann kom þar þá fekk hann sótt ok dó þar.
 en mærin var fundin vitlaus í hofinu áðr en vatni væri
 á hana ausið.

2. Frá Julio ok hans fortölum. Nú hefir Julius
 15 sigraz í Spania ok "hibium" ok lýser hann nú yfir því
 að hann vill fara til Róman sem skjótaz má hann ok
 síðan út yfir hafð eptir Pompeio. það var mikill hlutr
 liðs hans er leidduz orrostor mjök ok vildu fara gjarna
 til heimkynna sinna ok berjaz æigi við frændr sína ok
 20 vini ok mæltu á þessa leið 'vér viljum þiggja læyi til
 'þess að skiljaz við þessi vandræði því at þú hefir leiðt
 'oss í mikinn háska bæði á sjá ok á landi: vart lið er
 'sumt fallið í Saxlandi sumt í Spáne sumt í Rómaborgar-
 'landi. hvert verkkaup höfum vér fyrir það er vér höfum
 25 'barz í Saxlandi með þér nema það að berjaz nú við vára
 'borgarmenn? nú höfum vér tekna Rómaborg ok rekna
 'öldungana, rænt ok goðin sjálf ok gengið í hverja úhæfu
 'með þér, ok viltu enn leiða oss í dauða í ókunnar hálfur
 'heimsins: nú vitum vér æigi hverra gjæðanna er ván
 30 'fyrir vandræðin, en það fylgir að þú kannt þér "avfufu"

1-2 kvez grimmo = kveðz grimo. 4 yfir > yf. 8, 10 Euboeam >
 roborā. 15 Spania ∞ spaniā. "hibium" * Lucan. V 237
 Interea domitis Caesar remeabat Iberis. 22-23 er sumt >
 er sum.

'þess alls hverngi sigr er vör vinnum. nú viljum vér
 'sjálfir leita fyrir oss að goðanna ráði. væntum vér að
 'þetta mun til friðar snúaz þót þú reiðiz'. síðan ætlaði
 mikill hluti liðs hans að skiljaz við hann. en er Julius sá
 það að þeir ætluðu brott að fara þá bað hann þá fyrst 5
 hlýða sér ok mælti á þessa leið fyrir þeim 'þeir riddarar
 'er nú eru óðir orðnir ok vilja brott frá mér þá skulu
 'aller fara vápnausir en láta mik taka við vápnum.
 'fari þér sem yðr líkar en látið mik ábyrgjaz mín forlög.
 'þessi en sömu vörn munu mér finna jammarga menn sem 10
 'nú flýja — eða ætlið þér að aller menn af Rómaborgarlandi
 'hafi flýit með Pompeio ok gengið á skip hans en öngir
 22 'muni til verða að fylgja mér ok taka upp þann sóma
 'allan er þér hafið hafðan? — ok kann þá vera að svá skipti
 'um að þér fátækir kallar er nú hafa barz með mér sjáið 15
 'þá sóma hinna ok virðing í Rómaborg er nú hafa barz
 'með mér fár orrostor. æða ætli þér það, vesæler menn,
 'að yðarr flótti muni nokkuð um mína gæfu skipta? jafnt
 'mun vera sem þá er árnar heituðuz við sjáinn að þér
 'mundi ægi í hann falla lengr, ok mundi hann vera hinn 20
 'sami en þær mundu ægi vita hvað þær skyldu við sik
 'gjöra. eða ætli yðart fullting nakkvað skipta um minn
 'hag? aldri munu goðin virða sik svá litils að þau muni
 'yðra framgöngu láta ráða mínu aldragi; heldr mun mín
 'gæfa stýra yðrum hag: svá er skipað að margir skulu 25
 'þjóna en fáer drottna. veit ek að þér munduð fullfúsir
 'flýja með Pompeio af þeiri ógn er mínu nafni fylgir ok
 'þeim sigri er ek vann í norðrhálfu heimsins er þér þorið
 'ægi að fylgja mér ok mínum sigri. vitið það að Labienus
 'þótti hinn mesti höfðingi með sínum vápnum ok hinn 30
 'harðasti meðan hann var með mér en nú er hann kominn
 'í annan flokk ok er hann nú hinn herfligsti flóttamaðr

---

 19 þer (o: þær) = þ.

32 herfligsti = hvaligsti.

'bæði á sjá ok á lande. setið niðr nú merkin mín ok flyi
 'þeir er það vilja ok taki þeir upp vápnin er betri karl-
 'menn eru ok mun ek halda upp orrostum jamt sem áðr.
 'en þeir fáer menn er valda "þessi" skulu taka maklikt
 5 'viti fyrir sinn ótrúleik: nú skulu þeir rétta fram hálsana
 'ok skulum vér sjá aller samt hvárt þesser hinir nýju
 'riddarar kunni stórt að höggva er nú vilja mér fylgja'.
 við þessa ræðu varð fólkið svá hrætt að æingi þorði brott
 að fara en aller játuðu honum sinni hlýðni. nú ferr Julius
 10 með allan herinn í borg þá er Brundisium heitir ok lætr
 þar heimta saman öll skip þau er fá mátti af Púle. en
 hann sjálfr ríðr til Rómaborgar með litlu liði ok var þar
 gjörr dictator ok consul af því liði er þar var til. síðan
 fór hann í borg þá er Alba heitir ok blótaði þar epter
 15 fornri venju Rómaborgarhöfðingja ok ferr síðan aptr í
 Brundisium sem skjótaz má hann við komaz eptir þeim
 fongum sem þá mátti til verða.

3. Frá hættuferð Julii. Eptir það ferr hann út yfir
 hafið með her sinn í borg þá er Paleste heitir. en þó
 20 var mikill herrinn ægi búinn: þá setti Julius þann höfð-
 ingja yfir liðinu er Antonius hét ok bað hann til sín
 koma svá sem hann yrði fyrst búinn til. nú setr Julius
 herbúðir sínar skammt frá því er Pompeius hafði sínar
 herbúðir; en tvær ár miklar féllu millum herbúðanna svá
 25 að hvárigir máttu til annarra komaz, ok hét önnur Apsus
 en önnur Genusus. svá segir Lucanus að hamingjan fekk
 þenna stað til þess að varðveita þessa tvá höfðingja heimsins 23
 er æztir váru ok skirra svá úhæfuna nokkura stund þó
 að meiri kvöl yrði heiminum en svá að þessi dvöl kjæmi
 30 til sættar. hér mátti hverr þeira sjá annan ok mæla við
 annan ok minnaz á það hversu lengi þeir höfðu með

10 heitir +. 19 Paleste > palestra. 20 herrinn = hñ.

22 koma +. 24 miklar = mikklar. 25 Apsus > Capfus.

26 Genusus > Genufus. 30 hverr = húr.

mikilli ást saman haldiz í fögrum tengðum. nú var Julius fúss til orrosto, en honum þótti Antonius seinn til fundar við sik: þá gjörði hann orðsending til hans ok mælti 'gjör svá vel, dvel ægi herinn; því at ek veit að hann vill gjarnliga hingað koma þó að hann viti víst skipbrot 5 'fyrir. nú er mér mikil sótt í svá búnu, ok ægi skiptum 'vér nú jafnt heiminum: Cesar ok aller öldungarnir sitja 'nú í Epiro en þú hefer nú einn Rómaborg'. en er Antonius dvaldi myklu meirr kvámuna en Julius vænti þá fór Julius brott frá herinum nótt eina ok hafði eins 10 riddara klæðnað: hann gekk með sjávarströndu ok fann eitt lítið skip sett í bergskor eina ok fest með reipi: hann sá þar hjá hús lítið grasi vaxið ok byrgðar dyrr: hann gekk að hurðinni ok knúði hendi sinni. en þar var fiskimaðr einn fátækr inni sá er Amiclas hét: hann gekk 15 til hurðar ok spurði hvern svá fátækr væri kominn að hans skjóls þurfti að vitja: síðan kvæykði hann ljós ok lauk upp dyrunum ok skildi ægi hvað goðin veittu honum er hann hræddiz ekki en sú mundi eingi borg eða herbergi að menn mundi ægi hræðaz ef Julius knúði sjálf 20 dyrrin. síðan mælti Julius við hann 'ef þú vill fylgja mínu 'ráði ok flytr mik yfir hafð á Púlsland þá skaltu ægi 'þurfa að æiga björg þína alla undir báti þessum eða 'undir verki þínu: far þú skjótt ok bú þik ok dvel ægi 'fyrir því að það mun þín gæfa að gjöra minn vilja'. 25 Amiclas talði torveldi á ferðinni en þó lauk svá að hann læysti skipið ok setti fram. nú snúaz þeir skjótt ok sigla í haf en vindinn gjörði hvassan ok sæinn stóran. nú hræddiz fiskimaðrinn mjök ok vildi þar taka land sem fyrst gjæti hann. en Julius sagði 'hræz ægi þú ógn hafsins 30 'ok sigl beint í mót veðrinu ok stefn á Italia land, ok

8 Epiro > ephiro. 9 myklu = mycklu. 15 Amiclas > aminclaf. hann = han. 25 minn ∞ mfn. 25-26 vilja. Amiclas > = = Aminclaf.

'sú ein er rétt "trua" til hræzlu þinnar að þú veiz ekki
 'til hverjum þú fylgir fyrir því að gæfan ok goðanna
 'fullting mun aldregi við mik skiljaz. nú stefnum "nið
 "'þessa hafnar er Calabrú heit" fyrir því að þar að eins
 5 'mun sú lending er við munum lífi halda'. nú sigla þeir
 á hafið þót Amiclas vildi ægi; en veðrið óx að einu:
 nóttina gjörði ok myrkri en dæmi væri til því at veðrit
 var þykkt ok skúrir við eða drífa ok þeir sá ægi siglu-
 tréið ofanvert ok máttu öngu við koma öðru en sigla
 10 forviðris. þar kom loks að Julius ætlaði ekki annað en
 þeir mundu týnaz skulu ok mælti 'undrumz ek það er
 'goðunum verður svá mikið fyrir að týna mér er þau æsa
 'allt hafgjálfr að mér þar er ek sit á einum litlum báti. 24
 'ef minni virðingu er ægi ætlað að látaz í orrösto ok
 15 'skal ek heldr drukkna í sjá þá mun ek úhræddr taka
 'þann dauða er goðin ætla mér ok þót nú lúki skjótt yfir
 'mina æfi þá hefi ek unnið mér nær til yfrins ágjætis:
 'ek hefi kúgað allar norðrhálfur heimsins ok mínir óvinir
 'ero aller á flóttu fyrir mér; svá var ek nú næst í Róma-
 20 'borg að Pompeius var mér lægri, tók ek nú þar alla
 'þá tign er ek veit dæmi til að rómverskr maðr hafi
 'fengið. en nú bið ek þess að eingi viti hvað af mér er
 'orðit ok stíga ek svá dictator ok consul fullr allra tigna
 'í dauðann: láti goðin mik önga eptirgjörð hljóta ok
 25 'hvergi lík mitt til landa bera ok önga sáluelda kynda
 'fyrir því að várir óvinir munu aldri við mik úhræddir
 'meðan þeir vita ægi visan bana minn'. svá mælti hann
 meðan þeir voru í þessum mikla háska. en þó lauk svá
 að þá bar að landi ok komz hann til fundar við Antonium
 30 ok hans lið ok allmjök á úvart ok er hann var kenndr
 þá dreif að honum nær allr herrinn ok mælti 'hvar til

1 "trua" < sök.   5 þeir +.   6 Amiclas = 'A'.   10 loks
 = lox.   14 minni > min.   22-23 er orðit +.   28 mikla
 = mickla.

‘ætlar þú þá er þú hættir lífi þínu í svá mikinn háska ok
 ‘lætr oss forostulausa en þú læypr á hafið við annan
 ‘mann í svá miklum stormi? því at líf þitt er hjálp ok
 ‘hæilsa lýðsins en nú ertu æitt hið hæsta höfuð heimsins
 ‘þá eru nær ærsl í að vilja svá dæyja því at æingi er 5
 ‘sá þinna höfðingja eða riddara að æigi vili aller með
 ‘þér lifa ok dæyja fyrir hvern mun ef vér ættim kost
 ‘— en nú *skæm* vér sofa meðan þú vart í lífsháska!
 ‘ok yfrið mjök ræynir þú “þi”~~~~~“ingiu” í orrostum
 ‘þót þú hlaupir æigi á haf út í úfærum veðrum því at 10
 ‘öllum var ~~~~~ eptir þér að koma’.

4. Julius bjóz nú sem hvataz ok vānu bráðara kom
 ~~~~~llu liðinu í Epirum. Pompeius sá nú að Julius var
 kominn nær herbúðum hans með allan sinn afla. hann
 vildi flytja Corneliām konu sína í æy þá er Lesbos heitir 15
 ok væri hón þar hirð frá öllum háska. nótt hina næstu
 eptir vaknaði hón er á leði ok vildi krjúpa að honum
 ástsamliga ok kyssa hann, en þá er hón tók hendi sinni
 á kinn honum þá fann hón að kinnin var vát af tárum
 ok varð hón ákafa hrædd ok þorði eingis að spyrja fyrir 20
 því að hann var ekki vanr að gráta. en af stundu mælti
 Pompeius ‘þar er komið að mér þikkir æigi bliðara að
 ‘lifa en að dæyja því at sá dagr mun nú koma er vér
 ‘höfum dvalið með sná ok stóru. Julius er nú kominn
 ‘hér með lið sitt ok sýniz mér ráðligra að þú farir frá 25
 ‘várum fundi ok í Lesbos “þa” er þú sér vel haldin.
 ‘skaltu nú eingis þess þar um biðja er ek vil æigi. mun
 ‘þessi stund skjótt liða fyrir því að *ek* sé að sköpin hrapa
 ‘nú mjök ok mun *tí*

3 miklum = mikklū. 8 *skæm* < *skyldim*. 9 “þi”~~~~~
 “ingiu” < þína hamingju. 11 ~~~~~ < yfrið annt. 12
 Julius > uhuf. 13 ~~~~~llu > hann öllu. Epirum > ephiro.
 17 honum ∞ hm. 26 “þa” (∴ þá) < þar.

G.

‘er það kynlíkt að þér ætlið mik yör líkan er minna 25
‘unnið Pompeio en ek ann dauðanum’.

2. Nú kemr Julius þagað með her sinn ok þar
5 kemr hann sem Sceva var nálíga fallinn: taka þeir hann
upp ok bera á öxlum sér ok lofa aller hans hraustleik
ok þótti þeim heldr sem það væri goðanna kraptr er
hann hafði en manns. nú leggja þeir hann niðr á völl
einn sléttan ok taka af honum vápnin ok þá mælti Julius
10 ‘mikill harmr er það, ‘enn sterkasti Sceva, er þú mátt
‘æigi prýða hofin með þínu fengi ok æigi njóta sigrs
‘með þínum lánardrottni svá sem þú vart ágjætliga viljaðr’.
ok þá lét hann lífi sínu við mikinn hraustleik ok vaskleik.

3. Pompeius lætr nú færa herbúðir sínar að þangað
15 sem virkið hafði verið ok dræfði liði sínu ok bjóz þar
um sem öruggligaz ok gjörði æigi ganga yfir út þót kost
væri. en Julius hafði ekki komið sér við þenna bardaga
en sá virki sitt brotið ok brennt ok menn sína marga
fallna: hann undi nú illa við er Pompeius ok hans menn
20 höfðu hvíld ok hægjan herbúðastað ok varð hann svá óðr
við að hann eggjaði menn sína yfer virkið ok frýði öllum
hugar er æigi vildu að ganga með honum. nú ræðr Julius
til atgöngu með mikla sveit manna ok fylkti sínu liði
öllu á velli einum sléttum. en Pompeius gengr út ór
25 herbúðum ok fylkja þeir margar fylkingar umhverfis lið
Julii. þá var æsi-gnýr mikill af kalli ok vápnabraki ok
lúðragangi ok gjörði svá myrkt af moldryki að nálíga
mátti ekki sjá. þá sló ótta miklum á lið Julii ok þótt
þeir vildi flýja þá hljópu þeir í hendr úvinaum sínum. svá
30 lauk þessum fundi að drepið var mjög mart af liði Julii.

2 ætlið mik +. 4 Nú > u. þagað ~ þangað. 5, 10
Sceva > Scepa. 12 ágjætliga > agætliga | a. 14 Pompeius
> ompei’. 16 öruggligaz = avrugligaz. 23 mikla = mikkla.
28 miklum = micklū.

ok þá er svá var komið þá stöðvaði Pompeius sjálfr lið sitt að æigi væri að gengið þar sem Julius sjálfr stóð með sína sveit. nú snýr Julius aftur yfir virkið til sinna manna ok flýr hann síðan ok allt lið hans.

4. Síðan fór Julius eptir þenna úsigr brott ór Epiro.⁵ ok kom með lið sitt í það land eða hérað er heitir Ema-
thia en Thessalia öðru nafni. En Lucanus ræðir svá um þenna fund 'hér mundi nú' segir hann 'hafa lok á fallið
'um þenna ófrið í Rómaborg ok lögin sjálf mundu náð
'hafa sínu fullu frelsi ef Silla hinn ríki fóstri Pompeii¹⁰
'hefði þenna sigr fengið' kallar Lucanus það stórligan harm er Julius með sitt ofrkapp skyldi eiga þessa dæilu við mág sinn svá mildan ok miskunnsaman.

5. Þá er Julius var brott farinn með her sinn þá vildi Pompeius fara eptir honum með öllu liðinu. en¹⁵
höfðingjar ok vinir hans vildu að hann færi til Rómaborgar ok sögðu að þar mundi æingi fjandmanna fjöld fyrir. en
26 Pompeius svarar á þessa leið 'aldregi skal ek gjöra að
'dæmum Julii ok æigi mun ek koma til Rómaborgar nema
'ek koma með friði. vel hefða ek mátt halda Rómaborg²⁰
'ef ek vilda berjaz á miðju torgi eða í nánd helgum
'musterum: hefi ek því farið í fjarlægt ríki að ek sparða
'mjög fóstrland mitt til allra vandræða — því at enn skal
'ek þín vitja Roma ef ek fæ sigr, ok fyrir því flýða ek
'að ek vilda æigi vandræði þín. þó að Julius vegi á mér²⁵
sigr þá vil ek æigi fyrir því að heldr að hann þýðiz
þik'. eptir þessa stefnu ferr Pompeius austr í Emathiam
landveg. hann setr herbúðir sínar í nánd því sem her-
búðir Julii váru. var það mjög lengi að þeir sátu þar
fyrir því að hvarutveggja liði var ótti að öðrum. Sextus³⁰
Pompeius hét son hins mikla Pompeii: hann gjörðiz mjög

5 Epiro > ephiro. 7 Thessalia > thesalia. 14 þá er > a er.
farinn = farin. 23 enn (= en) < (eif o:) eins. 31 mikla
= mickla.

fúss að vita fyrir, hversu reiða mundi. í Thessalia var fjöldi mikill galdramanna: þeir gjörðu stundum daginn svá myrkjan sem nótt væri en stundum nóttina svá bjarta sem dagr væri.

- 5 6. Frá Erichtho. Erichtho hét kona sú er ágjæzt var af sinni fjölkynngi: hón byggði æigi í borgum né húsum, hón lá í hellum eða í leiðum dauðra manna: hón var mögr en liðr hennar var jörðu svartare ok gekk af henni daunn illr: hón var vön að kvækja upp dauða
- 10 menn ok láta segja sér slíkt er hón vildi. hennar leitaði enn ungi Pompeius ok fannz hón um siðir í helli nökkurum. enn ungi Pompeius kvaddi hana fyrri ok mælti 'hæyr þú frægð allra tröllkvenna. spurt hefi ek að þú mátt mörgum hlutum stýra ok forlögum manna stýra
- 15 'með þínum kænleik en ek vil biðja þik að þú segir mér 'hvern enda hafi várir bardagar: æigi krefr þik þessa 'virðingarlauss maðr af Rómaborg heldr sonr hins mikla 'Pompeii sá er erfingi er eptir til konungsríkis en eptir- 'gjörðarmaðr ef þess þarf við: rannsaka þú annars heims
- 20 'staði ok seg mér hvað falla mun af váru liði'. Erichtho svaraði honum 'miklu má ek stýra um eins manns forlög 'ok líf, svá ok um dauðann; en ekki má ek ráða forlögum 'alþýðunnar'. þar kemr loks að þau taka dauðs manns lík ok draga það í helli þann er hón hafði verið í ok var
- 25 myrkt nálíga. svá er mikið að segja frá hennar kænleik að nálíga hrærði hón alla jörðina ok hafið ok fara mátti hón í gegnum holt ok hamra: hón mátti kvækja upp fylkingar dauðra manna ok láta berjaz sem hón vildi. Erichtho

1 Thessalia > thesalia. 2 daginn = dagin. 5 Erichtho > ericto, Ericto. 7 eða > eð = =. 8 jörðu ~ jörðo.
13. spurt > Spur. 16 bardagar > bardagar. 17 mikla = mickla. 19 rannsaka = Ranzaka. 20 Erichtho > Ericto.
21 miklu = Mikklú. 23 loks = lox. 27 fylkingar > fylkinga. 28 Erichtho > Ericto.

klæðir sik nú undarligum búningi ok magnar svá sína galdra. en Sextus Pompeius ok hans förönautar tóku að hræðaz mjök. þá mælti Erichtho 'hvárt hræðiz þér þótt þessi maðr lifni ok mæli við oss of stundar sakir? vera mætti að þér hræddiz ef ek lyka upp fyrir yðr helvíti 5 'ok sæi þér þar eldsfulla staði ok ár þær er með æitri 'fëllu eða höfðingja þá hina ógurligu er þar eru'. síðan tók Erichtho höggorm einn lifanda ok barði með líkama hins dauða manns unz

H.

10

27 að öllu. í þenna tíma laust á veðri myklu með eldingum ok reiðarþrumum ok svá var mikið veðrið að fjölði manna fëll fyrir en upp tók skjöldu ok vápn manna í loptið. en svá var fólkið rásanda að þá er vápnin fëllu ofan ór loptinu þá kölluðu þeir að goðin sýndi það að þau vildi 15 berjaz láta er þau sendu vápnin ofan ór loptinu. [Sua uar folkið rafanda að] þeir leituðu sér margra líkna við himnagoðin. en Lucanus kallar á því líkendi að Julius mun nú blótað hafa til sigrs sér svá marga góða menn sem hann drap í þessum bardaga. svá er sagt að vísenda- 20 maðr einn sá er Aponus hét sat á fjallshálsi einum yfir uppi þar sem liðit bjóz hvártveggja undir niðri ok sá þaðan til ok mælti 'nú kemr mikill dagr ok mun stórt í 'gjöræz: hér gangaz að móti fylkingar þeira Pompeii ok 'Julii, tveggja hinna æztu manna er nú eru í heiminum, 25 'ok himininn sjálfr sýnir ógnir á sér um þessa dæilu 'hversu óskaplig er.'

2. ~~~. Nú fara menn Pompeii fram á vígvölluna í sólarupprás ok þá er sól rann upp ok tók að skína á vápn manna þá tóku nálíga allar hæðir að skína áf skjöldum 30

2 förönautar (= fannravnautar) < förönautar. 3, 8 Erichtho
= 'e'. 11 myklu = myklu.

ok vápnum. enum vinstra fylkingararmi stýrði Lentulus
consul með öllum Rómverjaher þeim er hraustastr var,
en hinum hægra fylkingararmi stýrði Domitius er fyrstr
barðiz við Julium í Lumbarði, en í miðri fylking váru
5 borin fram merki Pompeii ok fylgði dýrðigr höfðingi sá
er "libico" hét ok með honum fjölði höfðingja af Róma-
borg ok váru valðir hinir beztu riddarar af útlendum her:
var þar gjör ákafa þykk fylking. önnur fylking stóð þar
er nökkuru var lægra við vatnföll nökkur ok stýrðu því
10 liði höfðingjar ór Asia. en þriðja fylking stóð á hæð
nökkurri frá Rómverja liði ok stýrði þar konungr af Siria
ok þar með víkingar ór Grikklandshafi.

3. ~~~~~ Nú sér Julius að lið ferr fram á völlum ok
menn sýna sik búna til orrosto í gegn honum. þá óttaz hann
15 nokkuð í fyrstu ok kallar saman allan herinn ok mælti
á þessa leið 'hæyrið nú riddarar er sigraz hafa víða um
'heiminn með minni hamingju. nú er sá dagur kominn er
'vér höfum opt til langað: nú þarf hans ægi að æskja.
'næytið nú svá vápnum að vér biðim annað hvárt í dag
20 'bót eða bana. þér hafið nú yðr í hendi í dag hvað manna
'ek skal vera í kveld. ek man gjörla þann dag er þér
'hétuð mér fulltingi við Rubicon ok af þeirri ván ræð ek
'til bardaga þá er mér var varnað alls sóma í Rómaborg.
'nú mun ræyna hvárir vér berum sannara mál til því at 28
25 'þeir munu sekir ganga er sigraðir verða. en er kváðuz
'fyrir mínar sakir sækja fóstrjörðina með vápnum ok eldi:
'beriz nú hart þá ok læysið nú af hendi þenna bardaga.
'öngum manni verðr að sóma bardaginn þeim er þá skipter
'hamingjunni. ægi liggir minn lutr við að eins. ek bið að
30 'þér frelsið yðr ok fáið vald yfir öllum þjóðum. ek em

3 Domitius = Domici'. 6 "libico" (o: Scipio) * Lucan. VII
223 Scipio, miles in hoc, Libyco (Libyo) dux primus in orbe.
12 Grikklandshafi > gr~~~~landz hafi. 13 Nú > u. 22
Rubicon ∞ rubiton. ræð o: ræð.

'fúss að koma í Rómaborg með friði ok kalla mik þá
 'ötiginn sem einn hvern yðarn en láta yör yfírgang hafa
 'sem framast sómir í mínu trausti. æigi mun yör mikið
 'þikkja að sigra útlendan her er hér er saman kominn 5
 'af Grikklandi — ok sá lýðr af "palaftna" er sjaldan hefir
 'vápa borið, ok þá er lúðrar kveða við ok heróp kemr
 'upp þá munu þeir varla bera mega sjálfra sín "kuav"
 'þvígit fleiri hendr munu með kappi berjaz oss í móti.
 'æigi þarf að spara útlendan herinn þó at þeir eru
 'ávallt várir úvinir. ráðum þar fyrst á sem þeir standa. 10
 'kemr yör nökkuð þad í hug að þeim muni undir þikkja
 'hverr höfðingi er í Rómaborg eða þeir muni fúser að
 'kaupa sínu blóði ríki Pompeio? hatar sá lýðr Rómverja
 'er kúgaðr er undir vart ríki. nú er undir yðru afli mín
 'hamingja, þeira manna er ek hefi ræyndan hraustleik 15
 'aðr í mörgum orrostum ok ek kenni nær hvers manns
 'vápn ok ek skil hvar hvergi skýtr fram sínu spjóti.
 'sé ek nú að þau merki yðarra hertoga er lítt hafa brugðiz
 'harðligt yfirbragð ok ógurlikt hafa svá sem fyrr
 'meirr þá er þér váguð sigrinn. ek þikkjomz ok nær sjá 20
 'alla þessa völlu fljóta í blóði ok undir fótum troðin lík
 'konunganna ok öldunganna ok várra fjandmanna. fyrir-
 'gefið mér þótt ek dvelja yör nú þessa stund að hlýða
 'mér svá sem ek sé að þér eruð nú fúsir að berjaz.
 'aldregi sá ek himnagoðin jafnnálæg fyrr þau er oss gefi 25
 'sigrinn. stöndum vér nær þeim vellinum er vér munum
 'sigraz á. ek mun ósparr að veita yör þau gjæði er þesser
 'konungar hafa átt. svá mun lúka þessi orrosto að vér

3 trausti > "travt" ~. 5 "palaftna" * Lucan. VII 270-71
 Graiis dilecta iuventus Gymnasiis aderit, studioque ignava pala-
 strae. hefir = hefú. 7 "kuav" ~ < kvðð. 8 munu
 < muntu munu. 9 útlendan > ~lendan. 17 hvergi
 = hūgi. skýtr > ~ýtr. 18 að þau < þau. hafa =
 hafua. 19 ~ < ok. 20 ek þikkjomz ok > ~ þikkjomz
 ~k. 25 himnagoðin > himn ~ goðin.

munum upp taka annað tveggja gjæðin mikil eða svávirðing
 'elligar. látið yðr í hug koma hverr yðarr kost mun þá
 'er þér sjáið mik fjötraðan eða mitt höfuð á spjóta oddum
 'eptir þá orrosto er vér berjumz við þann hertoga er
 5 'fóstri er Silla hins ríka. þér skuluð það víst vita um mítt
 'orræði ef ek sé æigi að vér sigrumz að ek skal sjálf
 'minni hendi veita mér skaða. goðin þau er sjá af himn-
 'inum hvert missætti Rómverja láti þann sigraz er æigi
 'þikkir það nauðsyn að drepa þá alla er sigraðir verða ok
 10 'kallar það æigi hina mestu úhæfu þótt menn hafi missáttir
 'vorðið við sína borgarmenn. muni þér það nú er Pompeius
 'helt yðrum fylkingum svá að þér náðuð varla að berjaz
 'eða hversu mart lið hann drap fyrir yðr. nú er sú bæni
 'min við yðr að þér höggvið öngan þann mann er baki
 15 'snýr við yðr: látum frið hafa þá er flýja ~ðan

I.

í miklum stormi ok kom~~~~~Palinurus- strandar 29
 en Kató. Gneius Pompeius son hins mikla Pompeii kenndi
 skipið er að fór landinu ok kenndi mennina þá er hann
 20 sá. hann fór þegar á mót skipinu ok kallaði á bróður sinn
 er hann sá standa á þiljum frammi ok mælti 'bróðir.
 'hvað segir þú mér til föður míns? hvar stendr hið hæsta
 'höfuð heimsins? eða erum vér farnir ok Magnus farinn?
 Bróðir hans svaraði honum á þessa lund 'sæll-ertu bróðir
 25 'er þú vart æigi þar staddr sem vér várum ok skaltu
 'heldr hægja úgjæfuna en sjá á föður þíns dauða ok hans
 'hörmulikt líflát. ekki féll hann fyrir vápnum Julii mágs
 'síns, heldr léz hann fyrir vápnum ens illa konungs á

9 nauðsyn = nauðzýn. sigraðir verða > ~igraðir uerð~.

12 varla > ua~la. 13 eða > ~ða. 14 öngan >

avng~n. 15 ~ðan < en meðan. 17 kom~~~~~

< komu þeir stóðr til. Palinurus > palinoruf. 18 Gneius =

Gnegi'. mikla = mickla.

‘Egiptalandi þess er makligr er harðra hefnda ok æigi
 ‘launaði sæmiliga það ríki er var honum veitt ok hans
 ‘forellri. enn ek sá gjörla er faðir minn var veginn. ek
 ‘trúða æigi að Egiptalandskonungr mætti stórvirki slíkt
 ‘vinna. þótti mér æigi svá þungt að sjá blóð hans ok 5
 ‘sár sem það er þeir báru höfuð á stöng ok færðu upp
 ‘til borgar ok gjörðu það til frægðar sér ok ætla það að
 ‘sýna Julio ok gjöra það til vinganar við hann. ok vitum
 ‘vér æigi hvárt fuglar eða hundar rífa hræin eða hefir
 ‘bál það læynilíkt er vér sáum um nóttina verið gört eptir 10
 ‘hann. nú veit guð ef það hefir verið. en ek harma það
 ‘er goðin létu slíka úgjæfu verða framða af svá miklum
 ‘víkingi’.

2. þá er Pompeius enn ellri hæyrði þessa sögu þá
 grét hann æigi né harmaði heldr reiddiz hann karlmannliga 15
 ok höfðingliga ok mælti ‘setjum fram skipin sem harðaz
 ‘ok snúum aptr til Egiptalands. gjörið svá vel höfðingjar,
 ‘fylgið mér. “alldr” mun verið hafa verkkaupið meira
 ‘orrostónni, en nú mætti svá vel verða að þér seddið
 ‘mína ræði á blóði víkingsins. með því að faðir minn 20
 ‘hefir öngan umbúnað sæmiligan þá skal ek upp brjóta
 ‘leiði hins mikla Alexandri ok allra þeira höfðingja er
 ‘þar eru jarðaðir ok kasta á sæ út þeira beinum: ek skal
 ‘taka goð þeira Isim ok Osirim ok svipta af línúkum ok
 ‘þar skal fylgja hið helga goð þeira Apis ok skal þeim 25
 ‘þar elda undir öllum sem brennt er höfuð Pompeii. svá
 ‘vilda ek leika við Egiptaland að æingi maðr byggði þar
 ‘ok áin Nil gjörði mannigi grand ok væri faðir minn þar
 ‘æinn eptir þá er æytt er bæði goðunum ok mönnum’.
 að svá mæltu hljóp hann til skipa sinna ok mart manna 30

3 enn (= en) < en. 11 hefir = hefú. 12 miklum =
 mikklú. 14 þá er > a er. 22 mikla = mikkla.
 30 hann +.

með honum. en Cato gekk til ok stöðvaði þá en kalláði þó stórmikla várkunn á að honum bjöggi mikið í skapi um hefndina.

3. Nú voru sögð tíðindin öllu fólkinu, fráfall Pompeii
- 5 Magni, ok reis þar upp með ströndinni allri grátr ok aumkun svá mikil að menn vissu ægi dæmi til að allt fólk bæri svá þungliga æins manns dauða. en þó þótti þá miklu á auka er menn sá Corneliám læidda af skipi ok svá fólva að ægi mátti sjá mannslit í andlitinu ok hafði
- 10 laust hárið. en þá er hón kom á land þá kom hón til 30 ok lét bera saman vápn þau en ágjætu er átt hafði Pompeius Magnus ok klæði gullofin ok gullsaumuð þau er hann hafði þrim sinnum borið inn í þórshof eptir hina æztu sigra er hann vann. síðan lét hón gjöra sáluelda
- 15 eptir fornum sið ok kastaði þar á fram klæðunum ok vápnunum. eptir það risu þar upp sálueldar eptir allri ströndinni þar sem herrinn byggði. þar fylgði síðan kall mikið af öllu fólkinu ok ámæltu goðunum er þau létu slíka úgæfu fram ganga ok kváðu Pompeium þeim æðra a viðsu. en
- 20 þó var honum meiri vegr að þeim orðum er Cato talaði fyrir fólkinu ok hóf málið á þessa leið 'sá maðr er nú 'frá fallinn er úlíkr ok újafn er hinum fyrrum mönnum 'várum að kunna hóf að sínu ríki en þó nytsamligr þeira 'æfi er nú eru. hafði hann með sér ást hins rétta. var
- 25 'hann svá ríkr að aller Rómverjar héldu sínu frelsi. þó 'vildi hann ekki tignarnaþn bera þótt alþýðan vildi honum 'þjóna. stýrði hann öldungunum að þeir héldi sínu ríki. 'mat hann ekki kaups við þá orrostornar. eignaðiz hann 'stórmikið fè en færði miklu meira öldungunum í Róma-
- 30 'borg. bar hann opt vápnin ok kunni niðr að leggja þót 'hann væri vápnaðr. elskaði hann friðinn undir vápnunum 'ok tók með virðingu hverja tign. gjætti hann sín við

2 stórmikla = stormikla.   4 Nú > u.   8 miklu = micklu.

24 æfi = æfui.   29 miklu = micklu.

‘allri svívirðingu. nafn hans var göfugligt fyrir öllum þjóðum ok mikið jók hann Rómariki. þá er þeir Silla ok Marius dæildu fórst hið sanna ríki ok frelsi Rómaborgar, en nú er Pompeius er frá tekinn fórst yfirbragð frelsissins. mun nú Julius ráða ok ríki æinn öllu, er nú 5
‘farið afl öldunganna. þikki mér sá sæll er svá skjótt kemr dauðinn að hendi þá er hann er sigraðr sem nú gjörðu Egiptalandsmenn við þann er gjarna vildi æigi lifa við skómmi. það er hinn æzti mannkostur að kunna að dæyja: ef ek kem í ríki Juba konungs þá mun ek biðja hann 10
‘ef óss veitir þungt að hann láti höggva af mér höfuð ok spari það æigi heldr Julio’. nú var þetta miklu meiri vegr Pompeio (segir Lucanus) er Cato talaði þvílíkum orðum en þó að allr Rómaherr veitti honum mikið orðlof.

4. Eptir þetta gjörðiz sundrþykki með honum ok 15 öllum herinum ok vildu margir skiljaz frá ok ganga til sættar. Tarkon hét víkingr æinn sá er fyrstr varð til þess að skilja við Catonem ok fór með honum mart manna til skipa ok vildu á braut. Cato gekk að honum ok mælti við hann ‘hæyr þú hinn grimmi víkingr. hvárt viltu 20
‘enn fara apr í hernað? mun það fylgja fráfalli Pompeii að aller víkingar munu leggjaz vilja í haf’. eptir það sá Cato að alþýða manna bjóz. þá gekk æinn riddari að honum ok talaði fyrir hönd alls hersins ok mælti ‘Cato’ sagði hann ‘al þú oss várkunn þótt vér vilim brot. vér 25
‘gengum í dæilu þessa fyrir ástar sakir við Pompeium en æigi fyrir því að oss þikki gott að berjaz við vára borgarmenn ok frændr ok fóstbræðr. nú er sá frá fallinn er allt fólk virði meira en sjálfan fríðinn

---

5 ríki (= ríki) < ríkja. 7 dauðinn = dauðm. 15 Eptir > ptz. 17 Tarkon ~ Carkon < Tarkondimotus. fyrst ∞ fyrstz (o: fyrst).

X.

UPPHAF RÓMVERJA.

I.

1. *Af Romulo ok Remo bræðrum.* Svá segja róm- 12^a
5 verskar bækir frá uppreist ok efleng Rómaborgar í fyrstu
at dóttir þess manns er Numitor hét var nefnd Rhea ok
þá er hón var mæð var hón í musteri einnar gyðju ágjætlega
klædd svá sem til daglegrar þjónustu ok þá bar svá til
perse sömu jungfrú annat hvárt í draumi eða einshverri
10 andalegri vitran at henni þótti seálft bardagaguðit sem
Mars heitir á látinu ok vör köllum Tý koma til sín í
líking karlmannlegrar sambúðar af hverri hón gat ok
fæddi tvá tvíbura sem annar hét Romulus en annarr Remus
hvaðan af er allra heiðinna manna bekr sýna ok sanna
15 nefnda bræðr hafa verit synir Martis hvar er oss sýniz
at hváru með öllu ótrúanda með hverjum öðrum efentýrum
sem þeirra getnaðr hefir til komit. móðir þeirra var síðan
grafin kvik í jörð eptir lögum þeirra fyrir þann ljótlega
hórdóm sem hón sýndiz drýgt hafa. eftir þat voro synir
20 hennar kastaðir í eitt jarðfall eða helli við ströndina
árinna Tífr. þar segjaz þeir af einni vargynju fæddir

---

2 +. 6 Numitor > mínitor. Rhea = rea. 12 karlmann-
legrar = karlmannleg. 13 fæddi ~ feddi. 15 Martis ∞
marcis. 16 efentýrum = efventyrú.

verit hafa nokkora hrið leynilega ok drukkit hana. eptir
 þetta fann þá höfðingi einn sá er Faustus hét ok bar
 þersa sveina til konu sinnar þeirrar er Laurentia hét ok
 fóstaðu þau þá nokkora stund með mikilli virkt eptir
 því sem þau höfðu fōng á. enn því at þerse Laurentia 5
 var harðla fōgr þá segiz þat af henni at hōn væri full-
 komin portkona. af því kölluðu nágrannar hennar hana
 lupam, þat er á norænu vargynja. af hennar nafni er
 síðan kallat á látinu lupanaria pútnahús, þat er þers kyns
 herbergi er portkonur byggja í. enn fyrr nefnd Laurentia 10
 kona Faustuli ér þá Romulum ok Remum fæddi á brjósti
 sér — þá efaz sumir spekingar í hvárt hōn hafi *verit*
 skipt í vargynju eða eigi. enn því at þeir hafa af samri
 vargynju fæddir *verit* þá tjá þat allir fornir greftir ok
 pentarar hvervetna á marmarasteinum ok dýrum marmara- 15
 hallarveggjum voldugra höfðingja ok sæmilegra ritara.
 Svá segir Teitr hinn öfundsjúki. þeir fyrr nefndir bræðr
 Romulus ok Remus þegar þeir tóku at vaxa ok þroskaz
 þá söfnodu þeir hjarðreka ok illvirkja með miklum fjōlda
 ribbalda ok fóru með þeim her á hendr Amulio konungi 20
 ok drápu hann því at hann hafðe á brott rekit Numitorem
 móðurfōður sinn eptir því sem fyrr var ritat ok settu
 hann síðan aptr í ríkit. Af þersum tveim breðrum Romulo
 ok Remo *var* síðan Rómaborg eflut eptir þeirra fyrisögn
 ok skipan: þerser voro niðrstigande af ætt ok afspringhi 25
 Enee Trójomannahertuga: þá var liðit frá niðrbroti ok
 auðn Trójuborgar cccc vetra ok I ok iiij ár. svá seger
 meistari Orosius at Rómaborg væri fullkomlega eflð á
 þeim tíma sem Achaz konungr ríkti á Gyðingalandi.
 Romulus setti gullskript í Rómaborg gjörva eftir sjálfum 30

2 höfðingi < hriðingi. 3, 5, 10 Laurentia = laurenčia, laurenčia.
 19 miklum = micklū. 20 Amulio > amulha. 21 Numitorem
 > minitorē. 22 sinn < þeirra. 26 Enee > Enai. 30
 gjörva = giorfa.

sér ok mælti svá 'falli þerse líkneskja eigi fyrr en mær
 'hefir son fæddan'. Á þriðja áre eptir er Roma var
 diktut ok saman sett var Remus drepenn af *Fabio* hertuga
 með skjótum ok umdarligum atburð því at hertuginn sló
 5 hann úvaranda undir kinnarbeinit með einum hjarðreka
 staf eða sprota með svá þungu höggi ok slagi at þegar
 fekk hann bana af — þerse same *Fabius* var hertugi
 Romuli bróður hans — af þeim atburð at þeir bræðrnir
 höfðu þrætt af fyrirburð galdrs ok sinnar fjölkynngi at
 10 hvártveggi þeirra skyldi sèt hafa gjóða nokkora eða
 vaka með sínum seiðgaldri eptir því sem segir Teitr enn
 öfundsami. svá sem þeir bræðr voru tviburar, sagðe hann, 13
 ok meðr jöfnum aldri þá kepptuz þeir um ríkisstjórn
 með miklu forsi hvárr herri metorð eða stjórn skyldi hafa
 15 yfir ríkinu. enn um síðer með hinna stærstu manna tillögu
 ok meðalgöngu þá samþykktu þeir þat með sér um síðer
 at hvárr sem meira kynni at seiðmagnan eða fjölkynngis
 fyrirburð þá skyldi sá stjórna Rómariki eptir þeim hætti
 sem hann væri fyrri fæddr ok hinn ellri bróðer ok fyrir
 20 þersa sök höfðu þeir báðer komit upp í fjallit Aventinum
 hvárr með sínum mönnum eptir því sem skipat var. þá
 segja svá fróðar bækr Rómverja at fyrri birtiz Remo víj
 gjóðar af sinni fjölkynngi enn síðarr birtiz Romulo tvifallig
 tala fyrr nefndra fugla. horfði þeim nú til myklu meira
 25 sundrþykkiss en *áðr*; því at hvártveggi sannaðe sik nú
 rikara ok meira fyrirburð hvárr öðrum sèt hafa: Romulus
 sagði sik meðr því sigraz hafa er hann steig yfir í sínum
 fyrirburð með fleiri fjöld fuglanna, Remus með því er
 hann sá fyrri. síðan sneriz þeim þetta til mikils úfriðar
 30 ok stríðs bardaga ok eptir þetta var Remus drepinn sem

12 sagðe > fa||lagðe. 14 forsi = forzí 24 myklu =
 mycklu. 25 en ∪ (eñ ∪:) enn. 26 ríkara = ríkaða.
 30 stríðs bardaga = stríðs | bardaga.

fyrir var sagt. nú at hverju er þat almennileg frásögn ok þó merkileg at Remus hafi því verit drepinn at hann hafi nýja múra gjöra látit *yfir fram* þat endimark ok sáttmál sem skipat var milli þeirra bræðranna. lýkr hér nú at segja frá *Remo*. 5

2. *Af Romulo*. Lukanus nefner í sinni frásögn móður fyrir nefndra bræðra Iliam er hér er áðr nefnd Rhea. Romulus kallaðe síðan borgina af sínu nafni Roma eptir dráp bróður síns. hann var hinn mesti spekingr ok var lengi konungr. hann setti fyrst rímtal ok skipaðe þá fyrst 10 árinu í *ix mánaði* — ok kallaðe hinn *fyrsta mánað* Martium af nafni föður síns — enn litlu síðarr var *skipt* í xij mánaði sem nú er haldit. Hann setti þá sveit manna er hann kallaðe *senatores* ok voro þat x tigir manna. þeirra nöfn lét hann skrifa á tabulo af eiri gerva en ritat var 15 með gullstöfum. þeir skyldu ráða ráðum öllum í *ríkinu* ok alla dóma dæma. með því at nokkorr þeirra *dæmdi* rangan dóm *eða tæki mútur* af mönnum til liðs sér þá skyldi á þingi skafa nafn hans af tabulo ok skyldi hann aldrei síðan eiga ván sæmdar í Rómverja hirð enn rita 20 þegar annan í hans stað.

3. ~~~~~ Lukanus greinir eigi hversu at barst um líflát Romuli. þó finnst svá ritat í bókum rómverskum at einn tíma svá sem Romulus var staddr við eina mýri hjá borg þeirri er Kapua hét á *latínu* ena Norðmenn 25 kalla Kápuborg — ekki er hér getit hversu fjölmennr hann var þar — þá varð sá atburðr at lopt ruglaðiz með óða stormi ok gjörðiz myrkr mikit umhverfis hann: taka

3 gjöra látit > ooooooo. 6 Lukanus > ooonus. 7 fyrir nefndra > oooooendra. Rhea = rea. 8 borgina af sínu > bgooooooiu. 10 lengi konungr > ooo~. 11 hinn > ooo. Martium = Mcium. 13 mánaði > manooo. 14 þeirra > ooo. 16 ráða ráðum > raooo~ðu. 18 eða? 22 Lukanus > vkan'. 27 lopt > ~pt.

nú skýin sjálf at skakaz með eldingum ok hræðiligum reidarþrumum af veðranna samkvámu ok í þersum enum *sögulega* myrkva ok ógurlegri skýjaferð þá segiz hann horft hafa ok aldrei birz hafa *síðan enn þat kann* eingi ⁵ *glöggliga* at skrifa hvat af honum mun vorðit hafa. var hann af því *kallaðr heilagr* af Rómverja öldungum ok upp hafinn *millem* sjálfra guðanna.

II.

Hér hefr ~~~~~ lut Rómverja sögu ok segir fyrst hversu ¹⁴
¹⁰ *lengi hvert ríki stóð.* Romulus ok Remus voro tveir konungar á Italia landi ok er svá sagt að þeir væri synir Martis er Rómverjar kölluðu orrostuguð en vör köllum Tý en móðir þeirra hét Ilia ok var konungs dóttir af langfeðgum komin frá Enea mági Priami konungs ór Trójoborg. þeir bræðr
¹⁵ gjörðu Rómaborg. en þá er borgin var gjör þá vildi hvártveggj þeirra gefa nafn borginni af sínu nafni ok gjörðiz þaðan af svá mikið missætti þeirra að hertogi sá er Fabius hét drap Remum með samþykki Romuli konungs. eptir þat gaf hann nafn borginni af sínu nafni ok kallaði
²⁰ Romuleam. Romulus var hinn mesti spekingr að viti ok var lengi konungr. Hann setti fyrst rímtal ok skipaði þá fyrst árinu í ix mánaði — ok kallaði hinn fyrsta mánað *Martium* af nafni föður síns — en litlu síðarr var skipt í xii mánaði sem nú er haldið. Hann setti þá sveit manna
²⁵ er hann kallaði *senatores* ok voro þat x tigir manna. þeirra nafn lét hann skrifa á tabolo af æiri gjörva en ritað var með gullstöfum. þeir skyldu ráða ráðum öllum í ríkinu ok alla dóma dæma. meðr þí að nökkur þeirra dæmði

3 *sögulega* ~~~~~ *sögulega* (< frásögulega?). skýja = skýgia.
 4 birz = birtz. eingi +. 6 *kallaðr heilagr* < *kallaðr ~~~~~ heilagr*. 9 ~~~~~ < (ānan o:) annan (?). 10 Romulus > omuluf. 14 Enea > eneā. 22 ix < x. 23 *Martium* o marciū. 26 gjörva = giorfua. 27 í ríkinu > ríkinv-].

rangan dóm eða tæki mútur af mönnum til liðs sér þá skyldi á þingi skafa af nafn hans af tabolu ok skyldi hann aldri síðan æiga ván sæmðar í Rómverja hirð en rita þegar annan í hans stað. Eptir það er Romulus féll frá reðu konungar fyrir ríkinu hverr eptir annan langa hrið 5 þar til er sá konungr varð yfir Rómariki er Tarquinius enn drambláti hét. hann var 0000| "fæll ma" ok nálíga leiðr hverjum manni fyrir sinn ósóma ok ofdramb. í þann tíð var sá höfðingi í Rómaborg er Brutus hét: hann átti konu fríða ok ættstóra þá er Lucretia hét. en þá er Brutus var 10 ægi heima í borginni þá er ýmist sagt hvárr, Tarquinius eða son hans sá er Aruns hét, færi of nótt til húsa Bruti ok legðiz með konu hans að úvilja hennar berliga. en þegar um morgininn eptir kallaði hón til sín alla senatores á málstefnu ok sagði þeim sína svívirðing: hón hafði undir 15 skikkju sinni sverð brugðit er Brutus átti bónda hennar ok lauk hón svá sínu máli að hón bað þá hegna ósóma konungsins en hón lèz ægi vilja lifa við skömm eða til svívirðingar bónda sínum — síðan lagði. hón sverðinu fyrir brjóst sér ok dó þar þegar á þinginu. en Tarquinius 20 konungr var þá ok skjótt rekinn ór borginni. litlu síðar fór að honum Brutus hinn fyrsti consul ok drap Tarquinius ok æyddi öllu hans ríki. þá reðu senatores ok settu þau lög að eingi maðr skyldi bera konungsnafn í borginni en tveir menn skyldu vera höfðingjar yfir Róm- 25 verjaher ok kölluðu þeir þá menn consules en vèr þýðum það ræðismenn. þeir skyldu ægi lengr vera

---

1 eða tæki > eð00000.   2 tabolu ok > tabolu000.   4 þegar annan í hans > þega0000000.   5 langa hrið > 0000000.   7 0000| "fæll ma" < óvinsæll maðr.   9 var > u000.   10 ættstóra = æftstora.   Lucretia > lucre000.   12 Aruns > aron.   18 lèz = letz.

XI.

ÚR KARLAMAGNÚSS SÖGU.

A.

Þá er Karlamagnús kóngur stóð við glugg einn í höllinni 26²⁰
5 ok sá út á Rín leit hann hvar svanr einn kom upp í
vatnino ok hafði silkistreing um háls sér ok hékk þar á
bátr einn en á bátinum var riddari einn vel vápnaðr ok
hafði rit eitt á hálsi sér en er riddarinn kom at landi þá
fór svanurinn út aftr ok sá engi maðr hann síðan. Namlun
10 gekk á mót manningom ok tók í hönd honum ok leiddi
hann fyrir kóng. þá spurði Karlamagnús kóngur þenna mann
at nafni. en hann kunni eigi máli ok fekk honum ritið.
en ritið sagði at Geirarðr svanr var kóinn at þjóna
honum til lands ok konu. Namlun tók vörn hans ok
15 klæði ok hirði en Karlamagnús kóngur gaf honum skikkju
góða ok gekk síðan til borðs. En er Rollant sá þenna
hinn nýkomna riddara þá spurði hann hvat manna sá
væri. Karlamagnús kóngur svarar at þann riddara hafði
guð sent honum. Rollant spurði hvat hann hét. Karla- 27
20 magnús sagði at hann hét Geirarðr svanr. Rollant svarar
'vist er sá maðr höfþingligr'. Kóngur bað þjóna honum
vel. Geirarðr var vitr maðr ok þjónaði vel Karlamagnúsi
kóngi ok þótti hverjum manni hann góðr ok nam skjótt

mál ok var góðr riddari ok vænn maðr. Karlamagnús kóngr var honum ráðholr ok gifti honum “adaliz” systir sína ok gerði hann hertuga yfir “ardená”.

B.

41²⁸ Nú verðr at geta Oddgeirs danska. hann var öðrum 5
megin undir skógarnefi nökkuru skammt frá bardaganum
ok með honum x. c skjaldsveina. hann gekk á hæð nökkura
ok sá til orrostonnar. hann sá fámenni mikit með kóngi.
hitt sá hann annat at “alorí” flýði undan með merki kóngrs
ok c Lungbarða með honum. síðan skyndi Oddgeirr til 10
lagsmanna sinna ok sagði þeim þau típendi er hann sá
“nú ef ek ræð þá munom vér fara at móti “alorā” ok
“láta þá eigi héðan hafa vápn eða hesta. síðan skulum vér
“verða kóngi at liðveizlo ok biða annat tveggja bót eðr
“bana”. þeir játtuðu því glaðliga. síðan riðu þeir at móti 15
42 flóttamönnum. ok þegar þeir funduz spurði Oddgeirr “alorā”
hví þeir flýði eða hvað þeim væri orðit. en “alorí” svarar
“Karlamagnús kóngr var höndum tekinn ok lið vart fallit
“ok verðum nú undan at flýja”. Oddgeirr svarar honum
“illmannliga lýgr þú ok er hitt heldr at þú þorðir eigi 20
“við at haldaz ok ert þú sannr drottinssviki”. síðan greip
hann til hans ok steypiti honum af hesti sínom ok rak
hnefa sinn á háls honum ok fletti hann af brynjo sinni
ok tók skjöld hans ok sverð af linda honum allt gullvaft.
síðan hét Oddgeirr á sína lagsmenn — þeir voru x. c 25
skjaldsveina — “tökum þá” segir hann “ok flettum þá
“af klæðum: látum þá hafa hvárki héðan, hervápn. eða
“hesta”. síðan gerðu þeir svá sem hann bauð. en eftir þat
dubbaði hann þá til riddara með vápnum flóttamanna; en
þar sem skjöld skortir ljósta þeir börk af trjáum ok höfðu 30
sér fyrir hlifur. Oddgeirr tók merki kóngrs í hönd sér
ok riðu síðan til vígvallar. Oddgeirr gerðiz höfþingi fyrir
því liði er þá höfðu riddarar gjörz af skjaldsveinum ok
mörgum öðrum riddorum.

C.

(1.) Karvel gekk þá fram ok herklæddi Oddgeir 70¹⁰
með inum beztum vápnum er vera mátti — fyrst með
góðri brynjo en síðan setti hann hjálm á höfuð honum
5 allan settan gimsteinum ok mælti við hann 'ek gef þér
'sverð mitt ok sé ek at þér sómir at bera þat ok sver
'ek við trú mína ok Maúmet guð vart at ek gæfa þat
'eigi bróðr mínum né öðrum frendum mínum þót þeir
'byði fram fjóra vagna af gulli. sverð þat heitir "kurtein",
10 'hafðu þat ok njót vel'. Oddgeirr tók við sverðino ok
þakkaði Karvel gjöf þá, hljóp síðan á hest sinn ok reið
til Rómaborgar ok til eyjar þeirrar er hölmstefna var
lögð í. en Karlamagnús kóngur hafði hönd at sýslo ok
sendi menn í skóga þá er voru í nánd hölmstefnu þeirra
15 ok bað þá við því standa at heiðnir menn ætti nú eigi
kost á Oddgeiri sem þeir höfðu fyrr farið með svikom.

(2.) Nú var Oddgeirr til hölmstefnu kominn ok hafðiz
þar við. en Burnamend herklæddiz vel ok skjótt — fór
fyrst í brynjo sína ok setti hjálm á höfuð sér þann er 71
20 átt hafði "nabagudunosor" kóngur ok hann gyrði sik með
sverði því er átt hafði "eleon" inn sterki en þat sverð
var faðms langt í millum hjalts ok höggstaðar ok hafði
þat aldri numið í höggvi staðar hvað sem fyrir varð. en
síðan var fram leiddr hestr hans "berfolen" allr albrynj-
25 aðr ok steig á bak honum. en þá kom Gloriant kóngrs-
dóttir þar farandi ok mælti við hann 'Burnamend' sagði
hón 'mikill skörungur ertu: kosta nú ok gefz vel ok lát
'þat spyrjaz ok eir þú Oddgeiri enum danska'. Þá svarar
Burnament 'at viso, kóngsdóttir, segi ek þér þat at ek
30 'skal eigi drepa hann en fyrir bæn yðra þá skal ek færa
'þér hann kvikan'. Kóngsdóttir svarar 'vel mæltir þú nú

3 vápnum = vafnu.

hagg——.

22 hjalts > hialtz. höggstaðar ∞

‘Burnamend’ segir hún ‘þá skal vera samgangr okkar er ‘þat er sýst’. síðan reið hann í brott til hólmostefnu. þá hét Gloriant á guð sinn ok bað þess at hann skyldi aldri aftr koma.

(3.) Því næst sá Burnamend fyrir sér hvar Oddgeirr 5 var ok æpti hárrí röddu ok mælti ‘illu heilli komtu hingað ‘fyrir því at ek sé nú feigð á þér ok með sverði míno ‘skal ek bana þér. en ef þú vilt gefa upp vápn þín ok ‘neita guði þínum ok segz yfir kominn sem þú ert, ‘þá skal ek gefa þér líf fyrir sakir kóngsdóttur því at 10 ‘hón hefir árnað þér miskunnar við mik ef þú vilt þiggja’. en Oddgeirr þakkaði honum ok bað hann taka þau laun er honum þætti mestu skipta ‘en þó vil ek freista vápna ‘þinna nakkvað áðr ok segjaz eigi fyrr yfir kominn en ‘þat er’. síðanustu þeir hesta sína með sporum ok reið 15 hvárr þeirra at öðrum ok lagði hvárr til annars með spjóti ok brustu spjótssköptin bæði í sundr ok kom hvárrgi þeirra öðrum af hesti. síðan drógu þeir sverð sín ór slíðrum ok hjó Burnamend til Oddgeirs af mikinn hlut hjálmi hans en Burnamend fylgdi eigi mjök höggvi síno 20 en Oddgeirr laut undan ella mundi hann hafa drepit hann. en Fränkismenn ok heiðingjar er varðhald höfðu á þeim sá athæfi þeirra ok ugghu hvárer sínóm manni. Oddgeirr reiddiz við högg þat sem Burnamend hafði veitt honum 72 ok þóttiz þá vita at hann var hraustr drengr ok vápn- 25 fimr: frestaði hann þá sverðs síns ok vildi vita hvè gott var at höggva með “kurteiq” ok hjó til Burnamend af honum hjálminn allan hægra megin svá at brúnin fylgdi í brott hjálmsbrotino ok dugði honum lítt Maúmet í því sinni ok nam sverðit eigi fyrr en í mundriða staðar. nú 30 mælti Burnamend ‘bölvað verði þitt líf ok svá líkamr ið

6 heilli > heillu. 10 gefa = gefua. 26 frestaði 3: freist-
aði. 27 höggva > huaggva.

- ‘sama en aldri fann ek þann riddara er mér gerði fyrr
 ‘stóru sárara en þú’. Oddgeirr svarar ‘skammt skal þér
 ‘til verra, lítið er þetta enn af öðru ok skal þat gert
 ‘vera í þökk við Gloriant kóngsdóttur er þú ættar unnusto
 5 ‘þína vera skulo’. þá svarar Burnamend ‘ýmsir skulum
 ‘vér eiga’ segir hann. síðan hjó hann til Oddgeirs af
 honum nefbjörgina ok kom þá eigi sári við hann at því
 sinni. þá æfti Burnamend hárri röddo ok mælti ‘dauðr ertu,
 ‘Oddgeirr, ok er nú kóngsdóttir laus frá þinni gjæzlo’.
 10 Oddgeirr svarar ‘filmsku talar þú nú’ ok hjó síðan til
 hans á hjálminn ok spratt sverðit af hjálminum (sem
 verr var) ok nam í jörðu staðar ok kom eigi sári við
 hann at því sinni. þá höggr Burnamend til Oddgeirs af
 honum allan hjálminn ok allt hárið við svörðinn öðrum
 15 megin ok barg guð er eigi nam djúpara ok rann þá blóð
 um hann allan niðr. en hann reiddiz mjök við högg þat
 ok hjó til Burnamend ok klauf í sundr hjálm hans ok
 allt ofan í herðar ok gekk frá honum dauðum. þá mæltu
 heiðingjar ‘nú er Burnamend fallinn en Oddgeirr hefir
 20 ‘hest hans ok sverð’ ok var þeim öllum á þersum gripum
 in mesta elska. nú ferr “húr” þeirra heim síns vegar. en
 Milon páfi kom þar farandi með tvær þúsunder riddara
 ok gekk í móti honum með “processio” ok hafði með sér
 armlegg Pétres postola ok marga aðra helga dóma. síðan
 25 tók Oddgeirr höfuð Burnamend ok batt við slagálar sér
 ok reið á fund Karvels ok kóngsdóttur ok færði þeim
 höfuðið. en þau þökkudu honum vel þá fórn,
 (4.) Síðan fór Karvel til fundar við Ammiral kóng
 ok færði honum höfuðið ok mælti síðan ‘þat er mitt ráð 73
 30 ‘herra’ segir hann ‘at vér farim heim til rikis várs ok
 ‘landa ok berjumz eigi lengr til annarra kónga rikis, því

10 filmsku o: ffisksu?. þú > þo. 17 sundr ∞ funder.

22 páfi = pafui.

'at skjótt segi ek yðr mína ætlan at aldri eigum .ver
 'síðan orrosto við í móti Karlamagnúsi kóngi; en á hvert
 'land annað sem þér vilið fara með herskildi þá bjóðumz
 'ek til með mínum mönnum. þess vil ek biðja ok at þú
 'gefir Oddgeiri grið ok leyfi at fara heim til Karlamagnúss 5
 'kóngs ok með vináttu yðra ok leys hann vel af hendi
 'sem góðan dreng skyldi með gjöfum ok góðum gersimum'.
 en Ammiral kóngr hlýddi öllum orðum þeim at hann
 leysti Oddgeir vel af hendi með sæmilegum gjöfum. síðan
 gerði Karvel för Oddgeirs í brott sæmilega ok heilsaði 10
 vel ok kurteisliga Ammiral kóngi. en Karvel ok kóngs-
 dóttir gjæddu Oddgeir mörgum góðum gersimum. síðan
 fór Karvel með Oddgeiri ok fann Karlamagnús kóng ok
 tók af honum leyfi ok vináttu ok öllum hans mönnum ok
 hafði þó um fram góðar gjafir ok margar gersimar. Eftir 15
 þetta sneri Ammiral kóngr heim aftr til Babilonar með
 öllum her sínum ok er ekki getið at þeir Karlamagnús
 kóngr hafi oftar orrostor áttar svá at í þessi sögu se
 ritað. en Karlamagnús kóngr fór heim til Frakklands þá
 er hann hafði síðað ok í lag fært Rómariki eftir þann 20
 mikla hernað sem áðr hafði þar á legið um stundar sakir
 ok sat þá í náðum nökkura stund. Fellr hér lykt á annan
 þátt sögu Karlamagnúss kóngs.

D.

78¹⁴ Þá er Karlamagnús kóngr var staðdr við borgina 25
 "baion" með her sinn þá gaf einn riddari er "Romarik"
 hét hest sinn fyrir sál sinne skriftaðr ok huslaðr. en eftir
 andlát hans seldi frendi hans hestinn fyrir c skillinga silfrs.
 sá sem hann hafði um boðið at gefa hestverðið fátækum
 mönnum en hann sjálf eyddi þessu fé á fám dögum fyrir 30

2 við (∞ oíd ~ tid) í móti < í móti. 15 um (= vm) ∞
 om. 18 sögu > faugðu. 19 ritað ~ ritið.

mat ok drykk ok klæði. en eftir xxx daga birtiz honum
inn framliðni maðr ok mælti við hann þessum orðum 'ek
'fal þér á hendi mína penninga at gefa fátækum mömmum
'fyrir sál minni — þá skaltu þat vita at guð gaf mér upp
5 'allar mínar syndir; en fyrir þat er þú tókt rangliga ölmoso
'mína þá hefú ek verið í hörðum píslum xxx daga; en á
'morgin muntu koma í minn stað en ek í paradísun'. nú
sem menn heyrðu draum hans of morgininn þótti flestum
ógurliigr þessi fyrirburðr. því næst heyrðu menn upp í
10 loftið yfir hann sem leon. rautaði eða úlfar þyti eða grið-
ungar gneldi, ok í því var þessi vesli maðr tekinn í loftið
upp svá at engi maðr sá hann síðan lífs. fjóra daga var
hans leita farið á hestum ok fótum ok fannz eigi. nú sem
liðnir voro tólf dagar eftir þenna atburð var fundit lík
15 hans á bergi eino brotið allt í sundr fjórar dagleiðer
frá þeim stað er hann hafði í brott horfið: djöflar höfðu 79
honum þar niðr kastað grimmlegha.

E.

(1.) Nú kemr Karlamagnúsi kóngi í hug hvað kona hans 283¹⁴
20 hefir mælt. nú leitar hann þessa kóngs er svo var mjök
lofaðr ok vill at vísu finna hann. en um morguninn þá
fór kóngr ór borginni ok allt lið hans til "Jherico" ok
tóku þar pálma. patriarcha fór með þeim ok var þá nótt
með kóngi ok skorti ekki þat er þeir þurftu. en um
25 morguninn í dagan stigu þeir á hesta sína ok fóro til
Miklagarðs réttleiðis. patriarcha tók leyfi heim at fara ok
hvarf hverr þeirra til annars ok skilduz síðan. en hver-
vetna þar sem kóngr fór þá gerðuz jartegnir fyrir sakir
heilagra dóma: blindir fengu sýn, ganglausir gang, dumbir
30 mál; öll vötn lágu þurr fyrir þeim hvar sem þeir fóru.

(2.) Nú ferr Karlamagnús kóngr ok léttr eigi fyrr.

en hann kom til Miklagarðs. hálfa mílu frá borginni var grasgarðr kóngrs með alls konar grösom. þar fann kóngr xx þúsundir riddara — allir með guðvef skryðdir ok 842 með "ermíns" ok martes, sumir með skáktafli sumir at kvotrotastli, sumir báru gáshauka sumir vali á höndum. 5 fjórar þúsundir meyja gerðu þar hringleik, klæddar með guðvefjar-pellum, hver annarri fegri, ok hélt hver í hönd annarri ok svo sínum unnasta. þá mælti Karlamagnús kóngr við Rollant 'hér er mikið lið. hver man kynna oss 'til kóngrs?' þá kom riddari í mót kóngr ok spurði hann 10 hvar kóngr þeirra væri. 'kóngr várr' segir hann 'sitir undir 'guðvefjar-pelli því er þar er yfir'. síðan ferr Karlamagnús kóngr þangað ok fann þar kóngr at arðri. eigi gekk hann at þeim arðri sem aðrir menn heldr sat hann á gullstóli ok hafði gullvönd í hendi sér ok elti með öxn sín en 15 svo beint gekk sá arðr fram sem lína væri at borin. síðan heilsaði Karlamagnús kóngr kóngr vel ok kurteisliga ok spurði kóngr hvaðan hann væri. en Karlamagnús kóngr svaraði 'ek heiti Karlamagnús kóngr af Frakklandi en 'keisari af Rómaborg. ek sótta Jórsalaborg en nú em ek 20 'kominn þín at vitja'. þá svaraði Hugon kóngr 'sjau vetr 'eru síðan liðnir er ek heyrða at engi kóngr væri jafn- 'ágætr sem þú'. síðan bauð hann honum at vera þar tólf mánoðr ok taka svo mikið fé sem þeir vildi 'en nú mun 'ek leysa öxn mína fyrir þína kvomu' segir Hugon. þá 25 svaraði Karlamagnús kóngr 'sjá arðr er mikils fjár verðr 'ok er ráð at hann sé vel varðveitt'. Hugon kóngr svaraði 'þó at hann lægi þar sjau vetr þá mundi engi 'maðr misþyrma honum'. þá fór Hugon kóngr heim til hallar sinnar ok Karlamagnús kóngr með honum ok allt 30 lið hans en Hugoni kóngr fylgdu sjau þúsundir riddara allir búnir með silki ok guðvefjar-pelli. þeir tóku hesta

2 alls konar = allsköf. 4 martes ∞ marces. 22, 28 engi
— enginn.

þeirra ok leiddu til herbergis síns. Sú höll var einkanlig.
 ræfurið var allt skrifað með ýmsum sögum. sú höll var
 kringlótt ok einn stólpi í miðjo er hón stóð öll á, en um
 þann stólpa voro e annarra stólpa allir gylltir en af
 5 hverjom þeirra var barnslíki gert af eiri ok hver líkn-
 eskjan hafði olívanthorn í munni sér: þeir stólpar voro
 allir holir innan ok blés undir höllina upp í stólpana ok 285
 blésu börnin með þeim vindi á hvers konar lund er fagrt
 var en hvert þeirra rétti fingr at öðru sem kvik væri. en
 10 Karlamagnús kóngr undraðiz ok sannaði þá þat er kona
 hans hafði sagt. þá kom á vindr hvass ok sneri höllinni
 sem mylna ylti: þá blésu börnin ok hló hvert at öðru en
 þeim þótti fagrt til at heyra er inni voro. öll glyggín
 voro af cristallo. Karlamagnús kóngr undraðiz þat er
 15 höllin sneriz ok hann mátti eigi á fætr standa né engi
 hans manna ok hugði þeim gervar gjörningar 'hallar-dyrr
 'eru opnar' segja þeir 'ok er þetta ið mesta undr er vér
 'megum eigi í brött komaz': þá kom til þeirra Hugon
 kóngr — bað þá eigi hræðaz 'ok mun veðrit minnka í
 20 'mót kveldino' ok svo var ok stöðvaðiz þá höllin váno
 bráðara.

(3.) Þá voru borð fram sett. þá settiz keisari í hásæti
 sitt en Karlamagnús kóngr næst honum en á aðra hönd
 honum drottning ok dóttir keisara en Rollant ok tólf
 25 jafningjar sátu næst Karlamagnúsi kóngi. en mærin var
 svo fögr sem blóm af "rose" eða "lilio". þangað leit
 Olíver oft sem mærin sat ok tók at unna henni mikið ok
 mælti 'guð vildi at ek hefða þik á Frakklandi þá mundi
 'ek mega hafa minn vilja af þér'. alls konar fæzla var
 30 þar á borðum sú er sjaldsén er víðaz annars staðar ok
 þar með drykk. alls konar skemmtan var þar framin
 kóngum til gleði. en er þeir voru mettir þá fór hvert

til síns innis. en keisari tók í hönd Karlamagnúsi kóngi ok leiddi hann til svefnbúrs síns ok tólf jafningja með honum. en þat hús var hvelft ok sett með dýrlegum steinum ok skrifað, en einn carbunculus lýsti þar; þar voro tólf sængr af eiri ok in xiiij. í miðjo ok allar gylltar, í þeim 5 hvílo voro alls kyns klæði er góð voro. en er þeir höfðu lengi skemmtað sér um kveldið þá fór hverr í sína sæng, en keisari bað þá hafa góða nótt ok fór eftir þat til rekkju sinnar.

286 (4.) En í því buri var steinstólpi holr innan. en keis- 10 arinn lét einn mann í þann stólpa at sjá ok heyra hjal ok athæfi Frankismanna. en sá maðr sá öll þeirra tíðendi um nóttina. en er þeir voro í hvílo komnir þá mæltu þeir sér gaman ok skerski, sem siðr er til Frankismanna, ok undruðuz mjök þá byggð — báðu guð at Karlamagnús 15 kóngr hefði unnið þat ríki með freknleik sínom. síðan bað Karlamagnús kóngr at hverr þeirra skyldi segja sína íþrótt. þeir báðu hann fyrstan segja sína íþrótt.

‘Taki keisarinn á morgin enn hvassasta riddara í hirð ‘sinni’ segir hann ‘ok færi hann í tvær brynjor ok tvo 20 ‘hjálma á höfuð honum, fái honum hest þann er beztr er ‘í hirðinni allan brynjaðan, fái mér síðan sverð sitt: en ‘ek skal höggva í höfuð þeim manni ok kljúfa hann ok ‘hestinn brynjaðan í sundr ok spjózskafz-lengd höggva ‘sverðino í jörð niðr nema ek vilja aftr halda áðr’. Þá 25 svarar njósnamaðr er í var steinstólpanum ‘mikill ertu ‘ok sterkligr ok úvitrliga gerði keisari er hann veitti yðr ‘þetta herbergi ok skal hann þetta vita áðr dagr kemr á ‘morgun’.

Þá tók Rollant at segja sína íþrótt. ‘taki keisari á 30 ‘morgin olifanthorn sitt ok fái mér. en síðan skal ek ‘ganga utanborgar ok blása svo hart at öll borgarhlíð

‘skulo upp lúkaz ok aftr bæði, ok allar hurðir með, þær sem í borginni eru; en ef keisari kemr út, skal ek þá blása af honum hár ok skegg ok klæði öll’. Þá svarar njósnarmaðr ‘þessi er útrúlig íþrótt ok úvitrliga gerði
5 ‘keisari þá er hann veitti yðr þetta herbergi’.

(5.) Dví næst segir Oliver sína íþrótt. ‘taki keisari á morgin_____’. ‘þat veit trúa mín’ 287 segir njósnarmaðr ‘at þú mælir mikla fíflsku ok týnt muntu hafa vináttu keisarans’.

10 Þá svarar Bernarðr ‘taki keisari á morgin þrjá hesta ína beztu í hirð sinni ok láti renna þeim sem harðast. ‘en ek skal í mót renna ok hlaupa yfir tvo ok á inn þriðja ‘ok henda fjögr epli meðan þeir renna skeið sitt, en ef ‘nokkuð þeirra fellr niðr þá skal keisari eiga höfuð mitt’.
15 ‘þat veit trú mín’ segir njósnarmaðr ‘þetta er fáheyrt ‘gabb’ segir hann ‘en í þessu er keisari ekki skemmdr ‘né niðraðr’.

(6.) Eftir þat hefr Villifer af “orange” sína íþrótt. ‘sé hér göllböll þenna er hér liggr: hann er gerr af
20 ‘gulli ok silfri: en oft ganga til xxx manna ok fá eigi ‘upp lyft — svo er hann þungr; en á morgin mun ek ‘upp lypta einni hendi, síðan mun ek kasta honum á ‘borgarvegg ok fella niðr fjóra faðma á hvern veg’. Njósnarmaðr svarar ‘þat veit trúa mín’ segir hann ‘þú talar
25 ‘mikla bernsku’.

Því næst segir Oadgeirr sína íþrótt. ‘á morgin er ‘dagr kemr mun ek ganga ok feðma stólpa þann er upp ‘heldr höllinni ok snúa hann í sundr ok fella niðr höllina’. ‘þat veit trúa mín’ segir njósnarmaðr ‘þú ert örviti. láti
30 ‘guð þik því á leið koma. óhyggiliga gjörði keisari er ‘hann veitti yðr herbergi’.

(7.) Síðan sagði Nemes hertugi enn gamli sína íþrótt.

13 fjögr (= fiogr) ~ fjagr (= fivgr). 19 göllböll (= gaulbbaull)
 < gullböll. 30 því < því eigi ~ því aldri.

‘taki keisari á morgin tvær brynjor ok fái mér í at fara.
288 ‘en síðan skal ek setjaz niðr hjá keisaranum fyrr en hann
‘verði varr við svo at hverr hringr skal falla frá öðrum
‘sem brennt hálmastrá’. Þá svarar njósarmaðr ‘gamall
‘ertu ok hvítr fyrir hærum’.

Þá tók Bæringr at segja sína íþrótt. ‘taki keisari á
‘morgin öll þau sverð er í eru borginni ok grafi niðr
‘hjöltin en upp oddana ok seti sem skjótaz má hann hjá
‘kastalavegg. en síðan skal ek fara í enn hæsta turn ok
‘falla ofan á þau svo at þau skulo í sundr bresta en ek 10
‘skal úskaddr brott ganga’. ‘þat veit trúa mín’ segir
njósarmaðr ‘ef þú drýgir þessa íþrótt þá ertu af járni
‘gerr eðr stáli’.

Þá sagði Turpin erkibyskup sína íþrótt. ‘í borgina
‘skal ek ganga til ár þeirrar er heitir “Iber” ok skal ek 15
‘vísa henni ór stað sínum ok láta hana renna yfir Mikla-
‘garð ok fylla hvert hús, en keisarinn skal svo óttafullr
‘verða at hann man flýja í inn hæsta turn ok þaðan aldri
‘komaz nema minn sé vili til’. ‘þat veit trúa mín’ segir
njósarmaðr ‘sjá maðr er óðr — láti guð þik því aldri á 20
‘leið koma — ok úvitrliga gerði keisari er hann fekk yðr
‘herbergi, enda skal hann á morgin alla yðr í brott reka’.

(8.) Þessu nest segir Gerin sína íþrótt. ‘taki keisari
‘á morgin fjórar klyfjar blýs ok steypi þeim vellanda í
‘katla eðr ker. en síðan skal ek sitja þar í til þess er 25
‘kalt er, síðan skal ek upp rísa ok skaka niðr af mér
‘blýð ok skal eigi svo mikið við mik loða at vert sé eins
‘penings en þó skal ek í sitja frá morni til nóns’. Undar-
‘liga íþrótt heyrði ek nú’ segir njósarmaðrinn ‘ok aldri
‘vissa ek nokkrn mann svo harðholdaðan sem sjá er ok 30
‘af járni er hann gjörr ef hann drýgir þessa íþrótt’.

8 hjöltin en upp oddana = oddana en vp hölltin. skjótaz ∴
þéttast (.skjótaz hjá ∴ næst). 14 í borgina < ór borginni.
21 gerði > ger.

- þá segir "eimer" sína íþrótt. 'ek hefi hött einn gervan af sæfiski. en þá er ek hefi hann á höfði mér á morgin at matmáli þá skal ek ganga á baki honum ok eta allan mat í frá honum ok drekka vín hans, síðan skal ek 289
- 5 'ljósta hann hnefahögg svo mikið at hann skal steypaz á borðið en síðan skal ek láta hvern þeirra berjaz við annan ok togaz með skeggjom ok kömpum'. 'þat veit trú mín' segir njósarmaðr þessi maðr er vitlauss. ferliga gerði keisari er hann veitti yðr herbergi'.
- 10 (9.) Dá tók Bertram at segja íþrótt sína. 'taki kóngr á morgun fjóra skjöldu ok fáí mér. en síðan skal ek fara um alla dali ok skóga ok fljúga svo hátt ok æpa at heyra skal fjórar mílur á hvern veg ok skulo ór fljúga öllum þeim skógum hirtir allir ok kollr ok alls konar 15 'dýr ok svo fiskar allir ór vatnum'. 'þat veit trú mín' segir njósarmaðr 'hér er mikið gabb ok mjök mun keisari þessu reiðaz'.
- þá tók Geres at segja sína íþrótt. 'fái keisari mér á morgin spjót þat er manns byrðr sé ærin af en járníð 20 'sé álnar langt en síðan leggi hann á turn kastalans upp tvá penninga silfrs. en síðan skal ek ganga hálfa mílu frá borginni, síðan skal ek skjóta ok fella niðr annan penning svo at sá skal eigi hræraz er eftir liggir, síðan skal ek svo fimliga renna at ek skal taka á lofti spjotið 25 'áðr en á jörð komi'. 'þat veit trúa mín' segir njósarmaðr 'þetta gabb er vert annarra þriggja ok í þessu gabbí er kóngi ekki mein ekki skemmd né svívirðing'.
- En er þeir höfðu lokið viðræðu sínai þá sofnuðu þeir.

---

1 "eimer" ~ "enner" (~ "emier"). hött = hautt. 3 á < at.
 9 keisari > keisara. 10 kóngr ~ keisari. 14 alls konar =
 allzskonar. 20 á +. 21 tvá > fíau.

XII.

ÚR KIRJALAX SÖGU.

(1.) Nökkuru síðar býr Kirjalax sik at sigla af Jórsala-
landi ok snýr sinni ferð til suðrhálfu veraldar. Ok einn
hvern dag sjá þeir í hafinu eyjar tvær þær er þeim 5
sýndust undarligar; því at um nætr stóð af þeim birti
mikil, af annarri hvít en annarri rauð. en sem þeir koma
nær eyjunum voru þær sæbrattar ok luktar hömrum ok
máttu ekki komast í eyjarnar. þessar eyjar kallar Isidorus
í sinni bók Chrisen ok Argiren, ok því svo, at önnur 10
hefir í sér svo mikla gnótt gulls sem grjót er í fjöllum
en önnur þvílíka gnótt silfrs ok þar af varð svo mikil
birta loptsins at skínandi málmrinn gaf af sér. Þaðan sigla
þeir með Indíalands útströndum. þeir sjá þar mikla birti
ok fegrð til landsins ok fjöllin skínandi af mikilli birti: 15
en þat veldr því, at svo nógt er í þeim fjöllum gullit
sem grjót er í öðrum fjöllum: en þó er þar mönnum
ómáttuligt til at komast sakir drepsamligra dreka ok
grímmra gríffóna. en svo mikinn ilm kenndu þeir úr
skógum þeim er vindrinn hrærði af landinu at þó lysti 20

---

2 +. 9 Isidorus > ysodorus, ysudoríus. 10 Chrisen >
trisen, trílen. 20 þeim < þann. at þó > þo (* 589 A: en
svo mikinn ilm kenndu þeir þar úr skógum þeim er vindrinn
hrærði þar af landinu, at þá lysti at halda þar at landinu).

þá at halda þar at landinu ok kanna nökkut svo landit ok svo gjörðu þeir. Kirkjalax gengr á land ok lætr sinn hest á land leiða ok fjöldi annarra riddara; en sumt liðit var eptir at gæta skipa. þeir stíga á hesta sína ok ríða
 5 fyrst fram með skóginum. ok á einhverri hæð sjá þeir kvikendi hrærandar sik harðla stórt vexti, ok sem þeir nálgubust sjá þeir at þetta var einn undarliga stórr fugl. hans fiðri allt var miklu framar skínanda enn hit skærasta gull, með öllum litum: gulum, grænum, rauðum, blám.
 10 hann fló braut þegar þeir nálgubust. þat hyggja menn at þar muni verit hafa fuglinn Fenix er Isidorus ok fleiri spekingar hafa sagt at hann fæddist þar á útströndum Indíalands ok sé hann eigi meir enn einn í veröldunni. en. svo segir at sú sé hans náttúra at þann tíma sem
 15 hann finnr at hann tekr at eldast safnar hann sér teinungum þeim sem á vaxa hinar dýrustu jurtir ok þar af hleðr hann bulung en þá er sólin skinn sem heitast blakar hann þar at báðum vængjum ok af krapti þess er veit fyrirættan sinnar skepnu kyndist hér í eldr ok þá er
 20 bálit logar sem óðast setr Fenix sik hit beinsta í logann ok brænnir sik þar til ösku: þá kviknar einn ungi hvar af Fenix verðr í annan tíma endrgetinn af sinni eiginligri ösku. Kirjalax ríðr nú þar til sem hann kemr í nökkurn dal stóran. þar voru alls kyns aldirtré. þar kenndist þeim
 25 hunangsdögg á grasinu. þar voru þeir fuglar millum margra annarra sem cinnami heita. þessir fuglar bera í sitt hreiðr hinar dýrustu jurtir hverjar er af fuglanna nafni heita cinnamomum. en þeir fuglar hreiðrast í hinum hæstum trjám; en þær jurtir fást svo at menn skjóta
 30 þær ofan úr limum með blýskeytum, ok kaupast þær allar þriðjungi dýrra af kaupmönnum er svo fást enn

11 Isidorus > ýsodórus, ýsadorfus. 26 cinnami: cinnamomi
 (ο: κιννάμωμοι) = cinnamum: cinnamomum.

hinar. Psittacus heitir sá fugl sem þar fæðist margr ok heyrist svo sem hann tali nökkur artíkuleruð orð ok þat gjarnast at heilsa manninum sem hann sér hann ok segir svo 'heill ok vel kominn, kæri'. annat mál enn at heilsa nemr hann svo sem af nökkurri manna tilskipan. þaðan 5 af hefir svo sagt einn meistari af fuglsins vegna:

Psittacus a vobis aliorum nomina discam;

Hoc didici per me dicere CESAR AVE.

þetta segir svo 'annarra nöfn mun ek af yör nema; en þat nam ek af mér sjálfum at segja svo VER HEILL OK 10 'VEL KOMINN'. Síðan stíga þeir af hestunum at reika um völlinn ok aldinviðinn ok litlu síðar heyra þeir brak ok gný til þess sama dals sem þeir höfðu eptir látit sína hesta ok skunda nú aptr ok sem þeir nálgast sjá þeir marga gryphones sækja at hestunum slitandi þá kvika í 15 sundr. hestrinn Aquila verr sik vel ok betr enn hinn grimmasti león. þá voru dauðir fimm hestar riddaranna. Kirjalax snarar fram at einum griffóni ok höggr á hans háls svo at úr gekk hálsliðinum en sakir þess harða fiðris sem á var hans hálsi beit ekki á sverðit. griffóninn 20 er svo orðinn, at hann hefir fjóra fætr stóra ok sterkliga ok hefir klær svo harðar ok hvassar sem hinir hvössustu járngaddar: hann hefir hala mjök langan ok á neðan þrír stórir lagðar: í bógum er hann leóni líkastr en í höfðinu er hann aranum líkastr: hans fiðri tekr aptr um bógu ok 25 hans vængir standa upp af bógunum ok eru þeir svo sterkir með fiðrinu at varla bíta járn á: hann er miklu grimmari ok sterkari enn león: hann girnist á ekki kvikendi svo sem á hestana ok þá grimmast hann mest á

---

1 Psittacus > Sítacus, díttacus. 7 Psittacus a vobis > Síta-
cus (ditacus) anobis. 15 gryphones (: gryphas, gryphos)
> griffónis. 17 león = læon (489). 18 griffóni * 489 (589
A: griffon). 20 griffóninn > Griffannenn (489), Griffonet
(589 A).

menninga ef þeir eru nokkur hestunum nærri. í því bili snaraði einn griffónn at Kirjalax ok setr sínar klær svo fast í skjöldinn at í gegnum gekk ok hefr sik svo á lopt at fætr Kirjalax tóku ekki jörð. þetta sér Romanus ok
 5 leggr sínu spjóti í kvið griffóninum ok allt í hit fremra hólit, ok nú fellr griffónit til jarðar. nú bregðr Kirjalax sínu sverði ok höggr af fætrna en hans klær stóðu eptir í skildinum. þá hafði Rómarik drepit einn griffón. í því bili flugu tveir gryphones braut með tvo riddara ok aldri
 10 sá þeir þá síðan. nú hjó Kirjalax til eins griffóns á hans bak svo at í sundr tók ok nú veita þeir stór högg ok lög þessum kvikendum, ok um síðir flýja í braut þessi dýr þau sem eptir voru. Nú biðr Kirjalax þá skunda til skipa ok svo gjörðu þeir — láta nú frá landi þegar þeir
 15 voru búnir ok sigla enn í haf. Svo segir, at þessi Kirjalax hafi víða kannat heiminn ok sèt marga undarliga hluti, dýr ok skrímsl mjök skessilig, ok hafi unnit stóra risa ok marga dreka ok dýr. hann kannaði víða Afrícam ok Asiam ok allt kom hann til Herculisstólpa er hann kallaði
 20 heims enda: þeir standa í hafi, ok þikkir svo þeim er sèt hafa sem varla hafi mátt mannligr kraptr því orka. en af hans ferðum eða verkum skrifa ek ekki fleira sakir fáfræði, ok því-skunda ek til þeirrar frásagnar sem nokkur sannenda-
 röksemd fylgir eptir því sem forn kvæði votta ok enn
 25 fylgja nokkut fróðir annálar ok aðrar vísendabækr.

(2.) Hér eptir er ekki getit um ferð Kirjalax fyrr enn hann kom til Sikileyjar. ok sem Lodovicus fréttir at Kirjalax var þar við land kominn, tekr hann ágæta vel við honum, bjóðandi honum ok hans mönnum til ágætrar
 30 veizlu, ok þat þiggr hann blíðliga, ok var gjör hin bezta veizla í móti honum. þar kvomu fram loddarar ok leikarar,

6 griffónit * 489 (589 A: þesse griffon). 9 gryphones (o: gryphes, gryphi) > griffónis, griffonjs. 10 griffóns * 489 (589 A: griffonjs).

frémjandi margs konar gleði: sumir blésu pípur; aðrir höfðu bumbur, gigjur, eða salterium, eða hörpur. Dætr kóngsins fjórar kvomu sér við þessa gleði í höllinni; því at hin ellsta lék hörpu svo vel at allir lofuðu hennar list, en hinar léku fyrir svo mjúkliga at menn skildu varla þó at þeir hyrfði upp á. Rómarik hinum kurteisa riddara fannst mikit um þessa mey ok lagði á hana heita elsku. ok sem þat undirstendr Kirjalax, sagði hann Lodovico kóngi, at ef honum þætti nökkurs vert þat er hann frjálsaði hans ríki, skyldi hann gipta dóttur sína hinum frækna Rómarik, ok vill hann gefa honum hertugadæmi er hann hefir áðr undir sik unnit. en sakir þess at kónggrinn vissi áðr fræknleik Rómariks ok atgjörvi, ok fyrir verðskyldan Kirjalax, var mærin honum gefin; ok var þeirra brúðlaup með mikilli sæmd ok æru veitt áðr Kirjalax fór þaðan; ok gjörir Lodovicus kóngr Rómarik stjórnarmann síns ríkis ok landvarnarmann. En at fylldum ok fram komnum þessum öllum hlutum siglir Kirjalax til Grikklands ok kemr við Thessaliam. ok sem faðir hans fréttir hans kvomu, verðr hann harðla feginn ok ríðr með öllum sínum völdum mönnum -i móti sínum syni með öllum pris. hans móðir ok systir ganga móti honum með fagnaði ok blíðu, ok allr lýðr verðr honum feginn. kóngr gjörir honum fagra veizlu ok öllum lýð sakir síns sonar. ok at þeirri veizlu gjörir Kirjalax þá skemmtan fólkinu at segja frá sinum ferðum. ok eptir þat lætr hann heim færa herfang allt af skipum sínum ok allra handa stórgripi ok þar af lætr hann föður sinn velja dýrgripi þá sem hann vill hafa ok því næst systur sína ok móður ok þar næst gefr hann.

1 pípur * 489 (589 A: j pípur). 2 salterium o: psalterium. 13 fræknleik > frækleik. 20-21 öllum sínum völdum * 589 A (489: sínum völdugū). 27 stórgripi * 489 (589 A: godgripf). 29 systur sína ok móður < móður sína ok systur.

höfðingjum dýrmætar gersimar ok þar út í frá öllum heimuligum mönnum föður síns. ok af slíku ok mörgu öðru lofar hann hverr maðr fyrir sinn örleik ok alla framkvæmd ok atgjörvi.

- 5 (3.) Sem þessi veizla hafði staðit sjau nætr kallar kónggrinn á málstefnu sína höfðingja ok Kirjalax son sinn. kónggrinn hóf svo sitt mál 'öllum oss er kunnigt at minn 'kæri son Kirjalax er nú hér kominn með miklum frama, 'ok er nú svo komit at honum hæfir sitt ráð at staðfesta
10 'með sæmd. en þó at hann þikkist hafa unnit ríki sér 'til handa í Frigia þá stendr honum varla at minnka ríki 'síns bezta vinar Sóba kóns: eigi stendr honum ok vel 'at herja á ríki saklausra kónga þeirra er rétt fengit *ríki* 'halda. nú þó at hann taki ríki þetta Thessalia sem ek
15 'hefi nú at stýra þá sýnist mér þat lítilræði til svo mikils 'metnaðar sem hann stendr þó at ek fara þá í Syriam. 'ekki sé ek ok þann höfðingja er von sé at viljugr gefi 'upp fyrir honum sitt ríki. hvert ráð er nú til at því? 'ek sé þat gjörla. Lotharius stólkónggrinn í höfuðborginni
20 'Constantinopolis — hann er yfirkóngr þessa ríkis ok 'allir á landinu eru hans undirmenn; hann á eina dóttur 'er Florentia heitir: hón er svo fögr ok frið at engi 'þikkist sèt hafa hennar líka; hón er um fram hvern 'þann mann sem til biðr á öllu Grikklandi at vizku ok
25 'allri kvennligri atgjörvi, hón hefir rannsakat ok skilit 'allar spekinga bækr ok sigrat þeirra atgjörvi, öll vandamál 'þau sem gjörast kunnu í ríkinu koma til hennar úrskurðar. 'þar til vil ek efla minn son at fá hennar, ok gjörum 'þangat hina frömustu sendiboða ok hafi þeir með sér
30 'fágætar gersimar at presenta kónginum ok hans höfðingjum. 'nú vill kónggrinn ekki undir víkjast þessi erendi þá eru

5 sjau nætr * 489 (589 A: vm síau daga). 11 í Frigia
(o: í Phrygia) > ~ friggía (589 A). 26 vandamál > vaunda
mal (589 A).

'orðin efni til sundrþykkis ok megu þér þá reyna yðvarn
 'krappt ok til hvers þér eruð færir, ok þikki mér von at
 'þetta stórræði sé svo fremi upp hafit at yðvart kapp
 'leggi ekki af fyrr enn hamingjan hefir haft sitt mátér ef
 'hón vill yðr ekki út kasta. verðr ok svo vel at þér fáið 5
 'meyna þá er víst "ef yðr endízt lífit" með því at Lotharius
 'kóngr gjörist við aldr, þætti mér von at Kirjalax mætti
 'verða höfðingi yfir öllu Grikklandi. nú segi son minn ef
 'hann fær annat ráð vildara ok vitrigrá'. en allir sam-
 þykkja ræðu kóngsins, en þó er þetta Kirjalax hjartan- 10
 ligast, ok er nú þessu ráðit. Nú verðr nökkut framar at
 segja af frúinni Florentia er fyrr var getit. hennar líkamr
 var svo æskiliga vaxinn sem laukr eða lind væri, mjór
 ok mundangligr. hennar höfuð var því líkt sem eyjar epli
 með gullligum lokkum; skær ok skemmtílig var hennar 15
 ásjóna með rauðum ok rósáligum kinnum; holdit var
 náttúrliga hvítt ok skínanda sem skyggðr berillus; augun
 voru sem carbunculi, svo skínandi sem stjörnur. engi var
 svo hygginn eða hagr í sínu hjarta at mætti kunna fyrir
 at segja þvílíka skapan áðr hann hefði þessa hina dýrligu 20
 skepnu sét———. en svo fagrliga sem hón var sköpuð
 ok hefnar líkamr þá kunni hón þó enn framar ok fagr-
 ligar at hegða sínum likam með heiðarligri hæversku
 ok öll læti hennar lima ok líkams voru listuligri miklu
 enn fyrr hefði nökkurr sét. svo var hón málsnjöll at hvert 25
 orð þótti límt við annat. hón var blíð ok lítillát ok allt
 þat sem vel stóð vildi hón gjarna veita: svo bjó mikil
 mildi í hennar hjarta at hón vildi hvers manns vandræði
 lina ok leysa. atgjörvi hagleiks ok lista þat sem kvenn-
 manni til heyrði bar hón yfir allar kóngadætr þær sem 30
 menn vissu í þeim hálfum heimsins. hón elskaði mjök
 föður sinn ok móður ok alla sína frændr.

4 mátér = mater (589 A), mát'è (489). 14 eyjar = eýfar,
 489, 589 A; eikar, 532. 17 sem > ~~~~

XIII.

PARADISUS.

---

1. **H**oc dicit Moyses de Paradiso. Paradisus heitir staðr. sá er eigi á hinnum ok eigi á jörðu, heldr er hann
3 í miðjo lopte jamnær himni ok jörðu svá sem hón var sett af guði. Paradisus er xl mílna hærri en Nóaflóð varð. Paradisus er öll jamlöng ok jambreið. þar er hvorki fjall né dalr. þar er eigi frost né snjórr. þar ero allir landskostir, en þar er ekki illkvikendi ok eingi
10 andmarki. þar er brunnr góðr, sá heitir lífsbrunnr. þar er einn fagr skógr ok dásamligr er heitir "radion fallt": hann fölnar aldri: þar er hvert tré rött sem kólfr ok svá hátt ath eigi má yfir sjá: þar ero hvers kyns tré þau er með allri fegrð standa ok bera á sér alls kyns blóm ok
15 birti epla ok aldina með mörgu móti: þar fellr aldri lauf af viði: sjá skógr er í miðri Paradiso: eitt tré með ávexti var bannat Adam, þar er í fólgin vitra góðs ok ills. þar er hvorki hatr né hungr; ok aldri er þar nótt né myrkr, heldr er hinn sami dagr ávallt ok skinn sól þar vij hlutum
20 hjartari en í þessum heimi því at þar kemr við öll birti hinintungla. þar ero settir englar ath reysta til skemmtunar. þangat skulo fara sálur góðra manna ok una þar

til dómadags, síðan er guð lauk upp þá er hann leiddi þangat önd þjófs þess er líf sitt lét á krossinum. Í Paradiso er einn fugl er Fenix heitir. hann er harðla mikill ok undarligr ath skepnu svá sem guð skóp hann ok er hann drottinn yfir öllum fuglum. hann laugar sik í lífs- 5
brunni ok flýgr upp á þat tré er hæst er í Paradiso í gegn sólo. þá skinn af honum sem af sólargeisla. hann glóar allr sem gull. fjaðrar hans ero líkari englum guðs. brjóst hans er svá fagrt ok nef sem áðr var sagt of fjaðrar. augu hans ero sem kristallus. fætr hans ero sem blóð. 10
enn þá er sá enn fagri Fenix flýgr upp ór Paradiso á Egiptaland ok er þar xv vikur þá safnaz til hans alls kyns fuglar ok syngja um hann á hverja lund. þá heyra menn þat þeir er þar ero ok fara til hans hvaðan æfa ok mæla svá 'kom heill Fenix hingat til lands! þú glóar 15
'allr sem gull rautt! allra fugla ertu kóngr!' þarlandsmenn gjöra ór vaxi ok eiri annan Fenix ok marka sem líkast ath öllu. allir fuglar falla til fóta honum ok tigna hann með glaðri röddu. rauð rönd liggr eptir baki honum endilöngu fögr sem gull sé brennt. þá er xv vikur ero liðnar ferr enn fagri 20
Fenix aptr til Paradisar. allir fuglar fljúga með honum, sumir fyrir neðan hann en sumir fyrir ofan ok á hvora-tveggju hlið; en þá er þeir mega eigi fara leingra þá ferr hverr til síns heima.

2. Hoc dicit Johannes apostolus de Paradiso. þath 25
var iiij þúsundum vetra fyrir burð Krists (þá var ein þúsund geingin) þá var Fenix gamall vorðinn ok þá safnar hann sér fuglaliði miklu ath bera saman viðköst mikinn, en af guðs vilja varð svá þá er sól skein á við-
köstinn ok af hita sólarinnar kom eldr í viðköstinn, en 30
Fenix féll ofan í eldinn miðjan ok brann allr ath ösku. en eptir á hinum þriðja degi þá reis hann upp af dauða

16 þarlandsmenn > þa | landz menn. 17 gjöra +. 18 öllu ~
öllu. 30 ok o: at. 31 miðjan > miðjann.

ok er hann þá ungr í annat sinn ok ferr þá til lífsbrunnns ok laugar sik þar; þá vaxa honum fjaðrar sem þá er fegrstar voro. hann verðr gamall um þúsund vetra; þá brennir hann sik í annat sinn ok ris upp ungr. enn eingi
5 maðr veit hvort hann er karlfugl eða kvennfugl, nema guð einn. —

3. Paradisus er í austri heims. þar var Adam settur til byggðar ef hann héldi þat er guð bauð honum. þar stendr tré þat er maðr kennir eigi sóttar nè meinsemdar
10 ef maðr etr af aldin þess ok hann hrymz eigi nè eldiz ef hann etr af ok heitir þat lífstré. Brunnr sá er þar er fylgja öll vatnsfríðendi. Ór þeim brunni falla iiij ár í þenna heim. Ein heitir Phison eða Ganges öðro nafne. hún sprettr upp undan fjalli þí er "orcobaril" heitir.
15 Phison fellr á Indíalandi ok fellr út í umsjó er ath bók-máli heitir oceanus. Önnur á sú er fellr ór Paradiso heitir Nilus eða Geon öðro nafni. hún skilr þriðjunga heims, Asiam ok Africam. hún fellr um Bláland ok umhverfis Egiptaland. hún kemr í vij stöðum til sjóvar ok
20 mikil í öllum stöðum. Hin þriðja á fellr ór Paradiso. sú heitir Tigris. hún fellr of Serkland ok um Ermland hit mikla. hún sprettr upp í fjöllum þeim er heita Eldingafjöll. En fjórða á heitir Eyphrates. hún sprettr þar upp undir Eldingafjöllum. hún fellr af Ermland ok of Meso-
25 potamia. þar stendr borg er heitir Babilon. þar fellr Eyphrates í gegnum ok kemr fram í Miðjarðarsjó skammt frá Antiochiam. þar ero ok á Ermland fjöll þau er annat heitir Tabor enn annat Hermon. þar nam staðar örk Nóa meðal þeirra fjalla: þar sté hann ór örk sinni
30 ok kona hans ok synir hans iij ok konur þeirra.

3 fegrstar ~ fegurstar. 11 Brunnr > Brunr. 13 Ein > Ein.
17 þriðjunga ∞ þidunga. 18 Africam > affrikā. 19 kemr > kē. sjóvar = siofar. 24-25 Mesopotamia > mesopotania.
29 örk = örch.

XIV.

AF ÞRIMR KUMPÁNUM.

Svá er sagt um einn dag at í einhverju ríki kvámu á dýraveiði þrír stórburðugir menn: kóngssun, hertugasun ok jarlssun. þeir váru þá allir kristnir menn ok sterkir ok fulltíða en höfðu þá eigi með tekit ríkisstjórn þí at feðr þeirra stýrðu þá enn löndum. Nú herr þat til efnis um daginn at hleypingar verða miklar þí at hirtir margir verða fyrir þeim: er þat dýr svá flugskjótt at hinir beztu vápnbestar fá varla tekit þat. verðr nú svá at kveldi at öll fylgð þessarra þriggja er dreifð ok riðluð í náttmyrkri at engi sveinn er hjá þeim sem þeir stíga af ok taka náttstað. sem þeir hafa um búiz í mörkinni talar kóngssun 'hvat höfum vēr at gleðjaz viðr síðan hvárki er at bíta 'né súpa?'. þeir segja at hann skal þar fyrir ráða. kóngssun segir þá enn 'þat legg ek til at hverr várr kumpána segi þann part ór æfisögu sinni hvar hann þóttiz minnst vera staddr ok skaltu jarlssun hefja söguna.

Hann byrjar ok segir svá 'snimma lagða ek fyrir mik úsagrar ferðir um nætr at úvitanda feðr mínum. vöndumz ek at riða í eitt þorp þí at þar var mín unnasta. hafða

- 'ek skósvein minn fyrir trúnaðarmann hér um. svá veik
 'viðr veginum at þar var hraungata mikil, ok er ek setta
 'hestinn á rás brast niðr hulða nökkur í hrauninu, hljóp
 'þá hestrinn í þá sömu gjá niðr undan mér svá hátt at
 5 'ek bar enga heyrn yfir hvar hann kvam niðr, en mér
 'skaut út af í fluginum ok varpaði mér á einn klett: var
 'þá svá langt upp á gjárbakkann yfir höfuð mér at ek
 'þóttumz þrotinn at ráðum til brautkvámu. ek heyrða þá at
 'sveinninn var eptir kominn ok kveinaði mjök er hann
 10 'hugði mik dauðan. ek kallaða þá ok bað ek hann bíða.
 'sem ek lituðumz um sá ek bergit alla vega upp í frá mér
 'svá bratt at engi var ván í at ek mætta þar sæti fara
 'án festi ok þí tók ek þat ráð um síðir at ek sneið í
 'sundr með saxinu kápuna ok kyrtilinn af mér ok saumaða
 15 'ek saman í dregla (þí at þér vituð sið í landinu vera
 'at hofmenn bera með sér nál ok þræðr). sem ek hafða
 'til húit tang þá sem mér þótti ramligast fekk ek mér
 'stein á klettinum ok knýtta ek í taugarendann, snaraða
 'ek síðan í lopt upp sem ek hafða fōng á, ok sakir þess
 20 'at guð ætlaði mér lengra líf gekk steinninn allt upp yfir
 'gjárbakkann ok bar út yfir þrōminn annan veg svá at
 'sveinninn náði steininum ok með þessarri stoð las ek
 'mik síðan upp svá at ek varð frjáls. var ek þar staddr
 'er mér þótti verst, ok er úti mitt efni'. Kóngssun
 25 svarar 'klókliga þótti mér þú fara, eða man ekki svá
 'takaz at frásagnir vārar verði nōkkut líkar, eða hvat
 'lætr þú til hertugasun?'.

- Hann svaraði 'rétt hygg ek þik geta at upphöfin
 'verði lík at sögunum þí at eina ríks manns dóttur elskaða
 30 'ek — var þat stundar vegr af garði feðr míns — ok
 'sem yfir stoð okkarr kærleikr tekr hón stranga sótt svá
 'at hón þóttiz vīla fyrir dauða sinn ok sem þar er komit

'görir hón eptir mér sinn trúnaðarmann um nátt en ek
 'brá við í stað at finna hana. en er ek kwam fram til
 'þeirrar skemmu sem hón lá í hafði hón svá viðr mér
 'búiz at hón var ein samt inni. ek gekk at henni, þí
 'at ek hugða þat erendit at hón myndi vilja tala viðr 5
 'mik nökkut einkamál, ok hón görði þess nökkurn lit í
 'fyrstu, en síðan sagði hón svá 'lúk upp, sæti minn, kistuna
 'þá stóru sem hér stendr fyrir sænginni, þí at á botni
 'hennar er sá hlutr er ek vil þér einum til trúa at geyma.
 'ek görða svá. var kistan tóm, utan þí líkt á botninum 10
 'sem trefr ok afsnið nökkur: þar fór ek til at grufra niðr
 'í: var kistan svá djúp at bakhlutr minn fór heldr hátt
 'en höfuðit lágt ok þí varð ek eigi fyrr varr viðr en
 'tekit var harðri hendi undir fótahlutinn á mér ok strengör
 'niðr í kistuna — skellt aptr "vett" ok settr láss fyrir; 15
 'ok svá brátt eptir kvámu menn inn farandi; hafði unnasta
 'mín kostat svá mjök aflit at koma mér til staðar at þegar
 'sendir hón eptir feðr sínum, en er hann kwam talaði hón
 'svá 'svá líðr, faðir minn', segir hón, 'at skilnaðr okkarr
 'man brátt verða; er sú bæn ein er ek vilda þiggja af 20
 'yðr, at kistu þá hina stóru sem hér stendr hjá okkr
 'leti þér fylgja mér í gröf svá at hón standi í kirkju ok
 'grafin undir minni kistu þí at í henni hefi ek lukt þann
 'einn hlut er ek ann engum lifanda manni at njóta eptir
 'mik: þikki mér allmiklu varða at þiggja þetta, svá ok 25
 'þat með at engi forvitniz hvat þar er í. faðir hennar
 'segir at hón skal þiggja sína bæn — þótt þrjár kistur
 'væri. þótti mér nú ekki vænkaz um, en þó kaus ek þann
 'at þegja þí at skemmðin þótti mér enn ljótari en vera
 'kviksettr. hyat um langt! deyja fór hón — litlu síðar 30
 'til graptar búin ok til kirkju borin. sömu leið fór ek í
 'kistu minni. svá váru mit báði til grafar borin ok niðr

15 vett, 657 B; uætt(?), 335; lokjnu, 586. 32 grafar ∞
 seafar (657 B).

'sett. lá hennar kista ofan á mér. var gröf sú fylld ok
 'síðan frá horfit. spurðiz viðá nýjung þessi (sem ek varð
 'síðan varr við) at kista sú hin mikla var jarðsett at bæn
 'dóttur ríka manns ok þí trúa margir at gull ok dýrgripir
 5 'þeir sem hón unni mest myndi þar í luktir. þetta heyra
 'þjófar nökkurir, gildir menn ok sterkir, fara til næstu nátt
 'ok aftæma gröfina, setja upp kisturnar báðar, ok fara til
 'ráðagörðar hversu þeir skulu upp lúka hina stærri kistuna
 'þí at hón var alla vega járnuð, ok staðfestiz þat með
 10 'þeim at þeir skulu reisa kistuna örðiga til hálfis ok bera
 'stokk á endann með stórafli. var nú enn mitt líf í hættu
 'nökkurri at þeir myndi lemja mik með stokkinum ok þí
 'tek ek þat ráðs at jafnfram sem ek fann at endafjölin
 'brast setta ek upp stór-óp mikit. en þeir kasta stokk-
 15 'inum svá "limhlaupn" í braut sem úvinrinn myndi eptir
 'fara. var þá um leyst at ek kvámumz út þótt erfitt yrði.
 'velta ek þá fljótt ok hermiliga báðum kistunum apr í
 'gröfina ok síðan skildumz ek viðr þí sem líkast ok áðr
 'var frá gengit. leitaða ek braut með leynd ok lýkr þar
 20 'minni sögu'.

Kóngssun svaraði 'meinliga þótti mér þú kominn svá
 'at ek fæ eigi skilt hvat yfir má bera. er þat ok ljóst,
 'góðr vin, at þú valdir þér vanda unnustu síðan hennar
 'elska sneriz í morð ok manndráp. en með þessum
 25 'æfintýrum man fara skemmtun þí at hvat man öðru
 'líkt. Unnustu átta ek mér ok sat í þeim bý sem nálægr
 'stendr svartmunkaklaustri nökkuru. reið ek þangat opt-
 'liga einn samt um nætr þar til at þat gördiz í ríki
 'feðr míns, sem optliga kann til at bera, at hans réttenda-
 30 'vald dæmdi til snöru þá menn er stolit höfðu braut af
 'sér líft: var þeirra dauðastaðr rétt annan veg út í frá

10 örðiga = ordiga (657 B, 335), aurdjga (586). 15 limhlaupn,
 657 B; lihlaupn, 335; hræddjfr, 586. 24 sneriz * 335, 586
 (657 B: su [∞ vu] eddiz).

þeirri braut sem ek var vanr at riða. ok á næstu nátt
 sem þeir létu lif reið ek minn veg því at ek þóttumz svá
 gildir maðr at ekki skylda ek þá hræðaz. en er ek kwam
 gagnvert þeim þjófinum er sterkastr hafði verit í stulðinum
 kallar hann á mik ok segir svá þú dugandi maðr, sýn 5
 mér manndóm ok frjálsa mik af kvöl þessi: ek var borinn
 úsanri sök ok þí held ek mínu lífi: nú vík til mín ok
 slá á virgilinn með sverði þínu. ok sakir þess at sá
 úfagnaðr kallaði þetta allt með hógværu yfirbragði, festa
 ek trúnað á þí er hann sagði ok veik ek til hans. en er ek 10
 sá hann, sýndiz mér hann svá bannsettligr at ek trúða
 hann allt logit hafa ok snera ek frá. hann kallaði þá
 eptir mér, bað mik eigi hræðaz, sagði mér þat mikinn
 glæp ef ek lèta hann deyja saklausan. eigi þarf þat langt:
 svá fór annan tíma at ek snera til ok frá ok it þriðja 15
 sinn. en fyrir hans kall reið ek aþr ok reidda ek sverðit
 á virgilinn fyrir ofan höfuð honum, féll hann þá ofan en
 ek setta hestinn á rás. ok litlu síðar heyrða ek at mér
 var eptirfór veitt; leit ek þá aþr ok sá ek at sá sjandinn
 hafði rifit upp gálgann ok reiddi um öxl ok tók á ferð 20
 æsiligri eptir mér svá at tók undir. ek lét þá hestinn
 hlaupa sem af tók ok lá þó við sjálf at saman drægi
 með okkr. lauk svá skeiðinu at ek kwam at kirkjugarði
 klaustrsins, varpaða ek mér þá sem færiligast upp ór
 söðlinum inn yfir garðinn, ok af kunnleik þeim sem ek 25
 hafða til staðarins kvámumz ek inn í kirkjuna. eigi leið langt
 áðr en úvinrinn kwam at durum ok knúði hurðina svá
 hart með gálганum at búit var allt til brots — biðr
 mannskæfuna upp lúka, segir at flótti þinn man at illu
 verða ok hann skal gjalda þér ofanhöggit áðr mit skiljum. 30
 ek vilda eigi upp lúka þótt ek væra hart eggjaðr. sem
 þat var reynt kallar hann hátt ok segir svá þú kumpánn

- 'segir hann 'er þar liggr inni, státt þú upp ok veit mér
 'lið at ek ná honum'. nú varð ek við þat varr at dauðr
 'maðr lá þar inni hjá mér, ok viðr þetta úfagnaðarins
 'ákall færiz hann á fætr ok lymaskaz þegar í stað fram at
 5 'durunum ok skýtr frá lokunum. berr nú brátt at broddi
 'at þeir sækja mik báðir í ákafa en ek lét horfa undan
 'á hæli þí at ek varð allr aðvani fyrir þeim. hafða ek
 'sverðit fyrir mér ok sneið ek af viðunum slíkt er beit:
 'hafði hinn minni fjandinn fjöl sína fyrir vígvöl. svá rek-
 10 'umz ek alla leið um kirkjuna endilanga ok þar með kórinn
 'innan ok þar með síðast allt austr um háaltarit. var ek
 'þá svá móðr at ek máttu engri vörn upp halda. mustarit
 'var vel gluggat en veðr skært úti ok þí bar inn mikit
 'ljós af tungli. ek lagða þá mitt mál í guðs vald ok trúnað
 15 'hans heilagrar pínu: kastaða ek frá mér sverðinu en ek
 'hneigðumz öfugr upp at altarinu sjálfu með réttum höndum,
 'fótum á víxl ok lútu höfði. ok várr græðari Jesus Christus
 'gaf þann krap, at sá úfagnaðrinn sem mik hafði lengr
 'sótt sökkiz í gólfít niðr en hinn er þar þóttiz heima
 20 'eiga (þó at illr væri) skrefaði aptr ok fram um gólfít
 'at lesa saman fjalaspíkr sínar ok lagðiz þar á niðr. síðan
 'leitaða ek braut til hests míns með þí þakklæti til guðs
 'at mér var minna síðan um slíkar ferðir. læt ek lykta
 'sögu mína'.
 25 þeir báðir þakka honum skemmtun ok segja sem
 sannleikr beiddi at miklu nauðuligast var hann staddr.
 en hverr þeirra tók síðan sína náð ok svefn sem verða
 mátti. ok lyktaz með þí þess háttar efni.
-

XV.

INDVERSKIR GIMSTEINAR.

Einn lýðmaðr í Danmörk fýstiz at fara af landi braut suðr í heim at skemmta sér. hann ferr land af landi allt þar til er hann kwam út á Indíaland. ok er hann var þar 5 kominn fór hann um borgir ok bæi þar til er hann kwam í einn sæmiligan stað. hann tekr sér þar herbergi með einum húsherra: sá var einn af ráðsmönnum staðarins. hann kwam sér í tal við húsherrann. þessi hinn sami mælti við hinn danska 'hvaðan af löndum ertu?' hann sagðiz 10 danskr vera. herrann mælti 'þú mant mart skemmtiligt 'kunna oss at segja af löndum yðrum'. hann svaraði 'eigi 'kann ek þaðan segja nökkura þá hluti er mér sýnaz 'frásagnar verðir'. herrann mælti 'eru nökkurir gimsteinar 'í yðru landi?' hinn danski svarar 'eigi veit ek þar vera 15 'gimsteina'. herrann mælti 'ek skal fá þér í hendr þrjá 'gimsteina: þá skaltu fá í hendr kóngi yðrum' síðan tók hann þrjá litla steina at sjá ok fekk í hendr hinum danska manni. ok er hann var búinn fór hann ferðar sinnar allt þar til er hann kwam í Danmörk ok leitar á kóns fund 20 ok kveðr hann vel. hann tekr honum vel ok fréttir at um ferðir hans eða hvert hann hefir lengst farit. hann

segir kóngi allt hit sanna. kóngur mælti 'með þí at þú hefir farið á Indíalönd, mantu hafa nökkurar fáséner gersimar oss at færa'. 'ekki er mikit um þat' sagði hann: berr síðan fram steinana ok fær í hendr kóngi. hann tekr
 5 við ok lítr á ok mælti 'eigi kann ek sjá at þessir steinar 'sè nökkurar gersimar, þikki mér ok mikil ván at eigi gefa ek góðs mitt móti þessum steinum þí at elgi veit 'ek náttúru þeirra; en varðveita skal ek þá þí at ek 'trúi at sá sem sent hefir vill nökkut móti hafa'. Ok er
 10 stundir líða fram berr svá til einn dag er kóngur sitr undir borðum at úkunnr maðr gengr í höllina ok fyrir kóngsborð: sjá kveðr kóng vel ok mælti síðan 'herra, 'hafa yðr nökkurir steinar færðir verit sunnan ór löndum?' kóngur sagði komit hafa. hinn komni maðr spurði 'vili þér
 15 'nökkur laun fyrir leggja þeim er yðr sendi?' kóngur svarar 'ek veit eigi at mér þikki launa fyrir vert þí at 'ek veit eigi hvat mér skal'. hann svaraði 'sýnið mér'. kóngur görði svá. sem þessi maðr hafði við tekit steinumum lagði hann þá í lófa sér ok mælti til kóngrs 'nú þikkir
 20 'yðr, herra, engi mæti á steinum þessum; en með orlofi 'yðru skal ek segja nökkut af náttúru þeirra'. síðan tekr hann einn steininn ok hélt upp ok mælti 'þat er náttúra þessa steins ef þér vegið gull jafnvægi hans ok leggið 'hann við gullit þá vex þat svá at þat er skjótt hálfu
 25 'meira ok svá lengi sem þat er þar með verðr þat æ 'hálfu meira'. kóngur varð hljóðr viðr ok mælti 'þetta er 'kóngsgersimi'. hann tók annan stein ok mælti 'þat er 'náttúra þessa steins at þá er þú ert í bardaga þá skiptir 'þik eigi hvárt þú hefir hlífar eða eigi þí at ekki mant
 30 'þú sár fá ef þú hefir þenna stein á þér'. kóngur varð úkveði við ok angraz er hann hafði lausa látit steinana. þessi tók hinn þriðja ok hélt upp fyrir kóngi ok mælti 'þat er þessa steins náttúra at nú em ek hér en næst 'man ek út á Indíalandi'. síðan hvarf hann þeim at luktum

durum svá at áldrigi sá þeir hann síðan. Ekki kann ek segja hvern kóng þessi hefir verið; en sagt hafa sumir menn at verið hafi Valdimarr gamli þí at hann hefir átt fásena gripi þá sem af Indíalaadi váru komnir, en eigi veit ek þat með vísendum at segja.

5

---

4 af +.

XVI.

AF MEISTARA PERO OK HANS LEIKUM.

---

1. Bræðr tveir váru út í lönd er tekit höfðu hertuga-
dóm eptir feðr sinn: hét annarr Vilhjálmr en annarr
5 Eiríkr. Systir þeirra hét Ingibjörg, kvenna vænst ok vel
at sér um flesta hluti. Ráðgjafi þeirra hét Perus er mjök
hafði ríkisstjórn með þeim bræðrum. hann hafði beðit
systur þeirra ok vildu þeir ekki gipta honum hana fyrir
þí at hann var nafnbótarlauss ok úférikr; en allra manna
10 var hann bezt mennt. ekki er þess getit at þeir bræðr
hafi verið vitrir menn. systir þeirra Ingibjörg átti sér
skemmu ok þar drakk hón jafnan með sínum fylgiskonum.
ekki er getit móður þeirra systkina. Perus sagði svá at
frá þí er hann gekk til borðs á kveldum ok til þess
15 er sól er í austri vill hann at engi mál sé kærð ok í
engum ráðagörðum með hertugunum vera: þenna tíma
vildi hann vera frjáls af öllu ákalli. Bræðr tveir váru
með hertugunum þeir sem mjök öfunduðu meistara Perum:
svá at hans metnaðr mætti minnkaz, vildu þeir gjarna fá
20 fengit nökkut efni til at rægja hann fyrir hertugum. Þat
bar til eitt sinn sem þessir bræðr reikuðu úti, er alþýða
gekk til aptandrykkju, ok í nánd skiðgarði Ingibjergar

— þeir heyrðu þangat gleði mikla ok fyrir þetta sama fýsaz þeir at komaz inn yfir garðinn ok vita hverju gegnir ok þetta fá þeir leikit ok sá inn um glugg einn er á var herberginu: þeir sjá hvar sitr frú Ingibjörg ok hjá henni meistari Perus ok “lífiz” við yfrit blíðliga með 5 kossum ok faðmlögum. þeir verða fegnir þí at nú hafa þeir fengit nógt efni til úfrægðar meistara Pero. þí flýta þeir sér í höllina. sem þeir koma þar sá þeir at meistari Perus sitr í sæti sínu eptir vana: hann hefir hjá sér tvá sveina þá er þjóna dagliga. ok at þessu senu þikkjaz 10 þeir eigi vita hverju gegnir ok þora ekki til at tala at sinni en hugsa þó at þeir skulu eigi fyrr af láta en þeir vitu hvat satt er. þeir fara at sinni í sæti sín. Annat kveld koma þeir enn til skemmunnar. sýniz þeim sem meistari Perus siti með þeim hætti sem hit fyrri kveld ok 15 at þessu senu flýta þeir sér inn í höllina. þeir sjá meistara Perus sitja í höllinni eptir vana í sæti sínu ok taka við kerum svá sem honum vāru upp skenkt. ok nú örugga þeir sik svá at þeir skulu vita fyrir vist hverju gegnir þí at þeir kunnu þat skilja at hann má eigi í tveimr 20 stöðum senn vera: ganga nú þar til sem hann sitr ok tala til hans; en hann svarar öngu. en æ þí meir forvitnar þá um hans hag: þeir ganga nú at djarfliga ok preifa til hans þar sem þeim sýniz at hann siti. nú kenna þeir at rúmit er autt ok hann er ekki þar, kalla nú til sín fleiri sína félaga: 25 verða nú allir samt visir hvat satt er ok segja þegar hertugunum. þeir kalla til sín menn ok fara til skemmunnar ok brjóta hana upp ok hlaupa þegar inn. þar er til máls at taka er meistari Perus er í sæng hjá Ingibjörgu ok verða ekki fyrr vör við en þau heyra hark ok háreysti ok skemman 30

---

5 ok ————— með, 657 B; ok sýniz þeim bræðrum þau látaz mjök blíðliga við bæði með, 343; þeim bræðrum sýniz sem þau leikiz við blíðliga bæði með, 586.

er upp brotin. talar hón þá til hans ok segir dauða hans
 vísan. hann biðr hana vel um mælaz, segir at ekki man
 til saka, sprettr upp í línklæðum ok kastar yfir sik feldi
 blám er hann bar hversdagliga ok lagðiz niðr í frúinnar
 5 háseti. þá mælti Vilhjálmr 'láti mik gjalda honum þessa
 'skemmd þí at ek em okkarr ellri' — hann var stórr
 sem risi ok sterkr — grípr til Perum með hermð ok
 reiði ok sviptir honum ofan á gólfít, stigr síðan öðrum
 fæti á annan fót hans en tekr annan tveimr höndum ok
 10 risr í sundr í fyrsta rykk allt upp at bringspölum en í
 öðrum kippir hann honum í tvá hluti. fellr nú blóð með
 innýflum um allt skemmugólfít, ok til skemmdar við frúna
 fyrirbjóða þeir at skemman sé hreinsuð. síðan ganga þeir
 í braut með sínum mönnum. frúin fellr í úvit er hón sér
 15 sinn ástmann svá sárt ok svívirðliga leikinn. ok eigi líðr
 langt áðr hón raknar viðr ok sér at meistari Perus gengr
 at henni heill ok úskaddr. hón þikkiz nú eigi vita hverju
 gegnir. hann biðr hana eigi hræðaz, segiz vera heill ok
 úskaddr 'þí at hér var rifít í sundr eitt skálmatrè er
 20 'liggr á gólfínu, en þeir tóku ekki á mér'. sér hón þá
 hvárki blóð né önnur úhreinendi á gólfínu. hón biðr hann
 forða sér. hann svarar 'fyrst man ek klæðaz ok ganga
 'síðan í höllina'. hann görir svá. sem hertugar sjá hann
 þikkjaz þeir eigi vita við hver brögð þeir eru komnir,
 25 bjóða sínum mönnum at taka hann ok binda ok setja í
 járn. síðan kalla þeir saman mikinn mannfjölda: er hann
 fluttr til skógar. ok er þeir koma í þann stað er þeir
 ælla at drepa hann ok hann stendr fyrir þeim bundinn,
 mælti hann 'nú hefi ek verit bundinn um stund en hëðan
 30 'af skal ek lauss vera. en þit bræðr eruð mjök heimskir
 'menn: ek bað systur ykkarrar ok vildu þit eigi gefa
 'mér þí at ykk þótti ek lítills háttar hjá ykk, en þó at
 'ek sé ykk úrikari fyrir penninga sakir þá em ek ykk
 'þó vitrari ok ef várar mægðir hefði tekiz mætti þit minnar

‘vizku æfniliga notit hafa þí at þá hefða ek aldri við
 ‘ykkur skilit. mæli ek þat um at öll ykkur framferð snúiz
 ‘ykkur til úfrægðar ok hamingjuleysis’. síðan sýndiz þeim
 sem hann tæki eitt blátt hnoða ór brókabeltispussi sínum
 ok kastaði upp í loptit ok þat yrði at einum streng, 5
 sýndiz þeim sem hann héldi þar í annan enda ok læsi
 sik upp eptir — ok hvarf hann þeim svá at þeir sáz
 eigi síðan.

2. Af meistara Pero ok Pinz. Skammt þaðan var
 einn ríkr höfðingi er Pinz var kallaðr. hann var ríkr 10
 maðr ok hélt sik um fram hvern mann í þí landi at
 klæðum ok kosti, hestum ok öllum tygjum. einn dag reið
 hann út af sínum garði með xij sveinum sínum eina þjóð-
 braut um skóg einn, ríðandi ágætu essi með öllum sínum
 bezta búningi. allir váru hans sveinar vel búnir. ok er 15
 þeir ríðu um skóginn sjá þeir at maðr ríðr í mót þeim
 mikill ok vaskligr: hann hefir svá góðan hest at engan
 hafa þeir slíkan sèt bæði sakir gangs ok vaxtar: klæða-
 búnaðr þessa manns sýndiz þeim um fram alla þá sem
 þeir höfðu fyrr sèt, þar eptir eru öll hans tygi ok sjálfr 20
 er hann afbragð annarra manna. nú af þí at hvárir fara
 öðrum í mót þá finnaz þeir skjótt: heilsa þar hvárir
 öðrum. Pinz talar svá til þessa manns ‘þú dugandi maðr’
 segir hann ‘sel mér þat ágæta ess með búnaðinum ok öll
 ‘þín vápn ok klæði þí at þetta er eigi útigins manns 25
 ‘eign allt saman: vil ek gefa þér viðr mitt ess ok öll
 ‘mín klæði ok þar með aðra aura svá at þú sér vel
 ‘haldinn af’. þessi svarar ‘ekki fýsir mik til at hafa þitt
 ‘ess eða tygi: má hvárr okkarr una þí er áðr hefir’.
 Pinz segir ‘vilir þú eigi selja mér eða gefa þá hlýtr þú 30

8 síðan, 343, 657 B; síðan. ok lýkr hér at segja frá meistara
 Perus. En guð geymi vor allra, AMEN, 586. 9, 10, 23, 30
 Pinz < Prinz (≈ prinz) * 343.

'þó laust at láta'. hann svarar 'þó at þú takir af mér allt
 'þat er ek hef þá er þó úvist at þín ágirni seðiz með
 'þessu, en eigi læt ek af meðan ek em unauðigr, en eigi
 'man ek einn halda fyrir yör xii'. síðan taka þeir hann
 5 höndum, færa hann af sínum klæðum ok fá honum í
 staðinn þau sem þeirra formaðr hafði. ekki brauz hann
 um. skilja þeir við þetta ok ríða sinn veg hvárir. einn
 af þeim kumpánum þugaði mest þeirra görd þí at hann
 var þeim vitrari. hann átti einn náttúrustein þann ef hann
 10 leit í hann þá mátti ekki missýna fyrir honum. þenna
 stein tekr hann ok lítir í, þí at hann grunaði at honum
 myndi annan veg sýnaz en væri, ok nú sýniz honum
 undrliga: hann sér sinn formann ríða einni brisbyrði, hón
 er bundin saman með tágum; en þeim sýniz öllum hinn
 15 friðasti faraskjóti með ágætum búnaði. nú með þí at
 öllum öðrum en honum er þetta úsýnilligt þá kallar hann
 til sín annan ok hian þriðja at þeir megi vita með honum
 hvat satt er ok lætr þá lita í fyrr sagðan stein ok sýniz
 þeim þá einn veg öllum. síðan segja þeir sínum formanni
 20 ok láta hann sjálfan sjá. hann verðr við æfar reiðr ok
 biðr þá ríða eptir þeim vanda galdramanni, þí at hann
 var skammt frá þeim, ok bað þá taka hann. ok sem
 þeir funduz bar hann at honum at hann hefði svikit
 af honum hans tygi. hann sagði þat eigi satt vera, kvez
 25 aldrigi hann beitt hafa nökkurs umskiptis, sagði at ágirni
 hans hefði blindat hans hugskotsaugu, bað hann sjálfan
 gjalda heimsku sinnar ok taldiz sýkn í alla staði. for-
 maðrinn bað þá taka hann ok binda ok svá görðu þeir.
 síðan ætluðu þeir at láta drepa hann, ok kalla saman
 30 mikinn mannfjöld. þeir settu sinn dóm á bryggju einni
 þar sem sjór var allt fyrir framan, en alþýða skipar sik
 allt fyrir ofan ok alla vega at sjónum svá at þessi vandi
 maðr megi eigi lauss verða þí at öllum sýniz hann dauða-
 maðr fyrir sína galdra. sem svá var komit hans máli, tekr

hann til orða 'ek hefi verit bundinn nú um stund, en nú
'vil ek lauss vera, en þó man ek eigi hlaupa ena á sjóinn'.
ok er hann hafði þetta mælt sat hann lauss hjá þeim á
bryggjunum. síðan sýndiz þeim sem hann tæki ór pungi
sínnum lítit af bleikju ok drægi þar á bryggjunni skip með 5
öllum reiða, ok er þeim var minnst ván heyrðu þeir brest
mikinn ok rugl í sjónum ok líta til: þá sá þeir at hann
er kominn út á sjóinn ok á skip ok vindr upp segl ok
siglir þessi maðr í haf út. skilr svá með þeim landsmönnum
ok með Pero. verðr hann víðara við at koma. 10

3. *Af meistara Pero ok hertuga.* Þar sem Perus kwam
at landi var einn hertugi með herskipum; ekki er getit at
hann ætti ríki fyrir at ráða; hann var sagðr maðr réttlátr
í þeirri stétt sem hann var, drap niðr víkinga ok ránsmenn
en lét alla góða menn fara í friði, var hann af þessu vinsæll, 15
hafði hann af hverjum kóngi-hvat er hann vildi. þetta var
þann tíma dags, er Perus fann hertugann, er matsveinar
matbjoggu: pörtuðu þeir einn hana til borðs fyrir sögðum
hertuga. Perus kvaddi hann vel ok mælti 'svá mikil frægð
'flyz af yðr at þér séð röskvir í stríði ok réttlátir viðr 20
'alþýðu — eða hvárt er at þér vilið eigi verða kóngr
'yfir einshverju ríki eða kunni þér eigi fá?' hertuginn
svarar 'enga ástundun hefi ek til þess haft'. Perus mælti
'myndi þér vilja verða kóngr ef yðr væri kostr?' hann
svarar 'fyrir víst vilda ek'. Perus mælti 'vel myndir 25
'þú þá launa þeim er þí kvæmi áleiðis?' 'víst skyldi hann
'hafa verðkaupit' segir hertuginn. Perus mælti 'myndir
'þú vilja gefa honum x merkr gulls á hverju ári svá lengi
'sem þér ríkið?' 'x merkr' segir hertuginn 'ok þó at hann
'tæki cc marka'. hann svarar 'ekki beiðumz ek meira en 30
'x merkr'. 'þat gef ek gjarna' segir hertuginn. ok viðr

þetta skilja þeir. ferr Perus braut. þaðan skammt var ein kóngrs-atseta. hann var kvæntr ok átti sun þrevetran. þat barz at þar at svá sýndiz sem sjá kóngr yrði bráð-
 dauðr. landsmenn kvöddu þings til kóngstekju. kemr þar
 5 saman mikill mannmúgi. þar kemr drottning með syni sínum. sýniz þat öllum réttast at kóngssun taki ríki eptir feðr sinn. í þann tíma sýniz Perus á þinginu: hann tekr svá til orða þat er satt at sun á arf eptir feðr sinn; en
 10 'fyrir aldrs sakir er hann litill til stjórnar eða afruðnings
 'ef víkingar kunnu koma til lands — eða hafi þér nökkut
 'spurt tíðenda?' þeir kölluðuz ekki fregnast hafa. hann segir 'mér er þat hermit at fjöldi herskipa er komit við
 'landit, ok þér sjálfir sjáið at hver höfn er full af her-
 'skipum en hafit er sem kolum sé sát, ok er ekki annat
 15 'til ráðs en fá uruggan formann þann er þessu vandkvæði
 'mætti af yör víkja þi at þeir munu hvárki spara at
 'taka drottningina né góðs yðart með herfangi'. menn hyggja nú þetta munu satt vera, sjá nú at herra er kominn í landit: skýr nú alþýðu skelk í bringu. til verðr einn
 20 hvern ok spýrr hvern hann sér vel til fallinn kóngrs yfir landit. Perus segir engan jafnvel til fallinn sem hertugann sakir sigrsældar, vits ok forsjó, ok hvert afbragð hann er annarra manna. hér kemr at þetta samþykkir landsfólkit ok svá sýniz drottningu. fór þá Perus til fundar
 25 við hertugann ok segir honum nú kost at taka kóngrs-tign ef hann vill gefa honum x merkr gulls á hverju ári. hertuginn sagðiz þenna kost vilja ok lýkr honum þegar x merkr. síðan ferr hertugi heim til kóngrshallar ok fær þar góðar viðtökur: er hann þar til kóngrs tekinn ok fær
 30 drottningar sér til eiginkonu. sez hann þar til ríkis ok unnr vel við. en herra sá hinn mikli er þar hafði við land komit hvarf svá skjótt at engi vissi hvat af varð. Nú líðr fyrsta ár ok kemr Perus at jafnlengð ok gengr í höll kóngrs ok heilsar honum. kóngr tekr honum blíðliga.

Perus mælti 'ek em kominn at heimta fè mitt af yðr'. 'já
 'já' segir kóngur 'þat er til reiðu' lætr í stað vega honum
 x merkr gulls. hirðmönnum þíkkir undarligt. Annat sinn
 kemr Perus at jafnlengð ok heimtí fè sitt: verðr nú
 rómr mikill um höllina at þessi maðr heimtí æ penninga 5
 at kóngi ok segja illt mundu undir búa. sem kóngur heyrir
 þat, biðr hann Perum ekki heimta at sér penninga lengr,
 biðr þó fá honum at sinni x merkr. en Perus segiz heimta
 munu sitt hvat sem kóngur segir, tekr við fènu ok ferr
 braut síðan. Þriðja sinn sem liðnir eru xij mánaðir kemr 10
 Perus fyrir kóng ok heimtí x merkr gulls. nú verðr þyss
 mikill í höllinni, er hirðin segir at þessi maðr hafi gört
 kónginn skattgildan — þíkkir víst at illt man undir búa.
 sem kóngur heyrir þat segir hann Pero með reiði 'þú ert
 'firrna-maðr djarfr er þú þorir at heimta fè at mér ok 15
 'launa mér svá þann góðvilja er ek görða þér, ok lát af
 'dirfð þinni ef þú vill eigi fá á þér úfagnað'. Perus svarar
 'lítil ván er þér at ek láta af fyrir stóryrði þín at heimta
 'mitt góðs'. kóngur mælti 'vilir þú eigi af láta þá er ván
 'at ek láta þik höndum taka ok eigi úvíst at þú sér 20
 'drepinn'. Perus mælti til kóngrs 'mantu hvar mit fund-
 'umz fyrstan tíma?' 'man ek' segir kóngur. Perus mælti
 þá til kóngrs 'þá vart þú hertugi ok sagðr maðr réttlátr
 'ok eigi mjök ágjarn, en nú þegar er þú ert rikari ertu
 'ágjarn ok újafnaðarfullr er þú mátt sem þú vill, ok fyrir 25
 'þí at nú hefi ek prófat þik hverr þú ert trúi ek at
 'haninn sé soðinn'. bregðr nú þí við at hertuginn er
 við skip sín, ok eigi hafði lengri stund verit en haninn
 var soðinn þar sem hann þóttiz kóngur vera svá at árum
 skipti ok eiga drottning ok hafa landsstjórn, ok allt 30
 þetta var ekki utan sjónhverfing ok í móti þí sem satt

var, þí at villt var fyrir honum skynsemi ok vildi Perus
prófa hverr hann væri þegar hann mætti sem hann vildi.
Þetta sama snertr marga of mjök; þí at þat er of gjarnt
valdinu at metnaðrinn spillir ok vill einn öllu ráða — virða
5 ok stundum of lítils þat sem vel var áðr við hann gört
en hann fekk valdit. Lýkr hér at segja af Pero at sinni.

XVII.

AF KÓNGSSYNI OK KÓNGSDÓTTUR.

Heyrt hefi ek sagt, at kóngr hafi ráðit fyrir Galizia, er sun átti ungan, vel menntan. kóngr unni honum mikit þí at hann var hans einberni. ekki er getit drottningar. 5 með kónginum váru ij menn þeir er getit verðr: var annarr riddari en annarr steikari: þessir váru formenn annarra þeirra sem hann hafði vald yfir. Í öðru ríki eigi langt þaðan ríkti einn kóngr: sá átti dóttur friða ok vitra. faðir ok móðir elskuðu hana framarliga. lét kóngr 10 göra henni fagra skemmu er hón sat í dagliga ok hennar fylgismeyjar. Svá bar til einn tíma at kóngssun talar til feðr síns 'mik fýsir at fara ór landi á braut at skemmta 'mér ok fáir þú mér menn til fylgðar'. kóngr svarar ok kvez vildu göra allan hans vilja. hann þakkar feðr 15 sínum ok segiz engan mannfjölða hafa mundu 'vil ek at 'riddari sá fylgi mér sem hér er fræknast ok steikari 'yðarr: ekki hirði ek at hafa fleiri menn'. kóngr segir 'hvert vilt þú fara svá fámennr?' hann svarar 'ek ætla 'at fara til kóngrs þess er hér ríkir hit næsta ok vil ek 20 'prófa vitrleik dóttur hans er mikit er af sagt'. kóngr bað hann fara sem honum líkaði. síðan fara þeir, ok áðr

---

2 = af kñgs syni ok kñgs dottur. 18 fleiri > fleioo. 19
ek ætla > Ekkí étla ek.

- þeir koma á kóngr fund mælti kóngssun til félaga sinna
 'nú skal breyta várum vana: steikari skal nú fyrstr ganga.
 'ok sitja innstr en ek skal sitja yztr — hann skal tala
 'við kóng várna vegna svá sem hann sè várr formaðr'.
- 5 þeir báðu hann ráða. sem þeir koma til kóngshallar, gengr
 steikari fyrst fyrir kóng, þá riddari í mið, en kóngssun
 síðast: allir kveðja þeir kóng sæmiliga, þí at þeir váru
 allir kurteisir menn. kóngr tók vel kveðju þeirra ok spyrr
 hverir þeir sè. steikari hefir orð fyrir þeim — sagði til
- 10 þat sem honum líkar, en eigi þat sem var. kóngr fréttir
 hvaðan þeir kvæmi. þeir sögðuz víða farit hafa en vilja
 biðja nú kóng vetrvistar. hann kvez hvárki spara við þá
 mat né drykk, skipaði þeim ok sæmiliga ok sat steikari
 innstr en riddari þar næst en kóngssun yztr; váru þeir
- 15 þar um stund ok létu ekki mikit yfir sér — váru fá-
 skiptnir ok góðlátir. þat bar at einn dag at kóngr gengr
 til skemmu dóttur sinnar. hón heilsar honum blíðliga ok
 spurði tíðenda. hann sagðiz engi segja kunna. hón mælti
 'koma engir menn um langt til hallarinnar?' hann svarar
- 20 'komnir eru iij menn úkuanir til hallarinnar'. 'hvaðan eru
 'þeir?' sagði hón. kóngr segiz ekki kenna þá 'eru þeir
 'menn sæmiligir at sjá en ekki veit ek hvat manna þeir
 'eru'. 'þeir mætti vel' segir kóngsdóttir 'koma til tals með
 'oss'. 'svá skal ok vera' segir kóngr — gengr síðan heim
- 25 til hallar. Annan dag eptir víkr kóngr at formanni þeirra
 ok mælti 'yðr man langt þikkja: hér er fátt til gleði: ok
 'er þí leyfiligt at ganga í dag til skemmu ok sjá dóttur
 'mína'. 'þat þigg ek gjarna' segir hann — gengu til
 skemmunnar, heilsar hann á kóngsdóttur en hón tók vel
- 30 kveðju hans. kóngsdóttir sat í háseti: þar váru fyrir tvær
 fótskarir ok settiz hann á hina neðri. kóngr sat um stund

---

1 fund > oond.   2 skal nú > ooo nu.   4 kóng >
 ooo.   5 koma > oooia.   6 en > enn|en.   7 kveðja >
 kueda.   11 þeir kvæmi >.

ok gengr síðan. steikari sat eptir. síðan mælti kóngsdóttir ok spyrr hverr hann væri. hann sagði til slikt sem honum sýndiz en eigi þat sem var. hón mælti 'seg mér — hverr vildir þú helzt fugl vera?' hann svaraði 'hvat mynda ek fugl vera er ek em maðr?' 'sè ek þat' sagði 5 hón 'at þú ert maðr ok vel sæmiligr; en ef þat mætti at 'beraz at þú yrðir at honum, hverr vildir þú þá helzt vera?' hann svaraði 'þat ætla ek at ek vilda helzt vera 'akrhæna'. 'ok fyrir því akrhæna?' segir hón. 'þi' sagði hann 'at hón er hinn ágætazti höfðingjaréttr'. 'satt er 10 'þetta' segir hón 'en hverr vildir þú helzt fiskr vera?' hann svarar 'þat ætla ek at ek vilda helzt lax vera'. 'saktr hverrar greinar?' segir hón. 'þi' segir hann 'at 'lax er höfðingjaréttr'. 'satt er slikt' sagði hón 'en hverr vildir þú helzt viðr vera?' hann svarar 'þat ætla ek at 15 'ek vilda helzt björk vera'. 'hví björk heldr en annarr viðr?' 'þi' sagði hann 'at hann er skjótari en annarr viðr 'at kveykja eld við'. 'vel segir þú' sagði hón 'ok skaltu vera í boði mínu í dag'. Annan dag gekk til skemmu með kóngi riddari ok settiz skör hærra en steikari ok 20 fagnaði kóngsdóttir þeim vel. kóngr sat ekki lengi ok gekk braut. kóngsdóttir spurði riddara hverr hann vildi fugl vera. hann svarar 'ekki kýs ek mér at vera fugl; en 'ef svá mætti verða, vilda ek helzt fálki vera'. 'hví heldr fálki en annarr fugl' sagði hón. 'þi' sagði hann 'at fálki 25 'er fræknari en aðrir fuglar'. 'satt er slikt' sagði hón 'en 'hverr vildir þú helzt fiskr vera?' 'mætta ek fiskr vera' sagði hann 'þá ætla ek at ek vilda helzt gedda vera'. 'gedda!' segir hón 'fyrir hverja grein?' 'þat finn ek til at 'hón hefir tvær tenn stórar í öndverðu höfði ok drepr 30 'þar með aðra fiska, eru þeir ok mjök hræddir við hana'.

15 viðr > viðoo. 16 heldr > helldoo. 19 Annan > Aooan. 20 en steikari > eooooikare. 22 braut > booo. 23 ek > ooo. 30 tenn > tuenn.

'satt hygg ek þetta' sagði hún 'en seg mér, hvern vildir
 'þú helzt viðr vera?' 'helzt askr' sagði hann. 'hví heldr
 'sá viðr en annarr?' sagði hún. 'þí' segir hann 'at askr
 'er meir hafðr til spjólskaptar ok þíkkir uruggri til þess
 5 'en annarr viðr'. 'allt er slíkt satt' sagði hún 'ok skaltu
 'vera vel kominn hér í dag'. Þriðja dag gekk kóngssun
 með kóngi til skemmu. hún tók þeim með bliðu. kóngssun
 kvaddi frúna kurteisliga. hún tók þí blíðliga. hann settiz
 þegar í hásæti hjá henni. kóngr gekk í braut. jungfrúin
 10 veik þá tali til kóngssunar ok spurði hvat manna hann
 væri. hann sagði slíkt sem hann vildi ok ekki svá at hún
 vissi þá görr en áðr. þá mælti kóngsdóttir 'hvern vildir
 'þú helzt fugl vera?' 'ekki beiðumz ek at verða at kvik-
 'endum' segir hann. 'görla veit ek þat' segir hún 'ok
 15 'ekki görða ek þessa spurning þér til smánar'. 'þat ætla
 'ek' segir hann 'at ek vilda helzt vera spörr'. 'spörr!
 sagði hún 'hann er vesalligr fugl: hví kýss þú hann at
 'vera?' 'þí' sagði hann 'at hann fylgja margir'. 'satt er
 'þat' sagði hún 'en hvern vildir þú helzt fiskr vera?' 'þat
 20 'ætla ek at ek vilda helzt vera síld'. 'hún er þó smáligr
 'fiskr' segir hún 'eða hví vilt þú hún vera?' 'þí' segir
 hann 'at hún er jafnan mörg saman, en mér þætti þí
 'betr sem mér fylgdi fleiri'. 'seg mér' sagði hún 'hvern
 'vildir þú helzt viðr vera?' 'viðvindill' segir hann. 'þetta
 25 'er fáheyrligt at kjósa at vera viðvindill er síðr er með
 'náttúru en annarr viðr; eða hvat finnr þú til þess?' 'þat'
 segir hann 'at hann er jafnan utan um annan við ok heldr
 'honum fast'. 'eigi vil ek þessu í móti mæla' segir hún
 'en hvat vildir þú helzt eitt lítil vera?' 'þat fæ ek skjótt
 30 'sagt yðr' segir hann 'beint þorninn í belti þínu'. hún
 segir 'hví vildir þú hann vera?' hann svarar 'þí at ek

2 sagði hann > = = =. 23 fleiri > fleirn. Síldin fylgizft
 ok er jafnan mörg saman. 30 belti > bellt þornin í belltu.

'vilda báðum höndum halda um þik miðja'. hón mælti 'er
 'svá komit? — þú skalt vera vel kominn í váru boði er
 'þú vilt verit hafa'. 'þigg ek þat' segir hann. sat hann þar
 um daginn ok trúi ek at þau muni mart mælt hafa. gekk
 hann heim um kveldit ok settiz í sæti sitt. Um morgin- 5
 inn eptir gekk kóngr til skemmu dóttur sinnar. kóngr
 spurði hversu henni virðiz hinir úkunnu menn. hón svarar
 'ekki veit ek nöfn þeirra en vita þikkjumz ek hverrar
 'stöttar hverr þeirra er. sá er fyrst kwam til mín er steikari
 'ok man vera kurteiss maðr. sá annarr er kwam til mín er 10
 'riddari ok man vera gildir maðr. en sá sem settiz í háseti
 'há mér, hann er kóngssun ok man vera ríkr maðr ok
 'nökkut metnaðargjarn; en þó virði ek svá sem hann hafi
 'verit hér á laun ok nökkurri undirhyggju: þikki mér ráð
 'at þér skiptið um sæti við hann ok trúi ek at þér vitið 15
 'skjótt hvat manna hann er'. kóngr kvað svá vera skyldu.
 síðan gekk kóngr til hallar ok þar at sem kóngssun sat
 ok mælti 'gakk með oss til sætis þí at þú mant helzti
 'lengi leynz hafa'. taka þeir tal saman, verðr kóngr þá
 viss hvat manna hann er. fekk hann síðan kóngsdóttur 20
 ok unnuz vel. ekki er getit barna þeirra. Ok lýkz svá
 þetta æfintýr.

---

20 síðan > síðan þísa (þonun ~) konun.

XVIII.

ÚR CLARUS SÖGU.

1. *Af smíð bjarnarins.* Á fyrsta ári ríkis meistara
Peri kallar hann saman þá steypara sem hagasta beið í
5 öllu Saxlandi ok lætr efna eina smíð. hann lætr steypa
höfuð ok knappa með stöngum af kopar í þat form sem
dýrum höfðingjum er títt at hafa í landtjöldum ok þetta
lætr hann allt grafa ok gulleggja með frábærum hagleik
ok at þessu endaðu lætr hann semja til klæði með allra
10 handa lit fögrum en ekki foraðs dýrum, lætr hér af göra
eitt landtjald svá mektugt sem nökkurs manns augu lysti
at sjá. frammi fyrir landtjaldinu lætr hann steypa einn
hiðbjörn vel stóran með sama málmí ok lauga allan í
gulli: sinn maðr mátti í vera hverjum fæti bjarnarins: var
15 hann svá liðugr ok með mikilli vél görr at þann tíma er
menn váru í honum sýndiz hann ganga hvert er honum
var visat; hér með lætr hann göra eitt helsi um háls
bjarnarins ok þar af eina taug aptr með báðum síðum ok
annarr endir þessar taugar var fastr í miðju brjóstinu fyrr
20 nefnds landtjalds, ok sem til skipaðir menn reiddu fætr
bjarnarins með fyrr sögðum hætti sýndiz sem björninn
þrammaði fyrir tjaldinu ok flytti þat til fyrir ætlaðra staða.

---

2 +. 20 reiddu (657 B); hræðu (179, R 31), hræra (589 D).

Öllum fannz mikit um þenna hagleik sem hér var á kominn. Varð þessi smíð algör á fyrsta ári ríkis meistara Peri.

2. Smíð leónsins. Á öðru ári ríkis meistara Peri lætr hann efna aðra smíð mjök líka ok fyrri. Þat var annat landtjald miklu ríkara; þí at allir knappar ok veðr- 5 vitar með höfðum ok stöngum þessa tjalds váru af brenndu silfri, gylldir ok grafnir, ok víravirkjum allt vunnit ok sett með stórum kurelum. hér með lætr hann vanda sem bezt allt kyn klæðanna með þessu tjaldi svá at hér er ekki til nýtt nema skarlak, "bhat", víolat, eximí ok aðrir dýrir 10 vefir. Þí öllu var ok meir vandat vöxtr ok smíð á þessu en hinu fyrra tjaldi sem þetta var með dýrra kosti. fram fyrir þessu landtjaldi lét hann steypa einn stóran león með brenndu gulli búinn en sjálfan hann með skíru silfri — allr sem lifandi væri — í allt eitt form sem hiðbjörninn 15 ok á þann hátt með tengðan þessu tjaldi ok svá flytja sem hit fyrri. Sannaði hverr sem smíði leit at annat myndi ekki slíkt finnaz með höndum gört. Nú var ok liðit annat ár ríkis meistara Peri.

3. Smíð gamms. Á þriðja ári ríkis meistara Peri 20 lét hann efna þriðju smíð. Þat var enn landtjald. allar stengr ok knappar, höfuð ok veðrvitar, þessa tjalds váru af brenndu gulli ok allt sett með skínundum gimsteinum ok svá dýrðligum hagleik at miklu þótti meira um vert þann meistaradóm er þar var á kominn en um málminn. 25 hér til velr hann allt þat klæðakyn sem ríkast kann fá, svá sem gullskotit pell, purpura ok bissum, guðvef ok cicladem, ok mörg þau fleiri sem vèr kunnum eigi nefna. allar taugir þessa tjalds váru snúnar af gulli, en knappr á þeirri stöng sem upp stóð af miðju tjaldinu var sem 30

7 vunnit = wunnit (657 B). 8 kurelum (= kurelū ~ kurelv) 657 B, korelumm (179). sem +. 10 "bhat" (* DIEZ: Etymologisches wörterbuch der romanischen sprachen "blaut"). 17 smíði (657 B); þetta smíði (589 D, 179, R 31).

logandi eldr af þeim carbunculo er þar var í settr. frammi fyrir þvísa tjaldi lét hann göra einn gamm af brenndu gulli þann sem með úskiljanligri list sýndiz fljúga fyrir þessu tjaldi flytjandi þat svá eptir sér hvert sem meistari

5 Perus býðr hafandi enn eitt helsi með gullligu togi af sínum hálsi framan í brjóst landtjaldsins. Ok sem þetta ágæta smíði tæðiz undraz hverr er sér svá at nú þótti lítills um vert þau er fyrr höfðu gör verit: var þat ok þi stærra en hin fyrri sem þat var, at kostinum dýrra. en

10 engi veit enn til hvers koma myndi nema meistari Perus. Endiz nú ok algöriz þessi smíð á þriðja ári rikis meistara Peri.

XIX.

TIU UNDR EGIPTALANDS.

Þessi ero tíu undr þau er urðu á Egiptalandi. Þat er
it fyrsta at vatn allt varð at blópi. Eptir þat kom froska
fjölpi. Þá komo flugur þær er cinifes heita: þær kvikna 5
ýr jörðu ok ero smár harpla ok fljúga mjög í augo
mönnum. Síðan kom "cinomia": þær ero enn flugor,
stærri en cinifes, ok bíta sárt ok ero höfþapar nær sem
hundar. Eptir þat kom fjárdaupi. Þá fengu menn bólna-
sött. Eptir þat kom hagl stórt ok meiddi allan ávöxt 10
jarðar. Þá komo kvikvendi þau er locuste heita ok sumir
kalla "lomvndi". Þá varð myrkr svá þykkt at þreifa mátti
um. Síðarst kom dauði allra frumgetinna manna ok svá
kvikvenda. Eptir orþin undr þessi öll rak Pharao konungr
Gyþingalýð af Egiptalandi ok þá leiddi Moyses þann enn 15
sama lýð yfir Hafit rauða á þeirri enni sömo nótt sem
frumburðar dauði hafði orþit á Egiptalandi ok var sú in
fyrsta páskanótt Gyþinga. En á enom fimmtogonda degi
þápan í frá gaf guð Moysi lög þau er

---

2 +. 3-14 * 76²¹—77⁶. 12 þreifa = þreiva. 14 kvikvenda
= qvickvinda. 18 páska = pascha.

XX.

TÍU LAGA-ORÐ.

Þessi ero tíu laga-orð er guð bauð Moysi at halda. Eigi skal þu trúa á guð önnur en á mik. Eigi skal þu hafa nafn drottins í hegóma. Minnstu at halda helgan þváttdag hvern. Göfga þu föður þinn ok móður. Eigi skal þu hórdóm drýgja. Eigi skal þu mann vega. Eigi skal þu stela. Eigi skal þu bera ljúgvitni. Eigi skal þu girnask á konu náungs þíns. Eigi skal þu girnask á né eitt eigin náungs þíns.

---

2 +. 3-9 þessi _____ þíns = þessi ero tíu laga orð er guð bauð moysi at halda | Eigi skal þv trva agvð avnnvr en amik. eigi skal þv | hafa nafn drottins í hegoma. minztv at halda hel | gan þvatt dag hvern. Gavfga þv favður þinn oc moður. eigi skal þv hordom drýia. eigi skal þv mann vega. eigi skal þv stela. eigi skal þv bera lívg vitni. eigi | skal þv girnaze a cono (— acono) navngf þinf. eigi skal þv gir'naze a né eft eigin navngf þinf.

XXI.

FABELLA ALEXII CONFESSORIS.

51¹⁸ Á dögom Arcadii ok Honorii keisara var einn göfogr
maðr ok trúfastr í Rómaborg: sá hét Euphemianus, einna
mestr höfþingi er kononga líddi. en hann átti þrjár þús- 5
undir húskarla — þeir váro dýrligom klepom skrýddir —;
en hann var sonlauss því at kona hans var óbyrja: en
hón var vel trúð ok hélt boðorð guðs. Euphemianus
fastaði hvern dag til nóns. þrjú borð setti hann í húsi
sínu ok laðaði þangat válaða menn ok sjúka ok útlenda 10
ok frændlausa. en kona hans hét Aglais: hón gerði hvern
dag guðs verk með trú ok kallaði á guð í bænóm ok
mælti ‘minnstu mín óverðrar ambáttar þinnar, drottinn,
52 ‘ok gef þú mér erfingja þann er verði huggon andar

2-14 FABELLA ——— þann * Konr. Gíslason: *Um frumparta
tslenzkrar tungu í fornöld* (Kmh. 1846) lvi¹—¹¹. 2 ALEXII (* 441¹¹
442⁸ 443⁸) > alexif (* Acta Sanctorum tom. iv. Julii p.
235²²—²⁷ ‘*Duplici modo scribitur nomen hujus Sancti; communis
‘quidem vocari soliti Alexius; at Alexis etiam vocati in codice
‘quodam nostro Ms. antiquissimo, signato P Ms. 3, ac Valcellensi,
‘et alibi’.* 11 en——Aglais * Acta Sanct. tom. iv. Julii
p. 251²³—²² ‘*Mulier autem ejus Aglaes*’ (p. 253⁴ ‘*Al. Aglais*’)
‘nomine’. 13 óverðrar > (* *Um frum-parta 116⁹—¹²*). 14
þann > oðan || þan.

'minnar'. guð heyrði bæn hennar ok veitti henni son at
 geta þann er í því var farsæla föðr ok móðr. sveni var
 nafn gefit ok var kallaðr Alexius. en er hann var á náfs
 aldri þá var hann til leringar settur at nema speki ok
 5 mælsko ok allan kristinn fróðleik ok varð hann spakr
 sveinn í öllum hlutum. en er hann var fulltípi þá mælti
 Euphemianus við kono sína 'leitom vit kvánsfangs syni
 'okkrom at hann sé með okkr ávallt ok bjargi vesolom
 'ok válföðum í ölmosogæði'. þat leizk þeim báðum gott
 10 ráð ok var honum síðan föstnoð mætt ór eno göfgasta
 kyni ok var síðan at samkundu fingit ok búið enom
 göfgostum mönnum ok var þar gleði mikil ok fögnouðr
 þann dag allan en at aptni var honum fylgt til rekkjo.
 en er allir váro út gignir þá settisk hann á hvílostokk
 15 ok dró fingurgull af fingri sér ok skar hlut af belti síno
 ok knýtti í dúki ok seldi festarmeyjo sinni ok mælti 'tak
 'þú þetta ok varðveit, en guð veri á meðal okkar sem
 'honom líkar'. marga aðra hluti leynda mælti hann við

2 föðr ok móðr * *Frmm-pp.* 71-72 (móðr * 72¹⁻³). 2-3
 sveni——gefit * *Frpp.* 138⁷. 3 Alexius > alexis (* 438²).
 3-4 er——aldri * *Frpp.* 211¹⁰⁻¹¹. 5 allan = allan. 7
 Euphemianus > evphumianus. 10, 11 síðan = síðan. 12
 mönnum >. 13 allan = allan. aptni * *Frpp.* 113⁶. 14
 en er——gignir * *Frpp.* 116³ (gignir >: gignir * fegnir >:
 fegnir, *Saga Ol. kon. Tryggv.*, Christiania, 1853, 5³). 15-18
 ok dró——líkar' * A. Sanct. tom. iv. Julii p. 252¹⁵⁻²⁰
 'deinde tradidit ei annulum suum aureum, et rendam, id est
 'caput baltei, quo cingebatur, involuta in prandeo, et purpureo
 'sudario, dixitque ei: Suscipe hæc, et conserva usque dum Do-
 'mino placuerit: et Dominus sit inter nos'; p. 254²⁷ (= Vita
 metrica):

'Hinc sponsæ rendam zonæ propriæ dat habendam,

'Unde sibi memorem fidei conservet amorem,

'Et rex cælestis, rogat, ut sit ad omnia testis'.

16 knýtti = knýtti.

hana ok gekk braut frá hvílonni ok gekk í klefa þann
er fê hans var í ok hafði með sér hlut af ego sinni ok
fór brött ór Rómaborg. en er hann kom til sevar þá
stè hann á skip með kaupmönnum þeim er fóro til Sýr-
lands. borg heitir Edessa á Sýrlandi í héraði því er Me-
sopotamia hetir: í þeiri borg hafði verit "abagarv" konongr
sá er sendi rit drottni Jesu Christo ok tók rit í gegn
af honom ok trú ok heilso. en heilagr Alexius kom til
þessar borgar þá seldi hann auðeli þau er hann hafði
með sér ok gaf aumom mönnum ok kleddi sik stafkarls-
búningi ok sat svá sem þurfamaþr í guþs móþr kirkjo garði
ok tók corpus Domini hvern drottinsdag. lútr var hann
ok litillátr at líkams yfirlyti en hjarta hans var hátt fyrir
53 guði ok gaf hann aumom mönnum allt þat er honom
var gefit. en er hans var saknað í Rómaborg þá var hans
leitit mjök ok fannsk egi. þá sendir faþir hans þrjár
þúsundir manna at leita hans ok fundu þeir hann egi.
en er þeir komo í borg þá er Edessa heitir þá fundu
þeir hann ok kenndo hann egi ok gáfo honom ölmosogjöf,
en hann kenndi þá ok dýrkafi guð ok mælti 'þakkir
'geri ek þér, drottinn, er mik læzt þiggja gjöf af þrelom
'föþr míns fyrir nafn þitt'. þá komo aptr þeir er sendir
váro til borgarinnar ok sögðu drottni sínom at þeir fundu
hann egi. en frá þeim degi fór móþir hans at sitja ein

1-2 ok gekk í klefa——ego sinni * *Frpp.* 4³⁻⁵. 4-5
Sýrlands = Sýrlanz. 5 Edessa > edissa. 8 heilagr Alexius
> heilagooolexi (* 438²). 10 með sér > moooo. stafkarls =
stafkalls. 11 ok sat > ooot. í——garði * *Frpp.* 71₃
(A. Sanct. t. iv. Julii p. 252²⁹⁻³¹ 'cœpit sedere cum ceteris
'pauperibus ad atrium sanctæ Dei Genitricis Mariæ'). 12 ok
tók corpus Domini > z tok. z tooooli ~ z tok. z cooooli (a: ok tók
ok corpus Domini?). 13 yfirlyti > yooyti * *Frpp.* 46⁵⁻⁶. 16
þrjár > þiar. 17 egi = égi. 18 Edessa > edisa. 22
föþr * *Frpp.* 72¹⁻³. nafn > nanf (* *Frpp.* 118⁶).

í húsi ok sat hón á gólfi eða hvíldi í hárklepi ok í moldo
ok mælti svá 'egi mon ek upp rísa af þesso gólfi áþr ek
'veit hvar enga sonor minn er'. þá skilþo þau hjón rækkjo
sína ok mæltu 'vit skolom nálgask til guþs í hreinlífi at
5 'drottinn fagni okkr ok syni okkrom þeim er guþ gaf
'okkr'. en festarmær hins dýrliga sveins stóþ fyrir sværo
sinni ok mælti 'egi mon ek hēþan út ganga á dögom
'lífs míns heldr mon ek glikjask foglom þeim er turtures
'heita ok halda hreinlífi ok bíða unz ek veit hvat ór
10 'búanda mínom er orþit eða hversu heilagliga hann heldr
'þat er vit áttom mælt'. en heilagr sveinn Alexius þjónapi
drottni xiii ár í guþs móþr kirkjo garþi. en er xiii vetr
váro líþnir þá mælti líkneski guþs móþr á einom hátíþ-
ardegí við þann er kirkjo varþveitti (en sá hét Paramo-
15 narius) 'leiþ þú inn guþs vin í kirkjo því at hann er verþr.
'ríkis himna: bæn hans ilmar sem reykelssi ok hvíliss yfir
'honom heilagr andi sem kononglig kóróna ok svá skýnn
'andlit hans í augliti engla sem sólar skyn lýsir yfir jörþ'.
þá gekk út Paramonarius ok leitapi guþs vinar ok fann
20 egi. síþan gekk hann inn í Máriu kirkjo ok baþ guþ sýna

3 sonor * *Frpp.* 71⁷⁻⁸. 6 okkr'. en > ockoooi. dýr-
liga > dýroooo. 7 hēþan = heþan. 8 heldr = s; (o:
sed; * *Frpp.* 1-3). turtures > tvrtooif. 11 Alexius = alexi'.
12 (xiii ár = xiiii ár.) móþr * *Frpp.* 72¹⁻³. er xiii > er xvi (xvi
< xui < xiii); A. Sanct. t. iv. Jul. p. 255³³ (Vita metrica) 'Annos
ter ternos peragens sic atque quaternos'. vetr ∞ ýærr.
13 váro > o_o. móþr * *Frpp.* 72¹⁻³. 14-15 Paramonarius
> paramoniarivf (* A. S. t. iv. Jul. p. 252⁸⁻⁶ 'imago, quæ in
'honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ ibidem erat, paramonario
'ecclesiæ dixit: Fac introire hominem Dei'; Vita metrica p. 255³⁸
'Aures sacristæ perquam sonus impulit iste'). 16 reykelssi
∞ reykeffi. hvíliss (= hvílf) < hvílisk. 17-18 ok—
hans * *Frpp.* 46¹⁰. 18 sólar skyn * *Frpp.* 46⁴. 19 Para-
monarius > paramoniar'. 20 egi. síþan = égi. Síþan.

54 sér sinn vin. þá mælti líkneskit enn 'sá er guðs maðr er
'sitr úti fyrir kirkjo dyrom'. þá tók Paramonarius í hönd
honom ok leiddi hann inn í mustérið. þá mælti Alexius
einn í hug sér 'kuðr em ek öllum nú hér'. síðan fór hann
ór borginni Edessa ok vildi fara til Sikileyjar ok þjóna 5
guði í mustari heilags Pauli því at hann var þar ókunnr
öllum. en skip þat er hann var á ginginn reiddi vindr
til Rómaborgar. þar gekk hann upp frá skipi til borgar
ok lét sem hann væri útlendr ok mætti fö'r sínom fyrstom
manna ok kvaddi hann ok mælti 'guðs þræll, gerðu miskonn 10
'við mik — válaðr ok útlendr em ek — ok tak mik í hús þitt
'ok fæð mik af mola þeim er fellr af borði yðro; en guð
'blezi þitt líf ok gefi þér ríki himna'. en er fapir hans
heyrði þetta þá tók hann við honom í hús sitt svá sem
við útlendom ok minntisk hann enga sonar síns svá sem 15
hann var vanr ávallt. er hann tók við útlendom eða gaf
þurfamönnom. þá mælti hann við þræla sína 'sá yðvarr
'er þessom vinnor beina skal eignask frelsi ok lut erfðar
'í húsi míno: sá skal gera rekkjo hans ok vinna vel ok
'gesta egi hug hans'. en á þeim enom sama aptni hlógo 20
þrelar ok sveinar at þessom enom útlenda manni er þeir
hugðu at væri ok freistoðu hans ok gerstu hug hans ok
sumir þógu diska ok hellto því í höfoð honom. en guðs
vinr sá at þetta var freistni við hann af öfond fjanda ok
sat hann þolinmópliga. sjautján vætr var hann í húsi föðr 25

2 Paramonarius > paramonariuf. 3 Alexius = alexi'. 4
síðan > Sifan. 5 Edessa > edisá. vildi——Sikileyjar *
A. S. t. iv. Jul. p. 252¹¹⁻¹² 'volebat in Tharsum Ciliciæ
'ire'. 9 föðr * *Frpp.* 72¹⁻³. 11 em ek > (* A. S.
t. iv. Jul. p. 252²²⁻²⁴ 'quia pauper sum, et peregrinus').
17 yðvarr = yðvar. 18 vinnor > vinoo (* *Frpp.* 71⁸⁻⁹).
ok lut = z oolvt. 20 gesta = 'gesta' (g?; * 22). aptni
* *Frpp.* 113⁷⁻⁸. 21 útlenda > vt leooa. 22 gerstu =
gftv (* 20). 25 föðr * *Frpp.* 72¹⁻³.

síns ok móþr ok visso þau egi hverr hann var. en er
sú tíþ kom er drottinn vildi taka önd hans þá mælti
Alexius við þann er ræiþo vānn honom 'bróðir' sagði hann
'sel þú mér tæki þau at ek mega rita'. en er honom var
5 þat selt þá reit hann allt líf sitt frá upphafi þāþan frá er
hann óx' upp í húsi föþr síns. en á enom drottinsdægi
eptir messo þá er páfi var í kirkjo ok hinir mildosto
konongar Arcadius ok Honorius ok margr lýþr meþ þeim
þá var heyrþ rödd af hinni yfir altera ok mælti 'komiþ
10 'ér til mín allir er starfiþ ok erfiþi hafit ok mon ek sæþa yþr'.
þá urþo allir hreddir ok féllu til jarþar ok sungu kirie- 55
eleison. þá heyrþo þeir rödd í annat sinn ok mælti 'leitith
'ér guþs vinar at hann biþi fyrir Rómaborg'. þá leitupo
allir guþs vinar ok báþo at guþ sýndi þeim *hamn*. en
15 egn fimmta dag viko at aptni þá var *vitrab* fyrir þeim
at guþs maþr mundi finnask í húsi Euphemiani. en þá
mæltu þeir við Euphemianum 'fyrir hví sýndir þú oss egi
'miskonn þá er þú hefir í húsi þíno?' en at öndverþom
föstodegi tók guþ önd heilags Alexii frá likam hans. þá
20 buþu konongar at leita heilags píslarvátts guþs í húsum
Euphemiani. Euphemianus bauþ þrælom sínom at búa hús
innan vandliga er kononga var þangat vān ok gingo menn
á mót þeim meþ reykelsiskerom ok alls kyns dýrþ. en
þá er konongar komo í hús hans þá var at "ræflat" í
25 hljóþi hverr þar mundi vera guþs vinr. en móþir heilags
Alexii ok festarkona hans sá þessi tíþendi öll þāþan er

1 móþr * *Frpp.* 72¹⁻². egi = égi. hverr hann var > hver oöoar.
3 Alexius = alexi'. 5 frá upphafi > oöoohafi. 6 föþr * *Frpp.*
72¹⁻². á — dægi * *Frpp.* 138⁵. 9 komiþ > Eomiþ. 14
sýndi > oodn. 16 Euphemiani > evfimiani. 17 Euphemianum
> evphimianvm. 19 heilags = heilax. Alexii > alexif.
20 heilags píslarvátts = heilax píslar vaz. 21 Euphemiani.
Euphemianus > eufimiani. Eufimianuf. 22 vandliga = vanliga.
gingo > googo. 25-26 móþir heilags Alexii > moöoeilax
alexif. 26 þāþan > þaöoo (< þaþan).

þær stópo víð glugg í húsi síno ok mæltu þær með sér
 'hví gegnir þyss sjá manna? eða hvað hafa þeir hér at
 'mæla?' en er þær áttu of þessa hluti at dæma þá gekk
 fram þjónn sá er víð enom útlenda hafði tekit at því at
 þeir ætlopo hann vera ok mælti 'maþr sá er er seldor 5
 'mér til varþveizlo — þar hefi ek seþ marga dýrliga hluti
 'yfir honom: hann tók corpus Domini hvern drottinsdag
 'en þá hafpi hann litla fæzlo er hann matþisk ok svaf
 'lítit eða ekki of nætr; þrelar hlógo at honom ok bar
 'hann þat allt þolinmópliga'. þá rann Euphemianus þegar 10
 þangat til hans ok vildi mæla víð hann, en þá var hann
 andaþr. en Euphemianus tók dúk af andliti hans ok sýndisk
 mönnom andlit hans bjart sem engils andlit: hann hafpi
 rit í hendi sér ok lét egi laust. Euphemianus mælti víð
 56 kononga 'nú höfom vér fundinn þann er vér leitupom 15
 'ok hefir hann hér verit xvii vetr, en nú er hann andaþr
 'ok hefir rit í hendi sér ok vill egi selja oss'. þá gingo
 konongar þangat ok páfinn ok Euphemianus ok allir enir
 göfgöstu menn ok stóðo fyrir líki guþs vinar ok mæltu
 með tårom 'þótt vér sém syndgir þá erom vér þó konongar: 20
 'sel þú oss rit þetta at vér vitim hverr þú ert'. þá lét
 hann laust ritit ok tóko þeir þat ok mæltu þeir at rápa
 skyldi ritit. en er ritit var rápit þá féll Euphemianus til
 jarpar fyrir líki sonar síns ok mælti með tårum 'þú enn
 'kersti son, fyrir hví hryggir þú hug minn ok lifpir svá 25

1 húsi síno > hoosino. 4 tekit > ookit. (7 drottinsdag
 > drottodag.) 9 lítit > ooot. 10 Euphemianus > evfi-
 mianuf. 11 þangat > þanooo. hans = h (* 445²¹). 12
 Euphemianus > evfimianuf. 14 Euphemianus > Evpimianuf.
 15 þann > þan||þan. 17 vill = vil. 18 Euphemianus
 > Eupimian'. 20 með > ooeþ. syndgir = sýngir. þá——
 konongar * A. S. t. iv. Jul. p. 253₃₁—29 'gubernacula tamen
 'regni gerimus; iste autem Pontifex, pater universalis est'. 21
 hverr = hver. 23 Euphemianus = evphemian'. 25 son = 's.

'meðiliga hær með oss? ek vætta at ek munda heyra
 'mál þitt ok vita hvern þú værir: nú sé ek enga son minn
 'dauþan ok nái ek egi at mæla við hann'. þá reis upp
 móþir hans með miklom harmi hugar ok mælti við lýþinn
 5 'gef þu mér rúm at ek of sjá son minn þann er ek
 'fedda á brjósti míno ok unna ek sem lífi míno' þá barði
 hón á brjóst sér ok mælti mikilli röddo 'komit er ok
 'grát þu með mér því at son minn var með mér xvii vætr
 'í húsi mínu ok vissi engi hvern hann var: þrelar hans
 10 'görþo honom kinnhesta ok spitto í andlit honom ok hlógo
 'at honom ok gerþo hvers konar óskil' þessa hluti mælti
 hón ok kom svá opt til liks sonar síns sem dúfa til hreþr
 síns ok hellti tárur yfir andlit honom ok mælti 'hversu
 'máttir þú son leynask svá lengi í húsi föþr þíns? þú
 15 'sátt oss hvern dag gráta eptir þig ok leindisk þú þó
 'fyrir oss'. þá gekk brúþr hans þangat ok mælti með
 miklom sárleik hjarta síns 'í dag hefi ek týnt forysto minni
 'ok sýnumk nú ekkja ok emk nú orþin huggonarlaus allt
 'til enda lífs míns'. allr lýþr undrapiz þenna atburð ok
 20 mátti engi vatni halda. þá mæltu konungar at bera skyldi 57
 lík hans í miþja borg. en þá rann allr lýþr á mót líkino
 er þeir frágo at sá var fundinn er leitað var: þá tóko
 sjúkir heilso en sýn blindir, dumbir mál en heyrn daufir,
 ok flæþo djöflar frá óþum. en er konungar sá jarteinir
 25 þá báro þeir líkbarar ok pálinn með þeim at þeir helgapi
 sig af líkino. en móþir hans ok brúþr fylgþo líki ok grëto.
 en þá dreif þangat svá margr lýþr at þeir máttu egi

3 dauþan = dauþan. 5 minn þann > minn. 6 ok unna
 > unna. 8 son = 's'. minn > minn. 10 ok spitto í
 andlit honom * *Frpp.* 44⁷⁻⁸. 12-13 sem—síns * *Frpp.* 116¹.
 13 hellti > hellti. 14 son = son. lengi = lengi. föþr * *Frpp.*
 72¹⁻². 15 eptir > eptir. 16 ok mælti > ok. 18 orþin
 = orþin. 19 allr—atburð * *Frpp.* 97²⁻¹. 21 hans
 = h (* 444¹¹). 27 at þeir > eptir. egi = egi.

komask fyrir þröng er líki fylgþo. þá létu konongar sá gulli ok silfri á götona til þess at menn dvelþisk þar at ok gefi mönnum rúm: en þá gáfo öngvir gaum at gulli né at silfri heldr at fylgja líki ok báro þeir barar með mikilli þröng allt til musteris Bonifacii með dýrþ ok lof-
 söngvi. þá var gört skrin ór gulli ok silfri. en þar veitask
 mönnum jartæinir allt til þessa dags ok gærisk dýrligur
 ilmr ór skrinu hans sem af reykelsi ok geta þeir bænir
 at guði er þar biðja fyrir verþleik ok árnaþarorþ sels
 Alexii guþs vinar drottins várs Jesu Christi. þeim sé 10
 vægr ok veldi lof ok ríki in secula seculorum, amen.

2 gulli = gullli. 4 heldr = s; (s: sed). barar > baooor.
 6-11 en——amen * *Frpp.* lvi. 7 dýrligur * *Frpp.* 7l. 9 sels
 * *Frpp.* 117¹.

439 4 settr = fétt. 8 okkr = okr. 10 eno = éno. 11
 enom = énom. 13 rekkjo = reno. 14 settisk = fetisc. 15
 fingri ∞ fingr. 440 1 gekk——gekk = gek——gek. 2
 hafði = hafði. 4 skip = scip. 9 hafði = hafði. 11 maþr
 = Ψ. 21 drottinn = ð. 23 borgarinnar = borgarinnar.
 24 sitja = fittia. 441 1 eða = eða. 2 upp = vp. 3 rækkjo
 = rækio. 10 eða = eða. 11 sveinn = svein. 14 hæt = hæt.
 15 inn = i. vin = vin. 20 kirkjo = kirkio. 442 1 maþr
 = Ψ. 4 einn = ein. 8 gekk = gek. upp = vp. 9 lèt = læt.
 10 miskonn = misco (* 441¹⁵ inn = i). 16 eða = eða. 17
 þrela ∪ þrela = þrela ∪ þrela. 23 hófoð = hofod. 25
 þolinmóþliga = þolinmóþiga. 443 5 selt = selt. 10 mín
 = min. 11-12 kirieeison = kiríon. 15 enn = en. 18
 miskonn = miscon. 22 var = var. 23 mót = mót. 444
 3 hluti = hlúti. gekk = gek. 4 hafði = hafði. 5 ætloþo
 = ætloþo. maþr = Ψ. 14, 17, 21 rit = rit. 24 enn =
 en. (25 hryggir = hrygg⁷). 445 1 vætta = væta. 2 þitt =
 þit. son = son. 3 upp = vp. 10 kinnhesta = kinnhesta. 16
 gekk = gek. 17 týnt = týnt. 20 vatni = vatni. 23 sýn =
 sýn. heyrn ∞ heyrn. 25 líkbarar = líkbarar. páfinn = páfin.
 446 3 rúm = rúm. 6 gört = gort.

XXII.

ÚR LEIZLU DUGGALS.

- Ef þú vilt maður hólpinn vera
þá sá því fræi niðr sem þú vilt upp skera:
5 . allt þat er þú mátt gott ok veizt þér bera
ver þú skjótur þat at vinna
þá muntu góða ömbun finna.
Þetta líf er lítit ok skammt
ok gengur mönnum mjök misjafnt:
10 einir lifa réttvisliga
aðrir illa ok syndsamliga.
en þú ifaz aldri ok trú því er guð segir.
góða ömbun eigu góðir,
en þeir sem af illskunni verða aldri móðir
15 fá heitt ok myrkt ok hörð "hybyli"
þau er til þjónar þeirra illvili:
þar verðr hverr slíkr at vera
sem hann vildi hér til gera:
allar syndir eigu refsingar
20 sinna verka ok harðar þíningar.
aldri væri þíslir né helvíti
ef ekki væri synda víti.
sá er ann syndum fær bardaga,
en þeir allir er sér vel haga
25 þiggja af guði ríkuliga
himneska dýrð úendiliga.

þat sama sýnir oss þessi bók:
 Hákon kóngur úr látinu tók
 ok lét noræna til skemmtanar
 ok umbótar mönnum ok hugganar,
 at þeir fagni er gott gera 5
 en hinir hræðiz er misgera.
 hér megu hvorir heyra sinn dóm,
 ef þeir fá skilning ok gott lóm
 at vera skilvisliga þat skiljandi
 er þessi bók er fram teljandi. 10
 guð gefi kónginum fyrir sitt starf
 eilifa dýrð ok himneskan arf —
 eptir þenna heim gott langlífi,
 tign heilagra í himnesku lífi. amen.

Þessi bók sýnir hversu einn hirðmaðr var snarliga 15
 tekinn úr líkam sínum at sjá annars heims líf til umbótar
 þeim sem í þessu lífi eru ok gjörðiz á Írlandi. En Írland
 er eitt eyland ok er í ætt vestrs ok útsuðrs at sigla af
 Norvegi úr Björgvin ok horfir einn gafl eyjarinnar í suðr
 en annarr í norðr en lengd landsins er austr ok vestr. 20
 í suðrætt liggr England mjök nálægt ok þar Suðreyjar í
 millum. í austrætt búa Skotar ok Bretar er sumir kalla
 Valesa (en Bretland liggr nokkuru vestar ok þó áfast
 Englandi); en í norðrætt liggr Katanes ok Orkneyjar.
 öðrum megin gagnvert þessarri ey liggr Spánland. norðr 25
 undan Írlandi liggr Ísland ok er þriggja daga haf í milli.
 á Írlandi eru mörg stöðuvötn ok margar góðar ár ok
 gnógar með alls konar vatnfiskum . . . skógi vaxit mjök
 ok hit vænasta með hveiti ok öðrum kornfrjófum, hit rikasta
 með alls konar dýraveiði, hit bezta at sjófiskaföngum, 30
 auðigt at manngæðum . . . jörð svo hrein ok heilög fyrir
 öllum eitrvikendum: ormum, eðlum, pöddum, froskum
 — svo kröptug, at viðr sá, er vex í eyjunni, húðir ok

3 noræna 3: norræna. 4 mönnum ok hugganar, 681 C; hinn
 annar (3: Hákon——hinn annarr), 681 A. 29 hit ríkasta
 > hin ríkasta. 32 eðlum > yrmlv (681 A).

horn er verða á búfè ok mold sú er þar er tekin úr jörðu ok sandr sigraz á öllum eitrvikendum. ok þat er mörgum kunnigt ok optliga sannreynt at þessi ey er herklædd með alls konar dýrligum vopnum ógurlig óvinum.

5 þessi ey helgaz af alls konar skipan heilagra manna — munklifum ok nunnusetrum. þessi ey hefir sjórar höfuðborgir ok þrjátigi ok í öllum byskupsstólar en í tveimr erkibyskupsstólar — annarr í höfuðborg þeirri er heitir “kafoleñif”. Í þessarri borg var fæddr sá maðr er Duggall

10 hét er sagan er af daktuð. þessi maðr var ungr at aldri, dýrligr at ætt, fríðr í andliti, blíðr í máli; en at sönnu þat sem varla er harmlaust at segja þá trúði þessi Duggall svo mjök á fegrð likams síns ok styrk ættar sinnar at hann vanrækti alla lífsgæzlu sína ok hirti alls ekki um

15 hjálp sálu sinnar, ok svo sem hann taldi oss sjálfr síðan opt með iðran ok tårum þá var honum angr at hverjum er hann minnti nokkut á gott at gera. hann hafnaði kirkju. jafnan mislíkaði honum at sjá fátæka menn guðs ok eigi vildi hann þeim hjálpa eða huggan veita: allar landskyldir

20 sínar ok aðra fjárhuti hafði hann jafnan til hégómligrar dýrðar ok veraldligs skrauts. En þá er sú stund var komin er guði líkaði at ónýta hans vangæzlu ok fyrirkoma hans hörmuligum hégóma þá kallaði guð hann til sín eptir þeim hætti sem vili hans var til. þat vottuðu margir menn

25 “kolofēñif” ok voru nær staddir honum er hann lá þrjá daga ok þrjár nætr líflauss. en á þeirri stundu birti guð honum allt þat er líf hans misgerði þessa heims. ok því næst endrlífnaði hann, sýndi ok sagði hvat er hann hafði þolat: hann var píndr mörgum píslum ok ótrúligum þessu

30 lífi. En skipan þeirra písla sem hann sjálfr nefndi fyrir oss birti ek yðr at auka ok styrkja guðs vilja ok yðarn: fannst oss ok líkaði at rita þetta þeim til áminningar ok

2 eitrvikendum, 624; eítrū, 681 A. 6 ey +. 9 kafoleñif, 624; kafelenñis, 681 C; kafeñif, 681 A. 25 koloñif, 624; kafoleñif, 681 C.

umbótar er þetta lesa eða heyra. Þessi Duggall átti marga vini ok félaga. en einn þeirra af láni því er hann hafði lét honum átti honum at gjalda iij hesta. en er stefnudagr skuldarinnar var liðinn þá fór hann til vinar síns ok heimti skuldina. fagnaði vinur hans honum vel ok veitti honum 5 með góðum fagnaði þrjá daga. því næst sem skuldarnautr hans svarar með hógværum orðum at hann hefði ei föng svo skjót þá skuld at greiða þá reiddiz Duggall ákafliga ok bjóz heim at fara. en skuldunautr hans vildi hugga reiði hans ok bað hann mataz með sér fyrr enn hann 10 færi í burt. nú sem hann þá boð félaga síns ok hann hafði niðr sez ok lagit öxi sína hjá sér ok tók at eta með húsbónda ok svo sem hann rétti hönd sína frá sér þá fékk hann ekki beygt hana til munnsins. en hann jafn-skjótt mælti til húsbónda, félaga síns, 'gæt' kvað hann 15 'öxar minnar, því at ek er nú í andlátí'. en þegar er um leið féll líkamr hans til jarðar niðr sem aldri hefði önd í verit. því næst féllu öll dauðamörk á hann: hár hans féll í enni, augu hans um sneruz, nasraufar hans byrgðuz, varrar bliknuðu, haka ofan seig ok allir líkams liðir 20 ok limir hans kólnuðu. þá hljópu þjónustumenn ok tóku burt matinn. hans menn ok svo húsbóndansgrætu ok lögðu niðr lík hans ok létu hríngja fyrir sál hans. þar komu kennimenn ok allir borgarlýðr harmandi svo skjótan dauða duganda manns. ok þarf þat ekki lengra at gjöra enn frá miðjum degi mið- 25 vikudags ok til þess hins sama tíma laugardags þá lá hann dauðr svo at ekki lífsmark fannz með honum nema þat at þeir sem gjörsamligast höndluðu líkam hans fundu at nokkurr ylir var í hinu vinstra herðarblaði hans, ok fyrir því vildu þeir ekki grafa hans líkam at þeir kenndu hér varmann. 30

8 skjót < skjótt. 9 skuldunautr (= skulldonaut²), 624; skulld^r nauti 681 A. 12 lagit ~ lagt = lag^t. 16-17 er um leið (= e^r w leid), 624; ū leid, 681 A. 19 í enni, 624; en enní 2rok? nadi, 681 A. 20 varrar > úrer (624), ua^r (681 A).

ok því næst sem mikill fjöldi lærðra manna ok ólærðra
 var saman kominn at jarða lík hans þá fékk hann önd
 sína ok andvarpaði langa stund með þungmegnum anda
 en allir hinir hyggjastu menn er þetta sá undruðu ok
 5 mæltu 'fór ekki þessi önd sannliga frá mönnum at hón
 'vitjaði ekki þessa líkams í þessu lífi?' en með því at
 hann leit með þröngmegnu álitu til þeirra er næstir honum
 stóðu þá spurðu þeir hann ef hann vildi hafa þjónustu,
 ok hann bendi þeim til at hann vildi gjarna. en síðan
 10 sem hann hafði bergt þá lofaði hann guð með mörgum
 ok miklum þökkum ok mælti svo 'drottinn minn, meiri
 'er miskunn þín enn illska mín eðr ranglæti þó at of mikit
 'sé. miklar ok undarligar þíslir sýndir þú mér, en mildi
 'þín lifgaði mik ok leiddi mik öðru sinni þaðan í þetta
 15 'líf'. en svo sem hann hafði þetta mælt þá skipti hann
 fé sínu öllu ok gaf hálfu kirkjum ok fátækum mönnum;
 síðan lét hann merkja sik marki hins helga kross ok hét
 því til guðs með staðföstu hjarta at hann skyldi allt sitt
 hit dagliga líf fyrirláta. því næst birti hann ok taldi fyrir
 20 oss allt þat er hann hafði sétt ok þólat, með þessum hætti.
 'Sem önd mín skildiz við líkam minn' kvað hann
 'ok vissi at sönnu at hann var dauðr vissi hón ok syndir
 'sínar ok tók at hræðaz mjök ok vissi ekki hvat hón
 'skyldi at hafaz. hón vildi gjarna aþtr í líkam sinn ok
 25 'mátti ekki inn kómaz ok því vildi hón burt fara ok hræddiz
 'hvetvetna _____ ok treystiz þó á guðs miskunn. tók
 'hón þá at gráta, æpa ok skjálfa, veina ok kveina. ok
 'því næst sá hón þar koma mikinn fjölda óhreinna anda
 'svo at húsit var allt fullt ok hvern annarr staðr er tómr
 30 'var ok flykktuz þeir umhverfis þá hinu veslu sál at hryggja
 'hana ok angra ok mæltu þeir sín á milli 'syngjum' sögðu
 'þeir 'þessi veslu sálu verðugan söng dauðans því at hón er

"dóttir dauðans ok móðir: hón var jafnan myrkrum unn-
 "andi ok ljós hatandi". en því næst sneruz þeir allir at
 'henni ok gnistu tönnum á hana ok slitu andlit hennar
 'með klóm sínum í reiði sinni ok illgirnd ok æði ok mæltu
 'sé hér vesöl sála herra þína ok þá sem þú hefir kosit 5
 'þér: með þessum skaltu brenna í eilífum eldi helvítis.
 'þú vart rógs leiðtogi ok sundrþykkis elskari! hvar er
 'nú metnaðr þinn, skart ok dramb ok hégómlig gleði?
 'hvar er nú hlátr þinn ok spottsamligt gaman? hvar er
 'nú afl þitt ok styrkleikr er þú angraðir margan með ok 10
 'svivirtir? hvar er nú augnabending þín ok ógiptusamligr
 "'hátr" er þú hafðir við þína eiginn bróður? hvar er
 'nú fótastangan þín eða líkams reiting? hvar er nú sú en
 'illa hugsan hjarta þíns? með þessum orðum ok mörgum
 'öðrum heituðuz þeir við sálina hræddu hana ok hryggðu 15
 'svo at hón kveinaði ok æpti ok vænti sér einskis af
 'þeim nema dauða ok þísla svo sem þeir heituðuz við
 'hana at ekki mundu þeir dvelja sína illgjarna þjónustu'.

En vorr drottinn, mildr ok miskunnsamr, er ekki
 vill dauða syndugs manns heldr at hann lifi ok leiðréttiz 20
 ok máttugr er at hjálpa ok lækna sár hins synduga, alls-
 valdandi, mætr ok ágætr, bliðr ok blezaðr drottinn Jesus
 Christus með hagligu hjálpræði sínu skipaði þá eptir vilja
 sínum ok minnkaði þessa vesöld; því at hann sendi engil
 sinn í mót þessarri sálu. ok er hón leit hann langt um, 25
 hjartan sem dagsbrún, þá hafði hón óhverfanliga ok stað-
 fasta sýn á hann, væntandi hjálpar af honum. en svo sem
 engillinn nálgaðiz hana þá heilsaði hann henni með eiginligu
 nafni 'heill þú Duggall' kvað hann 'hvat hefz þú nú at?'

11-12 ógiptusamligr "hátr" (< hátr?), 624; ógiptusamligr hlátr,
 681 A. 13 fótastangan (= fotastangan), 681 A; fotastadā,
 624. reiting (= reitig), 681 A; hrærijg, 624. 23 skipaði
 > skipaðe (624). 24 vesöld * 681 A. 26 hón óhverfanliga
 > óhúfahga fy (624).

en hann hörmuligr, sjándi þá hina friðu ok blíðu skepnu guðs, öllum sonum mannanna fegri ok elskuligri, en heyrði sjálfan sik nefndan eigaarnafni, með hræzlu ok nýkomnum fagnaði — þá svaraði hann englinum með þessum orðum

5 'vei verði mér herra faðir' sagði hann 'helvitis píslir ok sorgir hverfa um mik ok gildra dauðans hefir fyrir tekit 'alla vegu mína'. þá svaraði engillinn 'nú kallar þú mik 'herra ok föður þinn ok virtir þú mik aldri svo virðuligs 'nafns fyrr'. en sálin svaraði 'hvort sá ek þik nokkru

10 'sinni? eða hvenær heyrða ek þik eða þína sætu rödd fyrr 'enn nú?' engillinn svarar ok mælti til hennar 'ek fylgda 'þér jafnan síðan er þú vart fæddr hvar sem þú vart, ok 'vildir þú aldri mínum ráðum fylgja' ok því næst rétti hann hönd sína at einum þeirra djöflanna er bölvaði henni

15 optast ok mest heitaðiz við hana 'sé nú' kvað hann 'þenna 'þinn félaga ok ráðgjafa! hans orðum fylgdir þú, en mínum 'vilja hafnaðir þú með öllu. nú með því at guð lætr miskunn 'sína yfir ganga dóm sinn þá skaltu njóta miskunnar: ver 'nú glöð ok fegin því at fár píslir skaltu þola af svo

20 'mörgum sem þú værir verðug ef ei hylpi þér miskunn 'lausnara maunkyns. fylg mér nú' kvað hann 'ok mun þat 'allt skilvisliga er ek man sýna þér, því at þú skalt aptr 'fara í líkam þinn'.

Síðan gengu þau leið sína til eins undarliga mikils

25 fjalls. þetta fjall gaf þröngvan veg öllum yfirförundum. en þeim megin fjallsins sem vegrinn var þá vall upp hinn fúlasti daun ok brennisteinslogi. en öðrum megin í móti

2 sonum >. 5 verði (= v'de), 624; e, 681 A. 8 virtir (= dt'), 624; urd', 681 A. 8-9 þinn——fyrir * 624; z urd' þu mig alldri z urd' þu mig alldri f² sua mikileg² nafn², 681 A (mikileg² < merkilegs?). 9 nokkru (= nockro), 624. 15 þenna, 624; þenan, 681 A. 25 yfirförundum (= yf'fæondū), 624 (* 450¹⁸ dauðamörk = dauda mǫrk); u forūdu, 681 A. 27 brennisteins (= brennefteis), 624; bnušteinf, 681 A.

var íss, frosinn snær ok hinir hvössustu vindar með hinum meinsömumstum höglum. þetta fjall var búit hvorumtveggja megin með sálna fjölda, fullt af leiðiligum djöflum er yfir voru þeim píslum svo at engi var þar vegr öruggr yfir at fara en allir djöflar er voru í þessum píslum höfðu þri- 5 kvíslaða ljóstra ok skutu í gegnum þær sálir er þar vildu um fara ok drógu þær til sín í píslir, ok sem hinar aumu sálir höfðu lengi í kvalz í brennusteinsbruna ok voru sem tíðast skotnar í gegnum með ljóstrunum ok því næst kast- aðar í ísina niðr ok í jökulinn ok þaðan undir haglvindana 10 þá var þeim hrundit í brennusteinslogann apr. En sem sálin sá þessi undr hræddiz hón ákaflega með miklum skjálfta ok mælti til engilsins 'ek sé berliga at mér eru þessar píslir búnar því at ek kómunz öngvan veg hér yfir: hversu skal ek þetta þola?' engillinn svaraði 'híð 15 'ei at hræðaz: fylg mér. eða gakk fyrir'. því næst gekk engillinn fram ok fylgdi hón honum sem fyrr.-----

Sem þau höfðu lengi gengit þá hvarf myrkr ok birtiz mikit ljós, ok at hræzlunni tapaðri kom í staðinn huggan ok hughreysti, ok sem sálinni hvarf hrygggleikr svo at 20 hón fagnaði þá undraðiz hón þetta umskipti hit skjóta ok mælti 'herra minn' kvað hón 'með hverjum hætti er ek svo skjótt um skipt? fyrir skömmu var ek sjónlaus, en nú sé ek; ek var ok mjök hrygg, en nú er ek glöð; ok um allan veg okkarn kennda ek fúlan daun, en nú 25 'er ekki þess konar; þá var ek hrædd ok huglaus, en nú 'er ek fegin ok örugg'. þá mælti engillinn 'blezuð sértu, undra þú ei þetta: þessi er snúning hægri handar guðs; nú fóru vit heim um annan veg í hans ríki: en þú þakka guði miskunn sína ok fylg mér'. 30

Því næst sem þau gengu þá sá þau hávan vegg. ok fyrir innan vegginn þeim megin sem þau voru var mikill

10 haglvindana (= hagl uíndana), 681 A; haglpīlga (o: haglpíningina), 624.

fjöldi karla ok kvenna undir vatni ok vindi ok voru öll
 hrygg ok hungruð ok þyrst: þau höfðu ljós ok öngvan
 illan þef kenndu þau. þá spurði sálin 'hverir eru þessir
 'er slíka hvíld hafa?' 'þessir eru' kvað engillinn 'meðal-
 5 'menn, ei mjök góðir ok ei mjök illir: þessir gættu sín
 'sómasamliga en öngva miskunn gjörðu þeir af fé sínu ok
 'því skulu þeir þola nokkura stund vatn ok vind ok hafa
 'síðan hvíld góða'.

Síðan er sálin hafði sèt umhverfis sik þá sá hún
 10 mörg landtjöld af purpura, pellum ok hvítu silki, við
 gull ofn ok silfr ok með alls konar himneskum hagleik.
 í þessum búðum gengu þjótandi með margs konar hljóðum
 alls konar strengleikar: hörpur, gígjur, simphonia, organa,
 salterium, pípur með hinum sætustum hljóðum. ok sem
 15 sálin heyrði þessa söngva þá mælti hún 'hverra sálna eru
 'þessi hin dýrligu landtjöld?' 'þessi hvíld' segir engillinn 'er
 'munka ok allra hreinlífismanna, karla ok kvenna, er vel
 'hélðu heit sín við guð ok yfirboða sína í heilagrar kirkju
 'hlýðni ok gæzlu skipana sinna ok þjónuðu guði góðfúslega
 20 'ok glaðliga ok heldr kjöru at bera hlýðni enn þjóða, heldr
 'ok undirmenn at vera enn yfirboðar: þeir höfnuðu sínum
 'vilja en gjörðu góðan guðs vilja'.
 þá gengu þau nær ok sá inn í landtjöldunum hvorttveggja
 karlmenn ok konur, hreinlífismenn ok hreinlífiskonur, í
 25 engla líkneskjum, en raddir þeirra voru engla röddum
 líkari enn manna: ok þær sálur er þau sá fyrr með miklum
 bjartleik þá var þetta hit mikla ljós ok sætleikr ok ymr
 yfir alla þá dýrð er fyrr höfðu þau sèt. allir strengleikar
 gengu þar án manna höndum en þó voru raddir sálnanna
 30 fyrir öllum strenghljóðum ok var sálunum ekki starf at
 röddunum svo at ei hrærðiz muðr þeirra með hljóði radd-

1 vatni 624 (= vatnǫ), 681 B (= vatnǫ); uof, 681 A. 7 vatn
 ok vind (= vatn z uíð), 624; hregg z víð, 681 B; uínd z hregg,
 681 A.

anna nema allt gekk eptir þeirra vilja. en landtjöldin yfir
höfðum þeirra skinu með miklum bjartleik ok hengu úr
þekjunni rekendr gervar af hinu skirasta gulli ok hinn
hagligasti silfrþáttir í millum allra ok hengu þar við borðker,
gígjur ok hörpur ok alls háttar strengleikatöl með "bíðlavgü 5
"af gulli z gulligum köpáfum". í millum þessa rekenda
flaug mikill fjöldi heilagra engla, allir með gullvængjum,
ok umhverfis landtjöldin, með hógværu flögi, ok sungu
þeir enn sætasta söng öllum á heyrundum.

5-6 bíðlavgü——köpáfum, 624; hlú ofnū af gulli z gullkūpafū,
681 A.

XXIII.

GREGORII DIALOGORUM IV 26. 36.

1. **F**rá smalasveini. Í húsom rikismanns þess es Valerianus hét vas smalasveinn nakkvarr einfaldr ok
5 litillátr. en es manndaupr kom í hús Valerianus þá tók sveinninn sótt. en es hann þótti mjök svá at bana kominn þá hvarf hann aptr til lífs ok heimti þangat Valerianum
“hara” sinn ok mælti við hann á himni vas ek nú ok
‘veit ek hverir hér mono andask ok monar þú í því flópi
10 ‘verþa. en þat es at jarteinom at ek vas á himni at ek
‘nam þar at mæla á allar tungor: þú vissir at ek kunna
‘eigi “g¹zco” mæla — mæl þú nú við mik “g¹rzct” mál
‘ok reyn at ek kann allar tungor mæla’. þá mælti Vale-
rianus við hann á grikksko; en hann svaraði á þá tungo
15 svá sem hann hefði þar alinn verit. einn þjónn Valerianus
vas ættskapr af norðrlöndom ok mælti þýbesko: sá vas
leiddr til ens sjúka ok mælti hann við hann á sína tungo;

---

2 +. 5 manndaupr = mandavþr. 6 sveinninn = sveinr. 7 Valerianum = val¹ianō. 9 monar = monar. 12 “g¹zco” (o: grízko ~ grízko) o: grikksku. 14 grikksko = g¹xco. 16 þýbesko = þýþesco. 17 leiddr = leidr. 15-17 einn þjónn — sína tungo * In ea quoque domo prædicti Narsæ spatharius Bulgar manebat: qui festine ad ægrum deductus, ei Bulgarica lingua locutus est.

en enn sjúki svarði á þá tungu sem hann hefði með þeirri þjófu fœddr verit. þá undroposk allir þeir es heyrðu, ok trúðu at hann kynni á allar tungor mela þá er þeir reyndo at hann mælti á þær ii es hann kunni eigi áþr. en andlát hans dvalþisk tvá daga. en á enom iii. degi 5 þá ærþisk hann ok bét með tönnum arma sína ok andaþisk síðan. en es hann vas andaþr þá andaþisk hverr at öþrom þeira es hann hafði sagt at andask mōnde ok öngvir aþrir í því húsi en hann hafði á kveþit at andask mōnde. 10

2. Frá Petro. Petrus hét einsetomunkr nekkverr ettskaþr ór Hiberia héraði. en áþr hann gengi í einseto þá tók hann sótt ok þóttí andaþr vera nekkverja stund. en önd hans kom aptr til líkams ok kvatsk sēt hafa helvitis 15 píslir ok nekkverja þessa heims metnaþarmenn í eldi, en es hann vas sjálf leiddr at eldinom þá vitraþisk ljóssengill ok lét egi hrinda honum í logann ok mælti við hann 'hverf aptr þú nú ok hygg at vanliga hversu þú skalt 'síðan lifa'. þá tók Petrus at lifna ok ornoðu líþir hans 20 es hann vas allr kaldr orþinn ok sagði hann þá hluti es of önd hans gōrþosk ok vas svá mikill meinlætamaþr síðan í vōkom ok í fōstom at atferþ hans váttaði þat at hann hafði sēt píslarstapi ok orþit hreddr því at almáttigr guþ veitti honum þat í danþanom at hann skyldi eigi 25 deyja slikom dauða síðan.

2 fœddr = fódr (* *Frpp.* 132^r—33¹). 6 ærþisk = órþisc (* *Frpp.* 132^r—33¹). 13 ettskaþr——héraði * ex regione ortus Iberiæ. 17 leiddr = leidr. 18 egi — eigi. 19 vanliga o: vandliga. 24 hreddr = hðr.

457 12, 458 4, 25 eigi = n̄.

XXIV.

GREGORII MAGNI IN EVANGELIA HOMILIA XXIX.

“Maacū.” Jēsus vitraþišk upp sitjondom xi lærisveinom
5 ok ávitapi þá of ótrú ok harþleik hjarta því at þeir trúþo eigi
þeim er þeir só hann upp hafa risit, ok mælti hann við þá
‘farit er of allan heim ok bopit guþspjallsorþ allri skepno.
‘sá mon hjálpask er trúir en sá fyrðæmask er eigi trúir.
‘Jarteinir mono fylgja þeim er trúa. í namni mino mono
10 ‘þeir á braut reka djöfla ok mela nýjom tungom ok taka
‘höggorma ok þeim mon eigi granda þótt þeir drekki
‘daupfœranda etr. hendr mono þeir leggja yfir sjúka menn
‘ok muno heilir verþa’. En er drottinn Jēsus hafþi þetta
mælt þá var hann upp numinn til himins ok sitr hann til
15 hœgri handar guþs. En þeir fóro ok kenndo trú horvetna
en drottinn vann með þeim ok styrkþi mól þeira at fylgj-
ondom tóknom.

“GG.” Eigi var þat jamnmjök af ústyrkþ lærisveina
Christi er þeir trúþo seint uppriso hans sem þat var gört
20 til styrkþar trú várrar því at þeim er ifoþo var sýnd á
marga vega upprisa hans en er vēr lesom þat ok skiljom
þá styrkjomk vēr af óstyrkþ þeira. minna vetti oss Mária

Magdalena es fyrst trúði en Thomas er lengst ífari því at hann þrefaði of örr sára drottins en hann skar öll ótrú-sór af brjósti oro. En oss er þat merkjanda til sönnunar uppriso drottins er Lucas mælir 'át hann með þeim ok bauð at þeir færi eigi ór Jerusalem, en síðan 5 'var hann upp hafiðr at þeim sjóndom ok tók ský ljóst 'hann af augliti þeira'. munir er orþin ok skilið tókn orþanna: at hann ok upp sté — at hann sýndi sik sannan mann þá er hann at ok sannan guð þá er hann sté upp. En Marcus segir at hann ávitaði lærisveina áþr hann stigi 10 upp. til þess ávitaði drottinn lærisveina sína þá er hann skilþisk við þá at líkams návisto at orð þau væri staðföst í hjörtom þeira es hann mælti síðarst við þá.

'Farið er of allan heim' kvæð Jesús 'ok bopit guð- 'spjallsorð allri skepno'. Hvat þurpti at boða óvitondom 15 hlutom eða dumbom kykvendom, er drottinn bað þá boða guðspjallsorð allri skepno? allrar skepno nafni kallask maðr í þesso atkvæði því at hann hefir mikla glíking allrar skepno. steinar ero ok lifa eigi nè kenna sín. en grös ok vípir ero ok lifa ok kenna sín eigi: lifa grös 20 ok vípir eigi fyr önd heldr fyr vöxt ok hráleik, svá sem Póll mælir 'þat es eróóóó eigi lifnar nema fyrr deyi' (lifir ok þá allt þat er dæja má at lifni í annat sinn). kykvendi ero ok lifa ok kenna sín en skilja eigi skynsemi. helgir englar ero, lifa ok kenna sín ok skilja skynsemi. 25 hefir maðr nakkvat af allri skepno: þat er at vera sem steinar, en lifa sem grös, kenna sín sem kykvendi, en

---

2 at hann > at. þrefaði = þífaði (o: þreifaði). skar + (* Ille etenim dubitando vulnerum cicatrices tetigit et de nostro pectore dubietatis [v dubitationis] vulnus amputavit). 18 hann——glíking > hoo oooooooooooooing. 19 kenna > oooa. 20 grös ok >. 22 'þat——deyi' * 1 Cor. 15. 36. 23 dæja = dóia * *Frpp.* 132^r—33^r (*Frpp.* 132°: ey — ð < ey — œ).

skilja skynsemi sem englar. allri skepno er guðspjall bópat
 þá er manningom er bópat því at fyr manns sakar er allt
 skapat ok es þeim kenning veitt er nekkverja glíking
 hefir af allri skepno. Allrar skepno nafni kallask ok
 5 merkjask allar þjópir. fyrr var postolom bannat at fara
 á götor heipinna þjópa at kenna allri skepno því at þat
 var maklikt at þá hyrfi kenning þeira oss til hjálpar er
 hinir vildo eigi við taka es fyr öndverþo var kenningin
 send af guði. En er drottinn sendi lærisvena sína í
 10 heim at kenna trú þá var sem hann seri korni í jörþ ok
 tæki mikinn ávöxt fyr trú ora.

‘Sá mon hjálpask’ kvað Jesús ‘er trúir ok skírþr
 ‘verþr en sá fyrðemask er eigi trúir’. Verþr at því at
 hverr ypvarr mæli svá í hjarta síno ‘hjálpask mon ek því
 15 ‘at ek trúir’. satt segir hann ef hann sannar trú í verkom.
 sönn trúa er at fylla þat í síþom er maþr játir í orþom
 því at Johannes mælir svá ‘lýgr sá er segisk unna guði
 ‘en hann heldr eigi boþorþ hans’. þá erom vér sannliga
 trúir ef vér fyllom þat í verkom er vér heitom í orþom.
 20 á skírnardegi hëtom vér at neita öllom verkom ok öllu
 glysi ens forna fjanda. af því líti hverr á sjálfan sik ok
 hyggi at ef hann haldi þat er hann hët í skírn, ok er
 hann trúr ef hann gerir svá. en ef hann heldr eigi þat
 er hann hët ok hverfr hann til heims glyss eþa rangra
 25 verka, sjóm vér þá ef hann kunni gráta þat er hann
 villtisk því at mildom dómanda virþisk sá eigi lyginn er
 aþtr hverfr frá röngo verki til iþronar ok bætir þat er
 hann ló því at guð þiggr iþron ora ok fyrgefr oss í
 sínom dómi þat er vér misgerþom.

30 ‘En þessi tókn mono fylgja þeim er trúa: í namni
 ‘míno mono þeir braut reka djöfla ok mela nýjom tungom
 ‘ok taka braut höggorma ok mon þeim ekki granda þótt
 ‘þeir drekki dauþsæranda etr. hendr mono þeir leggja
 ‘yfir sjúka menn ok mono heilir verþa’. Èr görit eigi
 35 þessi tókn bræþr mínir ok hygga ek þó at èr trúð rétt.

þessi tókn váro nauðsynlig í upphafi kristninnar: fœða þarf trú með jarteinom at hón vaxi því at vér hellom vatni á trè þau er vér setjom í jörð unz þau rótfestask en þá látom vér af at dögga þau es þau ero rótföst. en þó höfom vér nakkvat af þessom tóknom þat er vér 5 skolom vandliga at hyggja. heilög kristni gerir þat andliga hvern dag er þá gerþo postolar líkamliga. þá es kennimenn veita primsignig ok skirn trúondom ok banna óhreinom. öndom at byggva. í hjörtom þeira, hvat gera þeir nema reka braut djöfla? þeir mela nýjom tungom er 10 verallig orþ ens forna lífs fyr láta en þeir boða lof skapara sins ok tókn máttar hans. þeir taka braut höggorma er í góþom kenningom sínom taka illskor af annarra hjörtom. en es þeir hœra skaplígar fyrirtölor ok láta þeygi at illra manna orþom þá drekka þeir eitr ok sakar þá ekki. þeir 15 leggja hendr yfir sjúka menn ok gera heila er styrkja með góþom dæmom verka sinna þeira líf er áþr ero óstyrkir í verkom. þessar jarteinir ero mære því at þær ero andligar ok græþask þar andir en eigi líkamir. þessi tókn megoþ er gera góþir bræþr ef er vilið með guþs 20 miskunn. andlig tókn gera krappt lífs en sýna eigi, en líkamligar jarteinir sýna stundom heilagleik en gera eigi. líkamlig tókn mego illir menn hafa en andlig tókn hafa góþir einir. sjálfr drottinn melir svá 'margir mono mela 'á enom öfsta dómi ok degi drottins 'í namni þíno rákom 25 'vér djöfla á braut ok gerþom margar jarteinir í namni 'þíno' en ek mon svara þeim' kvaþ drottinn 'eigi kann

11 skapara = skapa. 14 hœra = hœra (* *Frpp.* 132^v—33¹).

17 dæmom = dómo (* *Frpp.* 132^v—33¹). 21 lífs > ~~~~~ (21-

22 andlig.——eigi * corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem, non autem faciunt: hæc vero spiritalia, quæ aguntur in mente, virtutem vitæ non ostendunt, sed faciunt). 23 tókn mego > ~~~~~ mego. 25 öfsta = öfsta. drottins > dd'. rákom > recō.

“ek yþr : farit frá mér er es drýgit illsko”. eigi skolot
 er góþir bræþr elska þau tókn er sameigin mego vera
 góþom ok illom, heldr elskit er tókn ástar ok mildi þau
 er góþir einir mego hafa. þau tókn ero því öruggri sem
 5 þau ero meirr leynd ok verþr því meira verkaup þeira
 fyr guði sem minni er dýrþ þeira fyr mönnum.

‘En es drottinn Jesús hafði þetta mælt þá var hann
 ‘upp numinn til himins ok sitr hann til hægri handar guðs’.
 Í fornom bókom höfom vér heyrt at Helias var upp
 10 numinn til himins. annarr er veþrhiminn en annarr er
 loþtríkishiminn. veþrhiminn er nærr jörþo; af því köllom
 vér fogla himins þá er vér sjóm flúga í lopti. yfir veþr-
 himin var Elias upp numinn þar es hann lifir í nekkverjom
 leyndom stað í mikilli hvíld líkams ok andar allt til
 15 þess er hann kómr í enda heims at gjalda skuld dauþans.
 því at hann dvalþi dauþann en eigi forþaþisk. en lausnari
 várr sté yfir dauþann en dvalþi eigi ok sýndi dýrþ upp-
 riso sinna þá er hann sté upp til himins. en þat es
 merkjanda er Helias var upp numinn í kerro því at sá
 20 er maþr at eins var mátti eigi upp stíga til veþrhimins
 meþ óstyrkþ öþlis síns nema hann neytti þess fararskjóta
 es englar sendo honom. en lausnari várr vas eigi upp
 numinn í kerro nè af englom því at sá sté upp yfir alla
 hluti meþ sínom krapti er alla hluti skapaþi. þangat fór
 25 hann es hann var áþr sjálfr því at sá sté upp at mann-
 dómi er bæþi heldr himni ok jörþo at goddómi.

1 frá_____illsko > ~~~~~ll/co (* discedite a me qui
 operamini iniquitatem). 2 þau = þoo. sameigin = ooegin.
 3 elskit_____ástar > elfcoooooooooo. 5 meirr > mir ~ mir.
 verþr = voor. verkaup = ⁷cavp (o: verkkaup). 7 es > ooo. 8
 hægri = hóg¹ (* Frpp. 132⁷—33¹). guðs > dooo. 11-12
 köllom vér = collō v⁷. 12 flúga = flvga. veþr = vþr.
 14 í mikilli hvíld + (* in magna jam carnis et spiritus
 quiete). 21 óstyrkþ > oftveþ. 26 goddómi < goddómi.

Enoch ok Elias váro upp numnir til veðrhimins ok merkþo uppstigning lausnara várs til ens öfra himins. drottinn hafði váttu ok fyrirboðendr uppstigningar sinnar — annan fyrir lög en annan undir lögom, en síðan kom hann sjálf er sannliga mátti upp stíga til himins. þeir 5 váro upp numnir til veðrhimins en hann sté upp í krapti sínom til loptrikishimins ok sýndi hann oss er á hann trúum krapt hrenlífis þann er hann lét vaxa hverja tíð frá annarri: þann vöxt hrenlífis sýndi hann í uppnumningo þrela sinna ok í uppnumningo sinni sjálfs, hversu vaxit hefir 10 kraptr hrenlífis; því at Enoch átti bæði kono ok börn en Elias átti hvártki. virpit er ok þá bræðr af uppnumningo þrela guðs ok af uppstigningo hans sjálfs hversu vaxit hefir hrenlífis kraptr á hverri tíð: fyrir lög var upp hafðr Enoch af munuð byrjaðr ok af munuð byrjandi; 15 undir lögom var upp numinn Elias af hjúskap byrjaðr en eigi af hjúskap byrjande; á miskunnar tíð sté upp Krístr eigi af munuð byrjaðr ok eigi af munuð byrjande.

‘Ok sitr hann til hægri handar guðs’. Þat er merkj- anda er Stephanus mælir ‘sé ek himna opna ok son 20 ‘manns standa til hægri handar guðs’. Hvi gegnir þat er Marcus sagði hann sitja en Stephanus sá hann standa? Vituð er þat bræðr at sá sitr er dæmir er sá stendr er öðrom tær eða bersk í orrosto. lausnari várr er upp sté til himins mon koma til ens öfsta dóms í enda heims at 25 dæma of alla; af því sagði Marcus hann sitja eftir uppstigning. en Stephanus sá hann standa; því at mildi guðs af himni vetti honum fullting at hann metti standask þislr á jörðu.

1 Enoch = Enoc. veðr = vǫðr. ok +. 2 uppstigning > up stigning.
6 veðr > vǫðr. 11 Enoch = Enoc. 14 hefir +. 15 Enoch = Enoc. 23 er sá < en sá (23-24 Vituð — orrosto * Sed scitis, fratres, quia sedere judicantis est, stare vero pugnantis vel adjuvantis). 26 eftir = efftir ~ efftur.

‘En postolar fóro ok kenndo trú horvetna en drottinn
 ‘styrkþi mól þeira með tóknóm’. Þat er minnilíkt í þessu
 máli at hlýþni fylgþi boþorþi en jarteinir fylgþo hlýþni.
 — Nú höfom vér nakkvat mælt of skýring guþspjallsins;
 5 en þat verþr ok skylt at vér mælim nakkvat of dýrþ
 þessar hótípar.

Þess er oss fyrst leitanda hví englar sýndosk heldr
 í hvítom kleþom á uppstigningartíþ Krists en þá er hann
 var borinn; því at svá er sakt at ‘Jesús hófsk upp at
 10 ‘sjóndom postolom ok tók ský hann af augliti þeira; en
 ‘er þeir só til himins eptir honom þá stöþo ij englar
 ‘hjá þeim í hvítom kleþom’. Af því sýndosk englar eigi
 í hvítom kleþom þá er Jesús var borinn en þeir vitroþosk
 í hvítom kleþom þá er hann stè til himins, at þá var
 15 mestr fögnoþr *engla* er guþ ok maþr stè til himins;
 því at hvít kleþi merkja upphafning til dýrþar heldr en
 læging. en í burþ Krists sýndisk goddómr lægþr, en í
 uppstigningo hans var manndómr upp hafiðr. í uppstigni-
 ingo hans sýndosk englar í hvítom kleþom því at þá
 20 var guþ maþr upp hafiðr í dýrþ sá er lægþi sik í burþ sinom.

En þat er oss mikils virþanda at á þessom hótípar-
 degi er af leyst skuld fyrðæmingar várrar ok af tekit
 atkvæþi daupa várs. þat öþli manndóms för í dag til
 himins er svá var fyrr við mælt ‘jörþ ert tu ok skaldu í
 25 ‘jörþ fara’. Fyr þessa upphafning líkams kallaþi Job
 drottin fogl ok mælti svá of ótrú Gyþinga ‘eigi kunno
 ‘þeir fogls göto’. drottinn er rétt kallaþr fogl því at hann

14 at þá var > ooooooooo. 15 fögnoþr > fögnoþoo. 15-16
 himins; því at > hoooooooo. 16 upphafning til dýrþar >
 oooooooooovrþar (16-17 því at _____ læging * Albæ etenim vestes
 exaltationi magis congruunt quam humiliationi). 17 goddómr
 < goddómr. 18 uppstigningo hans > upstigningo hoo. 20
 guþ maþr = Gvþ M. 27 göto > rodde (* 466¹; 26-27 eig
 _____ göto * Semitam [Judæa] ignoravit avis).

hóf upp líkam sinn til himins. þessa fogs göto kann sá
eigi es eigi trúir uppstigningo hans. Of þessa hótíð
mælir David 'upp er hafit dýrþ þín drottinn yfir himna'.
enn mælir hann svá 'upp sté drottinn á hæþ ok leiddi
'aptr þat es hernuma var ok gaf mönnum gjafar'. upp 5
stígandi leiddi hann aptr þat es hernuma var því at hann
tók af oss daupleik várn með krapti ódaupleiks síns. gaf
hann mönnum gjafar því at hann sendi anda sinn ofan
ok veitti sumom mælsko en sumom minni sumom jarteinir
en sumom at mæla á mærgar tungur en sumom bókspeki. 10
Of þessa uppstigningardýrþ mælir "abbacuc" spámaþr 'upp
'hófsk sól ok stóð tungl í stöþo sinni'. sól merkir drottin
várn en tungl kristnina. heilög kristni hreddisk heims
mein áþr Krístr stigi upp til himins; en síþan er kristni
styrkþisk af uppstigningo hans þá boþoþo kennimenn 15
berliga þat er þeir trúþo leyniliga. upp hófsk sól en
tungl stóð í stöþo sinni því at síþan eflisk heilög kristni
til kenningar er drottinn sté upp til himins. Svá mælir
ok Salomon of mikilleik verka guþs 'sjá mon koma stór-
'fetir í fjöllum hlaupandi yfir hóla'. vilit ér vita góþir 20
brœþr hver váro skrefhlaup hans af því at — — — — —?
hann kom af himni í meyjar kviþ, en af meyjar kviþi í
heim, ór heimi á kross, af krossi í gröf, ór gröf sté hann
upp til himins. þessi skrefhlaup sýndi hann oss at vér
mettim renna þangat hug orom sem vér trúum hann hafa 25
upp stigit at líkam.

Flœjom vér jarþligar girndir því at vér eigom
drottin á himni. þat er með mikilli áhyggjo virþanda at
sá mon ógorligr aptr koma er upp sté hóglyndr ok mon
heimta at oss með glöggom dómi þat er hann bauþ oss 30

20-21 vilit — — — — — ? * Veniendo quippe
ad redemptionem nostram, quosdam, ut ita dixerim, saltus
dedit. Vultis, fratres carissimi, ipsos ejus saltus agnoscere?
22 kviþ +.

með hógværi. glæmi engi veittri tíð iðronar ok óræki
 engi varþveitslo sína meðan hann má vel gera því at
 lausnari várr mon því görr heimta allt at oss í dómi sem
 hann hefir þolinmóþari verit við oss fyrir dóm. hyggit er
 5 at þvísa góþir bræþr ok látið yþr opt í hug koma, ok
 setiþ akkeri vánar ypvarrar á eilífri föstrjörþo ok festið
 athuga ypvarn í sönno ljósi þótt hugr reiki stundom í
 ókyrrleik þessa heims. vér heyrþom nú sakt at drottinn
 sté upp til himins: höldom vér því opt í hug orom er
 10 vér trúum ok fylgjom honom með óst ölhuga þótt vér
 sém í hemi at nauþsynjom likams. en sá mon eigi lengi
 dvelja fýsi ora þessa es oss gaf hjölp ok heilso, Jesus
 Christus drottinn várr sá er lifir ok ríkir með feþr ok
 helgom andá of allar aldir veralda. amen.

---

7 sönno > fogno (* intentionem mentis in vera luce solidate).

13 Christus drottinn várr = x. d. v. ríkir = r. feþr = f.

14 helgom anda = h a. aldir = a.

---

dd = d 466 4, 6. kk = k 459 11, 461 32, 33, 462 15
 (d^eka—eki), 467 6. upp = Up, up, vp. ll = l 464 28.
 várr = var 463 17. sín = s_{in} 460 19. Mária = maria
 459 22. rót = rot 462 3. ð = d. þeir = þ̊. þeira
 = þ̊ra (465 2), þ̊ra (461 7, 462 17), þ̊a. meira = m̊a 463
 5. mére = m̊e 462 18. ær = ʳ 459 4, 18, 460 10, 11, 12,
 461 9, 467 1. lausnari = lavf_n̊, Lavf_n̊; lausnara = lavf_n̊a.
 atkvæþi = at q̊þi. Jerusalem = shrl^m 460 5. drottins = dñi
 460 4. eigi = Eigi (459 18, 462 22, 463 1, 465 26), ñ (o: non).

XXV.

SPARMÆLI.

(1.) Svá skal mönnonom unna at þeygi sé misgörðir þeira elskapar — svá at stopa annarri hendi nauðsynjar andar þeira ok líkama (því at þat er ens góða guðs skepna) 5 en annarri hendi at vera eigi samþykkr við þat er þeir göra illa heldr hata þat ok skilja frá þeim ef má sem þeira óst sé bazt haldin sjálfra.

(2.) Enn eini guð einn er at sönno eilífr ok ódauðligr, alls skapare, líf af sjólfom sér lifanda. hann einn 10 helzk þat it fulla ei at vera sem hann ei er, en þat er faðir ok sonr ok enn helgi andi. þeira öðli er eitt ok allt it sama: þat er eigi orþit svá at áðr væri þat ekki né en heldr aukit ór því er áðr hefði verit ok eigi skapask þat svá at endr sé annan veg en endr eða stundom annan 15 veg en stundom, sem von er at sá kraptr er fyrri er umb liðnom hlutom en fremri þeim er verða mono — þá hefir hann ekki í sér ýmislikt né eypilikt. Enn mörgom þeim hlutom er skapaspekþin skapði sem henne líkaði er þó gefið fyr þat ofan ei at lifa; en þó hvatki er má 20 meira eða minna vera en verit hefr þá deyr þat eða endisk í þeire hálfonni sinni er þat skapask frá. Nú verðr við þann kost ekki eilíkt at heldr þat er briglikt er skapat; en þat er it sama er of valt yfir hvívetna, þat er þá guð. 25

2 +. * *Frpp. xciii-xcv.* 8 bazt = baztst. 12 eitt = eit.
23 briglikt (= brighlet) o: brigðligt.

(3.) Mörgom hlutom frestar lengi þolinmæði ens hæsta konungs ok letr eigi brátt á sekja menn falla þunga ens rétta dóms; en þá er hans mildi þyrmir þeim mönnum er þíslar væri verþir fyrir ill verk sín þá gefr hann til
 5 þess tóm at lestirnir skyli fyr farask en eigi menninir. En þat er stundom at guð hirtir hjörto mannanna með föþorligom bardaga til þess at eigi fyrfari þeim bráðliga enir grimmo bardagar sekjom. svá er heimr sjá fullr guþs mildi at þat er alls ekki er eigi dragi oss til líknar þars
 10 konungrinn ræðr til hjálpar í reiþinni sjálfre þegar ok leknirinn græðir sár með sórum. nú reipisk af því helzt guþs gótska at hann skyli eigi reipask ok hefr við skamma harðýðgi til þess at egi skyli hann á fella eilífa hefnd.

(4.) Þá játir maþr at fullo þat gott vera er hann
 15 gott lofar ef öll er röddin ein munnsens ok hjartans. en þat at mela vel ok lífa illa — þá er þat ekki annat en at fyrðæma sjálfan sik með sinni röddo, en þó sè verra bæði ok illa at mela.

(5.) Himinríkiss menn einir ok helgir menn hafa
 20 guþs óst ok náungs — þars aðrir kostir allir mego beði vera í góþra manna fari ok vándra — því at guþs óst er sú at láta meirr sèr stýra hans boþorð en munoð sina ok sú náungsens óst at unna þess alls kristnom manne öðrom sem sjólfom sèr: þá stígr hón svá umb fram of
 25 öll önnor góð verk at með öngo of flýgr til himinríkiss fyrir utan þessa tvá vængi.

5 þess = þef. fyr = fvr. 7 þess = þef. 10 konungrinn = k_{in}. 11 helzt = helft. 14 maþr = Ψ. 18 mela > g^{7a}.

ð = d. eða = eda = ed' = ed' 468 21. með = md' 469 6, 11, 25. við = vd' 468 6, 23. kk = k 468 13, 18, 23, 469 9. þeir = þr. þeira = þa. þeire = þe. meira = m^{7a}. ser = 7.

XXVI.

ÚR LÆRNINGABÓK.

Við svefnleysi. tak gras þat er heitir mecon ok stappa
í súro víni ok rið þat um allan líkam manns ok gef honum
súrur at eta. þat gerir svefn allvel. 5

Við sár. tak saur ok legg við um dag ok nótt ok
síþan tak svína gall eða nauta eða geita ok stappa við
salt svá sem pipar ok legg við sár um kveld ok morgon
í annat sinn. þat græpir einkum vel.

Við ormsbit. tak lög af læknisgrasi ok oleo ok salt 10
ok gef honum drekka. þat hrindr eitri ór.

Við beinbrot. tak hana ok stappa allan með fjöðrum
ok bitt við. þat græpir skjótaz.

Við of feitan kvíð. tak rúgbrauð eigi blandað við
annat korn ok brjót í vín eða öldr ok lát standa nætr 15
sjau enn síþan drekk af því hvern morgin ok hvern aptan
of xii mánoðr. þá muntu sveingjaz.

Ef kveisa er komin í hönd þér, þá tak kött ok drep ok
stikk hendi þinni í hann ef hann er varmr enn síþan bitt
um til annars dags ok ger svá iiii sinnum ef þarf ok hvern 20
dag tak kvikan katt. enn ef í öðrum stað er í holdi manns

---

2 +. 3 mecon > migon. 11 drekka = dreka. 16 drekk
= drek. 19 stikk = stik. 20 annars > anaf.

þá bitt við varmt kattarhold nýdrepit til þess er kólnar.
þat dregr út hvarvitna kveisu ór mannsholdi.

Við augnamýrkva. tak ál kvikan ok rist hann ok tak
ór honum bæði blóð ok gall ok blanda bæði saman ok
5 ber í augun. þat birtir sýn manns.

Við blóðrás. tak gras þat er vex í hveitiakri með
"fínv" blöðum ok rauðu fræ ok stappa í víni eða öldri
ok syng meðan pater noster ok gef honum drekka.

Við þá blóðrás ef sár blæpir. tak náttlauk ok stappa
10 vel ok legg þar í sárit sem blæpir ok bitt við.

Við spenbólga. tak læknisgras ok bitt við.

Ef þú vill þik hepta at lostasemi. tak gras þat er
ruta heitir ok et íþola. þá mun linaz.

Við ormsbit. tak rutam ok bitt við.

15 Við þat ef maðr er þostlátr. tak centauream ok stappa
við vatn ok drekk flótt.

Við höfuðverk. tak rutam ok stappa við skíra oleo
ok rið um enni. þat tekr verk af ok bætir augun. þetta
er opt reynt.

20 Við lendaverk. tak gras þat er centaurea heitir ok
stappa í vatni ok drekk opt kalt.

Við sár. tak dust af því grasi er centaurea heitir ok
dreif á sárit. þat græpir ok hreinsar.

Við augnaver. tak rót af því grasi er verbæna heitir
25 ok blöð þess grass er feniculum heitir ok stappa bæði
saman ok ber í augun.

Við augnamjörkva. tak gras þat er heitir minna pu-
legium ok stappa vel ok drekk þat fastandi opt. þat bætir
ok birtir augu.

---

9 Við > ið.   15 þostlátr (o: þorstlátr) > þostlar.   16
drek = drek.   flótt (o: fljótt) = flott.   22 dust > drif.
24 verbæna > vænæna.   25 grass = graf.   27 minna =
mína.   28 drekk = drek.

Við tarmild augu. tak skógarsúro ok blanda við fornt
vín ok hirt þat í glerkeri ok neyt af því opt.

Við nasraufadaun. tak lög af mintu ok hell í. þat tekr
óþef af.

Við augnamyrkva. tak malurt ok stappa vel ok egg 5
ok sjóð hart, sker síþan í sundr ok tak ór et rauða ok
legg í staðinn malurtina stappaða; enn þá er þú ferr
sofa þá legg við utan á hvarmana sem þú mátt hafa. þat
skirir ok birtir augun.

Gras þat er vitrum heitir, þurkkat ok gört at dusti 10
— blanda þat við vín ok gef manni drekka. þat brýtr
stein í blöðro manns.

Pors grænn, stappaðr vel ok blandaðr við súrt vín
— þat er gott at þvá höfuð við.

Gras þat er acacia heitir legg við enda þarms ef út 15
snýz: þá mun aptr snúaz; ok svá sár ef um vændiz.

Gras þat er rubea heitir — þat er roðagras — þat
hrindr út ór óléttri kono þó at barn sé dautt.

Jörð sú er á innsigli er lögð ok manns líkneski er
á — hón er góð við orms bit ok annarra flugorma. ok ef 20
manni er gefinn ólyfjansdrykkir þá drekki hann af þessi
jörðunni: þat hrindr eitri út enn mann sakar ekki.

oo“vft” heitir forað. þat elsk í kviði eins dýrs. þat
er kiðlingi glíkt þeim er elsk á Indíalandi. þat renn saman
af blóði þess dýrs ok ystiz sem mjólk. enn þá er þat er 25
fullvaxið þá æðiz svá dýrið at þat þolir hvergi nema
renn til træs eða stauris; enn þá stauraz þat svá lengi við
í óviti at þat raufar á sér kviðinn enn forað þat fellr út.

Steinn sá er “koralut” heitir — hann er góðr við
augu ok augna myrkva. 30

3 hell í > helli. 13 stappaðr > stappr. 15 heitir = ‘h’.
17 rubea (= rvbea) ∴ rubia. 21 drykkir = drykr. 22
jörðunni > iorð|þvni. 23 oovft’ ∴ oovft’. 25 þess =
þef. 28 forað > soað. 29 “koralut” * 434⁸. við > voo.

Balsamum bætir myrk augun ok skirir.

Reykelsi stöðvar blóðrás hvaðan sem renn, ok þat
linar saur i endaparmi eða i öðrum stað lætr eigi vaxa.
ef þat er temprað við mjólk ok við lagt þá er þat lækning.

- 5 Dioscorides segir af grasi því er peonia heitir 'ek
'sá svein einn viii vetra gamlan er hafði þat gras hengt
'á háls sér. enn þá barsk svá at of daginn at þat gras
'föll af honum enn þegar jafnskjótt féll sveinninn niðr ok
'hafði brotfall. enn þá var þat aptr hengt i annat sinn á
10 'hann ok þá sakaði sveinninn ekki meðan hann hafði þat
'á sér. enn þá féll af honum i annat sinn enn jafnskjótt
'féll hann i ena sömu sótt sem hann hafði fyrr. enn þá
'var grasit bundið á hann enn ok bættiz jafnskjótt. ok
'samu lund fór sinn ið þriðja: spilltist er af var enn
15 'batnaði er á var bundit'. Sama vitni berr Galenus, enn
spakasti maðr, of þat sama gras.

Börkr af selju við súrt vín stappaðr — þat tekr af
vörtor.

- Svá mælti Galenus: mjólk sú er riðin er ór selju
20 börk þá er hón er blómgoð — þat birtir enn augu ok
bætir mjög.

Lögr af selju kvistum ok blómi ef hann er drukkinn
— hann stöðvar blóðrás ok meinar konum börn at geta.

- Minta styrkir kvið ok gerir munn vel þefan. Enn
25 plástr görr af mintu ok salti — þat er gott við óðs
hunz bit.

Gras þat er heitir elleborum, hvítt, blandat við mjólk
ok temprað við hunang — þat drepr mýs ef eta af því.

---

2 hvaðan > hvaðoo. 5 Dioscorides > Diaacoridef. 7 barsk
> oarfe. 8 skjótt = skiot. sveinninn = sveinninn. 9 hengt
> horfit' ~ horfít. 14 spilltist = spiltizt. 15 Galenus
> Galien'. 17 súrt >. 19 Galenus > gahen'. (20 börk =
bork.) 25 plástr görr > plastru goroo. 27 Gras > ~~~~~raf.

Enn af því blandat dust við vatn ok stökkt of hús — þat drepr flugur.

Gras þat er cimum heitir, drukkit með víni — þat hreinsar bit flugdýra. Enn ef þat er blásit í nasraufar manns — þat heptir nefdreya. 5

Lögr grass þess er chelidonia heitir — þat hreinsar ok hvessir sýn ok þunga vökva í manni þurrkar þat.

Gras þat er ruta heitir — þat drepr lösta í manni ok hreinsar bit flugdýra.

Salt ok línfræ — gört af því plástr — þat hreinsar 10 enn flugdýra bit.

Eyrsilfr drukkit — þat gerir bana; því at í hvern lim er þat renn þá skefr þat innan. Enn ef þat verþr í eld lagt þá gerir þat meinsaman reyk: þann flýja ormar ok af þeim reyk deyja flugdyr. 15

Malurt blandin við ufsa gall ok smurt of eyro manns — þat styrkir þau ok hrindr frá óhljóð. enn ef þat er lagt í klæpa örk þá mun mölr eigi spilla. ok ef blek verþr gört af því vatni er malurt er í — þær ritningar munu haldaz: þær þora eigi mýss skeðja. 20

Við hósta. tak reykelsi þat er mirra heitir ok halt lengi undir tungurótum.

Enn við þat sama. tak rót af grasi því er ligusticum heitir ok stappa við vín ok drekk.

Enn við þat sama ok svá at hreinsa lungu. tak þat 25 er vex á víði xi korn ok xi piparkorn ok xi af feniculo,

1 Enn af > EN ooo. 3 Gras > raf. cimum 3: cyminum (cuminum). 6 grass = graf. chelidonia = celidonia. 8 Gras > raf. ruta > oovta. 10 Salt > Salloo. 11 flug > foog. 12 Eyrsilfr = eyrsilfr. 14 meinsaman reyk = meinsamā reýck. 16 Malurt > alvrt. smurt ∞ smvit. 21 Við > id. 23 ligusticum > libisticu (* levisticum). 24 drekk = drek. 25 tak þat < tak — — — þat.

mei þat allt í dust ok blanda við hunang ok et af þvísa
hvern dag spán fullan fastandi. þessa er opt freistat.

Enn við hósta. gras þat er heitir pimpinella blanda
við súrt vín ok gef honum drekka. þá mun batna.

5 Gras þat er heitir feniculum — stappa þat við vín.
þat er gott við blöðrusótt.

Enn við þat sama. þá er þú ferr sofa tak rúgbrauð
ok svið við eld ok et þat svá sviðit með vörmu víni.

Við siklan. tak gras þat er salvia heitir ok stappa
10 við súrt vín ok drekk. þá mun létta.

Enn við þat sama. haf bápar hendr þínar í vatni
vörmu ok drekk lítið súrt vín.

Til skírrar raustar. tak pipar ok tygg ok haf í munni
þér lengi ok svelg síðan brákann niðr ok spýt út fl

---

1 et > ooo. 2 freistat > freostat. 3 heitir pimpinella >
> ooo pipinella. 9 Við siklan = við síclan. 10, 12 drekk
= drec. 13 Til > il.

XXVII.

STJÖRNUMÖRK.

Tveir eru hvirflar heimsins er fornir spekingar kölluðu nöfna nörðri ok ina syðri. þat eru ij stjörnur fastar þer er himinn sýniz um veltaz sem hvel um axul. þessa stjörnu 5 aðra sjám vér enn aðra eigi. En ner þeirre nöf er vér sjám jafnan eru þrenn stjörnumörk: þér birnur er vér köllum vagn ok kvennavagn ok ormr sá er liggir í millum þeirra ok um þer sem krókótt á. birna horfir hvár frá annarri ok horfaz bökum at. en ormrinn gyrðir ena meiri 10 birnu met hala sínum en met öðrum bug sínum liggir hann í ring um ena minne birnu með þeima hetti at miðr líkamr hans hrökkviz á milli ok skilr birnurnar, en höfuð ormsins sýniz upp rétt til vinstra fótar Ercules. en hann stendr á kné öðrum fæti fyrir utan sólhvarfaring en vinstra fæti 15 stígr hann inn yfir ringinn á höfuð ormsins en snýr sínu höfði til suðrs ok tekr herðum utanverða kórónu. en sjálf kórúna nálgaz höfuð ormsins þess er serpentarius heldr. serpentarius er Girkir kalla ophiuchum er settr undir

2 +. 4 syðri = svðri. stjörnur = stornr. 9 krókótt > kroccot (✓ kroccot?). 10 ormrinn = ormrin. 11 liggir = ligr. 13 hrökkviz = hrave|viz. birnurnar = birnarnar. 14 vinstra > hegra. 15 vinstra > hegra. 16 ringinn = ringín. 17 herðum > heyr (< Hercules?) herðvm. 19 ophiuchum > ophivlcvm.

Ercole ok snýr fótum til suðrs ok treðr scorpionem undir
 fótum, gyrðr með ormi þeim er hann heldr á met hvárri-
 tveggju hendi. sá ormr er langr ok tekr höfuð hans allt
 til kórúnu sem ritað er. við bjúgar lykkjor orms þessa
 5 svá at ekki stjörnumark er á milli sýniz bootes á bak
 ennar meiri birnu ok snýr fótum til meyar í zodiacum.
 gegnt barka ok enum fremrum fótum ennar meiri birnu
 stanða gemini er vér köllum breðramark í samkvámu
 zodiaci ok mjólkhrings. þeir hafa kerrugjeti á vinstri hlið
 10 sér met tveimr kiðlingum — sá er gegnt höfði meiri
 birnu snýr höfði sinu en sýniz taka hegra fæti ið vinstra
 horn griðungs ner breðramarki þar er zodiacus gengr
 hæst. í zodiaco er cancer gegnt kviði ennar meiri birnu
 ok hefir á baki sér asna (asellos) ok hvítt ský á meðal
 15 þeirra þat er vér köllum ætu. en gegnt enum eptrum
 fótum birnunnar er leo á milli krabba ok meyar í zodiaco
 ok hefir bootem ner sér. undir fótum kjerrugjetis liggr
 taurus ok réttir fót sinn til Orionis er undir hann er settr.
 Cepheus (maðr) er settr í mille liram (hörpu) ok Cassio-
 20 peam (konu) ok réttir upp armleggi ok snýr fótum á
 bak minne birnu. Cassiopea sitr í lacteo circulo gegnt
 mestum lykkjum ins nörzta orms á milli kerrugjetis ok
 Cephei. Andromeda, dóttir Cephei, kona Persei, sitr í
 mjólkhring þar sem vér köllum úlfs kjöpt í milli fiska
 25 ok Cassiopeam ok "aríecenj" með þríhyrningi er hún hefir

5 bootes > boetef. 6 zodiacum = zodiakv. 7 ennar =
 enar. 8 gemini > gemine. 9 vinstri > víntr. 12 er
 +. 14 asellos > acellof. 15 ætu > etu. 17 bootem
 > boetē. 18 sinn til Orionis > sin orionef. 19 Cepheus
 > Sefevf. 19-20 Cassiopeam > kasseþíaci. 21 Cassiopea
 > Caffeþía. lacteo > laccro. 22 ins nörzta (?) ∞ infnoretá.
 22-23 ok Cephei > ok perfer. 23 dóttir Cephei > dottvr
 fephrí. Persei > fce/rfen. í < við ∪ fyrir sunnan. 25 Cas-
 siopeam > kasseþíam. "aríecenj" ∪ "aríeccej" < aries (∅:
 arietis) ennis.

at baki sér ok snýr henði sinne til kviðar Pegasi (hests) er yfir hana er settr. aries (rútr) er settr í samkvámo zodiaco ok jafndegisring undir þríhyrningi. hrútr hefir undir sér til suðrs hval. nest rútsmarki í zodiaco eru ij fiskar: annarr réttiz til norðrs en annarr beygiz til suðrs 5 en sporðar fiskanna knýttir saman met nokkoru bandi. inn nerðri fiskr snýz til Andromedam, en enn syðri til aquarii (vatnkals). Perseus sýniz hjá fótum Andromede ok hjá síðu Cassiopee ok hefir höfuð Gorgonis skekjo í vinstri hendi. undir vinstra læri Persei við háls tauri 10 sýnaz plíades (vijstirni). lira (harpa) er sett á milli vinstra lers Erculis ok Cigni (svans). en Cignus réttir upp vengi sína sem fljúgandi fugl ok snýr enum hægra veng til hegri handar Cephei en vinstra veng til fóta Pegasi. aquarius (vatnkarl) er staðfestr milli fiska ok hests ok 15 hala capricorni (steingeit) ok hellir vatni ór skjóla: renn þat vatn allt til ens mikla fisk. capricornus stendr í sunnanverðum zodiaco "þ" er hann kemr við vetríng ner sagittario (*finngálkn*) ok aquila (ara). capricornus stendr á bak sagittario, þar sem saman koma zodiacus ok lacteus 20 circulus, undir delfini (*nísa*). sagittarius liggir einn saman hjá aquila undir Cigno (svan). yfir höfði capricorno er sett delfín eptir hala orms þess er serpentarius heldr.

---

1 hests ~ hestr. 5 en annarr = en anar. 6 knýttir > knýttar. 7 inn = Jn. enn syðri = en svðri. 8 aquarii > aquio. vatnkals = vatnkarls. Perseus > Perfei. 9 Cassiopee > cassiepie. Gorgonis > gorgonef. 10 læri ~ leri. háls > hala. 12 Erculis > ercule. Cigni > figne. Cignus > fign'. 14 Cephei > fephei. 18 sunnanverðum = svnanvðv. 19 sagittario = sagitario. *finngálkn* = *finngalcn*. capricornus > Sagitari'. 20 sagittario > capricorno (= kaprikorno). 20-21 lacteus circulus > lact'. 21 delfíni = delp|híní. sagittarius = Sagitari'. einn = ein. 22 Cigno > figno. yfir > vnd'. capricorno > kapricornv. 23 delfín = delphin.

en undir fótum serpentari er scorpius í zodiaco ok horfir
til suðrs undir centaurus þann er dýri heldr sem ferandi
til alteris. þetta alteri kalla sumir menn sacrarium ok er
sett til suðrs ok gegnt frá utanverðum hala scorpionis.
5 en armleggr scorpionis eignaz þat stjörnumark er libra
heitir: þar undir gengr sól um jafndegri á haust. hidra
liggr í jafndegrising fram rætt met mikilli lengð ok er
undir orpit höfuð hans cancer en miðr búkr hans undir
leoni en hali hans undir virgine. á bak sér hefir hann
10 corvum (*rafn*) ok urna (skjólu). undir brjósti tauri er
Orion met sverði gyrðr ok hefir leporem (héra) undir
fótum sér. hann hefir ok ner fótum sínum hund þann er
sumir kalla canicula en sumir sirium settan undir cancro.
fyrir þenna hund sýniz antecanis (? "í miki"? "hvðz") undir
15 breðramarki. suðr frá hala sirii er skip þat er Argo er
kallat. undir vinstra feti Óríóns renn á sú er Eridanus
heitir ok fellr met bjúgri rás allt til hvals. cetus (*hvalr*)
liggr undir rúti ok fiskamarki fram rætt met löngum
dretti. eptir sporði ceti sýniz enn mikli fiskr undir aquario
20 ok capricorno fram rætt til suðrs. sunnarst þeirra stjörnu-
marka er vatnfall þat er rennr ór skjólu vatnkarls.

1 zodiaco > zodiací. 2 undir centaurus > v^{ler}nd^{ler} centavrvf.
3 alteris = alt⁷lf. alteri = alt⁷i. 4 utan > inan. 4-5 scorpionis
— scorpionis > scorpiones — scorpiones. 11 leporem >
heridsem (✓ heridæm) o: herodium, Ἡρώδιον, (* sveinbjörn
nigilsson: Lexicon poeticum "heri"). 14 antecanis > anticavf
✓ antutanvf. "hvðz" ✓ "hvðr". 15 Argo > arg'. 16 er
Eridanus > ⁷é idanvf. 20 capricorno > Capricornv.

XXVIII.

FRÁ LÍFLÁTI BALDRS.

Þat er upphaf þessar sögu at Baldr hinn góða dreymdi drauma stóra ok hættliga um líf sitt. Enn er hann sagði Ásunum draumana þá báru þeir saman ráð sín ok var 5 þat gört at beiða griða Baldri fyrir alls konar háska — ok Frigg tók svardaga til þess at eira skyldi Baldri eldr ok vatn, járn ok alls konar málmr, steinar, jörðin, viðirnir, sóttirnar, dýrin, fuglarnir, eitrit, ormarnir. Enn er þetta var gört ok vitat þá var þat skemmtun Baldrs ok Ásanna 10 at hann skyldi standa upp á þingum enn aðrir Æsir skyldu sumir skjóta á hann sumir höggva til sumir berja grjóti. enn hvat sem at var gört sakaði hann ekki ok þótti þetta öllum mikill frami. Enn er þetta sá Loki Laufeyjar son þá líkaði honum illa er Baldr sakaði ekki. hann gekk til 15 Fensalar til Friggjar ok brá sér í konu líki. þá spyr Frigg ef sú kona vissi hvat Æsir höfðuz at á þinginu. hón sagði at allir skutu at Baldri ok þat at hann sakaði ekki. þá mælti Frigg 'eigi munu vápn eða viðir granda 'Baldri: eiða hefi ek þegit af öllum þeim'. þá spyr konan 20 'hafa allir hlutir þér eiða vunnit at eira Baldri?' þá svarar Frigg 'vex viðar-teinungr einn fyrir vestan Valhöll: sá er 'mistilteinn kallaðr: sá þótti mér ungr at krefja eiðsins'. því næst hvarf konan á braut. enn Loki tók mistiltein ok

sleit upp ok gekk til þings. enn Höðr stóð utarlíga í mannbringinum því at hann var blindr. þá mælti Loki við hann 'hví skýtr þú ekki at Baldri?' hann svarar því at 'ek sé eigi hvar Baldr er — ok þat annat at ek em 5 'vápnauss'. þá mælti Loki 'görðu þó í líking annarra 'manna ok veit Baldri sœmð sem aðrir menn: ek mun 'vísa þér til hvar hann stendr: skjót at honum vendi 'þessum'. Höðr tók mistiltein ok skaut at Baldri at tilvisun Loka — flaug skotit í gögnum hann ok féll hann 10 dauðr til jarðar ok hefir þat mest úhapp gört verit með guðum ok mönnum. þá er Baldr var fallinn þá félluz öllum Ásum orðtök ok svá hendr at taka til hans ok sá hvern til annars ok váru allir með einum hug til þess er vunnit hafði verkit — enn engi mátti hefna: þar var svá 15 mikill gríðastaðr. enn þá er Æsirnir freistuðu at mæla þá var hitt þó fyrr at grátrinn kom upp svá at engi mátti öðrum segja með orðunum frá sínum harmi. enn Óðinn bar þeim mun verst þenna skaða sem hann kunni mesta skyn hversu mikil aftaka ok missa Ásunum var í fráfalli 20 Baldrs. Enn er guðin vitkuðuz þá mælti Frigg ok spurði hvern sá væri með Ásum er eignaz vildi allar ástir hennar ok hylli ok vili hann ríða á helveg ok freista ef hann fái fundit Baldr ok bjóða Helju útlausn ef hón vill láta fara Baldr heim í Ásgarð. Enn sá er nefnðr Hermóðr 25 hinn hvati, sveinn Óðins, er til þeirar farar varð. þá var tekinn Sleipnir, hestr Óðins, ok leiddr fram ok steig Hermóðr á þann hest ok hleypti braut.

Enn Æsirnir tóku lík Baldrs ok fluttu til sævar. Hringhorni hét skip Baldrs: hann var allra skipa mestr: hann 30 vildu guðin fram setja ok göra þar á bálför Baldrs, enn skipit gekk hvergi fram. þá var sent í Jötunheima eptir gýgi þeiri er Hyrrokin hét. enn er hón kom ok reið

---

25 er > en (o: er) 2367.

vargi ok hafði höggorm at taumum þá hljóp hón af hestinum, enn Óðinn kallaði til berserki fjóra at gæta hestsins ok fengu þeir eigi haldit nema þeir felldi hann. þá gekk Hyrrokin á framstafn nökkvans ok hratt fram í fyrsta viðbragði svá at eldr hraut ór hlunnunum ok lönd öll 5 skulfu. þá varð þórr reiðr ok greip hamarinn ok mundi þá brjóta höfuð hennar áðr enn guðin öll báðu henni friðar. þá var borit út á skipit lík Baldrs; ok er þat sá kona hans, Nanna Neps dóttir, þá sprakk hón af harmi ok dó. var hón borin á bálit ok slegit í eldi. þá stóð 10 þórr at ok vígði bálit með Mjölni; enn fyrir fótum hans rann dvergr nakkvarr — sá er Littr nefndr — enn þórr spyndi fœti sínum á hann ok hratt honum í eldinn ok brann hann. Enn þessa brennu sótti margs konar þjóð — fyrst at segja frá Óðni at með honum fór Frigg ok 15 Valkyrjur ok hrafnar hans, enn Freyr ók í kerru með gelti þeim er Gullinbursti heitir eða Shörugtanni, enn Heimdallr reið hesti þeim er Gulltoppr heitir, enn Freyja köttum sínum: þar kömr ok mikit fólk Hrimpursa ok Bergrisa. Óðinn lagði á bálit gullhring þann er Draupnir 20 heitir: honum fylgði síðan sú náttúra at hina níundu hverja nótt drupu af honum átta gullhringar jafnhöfgir. hestr Baldrs var leiddr á bálit með öllu reiði.

Enn þat er at segja frá Hermóði at hann reið níu nætr dökkva dala ok djúpa svá at hann sá ekki fyrr enn 25 hann kom til árinna Gjallar ok reið á Gjallar-brúna: hón er þökt lýsigulli. Móðguðr er nefnd mæz sú er gætir brúarinnar: hón spurði hann at nafni eða ætt ok sagði at hinn fyrra dag riðu um brúna fimm fylki dauðra manna 'enn eigi dynr brúin minnr undir einum þer ok eigi hefir 30 'þú lit dauðra manna — hví riðr þú hér á helveg?' hann svarar at 'ek skal riða til Heljar at leita Baldrs — eða 'hvárt hefir þú nakkvat sèt Baldr á helvegi?' enn hón sagði at Baldr hafði þar riðit um Gjallar-brú 'enn niðr ok norðr 'liggr helveg'. þá reið Hermóðr þar til er hann kom 35

at helgrindum. þá steig hann af hestinum ok gyrði hann fast, steig upp ok keyrði hann sporum; enn hestrinn hljóp svá hart ok yfir grindina at hann kom hvergi nær. þá reið Hermóðr heim til hallarinnar ok steig af hesti,
 5 gekk inn í höllina, sá þar sitja í öndugi Baldr bróður sinn ok dvaldiz Hermóðr þar um nóttina. enn at morni þá beiddiz Hermóðr af Helju at Baldr skyldi riða heim með honum ok sagði hversu mikill grátr var með Ásum. Enn Hel sagði at þat skyldi svá reyna hvárt Baldr var
 10 svá ástsæll sem sagt er — ok ef allir hlutir í heiminum, kvikvir ok dauðir, gráta hann þá skal hann fara til Ása aptr, enn haldaz með Helju ef nakkvarr mælir við eða vill eigi gráta. þá stóð Hermóðr upp; enn Baldr leiðir hann út ór höllinni ok tók hringinn Draupni ok sendi Óðni til
 15 minja; enn Nanna sendi Frigg rípti ok enn fleiri gjafar, Fullu fingrgull. þá reið Hermóðr aptr leið sína ok kom í Ásgarð ok sagði öll tíðindi þau er hann hafði sèt ok heyrt.

Því næst sendu Æsir um allan heim örindreka at
 20 biðja at Baldr væri grátinn ór helju. enn allir gördðu þat: menninir ok kvikvendin ok jörðin ok steinarnir ok tré ok allr málmr, svá sem þú munt sèt hafa at þessir hlutir gráta þá er þeir koma ór frosti ok í hita. þá er sendimenn fóru heim ok höfðu vel rekit sín eyrindi finna þeir
 25 í helli nökkvorum hvar gýgr sat: hón nefndiz þökk. þeir biðja hana gráta Baldr ór helju. hón svarar:

þökk man gráta

þurru tárur

Balds bálfarar:

30

kviks né dauðs

nautkak karls sunar:

haldi Hel því es hefir.

enn þess geta menn at þar hafi verit Loki Laufeyjar son er flest hefir illt gört með Ásum.

XXIX.

FRÁ AGLI TUNNADÓLGI.

Egill hét son Áns hins gamla er konungr var eptir föður sinn í Svíþjóðu. hann var engi hermaðr ok sat at löndum í kyrrsæti. Tunni hét þræll hans er verit hafði með 5 Ána hinum gamla fêhirðir hans. enn er Áni var andaðr þá tók Tunni of lausafjár ok gróf í jörð niðr. enn er Egill var konungr setti hann Tunna með þrælum öðrum. hann kunni því stór-illa ok hljóp á braut ok með honum margir þrælar. tóku þeir þá upp lausafêit er hann hafði 10 fólgt: gaf hann þat mönnum sínum enn þeir tóku hann til höfðingja. síðan dreif til hans mart illþýðisfólk. lágu þeir úti á mörkum enn stundum hljópu þeir í hérðð ok ræntu menn eða drápu. Egill konungr spurði þetta ok fór at leita þeira með liði sínu. enn er hann hafði tekit 15 sêr náttstað á einni nátt þá kom þar Tunni með liði sínu ok hljóp á þá úvara ok drápu lið mikit af konungi. enn er Egill konungr varð varr við úfrið þá sneriz hann til viðtöku ok setti upp merki sitt; enn lið flýði mart frá honum. þeir Tunni sóttu at djarfliga: sá þá Egill konungr 20 engan annan sinn kost enn flýja. þeir Tunni ráku þá flóttann allt til skógar. síðan fóru þeir aptr í byggðina

ok herjuðu ok ræntu: fengu þá enga viðstöðu. fè þat allt er Tunni tók í héraðinu gaf hann liðsmönnum sínum: varð hann af því vinsæll ok fjölmennr. Egill konungr samnaði her ok fór í móti Tunna: þeir börðuz ok hafði

5 Tunni sigr enn Egill konungr flýði ok lét mikit lið. þeir Egill konungr ok Tunni áttu átta orrustur ok hafði Tunni sigr í öllum. Eptir þat flýði Egill konungr landit ok út í Danmörk á Sælund til Fróða hins frækna: hann hét Fróða konungi skatti af Svium til liðs sèr: fékk Fróði

10 honum þá her ok kappu sína: fór þá Egill konungr til Sviþjóðar með herinn. enn er Tunni spyrir þat fór hann í móti honum með sitt lið: varð þá orrusta mikil: þar féll Tunni. Egill konungr tók þá ríki sitt enn Danir fóru aptr. Egill konungr sendi Fróða konungi góðar

15 gjafir ok stórar á hverjum misserum enn galt engan skatt Dönum ok hélz þó vinfengi þeira Fróða. Síðan er Tunni féll reð Egill einn ríkinu þrjá vetr. þat varð í Sviþjóðu at griðungr sá er til blóts var ætlaðr var gamall ok ægr því at hann var alinn kappsamliga ena er

20 menn vildu taka hann hljóp hann á skóg ok varð galinn ok var lengi á viðum ok var hinn mesti spellvirki við menn. Egill konungr var veiðimaðr mikill: hann reið um daga optliga á markir dýr at veiða. þat var eitt sinn at hann var riðinn á veiðar við menn sína. konungr hafði

25 elt dýr eitt lengi ok hleypti eptir í skóginn frá öllum mönnum. þá verðr hann varr við griðunginn ok reið til ok vildi drepa hann. griðungrinn snýr í móti ok kom konungr lagi á hann ok skar ór spjótit. griðungrinn stakk hornunum á síðu hestinum svá at hann féll þegar flatr

30 ok svá konungr. þá hljóp konungr á fœtr ok vildi bregða sverði. griðungrinn stakk þá horninu fyrir brjóst honum svá at á kafi stóð. þá komu at konungsmenn ok drápu griðunginn. konungr lifði litla hríð ok er hann heygðr at Uppsölum. svá segir þjóðólfr:

Auk lofsæll	
úr landi fló	
Týs áttungr	
Tunna ríki.	
enn flæming	5
farra trjónu	
jötuns eykr	
á Agli rauð —	
sás umb austr	
áðan hafði	10
brúna hörg	
of borinn lengi;	
enn skiðlauss	
skilfinga nið	
hæfis hjörr	15
til hjarta stóð.	

XXX.

FRÁ HARALDI OK BRÆÐRUM HANS.

Þá sneri Ólafr konungr á Hringaríki ok gōrði Ásta móðir hans veizlu mikla móti honum. þar þá Ólafr einn konungs-
5 nafn í Noregi.

Svá er sagt at Ólafr konungr var á veizlunni með Ástu móður sinni at hón leiddi fram börn sín ok sýndi honum. Konungrinn setti á knè sér Gutthorm bróður sinn enn á annat knè Hálfðán bróður sinn. konungrinn
10 sá á sveinana: þá ygldiz hann ok leit reiðuliga til þeirra. þá glúpnuðu sveinarnir. þá bar Ásta til hans hinn yngsta son sinn er Haraldr hét: þá var hann þrèvetr. konungrinn ygldiz á hann; enn sveinninn sá upp í móti honum. þá tók konungrinn í hár sveininum ok kippði: sveinninn tók
15 upp í kanp konunginum ok hnykkði. þá mælti konungr hefni- 'samr mantu síðar frændi'. — Annan dag reikaði konungr úti um bæinn ok Ásta með honum móðir hans. þá gengu þau at tjörn nakkvarri. þar váru þá sveinarnir synir Ástu ok léku sér Gutthormr ok Hálfðán. þar váru görvir
20 bæir stórir ok kornhlöður stórar, naut mörg ok sauðir: þat var leikr þeirra. Skammt þaðan frá við tjörnina hjá leirvík nakkvarri var Haraldr ok hafði þar tréspánu ok flutu þeir þar við land margir. konungrinn spurði hann hvat þat skyldi. hann kvað þat vera herskip sín. konungr

hló ok mælti 'vera kann frændi at þar komi at þú ráðir
 'firi skipunum'. Þá kallaði konungr þangat Gutthorm ok
 Hálfðán. Þá spurði hann Gutthorm 'hvat vildir þú flest
 'eiga frændi?' 'akra' segir hann. konungrinn mælti 'hversu
 'viða akra myndir þú eiga vilja?' hann svarar 'þat vilda 5
 'ek at nesit þetta væri allt sáit, hvert sumar er út gengr
 'í vatnit' enn þar stóðu tíu bæir. konungr sagði 'korn
 'mætti þar mikit á standa'. Þá spurði hann Hálfðán hvat
 hann vildi flest eiga. 'kýr' segir hann. konungr spyr
 'hversu margar kýr vildir þú eiga?' Hálfðán svarar 'þá 10
 'er þær færri til vatns skyldu þær standa sem þykkst
 'umhverfis vatnit'. Konungr mælti 'bú stór vildið it eiga:
 'þat er glíkt feðr ykkrum'. Þá spyr konungr Harald
 'hvat vildir þú flest eiga?' hann svarar 'húskarla' segir
 hann. konungr mælti 'hversu marga vildir þú þá eiga?' 15
 hann svarar 'þat vilda ek at þeir æti at einu máli kýr
 'Hálfðánar bróður míns'. konungr hló at ok mælti til Ástu
 'hér mantu konung upp fæða móðir'. Eigi er þá getit
 fleiri orða þeirra.

XXXI.

AF HARALDI OK STÚF.

- Stúfr hjet maðr. hann var son þórðar kattar er Snorri goði fóstiraði. þórðr köttir var son þórðar Glúms sonar
- 5 Geira sonar: móðir þórðar kattar var Guðrún Ósvífrs dóttir. Stúfr þórðar son var blindr, vitr maðr ok skáld gott. Stúfr fór utan af Íslandi ok kom til Noregs á dögum Haralds konungs Sigurðar sonar. Stúfr tók sjer vist með einum góðum bónda á Upplöndum: bóndi var vel til hans.
- 10 Þat var einn dag er menn váru úti staddir at þeir sá riða at bænum marga menn skrautliga búna. bóndi mælti 'ekki 'veit ek vánir hingat Haralds konungs en mjer þykkir 'ekki því úlíkast lið þetta at hann muni vera'. ok ok liðit nálgaðiz bæinn kenndu þeir at þar var konungr. bóndi
- 15 fagnaði konungi ok mælti síðan 'beinleiki herra mun ekki 'verða yðr veittr svá sæmiliga sem skyldi því at menn 'vissu nú ekki vánir yðvarrar hjerkvámu'. konungr svaraði 'þat mun þjer nú úvant gjört: vjer förum eyrinda várara 'um land, skulu menn mínir sjálfir geyma hesta sinna ok
- 20 'sjá fyrir reiðingi. en ek mun ganga inn'. konungr var hinn glaðasti ok fylgdi bóndi hánum í stofu til sætis. þá mælti konungr 'gakk þú þagat bóndi sem þú vill ok gjör 'allt í dælleikum við oss'. 'þess mun nú neyta verða' segir bóndi: gekk hann í brott. En konungr leit á bekkina ok
- 25 sá mikinn mann sitja utar á bekkinn ok spurði hvern sá væri. 'ek heiti Stúfr' segir hann. konungr mælti 'þó varð

'únafnligt; eðr hvers son er þú?' 'ek er Kattar son' sagði hann. 'enn ferr allt at einu' segir konungr 'eðr hvarr var 'sá köttrinn?' 'get þú til konungr' segir Stúfr ok hló við. 'hví hlóttu nú?' segir konungr. 'get þú til' segir Stúfr. konungr mælti 'vant þykki mjer at geta í hug þjer; en 5
 'þat ælla ek helzt at þú myndir vilja spyrja hvart svinit 'faðir minn var en því mundir þú hlæja er þú þorðir 'þess ekki at spyrja'. 'rjett getr þú' segir Stúfr. konungr mælti 'sittu innar meir á bekkinn ok tölumz við'. hann gjörði svá. fann konungr at hann var úheimskr maðr ok 10
 þótti konungi gott at eiga ræður við hann. kom þá bóndi í stofu ok sagði at konungr mundi daufligt eiga. 'þat er 'ekki' segir konungr 'því at þessi vetrgestr þinn skemmtir 'mjer vel ok hann skal sitja fyrir ádrykkju minni í kveld' ok svá var. konungr talaði mart við Stúf ok veitti hann 15
 vitrlig andsvör. ok er menn gengu at sofa þá bað konungr Stúf vera í því herbergi sem hann skyldi sofa at skemmta sjer. Stúfr gjörði svá. en er konungr var í sæng kominn skemmti Stúfr ok kvað flokk einn; ok er lokit var bað konungr hann enn kveða. konungr vakti lengi en Stúfr 20
 skemmti. ok um siðir mælti konungr 'hversu mörg hefir 'þú nú kvæðin kveðit?' Stúfr svaraði 'þat ætlaða ek yðr 'at telja eptir'. 'ek hefi ok svá gjört' segir konungr 'ok 'eru nú þrír tigur; eðr hví kveðr þú flokka eina? kanntu 'ok engar drápur?' Stúfr svaraði 'eigi kann ek drápurnar 25
 'færri en flokkana, ok eru þeir þó enn margir úkveðnir'. konungr mælti 'þú munt vera at því mikill fræðimaðr á 'kvæði; eðr hverjum skal þú skemmta drápunum þínum 'er þú kveðr mjer flokkana eina?' 'þjer sjálfum' segir Stúfr. 'hvenær þá?' segir konungr. 'þá er vit finnumz 30
 'næst' segir hann. 'hví þá, heldr en nú?' segir konungr. Stúfr mælti 'því at ek vildi um skemmtan ok allt annat 'þat er mjer heyrir til at yðr virðiz því betr sem þjer 'kynniz lengr ok vitið gjörr'. 'sofa skulum vit nú fyrst' segir konungr. En um myrgininn er þeir bjugguz brott 35

þá mælti Stúfr til konungs 'munþú veita mjer konungr
 'þat er ek bið þik?' 'hvat er þat?' segir konungr. 'heit-
 'þú mjer áðr en ek segi' segir hann. 'ekki er ek því mjök
 'vanr' segir konungr 'en fyrir skemmtan þína munum vit
 5 'til þess hætta'. Stúfr mælti 'þannig stendz á um ferð
 'mína at ek skal heimta dánarfje nökkut í Vik austr ok
 'vildi ek at þjer fengið mjer brjef yðvart ok innsigli at
 'ek næði fjenu'. 'þat vil ek gjöra' segir konungr. þá mælti
 Stúfr 'munþú veita mjer þat er ek bið þik?' 'hvat er
 10 'þat nú?' segir konungr. 'heit þú mjer áðr en ek segja'.
 konungr mælti 'undarligr maðr erþú ok engi hefir fyrr
 'þannig málum breytt við mik, en þó skal enn til þess
 'hætta'. Stúfr mælti 'ek vildi yrkja kvæði um yðr'. konungr
 mælti 'erþú nökkut frá skáldum kynjaðr?' Stúfr svaraði
 15 'verit hafa skáld í ætt minni: Glúmr Geira son var föður-
 'faðir föður míns'. konungr mælti 'gott skáld erþú ef
 'þú yrkir ekki verr en Glúmr'. 'ekki kveð ek verr en
 'hann' segir Stúfr. 'ekki er þat úlíkligt' segir konungr
 'at þú kunnir yrkja — erþú svá kvæðafróðr maðr — ok
 20 'vil ek leyfa þjer at yrkja um mik'. Stúfr mælti 'mun-
 'þú veita mjer þat er ek bið þik?' 'hvers villþú nú
 'biðja?' segir konungr. 'heit þú mjer áðr en ek segi'. 'þat
 'skal nú ekki' segir konungr 'helzti lengi hefir þú svá
 'farit ok seg mjer nú'. Stúfr mælti 'ek vildi gjöræz
 25 'hirðmaðr þinn'. konungr mælti 'nú var vel er ek hjét
 'þjer ekki; því at ek verð þar við at hafa ráð hirðmanna
 'minna: kom þú til mín norðr í Niðarósi'. Stúfr fór austr
 í Vik ok greiddiz hánun vel arfr sá er hann heimti sem
 orðsending ok jarteignir konungs komu til. Sótti Stúfr
 30 síðan norðr til kaupangs á konungs fund ok tók konungr
 vel við hánun ok með samþykki hirðmanna gjörðiz Stúfr
 handgenginn konungi ok var með hánun nökkura hrið.
 Hann hefir ort erfíðrápu um Harald konung er kölluð er
 Stúfsdrápa eðr Stúfa.

XXXII.

FALL HARALDS.

Mánadaginn er Haraldr konungr Sigurðar son hafði matazk ok lið hans at dögurðarborðum, þá lét hann blása til landgöngu, býr þá ok skiptir liðinu hverir fara skulu eða eptir 5 vera, lætr upp ganga tvá menn ór hverri sveit þar er einn var eptir. Tosti jarl býr sik til uppgöngu við sína sveit með Haraldi konungi. en eptir var til skipagæzlu Óláfr konungs son ok Eysteinn orri sonr Þorbergs Árna sonar er þá var ágætastr ok kærastr Haraldi konungi 10 allra lendra manna: þá hafði Haraldr konungr heitit hánun Máriu dóttur sinni. Veðrit var heitt mjök af skini ok lögðu þeir eptir brynjur sínar en gengu upp með skjöldum ok hjálmum ok kesjum ok váru gyrðir sverðum ok margir höfðu skot ok boga: þeir váru kátir mjök ok hugðu nú 15 til enskis úfriðar. ok er þeir sækja í nánd borginni, sjá þeir jóreyki mikla ok þar undir því næst fagra skjöldu ok hvítar brynjur — sjá at þar riðr í móti þeim mikit lið. ok þegar stöðvaði Haraldr konungr herinn, lét kalla til sín Tosta jarl ok spyrr hann hvat liði þetta mun vera 20 er í móti þeim ferr. jarlinn svaraði — lét meiri von at úfriðr mundi vera 'má ok þat vera' sagði hann 'at sé 'nokkurir frændr várir ok muni vilja víkja til vár með 'vægð ok vináttu ok bjóða oss traust sitt ok trúnað'. konungr mælti 'halda munu vér fyrst kyrru fyrir ok 25

- 'forvitnask um herinn er í móti ferr'. þeir göra svá, ok
 er liðit æ því meira sem meir nálgadisk ok þeir sá görr
 ok allt var á at sjá sem ísmöl væri. þá mælti jarlinn
 'herra, tökum nú nakkvat gott ráð ok vitrligt: ekki
 5 'er at dyljask við at úfriðrinn er ok mun vera konungr
 'sjálfr með liðinu'. þá sagði Haraldr konungr 'hvert er
 'yðart ráð?' Tosti jarl svaraði 'þat er hit fyrsta at snúa
 'aptr sem hvatast til skipa eptir liði váru ok vápnum,
 'veita síðan viðrtöku eptir efnum, en at öðrum kosti
 10 'láta skipin gæta vár ok eigu þá riddarar ekki vald ifir
 'oss'. konungr svaraði 'annat ráð viljum vér hafa —
 'setja heldr hina skjótustu hesta undir þrjá vaska drengi:
 'riði þeir sem hvatast ok segi Norðmönnum vandann,
 'munu þeir þá koma skjótt ok veita oss lið, ok fyrr skulu
 15 'Englismenn eiga von harðrar orrustu af oss en vér
 'flýim'. jarlinn mælti 'þér skuluð ráða þessu herra sem öllu
 'öðru, ok ekki væra ek svá myklu gjarnari at flýja en
 'einn hverr annarra sem þó varð ek segja hvat mér
 'sýndisk ráðligra'. Haraldr konungr lét upp setja merki
 20 sitt er þeir kölluðu Landeyðu — Friðrekr hét sá maðr
 er merkit bar — ok í öðrum stað lét Tosti jarl upp setja
 sitt merki: skipa síðan liðinu undir þessi merki. þá mælti
 Haraldr konungr 'þá er Englar ríða at yðr skjótið niðr í
 'jörð spjótshölunum en setið eigi hæra oddana en gegni
 25 'miðjum manni ok þeir er fremstir standa hafi ok sína
 'spjótshala í jörðu en odda fyr brjósti hestum þeira er
 'at ríða — höfum svá allt kesjurnar firir þeim; en bog-
 'menn várir veri armana ok á bak fylkingum. stöndum
 'fast ok miðlum ekki spor vár nema vér munim fram'.
 30 Sem Arnórr segir:
     Uppgöngu bauð yngvi
     ítr með helming litinn
     sás á sinni æfi
     sásk aldrigi háska;

enn umb England sunnan
öflugr herr at berjask
fór við fylki dýran:
fundusk þeir af stundu.

Olli ofrausn stillis 5
orma látrs þats máttit
stáls í ströngu eli
striðir elli bíða,
sás aldrigi aldins
útams lituðr hramma 10
viggs í vápna glyggvi
varðrúnar sik spærði.

Ok í þessum þys ok biðum Englahersins kvað þjóðólfr
skáld vísu:

Skalka ek frá, þót fylkir 15
falli sjálfr til vallar
(gengr sem guð vill), ungum
grams erfingjum hverfa:
skínna sól á sýnni
(snjallráðs) enn þá báða 20
(Haralds eru haukar görvir
hefnendr) konungs efni.

Ok er Haraldr konungr hafði fylkt liðinu þá var ok
kominn herr Englanna ok staðnar oddrinn liðsins ok beið
þess er eptir fór. Haraldr konungr Sigurðar son reið 25
fyr framan fylking sína svörtum hesti blesóttum ok for-
vitnaðisk hversu liðit stóð ok vísaði til ef hann vildi framar
í nokkvurum stað vera láta, ok í þessi reið féll hestrinn
undir konungi ok hann fram af ok mælti 'fall er farar
'heill'. Þá mælti Haraldr konungr Guðina son við Norð- 30
mann einn er með hánum var 'hvárt kenndir þú þann
'hinn mikla mann er þar skaut sér af hestinum ok hafði
'kyrtíl blán ok fagran hjálm?' 'herra' sagði hann 'þar var
'Haraldr Norðmanna konungr'. Þá mælti Haraldr Guðina

son 'mikill maðr ok ítarligr! ok er vænna at nú sé farinn
 'at hamingju'. Því næst riðu fram xx riddarar ok firi
 fylking Norðmanna ok váru allir brynjaðir ok svá hestarnir.
 þá mælti einn riddarinn 'hvárt er Tosti jarl í liðinu?'
 5 hann svaraði 'ekki er því at leyna at þér munuð hann
 'hér finna'. þá mælti riddarinn 'Haraldr konungr bróðir
 'yðarr sendir yðr kveðju ok þau orð með at þér skuluð
 'hafa grið ok eignask Norðimbraland allt, ok heldr en
 'þér vilið eigi til hans hneigjask þá vill hann gefa yðr
 10 'þriðjung ríkis alls með sér'. Tosti jarl svaraði 'boðit er
 'þá nakkvat annat en svívirðing ein ok úfriðr sem fyrra
 'haust var: væri þá þetta boðit sem nú er þá væri sá margr
 'maðr með lífi er nú hefir misst heimkvámu ok betr mundi
 'þá standa ríki Engla konungs: nú takim vér þenna kost
 15 'hvat vill bróðir minn þá bjóða Haraldi Norðmannakonungi
 'firi sitt starf?' riddarinn svaraði 'sagt hefir konungr þar
 'nakkvat frá hvers hann vill hánun unna af Englandi:
 'hann skal hafa sjau feta rúm eða því lengra sem hann
 'er hæri en flestir menn aðrir'. þá mælti jarl 'farið nú
 20 'ok segið svá Haraldi konungi bróður mínum at hann búisk
 'til orrustu: annat skal satt vera at segja með Norðmönnum
 'en Tosti jarl færi frá Haraldi konungi ok í fjanda flokk
 'hans þá er hann skyldi berjask í Englandi til ríkis; heldr
 'skulu vér taka allir eitt ráð — deyja hér með sóma
 25 'eða vinna England með sigri'. þá riðu þeir aptr riddar-
 arnir. Ok eptir þat mælti Haraldr konungr Sigurðar son til
 Tosta jarls 'hverr var sjá hinn snjallraddaði maðr er við yðr
 'mælti?' jarl svaraði 'þar var sjálfr Haraldr konungr Guðina
 'son'. þá sagði Haraldr konungr Sigurðar son 'of lengi
 30 'var ek þessu leyndr því at komnir váru þeir svá firi lið
 'vårt at eigi mundi nafni minn kunna at segja banorð
 'várna manna'. jarl svaraði 'sám vér þat herra at úvarliga
 'fór þvílíkr höfðingi ok verða mátti þetta sem þér segið.
 'fór hann með því at hann vildi bjóða grið bróður sínum
 35 'ok mikit vald: víst væra ek þá sannliga kallaðr verri

‘höfðingi ef ek biða svá elli at ek væra banamaðr bróður
 ‘míns, ok betra er at þiggja bana af bræðr sínum en
 ‘veita hánum bana’. Þá mælti Haraldr konungr til sinna
 manna ‘litill maðr var þessi sveinar ok stóð þó steigurliga
 ‘í stigreip sín’. Þat segja menn at Haraldr konungr kvæði 5
 vísu þessa:

Fram göngum vèr
 í fylkingu
 brynjulausir
 und blár eggjar 10
 — hjálmar skína —
 hefkat ek mína:
 nú liggr skruð vart
 at skipum niðri.

(Emma hét brynja hans: hón tók í mitt bein hánum 15
 ok svá sterk at aldri hafði vápn á fest. en merki hans
 hét Landeyða sem fyrr gat ek ok hafði þat svá víða
 verit sem þat hét til.) ok nú mælti Haraldr konungr ‘ekki
 ‘er sjá vísa vel gör er áðr kvoðum vèr ok skulu vèr
 ‘göra aðra betri’. þá kvað hann þessa vísu: 20

Krjúpum vèr fyr vápna
 (valteigs) brökun eigi
 (svá bauð hildr) at hjaldri
 (haldorð) í bug skjaldar:
 hátt bað mik þars mœttusk 25
 menskorð bera forðum
 hlakkar íss ok hausar
 hjálmstall í gný málma.

Nú veita Englar atreið Norðmönnum ok verðr við-
 takan hörð: váru svá settar kesjurnar at ekki fékk við 30
 komizk með hestana: berjask nú hváirtveggju með hinu
 mesta magni ok ræðsk seint mannfallit. nú var svá mikill
 liðsmunr at fjöðanum at Englar riðluðu sveitirnar ok kringja
 allt um þá ok ganga at þeim öllum megin ok görisk nú svá
 sem dæmi finnask til at á ortisk um mannfallit í hvárntveggja 35

stað, losnar fylking ok riðlask ok fellr mjök lið Haralds
 konungs. Ok er konungr finnr at fast er at sólt merk-
 unum, þá spennir hann báðum höndum meðalkafla sverðs-
 ins ok höggir á tvær hendr, biðr ekki merkjanna, ryðr
 5 svá stiginns firi sér ok veitir mörgum manni bana: þat
 segja allir menn á eina lund at eigi hefði sèt drengiligri
 framgöngu ok háða með jafnmikilli hugprýði: hafði hann
 báðar hendr blóðgar ok gekk svá milli úvina sinna nálíga
 sem hann æði vind ok sýndisk at hann hræddisk hvártki
 10 eld né járn, sem Stúfr segir:

Gekk sem vind sás vækki
 varðandi fjör sparði
 geira regns í gögnum
 glaðr orrustur þaðra:
 15 gramr flýðit sá — síðan
 sœm eru þess of dæmi
 els und erkistóli —
 eld né járnit fellda.

ok þetta segir Arnórr í sínu kvæði:
 20 Hafðit brjóst — né bifðisk
 böðsnart konungs hjarta
 í hjálmþrimu — hilmir
 hlitstyggir fyr sér lítit:
 þars til þarfar hersa
 25 þat sá menn at skatna
 blóðugr hjörr hins barra
 beit döglinga hneitis.

Nú fær Haraldr konungr lag framan í óstinn svá at
 þegar kom blóðbogginn út í munninn. þetta var hans
 30 banasár, ok því næst féll hann til jarðar. Ok nú er þessi
 tíðindi eru orðin þá sækja Englar svá fast at nú fellr
 liðit allt þat er næst hefir staðit konunginum. var þá óp
 mikit af Englum. ok er Tosti jarl verðr varr at konungr
 er fallinn þá vikr hann þegar þangat til sem hann sá
 35 merkit Landeyðu ok eggjar fast liðit, biðr enn þat sama

merki fyr sér bera ok verðr enn snörp orrusta firi þá sök at allir Norðmenn — þá eggjar hverr annan ok aldri vilja þeir flýja. Þá lét Haraldr konungr Guðina son kalla hátt, býðr þá Tosta bræðr sínum grið ok öllu liði því sem eptir var. en þeir æpðu allir senn upp í móti ok sögðu at aldri vildi þeir grið hafa, kvoðusk vilja sigrask á úvinum sínum eða liggja þar allir um konung sinn, sem Arnórr jarlaskáld segir:

Eigi varð hins ægja
 auðligr konungs dauði 10
 — hlífðut hlenna sæfi
 hoddum reknir broddar — :
 heldr kuru meir hins milda
 mildings, enn grið vildi,
 umb fólksnaran fylki 15
 falla liðsmenn allir.

Hefsk nú orrusta öðru sinni með því at Tosti jarl var þá fyr liðinu. ok í þessi dvöl áðr en saman sigi fylkingar öðru sinni kvað Þjóðólfr vísu þessa:

Öld hefir afrað goldit 20
 illt — nú kveð ek her stilltan;
 bauð þessa för þjóðum
 þarflaust Haraldr austan:
 svá lauk siklings æfi
 snjalls at vér 'rum allir 25
 — lofðungr fékk hins leyfða
 lífs grand — í stað vandum.

varð nú þessi orrusta hörð ok eigi löng ok ræðsk nú mannfallit: falla Norðmenn mjök. jarl bersk vaskliga ok fylgði merkjunum, ok áðr en létli féll hann þar með mikilli prýði ok góðum orðstír. Ok í því bili kom Eysteinn orri með því liðinu er at skipum hafði verit ok váru þeir allir albrynjaðir ok verðr nú orrusta hit þriðja sinn ok fær Eysteinn Landeyðu, merki Haralds konungs. þessi orrusta var einna snörpust af öllum þessum atlöðum: 35

falla nú mjök Englismenn ok var við sjálfst at hinir ensku myndi flýja. nú verða þeir Eysteinn svá óðir at þeir sækja í ákafa ok í annan stað móðir er þeir höfðu gengit mjök langa leið undir bringabrynjum en veðrit var heitt af
5 skini ok váru þeir nú nálíga úfærir fyr mæði sökum ok steypa nú af sér brynjunum, ok þess getr þorkell hamarskáld er hann orti um Eystein orra. þeir börðusk nú um hrið ok lögðu sik svá til at nú skyldu þeir fá skjótt annat hvárt bana eða sigr. en sjá orrusta fór sem von var at
10 þeir höfðu meira blut sem fjölmennari váru. féll þar Eysteinn orri í þessi hrið er síðan var kölluð Orrahrið. þar féll nálíga allt stórmenni Norðmanna ok var þá hinn öfri hlutr dags. þar váru enn eigi allir jafnskeleggir þá er höfðingjarnir váru látnir ok allt stórmennit. var ok sumum
15 auðit lengra lífs ok komusk af því undan. Styrkarr stallari komsk undan ok var hann hinn frægsti maðr. með þeim hætti komsk hann í brot at maðr skaut undir hann hesti ok reið hann svá í brot um kveldit ok görðisk á vindr nokkurr en lokit sólarhitenum en hann var í
20 skyrtu einni klæða ok hafði hjálm á höfði ok bert sverð í hendi: þá svalar hánnum er af tók mæðina. þar kömr í móti hánnum vagnkarl einn ok var í kösungi síðum. þá mælti Styrkarr 'viltu selja kösunginn búandi?' hann svaraði 'eigi þérna: þú munt vera Norðmaðr ok keuni ek þess
25 'á máli þínu'. þá mælti Styrkarr 'ef ek em Norðmaðr 'hvat viltu þá búandi?' hann svaraði 'ek vilda þá drepa þik; en nú er þó svá illa at borit um fund okkarn at 'ek hefi ekki vápnit þat er nýtt er'. Styrkarr mælti 'ef 'þú mátt eigi mik drepa búandi þá skal freista ef ek mega
30 'þik drepa' reiðir til hans sverðit ok setr á háls hánnum svá at af fauk höfuðit, tók sér þar kösung ok fór í, hljóp síðan á hest sinn ok fór til skipa ofan.

492 4 bordum = borþō (1009), borðv (66). 496 33 fjöldanum
> floþanō (1009).

XXXIII.

ÚR KNYTLINGA SÖGU.

A.

Úlfr jarl var þá enn sem optar í fremra lagi af mönnum Knúts konungs ok fylgði lengst flóttamönnum. hann var 5 þá kominn í skóg nokkurn svá þröngvan at hann komz eigi ór á allri nóttinni fyrr en lýsti. þá sá hann á völlum nokkurum fyrir sér at smali var rekinn ok sveinn nokkurr vel frumvaxta rak fèit. Úlfr jarl gekk at sveininum ok heilsaði hánum ok spurði hann nafns. hann svaraði 'ek 10 'heiti Guðini — eða ertu af Knúts mönnum?' Úlfr jarl svaraði 'ek em einn víst af leiðangrsmönnum hans — eða 'hversu langt er nú til skipa várra?' 'eigi veit ek' sagði sveinninn 'at þér Danir megið vænta af oss liðsinnis ok 'hafi þér Danir heldr til annars gört'. Úlfr jarl svaraði 15 þiggja mynda ek nú þó af þér sveinn ef þú vildir greiða 'ferð mína til skipa várra'. sveinninn svarar 'þú hefir 'beint þvers farit frá skipunum ok langt á land upp yfir 'eyðiskóga. en þér Knúts menn eruð eigi hér mjök þokk- 'aðir af landsmönnum ok þykkir mönnum þó nokkur 20 'várkunn til þess, en nú er spurt í byggðina mannfall 'þat er varð í gær at Skorsteini ok muntu hvergi grið 'hafa ok engi annarra Knúts manna ef bæendr finna þik 'ok svá ef nokkurr helpr þér: en svá líz mér á þik sem gott mannskaup muni í þér vera ok ætla ek þik annan 25

‘mann en þú segir’. Úlfr jarl tók þá gullhring af hendi
 sér ok segir ‘gefa vil ek þér hring þenna ef þú vill fylgja
 ‘mér til várra manna’. Guðini sá upp á hann um stund
 ok mælti seint ‘eigi vil ek þiggja hringinn en freista mun
 5 ‘ek nú ef ek má koma þér til þinna manna ok vil ek
 ‘heldr eiga undir þér launin ef ek’ fæ þér nökkvat við
 ‘hólpit en ef þér verðr þetta at öngri liðveizlu þá er
 ‘öngra launa fyrir vert. skaltu nú fyrst fara heim til feðr
 ‘mins með mér’. þeir gördðu svá. en er þeir komu til
 10 bæjarins gengu þeir til litlu stofu ok lét Guðini setja
 þar borð ok var þar gefinn góðr drykk. Úlfr jarl sá at
 þar var góðr húsabær ok vel búinn. þá kom til þeirra
 bóndi ok húsfreyja: þau váru fríðir menn bæði ok vel
 búin. fögnuðu þau vel gestinum ok sat hann þar um daginn
 15 ok var hann þar í hinum bezta fagnaði. en í móti nótt
 váru þar búnir tveir góðir hestar með hinu bezta reiði.
 þá mælti bóndi við Úlfr ‘far þú nú vel — ok fæ ek þér
 ‘í hendr son minn þann einn er ek á: nú bið ek ef þú
 ‘kemr til konungsins ok megi þín orð nakkvat standaz
 20 ‘þá kom þú hánun þar í þjónustu því at eigi má hann
 ‘með mér vera síðan ef várir landsmenn spyrja at hann
 ‘hafi þér á brott fylgt, hversu sem ek fæ undan stýrt’.
 Úlfr jarl hét því at koma Guðina þar í sveit. Guðini var
 hinn fríðasti maðr sýnum ok vel at orði farinn. bóndi
 25 nefndiz Úlfnaðr. þeir Úlfr jarl ríða þá nótt alla. en at
 morni þá er ljóst var orðit koma þeir til skipa Knúts
 konungs ok váru menn á landi uppi; en er þeir sá jarl
 ok kenndu hann þá hurfu menn þegar at hánun allir ok
 fögnuðu hánun ok þóttuz hann ór helju heimt hafa því
 30 at hann var svá vinsæll at allir menn unnu hánun hug-
 ástum. varð Guðini þá hit fyrsta viss hverjum hann hafði
 fylgt. Jarl setti Guðina í hásæti hjá sér ok hélt hann
 at öllu sem sjálfan sik eða son sinn, ok er þat skjótast
 af at segja at jarl gipti hánun Gyðu systur sína, ok með
 35 framkvæmð Úlfs jarls ok liðveizlu þá gaf Knútr konungr

Guðina jarldóm [fyrir orð Úlfs jarls mágs síns]. Váru synir þeirra Guðina ok Gyðu: Haraldr Englakonungr ok Tosti jarl er kallaðr var tréspjót, Maurukári jarl ok Valþjófr jarl ok Sveinn jarl. Þaðan er mart stórmenni komit í Englandi ok í Danmörku ok í Svíaríki ok austr í Garða- 5 ríki — eru þat konunga ættir í Danaríki.

B.

(1.) Eiríkr konungr görðiz ríkr höfðingi ok ágætr. hann var allra konunga vinsælastr. hann hegndi mjök úsiðu, eyddi vikingum ok vændismönnum, lét drepa þjófa 10 ok ránsmenn eða hamla á höndum eða fótum eða veitti aðrar stórar refsingar — svá at engi mátti vændismanna þrífaz fyrir hánum í landinu. hann var réttðæmr ok hélt ríkuliga guðs lög. svá segir Markúss:

Vörgum eyddi Vinda fergir; 15
viking hepti konungr fikjum;
þjófa hendr lét þengill stýfa:
þegnum kunni hann úsið hegna.
aldri fréttu at Eiríkr vildi
allréttligum dómi halla. 20
hála kunni sér til sælu
sigrs valdari guðs lög halda.

Eiríkr konungr var vitr maðr ok klerkr góðr ok kunni margar tungur at tala. hann var allra manna minngastr ok snjallr í máli. svá segir Markúss: 25

Hróðigr átti brynþings beiðir
bjartan auð auk fræknlígt hjarta;
minni gnógt auk manvit annat
mest. fylgðu þi hvergi lestir.
alla hafði öðlingr snilli. 30
ungr of nam hann margar tungur.

Eiríkr vas (sás mátti meira)
mestr ofrhugi (jöfri flestum).

(2.) Brottferð Eiríks. Eiríkr konungr bjó ferð sína af landi á brott en skipaði ríkit á meðan í vald vana 5 sinna til stjórnar meðan hann var í brottu. hann gördi mönnum þat kunnigt at hann ætlaði at fara suðr til Róms ok hafði hann með sér virðuligt föruneysi en ekki mikit fjölmenni. hann gekk alla leið suðr til Róms. svá segir Markúss:

10 Lýst skal hitt es loðungr fýstisk
langan veg til Róms at ganga
— fylkir sá þar friðland bátkat
Feneyjar — lið dýrð at venja.

Síðan fór hann þaðan út í Fenidí ok í Bár ok sótti 15 marga helga staði ok gekk jafnan. svá segir Markúss:

Bróðir gekk í Bár út síðan
— bragningr vildi guðdóm magna —
(hylli guðs man hlífa stilli)
höfuðskjöldunga fimm (at gjöldum).

20 Eiríkr konungr sótti heim í þessi ferð marga höfuð-
staði ok varði víða stórfé þar sem váru klaustr eða aðrir
helgir staðir. síðan sneri hann aptr ferð sinni ok kom
til Rómaborgar er hann fór sunnan. svá segir Markúss:

Stóra sótti Haralds hlýri
25 helga dóma út frá Rómi.
hringum varði áttkonr Yngva
auðig skrin með gulli rauðu.
mildingr fór umb munka veldi
móðum fæti sál at bæta.

30 sveitir kníði allvaldr utan:
Eiríkr vas til Róms í þeiri.

Eiríkr konungr dvaldiz nokkura stund í Rómaborg ok
görði sér at vinum marga höfðingja þar í borginni ok
víða annars staðar ok kom sér í hina mestu kærleika
35 við þá. hann þurfti hvergi túlk fyrir sér þar sem hann

kom sem fyrr var sagt. Í þenna tíma var Paskalis páfi í Rómaborg er annarr hefir verit með því nafni. hann tók scemiliga við Eiriki konungi ok görði hann sér kæran í vináttu. Eiríkr konungr þá lof til þess af páfanum at erkibyskupsstóll skyldi vera í Danmörk er eigi var áðr 5 erkibyskupsstóll norðar en í Brimum á Saxlandi; svá segir Markúss:

Eiríkr náði utan færa
erkistól umb Saxa merki:
hljótum vér þats hag várn boetir 10
hingat norðr at skjöldungs orðum.

marga hluti aðra þá Eiríkr konungr af páfa þá er nyt-samligir hafa verit í Norðrlöndum. þá leyfði páfi hánum ok at taka ór jörðu helgan dóm Knúts konungs. svá segir Markúss: 15

Eyðisk hitt at jafnstórt ráði
annarr gramr til þurftar mannum:
leyfði allt sem konungr krafði
Kristis unnanda páfi sunnan.

Síðan skildu þeir páfi ok Eiríkr konungr með vináttu 20 ok kærleikum ok sneri konungr þaðan til heimferðar. En er hann kom til borgar þeirrar er Placentia heitir þá setti hann spítala skammt frá borginni. en er hann kom norðr til borgar þeirrar er "líka" heitir þá gaf hann þar fê til þess at allir pílagrímar þeir er danska 25 tungu mælti skyldi úkeypis nógt vín drekka ok heimila gisting eiga. Eptir þetta fór Eiríkr konungr heim í ríki sitt ok varð hann allfrægr af þessi ferð.

XXXIV.

ÚR ÍSLENDINGABÖK.

(1.) Ísland byggðisk fyrst úr Norvegi á dögum Haralds
ens hárfagra, Hálfðanar sonar ens svarta, í þann tíð —
5 at ætlun ok tölu þeirra Teits fóstura míns, þess manns es
ek kunna spakastan, sonar Ísleifs byskops, ok þorkels,
födurbróður míns, Gellis sonar, es langt mundi fram, ok
þoríðar Snorra dóttur goða, es bæði vas margspök ok
óljúgfróð — es Ívarr Ragnars sonr loðbrókar lét drepa
10 Eadmund enn helga Englakonung; en þat vas átta
hundruðum ok sjau tigum eptir burð Krists at því es
ritit es í sögu hans. Ingólfr hét maðr norœnn es sann-
liga es sagt at fœri fyrst þaðan til Íslands þá es Har-
aldr enn hárfagri vas sextán vetra gamall en í annat
15 sinn fóm vetrum síðar. hann byggði suðr í Reykjavík.
þar es Ingólfrshöfði kallaðr fyr austan Minþaksayri sem
hann kom fyrst á land en þar Ingólfsfell fyr vestan
Ölfossó es hann lagði sína eigu á síðan. Í þann tíð vas
Ísland víði vaxit á miðli fjalls ok fjöru. Þá vóru hér
20 menn kristnir þeir es Norðmenn kalla Papa. en þeir
fóru síðan á braut af því at þeir vildu eigi vesa hér við
heiðna menn ok létu eptir bækr írskar ok bjöllur ok
bagla: af því mátti skilja at þeir vóru menn írskir. En
þá varð fœr manna mikil mjök út hingat úr Norvegi til
25 þess unz konunginn Haraldr bannaði af því at honum

þótti landauðn nema. þá sættusk þeir á þat at hverr maðr skyldi gjalda konungi fimm aura sá es eigi væri frá því skiliðr ok þaðan færi hingat. en svá es sagt at Haraldr væri sjau tigu vetra konungr ok yrði áttroeðr. þau hafa upphöf verit at gjaldi því es nú es kallat landaurar. en 5 þar galzk stundum meira en stundum minna unz Óláfr enn digri görði skýrt at hverr maðr skyldi gjalda konungi hálfa mörk sá es færi á miðli Norvegs ok Íslands nema konur eða þeir menn es hann næmi frá: svá sagði þorkell oss Gellis sonr. 10

(2.) En þá es Ísland vas víða byggt orðit þá hafði maðr austrœnn fyrst lög út hingat úr Norvegi sá es Úlfljótr hét — svá sagði Teitr oss — ok vóru þá Úlfljótslög kölluð (hann vas faðir Gunnars es Djúpdælir eru komnir 15 frá í Ayjasfirði) en þau vóru flest sett at því sem þá vóru Gulapingslög eða röð þorleifs ens spaka Hōrðakára sonar vóru til hvar við skyldi auka eða af nema eða annan veg setja. Úlfljótr vas austr í Lóni. En svá es sagt at Grímr “Geitfcor” væri fóstbróðir hans sá es 20 kannaði Ísland allt at ráði hans aðr alþingi væri átt en honum fékk hverr maðr penning til á landi hér en hann gaf fé þat síðan til hofa.

(3.) Land þat es kallat es Grœnland fannsk ok byggð- 25 isk af Íslandi. Eiríkr enn rauði hét maðr breiðfirðskr es fór út. heðan þangat ok nam þar land es síðan es kallaðr Eiríksfjörðr. hann gaf nafn landinu ok kallaði Grœnland ok kvað menn þat mundu fýsa þangat farar at landit ætti nafn gott. þeir fundu þar manna vistir bæði 30 austr ok vestr á landi ok keiþlabrot ok steinsmiði þat es af því má skilja at þar hafði þess konar þjóð farit es Vinland hefir byggt ok Grœnlendingar kalla Skrælinga. En þat vas es hann tók byggva landit fjórtán vetrum eða fimmtán fyrr en kristni kvæmi hér á Ísland at því 35

es sá taldi fyrir þorkeli Gellis syni á Grænlandi es sjálfr fylgði Eiríki enum rauða út.

- (4.) Óláfr rex Tryggva sonr, Óláfs sonar, Haralds sonar ens hárfagra, kom kristni í Norveg ok á Ísland.
- 5 Hann sendi hingat til lands prest þann es hét þangbrandr ok hér kenndi mönnum kristni ok skírði þá alla es við trú tóku. en Hallr á Siðu þorsteins sonr lét skírask snimmhendis ok Hjalti Skeggja sonr úr þjorsárdali ok Gizurr enn hvíti Teits sonr Ketilbjarnar sonar frá
- 10 Mosfelli ok margir höfðingjar aðrir; en þeir vóru þó fleiri es í gegn mæltu ok neittu. en þá es hann hafði hér verit einn vetr eða tvá þá fór hann á braut ok hafði vegit hér tvá menn eða þrjá þá es hann höfðu niðt. en hann sagði konunginum Óláfi es hann kom austr allt þat
- 15 es hér hafði yfir hann gingit ok lét örvænt at hér myndi kristni enn takask. En hann varð við þat reiðr mjök ok ætlaði at láta meiða eða drépa ossa landa fyrir, þá es þar vóru austr. En þat sumar et sama kvómu utan hëðan þeir Gizurr ok Hjalti ok þógu þá undan við konung-
- 20 inn ok hétu honum umbsýslu sinni til á nýja leik at hér yrði enn við kristninni tekit ok létu sér eigi annars vón en þá myndi hlýða. En et næsta sumar eptir fóru þeir austan ok prestr sá es þormóðr hét ok kvómu þá í Vestmannaayjar es tíu vikur vóru af sumri ok hafði allt
- 25 farizk vel at: svá kvað Teitr þann segja es sjálfr vas þar. þá vas þat mælt et næsta sumar áðr í lögum at menn skyldi svá koma til alþingis es tíu vikur væri af sumri en þangat til kvómu viku fyrr. en þeir fóru þegar inn til meginlands ok síðan til alþingis ok gótu at Hjalta at
- 30 hann vas eptir í Laugardali með tólfta mann af því at hann hafði áðr sekr orðit fjörbaugsmaðr et næsta sumar á alþingi of goðgó_____ en þeir Gizurr fóru unz þeir kvómu í stað þann í hjá Ölfossvatni es kallaðr es Vellankatla ok görðu orð þaðan til þings
- 35 at á mót þeim skyldi koma allir fulltingsmenn þeirra af

því at þeir höfðu spurt at andskotar þeirra vildi verja þeim vígi þingvöllinn. en fyrr en þeir færi þaðan þá kom þar riðandi Hjalti ok þeir es eptir vóru með honum. en síðan riðu þeir á þingit ok kvómu áðr á mót þeim frændr þeirra ok vinir sem þeir höfðu æst. en enir heiðnu 5 menn hurfu saman með alvæpni ok hafði svá nær at þeir myndi berjask at eigi of sá á miðli. En annan dag eptir gingu þeir Gizurr ok Hjalti til lögbergs ok bóru þar upp erindi sín. en svá es sagt at þat bæri frá hvé vel þeir mæltu. en þat görðisk af því at þar nefndi annarr maðr 10 at öðrum vátta ok sögðusk hvárir úr lögum við aðra enir kristnu menn ok enir heiðnu ok gingu síðan frá lögbergi. Þá bóðu enir kristnu menn Hall á Síðu at hann skyldi lög þeirra upp segja þau es kristninni skyldi fylgja. en hann laystisk því undan við þá at hann kaypti at þorgeiri 15 lögsögumanni at hann skyldi upp segja en hann vas enn þá heiðinn. en síðan es menn kvómu í búðir þá lagðisk hann niðr þorgeirr ok breiddi feld sinn á sik ok hvildi þann dag allan ok nóttina eptir ok kvað ekki orð. en of morguninn eptir settisk hann upp ok görði orð at 20 menn skyldi ganga til lögbergis. en þá hóf hann tölu sína upp es menn kvómu þar ok sagði at honum þótti þá komit hag manna í ónýtt efni ef menn skyldi eigi hafa allir lög ein á landi hér ok taldi fyrir mönnum á marga vega at þat skyldi eigi láta verða ok sagði at þat 25 myndi at því ósætti verða es vísa vón vas at þær barsmiðir görðisk á miðli manna es landit ayddisk af. hann sagði frá því at konungar úr Norvegi ok úr Danmörku höfðu haft ófrið ok orrustur á miðli sin langa tíð til þess unz landsmenn görðu frið á miðli þeirra þótt þeir vildi 30 eigi; en þat ráð görðisk svá at af stundu sendusk þeir gersemar á miðli enda hélt friðr sá meðan þeir lifðu. 'en nú þykkir mér þat ráð' kvað hann 'at vér látim ok 'eigi þá ráða es mest vilja í gegn gangask — ok miðlum 'svá mól á miðli þeirra at hváirtveggju hafi nakkvat síns 35

'máls ok höfum allir ein lög ok einn sið: þat mun verða
 'satt es vēr slítum í sundr lögin at vēr munum slíta ok
 'friðinn'. en hann lauk svá máli sínu at hváirtveggju
 jöttu því at allir skyldi ein lög hafa þau sem hann ræði
 5 upp at segja. Þá vas þat mælt í lögum at allir menn
 skyldi kristnir vesa ok skirn taka þeir es áðr vóru óskirðir
 á landi hér. en of barna útburð skyldu standa en fornu
 lög ok of hrossakjöls át; skyldu menn blóta á laun ef
 vildu en varða fjörbaugsgarðr ef vóttum of kvæmi við.
 10 en síðar fóm vetrum vas sú heiðni af numin sem önnur.
 Þenna atburð sagði Teitr oss at því es kristni kom á
 Ísland. En Óláfr Tryggva sonr féll et sama sumar at
 sögu Sæmundar prests: þá barðisk hann við Svein Haralds
 son Danakonung ok Ólaf enn sænska Eiríks son at Upp-
 15 sölum Sviakonung ok Eirík es síðan vas jarl at Norvegi
 Hókonar son.

XXXV.

ÚR NJÁLS SÖGU.

(1.) Njáll hét maðr. hann _____ bjó at Bergþórs-
hváli í Landeyjum; annat bú átti hann í Þórólfsfelli.
Njáll var vel auðigr at fæ ok vænn at áliti; honum vóx 5
eigi skegg. hann var lögmaðr svá mikill at engi fannz .
hans jafningi: vitr var hann ok forspár, heilráðr ok góð-
gjarn — ok varð allt at ráði þat er hann ræð mönnum —,
högværr ok drenglyndr; hann leysti hvers manns vandræði
er á hans fund kom. Bergþóra hét kona hans. hón var 10
Skarphéðins dóttir, kvennskörungur mikill ok drengur góðr
ok nokkut skaphörð. Þau áttu sex börn: dóttir þrjár ok
sonu þrjá ok koma þeir allir við þessa sögu síðan.

(2.) Nú skal nefna sonu Njáls. Skarphéðinn hét hinn 15
ellsti. hann var mikill maðr vexti ok styrkr, vígr vel, syndr
sem selr, skjótr á fæti svá at hann var næsta manna
fóthvatastr, skjótráðr ok öruggur, gagnorðr ok skjótorðr,
enn optast vel stilltr. hann var jarpr á hár ok sveipr í
hárinu, augðr vel, fólleitr ok skarpleitr — liðr á nefi ok 20
lá hátt tanngarðrinn —, munnljótr nokkut ok þó manna
hermannligastr. Grímr hét annarr sonr Njáls. hann var
svartr á hár ok fríðari sýnum enn Skarphéðinn ok var
bæði mikill ok sterkr. Helgi hét hinn þriði sonr Njáls.

hann var friðr maðr sýnum ok hærðr vel; hann var styrkr maðr ok vel vígr; hann var vitr maðr ok stilltr vel. Allir váru þeir úkvángaðir synir Njáls_____.

Njáll spurði Skarphéðin ef hann vildi kvángaz. hann bað föður sinn 5 ráða. bað hann þá til handa honum Þórhildar dóttur Rannviss ór Þórólfsfelli ok átti hann því þar annat bú síðan. Skarphéðinn fékk Þórhildar ok var þó vistum með föður sínum. Til handa Grími bað hann Ástríðar af Djúpárbakka ok var hún ekkja ok auðig mjök. Grímr fékk hennar 10 ok var þó með Njáli. Ásgrímr hét maðr. hann var Elliðagríms son_____. Ásgrímr átti tvá sonu ok hét hvárrtveggi Þórhallr. þeir váru báðir efniligir menn. Grímr hét ok sonr Ásgríms enn Þórballa dóttir. hún var kvenna friðust ok kurteisust ok vel at sér í öllu. Njáll 15 kom at máli við Helga son sinn ok mælti 'hugat hefi 'ek þér kvánfang frændi ef þú vilt mínu' ráði fylgja'. 'þat vil ek víst' sagði hann 'því at ek veit at bæði er at 'þú vilt vel enda kannt þú vel — eða hvar hefir þú á 'stofnat?' Njáll svaraði 'vit skulum biðja dóttur Ásgríms 20 'Elliðagríms sonar því at sá er kostur beztr.' litlu síðar riðu þeir út yfir Þjórsá ok fóru þar til er þeir komu í Tungu. Ásgrímr var heima ok tók við þeim vel ok váru þeir þar um nóttina. enn um daginn gengu þeir á tal. þá vakti Njáll til um bónorðit ok bað Þórhöllu til handa 25 Helga syni sínum. Ásgrímr svaraði því vel ok sagði ekki þá menn vera er hann væri fúsari við at kaupa. þeir töluðu þá um málit ok lauk svá at Ásgrímr festi Helga dóttur sína ok var kveðit á brúðlaupsstefnu. Gunnarr var at veizlu þessi ok margir aðrir hinir beztu menn_____.

30 (3.) Þeir Grímr ok Helgi Njáls synir fóru af Íslandi _____ok váru á skipi með þeim Óláfi eldu Ketils syni ok Bárði svarta. þeir tóku norðanveðr svá hörð at þá bar suðr í haf ok rak yfir myrkr svá mikit at þeir vissu eigi hvar þeir fóru ok höfðu þeir útivist langa. þá 35 komu þeir þar er grunnsævi var mikit ok þóttuz þeir

vita at þat mundi vera nær löndum. þeir Njáls synir spurðu ef Bárðr vissi nökkvat til hverjum löndum þeir mundu næst vera. 'mörg eru til' sagði hann 'at því sem 'vér höfum veðrföll haft — Eyjar eða Skotland eða Írland'. tveim náttum síðar sá þeir lönd á bæði borð enn boða 5 mikinn inn á fjörðinn. þeir köstuðu akkerum fyrir utan boðann. þá tók at lægja veðrit, enn um morguninn var logn. sjá þeir þá fara þrettán skip út at sér. þá mælti Bárðr 'hvat skal nú til ráða taka? því at menn þessir 'munu veita oss atsókn'. síðan ræddu þeir um hvárt þeir 10 skyldu verja sik eða gefaz upp. enn áðr þeir höfðu ráðit komu at víkingar. spurðu þá hvárir aðra, hvat fyrimenn hétu. þá nefnduz fyrimenn kaupmanna ok spurðu í móti hverir fyrir liði þeira væri. annarr nefndiz Grjótgarðr enn annarr Snækólfr synir Moldans ór Dungansbœ í Skot- 15 landi frændr Melkólfs Skotakonungs 'ok eru kostir tveir 'af oss görvir' sagði Grjótgarðr 'at ér gangið á land enn 'vér munum taka fé yðvart — hinn er annarr at vér 'munum sækja at yðr ok drepa hvern mann er vér fám'. Helgi svaraði 'þat vilja kaupmenn at verja sik'. þá mæltu 20 kaupmenn 'mæl þú alls vesall! hverja vörn munu vér 'veita? ok er fé fjörvi fyrra'. Grímr tók þat ráðs at hann æpti á víkinga ok lét þá eigi heyra illan kurr kaupmanna. Bárðr ok Óláfr ræddu 'hyggið ér eigi at Íslendingar muni 'göra spott at látum yðrum? takið heldr vörn yður ok 25 'verið yðr'. tóku þeir þá allir til vápna ok festu þat með sér at þeir skyldu aldri upp gefaz meðan þeir mætti verja sik. víkingar skutu á þá ok tókz nú orrusta ok verja kaupmenn sik vel. Snækólfr hleypr at Óláfi ok leggr í gegnum hann með spjóti. Grímr leggr til Snækólfs spjóti 30 ok svá fast at hann fellr útbyrðis. Helgi sneri þá til móts við Grím ok ráku þeir ofan alla víkinga ok jafnan váru þeir Njáls synir þar er mest þurfti. víkingar kölluðu

- ok báðu kaupmenn upp gefaz. þeir sögðu at þeir mundu aldri upp gefaz. Í þessu varð þeim litit til hafs. sjá þeir skip fara sunnan fyrir nesit ok váru eigi færi enn tíu. þeir róa mikinn ok stefna at þangat. er þar skjöldr við
- 5 skjöld. enn á því skipi er fyrst fór stóð maðr við siglu: sá var í silkitreyju ok hafði gyllðan hjálm enn hárit bæði mikit ok fagrt; sjá maðr hafði spjót gullrekit í hendi. hann spurði 'hverir eigu hér leik svá újafnan?' Helgi sagði til sín ok sagði at í móti váru þeir Grjótgarðr ok
- 10 Snækólfr. 'enn hverir eru stýrimenn?' sagði sjá. Helgi svaraði 'Bárðr svartí er lifir, enn annarr er látinn er Óláfr 'hét'. 'eruð it' sagði hann 'íslenzkir menn?' 'svá er víst' sagði Helgi. hann spurði hvers synir þeir væri. þeir sögðu. þá kannaðiz hann við ok mælti 'nafnfrægir eruð ér feðgar'.
- 15 'hverr ertú?' sagði Helgi. 'Kári heiti ek, ok em ek Söl-'mundar son'. 'hvaðan komtu at?' sagði Helgi. 'ór Suðr-'eyjum' sagði Kári. 'þá ertu vel at kominn' sagði Helgi 'ef þú vilt veita oss nökkut'. 'veita slíkt sem ér þursuð' sagði Kári 'eða hvers beiðiz ér?' 'veita þeim atlögu' sagði
- 20 Helgi. Kári sagði at svá skyldi vera. lögðu þeir þá at þeim ok tókz þá bardagi í annat sinn. enn er þeir hafa bariz um hrið hleypr Kári upp á skip til Snækólfs. hann snýr í móti Kára ok höggr til hans. Kári hleypr yfir slá eina er lá um þvert skipit aptr öfugr enn Snækólfr hjó
- 25 í slána svá at fal báða eggteinana sverðsins. Kári höggr til hans ok kom sverðit á öxlina ok varð höggit. svá mikit at klauf frá ofan höndina ok hafði Snækólfr þegar bana. Grjótgarðr skaut spjóti til Kára. Kári sá þat ok hljóp í lopt upp enn spjótit missti hans. í því váru þeir
- 30 Grímr ok Helgi komnir til móts við Kára. hleypr þá Helgi at Grjótgarði ok legggr sverði í gegnum hann ok var þat hans bani. gengu þeir þá um skip öll. menn báðu sér þá griða. gáfu þeir þá grið öllum enn tóku fé allt. eptir þat leggja þeir skipin öll út undir eyjar_____.
- 35 (4.) Þat sumar bjogguz þeir Kári ok Njáls synir til

Íslands_____ láta þeir nú í haf. þeir hafa útivistir skammar ok gaf þeim vel byri ok komu við Eyrar. þeir fengu sér hesta ok riðu frá skipi ok heim til Bergþórs-hváls. enn er þeir komu heim urðu allir menn þeim fegnir. þeir fluttu heim fé sitt ok réðu skipi til hlunns. þar var 5 Kári þann vetr með Njáli. enn um várit bað Kári dóttur Njáls ok fluttu þeir Grímr ok Helgi með honum ok lauk svá at hón var föstnuð Kára ok var á kveðin brúðlaups-stefna ok var boðit hálfum mánaði fyrir mitt sumar ok váru þau þann vetr með Njáli. þá keypti Kári land at 10 Dyrhólum austr í Mýdal ok görði þar bú. þau fengu þar fyrir ráðamenn enn þau váru með Njáli jafnan._____

(5.) Flosi stefndi sínum mönnum upp í Almannagjá ok gekk þangat sjálfr. þá váru þar komnir allir hans menn 15 ok váru þat tíu tígir manna. Flosi mælti til Sigfúss sona 'hversu veiti ek yðr þess at málum at yðr sé skapfelligast?' Gunnarr Lamba son mælti 'ekki líkar oss annat enn þeir allir bræðr sé drepnir Njáls synir'. Flosi mælti 'því vil ek heita Sigfúss sonum at skiljaz eigi við þeira mál fyrr 20 enn aðrir hvárir hníga fyrir öðrum. vil ek ok þat vita 'hvárt nökkurr er sá hér at oss vili eigi veita at þessu 'máli'. enn allir kváðuz þeim veita vilja. Flosi mælti 'gangi nú allir til mín ok sveri eiða at engi skeriz ór 'þessu máli'. gengu þá allir til Flosa ok sóru honum eiða. 25 Flosi mælti 'vér skulum ok hafa handtak at því at sá skal 'hverr hafa fyrir gört fé ok fjörvi er ór gengr þessu 'máli'. _____ Flosi mælti til Sigfúss sona 'takið er 'yðr nú höfðingja þann er yðr þykkir bezt til fallinn því 'at einn hverr man fyrir þurfa at vera málinu'. Ketill 30 ór Mörk svaraði 'ef undir oss bræðr skal koma kjörit þá 'munu vér þat skjótt kjósa at undir þik falli sá vandi: 'þú ert maðr ættstórr ok höfðingi mikill, harðdröegr ok 'vitr; virðu vér ok svá at þú setiz fyrir vára nauðsyn í 'málit'. Flosi mælti 'þat er líkast at ek játumz undir þetta 35.

- 'sem þæn yður stendr til. Man ek nú ok á kveða hverja
 'atferð vēr skulum hafa — ok er þat mitt ráð at hverr
 'maðr riði heim af þingi ok sé við bú sitt í sumar meðan
 'töðuannir eru. ek man ok heim riða ok vera heima í
 5 'sumar. enn drottinsdag þann er átta vikur eru til vetrar
 'þá man ek láta syngja mér messu heima ok riða síðan
 'vestr yfir Lómagnúpsand. hverr várr skal hafa tvá hesta.
 'ekki man ek lið auka ór því sem nú hefir til eida gengit
 'því at vēr höfum þat ærit mart ef oss kemr vel at haldi.
 10 'ek man riða sunnudaginn ok svá nóttina með enn annan
 'dag vikunnar man ek kominn á þrihyrningshálsa fyrir
 'miðjan aptan. skuluð ér þá allir þar komnir er eiðsvarar
 'eruð við þetta mál; enn ef nökkurr er sá þá eigi þar
 'kominn er í þessi mál hefir gengit þá skal engu fyrir
 15 'týna nema lifinu ef vēr megum ráða'.
 'man ek nú segja yðr alla mína fyrirætlan, at þá er vēr
 'komum þar saman skulu vēr riða til Bergþórshváls með
 'öllu liðinu ok sækja Njáls sonu með eldi ok járn ok
 'ganga eigi fyrr frá enn þeir eru allir dauðir. skuluð ér
 20 'þessi ráðagörð leynd því at líf vart allra liggr við. munu
 'vēr nú láta taka hesta vára ok riða heim'. gengu þeir
 þá til búða sinna. síðan lét Flosi söðla hesta sína, ok
 riðu þeir heim ok biðu engra manna.

(6.) Kerling var sú at Bergþórshváli er Sæunn hét.

- 25 hún var fróð at mörgu ok framsýn enn þá var hún gömul
 mjök ok kölluð Njáls synir hana gamlæra er hún mælti
 mart enn þó gekk þat flest eptir. þat var einn dag at
 hún þreif lurk í hönd sér ok gekk upp um hús at arfasátu
 einni: hún laust arfasátuna ok bað hana aldri þrifaz svá
 30 vesul sem hún var. Skarphæðinn hló at ok spurði hvi
 hún abbaðiz upp á arfasátuna. kerling mælti 'þessi arfa-
 'sata man tekin ok kveykð við eldr þá er Njáll bóndi
 'er inni brenndr ok Bergþóra fóstura mín, ok berið ér
 'hana á vatn' sagði hún 'eða brennið hana upp sem skjót-
 35 'ast'. 'eigi munu vēr þat göra' sagði Skarphæðinn 'því at

‘fáz man annat til eldkveykna, ef þess verður auðit, þótt ‘bón sè eigi’. kerling klifaði allt sumarit um arfasátuna at inn skyldi bera enn þó fórz þat fyrir ávallt.

At Reykjum á Skeiðum bjó Runólfr þorsteins son. Hildiglúmr hét sonr hans. hann gekk út sunnunótt þá er 5 tólf vikur váru til vetrar. hann heyrði brest mikinn svá at honum þótti skjálfa bæði jörð ok himinn. síðan leit hann í vestrættina ok þóttiz hann sjá þangat hring ok eldslit á ok í hringinum mann á grám hesti: hann bar skjótt yfir ok hafði loganda brand í hendi; hann reið 10 svá nær honum at hann mátti görla sjá ok var hann svartr sem bik; hann kvað visu þessa með mikilli raust:

Ek rið hesti

hélugbarða,

úrigtoppa,

15

ills valdanda:

eldr es í endum,

eitr es í miðju —

svá es umb Flosa ráð

sem fari kefli,

20

svá es umb Flosa ráð

sem fari kefli;

þá þótti honum hann skjóta brandinum austr til fjallanna fyrir sik ok þótti honum hlaupa upp eldr mikill í móti svá at hann þóttiz ekki sjá til fjallanna fyrir; honum 25 sýndiz sjá maðr riða austr undir eldinn ok hvarf þar. síðan gekk hann inn ok til rúms síns ok fékk langt úvit ok rétti við ór því. hann mundi allt þat er fyrir hann hafði borit ok sagði föður sínum, enn hann bað hann segja Hjalta Skeggja syni. hann fór ok sagði Hjalta. ‘þú 30 ‘hefir sèt gandreid’ sagði Hjalti ‘ok er þat jafnan fyrir ‘stórtiðendum’.

(7.) Flosi bjó sik austan þá er tveir mánuðr váru til vetrar ok stefndi til sín öllum sínum mönnum þeim er honum höfðu ferð heitit. hverr þeira hafði tvá hesta ok 35

- góð vápn. þeir komu allir til Svínafells ok váru þar um nóttina. Flosi lét snimma veita sér tíðir sunnudaginn enn síðan gekk hann til borðs. hann sagði fyrir öllum heimamönnum hvat hverrgi skyldi starfa meðan hann væri
- 5 i brautu. síðan gekk hann til hesta sinna. þeir Flosi riðu vestr á Sand. Flosi bað þá fyrst ekki allakaft riða ok kvað þó hinn veg lúka mundu. hann bað alla bíða ef nökkurr þyrfti at dveljaz. þeir riðu vestr til Skógahverfis ok komu í Kirkjubæ. Flosi bað alla menn koma til kirkju
- 10 ok biðjaz fyrir. menn gördðu svá. síðan stigu þeir á hesta sína ok riðu á fjall ok svá til Fiskivatna ok riðu nökkuru fyrir vestan vötnin ok stefndu svá vestr á sandinn — létu þeir þá Eyjafjallajökul á vinstri hönd sér — ok svá ofan í Goðaland ok svá til Markarfljóts ok komu um
- 15 nónskeið mánadaginn á Þríhyrningshálsa ok biðu til miðs aptans. komu þar þá allir nema Ingjaldr frá Keldum ok töldu Sigfúss synir á hann mjök enn Flosi bað þá ekki ámæla Ingjaldi meðan hann væri eigi hjá 'enn þó skulu 'vér gjalda honum síðar'.
- 20 (8.) Nú er til máls at taka at Bergþórshváli at þeir Grímr ok Helgi fóru til Hóla — þar váru þeim fósturuð börn — ok sögðu föður sínum at þeir mundu eigi heim um kveldit. þeir váru í Hólum allan daginn. þar komu konur fátækjar ok kváðuz komnar at langt. þeir bræðr
- 25 spurðu þær tíðenda. þær kváðuz engi kunna tíðendi at segja enn segja þó nýlundu nökkverja. þeir spurðu hverja nýlundu þær segði ok báðu þær eigi leyna. þær sögðu svá vera skyldu 'vér komum at ofan ór Fljótshlíð ok sá 'vér Sigfúss sonu alla riða með alvæpni ok stefndu þeir
- 30 'upp á Þríhyrningshálsa ok váru fimmtán í flokki; vér 'sám ok Grana Gunnars son ok Gunnar Lamba son ok 'váru þeir fimm saman — þeir stefndu hina sömu leið: 'ok kalla má at nú sé allt á för ok á flaug'. Helgi mælti 'þá man Flosi kominn austan ok munu þeir allir komair
- 35 'til móts við hann ok skulu vit Grímr vera þar sem

‘Skarphéðinn er’. Grímr kvað svá vera skyldu ok fóru þeir heim. Þenna aptan hinn sama mælti Bergþóra til hjóna sinna ‘nú skuluð er kjósa yðr mat í kveld at hverr haði þat er mest fýsir til því at þenna aptan man ek bera síðast mat fyrir hjón mín’. ‘þat skyldi eigi vera’ 5 sögðu þeir er hjá váru. ‘þat man þó fram koma’ sagði hón ‘ok má ek miklu fleira af segja ef ek vil ok man þat til marka at þeir Grímr ok Helgi munu heim koma í kveld ok ef þetta gengr eptir þá man svá fara fleira sem ek segi’. síðan bar hón mat á borð. Njáll mælti 10 ‘undarliga sýniz mér nú: ek þykkjumz sjá um alla stufuna ok þykki mér sem undan sé gallveggirnir báðir enn blóðugt allt borðit ok matrinn’. þá fannz öllum mikit um öðrum enn Skarphéðni: hann bað menn ekki syrgja né láta annars konar herfiligum látum svá at menn mætti 15 orð á því göra ‘man oss vandara gört enn öðrum mönnum at vér berim oss vel ok er þat at vánum’. þeir Grímr ok Helgi komu heim áðr borð váru ofan tekin ok brá mönnum mjök við þat. Njáll spurði hví þeir færi svá hverft enn þeir sögðu slíkt sem þeir höfðu frétt. Njáll 20 bað engan mann til svefns fara ok vera vara um sik.

(9.) Nú talar Flosi við sína menn ‘nú munu vér riða til Bergþórshváls ok koma þar fyrir náttmál’. dalr var í hválinum ok riðu þeir þangat ok bundu þar hesta sína ok dvölduz þar til þess er mjök leið á kveldit. Flosi 25 mælti þá ‘nú skulu vér ganga heim at bænum ok ganga þröngt ok fara seint ok sjá hvat þeir taki til ráðs’. Njáll stóð úti ok synir hans ok Kári ok allir heimamenn ok skipuðuz fyrir á hlaðinu ok var þat nær þrír tigur manna. Flosi nam staðar ok mælti ‘nú skulu vér at hyggja hvat 30 þeir taka til ráðs því at mér liz svá ef þeir standa úti fyrir sem vér munim þá aldri sótta geta’. ‘þá er vár för ill’ sagði Grani Gunnars son ‘ef vér skulum eigi þora at at sækja’. ‘þat skal ok eigi vera’ sagði Flosi ‘ok munu vér at ganga þótt þeir standi úti; enn þat afráð 35

'munu vér gjalda at margr man eigi kunna frá at segja
 'hvarir sem sigraz'. Njáll mælti til sinna manna 'hvat
 'segið ér frá hversu mikit lið þeir hafa?' 'þeir hafa bæði
 'mikit lið ok harðsnúit' sagði Skarphéðinn 'enn því nema
 5 'þeir þó nú stað at þeim þykkir sem illa muni sækjaz at
 'vinna oss'. 'þat man ekki' sagði Njáll 'ok vil ek at menn
 'gangi inn; því at illa sóttiz þeim Gunnarr at Hlíðarenda
 'ok var hann einn fyrir: eru hér hús rammlig sem þar
 'váru ok munu þeir eigi sótt geta'. 'þetta er ekki þann
 10 'veg at skilja' sagði Skarphéðinn 'Gunnar sóttu heim þeir
 'höfðingjar er svá váru vel at sér at heldr vildu frá hverfa
 'enn brenna hann inni; enn þessir munu sækja oss með
 'eldi ef þeir megu eigi annan veg því at þeir munu allt
 'til vinna at yfir taki við oss — munu þeir þat ætla sem
 15 'eigi er úlíkligt at þat muni þeira bani ef oss dregr undan.
 'em ek úfúss at láta svæla mik inni sem melrakka í greni'.
 Njáll mælti 'nú man sem optar at ér munuð bera mik
 'ráðum synir mínir ok virða mik engis; enn þá er ér
 'váruð yngri gördðuð ér þat eigi ok fór yðvart ráð þá
 20 'betr fram'. Helgi mælti 'görum vér sem faðir várr vill:
 'þat man oss bezt gegna'. 'eigi veit ek þat víst' sagði
 Skarphéðinn 'því at hann er nú feigr; enn þó má ek
 'göra þat til skaps föður míns at brinna inni með honum
 'því at ek em ekki hræddr við dauða minn'. Hann mælti
 25 þá við Kára 'fylgjumz vel mágr svá at engi várr skili við
 'annan'. 'þat hefi ek ætlat' sagði Kári 'enn ef annars
 'verðr auðit þá man þat verða fram at koma ok man ekki
 'mega við göra'. 'hefn þú vár' sagði Skarphéðinn 'enn
 'vér skulum þín ef vér lifum eptir'. Kári kvað svá vera
 30 skyldu. Gengu þeir þá inn allir ok skipuðuz í dyrrin.
 Flosi mælti 'nú eru þeir feigir er þeir hafa inn gengit:
 'skulu vér nú heim ganga sem skjótast ok skipa sem
 'þykkvast ok geyma þess at engi komiz í braut — hvárki
 'Kári né Njáls synir — því at þat er várr bani'. Þeir
 35 Flosi komu nú heim ok skipuðuz umhverfis húsin ef

nökkurar væri laundyr á. Flosi gekk framan at húsunum ok hans menn. Hróaldr Özurar son hljóp þar at sem Skarphédinn var fyrir ok lagði til hans. Skarphédinn hjó spjótit af skapti fyrir honum ok hljóp at honum ok hjó til hans ok kom öxin ofan í skjöldinn ok bar at honum 5 þegar allan skjöldinn enn hyrnan sú hin fremri tók andlitið ok féll hann á bak aptr ok þegar dauðr. Kári mælti 'litt dró enn undan við þik Skarphédinn: þú ert vár 'frœknast'. 'eigi veit ek þat' sagði Skarphédinn ok brá við grönum ok glotti at. Þeir Kári ok Grímr ok Helgi 10 lögðu út mörgum spjótum ok særðu marga menn. enn þeir Flosi gátu ekki at gört. Flosi mælti 'vér höfum 'fengit mikinn skaða á mönnum várum er margir eru 'særðir enn sá veginn er vér myndim sízt til kjósa. nú 'er þat seint at vér getum þá eigi með vápnum sótt. er 15 'sá nú margr at eigi gengr jafnsköruliga at sem létu. 'enda munu vér nú verða at göra annat ráð fyrir oss. eru 'nú tveir kostir ok er hvárrgi góðr: sá annarr at hverfa 'frá ok er þat várr bani; enn hinn annarr at bera at eld 'ok brenna þá inni ok er þat stór ábyrgð fyrir guði er 20 'vér erum kristnir sjálfir — enn þó munu vér þat bragðs 'taka'. þeir tóku nú eld ok görðu bál mikit fyrir dyrunum. þá mælti Skarphédinn 'eld kveykvið er nú sveinar: 'hvárt skal nú búa til seyðis?' Grani Gunnars son svaraði 'svá skal þat vera ok skaltu eigi þurfa heitara at baka'. 25 Skarphédinn mælti 'því launar þú mér sem þú ert maðr 'til er ek hefnda föður þíns ok virðir þat meira er þér 'er úskyldara'. þá báru konur sýru í eldinn ok slökktu fyrir þeim. Kolr Þorsteins son mælti til Flosa 'ráð kemr 'mér í hug: ek hef sēt lopt í skálanum á þverttrám ok 30 'skulu vér þar inn bera eldinn ok kveykva við arfasátu 'þá er hér stendr fyrir ofan húsinn'. síðan tóku þeir arfasátuna ok báru þar inn eldinn, ok fundu þeir er inni váru eigi fyrr enn logaði ofan allr skálinn. görðu þeir Flosi þá stór bál fyrir öllum dyrum. tók þá kvennaliðit 35

illa at þola þat er inni var. Njáll mælti til þeira 'verðið
 'vel við ok mælið eigi æðru því at el eitt man vera; enn
 'þó skyldi langt til annars slíks: trúið er ok því at guð
 'er miskunnsamr ok man hann oss eigi láta brinna bæði
 5 'þessa heims ok annars'. slíkar fortölur hafði hann fyrir
 þeim ok aðrar hraustligri. nú taka öll húsin at loga. þá
 gekk Njáll til dyra ok mælti 'er Flosi svá nær at hann
 'megi heyra mál mitt?' Flosi kvez heyra. Njáll mælti
 'viltu nökkvat taka sættum við sonu mína? eða leyfa
 10 'nökkurum mönnum útgöngu?' Flosi svaraði 'eigi vil ek
 'taka sættum við sonu þína ok skal nú yfir lúka með
 'oss ok eigi frá ganga fyrr enn þeir eru allir dauðir;
 'enn lofa vil ek útgöngu konum ok börnum ok húskörlum'.
 Njáll gekk þá inn ok mælti við fólkit 'nú er þeim út at
 15 'ganga öllum er leyft er, ok gakk þú út þórhalla Ásgríms
 'dóttir ok allr lýðr með þér sá er lofat er'. þórhalla
 mælti 'annarr verðr skilnaðr okkarr Helga enn ek ætlaða
 'um hrið, enn þó skal ek eggja föður minn ok bræðr at
 'þeir hefni þessa mannskaða er hér er görr'. Njáll mælti
 20 'vel man þér fara því at þú ert góð kona'. síðan gekk
 hún út ok mart lið með henni. Ástriðr af Djúpárbakka
 mælti til Helga Njáls sonar 'gakk þú út með mér ok man
 'ek kasta yfir þik kvenskikkju ok falda þik með höfuð-
 'dúki'. hann taldiz undan fyrst enn þó görði hann þetta
 25 fyrir bæn þeira. Ástriðr vafði höfuðdúki at höfði honum
 enn þórhildr lagði yfir hann skikkjuna ok gekk hann út
 á meðal þeirra: þá gekk út þorgerðr Njáls dóttir ok
 Helga systir hennar ok mart annat fólk. enn er Helgi
 kom út þá mælti Flosi 'sú er há kona ok mikil um herðar
 30 'er þar fór — takið ok haldið henni'. enn er Helgi
 heyrði þetta kastaði hann skikkjunni — hann hafði haft
 sverð brugðit undir hendi sér — ok hjó til manns ok kom
 í skjöldinn ok af sporðinn ok fótinn af manningum. þá
 kom Flosi at ok hjó á háls Helga svá at þegar tók af
 35 höfuðit. Flosi gekk þá at dyrum ok mælti at Njáll skyldi

ganga til máls við hann ok svá Bergþóra. þau gördðu svá. Flosi mælti 'utgöngu vil ek þér bjóða Njáll bóndi því at 'þú brennr úmakligr inni'. Njáll mælti 'eigi vil ek út 'ganga því at ek em maðr gamall ok lítt til búinn at hefna 'sona minna enn ek vil eigi lifa við skömm'. Flosi mælti 5 til Bergþóru 'gakk þú út húsfreyja því at ek vil þik fyrir 'engan mun inni brenna'. Bergþóra mælti 'ek var ung 'gefin Njáli: hefi ek því heitit honum at eitt skyldi ganga 'yfir okkr bæði'. síðan gengu þau inn. Bergþóra mælti 'hvat skulu vit nú til ráða taka?' Njáll svaraði 'ganga 10 'munu vit til hvílu okkarrar ok leggjaz niðr'. Síðan mælti hún við sveininn Þórð Kára son 'þik skal bera út ok 'skalt þú eigi inni brinna'. 'hinu hefir þú mér heitit amma' sagði sveinninn 'at vit skyldim aldri skilja ok skal svá 'vera því at mér þykkir miklu betra at deyja með ykk 15 'enn lifa eptir'. síðan bar hún sveininn til hvílunnar. Njáll mælti við brytja sinn 'nú skaltu sjá hvar vit leggj- 'umz niðr ok hversu ek býg um okkr; því at ek ælla 'hæðan hvergi at hræraz hvárt sem mér angrar reykr eða 'bruni: mantu þá nær geta hvar beina okkarra er at leita'. 20 hann sagði at svá skyldi vera. uxa einum hafði slátrat verit ok lá þar húðin. Njáll mælti við brytjann at hann skyldi breiða yfir þau húðina ok hann hét því. þau leggjaz niðr bæði í rúmit ok leggja sveininn í milli sín. þá signdu þau sik ok sveininn ok fálu önd sína guði á hendi ok 25 mæltu þat síðast. þá tók brytinn húðina ok breiddi yfir þau ok gekk út síðan. Ketill ór Mörk tók í móti honum ok kippti honum út. hann spurði vandliga at Njáli mági sínum enn brytinn sagði allt hit sanna. Ketill mælti 'mikill harmr er at oss kveðinn er vér skulum svá mikla 30 'úgæfu saman eiga'. Skarphéðinn hafði seit er faðir hans hafði niðr lagiz ok hversu hann hafði um sik búit; hann mælti þá 'snimma ferr faðir várr í hvílu ok er þat sem 'ván er — hann er maðr gamall'. þá tóku þeir Skarp- héðinn ok Kári ok Grímr brandana jafnaskjótt sem ofan 35

duttu ok slöngðu út á þá ok gekk því um hrið. þá skutu þeir spjótum inn at þeim; enn þeir tóku öll á lopti ok sendu út apr. Flosi bað þá hætta at skjóta 'því at oss munu öll vápnaskipti þungt ganga við þá: meguð er vel

5 'híða þess er eldrinn vinnr þá'. þeir gördðu nú svá. þá féllu ofan stórvíðirnir ór ræfrinu. Skarphéðinn mælti 'nú man faðir minn dauðr vera ok hefir hvárki heyrt til 'hans styn né hósta'. Síðan gengu þeir í skálaendann: þar var fallit ofan þvertréit ok var brunnit mjök í miðju.

10 Kári mælti til Skarphéðins 'hlaup þú hér út ok man ek 'beina at með þér enn ek man hlaupa þegar eptir ok 'munu vit þá báðir í braut komaz ef vit breytum svá því 'at hingat leggr allan reykin'. Skarphéðinn mælti 'þú 'skalt hlaupa fyrri — enn ek man þegar á hæla þér'.

15 'ekki er þat ráð' sagði Kári 'því at ek má vel komaz 'annars staðar út þótt hér gangi eigi'. 'eigi vil ek þat' sagði Skarphéðinn 'hlaup þú út fyrri — enn ek man þegar 'eptir'. 'þat er hverjum manni boðit at leita sér lífs' sagði Kári 'ok skal ek svá göra; enn þó man sá skilnaðr með

20 'okkr verða at vit munum aldri sjáz síðan: ef ek hleyp 'út ór eldinum þá man ek eigi hafa skap til at hlaupa 'inn apr til þín í eldinn ok man þá sína leið fara hvárr 'okkarr'. Skarphéðinn mælti 'þat hlægir mik ef þú kemz 'í braut mágr at þú mant hefna vár'. þá tók Kári einn

25 stökk loganda í hönd sér ok hleypir út eptir þvertrénu — slöngvir þá stokkinum út af þekjunni ok fellr hann ofan at þeim er úti vǫru fyrir: þeir hljópu allir undan: þá loguðu klæðin öll á Kára ok svá hárit: hann steypir sér út af þekjunni ok stiklar svá með reykinum. þá mælti

30 maðr einn 'hvárt hljóp þar maðr út af þekjunni?' 'fjarri 'fór þat' sagði annarr 'ok kastaði Skarphéðinn þar eldi- 'stokki at oss'. síðan grunuðu þeir ekki. Kári hljóp til þess er hann kom at læk einum ok kastaði sér í ofan ok slökkti á sér eldinn. þaðan hljóp hann með reykinum í

35 gróf nökkverja ok hvíldi sik ok er þat síðan kölluð Kára-

gröf. Nú er at segja frá Skarphæðni at hann hljóp út á þvertréit þegar eptir Kára. enn er hann kom þar sem mest var brunnit þvertréit þá brast niðr undir honum. Skarphæðinn kom fótum undir sik ok ræð þegar til í annat sinn ok rennr upp vegginn. þá reið at honum brúnássinn 5 ok hrataði hann inn aptr. Skarphæðinn mælti þá 'sæit 'er nú hversu vera vill'. gekk hann þá fram at hliðvegginum. Gunnarr Lamba son hljóp upp á vegginn ok sér Skarphæðin ok mælti 'hvárt grætr þú nú Skarphæðinn?' 'eigi er þat' sagði Skarphæðinn 'enn hitt er satt at súrnar 10 'í augunum; enn svá sýniz mér sem þú hlæir, eða hvárt 'er svá?' 'svá er víst' sagði Gunnarr 'ok hefi ek aldri 'fyrr hlegit síðan þú vatt þráin á Markarfljóti'. Skarphæðinn mælti 'þá er þér hér nú minjagripinn' — tók jaxl ór þussi sínum er hann hafði höggvit ór þráni ok 15 kastaði í auga Gunnari svá at þegar lá úti á kinninni: féll Gunnarr þá ofan af þekjunni. Skarphæðinn gekk þá til Grims bróður síns: hielduz þeir þá í hendr ok tráðu eldina; enn er þeir komu í miðjan skálann þá féll Grímr dauðr niðr. Skarphæðinn gekk þá til enda hússins. þá varð 20 brestr mikill: reið þá ofan öll þekjan: varð Skarphæðinn þá þar í millum ok gaslhlaðsins: mátti hann þaðan hvergi hræraz. Þeir Flosi váru við eldana þar til er mornat var mjök. Þá kom þar maðr einn ríðandi at þeim. Flosi spurði hann at nafni. hann nefudiz Geirmundr ok kvez 25 vera frændi Sigfúss sona ok mælti 'ér hafð mikit stórvirki 'unnit'. Flosi svaraði 'bæði munu menn þetta kalla stórvirki ok illvirki; enn þó má nú ekki at hafa'. Geirmundr mælti 'hversu mart hefir hér fyrimanna látiz?' Flosi svaraði 'hér hefir látiz Njáll ok Bergþóra ok synir þeira 30 'allir, Þórðr Kára son ok Kári Sölmundar son, Þórðr 'leysingi — enn þá vitu vér úgörla um fleiri menn þá 'er oss eru úkunnari'. Geirmundr mælti 'dauðan segir 'þú þann nú er vér höfum hjalet við í morgin'. 'hverr 'er sá?' sagði Flosi. 'Kára Sölmundar son fundu vit Bárðr 35

‘búi minn’ sagði Geirmundr ‘ok fékk Bárðr honum hest
‘sinn, ok var brunnit af honum hárit ok svá klæðin’. ‘hafði
‘hann nokkvat vápna?’ sagði Flosi. ‘hafði hann sverðit
‘Fjörsvafni’ sagði Geirmundr ‘ok var blánaðr annarr egg-
5 ‘teinninn ok sögðu vit at dignat mundi hafa; enn hann
‘svaraði því at hann skyldi herða í blóði Sigfúss sona eða
‘annarra brennumanna’. Flosi mælti ‘hvat sagði hann til
‘Skarphéðins eða Gríms?’ ‘á lífi sagði hann þá báða þá
‘er þeir skildu’ sagði Geirmundr ‘enn þó kvað hann þá
10 ‘nú mundu báða dauða’. Flosi mælti ‘sagt hefir þú oss
‘þá hluti er oss man eigi setugrið bjóða; því at sá maðr
‘hefir nú á braut komiz er næst gengr Gunnari at Hlið-
‘arenda í öllum hlutum. skuluð ér nú ok þat hugsa Sigfúss
‘synir ok aðrir várir menn, at svá mikit eptirmál man
15 ‘verða um brennu þessa at margan mann man þat göra
‘höfuðlausan enn sumir munu ganga frá öllu fènu. grunar
‘mik nú þat at engi yðvarr Sigfúss sona þori nú at sitja
‘í búi sínu ok er þat þó mikil várkunn: vil ek nú bjóða
‘yðr öllum austr til mín ok láta eitt ganga yfir oss alla’.
20 þeir þökkðu honum.

XXXVI.

ÚR LÖGUM.

1. LÖGSÖGUMANNS-ÞÁTTUR.

Svá es enn mælt at sá maðr skal vesa nökkurr ávallt á landi óru es skyldr sè til þess at segja lög mönnum ok 5 heitir sá lögsögumaðr. Enn ef lögsögumanns missir við, þá skal ór þeim fjórðungi taka mann til at segja þingsköp upp hit næsta sumar es hann hafði síðast heimili í. Menn skulu þá taka sèr lögsögumann ok sýsla þat föstudag hverr vesa skal áðr sakar sè lýstar. Þat es ok vel ef 10 allir menn verða sáttir á einn mann. enn ef lögréttumaðr nökkurr stendr við því es flestir vilja ok skal þá hluta í hvern fjórðung lögsaga skal hverfa. enn þeir fjórðungsmenn es þá hefir hlutr í hag borit skulu taka lögsögumann þann sem þeir verða sáttir á, hvárt sem sá es ór 15 þeira fjórðungi eða ór öðrum fjórðungi nökkurum, þeira manna es þeir megu þat geta at. nú verða fjórðungsmenn eigi á sáttir ok skal þá afl ráða með þeim. enn ef þeir eru jafnmargir es lögréttusetu eigu es sinn lögsögumann vilja hvárir þá skulu þeir ráða es byskop sá fellr í fullting 20 með es í þeim fjórðungi es. nú eru lögréttumenn nökkurir þeir es níta því es aðrir vilja, fái engi mann sjálfir til lögsögu ok eigu enskis þeira orð at metask. lögsögumann á í lögréttu at taka þá es menn hafa ráðit hverr vesa skal, ok skal einn maðr skilja fyrir enn aðrir gjalda sam- 25

kvæði á, ok skal þrjú sumur samfast hinn sami hafa nema
 menn vili eigi breytt hafa. ór þeiri lögrétu es lögsögu-
 maðr es tekinn skulu menn ganga til lögbergs ok skal
 hann ganga til lögbergs ok setjask í rúm sitt ok skipa
 5 lögberg þeim mönnum sem hann vill; enn menn skulu
 þá mæla málum sínum. þat es ok mælt at lögsögumaðr
 es skyldr til þess at segja upp lögbáttu alla á þrimr
 sumrum hverjum enn þingsköp hvert sumar. lögsögumaðr
 á upp at segja sýknuleyfi öll at lögbergi — svá at meiri
 10 hlutr manna sé þar, ef því umb náir — ok misseristal
 ok svá þat ef menn skulu koma fyrr til alþingis enn tíu
 vikur eru af sumri ok tína imbrudagahald ok föstuíganga,
 ok skal hann þetta allt mæla at þinglausnum. þat es ok
 at lögsögumaðr skal svá görla þáttu alla upp segja at
 15 engi viti einna miklugi görr. enn ef honum vinnsk eigi
 fróðleikr til þess þá skal hann eiga stefnu við fimm lög-
 menn hin næstu dægr áðr eða fleiri þá es hann má helzt
 geta af áðr hann segi hvern þátt upp; ok verðr hverr
 maðr útlagr þrimr mörkum es úlofat gengr á mál þeira
 20 ok á lögsögumaðr sök þá. Lögsögumaðr skal hafa hvert
 sumar tvau hundruð álna vaðmála af lögréttufjám fyrir
 starf sitt. hann á ok útlegðir allar hálfar þær es á alþingi
 eru dæmðar hér, ok skal dæma eindaga á þeim öllum
 annat sumar hér í bóanda kirkjugarði miðvikudag í mitt
 25 þing. útlagr es hverr maðr þrimr mörkum es fê lætr dæma
 ef hann segir eigi lögsögumanni til ok svá hverir dóms-
 uppsögu-váttar hafa verit. þat es ok þá es lögsögumaðr
 hefir haft þrjú sumur lögsögu ok skal hann þá segja upp
 þingsköp hit fjórða sumar föstudag hinn fyrra í þingi.
 30 þá es hann ok lauss frá lögsögu ef hann vill. Nú vill
 hann hafa lögsögu lengr ef áðrir unna honum, þá skal
 hinn meiri hlutr lögréttumanna ráða. þat es ok at lög-
 sögumaðr es útlagr þrimr mörkum ef hann kómr eigi til
 alþingis föstudag hinn fyrra, áðr menn gangi til lögbergs,

at nauðsynjalausu; enda eigu menn þá at taka annan lögsögumann ef vilja.

2. LÖGRÉTTU-ÞÁTTIR.

Lögrétta skulu vör ok eiga ok hafa hér hvert sumar á alþingi ok skal hón sitja í þeim stað ávallt sem lengi 5 hefir verit. Þar skulu pallar þrír vesa umhverfis lögréttuna svá viðir at rúmliga megi sitja á hverjum þeira fernar tylptir manna. Þat eru tólf menn ór fjórðungi hverjum es lögréttusetu eigu ok lögsögumaðr umb fram, svá at þar skulu ráða lögum ok lofum: þeir skulu allir sitja á 10 miðpalli ok þar eigu byskopar várir rúm. Þeir menn tólf eigu lögréttusetu ór Norðlendingafjórðungi es fara með goðorð þau tólf es þar váru þá höfð es þeir áttu þing fjögur enn goðar þrír í hverju þingi. enn í öllum fjórðungum öðrum þá eigu menn þeir níu lögréttusetu ór 15. fjórðungi hverjum es fara með goðorð full ok forn þau es þá váru þrjú í várþingi hverju es þing váru þrjú í fjórðungi hverjum þeira þriggja; enda skulu þeir allir hafa með sér mann einn ór þingi hverju hinu forna svá at þó eignisk tólf menn lögréttusetu ór fjórðungi hverjum. 20 enn forn goðorð Norðlendinga öll eru fjórðungi skerð at alþingisnefni við full goðorð önnur öll á landi hér. Þat es ok umb þá menn alla es svá eigu lögréttusetu sem nú vas tint, at þeira hvern á at skipa tveim mönnum í lögrétta til umbráða með sér, öðrum fyrir sér enn öðrum 25 á bak sér, ok sínum þingmönnum: þá verða pallar skipaðir til fulls ok fernar tylptir manna á hverjum palli. — Engir menn skulu sitja fyrir innan palla þá es lögrétta es rudd nema þeir es mál eigusk við — enn sitja ávallt þess á milli, ok á lögsögumaðr at skipa rúm þat. út frá pöllum 30 á alþýða at sitja. Þeim einum mönnum es rétt at standa upp at lögrétta, þá es þar skal kæra lög eða lof, es umb mál manna skulu mæla ok þeim öðrum es yztir eru þeira es þar eru komnir. útlagr es hvern þrimr mörkum es

eigi görir svá, ok á sá sök es vill. Enn ef menn troðask svá mjök at lögrétu fyrir öndkost eða göra þar hrang þat eða háreysti at fyrir því afglapask mál manna ok varðar þat fjörbaugsgarð sem öll þingsafglöpun. Ef þeir
 5 menn koma til lögrétu es þar eigu setur enn aðrir hafa sezk í rúm þeira þá skulu þeir beiða sér rúma ok es hinum vitislaust ef þeir ganga þá í braut. enn ef þeir hira við þá es rúms es beitt ok varðar þat þriggja marka útlegð. þá skal eigandi beiða setu sinnar með vátta ok
 10 varðar þat fjörbaugsgarð ef þá es varnat. þat eru allt stefnusakar ok skal kveðja níu heimilisbúa þess es sótt es til fjörbaugssaka enn fimm til útlegðar. — þat es ok at lögrétta skal út fara drottinsdaga báða í þingi ok þinglausnadag ok ávallt þess í milli es lögsögumaðr vill eða
 15 meiri hlutr manna ok í hvert sinn es menn vilja ryðja lögrétu. þar skulu menn rétta lög sín ok göra nýmæli ef vilja. þar skal beiða mönnum sýknuleyfa allra ok sáttaleyfa þeira allra es einkalofs skal at beiða ok margra lofa annarra svá sem tint es í lögum. þat skal allt metask
 20 svá í lögrétu sem lofat sè es engi maðr neitir sá es lögréttusetu á enda veri engi lýriti fyrir utan lögrétu. Hverr maðr þeira es lögréttusetu á skal göra annat tveggja umb leyfi hvert at játa eða nita; útlagr es hann ella þrimr mörkum. Ef menn biðja lofa í lögrétu svá at þeir
 25 menn eru úgörla þar komnir eða á braut gengnir es lögréttusetu eigu enn þó eru fernar tylptir manna eða fleiri þá má lögsögumaðr skipa því liði í rúm þeira manna es setur eigu til fulls ok útlagask hverr es synjar þess. nú verðr miðpallr alskipaðr þá skal lögsögumaðr nefna sér
 30 vátta 'í þat vætti' skal hann kveða 'at þessir sitja allir í 'lögrétu at mínu ráði ok réttir til þess at fylla lög ok 'lof: nefni ek þetta vætti at lögum hveim es njóta þarf'. enda skulu þá verða lof öll jafnföst þar sem goðar sæti sjálfir ok fyrir þeim einum skulu hinir upp rísa es áðr

sátu. — Þat es ok at þat skulu lög vesa á landi hér sem á skráum standa. enn ef skrár skilr á ok skal þat hafa es stendr á skróum þeim es byskopar eigu. nú skilr enn þeira skrár á þá skal sú hafa sitt mál es lengra segir þeim orðum es máli skipta með mönnum. enn ef þær 5 segja jafnlangt ok þó sitt hvár þá skal sú hafa sitt mál es í Skálaholti es. þat skal allt hafa es finnsk á skró þeiri es Hafliði lét göra nema þokat sé síðan enn þat eitt af annarra lögmanna fyrirsögn es eigi mæli því í gegn ok hafa þat allt es hitzug leifir eða glöggra es. Nú 10 þræta menn umb lögmál ok má þá ryðja lögrétu til ef elgi skera skrár ór. enn svá skal at því fara at beiða með vátta goða alla at lögbergi ok lögsögumann at þeir gangi í lögrétu ok í setur sínar 'at greiða lögmál þetta 'svá sem hëðan frá skal vesa: beiði ek lögbeiðing' skal 15 sá kveða es reyna vill. ef nökkurir þeir menn es setur eigu göra eigi ganga í rúm sín es þeir vitu at lögrétu skal ryðja ok varðar þat fjörbaugsgarð sem önnur þings- afglöpun — enda es rétt at telja goðann þá hvern útlagan þrimr mörkuð ok ór goðorði sínu; þat varðar ok allt 20 slíkt hit sama þeim mönnum öllum es lögréttusetu eigu at gegna at lögrétu þeiri sem þá skylda lög til. á lengr es goðar koma í setur sínar þá skal hverr þeira skipa manni á pall fyrir sik enn öðrum manni á hinn yzta pall á bak sér til umbráða. síðan skulu þeir menn es þar 25 eigusk mál við tína lögmál þat es þá skilr á ok segja til þess hvat í deilir með þeim. þá eigu menn síðan at meta mál þeira til þess es þeir hafa ráðinn hug sinn umb þat mál ok spyrja síðan alla lögréttumenn þá es á miðpalli sitja [at skýra þat] hvat hverr þeira vill lög umb þat mál. 30 síðan skal hverr goði segja hvat lögin mun kalla ok með hvárum hverfa at því máli, ok skal afl ráða. enn ef þeir eru jafnmargir lögréttumenn hváirtveggju es sitt kalla lög hvárir vesa þá skulu þeir hafa sitt mál es lögsögu-

maðr es í liði með. enn ef aðrir eru fleiri þá skulu þeir ráða, ok skulu hváirtveggju vinna vefangseið at sínu máli ok fela undir eið sinn at þeir hyggja þat vesa lög umb þat mál sem þeir fylgja at ok kveða á af því þat sé

3 lög. nú es nökkurr lögréttumaðr svá sjúkr eða sárr at sá má eigi úti vesa þá skulu þeir hváirtveggju sækja orð hans til búðar ok segja hvat í deilir með þeim; enn hann skal eið vinna slíkan sem aðrir ok kveða á þat með hvarum hann vill hverfa. enn ef þá es lögréttumaðr nökkurr

10 úmáli eða úviti eða andaðr es þessa máls þarf ok skal sá maðr í stað hans es dómnefnu átti upp at taka ef hans væri þá við misst. nú lýsa lögréttumenn hug sinn ok verða þeir tólf eða fleiri es lið hafa minna þá skulu þeir es færi eru saman vinna eiða at sínu máli. þá verða

15 hinir es lið hafa meira ok skyldir at vinna eiða at sínu máli svá at þeir sveri manni fleiri eða tveimr hit fæsta ef lögsögumaðr es í hinni minni sveit; enn ef þeir metask eiða við í hinu meira liði ok skulu þeir hluta með sér nema þeir vili allir sverja. nú verða þeir færi saman

20 enn tólf es lið hafa minna þá eru þeir þegar af sínu máli ok eru engir menn ór hinu meira liði þá skyldir at vinna eiða at móti eiðum þeira es færi eru saman enn tólf. ef þeir eru nökkurir lögréttumenn es með hvarungi látask vesa munu eða varna þeir annarra skila umb þau mál ok

25 varðar þat allt slíkt sem áðr vas tínt, ok á sá þeira sakar þær es þær eigusk mál við es heldr vill sækja til fullra laga. enn ef hvárrgi vill sækja þá á sök þá hvarr es vill. enda skal lögsögumaðr skipa rúm þeira manna es þær göra lögskil fyrir sek ok taka mann ór várþingi

30 því es glöpin kömr ef þat má; enda varðar þá hverjum fjörbaugsgarð es synjar þess. enn ef lögsögumaðr kann þær eigi menn fyrir í þá sveit þá skal hann beiða samþingisgöða þess es skila varnar at þeir fái honum mann í stað svá at þá megi í því fylla lögrétu ok varðar þá

slikt þeim es þess synjar sem hinum es glöf görði. nú vill engi samþingisgoðanna skil göra þá skal beiða manna í annat þing ok í hit þriðja ef eigi fæsk áðr; enda eigu þá jafnmikit þeira orð at standask sem annarra lögrétu- manna. þat es ok at (einn) hverr maðr skal tína við 5 vátta lögmál þat es afl fæsk til ean allir skulu samkvæði gjalda á. síðan skal upp segja at lögbergi. þat es ok skylt þeim mönnum öllum es lögréttusetu eigu at fylla uppsögu ávallt es lögsögumaðr vill lög upp segja hvárt sem þat es at lögbergi eða í lögrétu ok þótt í kirkju 10 sé ef veðr es úsvást úti. enn ef nökkurir lögréttumenn hafa eigi tóm til þess þá skulu þeir menn tveir heyra á uppsögu fyrir hvern þeira es til þess eru teknir af þeim at sitja á pöllum í lögrétu. nú es at hvarugi gaumr gefinn þá megu ekki standask þeira lögréttumanna orð 15 es svá skipa á sama sumri þar es umb þat lögmál es þrætt es þá vas upp sagt enda varðar þriggja marka útleð ok eigu aðrir lögréttumenn sök þá ok skal stefna at lögbergi ok kveðja til heimilisbúa fimm þess es sóttir es. Enn lögsögumaðr á at skipa lögberg ok útlagask 20 þeir þrimr mörkum es at úlofi hans sitja þar. nú bjóða menn þau úskil lögsögumanni at láta hann eigi ná setu sinni eða þá menn es hann hefir einnefnda til þess at sitja at lögbergi með sér ok varðar þat fjörbaugsgarð ok skal þat sækja sem aðra þingsafglöpun. — þess es lög- 25 sögumaðr skyldr at segja öllum þeim es hann spyrja hér lögmál bæði hér ok heima enn esat hann framar skyldr sakráða við menn. Hann skal ok upp segja þingsköp hvert sumar ok aðra þáttu alla svá at þeir verði upp sagðir á þrimr sumrum hverjum ef meiri hlutr manna vill 30 hlýtt hafa. föstudag hinn fyrri í þingi skal þingsköp ávallt upp segja ef menn hafa tóm til at hlýða. þat varðar allt þriggja marka útleð lögsögumanni ef hann eysir eigi af hendi þau skil öll es hann es skyldr til at

nauðsynjalausu ok á sá maðr þá útlegð hálfa es sækir
enn hálfa dómendr. enn ef lögsögumaðr görir þau úfjöt
nökkur es meiri hlutr manna vill kalla þingsafglöpun ok
varðar honum þat fjörbaugsgarð. þat es ok at á því
5 einu várþingi á hann útlegðir es hann heyr sjálfr.

3. UM ERFÐIR.

Ef maðr andask á Saxlandi eða sunnar at þat fè skal
eigi láta virða áðr þat kömr til Danmarkar. enn ef þar
es hætt fè hans eða fjörvi þá skal í Noregi. Ef maðr
10 andask á Englandi eða í Eyjum vestr eða í Dýflinni at
þat fè skal eigi virða áðr hann kömr þar es úhætt sè fè
hans ok fjörvi. Nú kömr hann í Noreg með fèt ok es
annarr maðr þar skyldri þá skal hann láta út ganga fèt
at lögum. hann skal hafa ávöxtinn allan þann es orðinn
15 es þangat til hvargi es hann tók. Ef maðr ferr út af
Danmörk eða af öðrum löndum enn ór Noregi með dánarfè
ok treystisk hann eigi at láta virða fèt þá skal hann
heimta til skipverja þá es hann vill þegar er þeir eru í
haf komnir ok segja þeim hvè mikit fè þat es ok nefna
20 vitni at því at hann tekr fè þat til ábyrgðar, ok eignask
hann þá vöxtu á fènu slíka sem hann tæki í Noregi at
lögum ef hann fær þann kvið at hann myndi virða láta
fè þat ef hann kvæmi til Noregs ok vissi hann þat at
hann myndi ná út at hafa fyrir Noregsmanna sökum.

XXXVII.

ÚR VÖLUSPÁ.

1. <i>Hljóðs bið ek allar helgar kindir, meiri auk minni mögu Heimdallar:</i>	<i>vasa sandr nè sær nè svalar unnir,</i>	20
5 <i>“uldo” at ek “ualfavþ” vel fur telja fornspjöll fíra þau es fremst umb man.</i>	<i>jörð fannsk æva nè upphiminn, gap vas ginnunga enn gras hvergi.</i>	
2. <i>Ek man jötna</i>	4. <i>Áðr Burs synir</i>	25
10 <i>ár umb borna þá es forðum mik fædda höfðu; níu man ek heima, níu íviði,</i>	<i>bjöðum umb yppðu, þeir es Miðgarð mæran sköpu: sól skein sunnan á salar steina;</i>	30
15 <i>mjötvið mæran fur mold neðan.</i>	<i>þá vas grund gróin grænum lauki.</i>	
3. <i>Ár vas alda þar es Ýmir byggði,</i>	5. <i>Sól varp sunnan, sinni mána, hendi hinni hægri</i>	35
	<i>umb himin“iodyr” - - -</i>	

1—16: RH. 2 - - - kindur R. 5 uldo ~ uldu R; villtu H.
ualfavþ § vafðr H. 6 fur § fram H. 8 es § er ek H. 14 íviði
§ undur H.

17—24: RHruw. 17 alda § halda r. 18 þat (par u) er ekki
var * ruw. 20 unnir § vnd^r u. 21 æva § e r, eī u. 24 gras
hvergi § gras (gs — ǰ o: græss? — r) ekki * Hrw.

25—36: RH. 25 Burs § borf H. 26 bjöðum = biðō R,
bjöðu H. 27-28 miðgarð mæran (mæran = mǫran ∞ mǫtan R) §
m ~ miðgarð H. 36 of - - - iodyr ~ of - - - iodyr H.

6. - - - sól þat nè vissi	auð smíðuðu,	
hvar hón sali átti,	<i>tangir</i> skópu	
stjörnur þat nè vissu	auk tól görðu.	60
40 hvar þær staði áttu,	10. Tefldu í túni,	
máni þat nè vissi	teitir váru,	
hvat hann megins átti.	vas þeim vettugis	
7. Þá gengu regin öll	vant úr gulli —	
á rökstóla,	unz þrjár kvámu	65
45 ginnheilug guð,	þursa mayjar,	
auk umb þat gættusk - - -	ámáttkar mjök,	
8. - - - nátt auk niðjum	úr Jötunheimum.	
nömn umb gáfu,	11. Þá g. r. _____:	
morgin hétu	hverr skyldi dverga	70
50 auk <i>miðjan</i> dag,	drótt of skepja	
undurn auk aptan —	úr brimi blóðgu	
árum at telja.	auk úr Bláins leggjum.	
9. Hittusk æsir	12. Þar vas Móðsognir	
á <i>Íðavelli</i> ,	mæztr umb orðinn	75
55 þeir es hörg auk hof	dverga allra,	
hátimbruðu,	enn Dúrin annarr:	
afla lögðu,		

37—42: RHruw. 39-42 máni þ. nè v. h. h. m. á., stjörnur þ. nè v. h. þ. s. á. * raw.

43—68: RH. 55-58 afis kostuðu, *alls freistuðu* * H.

69—73: RHruw. 70 * R, u (SnE. II 260_g), w, x; at s. d. * r, u (SnE. II 260₇); hver skýlðv dugar H. 71 doot of skepja r, drott of skepja (∞ fkegia) w, drott vf (∞ vp) fkeggja x, drot v fpepja u; drott⁷ fkepja H; drotin fcepja R. 72 or blmif bloði R. 73 z or bla- | enf legguu. w, z ur blaenf leggjum. x, ok or blamf (∞ blamf) leggjum H, z blám⁷ leciV. u, z or blam fleciV. r; z or blám (∞ blam) leciV R.

74—77: RH. 74 þar mot | fogu⁷ R. (75 orðinn * 264-65 á es undinn salr orma hryggjum.)

þeir mannlíkun	<i>Ask auk Emblu</i>	100
mörg umb görðu	örlöglausa.	
80 dvergar í jörðu,	16. Önd þau né áttu,	
sem Dúrin sagði. —	óð þau né höfðu —	
13. Mál es dverga	lá né læti,	
í Dvalins liði	né litu góða:	105
ljóna kindum	önd gaf Óðinn,	
85 til Lófars telja —	óð gaf <i>Hæmir</i> ,	
þeir es sóttu	<i>lá</i> gaf Lóðurr	
frá salar steini	auk litu góða.	
aurvanga sjöt	17. Ask veit ek standa —	110
til Jöruvalla.	heitir Yggdrasill.	
90 14. — þat man uppi,	hár baðmr — ausinn	
meðan öld lifir,	hvíta auri:	
langniðja tal	þaðan kuma döggrvar	
Lófars hafat - - -	þærs í dala falla:	115
15. Unz þrír kvámu	stendr æ yfir grœnn	
95 <i>úr þí liði</i>	Urðar brunni.	
öflgir auk ástkir	18. Þaðan kuma mayjar	
æsir at húsi —	margs vitandi	
fundu á landi	þrjár, úr þeim sæ	120
lítt megandi	es und þolli stendr - - -	

78—81: RHruwx. 78 þeir s þar * r, w (þar), x. mannlíkun s manlíkan H. 79 mörg of (af x) görðuz * rwx. 80 dvergar s dūga H. í s or R. jörðu s iorðu w, iordum x. 81 sem þeim dýrinn kendi. u.

82—109: RH. 86 þeir s þm̄ H. 88 avrvanga *liavtt* R, orvanga *fiot* H. 90 man s man æ H. 94 þrír > þrjár (R), þrjár (H). 95 *þulla brudr* H. 96 * R (ástkir > ástgr); *aastk* ok *qfǫg* H. 101 orlavg lavfa R, orluglaufa H.

110—17: RHruwx. 110-13 Ask — Yggdrasill, hár, borinn, heilagr, hvíta auri * u; A. v. ek ausinn — heitir Yggdrasill (ygg^ufilf r) hár baðmr heilagr — hvíta auri * rw(x). 116 stendr hann æ yf^r grv̄n r; stendr | yvir grein u.

118—60: RH. 120 sæ s fal H. 121 und s æ H.

19. Urð hétu eina
aðra Verðandi
skáru á skiði
125 Skuld hina þriðju:
þær lög, lögðu,
þær lif kuru,
alda börnum,
örlög seggja.
- 130 20. Þat man hón fólkvíg
fyrst í heimi,
es Gullveig
geirum studdi — — —
21. — — — auk í höll Hárs
135 hana brenndu:
þrysvar brenndu
þrysvar borna —
opt, úsjaldan;
þó hón enn lifir.
- 140 22. Heiði hana hétu,
hvars til húsa kvam,
“úolo uel Ípá”:
“uttí” hón ganda;
seið hón kunni —
145 “feip hō leikn”;
æ vas hón angan
illrar brúðar.
23. Þá g. r. ——— :
hvárt skyldu æsir
afráð gjalda 150
eðr skyldu guðin öll
gildi eiga.
24. Flaygði Óðinn
auk í fólk umb skaut:
þat vas enn fólkvíg 155
fyrst í heimi.
brotinn vas borðveggr
borgar ása.
knáttu Vanir vígspá
völlu sporna. 160
25. Þá g. r. ——— :
hverr hefði lopt allt
lævi blandit,
eða ætt jötuns
Óðs may gefna. 165
26. Þórr einn þar vá,
þrunginn móði;
hann sjaldan sitr
es hann slíkt umb fregn:
á gengusk eiðar, 170
orð auk særi —
mál öll meginlig
es á meðal fóru.

129 orlog at legja H. 133 studdi & stvddv R. 142 ok völu
vel spa H. 143 utti & uti H. 144 seid hon hvarf hon kun H.
145 * R (feip = feip); seid h° legleskin H. 146 angan R; angann
H. 147 brúðar = þriðdar. (R), brúðar (H). 156 fyrst & fýr H.
161—73: RHruw. 162 hverr & hvir R. lopt allt & lopt
u. 165 Óðs & ofk u. 166-73 * RH (vá = vas H [* u]; v R.
fóru * Rru; voru H); Á g. e., o. ok s. — m. ö. “meginlk” er á
m. f.: þórr einn þar vá, þr. m.; h. sj. s. er hann sl. of fr. * u;
Agengvz eiðar orð z sære mal avll meglig er a | meðal forv. þon

27. Veit hón Heimdallar	"z spa gænda" - - -	
175 hljóð umb fólgit.	sá hón vítt auk umb vítt	200
undir heiðvönnum	of veröld hverja.	
helgum þaðmi.	32. Sá hón valkyrjur	
á sér hón ausask	vítt umb kunnar,	
aurgum forsi	görvar at riða	
180 af veði Valföðrs.	til guðþjóðar - - -	205
vituoð er enn eða hvað?	33. Skuld hélt skildi	
28. Ein sat hón úti	enn Skögunn önnur —	
þá es hinn eldni kvam	Gunnr, Hildir, Göndul	
yggjungur ása	auk Geirskögun.	
185 auk í augu leit - - -	nú eru talðar	210
29. - - - hvers fregnið mik?	nönnur Herjans,	
hvi freistið mín? - - -	görvar at riða	
30. Allt veit ek Óðinn	grund, valkyrjur.	
hvar þú auga falt:	34. Ek sá Baldri,	
190 í hinum mæra	blóðgum "tívor",	215
Mímis brunni.	Óðins barni,	
drekkur mjöð Mímir	örlög fólgin:	
morgin hverjan	stóð umb vaxian	
af veði Valföðrs.	"vollo" hæri	
195 vituoð er enn eða hvað?	mjör auk mjök fagr	220
31. Valdi henni Herföðr	mistilteinn.	
hringa auk men,	35. Varð af þeim meiði,	
"fe spíoll spaclig	es mér sýndisk,	

ein þat van þrvngin moði. hann fialdan útr er hann | flukt of fregn.
r; - - - þorr sein þat va (< vann) þrvngiú moði hann fialldan | útr
er hann flukt of fregn. w.

174—81: RH. 179 aurgum = avrgō (R), orgū (H).

182—87: R.

188—95: Bruwx. 189 þú s á r. 190 í s í þeim * u;
vr þeim r (* drekkur 192). 191 Mímis s mímlf x. 192 mjöð s
moð (o: móð o: mjöð) r. Mímir s mín⁷ x. 194 Valföðrs s v.
R; valfavþ u.

196—237: R.

	harmflaug hættlig:	umb eitrdala	
225	Höðr nam skjóta.	söxum auk sverðum:	
	Baldrs bróðir	Shöðr heitir sú - - -	
	vas of borinn snimma:	39. Stóð fur norðan	250
	sá nam Óðins sunr	á Niðavöllum	
	einnættir vega.	salr úr gulli	
230	36. Þó hann æva hendr	Sindra ættar.	
	nè höfuð kembði	enn annarr stóð	
	áðr á bál umb bar	á "okolni" —	255
	Baldrs andskota.	bjórsalr jötuns;	
	Enn Frigg umb grét	enn sá Brimir heitir.	
235	i Fensölum	40. Sal sá hón standa	
	vá Valhallar.	sólu fjarri	
	vituð ér enn eða hvat?	Náströndu á —	260
	37. Hapt sá hón liggja	norðr horfa dyrr:	
	undir hvera lundi	féllu eitrdropar	
240	"lægiarn lici"	inn umb ljóra:	
	Loka áþekkjan.	sá es undinn salr	
	þar sitr Sigyn	orma bryggjum.	265
	þaygi umb sínum	41. Sá hón þar vaða	
	ver vel glýjuð.	þunga strauma	
245	vituð ér enn eða hvat?	menn meinsvara	
	38. Á fellr austan	auk morðvarga	

238—41: R. § þa kna vala vígbond (vígdeild) ~~~~~ua helldr v
harðgior höft or þormu H.

242—45: RH.

246—57: R. 251 = amþa fjollð (* Gylfaginning 52).

258—60: RHruwx. 258 sá hón § ~~~~~ hon H; veit ek *
ruw (258 Salr veit e' [stða <] stendr x). 260 nástravndv | á u.
261 norð^a dyr horfa. x. 262 féllu § falla * Hruwx. 266—69
Sa hö þar ~~~~~ m̄ m̄orð vargar | meinf vara z. R; Ser hon þar
~~~~~ m̄n mein (vara ok morðv ~~~~~ H; — Skulu þar ~~~~~
menn meinsvara ok morðvargar (mord úga x) * rxw; Skolv þar
~~~~~ men meinfvarar z morþingar. u.

a) ~ vargar.

270 auk þannn annars glepr ayra rúnu — — —	veðr öll válynd.	290
42. — — — þar saug Niðhögg nái fram gengna; sleit vargr vera.	vituð er enn eða hvat? 45. Sat þar á haugi auk sló hörpu gýgjar hirðir “gladr eðþér”:	295
275 vituð er enn eða hvat? 43. Austr sat hin aldna í Járniði auk fœddi þar Fenris kindir.	gól umb hánun í gaglviði fagrrauðr hani sá es Fjalarr heitir.	295
280 verðr af þeim öllum einna nakkvarr tungls tjúgari í trölls hami.	46. Gól umb ásum Gullinkambi: sá vegr hölða at herja fœðrs. enn annarr gelr	300
44. Fyllisk fjörvi 285 feigra manna, rýðr ragna sjöt rauðum drayra: svart var þá sólskin umb sumur eptir —	fur jörð neðan sótrauðr hani at solum Heljar. 47. Gayr Garmr mjök fur Gnípahelli.	305

270—71: RH. 271 eýrna runa H.

272—73: RHruwx. 272 þar s þa r. saug * R (fvg), H
(favg); kvelr * ruwx. 273 gengna s gēga r.

274—75: RH.

276—81: RHruw. 276 sat s býr * Hruw. aldna s arma
u. 277 iarnviði H, i iarnviðu w. 278 fœddi s fœðir * Hruw.
281 einna s ima u. 282 tjúgari s | garu H, igari u. 288
svört verða sólskin * Hruw. 290 veðr öll ualvnd w, vþr | avll valvd
r, vþr öll va. ly. u. 291 utv þ ein en þdr hvat H; v. einn z. h. u.

292—315: RH. 295 glaðr egd^r H. 296 gól
yf^r - - - H. 297 igalgundi H. 299 en ~ en | ~~~~~
lað heu^r H. 300 umb s yf^r H. 302 sa uecr havlþa at hjarar
R. 304 gelr s ~~~ H. 309 Gnípahelli s gnup~~~~|helli H.

- 310 Festr man slitna
enn freki rinna.
Fjöld veit hón fræða,
fram sé ek lengra,
umb ragnarök
- 315 rōmm sigtíva.
48. Bræðr munu berjask
auk at bönum verðask.
munu systrungar
sifjum spilla - - -
- 320 49. Hart es í heimi —
hórdómr mikill,
skeggöld, skálmöld,
skildir ru klofnir,
vindöld, vargöld —
- 325 áðr veröld stappisk:
man engi maðr
öðrum þyrma.
50. Leika Míms synir
enn mjötuðr kyndisk
at hinu gamla 330
Gjallarhorni - - -
51. Hátt blæss Heimdallr —
horn es á lopti.
Mælir Óðinn
við Míms höfuð - - - 335
52. Skelfr Yggdrasils
askr standandi —
ymr hit aldna tré;
enn jötunn losnar - - -
53. - - - "hræðax allr 340
"a helvegū
"aðr ~~~ | ~~~
"f~~~ of gleyp".
54. Hvat es með ásum?
hvat es með álfum? - - - 345

312 fræða = froða (R). 312-13 fram se ek lengr~~|fjöld kañ
ek segja H. 315 sigtíva § sigtýva R.

316—25: RHruw. 317 verðask § verða * Ru. 320 í heimi
§ með höldum * rw. 322 skeggöld = sceg avld (R), Skee oлд
(u), skeggōll (H); skeenōld (r), skeggōld (w). 323 ru klofnir
(= ro klofñ R) § klofna u, klofnir * Hrw. 325 áðr § vndz u.

326—27: RHu. 326 man § grund⁷ gíalla gífr flugandi man H.

328—31: RH. 329 mjötuðr = miotvðr (R), miotvðr (H).
330 hinu gamla (= hínv gamla H) § en (< enu) galla R.

332—39: RHruwx. 332 blæss § blæf x. 333 horn er alopt|r.
334 Mælir § mer (∞ mey) r. 335 Míms § mími u, mímiñ x.
336-39 ymr íþ aldna tré en iotvn losnar scelfr yedrañilf afcr st-
andandi. R. 338 aldna § alna r, alna u. 339 æfir év | a þingi.
u (* 347).

340—43: H.

344—45: RHruwx. 345 hvat m; afýmñ. u. — 344-68 §
352-68, 344-51 R.

55. Gnýr allr Jötunheimr.	enn Loki stýrir.	
Æsir ru á þingi - - -	fara fíflmegir	365
Stynja dvergar	með freka allir.	
fur steindurum	þeim es bróðir.	
350 veggbergs vísir.	"bý leipz" í för.	
vituð ér enn eða hvat?	59. Surtr ferr sunnan	
56. Gayr nú G. - - -	með sviga lævi:	370
57. Hrymr ekr austan,	skinn af sverði	
hefisk lind fyrir.	sól valtíva.	
355 Snýsk jörmungandr	grjótbjörg gnata	
í jötunmöði:	enn gífr hrata;	
ormr knýr unnir;	troða halir helveg;	375
enn ari hlakkar —	enn himinn klofnar.	
slitr náí neffölr.	60. Þá kómr Hlinar	
360 Naglfar losnar.	harmr annarr fram,	
58. Kjöll ferr austan:	es Óðinn ferr	
kuma munu Muspells	við úlf vega	380
umb lög lýðir;	— enn bani Belja	

346—47: RHrwx. 346 Gnýr § ýmr r. 347 * u 339.

348—49: RHruwx. 348 styma - - x. 349 steindurum § steindyrum * Hwx, steinf dýrþ u.

350: RHrwx. vegg = ves (Rr), veg (H), neg (wx).

351: RHruwx.

352: R(H).

353—68: RHrwx. 354 hefisk = hefiz (Rrw), hefiz (H), hefizt (x). 357 knýr § kyn r. 358 avrn mV hlacka r. 359 neffölr § mðfölr * rwx, gnaufþlr? H. 362 Muspells § mvfelfz x. 365 fara § þarfo r. fíflmegir § fífl meg⁷ R. 368 bý leipz R, býle⁰⁰z r, býle⁰⁰z H, býle⁰⁰z w, býle⁰⁰z x.

369—76: R, H, raβ, u(α), waβ, x(β). 369 Surtr § Svartr u. 370 lævi = læví (wα) = læ-|ví (wβ) = |levi? (H) = levi (u) = levi (rα) = lefi (R) = læfi (x) = leifi (rβ). 374 gífr § gvþ u. hrata § rata R, raβ, wα, (H).

377—84: RHrwx.

378 harmr § hamr rw.

	bjartr at Surti —:	neppr frá naðri	
	þar man Friggjar	níðs úkvíðnum.	
	falla angantýr.	64. Sól tær sortna,	405
386	61. Þá kömr hinn mikli	sígr fold í mar,	
	mögr Sigföður	hverfa af himni	
	Viðarr vega	heiðar stjörnur:	
	at valdýri:	geisar eimi	
	lætr hann megi hveðrungs	auk aldrnari,	410
390	mund umb standa	leikr hár hiti	
	hjör til hjarta —	við himin sjálfan.	
	þá es hefnt föður.	65. Gayr nú G. — — —	
	62. Þá kömr hinn mæri	66. Sér hón upp kuma	
	mögr "hlodýniar":	öðru sinni	415
395	gengr Óðins sunr	jörð úr ægi	
	við orm vega;	iðja græna:	
	drepr hann af móði	falla forsar,	
	miðgarðs vèurr.	flýgr örn yfir	
	munu halir allir	sá es á fjalli	420
400	heimstöð ryðja.	fiska veiðir.	
	63. — — — gengr fet níu	67. Finnask æsir	
	Fjörgynjar burr	á lðavelli	

383 þar § þa R. 384 angantýr = angan | tyr R; angā r, angān wx, ~~~~ H.

385—404: Rrw. 385—87 * R; Gengr Óðins son við úlf vega (* 395-96), Viðarr (= viðarr r, viðr w; — úf | d^a x) of veg * rwx. 389 hveðrungs § hveðrvgr r. 391 hjör § hior r. 393 þá kömr § Gengr * rwx. 394 hlodýniar R, hlodýniar x, hlodýniar w; hløðyniar r. 395-404 * R (orm > ulf; vèurr = uor); — neppr af (at r) naðri níðs úkvíðnum (o kníð^m x); munu halir (hall^r r) allir heimstöð (heim steið r) ryðja, er af móði drepr Miðgarðs vèurr (veor r, veok w, uor x) * rwx.

405—12: RHruwx. 405 tær (= ter R) § oocr ~ oocr H, mun * ruwx. 406 sígrfollidnar. u. sígr § sökkir * rwx. í mar § unar x. 408 heiðar § heiðum * wx. 410 við aldr nara R.

413—25: RH. 422 Finnask § Hittaz H.

auk umb moldþinur	bræðra tveggja	
425 máttkan dæma	vindheim víðan.	
auk minnrask þar	vituð er enn eðr hvat?	
á megindóma	71. Sal sér hón standa	450
auk á Fimbultýs	sólu fegra	
fornar rúnar.	gulli þakðan	
430 68. þar munu eptir	á Gimli - - .	
undrsamligar	þar skulu dyggvar	
gullnar töflur	dróttir byggva	455
í grasi finnask	auk umb aldrdaga	
þærs í árdaga	ynðis njóta.	
435 áttar höfðu - - -	72. Þá kömr hinn ríki	
69. Munu úsanir	at regindómi	
akrar vaxa,	öflugr ofan	460
böls man alls batna,	sá es öllu ræðr - - -	
Baldr man kuma:	73. þar kömr hinn dimmi	
440 búa þeir Höðr auk Baldr	dreki fljúgandi	
Hropts sigtoptir	naðr fránn neðan	
vel valttívar.	frá Niðafjöllum:	465
vituð er enn eðr hvat?	berr sér í fjöðrum	
70. Þá kná Hœnir	— flýgr völl yfir —	
445 "hlavt víp" kjósa - - -	Niðhöggr nái.	
auk burir byggva	Nú man hón sökkvask.	

426—27: H.

428—49: RH. 430-33 þá munu æsir undrsamligar——í grasi
finna * H. 439 man Baldr koma * H. 442 vel uellufar H. 445
hlavt víp R; hlutvið H. 446 auk s er H.

450—57: RHruwx. 450 sér hón s veit ek * ruwx. 452
þakðan s bet" r. 453 = agímlé. (R), agímlé ? (r), a gímlé (H),
a gímlé (w), aa | gímlé (x), a gíle (u). 454 þar s þann * wx.

458—61: H.

462—69: RH. 462 þar kömr s Kemr H. 465 frá s ~~~
R. Niðafjöllum = nipa (∞ nīpiz) fjöllö (R); nida - - - H. 469
= nv m h feyqz R, nv man hon spkk | vaz H.

XXXVIII.

ÚR HÁVAMÁLUM.

1. Vits es þörf þeims víða ratar — dælt es heima hvat: at auga bragði verður 5 sá es ekki kann auk með snotrum sitr. —	5. Byrði betri berrat maðr brautu at enn sé manvit mikit: auði betra þykkir þat í úkunnum stað; slíkt es válaðs vera. 30
2. Hinn vari gestr es til verðar kömr þunnu hljóði þegir, 10 ayrum hlýðir enn augum skoðar: svá hnýsisk fróðra hverr fyr.	6. Vegnest verra vegra hann velli at enn sé ofdrykkja öls; því at færa veit es fleira drekkir 35 síns til geðs gumi.
3. Hinn es sæll es sér umb getr 15 lof auk líknstafi: údælla es við þat es maðr eiga skal annars brjóstum í.	7. Úminnis hegri heitir sá es yfir öldrum þrumir — hann stelnr geði guma: þess fugls fjöðrum 40 ek fjötraðr vask í garði Gunnlaðar.
4. Sá es sæll 20 es sjálfr umb á lof auk vit meðan lifir; því at ill ráð hefir maðr opt þegit annars brjóstum úr.	8. Ölr ek varð — varð ofrölví — at hins fróða Fjalars: 45 því es öldr baztr, at aptr umb heimtír hverr sitt geð gumi.

9. þagalt auk hugalt
 50 skyli þjóðans barn
 auk vígdjarft vesa;
 glaðr auk reifr
 skyli gumna hverr
 unz sinn biðr bana.
- 55 10. Úsnjallr maðr
 hyggsk munu ey lifa,
 ef hann við víg varask;
 enn elli gefr
 hánum engi frið,
 60 þótt hánum geirar gefi. —
 11. Hjarðir þat vitu
 nær þær heim skulu
 auk ganga þá af grasi;
 enn úsviðr maðr
 65 kann ævagi
 síns umb mál maga. —
 12. Úsviðr maðr vakir
 umb allar nætr
 auk hyggr at hvívetna;
 70 þá es móðr
 es at morgni kómr —
 allt es vil sem vas. —
 13. Úsnotr maðr
 hyggr sér alla vesa
 75 viðhlæjendr vini:
 þá þat finnr
 es at þingi kómr,
 at hann á formælendr fá. —
 14. Cerna mælir
 80 sá es æva þegir
 staðlausu staði:
 hraðmælt tunga
 nema haldendr eigi
- opt sér úgott umb gelr. —
 15. Afhvarf mikit 8
 es til ills vinar
 þótt á brautu búi;
 enn til góðs vinar
 liggja gagnvegir
 þótt hann sé tírr farinn. 90
 16. Ganga skal —
 skala gestr vesa
 ey í einum stað;
 ljúfr verðr leiðr
 ef lengi sitr 95
 annars fletjum á. —
 17. Vápnnum sínum
 skala maðr velli á
 feti ganga framar;
 því at úvíst er at vita 100
 nær verðr á vegum úti
 geirs umb þörf guma. —
 18. Féar síns
 es fengit hefir
 skylit maðr þörf þola; 105
 opt sparir leiðum
 þats hefir ljúfum hugat —
 margt gengr verr enn varir.
 19. Vápnnum auk váðum
 skulu vinir gleðjask — 110
 þat es á sjálfum sýnst;
 viðrgefendr auk endrgefendr
 erusk lengst vinir,
 ef þat biðr at verða vel.
 20. Vin sínum skal 115
 maðr vinr vesa
 auk gjalda gjöf við gjöf;
 hlátr við hlátri

skyli höðar taka	enn úsnjallr maðr	
120 enn lausung við lygi.	uggir hvatvitna;	155
21. Vin sínum skal	sýtir æ glöggr við gjöfum.	
maðr vinr vesa —	27. Váðir mínar	
þeim auk þess vin;	gaf ek velli at	
enn úvinar síns	tveimr trémönnum:	
125 skyli engi maðr	rekkar þat þóttusk	160
vinar vinr vesa.	es þeir rípt höfðu;	
22. Veiztu ef þú vin átt	neiss es nökkviðr halr.	
þanns þú vel trúir	28. Hrórnar þöll	
auk vill þú af hánum gott geta:	sú es stendr þorpi á,	
130 geði skaltu við þann blanda	hlýrat henni börkr né barr:	165
auk gjöfum skipta —	svá es maðr	
fara at finna opt.	sá es manngi ann —	
23. Ef þú átt annan	hvat skal hann lengi lifa?	
þanns þú illa trúir,	29. Eldi heitari	
135 vildu af hánum þó gott geta:	brennr með illum vinum	170
fagrt skaltu við þann mæla	fríðr fimn daga	
enn flátt hyggja	enn þá slokknar	
auk gjalda lausung við lygi.	es hinn sètti kömr	
24. Þat es enn of þann	auk versnar allr vinskapr.	
140 es þú illa trúir	30. Mikit eitt	175
auk þér es grunr at hans geði:	skala manni gefa —	
hlæja skaltu við þeim	opt kaupir sér í litlu lof:	
auk umb hug mæla;	með hálfum hleif	
glík skulu gjöld gjöfum.	auk með höllu keri	
145 25. Ungr vas ek forðum,	fékk ek mér félaga. —	180
fór ek einn saman,	31. Meðalsnotr	
þá varð ek villr vega:	skyli manna hverr —	
auðigr þóttumk	æva til snotr sè:	
es ek annan fann;	þeim es fyrða	
150 maðr es manns gaman.	fegrst at lifa	185
26. Mildir fræknir	es vel margt vitu. —	
menñ bazt lifa —	32. Meðalsnotr	
sjaldan sút ala:	skyli manna hverr —	

æva til snotr sé:	kvam ek í marga staði,	
190 örlög sin viti	enn til síð í suma:	
engi maðr fyrri —	öl vas drukkit,	220
þeim es sorgalausastr sefi. —	sumat vas úlagat:	
33. Ár skal rísa	sjaldan hittir leiðr í lið.	
sá es annars vill	38. Hér auk hvar mundi	
195 fê eða fjör hafa;	mér heim umb boðit	
sjaldan liggjandi úlfr	ef þyrftak at málungi mat	225
lær umb getr	eða tvau lær hengi	
nè sofandi maðr sigr.	at hins tryggva vinar	
34. Ár skal rísa	þars ek hafða eitt etit. —	
200 sá es á yrkendr fá	39. Dayr fê,	
auk ganga síns verka á vit:	dayja frændr,	230
margt umb dvelr	dayr sjálfr hit sama;	
þanns umb morgin sefr:	ek veit einn	
hálf es auðr und hvötum. —	at aldri dayr —	
205 35. Snæpir auk gnæpir	dómr umb dauðan hvern.	
es til sævar kömr	40. Fullar grindir sá ek	235
örn á aldinn mar:	fur Fitjungs sunum —	
svá es maðr	nú bera þeir vánar vól:	
es með mörgum kömr	svá es auðr	
210 auk á formælendr fá.	sem auga bragð —	
36. Ríki sitt skyli	hann es valtastr vina.	240
ráðsnotra hvern	41. Úsnotr maðr	
í hófi hafa:	ef eignask getr	
þá hann þat finnr	fê eða fljóðs munuð:	
215 es með fræknum kömr	metnaðr hán um þróask	
at engi es einna hvatastr. —	enn manvit aldri —	245
37. Mikilsti snimma	fram gengr hann drjúgt í dul. —	

47, 224 umb > vð, vf. 155 hvatvitna > hotvetna. 159
tveimr > tvef. 193-94 rísa sá > ri | fa.

XXXIX.

ÚR HUGSVINNSMÁLUM.

1. Hlýði seggir, þeir er vilja at sið lifa ok góð verk gjöra, horsklíg ráð	5. Ofsvefna láttu þik ekki tæla: kosta þú vakr at vera; leti ok losta verðr þeim er lengi sefr auðit iðjuliga.	25 30
2. Átsamlig ráð kenni ek þér, minn einka son: mun þú þau eptir öll; 10 gálauss þú verðr ef þú gleyma vilt því er þarf horskr at hafa.	6. Ómálugr skal ok í orðum stilltr sá er vill guðs ást geta: œðra krapt fær maðr aldregi enn sé tungu trúr.	 35
3. Þarflátr ok þakklátr skaltu fyrir þínum guði 15 ok vammalauss vera. föður ok móður unn þú fróðhugaðr: ræk þína alla ætt. -	7. Ýmissgjarn ver þú aldregi: sáttir ver þú við sjálfan þik; seggja öngum verðr sá samhuga er sundrþykkiz við sik.	 40
4. Allra ráða 20 tel ek þat einna beztr at göfga hæstan guð: með hreinu hjarta þú skalt á hann trúa ok elska af öllum hug.	8. Ef at hólða lífi hygggr þú vandliga ok sér þeirra siðu: þat þú finnr, er þú fíra reynir, at fár er vamma varr. -	 45

9. Hirð ei at senna,
 50 þó þú satt vitir,
 við hvassorða hali:
 málskálp mikit
 er mörgum gefit;
 fár er at hyggju horskr. —
- 55 10. Öll tíðindi
 þau er upp koma
 ræð þú ei fyrstr með firum;
 betra er at þegja
 enn þat at segja
 60 sem lýðum reyniz at lygi. —
11. Metnað þinn
 þó þik menn lofi
 láttu ei miklaz til mjök:
 hœlins orði
 65 þarf ei hverju at trúa:
 sjálfr kenn þú þik sjálfan. —
12. Ef þér litla gjöf
 gefr af léttnum hug
 vinr sá er volaðr er,
 70 þiggja þú skalt
 ok þakklátr vera;
 ást fylgir aums gjöfum.
13. Öreigu þína
 lát þér aldregi gjöra
 75 harðan hugtreaga:
 hins þú minnst
 er þik móðir bar
 svo at þér fylgdi ei fê.
14. Aldrlagi sínu
 80 kvíði engi maðr
 né um þat önn ali:
 dugir ei dagr
 þeim er dauða kvíðir;
- engi feigð um flýr.
 15. Vinir þínir 85
 þótt þér verr dugi
 enn þú þykkiz verðr vera:
 þess völd kennattu
 þínum guði;
 saka þú sjálfan þik. — 90
16. Fláræðs orðum
 þótt hann fagrt mæli —
 þarftu ei þeim at trúa.
 glyslig orð láttu
 í gegn koma: 95
 gjaltu svo líku líkt. —
17. Einskis biðja
 skaltu annan þess
 er þú ekki þarft:
 ósnotr maðr 100
 biðr þess iðjuliga
 er hann þarf hvergi at hafa. —
18. Gjafr skaltu launa
 við góðan hug
 þær er veittu vinir: 105
 rækt ok elska helz
 með rekka liði
 þeirra er at þörfum dugaz. —
19. Örr af þér ver þú
 við ýta lið; 110
 dugi þú vel vinum:
 sá mun þrifaz
 er þarfr gjöriz
 sér ok sínu liði. —
20. Ókunnum samir þér 115
 opt at duga
 ef þú vilt vinsæll vera:
 veldi betra

	þykkir vitrum hal	málugra manna	
120	at eiga víða vini. —	reynaz margar sögur	155
	21. Litlu láni	lýða kind at lygi.	
	fagni lýða hverr	27. Ofdrukkinn maðr —	
	ok hafi ei metnað mikinn:	þótt hann illt gjöri	
	í litlum polli	er ei vorkunnar vert:	
125	haldaz lengi skip	sjálfr því veldr	160
	er síðan brýtr hregg í hafi. —	er hann svo drekkur	
	22. Til farsælu sinnar	at síns geðs ei gáir. —	
	skal maðr ei frétt reka	28. Margvitr maðr	
	né um þat önn ala:	er fyrir meinum verðr	
130	guð veit beztr	láti sinn ei hryggjaz hug:	165
	hverjum hann giptu ann;	góðs at vænta	
	vitu þat ei fyrðar fyrir. —	skal gumna hverr	
	23. Sjálfan sik skyldi	þó hann sé til dauða dæmdr. —	
	seggja hverr	29. Áts ok drykkju	
135	lasta ei né lofa:	neyt þú aldri svo	170
	þeir þat gjöra	at þitt minnkiz megin:	
	er ógegnir eru	afl ok heilsu	
	ok vilja þó heims skraut hafa.	þarftu við allt at hafa;	
	24. Af hyggjandi þinni	lifattu mart at munuð.	
140	vertu óhræsin	30. Alþýða róm	175
	unz gjöræz þarfir þess:	lasta þú aldregi	
	opt at haldi	né þat er lýðir lofa;	
	hefir ýtum komit	engum hugnaz	
	at leynaz spakr at speki.	sá er öllum vill	
145	25. Fægirnir rangri	gagnmálugr gjöræz. —	180
	skaltu firra þik;	31. Draumum sínum	
	ljót er líkams munuð:	skulu ei dróttir trúa —	
	orðstir hærra	tæla þeir ýta opt:	
	getr engi maðr	sofanda þat þykkir	
150	enn við syndum sjá.	er sjálfr meðan vakir	185
	26. Söguvísun hal	æskir sér eða óaz. —	
	skaltu sjaldan trúa	32. Manndýrð meiri	
	þeim er með rógi rennr:	getr ekki fyrir mold ofan	

enn kenna gott gunnum:	til lands at snúa	215
190 fädyggt lif	enn foldu frá. —	
mundu flestir hafa	37. Heiptar orða	
ef engi bætti yfir. —	gjörstu ei hefnisamr;	
33. Gott ráð nema	heldr skaltu væginn vera:	
skuli gunna hverr	af þeirri gæzku	220
195 þótt kenni þý eða þræll:	máttu gjöra þér	
ánaðgan menn	vísa fjendr at vinum. —	
hygg ek opt vera	38. Miskunnsamr skaltu	
frjálsum fróðara. —	við man vera,	
34. Fámálugr vera	ef þú átt þræla þér:	225
200 skuli fyrða hverr	jarðligt eðli	
er at samkundum sitr:	hygg ek jafnt hafi	
manvits vant verðr	þræll ok þjóðans mögr.	
þeim er mart talar;	39. Ódyggra manna	
hljóðr er hygginn maðr. —	skaltu aldregi	230
205 35. Fljóta raun skaltu	fagna bráðum bana:	
við flest hafa	hitt er sýnna	
þat er grunsamligt gjöriz:	at munu sælir vera	
leyndir lestir	dyggvir menn þótt deyi.	
þeir er lengi felaz	40. Hugsvinns mál lét ek	235
210 gjöra mörgum mein. —	fyrir höldum kveðin	
36. Fáviss maðr	ok kenndak rekkum ráð:	
á firði staddr	hyggins manns lýsta ek	
ef getr ei beinan byr —	hugar speki.	
liðligra er honum	Hér er nú ljóðum lokit.	240

88 kennattu > keña attu e. 174 lifattu > lif attv e. 224
man = m. 226-27 jðlegd miftu | at jaf̃t hef̃ (624). 235
lèt = læt.

XL.

ÍSLENDINGA DRÁPA.

HAUKR VALDÍSAR SUN ORTI.

1. Bera skal hð fyrir lýða	(askr féll álms hinn rðskvi)	
Lóðurs vinar, glóða	örlyndr föður Sörla.	
hrafna vins nema hafni	4. Enn fák þann er vá vika 25	
hneigendr "dvalni" veigum:	vagnskreytir lét fagna	
5 reyndir bið ek at randar	gríðar Geitis blóði	
runnar hlustar munnum	gjarn hjálmþrimu Bjarni,	
hausa harða ljósán	ok fjallgestils flesta	
haslrekka mjðð drekki.	fólkmeiða vá beiðir	30
2. Hvals mun ek hvassa telja	úlfum hollr þá er ollu	
10 húðlendinga búðar	orð hans föður morði.	
hamra vifs þá er höfðu	5. Varat hreggvana hyggnum	
hoddlógendr byr gnógan,	hraunatta þorkatli	
meðan til þess (enn þessum	(reyndr varð rimmu skyndir	35
þögn veiti hlyn peitu	rakklyndr at því) sprakka,	
15 garða grundar nírðir)	þótt síns föður (sónar	
geð deiliz mēr. (seilar).	saddr varð í gný nadda	
3. Hverr gekk hræddr við	ofnir) eigi hefna	
örvan	ættgóðr skörungr mætti.	40
Hundings á Snægrundu	6. Opt vann aldri svipta	
ár til odda skúrar	elgs fenviðu Helgi;	
20 elgreynir Broddhelga,	barðiz hann við harða	
áðr grunnungi gunnar	herðendr þrimu sverða:	
Geitir reð at beita	frá ek báru hlut hæra	45

heiðinn unz varð meiðir
dauðr enn drengi aðra
Droplaugar sun bauga.

7. "Hælgj rauð en hðar
50 "hýg ek mæið getu þra
"fengríf teðr | ífoðri
"fleingalldr uølu skialldar"
þá er Ásbjarnar (örnu)
erfingi hræ fingin
55 (frá ek nýta sér sveita)
síns nafna lét hrafni.

8. Hefndi Grímr, þá er
geymir
gekk inn at Frey linna
foldar Fjölris elda,
60 fróðr vaskliga bróður:
Njörðr lagði sá sverði
snáka stígs (af vígi
Týr varð ágætr aura
elgs) í gegnum Helga.
65 9. Vörðu hauðr þá er háðu
hlýrar tveir með dýrum
foldar vörð ok fyrða

fleinglygg Aðalsteini.
þollr varð aldr hinn ellri
atgeirs í för þeiri: 70
hrings féll á því þingi
þórólfr hinn hugstóri.

10. Egill fékk unda gagli
(úlfs kom hrafni at tafni;
hygg ek burguz vel varga) 75
verð með brugðnu sverði:
sunr rauð síðar brynjur
(sverða Freyr) í dreyra
(míldr klauf skatna skjöldu)
Skallagríms hinn snjalli. 80

11. Ár frá ek arfvörð Geira
(ylgr saddiz) vel fylgja
– menn vá Glúmr at gunni –
Gunnhildar bær kunnu:
Njörðr klauf Herjans hurðir 85
harða vitr á Fitjum
hinn er mál af manni
metins auðar fékk dauðum.

* * * * *

2 Lóðurs = loðorf. 9 Hvals > Half (< H'lf o: Hvals)
* h'lf o: hvassa. 14 þögn > þaun. 16 deiliz o dæltz.
21 grunnungi = gñvngi (* svb. reilsson: Lexicon poeticum
"granúng"). 25 þann (= þan) < þess. 32 orð < orða.
52 uølu o uølu. 54 fingin > fengi | (< fengt |). 65 háðu
> hæðu (o hæðu). 77 sunr > sonr. 81 arfvörð > afuorð.
88 metins = mætun.

XLI.

ÚR MÁRÍU DRÁPU.

1. Heil gleði ok mildi móðir, máttu þrískipat váttaz göfugt öndvegi greindra guðdóms fararblóma:	líkn vel kennd á hendi, komin upp á hæð himna hjálp mín, syni þínum; hrittu öllum ótta,	
5 guðs þrenning veik þann veg; þú ert enn skipaðr hennar höfuðkastali hæstum hæstr manndýrðum glæstra.	undirgrepti ok heiptum flærða hart af fyrðum fáröflugra djölla.	30
2. Sendi son frá böndum 10 sinn með lausn at vinna dauðans þengill þjóðir þeyranns í kvið meyjara: þeim bjó sú við sóma snotr mæri friðar stæri	5. Oss þungliga þröngðum þú hlíf konungr vífa: traust hafa menn hit mesta mæri göfug af þær kærust; dragðu til drottins byggða drottning heims ok gotna allan lýð frá illu	35
15 vist heimili ok hæstum höfuðstað frómum jöfri.	aptr með þínum krapti.	40
3. Þú ert Mária meira metin allri þjóð betri þær sýnir guð greinir 20 gjarna sjóvar stjarna: lofar þá er öllum er efri ein (rétt í veg hreinum Kriстар skipar hjá sær hæsta heims drottning) lið beima.	6. Lýtr Mária mætri (mátt hennar guð váttar) dýrð öll himna hirðar, hjörð ok fólk á jörðu. blíð ok bleuð móðir, blómi heilagra dóma (dugir himna guð gumnum) gervallra má hón kallaz.	45
25 4. Oss fel þú lasta lausa	7. Jesú geym svá at geystar guðs orð megim forðaz	50

- kvalar þinnar vèr þrælar
 þrífhróðigrar móður:
 vaktaðu várar sektir
 verðlaust ok gef trausta
 55 heilagr Krístr í hæstri
 himins dýrð gleði fyrðum.
 8. Sæl ok harðla heilug
 heyr Mária várar
 bænir, bragna þínu
 60 bót ok synda ljótta:
 höll taktu í frið fullan
 fljótt miskunnar dróttins
 af greypustu glæpa
 grandí várar andir.
 65 9. Skínn með sælu sannri
 (sannfrétt er þat) manna
 hjálpar ván ok hreinum
 hæst líf guði hit næsta.
 lýtr öll veruld ítri
 70 yfir-þjóðkonungs móður.

verð er drottning dýrðar
 dæmð til efri sæmðar.

10. Heil vertu drottning
 dýrðar

dags, sönn valin mönnum
 líknar rót ok læknir, 75
 Týðs vegr gípt ok prýði:
 heitir þú stigi ok stræti
 styrkr til ljóss frá myrkrum,
 grundvöllr gæzku allrar,
 gímsteinn konungs himna. 80

11. Heil vertu drottning
 dýrðar

dýr, gef þú mér at stýra
 ljóss til ok frelsi fýsaz
 friðar (þess ek skal biðja).
 Sæll laði oss ok alla 85
 óttlaust með sér dróttian
 (Krists lofi herr hins hæsta
 hirðvist) fíra skírða.

1 gleði ok = gledʒ (< gled z < gledʒ). 2 þrískipat =
 þrískipat. 8 hæstr > hðo/str. 12 meyjar ∞ meýer. 24
 lið > lide. 28 hjálp > hía. 39 allan lýð > alloo. 43
 himna > himoo. 47 guð > goo. 49 Jesú > J hū.
 55 heilagr > oooooor. 59 bænir, bragna > boon ~g-na.
 63 greypustu > groopuz-tu. 74 valin = valen. 78 styrkr
 > stýrkoo. 82-83 stýra—ok > floóra lífoooooil ook (∞
 skýra hóf vil ek). 87 hins > coof (o: en). 88 skírða
 > looooo.

XLII.

ÚR PÈTRS DRÁPU.

1. Gróf sá er græðgi reifur granda "fullr" andi brjóst — ok bar inn löstu brúkum — mitt hit sjúka:	þjósts sármeiddu brjósti mær ok móðir dýrust Máría guðs váru.	20
5 saman þó loðir með lími lífs hinna fyrir innan — þat er ván guðligs gróða græn — fyrir Petri bænir.	önd með hjálpar hendi heilagr stjörnu deilir seði ok sæmðum gæði siðsterkan brag verkum.	
2. Nú bið ek dapr af dauða	4. Eneas lofi launar	25
10 dáligum mér sálar miskunnar ok mönnum milding himins gildan. Guði næst trúast treystir tárfelld þjóð hans móður:	lasta brjót á móti reistr af kór ok Christum kátr trúliga játar. gladdiz lýðr i Lidda leyst af villu geystri;	30
15 hjálp er ok heimsins stólpi hlíf styrk konungr vífa.	Petro virðing veitir við borg þessi síðan.	
3. Brott ryði þyrni þéttum	* * * * *	

4 brúkum = bruku. 7 gróða = ^ogda. 14 tárfelld ∞ tur-
felld (< trúfelld?). móður > modʳ. 16 hlíf styrk < hlífstyrk.

XLIII.

ÚR ANDREAS DRÁPU.

1. Enn kom elsku þinnar annarr drottins manna fyrstr í faðminn hæsta frið bjóðandi þjóðum: 5 fékk Andreas yndi æztr á krossi mæztum, lofandi guðs, í lífi likjari himinríkis. 2. Yfirpostolinn ástar 10 Andreas var með bandi festr á kross ok Kristi kærr miðviku nærri; lífit lét með gæfu ljóss á helgum krossi 15 föstudag sá er fýstiz fagnaðar guðs af magni.	3. Skært ljós, skugglaus birti, skein yfir krossinn hreina þá er Andreas endi aldr með drottins valdi: 20 sá hann guð sjálfr í dauða sér bjóðandi þjóða prýðir faðminn friða frægð slík himinríkis. 4. <i>Hostia</i> Jesu Christi 25 ágætast fékk sæti: Andream sér til yndis almáttigr guð valdi. "mítí" má hann því heita megin-<i>postolinn</i> kostum 30 prýddr "z giptv gæddj "gvdf æ h" ~~~~~.

---

11 á kross > áá m; kff | . 13 lét +. 28 al máttigr ∞
almúg. 30 megin = megin | (o: megin?).

XLIV.

CECILÍU KVÆÐI.

1. Guð minn sæti bliðki ok bæti brjóst hryggviligt
svá at ek gæti samit mæti sannfróðan dikt.
5 2. Máriu milda mjúkra snillda mér æski ek nú
því at ek vilda í verkum gilda veggsama frú.
3. Sætust lilja – set ek með vilja svá fellda grein –
mey Cecilja megí þat skilja mjúklát ok hrein.
10 4. Sjá var hin fróma fædd í Róma frúin ynnilig;
hvers kyns sóma helgra dóma hún framdi sig.
5. Berr hún bæði at burð ok æði búin þing ok glæst;
snarpt hárlæði hlaðit af mæði var vífi næst.
6. Frosti ok klungri, freistni þungri, fast þínir líf
ber með hungri bernsku í ungri blezanligt víf.
15 7. Erligs svanna yfir- ríkjanna –jungkæri einn bað;
falds var nanna at fýsi manna föstnuð í stað.
8. Orgán láta, öld gerir káta, at brullaups tíð;
sárt nam gráta síðuð í máta Cecilja frið.
9. Brúðrin þekka bundin ekka bað drottinn sinn
20 'láttu eigi flekka lysting rekka líkama minn.
10. Guð várr sanni geymdi í ranni flekklausu frú;
kennt gat svanni sínum manni sannhelga trú.
11. Krapta lánnum klædd at vánum seims sendi þíl
Valerianum viðr Urbanum fögr fundar til.
25 12. Brátt nam skýra burgeiss hlýra sprund spektar heim:
svá nam stýra í sælu dýra Cecilja þeim.
13. Fyrirlét ok seim fallvaltan heim – frúin olli skær;
Kistr sendi þeim kærustum tveim kórúnur tvær.
14. Guðs riðara gerðiz víðara verk vönduð meir;
30 himins sniðara hald friðara hlutu hyggir þeir.
15. Aura vendi sjúkum sendi sannheilagt fljóð;
börn ok kvendi baz hún á hendi ok bjarglausu þjóð.
16. Illsku fús Almachius Krists kvaldi grund
ok pessimus til píslar fús ljúft leiddi sprund.

17. Bölsveitin óð bálelda hlóð at fljóð framt:
brúðr drottins stóð fyrir bjartri glóð sex dægr í samt.
18. Hvártki skæði hár nè klæði grimm gneista flaug -
sem fyrir mæði sætan stæði i listugri laug.
19. Brúðr höggvin var yfir báli þar - bauð greifinn svá 8
sá er "fúdit þar" ok saklausan "tkar" háls eggjar á.
20. Meðr sverði svó seggr þryssvar hjó háls helgrar frú;
enn eigi þó alþingis dó guðs gimsteinn nú.
21. Fögr mæð ok fróm flutt heim í Róm var virðum af
meðr dýrðar dóm því at dauða tóm guð henni gaf. 10
22. Fátækt kvenna, fjöld ungmenna, fal hún páfa á hönd;
gleði nam kenna guðs hins þrenna jungfrúlig önd.
23. Sárt mun kvíðja Satans "míðja" sálugri önd:
þat er þín iðja at þiggja ok biðja fyrir fölgins hönd.
24. Máriu mæta milda ok sæta ljúf líknar bið - 18
syndir bæta, sál at gæta;
svá lækniz lið.
25. Þú mátt fria frú Mária vel varri þín -
sæt ok pia Cecilíja salmeyja þín.
26. Fagrt má glósa, heiðra ok brósa háleitum dikt:
skær sem rosa skinn meðal drósa víf volduligt. 20
27. Frú Cecilíja, feskust lilja, ljúf líknar ey,
hjálp at skilja, hlaðin góðvilja, manns kona ok mey.
28. Látt eigi þú hin ljúfa frú þær flýja frá
þá er vilja nú meðr ván ok trú þinn fögnuð fá.
29. Heldr náðumz vær, háleitust mæð, i himna höll 25
þar er sveitin skær meðr söngum kær guð göfgar öll. AMEN.

559: 2 +. 3 blíðki > blík. hryggviligt > hryguflegt. 5
snillda > snýllda. 9 ynnilig > innileg. 10 helgra > heilgr
(* 559²² 560⁷). sig > sik. 14 í ungri = jung. 19 Brúðrinn
~ Brúðr hin = Brúdr en. 25 Brátt > Sratt ~ Sratt. 27 (ok
seim < seim ok). fallvaltan > falluatañ. 29 riðara > ridda.
30 hyggñir = hvggn. 33 Illsku fús > Hinn illzku fuf. grund <
hrund. 34 sprund > spurdd.

560: 3 gneista > neista. 5 Brúðr ~ Brúdr. höggvin >
hoggn. yfir > yf. 7 svó = s. þryssvar > þryfð. 9 virðum
> uýrdü. 10 dauða > doda (: döða?). 12 þrenna > þreina.
13 "míðja" < smíðja. 20 volduligt > uolldulegt. 21 feskust
* fystr 558 s. 23 Látt = Latt. 25 Heldr > Melldr. háleitust
> haleftuz. höll > hold.

1. The first part of the document is a list of names and dates, which appears to be a table of contents or a list of references. The names are written in a cursive script, and the dates are in a standard font. The list is organized into two columns, with names on the left and dates on the right.

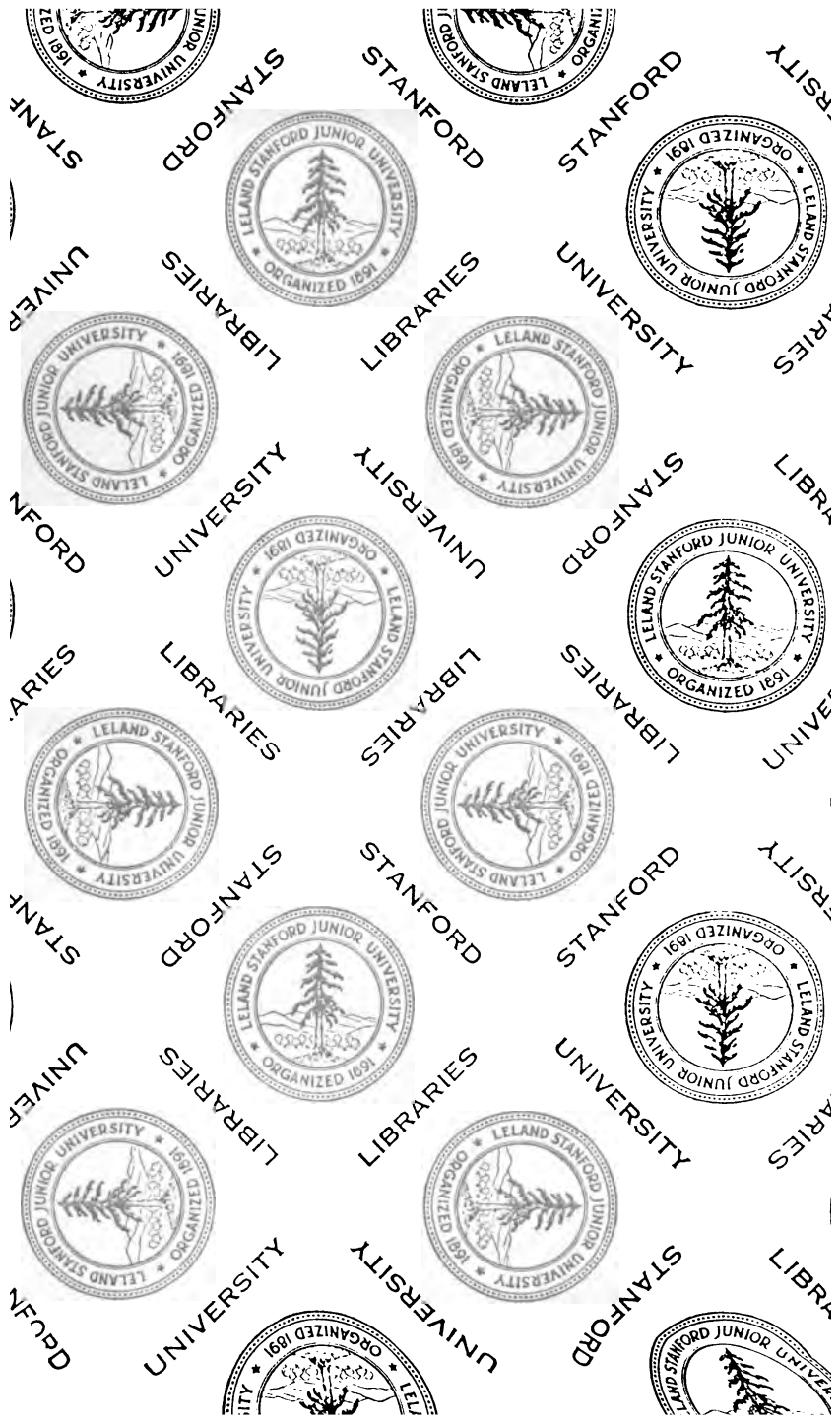
1860.

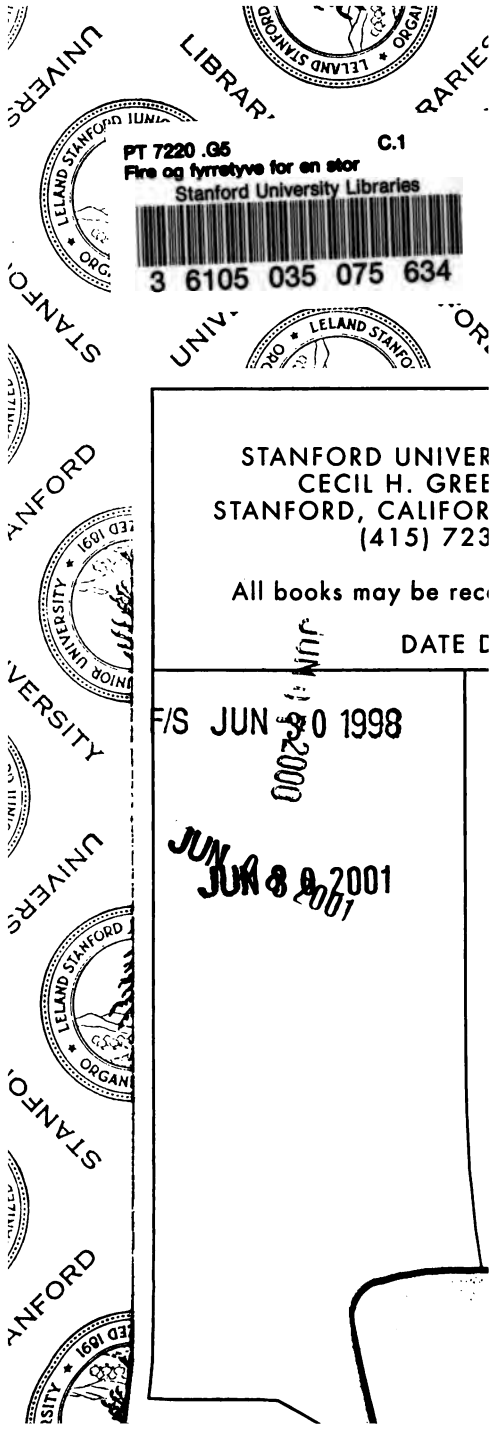

PT 7220 .G5 C.1
Fire og fyrstave for en stor
Stanford University Libraries

3 6105 035 075 634

STANFORD UNIVER
CECIL H. GREE
STANFORD, CALIFOR
(415) 723

All books may be rec

DATE D

F/S JUN 10 1998

JUN 8 2001

